

მოსევური ლექსიკონი

„ქართული ენა“
თბილისი
2005

გამოცემის რედაქტორი ამირან არაბული

ლექსიკონის შემდგენლები მადლობას უხდებიან ბატონებს:
რევაზ სუჯაშვილს,
ყაზბეგის რაიონის მაჟორიტარ დეპუტატს

დავით ფიცხელაურს,
ყაზბეგის საკრებულოს თავმჯდომარეს

გუგუა მარსაგიშვილს,
გუდაურის საკრებულოს თავმჯდომარეს

ვაჟა გელაძეს
სიონის საკრებულოს თავმჯდომარეს

ბეგლარ ხუციშვილს
სტამბის დირექტორს

მორალური და ფინანსური მხარდაჭერისათვის

ISBN 99940-820-9-4

ლექსიკონისათვის

მოხვეური ლექსიკონის მასალებს ვკრებდით 2000 წლიდან. სალექსიკონო მასალების ძირითადი ნაწილი გროვდებოდა გამოკითხვის გზით ხევის სოფლებში. ალ. ყაზბეგის სახელობის მხარეთმცოდნეობის მუზეუმში გავეცანით სტეფანე ივანეს ძე ალიბეგაშვილის (მუზეუმის ფუძემდებელი და ყოფილი დირექტორი) მასალებს, საიდანაც აქ შემოვიდა რამდენიმე ლექსიკური ერთეული. ამავე მუზეუმში გავეცანით ფოლკლორულ მასალებს, ხალხური სიტყვიერების ნიმუშებს და ლექსიკონში შევიტანეთ მათში დადასტურებული ახალი სიტყვები სათანადო მითითებით (მუზ.).

მოხვეური ლექსიკის ნიმუშები ამოწერილია აგრეთვე ხევის ეთნოგრაფიული ყოფის ამსახველი მასალებიდან და გამოკვლევებიდან, ამათგან განსაკუთრებით უნდა გამოიყოს ვ. ითონიშვილის შრომები, რომლებშიც ხევის ეთნოგრაფიული ყოფისთვის ნიშანდობლივი მრავალი სიტყვა-გამოთქმაა მოხმობილი.

მრავალფეროვანი სინონიმებით მდიდარი მასალა გამოვლინდა დარგობრივ ლექსიკაში.

ხევში ძალიან ბევრი ბოტანიკური ტერმინია, განსაკუთრებით უმერქნო მცენარეების აღმნიშვნელი.

მოხვეური ლექსიკონის შედგენისას გამოვიყენეთ ალ. ყაზბეგის ლექსიკონი, შედგენილი უ. ძიძიჯურის მიერ და დართული მწერლის თხზულებათა გამოცემას (1948-1960 წწ.).

მოხვეურ ლექსიკონში სიტყვა მხოლოდ იმ მნიშვნელობით არის წარმოდგენილი, რომელიც მას ხევში აქვს. ზოგიერთი სიტყვა ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონში შეტანილია ერთი ან ორი მომიჯნავე დიალექტის მიხედვით (მაგ., ქართლურის ან ქიზიყურის; ხევსურულის ან ფშაურის და სხვ.), მაგრამ ჩვენც შევიტანეთ მოხვეურ ლექსიკონში, რადგან ხშირად ხმარებული სიტყვაა მოხვეურში იმავე ან განსხვავებული მნიშვნელობით.

მოხვეური ლექსიკა ძალიან მდიდარი და მრავალფეროვანია; ბევრი რამის მთქმელია ხევის ყოფაცხოვრებისა და ისტორიის შესასწავლად.

ლექსიკონში წარმოდგენილია მოხვეური საჰმელ-სასმელების, ჩასაცმელ-დასახურავის, ხელსაქმის, შინამრეწველობის, სამეურნეო ინვენტარის, მესაქონლეობის, მემინდვრეობის, ხელოსნობის და სხვა დარგების ამსახველი ლექსიკა.

მოხვეურ ლექსიკონში თავმოყრილია თანამედროვე სალიტერატურო ენისათვის უცნობი სიტყვები და გამოთქმები, განმარტებული უმეტესწილად შესაფერის კონტექსტში.

მოხვეური დიალექტის ეს ლექსიკონი სისრულის პრეტენზიას, რა თქმა უნდა, ვერ დაიჩემებს, ლექსიკონზე მუშაობის პერიოდში დიდად გვიწყობდა ხელს და გვენხმარებოდა ყაზბეგის თემის საკრებულოს თავმჯდომარე დათო ფიცხელაური, რისთვისაც გულითად მადლობას მოვახსენებთ. ასევე მადლობას მოვახსენებთ: გივი გომიაშვილს, ელიზბარ ჭანუყაშვილს, ვანო ჭანუყაშვილს, თამრიკო ქუშაშვილს, ბადრი (ტარზან) მანგოშვილს, გოდერძი მარსაგიშვილს და ალ. ყაზბეგის სახელობის მხარეთმცოდნეობის მუზეუმის თანამშრომლებს.

შემდგენლები

ა — 1. მწუხარების შორისდებული (ალ. ყაზბ., 1, შ. ძიძ. 496). 2. შემოკლებული „აი“, მიერთვის სიტყვას „იქ“ — ა-იქ (აი იქ). ჩვენებითი ნაწილაკი. „ა ემ გ ზით წადიო“.

აა — ალტაცების სიხარულის, პიროვნებისადმი რაიმე საქმეზე წასწრებისათვის ნიშნის მოგების შორისდებული.

ააგდებ-ს — ატეხს, გააღიზიანებს; სალაპარაკოდ აიყოლიებს, წააქეზებს. „ბაღლი თავისთუი ჭკუიანად თამაშობდა და მაგან ააგდა ძალად“.

აამებ-ს-კე — ასიამოვნებს ხოლმე.

ააონებ-ს — აიკლა, „ააონცა ბავლმა აქაობა, დედაი მინდაო“.

აარეულებს — დახვნა-დათესვამდე წინასწარ გატეხს, აყრის, აჩეჩავს საყანე მიწას გაფხვიერების მიზნით. „ნაყამირალი ავარეულე“.

აატუტებ-ს აამტუტებს, ააფორიაქებს, მოსვენებას დაუკარგავს, არ მოეშვება. „თავზე დამადგა, სულ მთლად ამატუტა — გინდა თუ არა ფული მამეცო“.

ააცივცივებ-ს — ციმციმ ასწევს, ერთბაშად, რაიმეზე დაუყრდნობლად აიღებს. „თივიანი ურმის თოლი სულ მთლად ააცივცივა“.

ააცქირე თოლები — გაახილე თვალები.

აბაბაბა — შორისდ. გამოხატავს უარყოფას, გააკვირვებას. „აბაბაბა, ვერც როგორ ვერ დავლევ არაყსა“; „აბაბაბა, რამუნი ხალხია“!

აბაზა-ი — ადგილი, სადაც ზამთრობით თივის ზვინი დგას, ზაფხულობით კი მწვანე ბალახია და სუსტ ცხვარს ან ხზოს აძოვებენ.

აბაჟური — ჭალი (რუსიფ. ლუსტრა).

აბარბარე, ბარბარე — 1. საფერხულოს მისამღერი. „ხატობაჩი მღერობდიანკე, ფევისა გაამბიან, ერთურთს მკრებზე შაადგებოდიან, ქოითით ამასძახიან: აბარბარე, ბარბარე, ჩამაყარე მალ-მალე; ზაითით ჩამაზძახიან; აბარბარე, ბარბარე, ნუ ჩამოგუყრი მალ-მალე“! (ყაზბეგი). სხვა სოფლებში სხვა ვარიანტებითაა: ექვსი ვაჟი მხრებზე შეადგება ექვს ვაჟს, მეცამეტე წრე-

ში დგას და ლუდით უმასპინძლდება. ზემონი ჩამასძახებენ: „აბარბარე, ბარბარე, ნუ გადმოგყრი მალმალე; ქვემონი შესძახებენ: თუ გადმყრა არ გინდაო, ლუდი გოსონ ჩქარ-ჩაქარაო“. 2. ფიგურ. მაღალი და ფარღალალა შენობა (შდრ. ქარანქონი). „აბარბარესავით სახლი აუგია“. 3. მაღალი, აყლაყუდა. „აბარბარესავით შეხედულება აქჷ“.

აბარებ-ს — ავალებს.

აბა რაი ვიცი — აბა, რა ვიცი.

აბაძებ-ა — (აბაძებს, აებაძება) — გაყოლა, გატირება, აღევნება. „ისრი წადი, რო ხიზანმა არ დაგიხანხას, თორო აგებაძება“.

აბგაი — პატარა ხურჯინი, მოსწავლის ჩანთა.

აბედი — სოკო ხის, გამხმარი. ეს არის ნივთი, მსწრაფლ ცეცხლის გამიჩენი.

აბელა-ი — ოჩოფეხა, კაგები, კაუჭებიანი ჯოხი სასიარულოდ. „აბელაი გჷქონდა, წყალჩი გავდიოდითკჷ“.

აბეშიკ-ი — ტყის მცველი (ОНЕЗДЧИК). „ერთი კჷირის ვადა გოგითავდა და აბეშიკი მოიდა“.

აბზიკდა — გადაიარა: ბუზანკალი შეუჯდა და გაიქცა. იტყვიან საქონელზე.

აბზიკებ-ს — ბზიკის ნაკბენით იქცევა, ცხარობს, ბრაზობს. „რაი გაბზიკებს, ბზიკები რო არ შა-

გისხდეს?“ (შდრ. ბზიკობს).

აბიჷინება — სათიბში მოგროვილი თივის აგება.

აბირებულ-ი — ატირებული, ერთად აბღავლებული (იტყვიან უპირატესად ცხვრის ფარაზე, მარილი ან წყალი რომ მოუნდება და ბღავის). „მთელი ერთი კჷირა გზაჩი უწყლოდ ვიარეთ, ცხორი აბირებული დოგიდიოდა“.

აბლატუნებს თოლთა — თვალებს უაზროდ, არეულად აშტერებს. „გონჯა აბლატუნებდა თოლთა“.

აბოლავება — ურმის ხელნების მალლა აწვევა.

აბოლება (ააბოლებს, აბოლდება, აბოლებული) — ურმის ხელნების მალლა აწვევა. „ურემი ააბოლე, რო ცხენი შავამბა“; „ბალღები ურემს აბოლებენ“.

აბოროლებს — აბრკოლებს, ჩქარა და დროზე ვერ აკეთებს, თავს ვერ აბამს (შდრ. ბოროლობს). „აბოროლებს საქმესა“.

აბოქებს — აგულიანებს, აქეზებს (შდრ. ბოქა). „გიგლაი თავის ბალღს საჩხუბნელად აბოქებს“.

აბოყინებ-ს — აბლოყინებს.

აბრა-ი — ძვირფასი თვლებით მორთული სამკაული, ძღვნად მისართმევი. „კორწილი აბრაი წავიღეთ საჩუქრად“.

აბრამისწკრა-ი — მცენარეა, გაციწვერა.

აბრეზილი — ამრეზილი, გაბრაზებული. „სულ აბრეზილი დადის, თუ წაგზნდა, იმ წუთს ჩხუბს დაგიწყებს“.

აბუნგლება (ააბუნგლებს, აბუნგლდება, აბუნგლებული) — აკვამლება, ამტვერება, ბულის დაყენება. „მაშინებმა გზა ააბუნგლა“. „ნუ აბუნგლებ სახლსა, ისრი გამახსტე!“

აბურძგელა-ი — ქათამი.

აბლატება — აბლოტება, აფოფება. „კლდეზე აბლატება“.

აბღერ-ს თოლებსა — თვალებს აბრიალებს; შეშინებული სამოწყალოდ იცქირება. „ის ბალლი გონჯა აბღერდა თოლსა“.

აბუნბუნებს — ახველებს.

აგა, აგაი — მითითებითი ნაწილაკი აი. „ცხორს აძოვებს აგა იქა, გაღმა მთაზე“; „დაწვევ ეხლა, აგაი ემანდაო“.

აგანებ-ს — ახერხებს, (გა)ხლება, (გას)წვდება. „მთელი დღე ვფათურობ და ბევრს კი ვერას ვაგანებ“.

აგება — აცმა, ნემსში ძაფის გაყრა. გადატ. აშენება, აღმართვა.

აგელებ-ს — აგელვებს, აჯირითებს. „მინდორჩი აგელებდა ტიტველა (უბელო) ცხენს“.

აგიკდი — გადაგიხდი სამაგიეროს.

აგოგლომება — ცომის მრგვალი გუნდების გაკეთება.

აგრაი — აგრე, ჩვენებითი ნავალსახელი (ო. ქაჯ.).

აგრე — დადასტურებითი ნაწილაკი (წარმოშობით ზმნისართი), = კარგი, დიახ, თანახმა ვარ. „აგრე, აგრე! ხვალ წამოვალ“.

აგრემც — და იყვეს, და აღსრულდეს, და ინებოს, და მოგეცეს. „აგრემც შაგრჩება შენი შვილები, ფული მასესხე კუირამდე“. გადატ. ეგებ, იქნებ. „აგრემც ჩემმა ძმამ ფული მამცას“.

აგუიქვევდეს — გზის ახვევას ნიშნავს; აგვიხვევდნენ, მოგვერიდებოდნენ.

ადა-ი! — შორისდებული მწუხარებისა. „მიცვალეზულის სამძიმარზე მოწინავე წყნარად და მწუხარეს ხმით დაიძახებდა „დადაი“ და ლოყებში ცემით სხვები ბანს მისცემდნენ და პატარა ნაბიჯის გადადგმით წინ წაიწვევდნენ. ამათ ლოყებში შემოკვრით და „ადაი“ სიტყვებით ცხედართან მყოფი ჭირისუფლები უპასუხებდნენ“.

ადაშურაი — სიჩქარე, აჩქარება (ო. ქაჯ.).

ადგილის დედა — წარმართული პანთეონის მითოლოგიური პერსონაჟი, გარკვეული ადგილის,

გეოგრაფიული გარემოს, უპირატესად, სამეურნეოდ სავარგული ფართობის მფარველი. ადგილის დედა ადგილის პატრონია. იგი მეურვეობს სოფელსა და მის მიდამოს, საქონელსა და მოსავალს. ადგილის დედა კეთილი და ადამიანთა შემწეა, მაგრამ ზოგჯერ მრისხანეცაა ადამიანთა მიმართ, თუ ისინი რელიგიურ წეს-ჩვეულებებს ზუსტად ვერ იცავენ. ასეთ შემთხვევაში ადგილის დედას ადამიანისათვის ზიანი მოაქვს: ასნეულებს საქონელს, აჩანაგებს მოსავალს. ზოგჯერ ადგილის დედას სახლის ფუძის ანგელოზად მიიჩნევენ. ადგილის დედას აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთში — თუშ-ფშავ-ხევსურეთში, მთიულეთ-გუდამაყარსა და ხევში თაყვანს სცემენ, სათლებს უნთებენ.

ადგილ-დედული — დედისეული ადგილი, ქონება. „ადგილ-დედული მიყიდ-მაყიდეს და გადაიკაფურეს აქათითა“.

ადგილის წილით გამასტლა — უწილოდ წასვლა; სახლ-კარსა და უძრავ ქონებაზე ხელის აღება. „ნადირავ კობაისძეო, მთის პირზე დახქენ ბილიკი, ადგილის წილით გამახუნე, გამაოილოცე ჩირიკი“ (ხალხ.).

ადეგილი — ცუდ ან კარგ გზაზე დამდგარი. „ვაი, ცოდვილი ევრე გონჯ საქმეზეა ადეგილი და აბა რაილა ეშუთლება“; „რა კარგია კარგი

ცხენი, კარგ საქმეზე ადეგილი“ (ხალხ.).

ადელ-დუდელ — თამაშში გამოყენებული სიტყვებია. ბავშვები დამწკრივდებიან. ერთი მათგანი ჩამოუვლის და ხელს ყველას მკერდზე დაჰკრავს, თან ამბობს: „ადელ-დუდელ, თამარ და გელ, ფიცერ-ფაცერ, ნაორღალი, ასხამეტი, თხათა მტერი, მოუდი და მოქალაქე, ღმერთო, გაუმარჯვე, ოცი!“ უკანასკნელი სიტყვა ვისაც მოუწევს, ის გასულია, დანარჩენები აგრძელებენ თამაშს ერთი მოთამაშის დარჩენამდე.

ადი-ს — პირუტყვის სქესობრივ აქტზე იტყვიან. „ლამაზ ნაკტუები მაზუერია, ძროხაზე კარგა ადის“.

ადიტკოვება — (ადიტკოვებს, ადიტკოვდება, ადიტკოვებულნი) — აღლეთა, ატყავება; ჭინჭრის დასუსხულის ან კოლოს ნაკბენის მსგავსად კანის შემუშება. „მხრიშე ახალუხმა კისერი ამიდიტკოვა“ || შესივება; დასუსხვა: დაქანთელაგება. „ჭინჭარმა ჰელი ამიდიტკოვა“.

ადლა-დადლა — იგივეა, რაც ადელ-დუდელ. გათვლა აქ სხვაგვარია: „ადლა-დადლა, ზემლა-მამლა, კაპტი-კუპტი, ჩაზდა-მაზდა, აზდი კაკოი, მაზდი კაკოი, კაპ!“

აეწონება — შეედრება, შეეთანასწორება, „ყმაწვილო, ტურფად გაზრდილო, დიდ გორას აეწონები“ (ხალხ.).

ავაიმე — შორისდებული „ავაი-მე“. „ავაიმე, ჩემო დედაო, ფეკნი დავიწუთი კირითა, სადამდე უნდა ვიწვალა მე ესრე ცოდვა-ჭირითა“ (ხალხ.). ავაი, ვაი დედა. მწუხარების გამომხატველი შორისდებული.

ავარდნა (ავარდება, ავარდნილი) — 1. საქონლის ახურება, ატეხა. „ძროხა ავარდა“. გადატ. ზიზღ. უწესოდ ქცევა, ურცხვობა, იტყვიან ქალზე: „ავარდნილი დედაკაციაო“. 2. წერას აყოლა, წერისაგან ატანა, ახირება. „ისრი ავარდა, რო ან შამაიკლავს ვისმე, ან თითონ შამა-აკულება ვისმე“, „ეგ კაცი თავის სამწერლოდაა ავარდნილი“.

ავაი! — შორისდებული მწუხარებისა (ა. ყაზბ., I, შ. ძიძ. 496).

ავაკოშკორე — უვარგისად, უღამაზოდ, უგულოდ რაიმეს აგება-აშენება. „ღობე იყო ერთგა ჩამაშლილი და გუში ავაკოშკორე“.

ავანი — ვინმე.

ავან-ჩავანი — რაიმე საქმის წამომწყები და გამკეთებელი. „სოფელჩი წყლის გამაყვანის ავან-ჩავანი იყო გოჩაი“.

ავგული — ცუდი, ბოროტი გულის ადამიანი.

ავდადადა-ი შორისდებული მწუხარებისა (ალ. ყაზბ., I, შ. ძიძ. 496).

ავე — აველი.

ავეს — ასვლისას, ასვლის

დროს. „ბიჭო, არშისა ციხესა გან შენისთანა ყმა უნდა, ავეს ამტანი აბჯართა და ჩამომტანი სხვა უნდა“ (ხალხ.).

ავჭირახდი — წავეჩხუბე.

ავიღარი — წვიმა, თოვლი (ნალექიანი დღე ან ღამე).

ავიღარჩი — ავღარში (წვიმიან, თოვლიან, ღრუბლიან ამინდში).

ავლიე — ატარე. „ჩემო ნანავ, აჰა-ლა ეს ბალლი ცოტა ხანი ავლიე“.

ავილა — ავილო.

ავიცქირე — ავიხედე.

ავიძრახათ — ვილაპარაკოთ, ვისაუბროთ.

ავიწიე — ავშენდი, შეძლების მქონე გავხდი, წელში გავიმართე.

ავჯანდაი — უნაგირის ნაწილი, ფეხის შესადგმელი, უზანგი.

ავ-შავი — ავი, თავხედი, ურცხვი, შეუპოვარი. „ჭირისუფალთან ჩხუბს ის ღბედავდა, ვინც ავ-შავი და შაუპოვარი იყო“.

ავშავი — შავბედითი, შავბნელი (ალ. ყაზბ., III, შ. ძიძ., 645).

ავშანი — მლაშე ბალახია, ყიზლარში მოდის.

ავშარა-ი — ულაგმო აღვირი.

ავტე — მალლა ავედი.

აზარი — გარკვეული რაოდენობის ნადირის მოკვლის შემდეგ მო-

ნადირის მიერ თოფის დამარხვა მიწაში; აზარი აათავაო. გადატ. იტყვიან ქალზე, რომელიც უწესო ცხოვრებას ეწევა, მრუშობს (ო. ქაჯ.).

აზამთრიანებს — ზამთარს გამოარონინებს, გამოატარებს. „ცხორი ყიზლარჩი გარეკიანკე, აზამთრიანკე იქა“.

აზაფხულიანებს-ს — ზაფხულს გაატარებინებს საძოვრებზე. „თუ მაგარს, კარგს ბალახიან მთაჩი აზაფხულიანე ცხორ-ბატკანი, ის ზამთრისთჳი საიმედოა“.

აზგამ! ასგამ! — შეძახილი ძაღლის გასაგდებლად (ალ. ყაზბ., I, შ. ძიძ., 496).

აზღევხარ — ასღევხარ, აყვები, უსმენ, იგონებ.

აზიდვინებდეს — აზიდვინებდნენ. „ქალები ხიზანს წყალს აზიდვინებდეს“.

აზირ — ბარემ, ნეტამც. „აზირ, მე მამკლანო“.

აზრი — იგივეა, რაც აზირ, ბარემ. „აზრი ცხენზე შასჯდე და ისრი წახჳიდე?“

აზრჩი გაუარა — აზრში გაურბინა, აზრში მოუვიდა.

აზლოტებ-ი ჩოხის ან ახალუხის კალთებში ჩამატებული, შესაყენებული ნაჭერი.

ათასჩი — იშვიათად (ოდესლაც. ოდესმე).

ათე — ქალის საკუთარი სახელია.

ათლათუხა, ათლაფუხ-ი ნაჩქარევად და უხარისხოდ შემზადებული წვნიანი საჭმელი. „ათლაფუხი მეეთლუხთლუხა დედაკაცსა და იმ ათლაფუხით გოგიმასპინძლდეს“; „ათხლაფუხი წყალჩი მახარჳული სიმინდის ფქჳილია“ (სნო).

ათოლიარებს — ათვალიერებს, თვალს ადევნებს.

ათოლწუნება — ათვალისწუნება, გამორჩევით ვინმეს შეტულება.

ათოლწუნებული — ვინმესგან შეტულებული.

ათრა — (ათრის, ათარა) — აათრევს, თრევით აიტანს.

აი — აგერ. „აი“ — მიერთვის სიტყვას „იქ“ — (აი — იქ).

აი აქაა — აგერ აქ არის, აი აქ არის, აგერა მაქვს.

აიბე! — შორისდებული მწუხარებისა, ვაიმე! (ა. ყაზბ., III, შ. ძიძ. 645).

აითათებ-ა — უშნოდ წამოდგება; მალლა ავა. „მაიმუნად აითათრა კიბეზე“.

აიონცებ-ს — ააიონცებს, არევდარევს, აიკლებს. „ხიზანმა აიონცა სახლი“.

აისაქრებ-ს, აისაფრებ-ს — სა-

ფრად გაიხდის, ამოეფარება რასმე.

აიტებსკე — დაიწყებ ხოლმე, ატყდები ხოლმე.

აიტკრიცებ-ა — გაიტკრიცება, დაკუტდება, დაჯდება, არ აიწვევს (კომი, ნამცხვარი).

აიქა — იქ, ემანდ.

აიყვანს — შეიმჩნევს, შეიგუებს, შეითვისებს. „დედაცხორი რო ბატკანს არ აიყვანს, არ შაიყორებს, მაშინის მწყემსი ბატკანს მარილი ამააწებს ან ბატკანს ღუმეჩი გაუსობს-გამოუსობს, ბატკანმა დედაცხორის სული რო აიღას და დედას და ბატკანს ერთად ამყოფებენ ერთი ღლე-ღამე ქობულაჩი“.

აიღრანტებ-ა — ტანს აიყრის, წამოიზრდება. „მასცქირე ამასალა, როგორი აიღრანტა!“

აიშე — შორისდ. იხმარება მოულოდნელი გაოცების შემთხვევაში: ერთი ნახე, ამას უყურე, ამას დამიხედე. „აიშე, ამასალა, როგორი გაზრდილა!“ „აიშე, მე რაილა დაგიშავე?!“

აიჩაჩხება — იგივეა, რაც აითათხება.

აიჩემა — დაიქინა.

აიძაბებ-ა — უპატივც. უშნოდ ავა, აიწვევს, აეთრევა. „ეხლანის აქ იყო და აიძაბა ალბათ ზემოთკე“.

აიძარახავ-ს — ალაპარაკდება, ხმას ამოიღებს, „ეგრე იყო ენაჩავარდნილივითა, აღარ აიძარახაო“.

აიჭიტებ-ს — გამოიღარებს, იჭირიატებს. „განიჭებული წყიმდა და ეხლალა აიჭიტა“.

აკაკალ-ი — სიმღერის დასაწყისი სიტყვაა. ახალწლის წინა საღამოთი ბავშვები ჩამოუვლიდნენ ოჯახებს და სთხოვდნენ: „აკაკალი, ბაკაკალი, გადმოგუთიყარე კაკალი“... ოჯახიდან გადაუყრიდნენ რაიმე საჩუქარს“.

აკანება (აკანებს, აკანდება, აკანებული) — შეწვა, კანის დაბრაწვა. კარტოფილის თხლად, ფენა-ფენა შეწვა, პურის ლავაშებად, შოთებად გამოცხობა. „აკანება ვიცითკე, კარტოხას ღომელზე დავაწყობთკე“; „აკანებული პურები“.

აკატება — წაწყმედა (ო. ქაჯ.).

აკაჩული — მაღალფეხებიანი ადამიანი. გადატ. მოკლე კაბიანი, მუხლს ზემოთ როცა აქვს ქალს კაბა, მასზე იტყვიან. გადატ. იტყვიან მაღალფეხება საქონელზეც.

აკეურებ-ს — კეურს (კოურის) აჩენს. გადატ. ამაგრებს, ტკეპნის. „ცხორი თუ ერთ აღგილზე დიდ ხანს დარჩა, მიწას აკეურებს“.

აკმარისებ-ს — აკმარებს, ამყოფინებს. „კარგია, კოლაგ, მაკმარისე ამღუნენი გინება!“

აკო — 1. მოჩუქურთმებული სკივრი, პატარა ხარო ხორბლის, ქერის ჩასაყრელად. 2. კედლის თაჩრო, თახჩა. „აკო ჯაროზე ბატარაია,

მოჩუქურთმებულია, ზაითით ივ-
დება, ქერს ვინახავდითკე“ (კარკუ-
ჩა); „ლეწვის შემდეგ პურს გოდ-
რებში, აკოჩი ინახავდიანკე“.

აკოშკორავებ-ს — ააკოკოლა-
ვებს, აახუხულავებს (თივას,
ქვებს...). „თივას აკოშკორავებს“.
გადატ. უშნოდ, ნაჩქარევიად აგებს,
აშენებს. „ვალერაი სახლს როგორ
აკოშკორავებს, ერთი შახედელა!“

აკოშკორება — ერთმანეთზე
რაიმეს დაყრა (ო. ქაჯ.).

ალაბალა — ბეწვის, მტვრის,
ქატოს და მისთ. ნარევი სითხე.
„წუნენი დოგისხეს და მთელი ალა-
ბალაი შიგ იყო მაქცეული“; „ალა-
ბალა ჩალო, ყველა მუცლის და-
ლო“ (ხალხ.). გადატ. ცუდი, უვარ-
გისი რამე.

ალაგამდი — ადგილამდე.

ალაგებიც — ადგილებიც.

ალაგი — ადგილი. „ვებებს თავი-
სი ალაგი აქუ, ძროხებს თავისი“.

ალაი — რალაც შესაწირავის
თუ ღვთაების სახელია. მონადირე-
ები ჯიხვს რომ გაატყავებენ, ფაშვ-
ნაწლავებს და თავს გადაყრიან და
თან დააყოლებენ: — ეს ალასაო.

ალაკლაკებ-ს — ალაქლაქებს.

ალალი — მართალი, პატიოსა-
ნი, კეთილი.

ალალი-ალალი — ეტყვიან
ბავშვს, ლუკმა რომ ყელზე დაადგე-

ბა და თან ბეჭებზე სცემენ ხელს.

ალალი გწელი — იგივეა, რაც
ფუძის გველი.

ალალალაი — გაკვირების,
განცვიფრების გამოშხატველი შო-
რისდებული. „ალალალაი გივარ-
გო, რას ალაგას მიღვარდიო“
(ხალხ.); „ალალალაი, როგორი
ცოდვა-ბრაღი დაატრიალა მაგ
სისხლძაღლმა“.

ალატი — წისქვილში ხის ყუთი,
რომელშიც დაფქვის პროცესში
ფქვილი ცვივა (ო. ქაჯ.).

ალადებ-ს — ასუქებს. გადატ.
ახარებს.

ალაყაი — აყალო, თიხა მიწა
(ადრე იხმარებოდა კედლების გასა-
ლესად). „კედელი ალაყაით გალე-
სა“.

ალაყუდაი — აყლაყუდა, უშ-
ნოდ მაღალი, ზევით აშვერილი.

ალაჭყებული — იგივეა, რაც
ალიჭყებული.

ალახ, ალახ — სიტყვა-სიტყვით
„ღმერთო, ღმერთო“. გამოთქმა იხ-
მარება გაოცების, დანანების ან აღ-
ტაცების გამოსახატავად. „ალახ,
ალახ, სიკუდილს გადაჩა, ალახ,
ალახ, როგორ არაუბრალოზე და-
საჯა!“

ალაჯი — ბანდულის შესაკრავი
თასმა, წვრილი ღვედი. „ძირახლები
ვერ ჩავიცუმი, ალაჯი გაწყუთილი
ქქონიყო“; „ალაჯი მაგრა შამაიჭი-

როდღე, თოვლი არ ჩაგივა“.

ალიერა-ი — ალიონი, აისი. „ალივანმა მააწია და გიგიაი კი არცად ჩანს“.

ალიკოლი — შსგავსი (ო. ქაჯ.).

ალისკანტი — ცელქი, ანცი, მოუსვენარი.

ალიჭყებული — ლიჭყიანი, თოვლ-ჭყაპიანი; ატალახებული. „ალიჭყებული გზაია; ცხურის სადგომი ბაკები ატალახებული რო იქნება, იმაზე იტყუიანკე“; „ალიჭყებული ძირსადგომია, ცხორი არ შაიყრებო“.

ალმათ-ი, ამლათ-ი — სწრაფი, მოულოდნელი თავდამსხმელი, ამბობენ ხოლმე მგელზე. „ალმათია ეგ ოკერი!“

ალმან-ი, ალმანობა — 1. ბარობა, ანაბარა. „ცოლის მეტი იმის ალმანზე არც ვინ არ იყო“; „ბეჩავი ბაღლის ალმანობაზე დარჩა ავადმყოფი ბებერი“. 2. თაობაზე, შესახებ, დაკავშირებით. „მაგის ალმანობაზე დღეის ამას იქით ვმა არვინ ამაიღას, თუ სიცოცხლე არ შაღბეზრებიაო“.

ალმასებ-ი — ძაღლის ყელსაბამი ჩანგლები, ლურსმნისებური წვეტები აქვს რკინის გამოშვერილი, რათა მგელმა ვერ დაიმორჩილოს და კისერში ვერ სწვდეს.

ალმანობაზე — წილად, სახელზე, სანუგეშოდ. „ჩემს ალმანობაზე,

ერთაი ეგიაი-ლა არ მადის, ცხოვინლა მაბაღია“.

ალმაცერა-ი — ალპური ზონის ბალახია. კოინდარს წააგავს. „ალმაცერაი შუა ზაფხულჩი გაჩნდებაკე“.

ალტამა-ი, ალტამები — ალტამებს ეძახიან სიმინდის ცომს, პატარა კუპატებად მოხარშულს (ალ. ყაზბ.).

ალუზ-მალუზი ხალხი — სხვადასხვა რაჭულის, ეროვნების ხალხი.

ალღეში — უკვო, ბრიყვი, ჭკუათხელი; ტუტუცი, მოსულელო. ზმნს. „ალღემ ლაპარაკობს“. გადატ. საუბ. ცელქი, გაუგონარი. „ალღეში ბაღღია“.

ალხანა-ი — პირი, პირის ღრუ.

ალხ-ი — გამხდარი, ხმელ-ხმელი კაცი, იტყვიან ცხენზეც. „ალხი ცხენია, ჯორცს არ იყენებს“.

ალხინწა-ი — ოქრომკერდის ან სირმის დახლართული, თავისებურად გამოყვანილი კილოებისებური ნასკვი ტანსაცმელზე (ჩოხა-ახალუხის, კაბის, ყაბალახის კიდეებზე) შესაკრავად (შდრ. ღილ-შატი). „გულისპირი, კალთები ალხინწაით და ხარდგებით იყო გამართული“; „ნაქსოვზე ალხინწაი დოგრჩა შამასავლები“.

ალხო-მალხო — თამაშში გამოყენებული გასათვლელი სიტყვებია. თამაშის დაწყებამდე ბავ-

შეები ჩაცუცქდებიან ერთად, მუშტებს აწყობენ რომელიმე მონაწილის კალთაში, ერთი იწყებს მუშტებზე თითის დადებით თვლას: „ახო-მახო, ჩიტა გლახო, შენი ფესტე, ფესტ-კოკორი, აისტუე-დაისტუე, შიგაც ნემსი ჩაისტუი“. ვისზედაც თვლა მოთავდება, ის გასულად ითვლება, ხოლო თვლა გრძელდება უკანასკნელი მოთამაშის გასვლამდე.

ამაავღა — ამოავღო, ააფორიაქა, ააზრიალა, გაანადგურა, მოსპო, არაფერი არ დახოვა.

ამაავლებ-ს — ამოარონინებს, ამოატარებს. „ალათანგი კელშაკრული არ ამაავლიათო“.

ამაასნაკებ-ს — ამოასლოკინებს. „რო ამაასნაკებს, საზღული აქტო, ხიზანზე იტყუიან“.

ამაატოტდება — ფეხებს მიადგამს, მოფერების მიზნით წინა ორ ფეხს პატრონის კალთაზე მიაბჯენს. „ჩემი ძალი ამამატოტდა“.

ამაალრანტებ-ს — ხმას, სიტყვას ამოიღებს, იტყვის.

ამაბოხრა (გულისა) — გულის მოჯერება ტირილითა და ოხვრით.

ამაბარწკლა — (ამაიბარწკლავს, ამაბარწკლული) — შემოკალთვა, ამოკაპიწება შარვლის ტოტების ან კაბის კალთებისა. „ამაიბარწკლა კაბანი და წყალჩი ისრი გაურია; ბატარისავით ამა-

ბარწკლული დეყუღება“.

ამაბუგვა — დაწვა, ამოწვა, ცეცხლის წაკიდებას ნიშნავს. გადატ. წყევლაა და ნიშნავს: ოჯახის მთლიანად გაწყვეტას.

ამაგანგლვა — ამოთხუნა, ამოსვრა.

ამაგება ენისა — ენის ამოდგმა, ხმის ამოღება. „ჩუნემა ბალმა ორი წლისამლა ამაავა ენა“; „რას გასჩემდი, ენა ამაავა!“

ამად — ამიტომ (ალ. ყაზბ.).

ამადგეს — წამოიზარდნენ, დავაუკაცდნენ.

ამათათხულ-ი — იტყვიან, როდესაც ქალს ძალიან ამოღებული კაბა აცვია.

ამათართლული — ამოსვრილი (ა. ყაზბ., III, შ. ძოდ. 646).

ამაიბოხრა — ბრაზი, სევდა, დარდი, დეღვა გადაიყარა — დამშვიდდა.

ამაიქცია (სული) — სული მოითქვა, ამოისუნთქა.

ამაიძირკტე — ამოიძირკვე; დაწყევლაა და ნიშნავს: — ამოწყდი.

ამაიჭუჭკავ-ს — ამოიხვეს, შემოიკრავს, თბილად შემოიფარებს. „ნაბადი კარგა ამაიჭუჭკა“.

ამაიჭუნეშებ-ს — ამოიოხრებს. „რაისთუი ამაიჭუნეშე, გადარდებს რაიმე?“, „ბალმა ამაიჭუნეშა, ეტყობა, ბებიას დარღობს“.

ამაიჯინდრებ-ა — გადიდგულდება, აიფხორება, გაიბღინძება, გაიბერება, იბუტება.

ამაკაკაურებმა, ამაკუკუვება — ამოპანღურება, კუკუს კვრით გაგდება, „ლოთს ამოუკაკაუნე (ამაუკუკუვეს) ჳორწილჩიგათა“.

ამაკაჩვა — შარვლის ტოტების ან კაბის ამოწევა მუხლამდე, კაჩების (კანჭების) გამოჩენა. „ამაკაჩე და ისრი გაიარე წყალჩი“.

ამაკოლთვა — ტანსაცმლის კალთების აკეცვა (ო. ქაჯ.).

ამალა, მრ. ამალანი — კოლექტიურად დამხმარე მუშახელი მშენებლობაში, ნადი. „რო დეეჳმარებთან ერთი მეორესა, ხარჯს არ გასწევენ, მარტო პურს აჳმევენ, იტყუიან — ამალანი შახყარაო“; „ამალანი რო არ გინდაო“? „მთელი ამალაი იყო და რაი გააკეთეს?“

ამალობა — 1. ამალის შეყრა, ამალაში ყოფნა. „ამალობაჩი ვიყავით“. 2. ერთად, ჳგუფურად სიარული, ყაჩაღობა. „ვერ მაიშალეს ამალობა“.

ამამგდები — ამომგდები, ამრევი, ამაფორიაქებელი.

ამამწვენობაა — დახმარებაა, შეღავათია, წინ წაწევია.

ამანათ-ი — შემოხიზნული, გადმოხვეწილი, თავშეფარებული. „თუ კაცი სადმე შამააკუდა და იქითით ჩუენს მოვიდა, შოგონხუწა —

შამიფარეთო, იმას ამანათი ექტინა, უნდა შოგუწყალა“; „ამანათებს ცხო სოფლით მასულებს გუეძახოუნეს“.

ამანათობა — ამანათად მისვლა — შეხიზვნა, შეკედლება, შეფარება თავდაცვის ან დანათესავება — დამოყვრების მიზნით. „ამანათობა იცოდიანკე, ერთურთის გატანა, შაფარება“.

ამანიუება — ამოჩემება, დაჳინება. „ნეტარ რაი მაგივიდა, ბეჩაჳ, როგორი ამანიუება გცოდნია!“

ამანოსკვა — მოსაქსოვად გამზადებულ ძაფებზე (შე-სავარცხელში გაყრამდე) მარყუჟების გაკეთება ძაფების დანაწევრებისა და დამოკლებისათვის, ქსოვის გაადვილების მიზნით.

ამაობაჩი — ამასობაში.

ამაჳუჳილი — ამოწყვეტილი.

ამარჩეული — ამორჩეული, რჩეული.

ამასადაგავი — წყველაა: დასაწვავი.

ამასკერავაი — საკერველი, დასაკერებელი, საძირე, ლანჩა. მოქნილ-დამუშავებული პირუტყვის ტყავი, ფეხსაცმელზე გამოსაკერებელი, გამოჳრილი ან გამოუტყრელი. „ძროხის ან ლორის მთლიან ტყავს ფევის ზომაზე გამასჳრიან და სახლჩი შეკერილ ფეხსაცმელს

ძირს ამააკერებენ. ემას ამასკერავი ჰქუიან;“ „ამასკერავი დავალბე, ქალმნები უნდა ამოვაკერა“.

ამას იქით — ამის იქით, ამის მერე, ამის შემდეგ, ამის გარდა.

ამასწკლეთს — ამოწრეთს, ამოაშრობს. „არაყი სულ არ ამასწკლიტა მაგ კურკულჩიგათა“.

ამასხმა (ბანდულისა) — ქალამნის შეკერვა.

ამატაკულ-ი — უზრდელი, უსაქციელო, უტიფარი. „განაღა ბაღლია, რო ხიზანჩი დაღის!... ის კი არა, ამატაკულია, უმცროს-უფროსობა არ იცის“. გადატ. ამოწყვეტილი.

ამატარტლული || **ამატურტლილი** — ნაგავში ან ტალახში ამოგანგლული, ამოთხუბნული. „კაბის ბოლონი ამატარტლული ჰქონდა“.

ამატება (ამატებს, ამატებული) — ჰამის დამთავრება, სუფრის ალაგება. „როგორ ჩქარ ამატე!“ „შენ რო ჰამა დაიწყე, მე მაში ამატებული მქონდა“. „სუფრა ამატეთ“.

ამატლუიბა — წვნიანი საკმელი ამოკამა.

ამატორვა — ამოკმა, ურიგოდ კამა (ო. ქაჯ.).

ამატოტავ-ს — მოიპარავს, ამოიღებს. „კინტულამ ქობჩიგათ

კორცი ამატოტა“.

ამაუტყლაპებ-ს მესტების ან წაღების ძირებს გამოუტყრებს. „დედამ ქალმნები ამამიტლაპა“; „არ მცალიან, ქალას სილამ წუღებს არ ამაუტყლაპებ, ვერ მაგხედავ!“

ამაუჩნდება — აღმოუჩნდება.

ამაფხანთვა — უშნოდ და ნაჩქარევად ამოქსოვა. „წინდები სიჩქარით ამაფხანთა“.

ამაყელვა — აქანამდე, აქნობამდე — აქამდე. „აქნობამდე სად იყავ“.

ამალაბრება (ამაულაბრებს, ამაულაბრდება, ამალაბრებული) — 1. მეტისმეტი გაჭირვებისაგან, შიმშილისაგან შეწუხება. 2. ლოდინით დაღლა, თვლების ამოღამება, „შიმშილით ამალაბრებული მძლივ დავდივარ“; თოლები ამაულაბრდა დედას შვილის ლოდინით“.

ამალღებისათუი — ამალღებისათვის, განდიღებისათვის.

ამალღვა — ნართის ერთი პირის ანუ ერთი წვერის მეორე წვერთან ამოხვევა დაძახვის მიზნით. ერთი წვერი სუსტია, ორი კი მაგარი. ნაქსოვში ზოგჯერ ერთი წვერიც იხმარება. ამიტომ კითხულობენ: — ერთი პირია თუ ამალღილია ნასთი?“

ამაჩემება — ათვალწუნება, ვინმეს თვალში ამოღება და შეძულება. გადატ. ვინმესთან რაიმეს

დაუინება.

ამაჩიქა — დიდი ჯამიდან საჭმელი ამოკამა.

ამაჩურთვა (ამაჩურთავს, ამაჩურთული) — 1. უშნოდ ამოჩრა, ამოშვერა. „პერანგის ბოლონი ამასჩურთვია“. 2. ამოდება, ხელში უშნოდ დაჭერა. „ილიაჩი პური ემეჩურთა და ისრი მიხქონდა“; „როგორ ამაჩურთული მიხყავ ბალდი, არ ეშინიან, რო რაიმე ატკივნას?“

ამაჩუჩილ-ი — ამოჩაჩული, უშნოდ ჩაცმულ-დახურული. „რას შნოზე აქუ ხალათი ამაჩუჩილი!“

ამაჩხამება — აგვაცობით ნაშოვნი რომ არ შერჩება, შხამად ექცევა.

ამაცხტირვა (ამაცხტირავს, ამაცხტირული) — ხეების თავში ნახვრეტის გაკეთება საბელის გამო-საბმელად და წასათრევად, „ხეები ამავცხტირე“.

ამაძირკვა — დაწყევლაა და ნიშნავს: ამოწყვეტა.

ამაძრახე — ამაღაპარაკე. გადატ. გამართე, შემიყოლიე.

ამაწურწლვა — წუმპეში, ტალახში ამოთხუპნვა.

ამაჭოჭყავს — ჭოჭყით, წვრილი ქვებით ამოავსებს. „საძირკულზე მიაყვალევენ ბასრის ქვებს, საძირიდან სათავემდის ამ

ქვებს ამაჭოჭყავენ, გაავსებენ წურილი ქვით, თან მიწასაც ჩააყვალევენ“.

ამაჭყერილ-ი — ამოყრილი, ამოცვენილი თვალეები.

ამაჭყუთიპა — ამორეცხა. „ქალმა სარეცხი ამაჭყუთიპა“.

ამახუევა — დართული ნართის გორგლად ახვევა.

ამახუილოდე — ამოხვილოდე, ამოდი ხოლმე.

ამახუილებ-ს — ძვ. ცრურწმ. თავს დაიცავს მახვილიანი ეკლით კუდიანებისა და მხიბლავებისაგან გათვალვის წინააღმდეგ. „კუმეტობა ღამეს ეკლიან ნარს მაიტანდეს და სახლის ფანჯრებზე ამახუილებდეს“.

ამაჯდა — ამოვიდა. „კიბეზე რო ამაჯდა, იქითვე დიკვილა, შინა ხართო“.

ამაკოფვა — ორმოს ამოჭრა, ამოთხრა (ო. ქაჯ.).

ამაკრანწლება — ამოხრინწვა ყელისა.

ამაჯნუეშება — ამოოხრება.

ამაჯატრება (ამაჯატრებს, ამაჯატრდება, ამაჯატრებული) — ამოშრობა წვინიანი საჭმლისა ზედმეტი დუღილით. „ქაშდონაი ამაჯატრებულა“; ტირილით ცრემლის გაშრობა. „ამაჯატრული თოლები“. გადატ. შიმშილით კუჭის გახმობა. „შიმშილით

მუცელი ამამიკატრა“.

ამაკოფილი — ამოღრმავებული, გულამოდებული, ღრმულიანი. „გერგეტს წყალბირთა ეხლაცაა დიდი ქვა ამაკოფილი“.

ამაჯინდრულ-ი — დაბალი, გულმკერდამოწეული ადამიანი; გადატ. დაცინვ. დიდგულა, გაბერილი, გაბღენძილი, გაბუტული (შწღრ. ჯინდორაი). „რას ამაჯინდრული დადის მამალ ინდაურივითა!“ || იტყვიან ბავშვზე, რომელიც სულ ტირილის ხასიათზეა.

ამბა — მოყვა, მოგვითხრო, გვიამბო.

ამბოვი — ამბავი

ამბარი — ხის დიდი სახურავიანი ყუთი, რომელშიც ფქვილს ინახავენ.

ამგორ — ამგვარად. „ამგორ თოლის მიგებას, თოლების გამათხრა ათას წილად არ შჯობია“; „ამგორ ვარ“.

ამგორი — ამგვარი, ამისთანა, ასეთი, ასეთნაირი, ამდაგვარი, მსგავსი. „ამგორი ავირება არ არის კარგი, თორა შენ იცი“.

ამგორად — ამგვარად.

ამდაგორი — ამისთანა, მსგავსი.

ამდაგორად — ამდაგვარად.

ამღუნენი — ამღენი, ამ რაოდენობის.

ამღუნენი — ამღენი, ესოდენ

მრავალი. გადატ. დიდის გამომხატველი.

ამე — ნაცვალსახელი 1. ამ; ამისთანა; ასეთი; 2. მავანი, ხმარობენ, როცა ვისიმე ან რისიმე სახელს ვერ მოიგონებენ. „ამეს უთხროდელა, ეგაი, რაი ჰქუიან, დამავიწყლა...“ „ამევე, ბიჭავ, თქუენებს შეუძახე, გარეთ გამოვიდნენ“. „ამე ამამიტანელა“. „ამე და ამე ჩხუბობდნენ, ამე და ამეს კარზედა, ამე რომ არ მისულიყო, ამე მაჰკლავდა ამესა“ (გამოცანა: წისქვილი).

ამენ-ამენაის-ი — სიმღერის დასაწყისი სიტყვებია. ყველიერში სოფ. გარბანის ბავშვები იკრიბებოდნენ რომელიმე ოჯახში და მთელ სოფელს კომლდაკომლ ჩამოუვლიდნენ. ხელში ეჭირათ მართული ხატები, რომლებზედაც ასხმული იყო ფერადი ღილეები, მძივები, ჩვრები, წვრილი ზანზალაკები და სხვა. ოჯახს სთხოვდნენ რაიმე სანოვავეს და თან ლოცავდნენ ამ სიტყვებით: „ამენ-ამენაისაო, ჯორელ-კუირელაისაო, ბოროლეთისაო, ვმელეთისაო, კუირეო-კუირეო, შენ გაღმარაჟუე ამათ ვარსა, ამათ გუთანსა, მოლაშქრე-მონადირესა, შინ მშუიდობა მიე, კაის გამარჯობა, უმყოფე ჯალაბნი უსნეულადა, გაატანინე მშუიდობიანი გუთანნი?“ მოგროვილ სანოვავეს მიიტანდნენ ოჯახში, სადაც იკრიბებოდნენ და იქ მხიარულობდნენ რამდენიმე დღეს.

ამზღელი — აღმზრდელი, გა-
მზრდელი, გამწვრთნელი.

ამინ — ებრაულია, იგი იხმარება
ყველა ენაზე, რომელიც ნიშნავს
ქვეშემართად. სიტყვა ამინ ქრისტი-
ანული სარწმუნოებისაგან არის
წარმოებული.

ამირიკა-ი — ნარმა (ქსოვილი
ერთგვარი).

ამირულა-ი — საბავშვო თამა-
შობა: ერთი იქნება ხიდი, მეორე
თავს გულთან მიაღებს და წაიკუ-
ნება, ასე მესამე, მეოთხე... ხოლო
სხვები გამოქცევით წაკუზულებს
ზურგზე შეაჯდებიან. შდრ. ატმი-
რულობა.

ამის გარდა — გარდა ამისა.

ამის და გორობაზე — ამისდა
გვარობაზე, ამისდა მიხედვით.

ამის და კოლობაზე — ამის მი-
ხედვით, ამისდაგვარად.

ამის შამრე — ამის შემდეგ, მის
მერე.

ამისათჳი — ამისათვის. „ამი-
სათჳი მიძახოდი?“

ამიტეხკე — გამახსენებ ხოლმე.
„წარსულს ნულარ ამიტეხკე, ნერ-
ვებზე მოქმედობს“.

ამიჩქროლდა — ამიღელდა. აჩ-
ქროლება, აღელვება გულისა.

ამიცანდარა-ი, ამიცანდრა-ი
— გამოცანა. საერთოდ, მოგონილი
ამბავი, ზღაპარი. „ამიცანდარას

დაგიღვამ, თუ გამაიცნობ“, „ამი-
ცანდრები დამიღვა“.

ამიკდა — ამიხდა. „გუში რაიც
ვინატრე, დღეს ამიკდა“.

ამლათი — მარდი, სწრაფი,
მარჯვე (ო. ქაჯ.).

ამოვლორე — მალეზინა, გული
ამერია; პირღებინება.

ამოვქუშიბე — სახელდახელოდ
სარეცხი ამოვრეცხე. სარეცხის და-
რეცხვა.

ამპარია-ი — ჭიაკოკონა.
გადატ. ეძახიან ცეცხლისფერთმიან
აღამიანს.

ამპარიობა — ძვ. ცრურწმ. ჭია-
კოკონობა. ზოგან ეძახიან წყალ-
კურთხევას, „მკურნების გათბო-
ბას“ და ზამთრის კულის მოწვას.
„ამპარიობა იმართებოდისკე თე-
ბერვლის ბოლოსა. მთელი სოფე-
ლი ან უბანი ჩალას მათგროვებდა,
ყისმათიანი მამაკაცი ან გორის უფ-
როსი ცეცხლს წაუკიდებდა, ბაღს
ანთებული სანთელი ეჭირა და
ხალხი ღმერთს ეგვდრებოდა,
სიმშუიღე ყოფილიყო, ბარაქიანო-
ბა, სიკეთე. ცეცხლი საიქიოს
მკურნებს ათბობდა. ამ ცეცხლზე
ვისაც შეეძლო, ფრინავდა“. ამჟა-
მად ამპარიობა იციან ყოველი
წლის 18 იანვარს. საღამოს, შებინ-
დებისას ყველა ოჯახი გამოიტანს
თივას ან ჩალას და დაანთებს ჭია-
კოკონას. ამ ტრადიციით ვითომ-
ცდა ოჯახი გაათბობს ოჯახის
გარდაცვლილ პირებს საიქიოში.

ამრეშილი — 1. ამღვრეული. „ამრეშილია ჩუენი წყალი და იმისთუი არ დაილევა“; 2. ამრეზილი, გაჯავრებული. „ჩემი დიდი, წითელი მაზუერი სულ დაბლტერილი და ამრეშილი დადის, იმისთუი, რომ დიდი ბაღლები აჯავრებენ“; „ჩუენი მეზობელი ამრეშილი დადის“.

ამტყელებ-ს — აქებს, ადიდებს. „ბებიანი თავის შვილიშვილებს ამტყელებს“.

ამუა — ამოვა. „ჩემი ძმა ხვალ ძაუგით ამუა“.

ამფუარ-ი — 1. მოყინული და თოვლნარევი, აფუებულ-მომატებული წყალი, რომელიც ნაპირებიდან გადმოდის. 2. აღუღებული წყალი.

ამქრევ-ს (ანქრევს) — აბნევს, ფანტავს. „მარცოლს ტყუილადა ამქრევს“.

ამქრევია (იყენ. ემქრია) — აბნევია, მიმოფანტულია.

ამღურეული — მღვრიე წყალი და მისთ.

ამყუელახანს — ზმნს. საუბ. ამღენ ხანს, დიდი ხნის განმავლობაში. „ამყუელახანს რაისთუი დაიგუიანე?“

ამწინაზე — ამასწინათ.

ამწყალობებს — ლოცავს.

ამხანაგ[ნ]ი — გადატ. მომყო-

ლი, ბუდე, მშობიარობის შემდეგ რაც მოპყვება ნაყოფს (სინ. ნადევა-რი). „ვბო კი მაიგა და ამხანაგნი ჟერთ არ დაუყრია“.

ამხლოვნებს — უყვავებს, ამშვიდებს. გადატ. აფუჩჩებს, სიყალბეს სჩადის, თავის სასარგებლოდ აკეთებს. „განა პირველად ამხლოვნებს ეგრე საქმესა, სულ ეგრე იყუისკე“.

ამ ხანჩი — ამ ხანში, ამ ხნის განმავლობაში.

ამ ხნობაჩი — ამ ხნის განმავლობაში.

ამჯობინა, ამჯობნა — აჯობა, გაიმარჯვა. გადატ. უკეთესად მიიჩნია.

ანაბარა — რატომაც არა, რა თქმა უნდა, რასაკვირველია.

ანაბარ-ი — მიბარებული / ანაბარა-ს — იგივეა, რაც ამარა. „ძმის ანაბარას დარჩა“, „ბედის ანაბარა“.

ანგელოზიანი — ძვ. ცრურწმ. კეთილი თვისების მქონე, სარგებლობის მომტანი არსება. „ანგელოზიანი მეჩრუენებოდა და ქრებოდა. ის სახლს იცავდა, სახლი ბედნიერი იყო“. || იტყვიან წყნარ, მშვიდ ადამიანზე და ცხოველზე. „ანგელოზიანი კაცია“; „ანგელოზიანი ძროხაა“.

ანდე — აზრი. „როცა რამეზე ვნერვიულობ, ანდე მეკარება“.

ანდეს, ანდეზე მასულა — 1.

აზრზე მოსვლა. საქმის კურსში შე-
სვლა. „იმათ რო ლაპარაკი დაი-
წყეს, მე მაშინდა მოვე ანდესა“. 2.
ძლივს, გაჭირვებით. „თქუენი გზა
დამავიწყდა და ანდე-ანდესლა მივა-
გენ თქუენ სახლსა“.

ანე-განე — აღნაგობა ადამიან-
ისა.

ანთებიყო თოლები — ანთე-
ბოდა თვალები, აელვარებოდა თვა-
ლები.

ანტრად — მრავლად, ძალიან
ბევრი (ო. ქაჯ.).

ანძალი — თავის მობეზრება.
გადატ. ანძა, ამართული ძელი, მა-
ღალი სარი. „ანძალს აუშავს“ ბევ-
რი ლაპარაკით დაიყოლიებს. „ანძა-
ლი აუშავს და წაიყვანა“; „გაიყვანეთ
ეხლა ეგა და ჩამაჰკიდეთ ანძალზე“.

აჲ, ჰაჲ! — რასაკვირველია, რა
თქმა უნდა, დიახ! ხო!

აპატინა — ოდნავ გამშრალი
ბეწვგაუცლელი ტყავი. „აპატინასა
კიდავ დამუშავება უნდოდა სილაგ-
ჩი ან სალენჭელჩი“.

აპე — დაიკარგე, წადი, მოშორდი.

აპელატები — ეპოლეტები, სა-
მხედრო სამხრე ნიშნები.

აპირობ — აპირებ.

აპრუწუწუ — ვერ მოგართვი,
ვერ მიიღებ. გადატ. აფერუმ. საუბ.
ფაშლი. ნიშნის მოგებით: „აპრუ-
წუწუ შენს საქმესა!“ „აპრუწუწუ
შენს კაცობას“.

არა ბაი-ბუვია — არაფერი ამ-
ბავია, არაფერი ისმის.

არა ბაი-ბუვსაა — არაფერს
ამბობს, არაფერი იცის.

არაბედენაა, არაბედენა-ი —
რა განსხვავებაა; რა ბედენაა,
განუსხვავებელი, უმნიშვნელო,
განსხვავების არმქონე. „არაბედენა
იყო, თამადად იმას აირჩევდეს, ვი-
საც კარგი სიტყუ-პასუხი ექნებო-
და“.

არა გაბადიარა — არაფერი
გაქვს, არაფერი გაგაჩნია. „ჩემო
დაო, არა გაბადიარა? — პურიც
მაქმეი, სასმელიც დამალევინე, შო-
რით მოვდივარ, მშვიარ-მწყურვა-
ლი“.

არაა გაგება — არ არის გაგება.

არა გიჭირსთრა — არაფერი
გიჭირთ.

არა ერგარა — არაფერი შე-
ხვდა.

არად აგდებს — არაფრად აგ-
დებს.

არაიღონანისი, არაღონანისი
— მეტი გზა, მეტი ღონე რომ არაა,
სხვა გამოსავალი და საშველი რომ
აღარ ჩანს. „ეგ რაილა თოკია, ეგ
არაღონანისია!“

არა უშავრა — ეგ არაფერია,
არაფერი უშავს.

არას — არაფერს. „შენ გამაჰკი-
თხე, შენ არას დაგიმალავს“.

არა, შენი კუნესამე — არა, შენი ჰირიმე.

არას გეტყუი — არაფერს გეტყვი.

არამი — რაც არ ეკუთვნის ადამიანს და მიითვისებს.

არამც — ვაითუ, ეგების. „არამც მოვიდეს ღელაი და მე არ დავხუდე შენა“.

არაჩი სთანიობს — არად აგდებს, არაფრად მიაჩნია.

არბიჭყ-ი — არბიტრი. „რუსის ბალლი გუყონდის იქა, არბიჭყად გაგვზავნეთ ეს ბალლი“.

არგენ-ს — არგუნებს, შეახვედრებს, უწილადებს.

არგეს — არგუნეს, მიაკუთვნეს.

არ გადაიარა მანდა — არ გადავარდე მანდ, არ ჩავარდე მანდ.

არ გადმაიარა — არ გადმოვარდე.

არ გაუჩიავებია — ყურადღება არ მიუქცევია, არაფრად ჩაუგდია.

არ დაგაგდებ — არ დაგტოვებ.

არ დაიშურა — არ დაინანა.

არ დაუყრია ბეწუნი — არაფერი დაუკლია, სულ ერთიანად დამსგავსებია. „ეს ქალი სულ თავის ღელაა, არ დაუყრია ბეწუნი“.

არე-არე, არი-არეს — გარეთ; აქეთ-იქით; სხვა მხარეს (იტყვიან აქა-იქ მოსიარულე ადამიანზე).

„ბესო ვარ ყამარაული, სულ არე-არედ გაზრდილი“ (ხალხ.).

არვინაა მანდ — არავინ არის მანდ.

არვისათუი — არავისათვის. „არავისათუი გონჯი არ მინდა“.

არვინ — არავინ. „არვინ მინდა, მთაჩი მარტო მე წავალ“.

არზანი თოვლი — დიდი თოვლი. „შარშა არზანი თოვლი მოვიდა“.

ართხამს — ალებს, „ლაშთ ართხამს“, ამთქნარებს. „ეძინება და უშნოდ ლაშთ ართხამდა“.

ართხევ-ს — არწყევს, პირს ასაქმებს. „მთურალია და ართხევს“. გადატ. იტყვიან, როცა საა-რაყე ქვაბიდან ღულილის დროს მილში გადმოიღვრება სითხე. „ართხევს, ცეცხლი თუ მოუვიდა ზედმეტი“.

არიანკე — არიან ხოლმე. „ჩემი დისშვილები ზაფხულობით ჩუენთან არიანკე“.

არიარედ — აქეთ-იქით; გადატ. უსაქმოდ სიარული (ო. ქაჯ.).

არილად — ძლივს, ბუნდოვნად, გაურკვევლად, სიზმარივით. „აღარ მახსონ კარგა, ეგრე არილადლა მახსონ“.

არ მაგდის? — არ გესმის?

არისხებს — შეაჩვენებს, წყევლის, რისხავს. „(მოლაღატეს) მუ-

დამწელიწადს ხევი არისხებდეს“.

არიქა — ჩქარა, სასწრაფოდ, დაუყოვნებლივ.

არკამელი — ერკემალი (დეკანოზის სიტყვაა რიტუალური); ყოჩი. „თავის სწორი კელაპტარი, თავის სწორის არკამელი, ბერად იყვის სამი წელი ჩემს ალმანზე“... (ხატში შეხვეწნა და ლოლცვა).

არს, არსა — შეძახილი ცეკვის დროს მოთამაშის გასამხნეველად.

არტახ-ი, არტახები — ბრტყელი და მაგარი შესაკრავი, მოტეხილობაზე დასადები ჩხირები, რომლებიც ერთი-მეორეზე გადაბმულია ბინტით. ადებენ კიდურების მოტეხილობის შემთხვევაში (ნ. საბა — არტახი).

არტ-ი — ხის რიკი (ხის ოვალური რგოლი), საბლის ცალ თავში გამობმული, რომელზეც ამაგრებენ საბლის მეორე ბოლოს ტვირთის ან თივის შეკვრის დროს. „საბელს რო შამოუჭერთ თივას, ერთი თავი არტი ემაგრება“.

არუ — არა (ალ. ყაზბ., II, შ. ძიძ. 558).

აქათკე — აქეთკენ, აქეთ.

არყავ-ი — სამფეხზე დამაგრებული გრძელი ფიცარი პურის ცომის გასაბრტყელებლად, იყენებდნენ აგრეთვე როგორც სუფრას, ეძახიან ხოგჩასაც.

არყან-ი — (архан) — ქამანდი,

საგდებელი, გრძელი კვანძიანი თოკი გაშვებული ცხენის თავზე ჩამოსაცმელად და დასაჭერად (შდრ. ინჩული). „როსტომს დიდი თავი ჰქონდა და იმისი არყანი ვერ ჩამაზდიოდა თავზე“... (თოთი. „ბეჟანის ზღაპარი“).

არყიზა-ი — მალალი, უშნო აგებულების ადამიანი.

არყიში — არშიყი.

არჩევა-ი (გარჩევა) — საყანგ ნიადაგის გასუფთავება ქვებისაგან. „საქნავ-სათესი ადგილის გაწმენდას ქვა-ლორღისაგა, ჩუენ არჩევას ვეტყუით“.

არჩუი — ერთგვარი გარეული თხა.

არცაა — არსად არის, არ არის, ვერ ვნახე. „ძროხა ვძებნე ყანებში და არცაა“.

არცა — არსად.

არცა ვინმეა — არავინაა. „ერობაჩი გავიხედე და არცა ვინმეა“.

არცად — არსად.

არცად არა — არსად არა.

არცაით — არსაიდან.

არცაითლა — არსაიდანლა.

არცარა დიდი — მაინც და მაინც არც ისეთი, როგორც თავს იკვები. „ტყუილად თავს ნუ იკუბი, არცარა დიდი ვინმე ხარ“.

არც გამიხოლიეს — არაფრად

ჩამადეს.

არცვინ — არავინ. „არცვინ არც გტინახია და არც შოგუნბუღლია“.

არცვინ არაა — არავინ არ არის.

არცვინ არა — არავინ.

არვისი ჭაჭანი არაა — კაციშვილი არაა, საერთოდ არავინ არ არის.

არცისკანა-ი — ნაკვერჩხლის ასაღები მაშა, საკეცე. არის რკინის ცეცხლის საჩხრეკელი და გაღვივებული შეშის გასასწორებელი.

არცკი — ხომ, რომ, აკი. „არცკი გითხარ, შენი დედა ძროხას სწუქელის მეთქი“.

არცრაი — არაფერი, აღარაფერი.

არცრაი არა — არაფერი, აღარაფერი.

არცრაისათჳი - არაფრისათვის.

არცრაი არ არის — არაფერი არ არის.

არცრაჩი — არაფერში. „მე არცრაჩი არ ვერევი, თქუენი საქმე თქუენ იცი“.

არცროგორი — არანაირი, უვარგისი.

არცროგორ არა — არაფრის დიდებით არა, არავითარ შემთხვევაში, არა, არა და არა, არამცდა-

რამც, არანაირად, არაფრით.

არცროგორც არა — არ ყოფილა, არ მომხდარა, არ ჰქონია მსგავს შემთხვევას აღგილი.

არცროდის — არასდროს.

არცროდის არა — არასდროს, არასოდეს.

არძევენა-ი, რძეონა-ი — რძიანა, წვრილი გრძელი ბალახია, იკეთებს ყვითელ ყვავილს, მოწყვეტიასას რძე გამოდის, იჭმება.

არწან-ი — მცენარეა, ლერწმისმაგვარი (ნ. სასათრე).

არხენა-ი — უდარდელი ადამიანი.

არხენ-ს, არხინებ-ს — ალხენს (შდრ. რხინი).

არხილი — მოყინული, გამაგრებული თოვლი. „თოვლს არხილი გეეკეთა, გაღმა ისრი გავედით, რო ფეპიც არ დოგისტელდა“; „მასწყდა არხილი და მონადირე კლდეზე გადავარდა“. მიქარული თოვლი. „წუხელ პერევალზე ქარი იყო და გზები თოვლით სულ მიუქარია, მიუჩქნქარია“.

ასაზიდ-ი, — ასაზიდავა-ი — იგივეა, რაც ასაწეველა, ასაწევაი. „წისქუილჩი აქუ თავისი ასაზიდი, გინდა აუშობ, გინდა — დაუშობ“.

ასასი — ადამიანის შემწუხებელი კაცი; ჩაფარივით, ჯარისკაცივით, უანდარმერის მსგავსი. „რას ასასივით დამადე თავზე, დამაცა-

ლე, ჩემი საქმისა მე ვიცი“.

ასაფშუები — გასაფხვიერება.

ასაწვეა-ი — ასაწველა, ასაწველა (წისქვილის იარაღი). „ღოლაბებს ქუმოდან უყენებენ იარაღს, მამრე საბრუნავ ღერძს ასაწვევით ასწვევენ“.

ასერავს — სერს — გამოსაცნობნიშანს დაადებს საქონელს (უპირატესად — ცხვარს) ყურზე. „მიბარებულს ცხორს მწყემსი ასერავდა და ოთხის წლის ბოლოს ჩააბარებდა პატრონს“.

ასთავს — ართავს.

ასთავენ — ართავენ.

ასთვევინებდნენ — ართვევინებდნენ.

ასთხტა — ასტყდა, ატეხა, გამოიწვია, გამოწვევა.

ასიურ-ი — ასეული, ასობით. „ჩაუყარა ეკის კალონი, შარეკნა ასიურნი ვარნი“ (წითელი ქარის ლოცვა).

ასკარმავლილი — 1. ბევრ ადგილას ნამყოფი. გადატ. გამოცდილი, ბევრის მნახველი. 2. საქმეს მოწყვეტილი, უსაქმოდ მოხეტიალე.

ასლი-ი — 1. აზირ, ბარემ. „ასლი ეს ესრე გეგაკეთა!“ „ასლი ჩუნთან წამახტიდე!“ 2. ზუსტად, ზედგამოჭრით, ნამდვილად. „ეს ასლი მაგაზეა ნათქომი“; „ასლი საჩემო წულებია“.

ასნადედა — საბავშვო თამაშობა: ჭგუფ-ჭგუფად დგებიან, ერთმანეთს ხელებს ჩაავლებენ და გაწვევენ. ვინც წაიქცევა, დამარცხებულია.

ასო — სხეულის რომელიმე ნაწილი. „ასო-ასო აკუწა“ (შდრ. საბა — ასო).

ასტამი — 1. რკინის პატარა ნიჩაბი, კვადრატული, თხელი, გაღესილი პირით, მოკლე რკინისავე ტარით, „ვარცლის ასტამი“, ვარცლის გასფხვკად ხმარობენ. აღრე იყო კიდევ რამდენიმე სახის ასტამი: 2. პატარა ბარის ფორმის, თხელი, რკინის მოკლე ტარით, ხმარობდნენ რკინის ღუმლის ჰაერღუმლიდან („ღუმოვკიდან“) პურის გამოსაღებად ან პურის ცომის შესაწყობად. ამას უწოდებდნენ „ფჩის ასტამს“. 3. „საარაყე ასტამი“, მოგრძო და ვიწრო, თხელი რკინის პირით, გრძელი ხის ტარით. ასეთი ასტამით საარაყეს ურევდნენ ხოლმე. 4. „ტყავის საფხეკი ასტამი“ — პატარა, თხელი, გაღესილი პირით, მოკლე ტარით.

ასტენ-ს — აღძრავს; ახსენებს, მოიგონებს. „ძრიალ მეწყინა გუგუაის სიკჷდილი, ძლივ დავივიწყე, ნუ ასტენტლა ეხლა კიდავ იმას ჩემთანა“.

ასხლეტა (ასხლეთს, ასხლეთილი) — 1. მოშორება, მოწყვეტა, ცხვარ-ბატკნის დაცალცალკეება.

„ჰემას რო ისწავლის, ცხორ-ბატკანს ავსხლეთ, დედას ცალკე მწყემსს დაუყენებთვე, ცალკე ვაძუებთ“. 2. წისქვილის ღერძის ლითონიდან ამოვარდნა. „ღერძი ლითონჩიგათ ასხლეთილა“.

ატამატა, ატაუტა — ნაჩქარევი და ზერელე; დაუფიქრებელი. ზმნს. ატაუტას, ნაჩქარევად. „ატაუტას წამოვე და სუყელი დამაფიწყდა“; „ატაუტას გათხოვდა და ვერ გამაადგა კარგი ქმარი“; „ატამატას ნაკეთებია“; „ატაუტას ლაპარაკობდა“.

ატან-ს — ეტანება, ესევა, იწვევს (საკბენად, მოსატაცებლად), მოვარდნას ლამობს. „კარგი ოჯახი გაქუ და სტუმრებიც იმიტომ გატანსთ“; „ძაღლები გოტანდეს, მძლივ მოვიშორეთ“.

ატაუტა-ი — ფაცი-ფუცა, სიჩქარ-მაჩქარა საქმის მკეთებელი, დაუფიქრებელი ადამიანი. „მაგ ქალმა სულ ატაუტას იცის ლაპარაკი“.

ატაცება (აიტაცებს, ატაცებული) — 1. ატკრეცა, ძლიერი ცეცხლით პურის ზედაპირის დაწვა, შესწრაფება. „გაჭურებული კეცი იყო და პურები ერთბაშად აიტაცა“. 2. გადატ. მსუბუქი ქცევა, თავქარიანობა. „არ დაუჯერა მაგას, ატაცებულია“. შდრ. ატაცებულაი.

ატაცებულა-ი — თავქარიანი. „ატაცებულაი კაცაია“.

ატკაპუნებს პირს — აწკლავუნებს პირს. „მშიარაი ვიყავ და პირსლა ვატკაპუნებდი“.

ატეხვა — ამოჩემება, დაჟინებით აკვირება რისამე. გადატ. ხსენება, მოგონება. „მე ლელაის ატეხვა არც კი ვიცი ტყუილადა“.

ატეხილი ადამიანი — თავისნათქვამა ადამიანი, რაიმეს რომ დაიჟინებს და აღარ გადათქვამს.

ატმირულობა — თამაშობაა. ბიჭები ორ გუნდად იყოფიან. ერთი გუნდი წრეში დგება, გარეთ მყოფნი ცდილობენ წრეში „მოვადეებს“ ზურგზე შეახტენ იმდენი ხნით, ვიდრე რომელიმე მათგანი არ ჩამოვარდება და არ ჩაიჭრება. შემდეგ როლები იცვლება...

ატოტოფინება (აატოტოფინებს, ატოტოფინდება, ატოტოფინებული) — გაცხარება, აღელვება, აღშფოთება, ანთება, აღზნება, გაფიცხება, ფხუკიანობა. „ჩქარ იცის ატოტოფინება, განა ბალღია!“

ატოტებული — ტოტებზე (უკანა) ფეხებზე შემდგარი.

ატრიაჲ — პურის ცომს ძალიან გაათხელებენ, დაჭრიან წვრილ ნაკრებად, ჩაყრიან მდულარე წყალში, მოხარშავენ, შეიძლება რძეშიც მოხარშონ. ამოიღებენ ქაფქირით სინზე და იწებენ ერბოში ან ნაღებში. ე. ი. მოხარშული ცომი, რძითა და ერბოთი შეზავებული. „დედამ, ცომი რო მაზილა, მამრე სიბრტყე“

ზე გაქნა, დანაით ნაწილ-ნაწილ დაშვრა და მზეზე გახფინა. როგორც კი კანი შავმა, ატრიადი მახარ-შა“; „ამაღულდი, ატრიაო, თუ დუ-ლილი გაკლიაო!“

ატრიზავებ-ს — აბუჩად იგ-ლებს, დასცინის.

ატყაშებს, ატყეშებ-ს — ატკა-ცუნებს. „თითები ვატყაშე“.

აუ! — შორისდებული მწუხარე-ბისა, გაკვირვების, აღტაცებისა (ალ. ყაზბ., I, შ. ძიძ., 496).

აუბნა — ალაპარაკა.

აუბნებდის — ალაპარაკებდა.

აუგი — ცუდი, საძრახისი, სა-სირცხვილო რამ.

აუზანდარ-ი — ბევრი, აუარე-ბელი, უამრავი. „აუზანდარი საქმე მაქმე, ნეტარ როდისდა მოვას-წრობ!“

აულ-ბაული — პურეულის ძნების ზიღვა. „სექტემბერჩი ვიცო-დით პურის ძნების ზიღვა — აულ-ბაული“.

აურ-გაურ-ი — აურზაური, რია-რია. „ლალიტეთ ისითი აურ-გაური ედგათ, რო აღარა გაიგებო-და რა“.

აუსულელი, აუსლშელი — შეუგნებელი, თვითრჯული, თავდა-ჯერებელი, სხვას რომ ანგარიშს არ უწევს; თავშეუკავებელი, აუტანე-ლი, თავხელი ადამიანი.

აუსრულებ-ს — შეუსრულებს. „მე მაგას დანაპირებს აუსრულებ“.

აუცტივდება — აუტყდება, გა-უჭირვეულებს, აეკიდება. „ხიზანი ამიცივდა — საწუელჩი წოგიყვა-ნეო“.

აუძრახე — შერიგდი, დაელაპა-რაკე, ხმა გაეცი.

აუჭერ-ს — აუშვერს, გაუწვდის. „დამ დას საცერი აუჭირა: როგორც შენ მხედავ, ისრი მე გხედავო“ (ხალხ.); „ირემმა ირემს ბალახი აუ-ჭირა“.

აუხოხდება-ა — გული აუხოხ-ლებ-ა — გული არ მოუთმენს, მოე-სურვება, შეგულიანდება. „ამხა-ნავს გული აუხოხდა და ესროლა თოფი“, „გული ისრი აუხოხდა, რო უნდოდა იმ ღღესვე ეეშენა სახლი“.

აუჭირდი — აუხირდი, აუშარ-დი.

აუჰ! — გაბრაზების, სასოწარ-კვეთილების შორისდებული.

აფატვრინებ-ს — ართობს, დარდს უქარვებს, ავიწყებს. „ეს ხი-ზანი მაფატვრინებს, თორო ძრიალ დარდიანი ვიქნებოდი“.

აფერებ-ს — 1. ამსგავსებს, ადა-რებს, უტოლებს. „აეხლა გამიცხო-რიგდი, მსახურს გაფერებ ცხოსაო“ (ხალხ.); 2. ევფ. ანაყოფიერებს, აგ-რილებს. „ძუვი ძალი ხოდმა აფე-რა“. 3. ამოკლებს, შესაკრავ სამოსს ოდნავ აჭრის, კვეცავს. „საჯლები

(სახელოები) ააფარე!“

აფრახ-ი — ავი ადამიანი, უფრო იტყვიან ქალზე.

აფუვდა — ზამთრის ყინვაში, მდინარის წყალს რომ გაჰყინავს და აქეთ-იქით ნაპირებზეც გადმოვა, იტყვიან ხოლმე: „წყალი აფუვდაო“.

აფუნდრუკებ-ს — ხელში ათამაშებს, აფრენს, ახტომებს. „ბაღს მთელი დღე აფუნდრუკებდა“.

აფშუვებ-ს — აფხვიერებს. „მაგრა დატყვნილ მიწას ბარით აფშუვებენ“.

აფხუერებ-ს, აფხუებს — აფხვიერებს.

აქაველი — აქაური.

აქავრება (აქავრებს, აქავრდება, აქავრებული). 1. გულიდან დარდის მოშორება. „ხიზანმა დარდი ამიქავრა“. 2. ანიავება, გაგრილება, მაგალ., არყის გამოსახდელ გეჭაში გამავალი მილის ცივი წყლით გაგრილება, რათა ორთქლი იქცეს არაყად. „აუქავრე (|| აუქარვე), თორო ორთქლი გამადის“. 2. მთვრალი ადამიანი ცოტა რომ გამოიძინებს და გამოფხიზლდება.

აქათ — აქედან. „აბა, ეხლა აქათ მოტსუი“.

აქათკე — აქეთ. „აქათკე წამოდი, თორო მანდითკე გონჯი გზაა“.

აქათით — აქედან. „აქათით სა-

მებამდე ერთი კილომეტრია“.

აქაით — აქედან (ალ. ყაზბ., I, შ. ძიძ. 496).

აქამდე — აქანამდე. გადატ. აქომამდე. ე. ი. განსაზღვრული დონის ან ზომის მაჩვენებელი. „მეშოკი ხორბლით პირამდე გაავსე“.

აქატკე — აქეთ, აქეთ მხარეს, აქეთკენ.

აქე — შეაქე, ხობტა შეასხი, ქება უთხარი.

აქი — ბავშვის ენით ნიშნავს სხვაგან წაყვანას. „ნუ სტირი ბიპო და აქი წაგიყვან“.

აქილიკებდა — აბუჩად იგდებდა, ამასხარავებდა.

აქიში-ი — ექიში, მკურნალი.

აქსა — შეძახილი კატის გასაგდებად. „აქსა, ციცავ!“

აქჷ — აქვს. „შენს ღელას ხსენი აქჷ?“

აქჩერებ-ს — აქშერებს, უშურველად აძლევს, არ ზოგავს, იმეტებს. „ღედინაცვალი გერებს საკმელს არ აქჩერებს“.

აღალბაშ-ი — 1. ძვ. ცრურწმ. კუდიანების, ავი სულების მეთაური, მხიბლავების მეთაური, უფროსი. „კუმეტობა ღამეს მხიბლავები შაიყრებიან, აღალბაში შაუძრახავს — რაით შამეწვევითო...“ 2. ალაღის, ქარავნის უფროსი, ძველად საქართველოს სამხედრო გზით ტვირთის

გადამტანი მეურმეების უფროსი. „აღალბაში გამაცდილი, სიტყუო-პასუხიანი და სანდო კაცი უნდა ყოფილიყო“.

აღარას — აღარაფერს. „აღარას ვაკეთებ, დავბერდი“.

აღარავინ — აღარავინ.

აღარცაა — არ არის, არსად ჩანს, ვერ ვნახე.

აღარც — არც.

აღარცად — აღარსად. „აღარცად აღარ წახშიდე“.

აღარცრა — აღარაფერი, არაფერი.

აღარცრაი არა — აღარაფერი.

აღარც როდის — არასდროს, არასოდეს.

აღება — ყველიერის კვირა ანუ მარხვის ორშაბათის წინა კვირა. ამასვე ეწოდება „აღების ღამე“ და „ცხრაჯერობა“ (ნ. საბა — ღება).

აღმაი — აღმართი.

აღოღება — სიტყვის შებრუნება. გადატ. ძაფის აღოღება — ორად ამოხვევა. გადატ. კამათი, პოლემიკა, გამოკამათება.

აღრანტება — ალაპარაკება (ო. ქაჯ.).

აღრეკე? — აიყვანე? წაიყვანე?

აღრეკ-ს — აიყვანს, წაიყვანს.

აღურევიანებ-ს — ასაქმებს, არწყევს. „არაყი დეელია და

აღურევიანა“.

აღური — აღვირი.

აღურის ტოტები — აღვირის ის ნაწილი, რაზედაც ხელი უვლია მხედარს.

აღუს — ყოჩების წამოსაქცივლებელი გამოთქმაა.

აღჯდა — აღსრულდა, აცხადდა.

აყარ-ი — გრძელი ლარტყა სახლის რომელიმე ნაწილში კედლის გასწვრივ. „აყარი ხის სოლებით არის ჩასკობილი. აყარზე გუოქვე კორცი ზამთრის ბოლჩი გამასაყვანად, აყარზე შაიძლება იარაღები, ჯელსაწყოები დააღაგა“.

აყვალილი — აყოლილი. „ეგ ბალლი გონჯ ბალლებსაა აყვალილი“.

აყიმყიმებ-ს — ადიდგულებს, აამაყებს, აყვიზინებს. „ნეტარ რაი აყიმყიმებს ბეჩავსა, რაი იპოვნა ისითი?!“

აყინჩავ-ს — ნოყიერი საკმლით მოისუყება (სინ. დათლამვა). „მსუქანი კორცი შეგვამე და ამყინჩა“.

აყლარწული — ტანწვრილი და უშნოდ მაღალი ადამიანი.

აყლაყულა-ი — უშვერად მაღალი (ნ. საბა — აყლაყულა).

აყოვებ-ს — აელმებს. „თოლებს აყოვებს“; „ეგ ბალლი ელაში ჩან, სულ თოლებს აყუებს“.

აყრაი — კოჭაობის (კოჭებით თამაშის) ერთ-ერთი სახეობაა. მო-

თამაშეები აყრიან ორ-ორ ცალ კოქს, მოგების მიზნით ერთი კოქის შემოკვრა მეორისათვის გადასაბრუნებლად.

აყროლდა — ყარს. „ჰორცი აყროლდა და გადაყარე“.

აყუნა — აყვანა, ბავშვის ხელში დაქერა.

აშაქარი — აშარი, თავხედი, თავგასული, ანჩხლი, ავი (ალ. ყაზბ., III, შ. ძიძ. 646).

აშაღლარა-ი — უსირცხვილო, ბიჭური საქციელის ქალი, უზომოდ თავგასული ქალი.

აშტრაფონა-ი — მთარულ ადამიანზე იტყვიან.

აშურებდა — აჩქარებდა (ალ. ყაზბ., II, 54; შ. ძიძ. 558).

აშულღებს — აჩხუბებს, წააჩხუბებს.

აშჩენილიყო — გამოსჩენიყო. „გზაზე ვინაც მგზავრი მამას ამხანაგად აშჩენიყო“.

აჩემება — საკეთილოდ თუ სააოლდ ერთზე დაჟინება.

აჩემებული — ერთზე დაჟინებული.

აჩი — ბავშვის ენაზე სადმე წაყვანა (ნ. აქი). „წავიდეთ აჩი, აჩი წამიყვანე!“

აჩიავებს-ს — არად აგდებს, არაფრად მიაჩინა.

აჩოლიკება — მასხრად აგდება,

სასაცილოდ აგდება, თვალის შეღება, თვალის აგდება.

აჩონჩხლილი — ზედმეტად დატვირთული ტანსაცმელი სამკაულებით. „ტანზე აჩონჩხლილია საათის ჯაჭუტი, რევოლვერის ბოსი, მელლები და რაი არა“.

აჩუევს — აჩვევს. „კბოს პურის ჭამას აჩუევს“.

აჩუენა — აჩვენა, დააჩვენა.

აჩუა-ი — გადატ. საქმეზე მითითება, ჩიჩინი რომ სჭირდება, თვითონ რომ ვერ საზრობს და ეზარება საქმიანობა. „აჩუაი კაცია“.

აჩუ, აჩუ — ცხენის წაქეზება ან გაწყრომა, ცხენის გარეკვის შეძახილი.

აცა — დაიცადე, მოიცადე, მადროვე.

აცდი-ს — 1. დააცდის, ადროვებს. „ერთი თუე ვაცადათ და თუ არ მოგუიტანა ვალი, უჩივლათ“; 2. ცდის, გამოცდის, სინჯავს. „ერთხელ კიდევ ვცადათ“; „ცხენი ვცადე, მაგრამ ვერ აიტანა ურემი“.

აცე, აცე — შეძახილი ვირის გასარეკად, ვირის წაქეზება ან გაწყრომა.

აცრინტებს — აცხიკინებს.

აცუივი-ს — ატყდება, ავარდება, გაანჩხლდება, გაჭირვეულდება. „ტყუბები ერთად აცუივიანკე სატირლად“.

აცხროებ-ს || **აცხროლებ-ს** — აციებს, ციებ-ციხელება სჭირს, ამტვრევს. „გიგუას აცხროებდა, სულ ერთთავად ბინაჩი იყო, ცხორს ვეღარც ხედავდა“.

აცხრირებ-ს — ცხვირს აცემინებს.

აძახებ-ს — მოძვ. ქადაგად დაცემული უგონოდ ბოდავს. რელიგიურ დღესასწაულზე ქადაგები ხატის წინაშე დაეცემოდნენ, თავს მოიგოიანებდნენ და იწყებდნენ უაზროდ ლაპარაკს, რაზეც იტყოდნენ — ხატი აძახებსო. გადატ. იტყვიან, როცა ადამიანი დაულაგებლად, აბდაუბდას ლაპარაკობს ან სიცხიანს აბოდებს. „როგორაა შენს თავსა, რო არ გაძახებს?“ „სიცხიანი იყო და მთელი ღამე გონუგონთ აძახებდა“.

აძლევდეს — აძლევდნენ.

აძრახვა — ურთიერთ დალაპარაკება.

აძრახდომა — დალაპარაკება, ხმის გაცემა; ალაპარაკება, ხმის ამოდება, საუბარი. „აძრახდომა აღარ შამიძლია, ყურთ არ მამდის, რაისთჳილა ვეგდა!...“

აძრახის-ი — საუბარი, ხმის გაცემა, ლაპარაკი. „როცა ერთი გორის კაცს მეორე გორისა შამააკუნდება, მაში ეს ორი გორი ერთურთს სამუდამოდ გეეყრება, აღარ არის იმათი აძრახისი“ (გერგეტი).

აძრობ-ს — ყინავს. გადატ. ლურსმნის ამოძრობა.

აძულება — დედაცხვრის მიერ ბატკნის შეძულება. ცხვარი რომ ბატკანს მოიგებს, გამწარებულს მიეძინება, ბატკანი წანწალს (სიარულს) დაიწყებს და გაისვრება, დედა თავის შვილს ვეღარ იცნობს, რადგან თავისი სუნი აღარ ასდის და ახლოს არ მიიკარებს ბატკანს. აქედან აძულებული ბატკანი — დედის მიერ შეძულებული, მიტოვებული ბატკანი.

აწიბაწა-ი — არათანაბრად, ზოგან წვრილად, ზოგან მსხვილად ნართავი ძაფი. „ეგ რაილა ნასთია, აწიბაწად დასთულია!“

აწილებულ-ი — აჭრილი, გამოჩენილი, დანაწილებული. „კარაქის დღუების დროს ღალას რო გემეეყოფა ნიშნები, იტყუიან — აწილებულია, ჩქარ შაიდღუბება“.

აწიპწიპებ-ს — უჩვეულოდ აფახურებს, ახამხამებს. „ნუ აწიპწიპებ თოლებს!“

აწკაპვა — აწაპნა, რისამე წართმევა, წაღლეტა.

აწკრინებ-ს — ამწკრივებს, მწკრივად ალაგებს. „კედლის სათავეზე ჯერ სართულის ხეები უნდა დაირთას, მამრე მსხტილის ქვის საყოვეებს აწკრინებენ“.

აწორთებდა — აზმორებდა.

აწურვა — იცის ზოგმა მეწველ-

მა ძროხამ, რძეს არ მისცემს პატრონს, შვილს (ხბოს) უნახავს.

აპრილა-ი — აპრილი, ამჟამად ბული რძის შეჭამანდია ერთგვარი.

აქყაპება — ატალახება.

აქყერ-ს — აქყეტს. „რას აქყერ თოლებსა?“

აქყლაპუნებს — აწკლაპუნებს. „ეხლა ქუჩაჩი დადიან ახალწამადეგობა და სულ კვეს აქყლაპუნებენ“.

ახად უქნია — კარგათ უქნია, აგრე მოუხდება.

ახალუხი — ახალოხი. ხევში ახალოხს იცვამენ როგორც მამაკაცები ისე ქალები. თუ მამაკაცები ახალოხს იცვამდნენ ჩოხის ქვეშ, ქალები კი ახალოხს იცვამენ საგულის ქვეშ.

ახალუხის გული — ახალოხის გულისპირა ნაწილები.

ახალწამადეგა — ახალგაზრდობა, ახალი თაობა. „ახლანის ახალწამადეგა მოვიდა, ჩუენ ძუელს დღესასწაულებსა არც როდის სწამობს“.

ახალწამადეგობამ — ახალგაზრდობამ, ახალმა თაობამ.

ახანებ-ს — 1. ასწრებს, აუღის; აჩქარებს, სწრაფად აკეთებს. „წისქვილს რომ კარგად, ბლომად მოუღის ნაფქვაფი, იმაზე ამბობენ — კარგად ახანებსო“ (ან, წინააღმდეგ შემთხვევაში, ვერ ახანებსო). „თავ-

დაუზოგავად მუშაობს, მაგრამ ვერას ახანებს“; „კარგა სთიბს და კარგადაც ახანებს“ (მღრ. უხანდება).

ახია — გულის მოღება, აგრე მოგიხდება, ჭეროვანია, სამართლიანია, შესაფერისია.

ახია — ასე მოუხდება, აგრე მოუხდება.

ახლეულები — ახლობლები (ალ. ყაზბ., I, შ. ძიძ. 497).

ახლუებ-ი — მახლობლები, მოკეთენი. „ახლუებს გააყვალებდეს სასიძოსა, გაატანდეს ორს ვედრა არაყსა“.

ახმე! — შორისდებული მწუხარებისა,

ახონკამალა-ი — ყეენობის მონაწილე პირი, ყეენის ამალის — ჯარის მონაწილე. „ახონკამალაი ქალურად იყო ჩაცმული, ჰელჩი თუნგი და ჯამი ეჭირა და ფეკთან უჯდა დედოფალს, ვითომ პირს აბანინებდა, ყეენს კი ხონჯარს უხსნიდა და უკრავდა“.

ახორმება — (ახორმებს, ახორმდება, ახორმებული) — თივის დღმა ხორმად — ზვინად. „მათიბულს ჭერ მაკრეფა უნდა, მამრე მაგროვება და ახორმება“; „თივას ახორმებენ ერთად და მამრე გადააქტოეზოჩი“.

ახორად — მრავლად, ბევრად (ო. ქაჯ.).

ახორხლა — ცუდად, ნაჩქარე-

ვად და სახელდახელოდ ააგო. „მამ გუში ყანის ღობე ახორხლა“.

ახორხლაჲ-ს — ცუდად, უხეიროდ, ნაჩქარევად და სახელდახელოდ ააგებს, უხეიროდ დააწყობს. „ლამაზ დააწყე, ნუ ახორხლე!“ „ქვის კედლებს ავხორხლავთ საკარტოხის ნაპირებზე, ცხორ-ძროხა რო ვერ გადავიდეს“.

ახორხლილი — ცუდად ნაგები, ნაშენი რამ (ღობე, კედელი, სახლი და მისთ.).

ახოხორდება — ანმაურდება, აგუგუნდება. „ახოხორდით, მოკვებო, ბევრი ვისმე ეგონებით!“ (მღრ. ხოხორი).

ახრეშ-ს — უსვამს, უხახუნებს, ენება. „მარჯილზე ვისხედით და ფეხებს მიწაზე ვახრეშდით“.

ახუეტა — გათიბული და გამხმარი ბალახის (თივის) შეგროვება.

ახში — როგორც იქნა, ბოლოს, დასასრულ, უკანასკნელად.

აჯაბუჯა-ი — ოღროზოღრო, ორმოებიანი, უსწორმასწორო გზა, ადგილი. „ფხელშეს და ტყარშეტს წინაჲ იყო აჯაბუჯაი გზა, ნელად გაასწორეს“; „აჯაბუჯაი სათიბეა, ცული მძლივ სწუდება“.

აჯალეთ — ესროლეთ. „აჯალეთ თოფი მაგ მოლალატესა“.

აჯარებ-ს — ხარი (მოზვერი) აჯარილებს. „მაზურემა ძროხა აჯარა“; „ძროხამ იჯარა“; „დეკელს ჯერ არ

უჯარებია“.

აჯდება-ა — ავა, აივლის. „საჯდება აჯდება; კიბეზე აჯდება“.

აჯდომა — ასვლა ზემოთ (კიბეზე აჯდომა, მაგიდაზე აჯდომა, ღობეზე აჯდომა და მისთ.). „სტოლზე აჯდომა მამიწია რო ჳერი გემეკრასკა“.

აჯელებ-ს — სხვა პირის ჩარევა სხვის საქმეში.

აჯერჯებსკე — მოხერხება, მოახერხებს ხოლმე.

აჯია-ბაჯია — აზრის დაულაგებლად გადმოცემა. არამხატვრული, უშინაარსო ლექსი. კარგის საპირისპიროდ მდარე ლექსზე ითქმის.

აჯირება (აჯირებს, აეჯირება, აჯირებული) — გამოდება, გამოხლართვა. „ემეჯირა ფეხებჩი და კიდაღან წამაქცია“.

აჯირებულ-ი — ახირებული, ჯიუტი.

აჯირებულნი ვიყავით — ჯიუტები (ჯიუტნი) ვიყავით.

აჯრანტალებ-ს — ხრინწიან ხმას გამოსცემს.

აჯრასტუნებ-ს — შეცვლილი ხმით, ხმაჩახლეჩილად ლაპარაკობს, მსუბუქად ახველებს ხმის ამოწმენდის მიზნით. „ნეტარ რას აჯრასტუნებ ერთი!“

აჯურება — საქონლის ატეხა სახარებლად. გადატ. ადამიანზეც იტყვიან ხოლმე.

აჭა — 1. შვება, იმედი, ხალისი; დასვენება, ჭანჭე მოსვლა. „რაც ჭაღაი წამამესწრა, ბატარად აჭა მამეცა საქმეჩი“; „რაც იმ წამლებს ვსომ, ბატარად აჭაზე მოვე“; 2. მიშველება, მოხმარება: სოლის აჭა ვიცოდითვე, ქვას ვამტურევდით სოლითა და დიდი კუერით.

აჭაჯანებ-ს — თავაულებლად ამუშავენს, აშრომებს. „ემ ბაღლსა მთელი დღე ვირივით აჭაჯანებენ“.

აჭიჯიქაი — 1. საკმელია. ახალი ყველი, ერბო და სიმინდის ფქვილი ერთად აზელილი და ტაფაზე შემწვარი ან ქვაბში მოღუღებული. „აჭიჯიქაი უწვნოა, გემრიელი საკმელია, ჩქარ კეთდებავე“. 2. ერბოში შემწვარი ყველი, ზოგჯერ კვერცხთან ერთად.

აჭლიდა-ი — აჭილდა, მამალი დაუკოდავი ცხენი. გადატ. თავხედი ქალი.

აჭორჯილი — უშნოდ, ბევრი რომ აცვია ადამიანს ტანსაცმელი,

მაშინ იტყვიან. გადატ. უშნოდ ჩაცმული.

აჭავრებ-ს — აბრაზებს. გადატ. აშულებს, აზიზლებს. გადატ. აწუხებს, ადარდებს, ანაღვლებს, აფიქრებს.

აჭ! — შორისდებული მწუხარებისა.

აჭაა — აგერსავით, აგერ, აიღე.

აჭანდე! — 1. შორისდებული მოწოდების ან მითითებისა; 2. ჭავრის ამოყრის შემთხვევაშიაც იტყვიან. „აჭანდე, ეგეც შენაო!“ (ალ. ყაზბ., III, შ. ძიძ. 646).

აჭუ! — წყენის, გულნატკენობის, უკმაყოფილების, ზიზლის, მწუხარების გამომხატველი შორისდებული.

აჭუ! მაგას რაისთუი ამბობ — როგორ გეკადრება! მაგა რატომ ამბობ.

აჭუ, აჭუ — ვაი, ვაი, გაბრაზების გამომხატველი შორისდებული.

ბ

ბაბა-ი — პური ბავშვის ენაზე (შღრ. საბა — ბაბა).

ბაბანი — კანკალი, თრთოლა, ცახცახი, თახთახი, სიცივის აყოლის ხმა. გადატ. ხევში წინათ დატირება უტექსტოდ, მწუხარების გამომხატველ შორისდებულთა რიტმული განმეორება მიცვალებულის დატირებისას: ბა-ბა-ბა-ბა-ი; და-და-და-და-ი.

ბაბაყულ-ი — დაუნდობელი, გაუტანელი. გადატ. საშინელი, შემზარავი რამ (ალ. ყაზბ., III, შ. ძიძ.).

ბაბლაყუა-ი — ბოტ. ჭაობის მცენარეა, მაღალი იზრდება, ძირიდანვე ამოზრდილი აქვს თხელი ფოთლები, წყლის ზედაპირზე ქოლგისნაირად აქვს გადაშლილი ყვავილოვანი თავი.

ბაგა-ი — ფიცრით ან წნელით შემოღობილი ადგილი ბოსელში (გომურში), სადაც საქონელს საჭმელს (თივას ან ჩალას) უყრიან; თვითონ ის ფიცარი ან ლასტი, რითაც შეღობილია.

ბაგა-ბუგი — ბრახა- ბრუხი,

ხმაური.

ბაგაზე გაზდილა-ი — გადატ. კარჩაკეტილი, გამოუსვლელი, ჩვეყნის გაუცნობი, ვიწრო გაგების კაცი.

ბადაგ-ი — სიტკბო, სიამოვნება, სასმლის სათანადო რაოდენობის გამოსავალი. „თუ მეზობელი არაყს ჯდის და მე შევესწარ — ბადაგიო, უნდა ვუთხრა; თუ ძროხასა სწუწელს — ბარაქაო. — დამირჩა შენი თავი სიკეთით სახსენებელიო, — ეხლა ის შამამიძრახავს“.

ბადა-ი — ქალის ახალუხების გულისპირზე შემოვლებული ოქრომკედის ზოლი.

ბადიშ-ი — სიბი ქვებით შემოვლებული ერდოს (=სარკმლის) პირი, ჩარჩო. „სინათის შამასასულელ ერდოს სიპს ვატანდით-კე ბადიშებად“.

ბაზარგან-ი — სალანძღავი სიტყვა: „ცუდი ყოფაქცევის ქალზე იტყვიან“. გადატ. უსაქმოდ, აქეთ-იქით მოსიარულე.

ბათქაში — კედელზე წასმული გაჯი ან კირი.

ბათხ-ი — პატარა, ლაწირაკი (დაცინვით); უსუსური, გამოუცდელი ბავშვი: „ქალებს ეთქო — ბათხს რასლა დაუმტკიცებ?“

ბათხ-ბუთხებ-ი — ბათხები, ლლაპები, ლაწირაკები. „ბათხ-ბუთხები შაყრილან და რასლაც ლაჟ-ლანდარობენ“.

ბაიბუჯ-ი — ბაიბური, ჩამიჩუმი, ხმაური. „ბაიბუჯი არ ისმის“; „არას ბაიბუჯი არიან“.

ბაითალმან-ი — საწყევარი სიტყვაა და ნიშნავს: უპატრონო, ოხერტიალი, ვერანი, მგლის შესაქმელი საქონელი, სატიალე.

ბაითალმანი ოჯახი — პარტახი ოჯახი, ოჯახის წევრები მთლიანად რომ გაწყდებიან და აღარავინ დარჩება. ე. ი. ამოწყვეტილი, გადაშენებული.

ბაიუუში — ბოთე, უეშმაკო ადამიანი.

ბაკაკალი — იხ. აკაკალი.

ბაკაკები — ბავშვის ენაზე: ყელმადალი ფეხსაცმელები. „ნახე, მამამ როგორ ლამაზი ბაკაკები გიყიდა!“

ბაკან-ი — ჯამი ხისა ან სპილენძისა, რომელიც კერძისათვის იხმარებოდა.

ბაკ-ი — ცხვრის ან საქონლის საზაფხულო შემოდობილი სადგომი. გადატ. ცხვრის საწველი შემოდობილი ადგილი.

ბაღაგანა-ი — სახელდახელო თავშესაფარი მთაში მწყემსებისათვის და მთიბავებისათვის. „ბაღაგანაია წნელის ქოხი, თივით დახუროილი“.

ბაღახურა-ი — მხალია, ჩრდილში ხარობს, ხორკლიანი, დაჭიმული ფოთლები აქვს.

ბაღბაწუა-ი — ძალიან თხელი, სიფრიფანა მატერია, მარლასავით წმინდა ნაქსოვი“. „ბაღბაწუაი კაბაა, ეგ რასლა დაგათბობს“.

ბაღთვა — ჭრა, უწესრიგოდ ჭრა. გადატ. ამოხოცვა, გაწყვეტა (ო. ქაჯ.).

ბაღითი — ალერსი.

ბაღითიან-ი — ალერსიანი, წყნარი, მშვიდი, მიშვიდველი, ტკბილი, სათნო და საყვარლად მოლაპარაკე ადამიანი.

ბაღინჯ-ი — ვულგ. უშნო, უმარიფათო ადამიანი; პატარა, გაჭაჭაული. „რაი ადამიანია, ნამდუილი ბაღინჯი არა?!“

ბაღლ-ი, მხ., ბაღლები მრ. — ყმაწვილი, ყმაწვილები; ბიჭი, ბიჭები; ვაჟიშვილი, ვაჟიშვილები. „ჩემს ძმას სამი ბაღლი და ერთი ქალი ჰყავ“.

ბაღლობაჩიგათავე — ბავშვობიდანვე. „ბაღლობაჩინათვე დავიჩაგრე, იმიტომა რო ობოლი ვიყავ“.

ბაღღაჩუნა-ი — (ბაღღაჩუნობს) — ქალაბიჭა, ქალი, რომელ-

საც მეტი ურთიერთობა აქვს ბიჭებთან და ეხერხება საკაცო საქმე, ვიდრე საქალო. „რას ბალღაჩუნობ გასათხოვარი ქალი!“ „ბალღაჩუნაი ქალია“.

ბალყამ-ი, ბალღამ-ი — წყლულიდან გამოდენილი სისხლი და ჩირქი ერთად. გადატ. მწარე რამ; უსიამოვნო, ავი ადამიანი.

ბალყუმ-ი — 1. შავი, ნაყოფიერი, ფხვიერი და უქვიშო მიწა; კარგი მოსავლიანი საყანე ადგილი; თხნარი ნიადაგი ზომიერი მოსავლის მომცემი. „მიწა ბალყუმი, შუადღემდე გადავაბრუნებთო“; „ბალყუმ მიწას ვმარობდიანკე ბანის სატკებნადაც, სახლჩი ძირს დასაყრელადაც“. 2. უწოდებენ მოუხნავად დატოვებულ, ნასვენ მიწასაც; ბალყუმად დაგდებული მიწა“.

ბანა-ი, ბანი — დატკებნილი მიწის ბრტყელი სახურავი სახლისათუ სხვა რაიმე ნაგებობისა.

ბანდ-ი — ნახველი, ხველების შემდეგ უსუფთაო ამონაღები; გაცივების შედეგად უსუფთაო ნახველის ამოღება. ჩირქოვანი ამონახველი.

ბანდულ-ი — ქალამანი, რომელსაც ძირი გამობანდული აქვს და მას ზამთარში ატარებენ, რადგანაც ბანდულიანი ფეხი თოვლზე და ყინულზე არ დაცურდება. ასევე ხმარობენ მთაში სასიარულოდ.

ბანდულებს ბანდავს — ბან-

დულებს ძირს უბლანდავს, უწნავს.

ბანთ აყრა-ი — ფიგურ. ბანის აყრა სახურავის ახდა, ძლიერი ხმაურით ქერის ახმიანება. „ეგეთი დაიკივლა, რო კიდალან ბანი აჰყარა“.

ბანთუკენა-ი — ძველებური მოხეური ბანიანი სახლის უკან მდებარე ადგილი. „წინავე ბანთუკენაი საწნავად, საკარტოხედ გუქონდა“.

ბანიანი სახლი — ძველებური საცხოვრებელი სახლების ან სხვა რაიმე ნაგებობათა გადახურვის საშუალება. ბანიანი სახლის ქერი დართულია ხეებით; ხეებზე დაყრილია ქერი, წვრილი, შუაზე დაპობილი ხეებია დაწყობილი; ქერზე დაყრილია ფიჩხი, ფიჩხზე მჭიდროდ დაწყობილია ჭაჭები, რომელზედაც დაყრილია მიწა.

ბანჯგული — ბალანი. „გულმკერდზე ბანჯგული აქუ პაპასა“.

ბანჯგულიანი — ბალნიანი. „ჩუენ ბანჯგულიანი ძალლი ყოვ“.

ბარამდე — ნეტავი ასე იყვეს, ბარამდე, ხო რომ ასე ყოფილიყო (შდრ. საბა — ბარემ). ნატვრის ჩართული.

ბარბალუკობა — თამაშია: ქალები და ვაჟები ცალ-ცალკე ღებთან ერთმანეთის პირისპირ. იწყება შეჯიბრი ლექსების თქმაში, რომელი მხარეც რამდენჯერ გაიმარ-

ჯეებს, იმდენ წვევრს გადაიყვანს თავის ჯგუფში დამარცხებული გუნდიდან. საბოლოოდ დამარცხებული გუნდის უფროსმა თავი უნდა მოიგლაზაოს წრეში ჩადგომით. თუ ის ქალია, მამაკაცურად უნდა იცეკვოს, თუ კაცია, ქალურად.

ბარბარე — იხ. აბარბარე, ბარბარე. „ბარბარე იცოდინაჲ სიმღერის ღროს“, „ბარბარეს ეძახოდეს, მღერობდეს, ერთი ოცი კაცი შადგებოდეს ერთმანეთზე“.

ბარბარი — ბევრის ლაპარაკი.

ბარბუჯა-ი (ბარბუჯობს) — ცოტათი კოჭლი. „მაგ ბარბუჯას როგორღა მიე ქალი!“

ბარგანი — სიარულში ფეხის ჩაკეცვა, ბარბაცი.

ბარდლიანი-ი — ბალნიანი, ბანჯგვლიანი, ერთმანეთში გადახლართული თმაწვერის მქონე. „სამი ქიშტი ამოვიდა იქა, ერთი ეგეთია, როგორც დევი, ბარდლიანი, ზორბა“ (ბარდლი — ბალანი).

ბარდანა-ი — დიდი ტომარა. ლიტერატურულად თალია ჰქვიან. ხევში მატყლის ჩასაწყობად ხმარობენ.

ბარბაცი — სისუსტისაგან ან სიმთვრალისაგან ქანაობა, ბორძიკი, ტორტმანი (ნ. საბა — ბარბაცი).

ბარაქალა — ყოჩად.

ბარემ — (თხოვნის, მითითების ჩართული), ეგეც აღასრულე, ეგეც გააკეთე. „ბარემ სახლიც დამილაგე და ისე წადი“ (ნ. საბა — ბარემ).

ბარვა — კარტოფილის მეორედ შემოთოხნა. პირველ შემოთოხნას ეძახიან ქარჩვას, როცა ასუფთაგებენ სარეველასაგან, ბარვის (შემობარვის, დაბარვის) ღროს კი ნიადაგს აფხვიერებენ, მიწას შემოაყრიან და კვლებს აკეთებენ. „კარტოხანის ბარვა დაიწყო“.

ბართი — წივა; გადატ. გამოყრუებული, ლენჩი, გამოჩერჩეტებული, გამოთაყვანებული. „ჩემი მამამთილი დაბერდა და ბართითლა ზის თავისთუი“.

ბართობ წასულა — ბართის, წივას (საქონლის გამხმარი ნაკელი) მოსაგროვებლად წასვლა საზაფხულო საძოვრებზე. ბართს ახმობდნენ და საწვავად ხმარობდნენ.

ბართოკა-ი — ფართო და სწორკუთხა თოხი, ფარფლებიანი, უნიკარტო. „ამ ჩუენს მკარესა ვიყენებდით იფრო მეტად ქარჩსა, ბართოკასა, ბარსაც ვკმარობთვე კარტოხანის შასაბარავადა“.

ბართუკენა-ი — სახლის უკანა ადგილი.

ბარიბარ — ბარდაბარ, თანაბრად, თანასწორად.

ბარის თივა — სოფლის ახლოს მდებარე ვაკე, დაბლობ სათიბში

დამზადებული ბულული 10-12 ფურთამდე. მთის თივა — მაღალ, ძნელად მისადგომ ადგილში დამზადებული პატარა ზვინი 8 ფურთამდე.

ბარნელა-ი — რძის საღვებები ჯოხნი, ბოლოზე დამაგრებული აქვს ჭვარედინად ორი ცალი პატარა ფირფიტა.

ბარტყან-ი — მიწაზე დაცემის ხმა. „ბაღღმა ისეთი ბარტყანი გაჰყარა, რო სული ძლივსღა ამიიქცია“.

ბარძიმი-ი — სამღვთოდ გამოცხვარი კარგი ხორბლის დიდი პური. „ხორბლის პურს, კარგა გამამცხვორს, ბარძიმი ჰქუიან“, „პირმა დაგლოცასთ ღთისამა, ნაწილმა ბარძიმისამა“.

ბარჰო — მატყლის პატარა ნარჩენები, პარსვისა და ჩეჩვის დროს ნარჩენი პატარა გუნდები. „ერთი ბარჰო დარჩა, ვერ იჩეჩება“.

ბარჰოიანი — ბეწვიანი. „ბარჰოიანი ნაბადი ვიყიდე ორ ცხურადა“.

ბარგი-ბარხანაი — ბარგის გროვა.

ბარხანა-ი — რაიმეს გროვა. „ამოდენაი თოვლის ბარხანები იღვა“.

ბასარა-ი — ძაღლის სახელია.

ბასლიყა-ი — ბაშლაყი, ყაბაღლანი, თავსახურავი.

ბასმა — საღებავი, ლეჩაქის დასაქრელბელი თეთრი საღებავი.

ბასრი — მაგარი ქვის ჯიში, ამზადებენ საღესავებს, იყენებენ მშენებლობაში. „წინავ ბასრის ქვა დაუგჩი ურმებით დოგუქონდისკე“. „ბასრის ქვისგა სასრევებს ვამზადებთ და ცელს ვლესთკე“.

ბატარა-ი — პატარა, მცირე, ციცქნა.

ბატარად — ცოტად, პატარა ხანს. „ბატარად დამიცადე!“

ბატარძალი — პატარძალი (ალ. ყაზბეგი).

ბატარძალა-ი — რკინის სამფეხა, მაღალი საჩირაღდნე.

ბატარძლის დახსნა — ძვ. გასამრჯელო პატარძლის საღედოფლოდ მომრთველი ქალებისათვის, იხდიდა ეჭიფე.

ბატაწუწკუნია-ი — სულ მცირე, პაწაწკინტელა.

ბატბატ-ი — რეტრეტი, ჩმახვა. „ყურს ნუ უგდებ მაგის ბატბატსა!“

ბატვნის პეპელა-ი — ხავერდოვანფრთებიანი პეპელა.

ბატისფეკა-ი — მხალია. „ერბოანას, თათამას, ბატისფეკას ერთმანერთი ავურევეთ და მხლოვანს ვაკეთებთ“.

ბატკანი — კრავი (მოგებიდან ექვსი თვე არის ბატკანი, მერე უწოდებენ თოხლს).

ბატონობა — თამაშია: ამო-

თხრილ ორმოში უნდა ისროლონ და ჩაყარონ კენჭები, ვინც ყველას ჩაყრის, შეაჯღება ზურგზე დამარცხებულს.

ბაქაქა-ი — ძუნწი, უბარაქო. „მაგის პური არ იჭმევა, ბაქაქაია“.

ბაქ-ბუქარა-ი — ბუზღუნ — დმადლებითი მოქმედება.

ბაღდავან-ი — პასუხისმგებლობა, პირიანობა; ბაღდავანობის (ნ.) წესით ვალდებული პირი, პირობის შემსრულებელი — მობაღდავენე. „ბაღდენით ჩაბარება ცხორძროხისა“, „თუ ბაღდავანი იყავ, არ შაიძლებოდა პირობას გადასულიყავ, საქონელი დათქმულად უნდა ჩეგებარა“; „შენს ცხორს ბაღდავანით ვიბარებ, რაისალა გეშინიან!“

ბაღდავანობა — ძვ. ცხვარ-ძროხის გაზიარების წესი: ვინც ჩაიბარებდა, იღებდა მოვლის ქირას და რჩებოდა მიღების პერიოდში მოგებული ხბო-ბატკანი, მატყლი და ნაწველი საზიარო იყო, თავნი საბოლოოდ გამზიარებელს უბრუნდებოდა უკლებლივ. „ბაღდავანობა ესარე იყუისკე, რო ჩუენ ბაღდავანით უნდა გწყვანიყო ცხორი, თუნდა დატოცილიყო, უნდა ჩამებარა. ბაღდავანობით ვიღებდი ოთხის წლით, ნაშენი ბატკანი ჩემი იყო, მატყლი, წუელა კი ნახევარი იმისი იყო, ნახევარი ჩემი“.

ბაყაყი — გადატ. ცხენის ფლოქვის შუა გული, რომელსაც

ნალი არ ედება. ე. ი. ხორცმეტი ცხენის ფეხის გულზე.

ბაყლი — ჩირქი, ბალღამი, ნახველის ამოღება, ბლომად წვინტლი, ჟღვინტლი, ხუში.

ბაყლიანი — წვინტლიანი, ჟღვინტლიანი, ხუშიანი.

ბაშკია-ი — პატარა ძაღლი, ფინია, ძაღლის ლეკვი. გადატ. ზიზღ. პატარა, უშნო ადამიანი. „ბაშკიას არ ღვავ?“ დაიკარგე, „შე ბაშკიაუ!“

ბაშო — მთის ღანძილი (веремша), გარეული ნიორი, მწნილად ღებენ და ჭამენ; გადატ. ეძახიან ახალი ხახვის ამონაყარსაც.

ბაშტაკი — დაბალი ტანის საქონელი.

ბაცბაცი — მთვრალის ბარგანობა. გადატ. უაზროდ ბევრის ლაპარაკი (ნ. საბა — ბაცბაცი).

ბაციკა-ი — ცომისაგან გამოქერწილი თხის ან რომელიმე ცხოველის ფეგურა, რომელსაც აცხოებენ კეცში; გადატ. კნინ. იტყვიან გრძელწვერა კაცზე. „ბაციკასავით კაციოა“.

ბაძი, ბაძილი, ბაძიანი — ბაძვა, მიბაძვა, მიმბაძველობა, წაბაძვა, მიმბაძველი.

ბაწაწკინა-ი, ბაწაწკინტა-ი, ბაწიწკინტელა-ი, ბაწაწკუნა-ი — პაწაწინა, ერთი ნამცეცი, ციცქნა, ერთი ცინცქლა. „ბაწაწკინტაი

ყველაი მამე!“ „ბაწაწკინაი თითანი აქუ ბალსა“.

ბაწკინტა-ი — 1. გასაღები, ხის მოკლე ბერკეტი, რომელიც ამოძრავებდა ქეკის (ნ.) კბილანებს. „სუყელაი მიწვა-მოწვა და ბაწკინტაი კი კარს მიაწვაო“. 2. ერთი ლურსმნით დამაგრებული ხის პატარა ნაჭერი, რომელიც ტრიალებს ლურსმანზევე. კარების დასაკეტად ხმარობენ.

ბაჭკო — 1. სათადარიგო ტანსაცმელი, რომელიც მგზავრმა მუდამ თან უნდა ატაროს (თბილი ტანსაცმელი). მწყემსის ნაბადი. „ბიჭავ, შენს გაზრდას, აუტანელა მამას მთაჩი ბაჭკო“; 2. ტანსაცმლის კომპლექტი — ტყავი, ნაბადი, ფეხსაცმელი. „მწყემსი დავიჭირე ერთი წლითა, ხარჯიც ჩემია და ბაჭკოც მე უნდა მივსცა“.

ბაჭყია-ი — ბაჭია, კურდღლის ნაშიერი.

ბახბახებ-ს — უაზროდ ლაპარაკობს. ვულგ. აბრაახუნებს. „ნეტარ რას ბახბახებ, გონთ მადი!“

ბახტრით ბუხტრამდე ნავალი — გადატ. ბევრის მნახველი, გამოცდილი. ბუხტრი — თურქეთის ჩრდილოეთის მთაა, ბახტარი — ძველი სახელწოდებაა დარიალის ქვემო წელისა. „ბახტრის წმინდა გივარგის ვეძახოდით, დარიალის ბოლოზეა, ჯელმარცხნი“, „ბახტრის ციხე“.

ბაჯა-ი — საცხოვრებლად უყარ-

გისი, ბოლიანი სახლი. „წინაგ სად იყო ეგეთი სახლი, ბაჯაჩი ვეყარენით“ (მრ. ბაჯები).

ბაჯბაჯ-ი (ბაჯბაჯებს) — წარამარა ლაპარაკი; რატრატი. „მაგის ბაჯბაჯს რასლა ყურს უგდებ, მთრუალია?“ გადატ. უშნოდ სიარული. „ეს ბებერი კაცი სულ ბაჯბაჯითლა დადის“.

ბაჯებ-ი — ქობმახები, ძველი, მინგრეულ-მონგრეული სახლები. „არვინ შეეცილება მაგათ ბაჯებსა“ (სნო).

ბაჯირა-ი — მოუხდენი, უხდინარი, ძნელად შესათვისებელი ადამიანი ამხანაგობაში.

ბაჯა-ი — ბაჩა, კოჭმოკლე, დაბალი და გრძელბეწვიანი ძროხა. „ბაჯაი ძროხაა, კარგი მეწუელი იქნება“.

ბაჯაჯლანა-ი — დაბალი, სქელი და უშნო ადამიანი.

ბაჯუჯებ-ი — ტანსაცმლის ნაფხრეწები, ნაძენძები. „მაგ უბედურსა სიმგჭირგლივ სულ ბაჯუჯები ჩამაპკიდავს“.

ბაჯუჯიანი — თავმოუვლელი, ჩაუცმელი, დაძონძილი ადამიანი.

ბებე — ძროხის სახელია. „შავი დიდი და ლამაზი ძროხა მყვანდა, ბებეს ვეძახდით“.

ბებერა-ი 1. — ობობა. „ბებერას ბუზუნაი დეეჭირა“.

ბებერა-ი 2. — საახალწლო ჯირკვი, ხის კუნძი. „ახალ წლის ღამეს ოჯახში ცეცხლს ანთებენ, შამა-აქუთ ბებერაი. — ბებერაი მობზანდებო, — რასა ბზანებსო? — თქუნს გაშენებასო“.

ბებერკის ტოლი — ობობას ქსელი. „დაჭრილს თუ სისხლს ვერ გაუჩერებდეს, ბებერაის ტოლს დაადებდეს“.

ბებერაის ბუდე — ობობას ქსელი, აბლაბუდა.

ბებერი — მოხუცი.

ბებერ დედაი — დიდედა, ბებია. „კიდევ რაიმე ძუელი ამბოვი დაგუითოლე, ბებერ დედავ!“

ბებეჭყუერა-ი, ბებეჭყუირა-ი — ბუს წიწილა (ტყარშეტი); ბარტყი (სნო).

ბეგი, ბეგობა — გორაკი, გორა (შემადლებული ადგილი).

ბედგაშავებული — დაქვრივებული. „შე ბედგაშავებულო, შენა!“ იხ. გაუშავდება.

ბედენა — სხვადასხვა, განსხვავებული. გადატ. სულერთი. „მატყლის არჩევის დროს დიდი ბედენაა მატყლი — არის შავი, თეთრი, იფრო სილბო წითელ მატყლს აქუ“.

ბედნივრობა — ბედნიერება.

ბედრიან-ი¹, ბედრიანა-ი — ბედნიერი. „დაბეჩავებული კაცი

ვარ, ბედრიანი დღე არ მქონია; ბედრიანაი ქალია, ძრიალ კარგი ხიზანი ჰყავ“. „ვოი, ბედრიანავ, ძმა მაგსტულია ომჩიგათა!“

ბედრიან-ი² — ავადმყოფობაა — მუწუკებს აყრის (იხ. ქეგლ ბედნიერი). „ბედრიანის წამალია თეთრი შაქარი, პირიმზის ბალახი, გოგრის ყელი, ქათმის ჩიგი, შაულოცავენ კიდევაცა“.

ბედრიანობის — ბედნიერების.

ბედისკუერი — ბედისკერი, პურის კვერი, ყორბეული. მოზულენ დროუიან ცომს, პატარა კვერებს გააკეთებენ, ზემოდან სათითეთ დანიშნავენ და იმახსოვრებენ, ვის სახელზეა ესა თუ ის კვერი გაკეთებული. ლუმელში გამოაცხობენ იმდენ კვერს, რამდენი ახალგაზრდა ან ბავშვიცაა ოჯახში. თუ კვერმა აიწია და კარგად გამოცხვა, იტყვიან ხოლმე, კარგი ბედისა იქნება ის, ვის სახელზედაც არის გამომცხვარიო. თუ ვინიცობაა, არ აიწია რომელიმე კვერმა და ცუდად გამოცხვა, იტყვიან, ამის პატრონი უბედური იქნებაო.

ბედქნელობა — უბედობა, გაჭირვება, ძნელი საქმე. „რამ ბედქნელობა მაგას დეემართა, რო საქმე მისდღეჩი წინ არ წაუვიდა, მაგ უბედურსა?“

ბევრჯელ — მრავალჯერ.

ბეთქუა — ცემა, ტყეპა.

ბეინ-ი — ქისტები ეძახდნენ ამ სახელს ძველად ქართველებს (მოხვევებს). „აი, ბეინის თოფი გავარდაო“, „ჩვენ ბეინს გუეძახოდეს (ქიშტები)“.

ბეკუერა-ი — დათვის ბელი, ლომის და ვეფხვის ნაშიერი; ბოკვერი.

ბენტერა-ი — ჩერჩეტი, გამოშტერებული.

ბეჟ — 1. ქალის დასანიშნი ბეჭედი. 2. ბე — საწინადარი საქონლის შესყიდვისას.

ბეჟმანდებ-ი — ბუზმენტები. „ახალუხზე ლამაზი ბეჟმანტები ეკეთა“.

ბერა-ი თითი — ცერი.

ბერაკა-ი — უშნო, ულამაზო, ცუდი.

ბერდენა-ი — დამბაჩა, ფიშტო.

ბერიკა-ი — მასხარა, სასაცილო. გადატ. ბერიკად შეკმაზვა. აქედან ბერიკობა — ყველიერის დროს. იგი არის საკულტო დღესასწაული და გავრცელებულია საქართველოს ყველა კუთხეში. ბერიკობა ხევში ყველიერის გასართობია, სოფლის ახალგაზრდობა მონაწილეობს ხოლმე.

ბეჩავ — ჩართული, იციან თქმარაიმეს გაკვირვების ან შეცხადების შემთხვევაში (გაკვირვების შორისდებული).

ბეჩავი — საცოდავი, საწყალი, საბრალო. გადატ. ღარიბი.

ბეჩაო! — საცოდავო! საწყალო! საბრალო! ბედშავო!

ბეწო (ერთი ბეწო) — იოტისოდენა, ძალიან მცირე, ძალიან პატარა. „ოქროს ბეჭედი ვიყიდე, რომელსაც ერთი ბეწო ბრილიანტის თოლი ჰქონდა“.

ბეწუი — ბეწვი.

ბეჭი — მხარის ბრტყელი ძვალი. 1. „მთის ხალხს სწამს, რომ წმინდა ცხოველის, შინაურის, თუნდ გარეულის ბეჭში, ვისაც იგი ეკუთვნის, ან მოუკლავს, — სწერია იმ კაცის ავი და კარგი თავადასავალი“; ამ მიზნით გამოხრულ, გასუფთავებულ ბეჭზე მკითხაობენ ხოლმე. 2. ბეჭის ფორმის იარაღი ქსლისა, რომლის ჩარტყმითაც ზედას ამაგრებენ ქსელში.

ბზანე — ბრძანე, ბრძანეთ. „ბზანე, ხევისბერო, გისმენთ“.

ბზიკი — კრაზანა, გარეული ფუტკარი. საქონლის მკბენარა მწერია.

ბზიკობ-ს — იტყვიან ხოლმე საქონელზე, ბზიკისაგან ნაკბენი, გამწარებული დარბის, ხტის, მოუსვენრობს. „ზაფხულში ზოგჯერ ძროხები ბზიკობენ“. გადატ. სიფიცხეს იჩენს, ჩქარა ღელდება, ნერიულობს. „რას ღბზიკობ!“

ბზუკუნნი — ზლუქუნნი; ნელი,

გულამოსკენილი ტირილი, ტირილით ლაპარაკი. გადატ. უშნო ხმით სიმღერა, ლილინი (ალ. ყაზბ.).

ბზუის — ტირის. გადატ. იტყვიან ბუზი ბზუისო.

ბიაჲ — მიმართვაში: კარგი, ლამაზი, საყვარელი. „დახუჭუ თოლეზი, ჩემო ბიაჲ და დეგეძინება“. „ბიაო — ლამაზო, კარგო, საყვარელო, მშვენიერო, ტკბილო“.

ბიაჲ თოლი — კარგი თვალი. „ვაი გამაგტყრომია შენა ეგ ბიაი თოლი“. **თოლის ბიაჲ** — თვალის გუზა.

ბიბოთ-ი — დანაა, ქარქაშში თავსდება. „ერთი ესროლა ბიბოთი, ურჯულო დასცა ძირსაო“, „წელზე ჰკიდია ბიბოთი, შემშინებელი მტრისაო“.

ბიდა-ი — საგულის გულისპირზე ჩამოვლებული ოქრომკედი. „ახალუხის გულისპირზე შემოვლებული ჰქონდათ ოქრომკედის ზოლი ანუ ბიდაი; წინაჲ ეცოთ წითელია წყებლადი ახალუხი, ბიდაით მართული“.

ბითაო — 1. ლამაზზე ულამაზესი, მშვენიერზე უმშვენიერესი; ლამაზის ეპითეტია — თეთრი, თეთრად გადაპენტლი. „ეგეთია, ბეჩავ, როგორც ბითაო“; „ბითაოსავით ქალია“. 2. ქვევით გრძლად დაშვებული მკერდის ძვალი, კუჭს თითქმის რომ უფარავს. „ბითაო კაცია,

ჩხუბში ვერცრას ვერ გამარჩებიან“.

ბილილა-ი — ყვავილი. მთაჩი სუყველას ყვავილს, იის გარდა, ბილილას ეძახიან (მთქმელის განმარტება).

ბინა — 1. ბინას ეძახიან ყველა იმ ადგილს, სადაც ღამე ცხვარს აყენებენ ზაფხულის განმავლობაში, ბევრჯერ თვეში რვაჯერ იცვლება ამგვარი ბინა. 2. მეცხვარის ბარგი.

ბინდი — შემოღამება, შემობინდება, დაისი, გვიანი საღამო.

ბიჟინა-ი — თივის პატარა ზვინი, მთაში მსუბუქად აგებული, ადვილად რომ გამოშრეს. „შენს აგებულ ბიჟინასა ხალხი უკრავს ყიყინასა“ (ხალხ.); „ბიჟინები ქარს დეეშალა“.

ბირდაბირი — ხერხის სახელია, რომლითაც ორი ადამიანი ხერხავს.

ბირკა-ი მხ., ბირკები მრ. — ბალახის კოშტი, ბალახის კოშტები.

ბის, ბის, ბის! — კატისთვის დაძახება.

ბიძაისი, ბიძაისაო — უფროსის მიმართვა უმცროსისადმი ალერსით. „აილე კამფეტი, ბიძაისაო“.

ბიძაის კაცი — იხ. ბიძაისი. „ერთი წყალი გამამიტანოდე, ბიძაის კაცო, გაღმითა“.

ბიწი — ბილწი.

ბიწკინატ-ი — იგივეა, რაც ბიწკინტაი.

ბიჭა ბატკანი — ნაადრევი, მოზრდილი და მოლონიერებული ბატკანი (იგივეა, რაც ნაპარევი).

ბიჭა-ი — კნ. საალერსო, ბიჭი. „ბიჭავ, წყალი მამიტანე, შენს გაზდასა! (მოფერებით პატარა ბიჭი)“.

ბიჭავ — ბიჭო. „ბიჭავ, წადი მაღაზიანი და არაყი მიყიდე“.

ბიჯი — ნაბიჯი.

ბლანდვა — დალამბვა, არა მჭიდროდ კერვა, ქსოვაზეც იტყვიან, როდესაც არა მჭიდროდაა ნაქსოვი.

ბლანდი, ბლანდის ძაფი — დასალამბავი ძაფი.

ბლიკუთი — საუბ. ლაწირაკი. „რას დროს შენი ჩხუბია, შე ბლიკო, შენა! კაი ბლიკუთი ეზდები შენს დედასა!“

ბლენი — ბნელი; **ბლენაი** — ბნელი.

ბლო[რ]ჭი — შავი ფერის ქვაა ერთგვარი, რბილია, გამოიყენება მშენებლობაში; იპოვება სნოსწყლის ხეობაში.

ბნელ-ნათელი-ი — ალიონი, მტრედისფრად ნათელი. „ბნელ-ნათელით გაუღდეგით გზასა“.

ბოგირი — მდინარეზე გადებული ხის საურმე ხიდი.

ბოდო — საფორე ხორბლეულის ნაცვენი. ფორი შეხურების შემდეგ ღივდება და ჭეჯილდება. გახმობის შემდეგ ჭეჯილი (ღივი), რომელიც წააგავს ზღვის ბალახს, სცვივა. ხმარობენ წამლად. იხ. ფორის ბოდო.

ბოინ-ი — გუნდი, გროვა. „იქა ფრინველთა ბოინი მოიდა სისხლის ღვარზედა“ (ხალხ.); „როგორც ბოინი ჭკისაო“; „მარტი ბოინის აშლა იწყება ცაჩი“.

ბოკოკა-ი — ბოკოლა — მოკლე და მსხვილრქიანი საქონელი; კოტიტა — მოკლე და მსხვილთითა ადამიანი. „ბოკოკაი თითები აქჟ“.

ბოლოობა — თამაშია — აიწონა-დაიწონა. ფიცრის ან მორის ბოლოებზე ჯდება თითო ბავშვი და აქანავებენ.

ბოლი — კვამლი.

ბოლოთრია-ი — ურემზე მობმული ხე, რომელიც უშლის ურემს თავქვე ჩქარ სიარულს. გადატ. თივის სათრევი ხის ნაკეთობა, რომელშიც შებმულია გამწევი ძალა (ცხენი, ვირი ან ხარი) და თრევით მიათრევს მასზე დადებულ თივას.

ბოლოთფიცარი-ი — მარხილის ფეხების შემაერთებელი ხე ბოლოში.

ბოლომჭამია-ი — თმის სენია, ემართებათ ქალებს. ზოგიერთს

თმა რომ ცოტა ჩამოუგრძელდება, თმის ბოლოები გაიშლება, გაიყოფა ხოლმე, ფერი ეკარგება და იფშენება, თმა აღარ იზრდება, ამიტომ თმას ცოტათი შეიჭრიან ხოლმე ხშირ-ხშირად, მანამ გაუვლიდეს თმის სენი.

ბოლტი — ბელტი. ხენის დროს ამოცვენილი გამინდვრებული მიწის ნაჭრები. „დიდი ბოლტები ჯენის დროს დაგკუწითკე“.

ბოჟიტა-ი — პატარა მოზვერი.

ბორაყ-ი, ბოროყ-ი — დასამწყალობელი ვერცხლით შეჭედული ჯვარ-ხატი გრძელტარიანი, მერდინიანი დროშა ხატი. ამა თუ იმ ხატის ყმათ უხმარიათ გამოსაბრძანებლად და ბრძოლებში დროშად.

ბორა-ი — მერინოსის ცხვარი. გადატ. დიდი, მსხვილი. „ბორა ბატკანი, ბორა კარტონაი“.

ბორბოლ-ი — ბორბალი, თვალი. „ურემს ორი ბორბოლი აქჷ“.

ბორბოქელა-ი || **ბორბოქყელა-ი** || **ბორბოხქელა-ი** — მთის ბროლი, აქვს პირამიდის ფორმა. გადატ. ბროლისებრი ქვა, მოთეთრო ტალი, კაჟი.

ბოროლობ-ს — ბორიალობს. დროზე ვეღარ გამოდის, ბრკოლდება, ფერხდება, აყოვნებს, აგვიანებს. „ძაუგს ბოროლობდა, იქნება საქონლისათჷ თივა ვიყიდაო“.

ბოროტით — ზმნს. ნაძალით,

მტკივნეული ადგილის რადიაციით მეორე ადგილას ატკივება. „კბილის ტკივილის ბოროტით ყურიც ამტკივდა“.

ბოსი — დაწნული მოკლე თასმა ქამარზე დანის ჩამოსაკიდებლად.

ბოსლობა — ძვ. რელიგ. დღესასწაული სოფელ ყანობში, ბავშვის დაბადების აღსანიშნავად და სალოცავად.

ბოტალა-ი — ერთ წლამდე ასაკის მამალი დაუკოდავი თხა. გადატ. ვაცალასაც ეძახიან.

ბოტება (იბოტებს), ბოტობა — ჯიხვების მძევლობა, ხურაობა. „ზაფხულის დედალი და მამალი (ჯიხვი) ერთად აღარ დადიან, შემოდგომაზე დაიწყებენ ბოტობასა“; თხების ნერბვა, დაგრილება. „ეს თხა ბოტობს, ამას არ უბოტნია“.

ბოქა-ი — ფალავანი; მოჭიდავე, მოჩხუბარი. ბავშვებს რომ დააჭიდებენ ერთმანეთს, იტყვიან: ეს ჩემი ბოქაია, ეს კი ჩემიო.

ბოქა ყოჩი — მოჭიდავე ყოჩი.

ბოლიჩა-ი — ერთი წლის მოზვერი, პატარა მოზვერი.

ბოლლამა-ი — ბოტ. ალბური ზონის შხამიანი მცენარეა, ფესვების ნახარშით ამზადებენ წამალს. „ყურჩი ბოლლამაი ჩააწუთა“.

ბოლმა ადამიანი — ბოროტი, საზარი, აუტანელი ადამიანი.

ბოლოქელა-ი — მოჩვენებითი, არარსებული სული. ხმარობენ ბავშვების დასაშინებლად (შდრ. ბულულაი). „დაჩუმდი, თორო მოვა ბოლოქელაი და წაგთრის“. გადატ. შესაშინებელი შეხედულების ადამიანი. „ბოლოქელასავით სახე აქუ“; „წადი, დაიბანე, ბოლოქელას ღვინხარ“.

ბოყო — ხებრეს ნაირი, თავდოდი ადამიანი, დიდთავა, ბრიყვი კაცი.

ბოში მთა — 1. მწირი მიწა, რომლის ბალახი ყუათიანობას მოკლებულია. „ცხორმა ვერ იმატა ბოში მთაში“; 2. უგულო, მშიშარა, სუსტი. „ბოში კაცია“.

ბოშდება (ბოში) — მოშვებული, რბილი, სუსტი, ფომფლე, ფონე ხდება. „უსულო საქონლის ტყავი არ ვარგა, სისხლი ტყავში გაუდგება, ტყავი ბოშდება, სიმაგრეს კარგავს“.

ბოჩოლა-ი — ხბო დაბადებიდან წლამდე.

ბოწკინტი-ი — ბოძი რაიმეს შესადგმელად. „ჭერის ხე გათხტა და ბოწკინტილა შაუყენე“.

ბოწოწ-ი, ბოწოწები მრ., ბოწოწნი — 1. გოგონას ნაწნავები, განზე გაპრეხილი. „ქალას ბოწოწები აუგრეხია“. 2. დაუვარცხენლი, გაწეწილი თმები. 3. თხელი თმა. 4. თმის ღერი; მეჩხრად მოსული თმები, თმის ბეწვები.

ბოხიკ-ი — გამხდარი, გაძვალტყავებული. „ბოხიკი ძროხა“.

ბოხოხი — ცხერის დამუშავებული ტყავისაგან შეკერილი ქუდი მეცხვარის.

ბოხრობა — ოხვრა, დარდი, ჯავრი.

ბოხრობ-ს — ბრაზობს, ჯავრობს, დარდიანობს, წუხს, ღელავს.

ბოხჩა-ი — ფქვილის ან მარცვლეულის პატარა კასრისნაირი ქურჭელი, ეძახიან საფულესაც.

ბოჯლოგინ-ი, ბოჯლოგინა-ი — სეფისკერი, ქოთქიდალეს (ნ.) დღეობაზე გამომცხვარი დიდი პური. „იმ ზოვის (← ზვავის) გამოთა ბოჯლოგინი იციან ემ დღის აღსანიშნავადა“, „სახელს ვეძახით ბოჯლოგინას — პურს გამააცხობდეს... დავშქრით და ვსქამდით ამ ბოჯლოგინასა“.

ბოჯლოგინობა — ძველი დღესასწაული სოფელ კარკუჩაში, მოდიოდა 28 ივლისს. „ბოჯლოგინობა იცოდინაჲ, ქადა-პურს მაიტანდეს, სასმელს, ქოთქიდალეს ახსენებდიანჲ“.

ბჟუილ-ი, ბჟუვილ-ი — ტრიალი, ბზრიალი, ზუზუნნი, ხმაური (შდრ. დაბჟუილება). „ტარის ბჟუილი“; „ღედამ ციბრუტი მამიტანა, ჳელს რო დავაჭირებდი, რარიგი ბჟუილი დაიწყისკე!“ „ყურების ბჟუვილი“.

ბჟუვილა-ი, **ციბრუტ-ი** — ბზრიალა. გადატ. სწრაფად, მოქმედი. „ბჟუვილასავით გაიარა კარი“.

ბრახანი — მოულოდნელი დარტყმა, მოხვედრა.

ბრე, ბრეი — ცხერის გასადენი შეძახილი.

ბრის — შეძახილი კატის გასადგებად.

ბრიყუი — უსწავლელი.

ბრიხ-ი — ელაში. „უფლისწულმა ქალს თოლებში ჩახედა, ქალი მახინჯი იყო, ბრიხი და ლოჯიანი“.

ბრიხი სარკე — სარკე, რომელიც კარგად არ აჩვენებს გამოსახულებას.

ბრო — ჰირვეული, ანჩხლი, ხუშტური. „ი ყაზბეგაი მარკე და ბრო კაცი იყო“. „ბრო აქუ“. „ბრო მაუვლის“.

ბროიანი — ნერვიული, უხასიათო, ცვალებადი ხასიათის მქონე. „ბროიანი კაცი“.

ბროლწუერა-ი — მთა კარკუჩაში; თოვლით შელესილი მთის წვერის ეპითეტია. „აგრაი ყირვანი, ბროლწუერად“.

ბრუნავ-ს — დასტრიალებს, უტრიალებს, მზრუნველობს. „თუ პატრონის თოლი არ ბრუნავს, რაი საქონელი იხეირებს“.

ბრუტიან-ი — ბრმა, უსინათლო.

ბრუციან-ი — ბეცი, ახლომხედველი ადამიანი.

ბუბლ-ი — ნაზამთრი ბალანი; სქელი ბეწვი. „თუ ღარიბად გახკუბე, ძროხას გაზაფხულზე ბუბლი გახკუბება“.

ბუბუნებ-ს — 1. ყვირის, ხმიანობს (მოზვერი, ხარირემი...). გადატ. ფიგურ. „ვევს ვინღაც ივასებაი ბუღაი ბუბუნებს მთაჩია“ (ხალხ.); 2. წყნარად და კარგად საქმიანობს. „ბედრიანაი კაცია, სულ ეზო-კარჩი ბუბუნებს“.

ბუგარ-ი — მკბენარი. „დაუბანლობითა და მოუღელლობით ჩუენი მეზობლის ობოლ ქალასა ბუგარი გასჩენია“.

ბუგარიან-ი — „მუწუკებიანი, ქაჩალი, უხეირო“; ტილიანი, მკბენარიანი.

ბუება (იბუებ-ს), (გაბუე-ბულ-ი) — გაშლა, გაჩეჩა თმისა. „ჩუენი მეზობლის ქალი სულ თმაგაბუებული დადის“; „ქალი თმას იბუებს“.

ბუე-ი — ბუ. „ოკარემის ტყეჩი ბუერი ბუეები იცის“.

ბუზუნა-ი მხ., ბუზუნები მრ. — ბუზი, ბუზები. „ყველა ბუზუნა დაფრინავს, თავს აწყვეტს, ძალზე ბუზისო, მაგრამ რაც უნდა ეცადოს, მეთაფლიასთან სტყუისო“ (ხალხ.).

ბუზმენტ-ი — სირმა. ოქრომკე-

დის ან სირმის ფართო არშია, რომელსაც ავლებდნენ ტანისამოსზე.

ბუთუნა-ი — პატარა, მსუქანი ბავშვი. „დედავ, დედავ, როგორი ბუთუნაი ხყვანია, ნახე?“

ბუთუნ-ი — ქვითინი. „რას ღბუთუნებ შენა, ქალო“.

ბუთუნია-ი — მსუქანი, ფუნთუშა ბავშვი.

ბუთქ-ი — ხშირბალახიანი და გაწეწილი; ფოჩები; ხშირი და გრძელი ბეწვი ან ტოტები. „ბუთქი კული“; „ბუთქი წუერი აქუ ამ კაცსა“; „ბუთქი ცოცხი“; „ბუთქი ტყე დგას“.

ბული, ბული — ბატებისა და იხვეების დაძახება.

ბულულა-ი — მოჩვენება, მოგონილი საფრთხობელა ბავშვების დასაშინებლად (სინ. ბოლოტელაი). „ბალლი აუტირდა, ვეღარ გეეჩუმა და სარკმელთან შეეყვანა — ეგე ბულულაი წაგიყვანსო“.

ბუმბლა-ი — ბალახია. „ბუმბლაი მაშინის ამიყრის, როცა ავდრის მამრე კარგ დარს დაიჭერს, ჩქარვე ვმება“.

ბუნაგ-ი — გადატ. სურსათ-სანოვანის, სასმლის შესანახი ჭურჭლეული. „არაყი მაქუ გამასაშობი და ბუნაგი არა მაქუ რა“.

ბუნგალ-ი — ბუქი, მტვერი, კორიანტელი; კვამლი, ბოლი.

ბუნგლა-ი, ბუნგლია-ი — სა-

ზრიანი, ყოჩალი, მარჯვედ მოქმედი. „ჩემი შვილი ბუნგლია საქმეჩი“.

ბურაო (бурый) — საბურლი, სატეხი. „რკინის ბურაოები იყო, ფოლადისა, დაპირული, სცემდეს ნებანება კუერსა და ამიიღებდეს ღრმულსა“.

ბურახულის ტყე — ტყის სახელწოდებაა, მდებარეობს ყაზბეგის რაიონის სოფელ სნოს პირდაპირ.

ბურბუხტელაი - იგივეა, რაც ბორბოხტელაი.

ბურდღლ-ი — მატყლის ბეწვი, ბუმბული, გინგლი.

ბურდღლიანი — ბუმბულიანი, გინგლიანი, ბეწვიანი. „სტუმრად ვიყავ ლეკებჩი და ბარდღლიანი, უპირო ბალიში დამიგეს თავითა“.

ბურნა-ი (ჩვ. მრ. ბურნები) — თხრილი, ორმო მინდორში ადგილადგილ. „ყიზლარჩი საძოვრებზე მინდორჩი ბურნებია“.

ბურნაკ-ი — ლითონის ბრჭყვი-ალა ფირფიტა უნაგირის ტახტას სამკაულად.

ბურნუკ-ი — იგივეა, რაც ბუნუკი, სათიხარი. „ხანჯლის ბურნუკი მიწაზე მასთრევედა“.

ბურტულობს — ბავშვები ლოგინში რომ ხტუნაობენ, ამას უწოდებენ. „დედავ, დედავ, მოდი ნახე, ხიზანი ლოგინჩი ბურტულობს“.

ბურუნთ-ი — თუთუნი წვრილად დაფშენილი, დაფხვნილი.

ბურგლა-ი — ჩია ტანის და გაჩეჩილი ადამიანი. „ეგ რაის ვაჟაკაცია, ნამდუღილი ბურტგლადი არის“.

ბურხლ-ი — რთვილი, ნისლით რთვილვა.

ბურჯ-ი — დიდი კოშკი, ციხესიმაგრე.

ბუტბუტი — გაურკვეველი ლაპარაკი.

ბუქი — მტკერი, ჰაერში ატანილი ქარის დროს.

ბუქნა-ი — ბუქნა, ბუქნით ცეკვა.

ბულაორა-ი — სერის სახეობაა — ნიშანი ცხვრის ყურზე. „შენს ვაცსა ბულაორაი არ ჰქონდა მარცხენას ყურზე?“

ბულრაობ-ს — რქებით და წინა ფეხებით საქონელი მიწას რომ თხრის, რჩოლობს (უფრო იცის მოზვერმა, ხარმა, ხარირემმა და მისთ.). გადატ. იტყვიან ადამიანზე, რომელიც ნელა მუშაობს.

ბუყბუყ-ი — მუცლის ხმაური — დუდილი, გამოწვეული გაზებითსაგან.

ბუშლაყ-ი — ბუშლატი, მწყემსების ქუდიანი ზედატანსაცმელი. „ბუშლაყი გუქონდისკე, სანთლით ვპოხავდით. წუთიას არ უშობდა“.

ბუშტი — კობი, ამობურცული ადგილი სხეულზე. „შუბლი კედელს მივაგაღე და ბუშტი ამამივიდა“. გადატ. საპნის ბუშტი, საჭაერო ბუშტი და მისთ.

ბუჩ-ი — ჩალის, თივის ნარჩენი, არეული მტვერში. „გუში საჩალე დავხუტე, საცა ზამთარჩი თივა მაქუტუ აგებული და დამრჩალი ბუჩი სულ გავზიდე“.

ბუჩა — თოფია ერთგვარი. „ემ მეთოფეს უთქმია, ბუჩა რომენსაც ექირა“.

ბუჩუყ-ი — მრგვალ რიცხვზე მეტი ერთეული, ზედმეტი ნაშთი. „ოცის თავს რომ ასცდება, იტყუიან: ბუჩუყი რამდენი დარჩაო. ასორმოცდამუიღჩი შუდი ბუჩუყია“.

ბუჩყველა-ი — ხანგრძლივი წვიმების შემდეგ მინდორში ამოსული სოკოსებრი მცენარეა. „მთელი ზაფხული იწუთიმა და მინდორჩი ბუჩყველაი გაჩნდა“.

ბუცუც-ი, ბუცუნა-ი, ბუცუცა-ი — მუცელი ბავშვის ენაზე. „ბუცუცაი მტკივა“. „ის დაღუბული ისითი ბუცუცია, რო თავის ფაშაის მეტი არცრაი არ ახსონ“.

ბუწკ-ი — უზვი ცხენი, კვიცი რომ არ უჩნდება. „ბუწუკი იყო, ეტყობოდა, მუცელი წელზე აკრული ჰქონდა, კუიცს არ აჩენდა“.

ბუწუკა-ი — მუწუკი. „როგორი

ბუწუკაი გამოსულია ხიზანსა, მო-
უვლელობისაგა თუა ან ნაწყენო-
ბით“.

ბუნხრის ქუდი — კარაკულის
ქუდი. გეოგრაფიული სახელისაგა-
ნაა ნაწარმოები — ბუნხარა. კარა-
კულის ცხვრის ტყავის ქუდი.

ბუჯი — ნელი, მძიმე, ხან-
გრძლივი სიარულისათვის გამოუ-
სადეგარი ცხენი. „ჩემი ცხენი ბუჯია
და ავადობს“.

ბუჯუა — დიდი, ზორბა; ჩა-
სკენილი, ღონიერი. „ბუჯუაი კარ-
ტონხაი; ბუჯუაი ბალლი“.

ბღალა — ნეხვი. „სათესლე
გოდორი გალესილი იყო ბღალაი-
თა“.

ბღავანი — ეპითეტი პირუ-
ტყვისა (პირუტყვს უწოდებენ).

ბღანჯი, ბღაჯი — ბრჭყალი;
დათვის ტორი; გადატ. ირონ. დიდი
ხელი. „ეგეთს კუნჭულჩი მიმჭუჭ-
კის, თაგუი ვერ მამბრუნდებოდა,
რასაც კი ბღანჯი მოუსტის, ექიმი
დასჭირდებოდა“ (ხალხ.); „გუელა-
შაპმა დასცა ბღანჯი და ცაჩი წაი-
ლა“ (გერგ.).

ბღარაი — პირდაუბანელი, კუ-
პუიანი, თავმოუვლელი ადამიანი.

ბღარჯი — მიხრილ-მოხრილად,
ირიბულად, გვერდულად მავალი.

ბღლანძი — ძველმანი, ძონძი
(შდრ. ბლღეძა). „სახლჩიც ბევრი
მიყრია ბღლანძები“.

ბღლანძენი — ხუმრობით კი-
დაობა, ძიბილი.

ბღუილი — დათვის ბურტყუნი,
ბღუეილი, ღმუილი, ბრდღუინვა.

ბღუნია — ღორის ეპითეტია.

ბღუნავს — ხონავს, ადგილზე
ტრიალებს, ბობღავს.

ბღუნტი — ირონ. პატარა
ცხვარი.

ბღუერა — ბღვერა, გაჯავრებუ-
ლი ცქერა.

ბღუჯი — მუჭა. „ერთი ბღუჯა
სემიჩკაი მამე“.

ბჭე — თემობის მიერ არჩეული
მოსამართლე, მოთათბირე, მრჩევე-
ლი.

ბჭეები — თემობის მიერ არჩე-
ული მოსამართლეები, მოთათბი-
რენი, მრჩეველნი, თემის საბჭოს
წევრები.

ბჭეთუფროსი — ძვ. თემის მი-
ერ არჩეული მრჩეველ-მომრიგე-
ბელთა უფროსი. „ბჭელობრივ
ბჭეთუფროსი და რჯულისთავი სუ-
ყელას სწყუტეტა“.

ბჭობს — ფიქრობს, აზროვ-
ნებს, გეგმებს აწყობს.

გ

გააბედენებ-ს — გაარჩევს, განასხვავებს.

გააბიზბიზებ-ს — გააგდებს, გააძევეს, გააძანლურებს. „გააბიზბიზებს ის ალღეში გარეთა“.

გააკრაჭუნებ-ს — გაანრკიანებს. „ბალო! შენ რასღა კბილებს აკრაჭუნებ“.

გაალაფიანებ-ს — გაატალახინებს, გასვრის.

გაალმაქებული — გააგებული.

გაავლია — გაატარა. „თულუნით ქალმა წყალი გაავლია“, „მამას ურმით ჭერ თივა არ გამოუვლევია“.

გაათავთავადებ-ს — გააცალკევებს, გაყოფს, განასხვავებს.

გაალღეშებულ-ი, ალღეში — გატუტუტუებული, გასულღელებული.

გაამწოე საქმე — გაამწვავე საქმე.

გაანაბაგრეს — გაანადგურეს.

გაარხილებულ-ი — არხილად ქცეული, ყინულით გამაგრებული, პირმოყინული თოვლი.

გააფატვრინებ-ს — გაართობს, დარდს გაუქარვებს. „ისრი ვიყავ, ლამის გული გამსქლომიყო, მაგრამ ხიზანმა გამაფატვრინა“.

გააფრახება (გააფრახებს, გააფრახება, გააფრახებული) — გააგება, გაკაპასება, გაანჩხლება, გააფთრება, გაგიჟება. „ნეტარ რამ გააფრახა ეგრენა?!“ „გააფრახებული ცხენი“.

გააქარვა — გაანიავა, დაარიგა, დაყიდა.

გააქილიკა — გაამასხარა, სასაცილოდ აიგღო.

გააქორცოლიებ-ს — გააჩუბებს, გააკვირვებს, გაანცვიფრებს.

გააჩემებ-ს — გააკვირვებს, განაცვიფრებს.

გააჩინა — შობა, იმშობიარა.

გააწყო-რა? — გააკეთა რამ?

გაახანებ-ს — სწრაფად გააკეთებს.

გაახალისებ-ს — შეაგულიანებს, წააქეზებს. „იმ ქალმა გაახალისა თავისი ძმები — შაღები გახურიათ თავზე, მაშ რაია, მტერი თავზე მაგადგათო“.

გააჩავრებ-ს — აწყენინებს, შეურაცხყოფს, დაჩავრავს.

გაბაზარგნებულ-ი — გარყენილი, გავარდნილი, თავაშვებული* (უფრო ქალზე იტყვიან). გადატ. მოხეტიალე.

გაბალთვა — მაგრად და ღრმად გაკრა, დაკრა. „გალესილი დანაით ჯონს ესთლიდი და კელი გავიბალთე“.

გაბარდლოული — ბალნიანი, პირგასაპარსი.

გაბარჯდლულ-ი, გაბარჯდული — ხის გაბადრული ტოტები, ხშირი, ძნელად გასაველეი ტყე, გაუვალი ეკალბარდი. „სოფელ ყანობის პირდაპირ გაბარჯდლული „სამყუერიაის ტყე“ იყო. გადატ. წვერგასაპარს კაცზე იტყვიან.

გაბასრულ-ი — მაგრად გაკრილი, ღრმა კრილობა.

გაბეთქუავ-ს — გატყეპავს, სცემს, გალახავს.

გაბეჭვნა (გაბეჭვნავს, გაბეჭვნება, გაბეჭნილი) — ქსოვის ღროს შალეულის მოქსოვილ ნაწილზე სავარცხლის ცემა ნაქსოვისათვის სიმტკიცის მისაცემად. „ნაქსოვს მაგრა გაბეჭვნავთ“; „კარგა გაბეჭნილი ტოლია“.

გაბიკულ-ი, გაბიკებულ-ი — მოუქნელი ადამიანი: მოუხრელი, სარგადაყლაპულივით სწორად მონიარულე. „შენა, როგორ გაბიკუ-

ლი დასდიხარ?“

გაბოტებულ-ი — დიდი ხნის ნასვენნი მიწა. „მიწა თუ ქვიშრობი და ნაბეჩხარი იყო, სამ-ოთხს წელს აღარ ვვნავდით, გაბოტებული გაუშუთიკე“.

გაბოტიტნება — ფეხების გვერდზე გადგმა, განზე გაწევა, გაბარჯღვა.

გაბოხიკებულ-ი — გამხდარი, გაძვალტყავებული საქონელი; იტყვიან ადამიანზეც. „ძრიალ გაბოკიხებულია ძროხები, რასღა მაიწუელება ან ზამთარს როგორღა გამაივლის“.

გაბრიყუება (გაბრიყუებს, გაბრიყუდება, გაბრიყუებული) — გაველურება, თავის ნებაზე წასვლა, მოუვლელად დარჩენა. „ტყე გაშქრეს და ადგილიც გაბრიყუდა, ეხღა აღარც სამოვრად ვარგა“. „დიდმა ქალბნებმა ფეკები გამიბრიყუა“, „გაბრიყუებული ცხენი“.

გაბრუნჩვა — ბუტიაობა, უმძრახობა.

გაბრუშკია-ი — უცვირპირო. იტყვიან შეუხედავ, უღამაზო ადამიანზე.

გაბუდგრილ-ი — ტილიანი, ტილით სავსე. „ქათამი ტილითაა გაბუდგრილი“.

გაბუშბუშება — ხმელი რამის წყალში დაღობობა და გაფუება.

გადატ. ხმელი პურის რძეში ან წვნიან კერძში ჩაყრა, დაღობვა.

გაბურღნილი-ი — უშნო, უღამაზო. გადატ. გაწეწილი.

გაბურძგნილი-ი — გაწეწილი.

გაბწკალვა (გაბწკალავს, გაბწკალება, გაბწკალული) — გააკწვრა, გაფხაქნა, გაბზარვა, „რანისთუი გაგიბწკალია ეს ქურჭელი!“

გაგანი-ი (გაგანებს) — განუწყვეტელი ლაპარაკი ერთსა და იმავეზე; შფოთი, ბუზღუნი, ქაქანი. „გაგანი ისმის; გეყოფა, სულ ნუ ჰგაგანებ!“

გაგაჯატირებენ — გაგაწვალე-ბენ; საქმეს დროულად არ გაგიკეთებენ.

გაგელა-ი — საწოლი.

გაგერშვა — ძალის გაჩვევა ნადირობისათვის.

გაგიქანდება — გაგიცურდება. „ფთხილად იყავ, ფეკი ყინულზე გაგიქანდება“.

გაგლა (გაგლის, გაიგლება, გაგლილი) — 1. დაჩეჩქვა, დასხვრევა, დანაყვა; გაცვეთა. „წულები ერთ კუირაჩი გაგლა“; გადატ. გაღევა, შექება, გაწვრილება. „შენმა უბედურმა საქციელმა გული გამიგლა“. 2. მუშტების ერმანეთზე დარტყმით ბავშვების დამუქრება. „აბა, ბიჭავ, გაგალე ბიძაი!“

გაგონება — მოსმენა, გაგება.

გაგონვა — დაგლესა, რისამე წასმა, რომ ფორები ამოივსოს (მაგ., კარ-ფანჯრების, კედლების და მისთ.).

გაგონვა, გაგონილი — გაჭუტყუანება, ქუჭყუანი.

გაგრუზვა — რისამე რამეთი ძალიან გავსება, ბევრის აკიდება. „მამამ დაგრუზილი ერთი ურემი თოფა მიიტანა“. „დეღამ ჩემი და საქმელ-სასმელით გაგრუზა და ქალაქს გაისტუმრა“.

გაგსურის — გაგაჭუტყუანებს.

გაგუვება (გაგუვებს, გაგუვდება, გაგუვებული) — 1. გაცხარება, გააგება, გალიზიანება, გართულება. „ბედრიანას შალოცვით მკურნალობენ, წამლები გააგუვებს“; „ველზე წყლული გაგუვდა“. 2. გაჩუმება; დახუჭვა; ნეიტრალურად ყოფნა: თამაშის დაწყებამდე ბავშვები ერთ მოთამაშეს ეტყვიან: „შენ გაგუვდიო, ე. ი. გავიდეს ან არ დაინახოს დანიშნული საგნები წილის ყრის დროს, შემდეგ შემობრუნდეს და მოთამაშეებს წილები ამოადებინოს ქუდიდან. 3. გაბუტვა. „წამიყვანე ქალაქი, თორო გაგიგუვდები!“

გაგუზგუზებული — გიზგიზი რომ გაუდის, გახურებული, გავარვარებული. „ლომელი გაგუზგუზებული იყო“.

გაგუნგლილ-ი — დასვრილი.

გადაავლევე-ს — გადაარონი-ნებს, გაავლებს. „ისრი გადავავლიე მთა, რო უკან არ მაუცქერია“. და-ლუპავს, დაავადებს, მოკლავს. გადატ. იტყვიან ფულის ან რისამე დახარჯვაზე.

გადაამტობ-ს — გადაცლის, გადაყრის, გადაიღებს. „ემ ტუმა-რაჩიგათ მეორეჩი გადაამტუმე ფქჷილი“; „ქობჩიგათ წყალი გადა-ვამტუმე“.

გადაასხოვებ-ს — დალუპავს, გადააშენებს, შეიკლავს. „იმღუნენ სწყია, რო გადაასხოვა“; „გადამას-ხოვა მეზობელმა გონჯი ქვევითა“.

გადააწრინტებ-ს — გადაა-პურკყებს, ბაგეების მოკუმვა — მო-ვიწროებით და „კბილებში გამო-ცრით“ გადანერწყვავს. „პეპეროზ-სა სწევს და გადააწრინტებსკე“.

გადაბეხებულ-ი — ძალიან და-ბერებული, გადაბერებული; „ერთი გადაბეხებული რაიმე კი იყო და მა-ინც გათხოვდა“.

გადაბიცებულ-ი — გაყვითლე-ბული, გამხდარი, დაავადებული (მოურიდებელი, უბოდიშო წოდე-ბა არა სასიამოვნო ადამიანისა-დმი).

გადაგლი-ს — ფიგურ. გაატა-რებს, გაივლის. „სულ სოფელჩი გადაგალა გაზაფხული და სთჷელიო“.

გადაგონთებულ-ი — მეხსიე-რებადაქვეითებული. „ეხლა რაილა ამბოვი გითხრა, გადაგონთებული ვარ“.

გადაემცხევა-ა — გადაიჩინება, გადავარდება. წყევლაა: „კლდეზე-დამც გეღეემცხევი!“

გადავფრინდი — გადავბტი.

გადავტლები — გადავალ. „ლო-ბეზე გადავტლები და ბალახს დავ-გლიჯ ვბოიოჷ“.

გადაილაკებ-ა — ადამიანი წა-ხდება. გადატ. საქონელი წახდება; ზიანი მოუვა საქონელს, წველას მოუკლებს, გახდება, დაავადდება ან დაკოკლდება. „გადაილაკა სა-ქონელი, დამიზეზებული თუა“.

გადაისუნ-ს — შემოისვამს. „გადაისუნინა ცხენზე ბალღი და ის-რი წაიყვანა“.

გადაიქცა — წაიქცა, დავარდა, დაეცა, გადაინგრა. „მეზობლის ძჷელი სახლის კედელი გადაიქცა“.

გადაიღებ-ს წყევლითა — ძვ. ცრურწმ. ნამეტანი წყევლით მო-სპობს, თან გადაიტანს, გადაიყო-ლებს. „ბეჩავი იმ ქჷრივმა გადაილა წყევლითა“.

გადაიკაფრა — გადაიკარგა, დაიკარგა. „ცული ვეღარ ვიპოვნე, ნეტარ სად გადაიკაფრა“.

გადაკამარება (გადააკამა-რებს, გადაკამარებული) — აკვან-ზე საბნის ან სხვა საფენის (ნ. კამა-

რა) გადაფარება. „აკვანი გადააკა-
მარე?“

გადაკრული-ი — ცოტა ნასვამი
ადამიანი.

გადაკრუხება — კრუხობის
მოთავება და კვერცხის დების და-
წყება. გადატ. იტყვიან ბერბიჭა
კაცზე.

გადალატვა (გადალატვავს,
გადაილატება, გადალატული)

— 1. სწორ გზას აცდენია, გაოგნება.
„გადალატულია ბეჩავი, ნეტარ რაი
ეშუელემა; რაც ცოლი მოუტედა,
სულ გადალატულია უბედური“. 2.
წველადობის მოკლება ავადმყო-
ფობის გამო. „ძროხა გედემელატა,
რაც ავად იყო, იმის უკენა“.

გადალიცლიცებულ-ი — მე-
ტიხმეტად სავსე, პირთამდე ავსე-
ბული, გალიცლიცებული. „წუწე-
ნით გადალიცლიცებული ბაკნები
ლოგიდგეს წინა“.

გადამხრჩოლ-ი (მხ.), — ძალი-
ან გამხდარი და დასუსტებული
ადამიანი, პირუტყვი. „რაისთჳი
ხარ ეგრე გადამხრჩოლი, ჭავრი რო
არა გაქჳ რაი?“

გადანაყარ-ი — თავს გადა-
ნახალი, განცდილი, გადატანილი,
გამოვლილი. „ბევრ საცრის პური
მიჭამავ, ბევრსაც ვარ გადანაყარი,
ეს კი არ გამიგონია დედოფალს
კჳოცნის მათარი“ (ხალხ.).

გადანარჩომი — გადანარჩენი,

მონარჩენი, ნარჩენები.

გადანთება — მამაცურად
გადახტომა, გადაფრენა.

გადანატალი — გადანაყარი, ნა-
ცალი.

გადანოსკვა (გადანოსკავს,
გადანოსკება, გადანოსკილი)
— გადანასკვა, გადაკვანძვა. გადატ.
აკვიტება, გადაკიდება. „რას გედე-
მენოსკე, აღარ მამეშუები?“

გადაოგნება, გადაორგნება
(გადაოგნებს, გადაოგნდება,
გადაოგნებული) — 1. სიბერიით
გამოყრუება, გამოფიტვა. „გადა-
ოგნებული ბებერილაა, აღარა ეყუ-
რება რა“; მეხსიერებადაქვეითებუ-
ლი, გულმავიწყი ადამიანი. 2. სქე-
სობრივი უნარის დაკარგვა. „გადა-
ოგნებული მაზუნერია, ველარ აღის
(საქმობს) ძროხაზე“; 3. დაბლაგვე-
ბა. „პირი ველარ ვუპოვნე ცელსა,
ისრი გედეოგნა იმ ბალღშავასა“;
„გადაოგნებული ხანჯალია, კორ-
ცსაც ველარ სჳრის“.

გადარეხნა (გადარეხნავს,
გადარეხნება, გადარეხნი-
ლი) — გადაჩეხვა, გადავარდნა.
„ხეს ძირი შამაუხერხე და მაშინვე
გადირეხუა“; „მთროლი იყო, ფეჭზე
მძლივ იდგა და გადირეხუა კლდე-
ზე“. წყევლაა: „კლდეზედამც გადა-
ირეხნები!“

გადასაკრავებ-ი — აკვნის არ-
ტახები. „ფსუნო, ფსუნო, გა-

მაძუნერ, დედაშენსა ვაჟი ჰყავს, მიუტანე აკვანი, ოქროს გადასაკრავი" (ხალხ.).

გადასხოვდა — გადაიჩეხა, გადავარდა, მოკვდა. „მეზობლად ბებერი კაცი გადასხოვდა და დღეს მარხავენ“.

გადასასხოვებ-ი — გადასაჩეხი, გადასავარდნი. წყევლა: „შეკლდეზე გადასასხოვებო!“

გადასაჯედ-ი — რაც თავს უნდა გადახდეს ადამიანს. „რაიც გადასაჯედია, იმას, ვერც ვინ ვერ შაუშუნერს ჯელსა“.

გადასულუქებული — მისუსტებული, მიბერებული (საქონელი, იტყვიან ადამიანზეც). „გადასულუქებული კია, მაგრამ უფროსია, სიტყო ეკუთუნის“.

გადასხოვდებ-ა — გადაიჩეხება, გადაენარცხება. წყევლა: „მგრემც გადასხოვდები, როგორც თომის დედა“.

გადატოპავ-ს — დიდი ნაბიჯებით გადავა, გადაალაჯებს, გადაახტება. „გადაატოპა ჩემს ყოჩსა“.

გადაფერწნილ-ი — კალაპოტიდან ამოვარდნილი, არაწესიერი ცხოვრების მიმდევარი, არეული, შერეკილი. „ე მაგ გადაფერწნილს როგორღა გაჰყევ, ეგრე გამილანძღა ქმარი“.

გადაფერწნა — კალაპოტიდან ამოვადება, არაწესიერი ცხოვრების

გზაზე დაყენება, გადარევა, გასულელება.

გადაფრინდება-ა — გადახტება; სწრაფად, მოხდენილად გადავა, გადავარდება. „გოჩი გადაფრენილიყო სათამაშოდ“.

გადაქმანჯვა — გადაკარგვა, გადალუბვა.

გადაქნა (გადაქნის, გადაოქნება, გადაქნილი) — 1. დაბლაგვება „გადაქნილი ცივი იარაღები“. 2. ხშირ-ხშირად სიარული.

გადაქოჩირება — ქუსლთან ფეხსაცმლის გამრუდება, მოღრეცა.

გადაქოჩირებული-ი — ქუსლთან გამრუდებული, მოქცეული ფეხსაცმელი.

გადაღიღლული-ი — გაღეღილი, გახსნილი. „საყელო გადაღიღლული იჯდა სუფრაზე“.

გადაღნაულ-ი, გადაღნეულ-ი — ძალიან გამხდარი; დაავადებული (მოურიდებული, უბოდიშო წოდება არასასიამოვნო ადამიანისადმი).

გადაღნავება (გადააღნავებს, გადაღნავება, გადაღნავებული) — დასუსტება, დაუძლურება, შიმშილის ან ავადმყოფობისაგან გახდომა. „უბალახოდ საქონელი გოდოგიღნავედა“.

გადაყრუებულ-ი — ძალიან დაბერებული, მოხუცი.

გადაშემშვლა — გადახსნა, გადაღღვა. „ბალო, შიკარ ტანსაცმლის ღილები, რას გადაშემშვლურხარ“.

გადაშორებულ-ი — ჩამოშორებული, მოცილებული, მოკვეთილი. „ჩუენ მაგათთან გადაშორებულები ვართ. არც ჭირჩი, არც ლხინჩი ერთურთთან არ მივიღივართ“.

გადაჩალვა — ბზის აჩეჩა-ანიავება ლეწვის დროს.

გადაჩალავ-ს — 1. გაღწეილ ჩალას, ბზეს კალოდან გადაარჩევს, მოყრის და აბერტყავს. „მამრე გადაწალავდით კალოზე ნალეწს, ორთითები იყო, იმით ვჩეჩდით“. 2. გადატ. არად ჩააგდებს, დაჩაგრავს. „ხათრიანია და იმისთუი გადაჩალასუყელამა“. 3. გადატ. ჩაწიხლავს, უღალატებს, გააუფასურებს. „ის ქალი გადაჩალა და ცხო შაირთა“.

გადასძრახავს — გადაულაპარაკებს, ეტყვის. „ლევენეთ გორის უფროსს გადასძრახე — იმ ბალისაკე თოლნი გეჭირას-მეთქი“.

გადასწკლეტს — გადაწურავს. „ერბოს გადმოვადულებთ, გადავსწკლეტთ ქოთანჩი“, „სწელი გადასწკლიტა“.

გადაწუერავ-ს — გაასუფთავებს, ტაბაკით ხორბლის დაკეთების დროს სარეველას მოაცლის. „ცოტაი ქერი მქონდა და ისიანი გადაწუერე“.

გადამქამ-ს — ჩამოაქცევს, ჩამოშლის, მოარღვევს. „წყალმა ნაპირები გადაქამა“.

გადაჭერა (გადაიჭერს, - გადაუჭერს) — 1. ბავშვის გადაყენება კუჭში გასასვლელად. „ბალო გარეთ გაიყვანე და გადაიჭირე“; 2. გადაშვერა, დამიზნება, მოღერება. „გადაუჭირა თუ არა თოფი, მიშინვე დასხლიტა“.

გადახვდება — გადახდება. „ნუ დასცინი სხვასაო, გადაგვდება თავსაო“ (ხალხ.)

გადაველავ-ს — პურის ცომს ამოაგუნდავებს. „პურანი გადაველე“.

გადაველთილ-ი — გამოსულელებული, გამოყვეყჩიებული. „დადელა, ჩე, გადაველთილის გონს აპყვე?“ „სულ გადაველთილი დადის, ცოლის ბრალია“.

გადაჯღანებულ-ი — ძალიან მოხუცი, ბებერი. გადატ. ძველი რამ.

გადაპკიდა — გადაკიდება. გადატ. აამხედრა, ააჩანყა, გადაამტერა, წააქეზა, გაახელა. „ეგ ქალი არ მინდოდა რძლადა, მაგრამ ჩემს შვილს მეზობელმა გადაპკიდა“; „გონჯი ენის ქალმა მეზობლები ერთურთს გადაპკიდა“.

გადაპკრა — უცბად, სულმოუთქმელად დალია. „ვანომ არაყით სავეს ქიქა აილა და გადაპკრა“.

გადებული-ი — ვეებერთელა, დიდი, უზომო. „გადებული-გადებული ხენი მიჰქონდა წყალსა“; „უცქირე, ბეჩავ, გადებულნი ყველის ნაჩეხნი არ დაუჭერია!“ გადატ. ცეცხლწაკიდებული, გახურებული. „დუხოვკაჩი ნეღლი შეშები შავაწყუშე გასაშრობადა და ცეცხლი გასდებიყო“. „სახლს ცეცხლი აქუ გადებული“.

გადეგობა — არემარე, მიდამო, ახლომახლო. „ამ გადეგობაზე მაგასავით ნამუსიანი კაცი არაა“.

გადიარა — გადავარდა (საიდანმე გადავარდნა). გადატ. გარდაიცვალა, მოკვდა. „ბალდი ლობეზე იღვა, ფეკი დაუსხლტა და გადიარა“; „ჩემი მამათილი ავად იყო და გადიარა“.

გადირჩეუბა — ჩაძალეუბა (მოკვლეუბა).

გადი-ს — საქმობს, ანაყოფიერებს. „ჭანი მაზურერია, ვერ გადის ძროხაზე“.

გადიღუპე — დაიკარგე, წალი, მოშორდი აქაურობას.

გადინჩრო — გადაიხჩრო, მოკვდა, ჩაძალდა.

გადმააგლი-ს — ფიგურ. გადმონარცხებს. „ვეფხნი კლდეთ გადმააგალა, ჩამააწითნა ქვიშანი“ (ხალხ.)

გადმაერევა — 1. გადმოვარ-

დება, გადმოიჩეხება. „ცხორი კლდეზედით გედმეერია“; „ქალაი ბანზედით გადმარეულიყო და თავი აქუ გატეხილი“. 2. დარევა, დასევა. „ბალღები ძაღლებს ჯონებით გადმეერივნეს და შინათკე დაიწიოკეს“.

გადმაეწაწება — გადმოიხრება, გადმოიწევა რაიმეს მიწვდომის მიზნით. „ალათანგი გადმაეწაწა, ცეცხლს ყური არ უგდა, უნდოდა კაცი აეტაცა“.

გადმაიმცხევა, **გადმაინცხევა** — გადმოვარდება, გადმოიჩეხება. „ჰეკერაი ბატკანი კლდეზედით გადმაინცხეულიყო“.

გადმაიარა — გადმოიარა (მთა, გორაკი და მისთ). გადატ. გადმოვარდა. „გუში პერევალი გადმოვიარე“; „ბალღმა ცხენზედით გადმაიარა“.

გადმაიყარა — გადაიხადა, დაამთავრა.

გადმაიხედელა — გადმოიხედელა. „შიავ, გადმაიხედელა ერთი წუთი, რასლაც გეტყუი“.

გადმაკურა — (გადმაჰკრავს, გადმაიკრავს, გადმაკრული) — გადმოკეტავს. „კარი ღია არ დაგრჩეს, გადმაჰკროდე“; „ხიზანი კარგადმაკრული დავყარე“.

გადმასავლება-ი, **გადმასავლება**-ი — ღუმელში ან შუაცეცხლზე მოსახმარი საწვავი — ფი-

ჩხი, ხმელი ღეროები, რომელიც შემოუვლის (გადმოველება), მოედება თავზე მთლიანად შემას.

გადმასტორი-ს — გადმოათრევს, თრევით გადმოიტანს. „გადმათარეს თივა“.

გადმასანარცხე — გადმოსანარცხებელი, გადმოსაგდები. წყევლაა: „შე კლდეზე გადმასანარცხეო“.

გადმასტყუეშ-ს — გამოაყრის. „სირსოლად ძრიალ გონჯი ავადობაა, რაზეც კი გადმაგტყუეშს, ჰელად ცხოზე გადავა“.

გადმაფრინდა — გადმოხტა. „ჩემი ძმა გაქცეულ ცხენზედით გადმაფრინდა“.

გადმაყრა-ი — გადმოყრა ძველი საახალწლო წეს-ჩვეულება სოფელ გერგეტში. ძველი სტილით, ახალწელ დილით (14 იანვარი) გამართული საახალწლო რიტუალი. წმინდა სამების ეკლესიიდან ჩამოაბრძანებდნენ ხოლმე ხატებს ყოველი წლის 14 იანვარს, გამთენიისას (დილით), მთელი სოფლის მამაკაცები, ახალგაზრდობა და ბავშვები შეიკრებებიან სოფლის თავში მდებარე ერთ-ერთ ძველი ბანიანი სახლის ეზოში. იქ იმართება საახალწლო სუფრა, სასმელ-საჭმლით და ტკბილეულით. დალოცავენ ახალი წლის დადგომას. შემდეგ მამაკაცები და ახალგაზრდები ავლენ ბანაზე, აიტანენ კამფეტებს და იქიდან

დაბლა გადმოუყრიან ბავშვებს. ამით სიტკბოს უსურვებენ მათ და მიულოცავენ ახალწელს. ბავშვები სიხარულითა და ჟრიაბულით კრეფენ კამფეტებს.

აი, ამ საახალწლო რიტუალს გერგეტლები უწოდებენ გადმაყრას.

გადმაყუდებულ-ი — 1. წინ წამოხრილი. „ყუროს მეორე მხარეს რო მთაა, ის გადმაყუდებულია“. 2. რაზეზე დაყრდნობილი. „ურემზე, ქვაზე ან კედელზე დაყრდნობილს ჩუენში გადმაყუდებულს ეძახიან“. 3. დაუპატიებელ სტუმარს გადმაყუდებულს ვეტყვით. 4. უსაქმურად, უთავბოლოდ მოსიარულეს გადმაყუდებულს ვეძახით (ალ. ყაზბ.).

გადმაწევა (გადმოუწევს, გადმოწეული) — გადმოგდება, გადმოვარდნა. „ცხენმა გადმამიწია და მჟარი დავჰკარ“; 2. გადმოხტომა. „ბალებმა ბანზედით გადმაუწიეს“.

გადმაჯდა — გადმოვიდა. „გოჩაი ურემზედით გადმაჯდა“.

გადმაჯე — გადმოდი, გადმოაბრძანდი. გადატ. იტყვიან ცეკვის დროს, როდესაც მოცეკვავე პარტნიორს იკვლევს. გადატ. ჩამოდი (ზევიდან).

გადმიქლიე — გამიწყალე.

გადუეებულ-ი — ზორბა, სრუ-

ლი ადამიანი, იტყვიან აგრეთვე უშნო შესახედლობის, უზომოდ მსუქანი, უქნარა ადამიანის შესახებ; გაამპარტავებული, „გადუყუებული ადამიანი“.

გადღლამფვა (გადღლამფავს, გაიდღლამფება, გადღლამფული) — გაჭიშვია, გაგანიერება, გაფართოვება, გაწევა. „ღორის ტყავის ქალბანი რო დასველდება, გაიდღლამფება“.

გაელდებულ-ი — ელდანაცემი, შეშინებული, გაოცებული. „ტყვიგათ გაელდებული წამოვე“.

გამწკნევა — ჩაებლაუჭება, ჩაეჭიდება. „როგორ გამწკნევიღ დედის კალთასა ამოდენა ბაღლი!“

გაენჩება (გაენჩდება, გაენჩებული) — გაოგნება, გაოცება; გაბრუვება, გარინდება. „ეგ რო მიტხრა, სულ გავენჩდი“; „ბაღლი უძილობით გაენჩებულა“.

გაენცება — გაკვირება, განცვიფრება.

გაენურგლებ-ა — ამოუწყდება, დაეხოცება. წყევლა: „გაენურგლას ცოლ-შვილი“.

გავაგებინებ — ვაცნობებ. „ჩემს შვილს გავაგებინებ, რო ავად ვარ“.

გავარღნილი — იტყვიან სახელგატეხილ ქალზე.

გავაჭირებ — გავაჭირავებ, ჭირით გავიღებ. „ჩემს ყანას ღროე-

ბით გავაჭირებ“.

გავედა-ი — გასავალი, გავლენა, ავტორიტეტი, სახელი; ნდობა. „ამ ამბის მამრე არც ვისთან არა აქტუ გავედაი“. „გავედღიანი კაცია“.

გავიკტულიე — დავებმარე, ხელი გაუმართე. „მეზობელს ჩემგაფული უნდოდა ესება და გავიკტულიე“; აქედან გაიკტლევეს — დავებმარება, ხელს გაუმართავს“.

გავიკაწრე — გავიფხაჭხე. „კოწახურს ვკრეფდი და ეკალზე პელი გავიკაწრე“.

გავისაურე — შევისმინე, გავიგე, მივხვდი, შევიტყვე. „კრებაზე ვიყავ და ვერცრაი ვერ გავისაურე“.

გავისაჭები — გავირჩები. „ქალავ, შენს კორწილჩი მაგრა გავისაჭები“.

გავიწუღინეთ — გავიწვდინეთ, ვიმყოფინეთ, ვიკმარეთ. „კორწილსთჳი ერთი ჳარის კორცი გავიწუღინეთ“.

გავიწორთე — გავიზმორე.

გავრეკ — წავიყვან. „ხიზანს სოფელჩი ბებიასთან გავრეკ“. გადატ. იტყვიან საქონელზეც. „ბერწებსა და მაზტრებს ჳოგჩი გავრეკ“.

გავყულიფე — გავბტყვენი, გავბუტე. „ქათამი დავკალ და მღულარე წყალჩი გავყულიფე“.

გავშჩემლი — გავკვირდი, გავოცდი.

გავწოლეთ, ვსწოლავთ — გადავტიხრეთ, ვსტიხრავთ. გადატ. რაიმეს განაწილებისას ვინმეს გამოორჩენა, გამოტოვება, მასზე იტყვიან გავწოლესო.

გავწვე — გავხდი, დავსუსტდი. „ავად ვიყავ და ძრიალ გავწვე“.

გაწა-ი — ბორკილი, ცხენის და სხვა ცხოველის წინა და უკანა ფეხების გასაბმელი. „თხას გაწაი გაუყარე, რო ღობეზე არ გადაფრინდეს“.

გაწდა — გავრდა, სიცოცხლე, ხიერი (ეს სიტყვა იხმარება, მაშინ, როდესაც მოზარდს, ბავშვს ცხვირს დააცემინებს).

გაწდილობა — ზრდილობა.

გაწეპილ-ი — დატკეპნილი. „ჩუენი ძუელი სახლის ბანაი სამყარო მიწით იყო გაწეპილი“.

გაწერქნილ-ი — გაუფუებუ-ლი, ნახევრად ცომი. „საპაენესავით გაწერქნილი პური“.

გაწი — მარწუხი (ლურსმნის ოსოსაღები იარაღი, კბილის ამოსაღები იარაღი და მისთ.).

გაწი - გაწყუეტა-ი — თამაშია: ახალგაზრდები ორ ჭგუფად გაიყოფიან, გაავლებენ სწორ ხაზს, ამ ხაზის მოპირდაპირედ ღებიან და გრძელ საბელს ეზიდებიან თავთავიანთ მხარეს, ვინც დაძლევეს, ის არის გამარჯვებული. გადატ. ჩხუბი, გაწამაწია. „ისით ღღეჩი არიან,

სულ გაწი-გაწყუეტაი აქუ ოჯახი“.

გაწიდვა (გაწიდავს, გაწი-ღული) — 1. გაწევა, საჩხუბრად შეტევა. „დასაკრავად გაიზიდა და ამხანაგებმა არ გაუშუეს“. 2. გადაწევა, გადაშლა. „ფარდაი გაწიდე“; „ტუმარაის პირი გაწიდე, ფქული უნდა ჩავეარა“; 3. მიკეტვა. „გარეთ რო გახოლი, ეზოს კარი გაიზიდე“.

გაწიდულა-ი — ჩხუბის დროს ერთმანეთზე გაწევა. „ბალღებს ჩხუბჩი ერთურთზე გაწიდულაი ჰქონდა“. გადატ. ჭორების მიმტან-მომტანს გაწიდულას ეძახიან.

გაწივილ-ი — ჭორაობა, ზურგს უკან აუგის თქმა, გაკილვა. „ისითი გაწივილი იცის, რომ ჭვას გახეთქს“; „ისითი გაწივილი იცის — ჯარს დააწვენს და ჯბოს მიაგებინებს“; „გაწივილს კაცი არ მაუკლიაო“ (ხალხ.).

გაწმანა — გაზომვა.

გაწძალუმებიყო — გასძალი-ანებოდა.

გათავებულ-ი — საუბ. შებრა-ლებით მიმართვაში — დალეული, მომსპარი. „რაი მაგივიდა, შე დე-დაგათავებულო?“

გათავთავადებ-ა (გათავთა-ვადებს, გათავთავადღება, გათავ-თავადებული) — განცალკევება, გაყოფა, დაშორიშორება, თავთავისთვის წასვლა. „ყლელი გაწყდა და ჯარ-გუთანი გათავთავადლა“;

„ჩამოვიდინ დეკანოზები, დაამწყალობიან გასაშუელეზბლად. გაშუელდინ, გათავთავადდინ მაჩხუბრები“; „სადოლე ცხორს გავათავთავადებთკე“.

გათათხვა (გათათხავს, გაითათხება, გათათხული) — გაჩაჩხვა, ფართოდ გაჩაჩხვა, ფართოდ გაშლა (ფეხებისა). „გათათხა ფეკები“, „გათათხული დადის“. გადატ. გალანძღვა. „ჩემმა ცოლმა მეზობლის ქალი მაგრა გათათხა“.

გათენთილ-ი — მოთენთილი, მოდუნებული. „მზეზე მეძინა და გათენთილი ავდე“.

გათოშილ-ი — მაგრად გაყინული. „წუხელ მაგარი ყინვა იყო და დილით წყალი სულ გათოშილი იყო“.

გათოლილ-ი — თვალნაცემი. „ეს ბალდი გათოლილია და იმიტომ მაა გონჯა“.

გათრთოლდა — მოკვდა, გარდაიცვალა. „დაჭრილი არწივი წყალჩი ჩავარდა, გათრთოლდა“.

გათქმული — განთქმული, ცნობილი, სახელოვანი.

გათქუირებული-ი — გასუქებული, მსუქანი. „ჩემი მეზობელი გათქუირებული ქალია“.

გათხრაზვა (გათხრაზავს, გაითხრაზება, გათხრაზული) — გაჩაჩხვა, გაფარჩხვა, გაშლა, გაცალკეება. „კალამი (პერო) გემე-

თხრაზა და ველარ სწერს“; „ეგ ბალდი ბარკლებჩი გათხრაზული ეტყობა, გონჯა დადის“.

გათხტა — გატყდა. „თიხის ქურქელი გადმოვარდა და გათხტა“.

გაიარე მაგის ბარკალთ შუა — შესარცხვენი გამოთქმა: მოზრდილი რომ ბავშვს სცემს, შემსწრე ასე შეარცხვენს: „მაგას რასლა უსწორდები, გაიარე მაგის ბარკალთ შუა!“

გაიდლამფებ-ა, გაითლამფებ-ა — 1. დასველებით სიგანეში გაიწევს, მოფონდება (ფეხსაცმელი). „ნაწუიმარზე ვიარე ბალახჩი და ქალამნები ისრი გაითხლამფა, რო ერთ ქალბანჩი ორივე ფეკი ჩემეტევა“; 2. გადატ. გამოიჭიმება; მოშვებულად დაჯდება (სკამზე). „რას გასთხლამფულხარ (გასლდლამფულხარ) შუაყანაზე?“

გაიზარდნეს — დაიზარდნენ, გაიზარდნენ. „ნიზანი გაიზარდნეს“.

გაიზდუნებ-ა — ვულგ. წაეთრევა, მოშორდება იქაურობას, გადაიკარგება. „გაიზდუნე აქათითა, აღარ გნახას ჩემმა თოლებმა“.

გაიზიპებ-ა — გასკდება, გაირღვევა (ნ. ზიპი-ზიპი). „იქამდე ვსცემ ცინეს კედასა, მილამ არ გაიზიპება კარი“; „ზიპი-ზიპი, გაიზიპე, წყაროს თოლი გამოუშუი, ზიპი-ზიპი, გოყარე“ (ხალხ.).

გაითხარე — გადი-გამოდი, მი-
ღე-მოღე, გაინძერი. მოურიდე-
ბელი უბოლიშო მიმართვა ზარმა-
ცისადმი.

გაიკუთნეს — 1. გაიკითხავს,
მისცემს, ხელს გაუმართავს. „ვისაც
მაგიდგებათ მთხოვარაი, გაიკუთნი-
ეთო“; 2. გაიწევს, გაიხმობს, გამოი-
თხოვს. „ჩარჩი გაიკუთნიეს“; „კაცი
სუფრაზედით ააყენა და გარეთ გა-
იკუთნია; სათამაშოდ გაიკუთნია“.

გაიკრება — აურევს, ჰკუაზე
გადავა შდრ. გაკრულია).

გაილოცება — წყევლა: „გაი-
ლოცე მამის კერაითაო — ამოწყდი
მამის ჩამომავლობით, კერა დაგე-
ცეს, მოგეშალოსო“.

გაიონცა — გაიკვირვა, გან-
ცვიფრდა.

გაიფუჭება — 1. სიცივისაგან
მოიბუზება, აცახცახდება. „სიცივი-
საგა გავიფუჭენით, მძლივლა გა-
ვთბით“; 2. გაწყდება. „თუ ყიზ-
ლარჩი ბალახი არ იყოს, ცხორი
სულ გაიფუჭება“; „მეორე მსოფ-
ლიო ომჩი ბევრი ქართველი გაი-
ფუჭა“.

გაისა — შეძახილი ღორის გა-
საგდებად.

გაისაკუთრებს — გაიკვირ-
ვებს, გაიოცებს. „ჩემმა დამ ჩემი
ავადობა გაისაკუთრა“.

გაისაურებს — მიხვდება,
გამოიცნობს, შეისმენს, გაიგებს.

„ვერ გაისაურა, რაი მიელოდა“.

გაიტკრიცება — ცუდად
გამოცხვება პური, არ აიწევს, და-
კუტდება. „როცა შასცივდება და
არ აიწევს პური, გაიტკრიცო
ვიტყუითვე“; „პური თუ არ აიწია,
ის კარგია, თუ გაიტკრიცა, ის არ
ვარგა, გაკეჟრდაო, ვიტყუით“.

გაიტორიკა — გათამამდა, გა-
თავხედდა. „ე, ბალო შენ ძრიალ
გაიტორიკე“.

გაიფუნება (გაფუნული) —
ფართოდ, განივრად დაღება ან
დაჭდება გაფუებულივით. „შუაყა-
ნაზე გაიფუნა და გასავალი აღარ-
ცაიტკე დარჩა“; „რას გაჭფუნულ-
ხარ კარებჩი?“

გაიქერებს — გაიმეტებს, შე-
ვლევა, არ დაზოგავს. „ერთ კაპეკს
არ გაიქერებს“; „ქერბელელამ ვერ
გაიქერა ცოლის ძმა მასაკლავა-
და“; „ცხტრები მამციან, წელიწად-
ჩი ათი, თორმეტი, რასაც ხაზეინი
გაიქერებდა“.

გაიჩენ — გექნება, გეყოლება,
შეიძენ, გაგიხდება. „ცხორ-ძროხას
თუ გაიჩენ, გაგიმრავლდება და
ოჯახისთუი კარგია“.

გაიჩნლაფუნება — თქაფუ-
ნით გავა წყალში; თქაფანს მოა-
დენს. „ის როგორ გაიჩნლაფუნებს,
თუ სადმე გუბჩი ჩავარდა“.

გაიღებს — გაიგნებს, გაიკ-
ვლევს გზას. „დიდი თოლი იყო და
გზა ველარ გავიღეთ“.

გაიშალ-ა — დაიმტვრა, დაიმსხვრა. „წყაროზე კურკელი ჩამივარდა და გაიშალა“.

გაიცდი-ს — გაიტყუებს, მოიშორებს, მოიცილებს. „მე კი გამიცადეს, შინ წავე, თითონ კი ქეიფი დეეწყა“. „ბაღები გაიცადე სადმე, რო აი გამამეტირან! არ გაიცდის — დასანახავად ეჭავრება“. „თოლით არ გაიცდის თავის გერსა“.

გაიძუება — მოისპო, გაიკრა, გაიჩეხა, განადგურდა (ტყეზე ითქმის). გადატ. გაძუეგილი — წყველა და ნიშნავს ამოწყვეტილ ოჯახს.

გაიძაბა — გაგრძელდა, გამწკრივდა, გაიჭიმა, გაიზმორა.

გაიწირება-ა — გაიზარება, გაიბობა, გაიხაზება, ნაპრალი გაჩნდება. „ყინულს ჭიჭინი გაუდის, ჩქარ გაიწირება“.

გაიწოწინება-ს — ფრთხილად, მომპირნობითა და გამოზოგვით იხმარს, იკმარებს. „ერთი ბოთლი ნავთი ერთ კუირეს გავიწოწინე“; „გაზაფხულამდე გავიწოწინათ უძღური“.

გაიწუდენ-ს — იკმარებს, დაიკმაყოფილებს. „ის ხინჯალი სამს დღეს გავიწუდინეთ“.

გაიჭიფხება-ა — ძალ-ღონეს დაძაბავს, მეტისმეტად ეცდება, გაიჭაჭება. „ნურვინ ნუ გაიჭიფხებით,

ჩემთან ვერ მახოლთ ტოლად“ (ალ. ყაზბ.).

გაიხოლიება-ს — შეიწყენარებს, დაზოგავს, დაინდობს, შეიბრალებს. „კაცს არ გაიხოლიებს, ისითია“; „ხევისბერმა გოჩამ თავისი შვილი, ონისე არ გაიხოლია და ხანჯალი გულჩი გაუყარა“.

გაიჯადე — გაიხადე, დაუამხანადგი, დაუმეგობრდი. გადატ. ტანსაცმლის გახდა. „კარგი ბაღლი გაიჯადე შვილო მეგობრად“; „დღეს ცხელია, გაიჯადე და თხლად ჩაიცი“.

გაკალიჩებულ-ი — გამხდარი, გამხმარი, გაძვალტყავებული პირუტყვი. „გაკალიჩებული ცხენი ჰყავ“.

გაკეთება (გაკეთებს, გაკეთდება, გააკეთებინებს, გაკეთებული) — 1. გარჩევა, კალოზე პურეულის გასუფთავება. 2. ეფფ. დაკოდვა (ნ. გაუკეთებელი). „მაზუერი გავაკეთებინე“.

გაკეურება (გაკეურებს, გაკეურდება, გაკეურებული; გაკეურებული || გაკეურილი) — გამაგრება, გახმობა. „ისრი გაკეურდა პური, კედელს რო ჰკრა, ნაფხუენი არ წაღვარდება“; „გაკეურებული მჭადი; გაკეურებული პური“.

გაკეწრდება-ა (გაკეწრებული) — 1. დოლი, დაირა გახურდება, გაფიცდება. „მოცეკვავე ქალ-ვაჟს

შასძახებდეს და აქებდეს, „გაჯმა-გაკვერდაო“. 2. გახმება, გაქერქეშდება. „ლომელი პურებ დამრჩა და სულ გაკვერდა“; „გაკვერებული დიდი აღარ შაიქმევა“. გადატ. გამხდარი ადამიანი. „რამე მუჟიდა მაგ ქალსა, წიწკივით გაკვერებული“.

გაკვერა, გაქცევა-ი — თამაშია. სხვადასხვანაირად თამაშობენ. ზოგან ლელობურთისებურად, ზოგან — ჰოკეისებურად: გაქცეულს ესვრიან ბურთს, ვინც მოახვედრებს, გამარჯვებულია (ყაზბეგი). „გაკრა-გაქცევაში ორ ჯგუფად იყოფოდეს: მოვადეები და გამკვრელები. გამკვრელს ბურთს შეუღდებენ, რო გაკრას. გაკრულ ბურთს იმდენჯერ მიიტანენ მოვადეები, რამდენჯერაც ბურთი დათქმულ მიჯნას გადასცდება, მიჯნას თუ ვერ გადააშორა, გამკვრელები და მოვადეები როლებს იცვლიან“ (კარკუჩა); გადატ. საჩქაროდ, უგულოდ და უხარისხოდ კეთება. „გაკვრა-გაქცევით ნაკეთები საქმე არ ვარგა“. || აჩქარებული, დაუდევარი. „გაკვრა-გაქცევათ კაცი რო არ ხარ, ცოტა მათმინეო“.

გაკნაჭული-ი — გამხდარი.

გაკორტნილი-ი — ცუდად გაკრეპილი.

გაკრაწვა (გაკრაწავს, გაიკრაწება, გაკრაწული) — 1. გაბრაზება, გაჩივრება, განერვიულება. „გაიკ-

რაწა და წავიდა, საქმე ვერ გავაკეთებინე“; 2. გახეთქვა, გაპობა, დახვრეტა. „სულ მიწანი გაკრაწა და თავისი კი მინც გაიტანა“.

გაკრწეცა, გაკრწეცილ-ი — ძალიან დაბალზე აღებული, შეკრილი თმა.

გაკრული-ი, **გაკრულია**-ი — სულელი, შექანებული, ტუტუცი. „მაგას არ დაუჯერა, გაკრულია“; ზმნს. გაკრულ ლაპარაკობს. „გაკრულივით სულ იღრიჭება“.

გაკრება — გამოკვება. „დედამ ექმის ძროხა გაკრება“.

გაკრტირტილი-ი, **გაკრტირტილი**-ი — კვირტებიანი, კვანძებიანი, პატარ-პატარ გუნდებად შეკრული და გამაგრებული მატყლი, თმა. „გაკრტირტილი მატყლი ძნელი დასაჩეჩია“; „დაუვარცხნელობისაგა თმა და წიწერი გაკრტირტილი ჰქონდა“.

გაკრულ-გაკრულ — გიჟ-მაჟურად. „ქალო, შენ გაკრულ-გაკრულ ნუ იცი ლაპარაკი“.

გაკუპრვა (გაკუპრავს, გაიკუპრება, გაკუპრილი) — ურმისთვის საპოხის წასმა კრიალის წინააღმდეგ. „ურემი გაკუპრა“.

გაკურენცილ-ი — გაკრეპილი, შეკრილი (თმა, ტოტები). „ტყეს ტოტები აქჷ გაკურენცილი“; „გაკურენცილი თხაო, წიხლი არა მკრაო“ (ხალხ.).

გაკურცხლვა — გაცინვა; სხვისი ნათქვამის ან ნამოქმედარის მიბაძვა, გაჯავრება. „კაცს ეშმაკი ეტორღიალა, გაკურცხლვა დაუწყა, რაც კაცმა მაიმოქმედისკე, ეშმაკმაც ის გააკეთისკე“.

გალაკაიტება — მოლაყბედ განდრეობა; სიტყვის მოგებით ლაპარაკი. „ეგ რაილა, გალაკაიტებულია (ო. ქაჯ.).“

გალაღებულ-ი — გასულქებული (იტყვიან ადამიანზეც და პირუტყვზეც).

გალაშკალ-ი, გალაშკლებ-ი (მრ.) — იტყვიან თავხედ, მოურიდებელ ადამიანზე და ანც, გაუტყხელ ბავშვზე.

გალეული-ი — ძალზე დასუსტებული, გამხდარი. „ჩემი და როვნახე, გალეული იყო“.

გალექებული-ი — ძალზე მთვრალი, გალეშილი. „მეზობლის კაცი ისრი გალექებული იყო, როძლივ მიდიოდა შინა“.

გალ-ი — უტოტო ხე, ნაპობი; ლიტაო ხე. „შემის გალი“. გადატ. ძაფის ერთი წვერი. „თითო მარცხლად ვთქლი ოთხ-თხზ გალს“.

გალიგებულ-ი, გალინგებულ-ი — გალუგებული, გაციებული. „გალინგებული წუენი გოხტრეტიენს“.

გალიპულ-ი — გასიპული.

გალო — 1. ადამიანის ან ცხოველის კიდურების დიდი ძვლები (ბარკალი, წვივი). „პარი მოგიკლავ ირემი, გალო მაგიგდავ მპარზედა“; 2. იგივეა, რაც გალი.

გალოცვილი-ი — გაპარტახებული, ამოწყვეტილი (შდრ. გაილოცება). „გალოცვილი დედაკაცია, მაგის აღმანობაზე არც ვინ აღარაა“.

გალოცვა, გალოვიანება — გასვრა, გაფუჭება. „ცხორი შარეკა ოთახჩი, გაალოვიანა ოთახჩი“.

გალუბება (გაალუბებს, გალუბდება, გალუბებული) — განდრეობა, საქონლის დამკლევება. „თუ საქონელს ნაყრს არ აქმევ, გალუბდება“; „ცხორი გალუბდა“.

გალუნგვა, გალუნგილი-ი — გასვრა, გაჭუჭყიანება, დასვრილი, კუჭყიანი. „გალუნგილი ტანსაცმელი“; „ბაღლი ტალახჩი დეეცა და ტანსაცმელი სულ გალუნგა“.

გალუსკუმება (გაალუსკუმებს, გალუსკუმდება, გალუსკუნებული) — გაყინვა, გასიპვა. „ზამთარჩი გოგილუსკუმდა საჯიჭუე, ჯიჭუს ველარ მივეკარეთ“. გადატ. გახურებულ ღუმელში გამომცხვარი პური, მაგარი, კუტი პური.

გალუშკა-ი (галушка) — პურის ფქვილისაგან გაკეთებული საკმელი.

გამაბუნგლა — გამოაბოლა. „მამამ პაპეროზის ბოლი გამაბუნგლა“.

გამაადგამ-ს — გამოაქსოვს. „წინდას თათები გამოადგი“; „კელის ჭაგებს თითები გამაადგა“.

გამაბენტერებულ-ი — გაოგნებული, გაშტერებული. „ჩემი მეზობელი ჭავრისაგა სულ გამაბენტერებულია“.

გამაბაროიბულ-ი — ვულვ. გამოშტერებული, გამოყრუებული. „არც წინაე ვარგიყო და ახლანის სულ გამაბაროიბულია, გზაკოლი ერევა“.

გამაბნელდებ-ა — წყრომით მიმართვა: გამოშავდება, გამოვა. „გამაბნელდი გარეთ, შე ჩემის ცოდვით სავესო!“

გამაგტყრომია თოლანი — წყევლაა და ნიშნავს: დაგბრმობია თვალები, გამოგთხრია თვალები.

გამადეგილ-ი — გამომდგარი, გამოცდილი. „იასე ოძი გამადეგილი კაცი იყო“.

გამაეჭრებ-ა — ჩაეზიარება. „ერთადი ბოთლაი არაყი ჰქონდა სამთა და აბა იმაჩი რო არ გამაეჭრებოლი“.

გამაიბერტყებ-ა — (გამაბერტყილი), გადატ. შიმშილით მუცელი გამოუცარიელდება. „ბალახი არ იყო და ცხორი სიმშილისაგა სულ გამაიბერტყა; უბალახობაა

და ძროხა საღამოობით გამაბერტყილი მოდის“.

გამაიზღუხებ-ა — უპატივე. გამოეთრევა, გაეგდება. „გამაიზღუხე, ქალაუ, ჩქარ მოდი!“

გამაილოცავ-ს — მამაპაპისეულ სახლ-კარს დატოვებს და სხვაგან გადაიხვეწება. „ადგილის წილით გამაიხვე, გამაილოცე ჩირიკი“ (ხალხ.).

გამაისობით — გამო, გულისათვის. „ქალაგ რაის გამაისობით არ მელაპარაკები?“

გამაილომლებ-ს — 1. პურის ცხობას მოათავებს. „მე კი გამაილომლე და ეხლა ძიძიამ შაასნდინა პურები“; „დედამა, რო გამაილომლებ, შენს უკან შაამსტენინეო“. 2. საქმეზე-ხელს აიღებს, თავს დაანებებს.

გამაიწუთისქუთილებ-ს — დაფქვას მოათავებს. „მე კი გამაიწუთისქუთილე და ეხლა პეტრემ აუგა“.

გამაკანკლულ-ი — შილიფად, ხალვათად ჩაცმული. „ზამთარ-ზაფხულ სულ გამაკანკლული დადის ერთ კაბაჩი“.

გამალეებულ-ი — აზვირთებული, დიდი, სწრაფი მდინარე. „თერგი გამალეებული მიდისკე გაზაფხულზე, როცა წყალი მატულობს“.

გამამავალ-ი — 1. ოჯახზე გუ-

ლაყრილი უშვილო და ქვრივი ქალი, წასვლა რომ უნდა და გათხოვება. „როგორ ეტყობა გამამავალი როა, საქმეზე გული აიყარა; მთელი დღე გულ-პელდაკრეფილი დადის გამამავალი ქრუვივითა“. 2. დუდკო ან სიმსივნე. „ველზე გამამავალი გამაუვიდა ბალსა“.

გამამბლრევა (გამამბლრევა, გამამბლრეული) — მობლაუქება, ჩაქიდება ხელისა, გამობმა. „ქუჩზე კელი რო არ გემემემბლრია, იმ კოტზე გადმოვირეხებოდი“; „კალთაზე გამამბლრეული ჰყავ ბალლი“.

გამამწყო ქვა — მიმდგომი ქვა, რომელიც სხვა ქვებში კარგად ჩანს, კარგად მოერგება კედლის აყვანის, აგების დროს.

გამანედლება (გამანედლებს, გამანედლდება, გამანედლებული) — წველა შეწყვეტილი ძროხისაგან კვლავ რძის მიღება. „ცოტას რასმე იწუელებოდა ეს ძროხა და ეხლა ისრივ გამანედლდა“.

გამანაპირებულ-ი — ათვალწუნებული, გარიყული. „მარტოსული რომ დარჩება ადამიანი, არაფერს როცა არ ეკითხებიან, არაფერს არ არგებენ“.

გამანოსკვა — გამოკვანძვა, ნასკვის შეკვრა. გადატ. ნაყოფის გამოღება, ყვავილობის შემდეგ პატარა ნაყოფის გამოსახვა. „ნემსზე

ძაბი ავაგე და გამოვნოსკე ბოლო-ჩი“; „ჩუენთან ვაშლის ხეები ივნის-ჩილა გამაინოსკებიანკე“.

გამართული სახლი — ახლად აშენებული, ყველაფრით გაკეთებული სახლი. „ერთ წელიწადჩი სახლი ავაშენეთ კიდეცა და გავმართეთ კიდეცა“.

გამასაკლებო — გამოსაშორებო, მოსაშორებო, ამოსაწყვეტო, მოსასპობო. „შე სწორთ გამასაკლებო“.

გამასდეგია — გამოსდგომია. „ჩემი მიცემული დეკეული კარგი მეწუელი ძროხა გამასდეგია“.

გამასჩუჩავ-ს — გამოქექავს, გამოჩხრეკს, გამოძებნის, გამოაშკარავებს.

გამასწალვენ — გამოშიგნავენ. „ბალღებს ცხორი დავაკლევინე, ჭერ გაატყავებენ და მემრე გამასწალვენ“.

გამატრიალდა — გამობრუნდა, მობრუნდა. „ვაჟი მთაჩი წავიდა სათიბზე, გზაზე გონჯა გამჰდარა და გამატრიალდა“.

გამატყრო — გამოჩნდა, გამოვარდა, მეტიჩრად გამოსული ადამიანი. „ბალღებმა ჩხუბი დაამთავრეს, მაგრამ გაგი გამატყრო და ისრივ ჩხუბი ასტენა“.

გამაურიალებ-ს — ცხვარს შესძახებს, რრრ-ს დაუძახებს. „გამაურიალე ცხვარს აქათკე, კაცო, მარჩილი ვაქმით!“

გამაუწურავი — სადოღედ მოუმზადებელი ცხენი (შღრ. გამაწურვა).

გამაფათვრა (გამაფათრავს, გამაიფათრება, გამაფათრული) — გამოგლეჯა. „ძალღს ბარკალი გამოუფათრია ბალღისთუი“. გადატ. დაგლეჯიღი, დაკონკიღი. „გამაფათრული შარვალი ეცო“.

გამაფათრვინა — გამაგლეჯინა, გამათხრეწინა, ნაწიღ-ნაწიღღ დამაგლეჯინა.

გამაფატრვინა — გამართო, შემიღსუბუქა. „უხასიათოღ ვიყავღ და ბალღმა გამაფატრვინა“.

გამაფიცბა — მოთმიღებიღან გამომიყვანა, ნერვები ამიშალა. „ჩემმა რძალღმა უთენია გამაფიცბა“.

გამაფერღნიღი — შიშმიღით ფერღებჩაცვენიღი საქონელი. „ბალახი აღარაა და გამაფერღნიღი საქონელი მოღღის საძოვარზეღითა“.

გამაღალღვა — გამოტყუება, გამოძალღვა, გამოცანცვლა. „თუ კი რაიღმე ფული ჰქონღდა შანახული ჩემს დეღასა, რძალღმა გამაღალღა“.

გამაღიღვება — აღიღვება, მარცვალთ აწვეიღება (ნ. საბა — აღიღვება).

გამაღუიძღღვა — სიყვარული-დაკარღული აღამიღანი, ვინც მშობღლებს, და-ძმებს, ანღობღლებს აღარ იხსენებს, არაფერს კარღს არ უკე-

თებს.

გამაყარე — გამოაძვეე, დაი-თხოვე. „კაცო, შადი და ეგ ლოთები შინათით გამაყარე“.

გამაშორება (გამაშორღება, გამაშორებული) — ჩამოშორღება, ჩამოციღღება, გამოთიშვა. „ფიცია: „სწოროთ გამოვეშოროღე, თუ გიღალატა“.

გამაჩორკნა, გამაჩორკნიღი — უჩეშღლ გამოთღიღი რაიღმე ან უშნოღ გამოთიბული მიღღორი (ქვიანი პატარა აღღიღი). „მამამ გუში ცუღღის ტარი გამაჩორკნა“; „ჩემმა ძმამ საკარტოხელაღის ნაპირ-ყურები გამაჩორკნა“.

გამაცხუიღრვა — ხეების თავში ნახვრეტის გაკეთება საბელის გამოსაბმელად და წასათრევაღღ. „ხეები ამოვცხუიღრე“. გამოჰკრა, გამოკვეთა, გამოხვრეტა.

გამაწანწლული-ი — შიშმიღი-საგან ფერღებჩავარღღნიღი. „მშიარაიღა საქონელი და გამაწანწლული დაღღის“.

გამაწიებული-ი — გამომქრა-ღი, გამონეღებული. „ღომელიღა გამაწიებული, პური აღარ გამაცხუება“.

გამაწეპა — დაპირვა. ნამგღი-სა და ცუღღის პირის გამოკვერვა.

გამაწეპიღი-ი — გამოპრანჭუ-ღი, კოხტად, გემოვენებით ჩაცმუ-ღი.

გამაწკერება — (გამააწკერებს, გამაწკერდება, გამაწკერებული) — დიდ ხანს ყოფნა, სადმე ხანგრძლივად დარჩენა (სტუმრად, ქეიფში), დაგვიანება, დაყოვნება, დიდხანს დარჩენა. „მთელი ღამე გამაწკერდეს ბაღლები და სახლებში წასულა ვეღარ გაიგეს“; „წადით ეხლა, საქმეს მიხედეთ, რას გამასწკერებულხართ“. გადატ. შინაბერად ყოფნა. „მამისახლს გამააწკერდა“.

გამაწუღა — ზვინიდან ჩალის ან თივის გამოღება. „ჩალა გამასწოღე და ძროხას მიუყარე“.

გამაწურვა — ცხენის მომზადება სადოღედ. დოღის დაწყებამდე რამდენიმე დღით ადრე ცხენებს არ უშვებენ ბალახზე, კვებავენ განსაზღვრული რაოდენობის შვრით და შშრალი ქერით, ავარჯიშებენ სირბილში, რასაც უწოდებენ ცხენის გაწურვას ან დაწურვას. „ცხენი გამავწურე (დავწურე) სადოღედა“.

გამაჰერა — (გამაიჰერს, გამაუჰერს) — გამოშვერა. „თოფი ჩემკე გამაიჰერა“; „კელი გამამიჰერა, ფულს მთხოვდა“; „ქოთანაი გამამიჰერე, ერბოს ჩავასხამ“; „ბიჰვე, ჰიჰე მამიჰერე და რძეს ჩავისხამ“.

გამაჰყერა — (გამააჰყერს, გამაიჰყერს) — გამოჰყეტა. „კარებში გათ გამააჰყერა თოღები“.

გამახისფვტღებ-ა — ვულგ. გამოეთრევა. წყველაში: „გამახისფვტღეს“ — საკუთარი დაკარგოს

და ხის ფეხები იხმაროს.

გამახისწულ-ი — ძალიან გამხდარი.

გამახწვლე — ცომი გუნდებად გააკეთე, გუნდები დაამზადე.

გამაჯატრებ-ა, გამაჯატრებულ-ი — გამოშრობა, გახმობა, გამომშრალი, გამხმარი. „პური დამრჩა ღომელში და სულ გამაჯატრებულიყო“.

გამაჯოფილ-ი — გამოღრმავებული. „კლდეჩი ქოხი ვნახე გამაჯოფილი“.

გამაჰგრაზავ-ს — გამოკაწრავეს, გამოფხაჰუნის. „კატამ კელზე გამამგრაზა“.

გამაჰკარავ-ს — ნამცხვრის გულს (ყველს, კარტოფილს) ქერქს კანს შემოაკარავს. „ღეღავე, ჩქარა ყველისა და კარტოხის ხაბიზვინაი გამაჰკარა“.

გამაჰვტილ-ს — გამოჩეკს, გამოყვანს. „კრუხმა წიწლეები გამაჰვტილა“.

გამბვა — (გამბვეს || გააბამს) — გაბარება, ზამთარში გამოსაკვებად პირუტყვის სხვისთვის გადაცემა. საქონლის პატრონი ფულს ან ნამატს აძღეღედა, ამყვანი უვლიდა და კვებავდა. „ერთაი ძროხაიღა მყვანდა და ისიაც გავამბი“.

გამგლეღ-ი (გულისა) — გამგმირავი, გამწყალიღებელი, მომკლეღ-

ლი, გამაწვრილებელი (გულისა). „შე ჩემო გულის გამგლგლო, ეხლა მინც დაისუნენ“!

გამგონთ ხსნილობა — მოსაბოდიშებელი გამოთქმა — უკაცრავად პასუხია, ბოდიში მომიხდია. როცა უნდა ახსენონ ძალდი, ღორი და სხვა ცხოველი, წინასწარ მოიბოდიშებენ: „გამგონთ ხსნილობა (კურთხევა და განათლება). ოთხფეკი შასულიყო ქოხჩი და სულ ამეეთქულიფა რძეები.

გამედგრება — გამძვინვარება, გაანჩხლება, გამრავლება; აქედან გამედგრებული — გამძვინვარებული, აღიღებული, აზვირთებული, გამრავლებული, მოდებული (ა. ყაზბ.) „წუთიმების შემდეგ ყუროს წყალმა გამედგრება იცის“; „საკარტოხელაჩი ვიყავ და სულ მდოგი იყო გამედგრებული“.

გამწივარ-ი — მკორავი, გამკილავი, აუგად მახსენებელი. „ჩემს გამწივარს ჩემოდენაი კოხი მახტდესო“.

გამთხილდით — გაფრთხილდით. „მყინვარზე რო ახოლო, გამთხილდით, ნაპრალჩი არვინ ჩავარდეს“.

გამიწივიან — მკორავენ.

გამიწივის — მკორავს.

გამიცხორიგდი — გამისხვანაირდი (შეიცვალე). „ქალავ, შენ როგორღაც გამიცხორიგდი“.

გამიძჟელ — წინ გაიარე. „ელ-გუჯავ, შენ წინ გამიძჟელ და მე უკან მაგყვები“.

გამოა, გამუა — გამოვა, გაკეთდება. „დედაი სენაჩიგათ გამოა და ყველსა და ერბოს გამაიტანს“; „შენ ნუ გეჯავრა, ეგ საქმე აუცილებლად გამუა“.

გამოგოთქომენ — გამოგვათქმენ. „გონჯი საქმე არ გავაკეთათ, თორო გონჯ ლექსს გამოგოთქომენ“.

გამოუშუი — არაყი გამოხადე. გადატ. გამოატარე; გამოუშვი. „დედავ, არაყი გამოუშუი“; „ბაღლი ჩემთან გამოუშუი“.

გამოვსცულიყავ — შეეცვლოდი. „ჩემს მამას ცხორჩი უნდა გამოვსცულიყავ“.

გამსარავი — გაბედული, პირდაპირი, ძლიერი ნებისყოფის, გამჭრიახი. „ძლიერ გამსარავი კაცია, სუყელას სქმეს კეთილად აბოლავებს, წინ რაი დაუდგება“ || მარიფათიანი, შანსიანი.

გამტყელება — გაბრტყელება.

გამტყროლი — გამსკდარი, გახეთქილი. გადატ. იტყვიან ძალიან მჭამელ ადამიანზე.

გამუავლიე — გამოვადე, დავითხოვე. „ჩემი მეზობელი შინათით გამუავლიე“.

გამუარჩივითკე — გამოვარჩევდით ხოლმე. „ზაფხულჩი ფარაჩი-

გათ მეწუთელი ცხორი გამუარჩი-
ვითკე მასაწუთელადა“.

გამუწყლე — პატრონი,
მზრუნველი, გამჩვევი, გამზრდე-
ლი. „აღარ ჰყავ გამუწყლე და იმი-
ტომ დადის თავაშობილი“; „სად
დაზღიხარ, შე გამუწყალე გა-
საწყუტო შენა!“ გამუწყლე
გაწყუტილი — პატრონ, გა-
მზრდელ, გამჩვევ გაწყუტილი.
ეტყვიან პიროვნებას, რომელსაც
არ ესმის უფროს — უმცროსობის
გარჩევა, არა აქვს ხათრი და პატი-
ვისცემა არავისი.

გამყარე — დამაშორე, დამაცი-
ლე. „დედავ, შენ მე ქმარს გამყარე“.

გამჩუნეობა — თავმომწო-
ნეობა, თავის მოჩვენება. ამბობენ
ისეთ ადამიანზე, რომელიც ცდი-
ლობს სხვას თავი მოაჩვენოს, მოა-
წონოს, ასიამოვნოს. „ე ეს ბალღი
გამჩუნეობაზე დგას“.

გამცხარებულ-ი — გაცხარე-
ბული. „სონიაი გამცხარებული თა-
მაშობს“.

გამწაული — 1. წვრილი და მო-
ქნილი. „დედუფალას ბატარაი კუ-
დი აქუ, გამწაული და მოგრძო“. 2.
გასუქებული, ბეწვდაწყობილი და
ფერგადაწმენდილი საქონელი. 3.
გადატ. ფიგურ. გალესილი, ლაპ-
ლაპა.

გამწკაულ-ი — გამხდარი.

გამწკინებულ-ი — გაბრწყინე-

ბული. „ქალავ, როგორ გამწკინე-
ბული სახე გაქუ“.

გამწკუთლეულ-ი — გამხდარი,
გალეული. „ამასადა, კატასავით
გამწკუთლეული არაა“!

გამხრვქალ-ი — გალეული, ჩია.
„პატარა, ტანად გამხრვქალი, ქუ-
დად თავს ჩაჩი ხურია“ (ა. ყაზბ.).

განა — 1. ნუთუ, განა. „არ მოვი-
და, განა არ იცოდა?! 2. ხომ, აკი.
„გადმხნოლ განა“? 3. რასაკვირვე-
ლია, რა თქმა უნდა. „როცა ვინმე
მაკუდებოდა, განა, საცა ესუნა, იმ
ბანს მალნახვდეს“.

განაბაგრება, განიაბაგრება
(გაანაბაგრებს, განაბაგრდება) —
განადგურება, დაცემა; ქონების გა-
ფლანგვა, განიაგება. „გაანაბაგრა
ოჯახი“. 2. დახვეა, დაგლეჯა. „გაუ-
ნაბაგრადა ჯღანია“.

განაბაგრებულ-ი დაუძლურე-
ბული, განადგურებული, გამხდა-
რი, დაპატარავებული.

განაბდვა (განაბდავს, გაინაბ-
დება, განაბდული) — დახლართუ-
ლი, შეთელილი. გადატ. იტყვიან
დასავარცხნ თმებზე. „დაუვარ-
ცხნელობით თმა და წუტერი გა-
ლნაბდვია“; „მატყლი განაბდულია,
აღარ დაისთება“.

განასაჯობა — გარჯილობა,
დამსახურება. „ჩემი განასაჯობაო
ხალხს ულაპარაკნიაო“; „განასა-
ჯობა დაუფასეს“.

განაყრობა — ერთი ოჯახისაგან გამონაყოფი, ოჯახიდან გასულები, განაყოფები. „ძმები რო გაიყრებიან და ცალკე დასახლდებიან, განაყრობას ვეტყუთ; „ამ სოფელში სულ ჩუენი განაყრობაია“.

განაყართ — ჩვენებიანნი, ჩვენებიანთ. „ჩუენ განაყართ ამ კუირას კორწილი აქუთ“.

განელადება (გაანელადებს, განელადდება, განელადებული) — დაგვიანება, დახანება, დაყოვნება. „საჯნავი (|| სათიბი, სამკალი) გამინელადდა“.

გენერბავ-ს — დააგრილებს, გაანაყოფიერებს. „იყუისკე, გზაჩი რო მიგუიდიოდა ცხორი, მაშინის განერბავდა ყოჩი“.

განიარ-ი — განიერი, ფართო. „ეს კაბა განიარი მაქუ“.

განიჟება — დაჟინება, მიყოლებება, გამუღმება, აჩემება. „განიჟებით წუიძს“; „გოჩამ განიჟა, ლიაი უნდა შავირთა ცოლადაო“.

განოსკილი — გაკვანძული. „ძაბი ავაგე და ბოლოზე გაენოსკე“.

განჯინა-ი — საცხოვრებელი სახლის რომელიმე კედელში დატანებული დიდკარიანი თახჩა — კედლის კარადა.

გაორგნებულ-ი — გაშტერებული; გაკვირვებული, განცვიფრებული (ფიქრებში წასული).

გაოჯრებულ-ი — გაოხრებულ-

ლი, უპატრონოდ დარჩენილი რამ ან ვინმე; გაპარტახებული, შთამომავლობაამოწყვეტილი.

გაპალიჩება — (გააპალიჩებს, გაპალიჩდება, გაპალიჩებული) — გამასხარავება, დაცივნვა, აბუჩად აგდება. „რაისტუთი გოგოპალიჩა იმ უსინდისომა?“

გაპერვა — გაოფლიანება. „ბალღმა გაპერილი ცხენი ჩამაიყვანა მთაჩიგათა“.

გაპილპილებული — პირამდე გავსებული სითხით, კირნახულით. „სენაჩი თეთრი ფქუილით გაპილპილებული ამბარი გოქ“.

გაპიპინებულ-ი — გავარვარებული, მძღავრად მოდებული ცეცხლი. „სულ გაპიპინებული იყო ცეცხლი, რასლა ჩააქრობდა“.

გაპრეხილ-ი — განზე გაშლილი (თმა, რქები). „თხას რქანი გაპრეხილი ხქონდა“.

გაპტკუნის — გაპუტავს, ბუმბულს გააცლის. „რო დავჰკლავ (ქათამს), გავჰყულებ, გავპტკუნი და გამოვსწალავ“.

გაუუჟვა — გაწყვეტა, მოსპობა, დახოცვა, განადგურება.

გაუუჟუნდება — გაფხვიერდება, დაღბება. ფიგურ. გაიდვიძებს. „გაზაფხულზე, როგორც მიწა გაუუჟუნდება, სუილი იმ წუთჩი ტანს აიყრის“.

გაუუჟუნებულ-ი — 1. გაღვი-

ძებული, გაღვივებული. „გაზაფხულზე ბალახი ახლად გაუჩუქუნებული იყო“. 2. გაუღენთილი. „ხაბიზგინაი სულ ერბოთაა გაუჩუქუნებული“.

გარა-ი — სხვადასხვა სიგრძის სწორი და მრგვალი ჯოხი ურღულისნაირი. „გარაით გაჰკრავდეს ბურთსა გაკრა გაქცევიჩი“. გადატ. დიდი, მკლავის სიმსხო ჯოხი.

გარალეჯა-ი — დამცირებით ეძახიან ლოჯებიან, დიდპირიან და უშნოკბილებიან ადამიანს. დაიკარგე, შე გარალეჯავ!

გარგენ-ს — შეგახვედრებს, გარგუნებს.

გარდაუხუეველად — გადაუბრუნებლად.

გარდიგარმო — განიგან. გადატ. აბდა-უბდა. „მეზობლის კაცი სიარულის დროს ფეხებს გარდიგარმო სდგამს“.

გარევა (გარევეს, გაერევა) — 1. დედალ-მამალი პირუტყვის ერთად ყოფნა, მაკინტლობა. „ჩიკუნები შემადგომაზე დაიწყებენ ბოტობასა. თუ კარგი ამინდებია, ჩქარე გაერევა ერთმანერთსა“; 2. გავარდნა, გაქცევა. „ერთი სიტყო დავსძახე და ეგეთი გაერევა გარეთა, რო სადგისი თუ ჰკრესო“; 3. (გარევეს, გაურევეს) წყალში (მდინარეში) ფეხით გასვლა. „ამ აოჯრებულ წყალში გაურევა და გამოურევა კიდეცა“. 4. ცხვრის მიბარება სამწყემსოდ, შე-

რევა, ერთად თავმოყრა. „წყემსი ვერ ვიშოვნე და ჩემს ბიძაშვილსლა გაურევე ცხორი“; „ცხორი გავრიათ და ერთად წავიდეთ ყიზლარჩი“.

გარეთ — კარში. „ბალო, გადი გარეთა“; „ჩუენს ცხუნისი ძროხა შამოვიდა და გარეთ გავაგდე“.

გარეთ გასული — გადატ. ქვეყნის მნახველი, გამოსული (შდრ. ასკარმავლილი). „გარეთ გასული კაცია და სუყელია კარგა გეგება“.

გართავ-ს — გადებს, გააწყობს, გაშლის. „ჯოხი გართა ისრენა, როგორც კიდი“; „სიფროდ გრძელ ფიცარს გართავდე“.

გართხმა — (გაართხამს, გაართხმის, გართხმული) — 1. გაშლა, გაღება (ნ. დართხმა). 2. გაჩაჩხვა, გაჭიმვა, გაშხლართვა. „ურცხუნულად ფეხები განზე გაერთხა“; „ძროხის ტყავი მიწაზე გავართხი“; „ეგეთი დავჰკარ, რო მიწაზე გაერთხა“. 3. გადატ. გადმობრუნებული. „ბევრი ღუნინის სმით მუცელი აქუთ გართხმული“; „ფაშია გაართხა“. 4. ფართოდ ღია კარები. გადატ. იტყვიან ადამიანზე, სიცილის დროს ფართოდ რომ გააღებს პირს. „დახურე კარები, რაისთუნი გაქუთ გართხმული“; „ქალავ, სიცილის დროს ნუ იცი პირის გართხმა“.

გარიალ-ი — კნ. (შდრ. გარაი) ფიგურ. ურღული, კეტი. „ფეხნი

მიგიგავ დოლაბსა, ბოლონი — გარიილსაო“ („ამირანის ლექსი“).

გარიგებულნი-ი — ჩამორიგებულნი, დამწყრივებულად, სუფრაზე ორპირად მსხდომნი. „სიფროზე ხალხი გარიგებულნი იყო, უფროსი უფროსის ადგილასა და მუცროსი — მუცროსისა“.

გარნა-ი — სათევზაო კრაქი; ნავთის კრაქი ან საპოხში დასველებული სახვევიანი ჯოხი, რომელიც ანათებს და ღამით შეიძლება თევზის დაჭერა. „კალმახსა ბადითაც ვიჭერდითკე და ღამე გარნაის შუქით, სინათლე დიდი აქუ“.

გაროკილ-ი გარა-ი — შტოებგაცლილი, წვრილი ჯოხი. ფიგურ. „ღახნელდა ბაღსა, გაროკილ გარას არა ღგავ“!

გარჩევა (გაარჩევს, გაირჩევა, გარჩეული) — სახნავ-სათესი, საბოსტნე — საკარტოფილე თუ სათიბი ადგილის გასუფთავება ქვებისაგან. „ყოველ გზაფხულზე გავარჩევთკე ყანასა და საითლა მოდის კიდავა ეს ღორღი“!

გარჯულვა — გასამართლება. მიუკერძებლად და გამოწვლილვით საქმის გარჩევა. „თემის ბჭეებს მშუტილობიანად უნდა შეეძლოთ მოსისხლეთა საქმის გარჯულვა“.

გასაგდებთა აქუ — დასადებლად მზად აქვს ქათამს კვერცხი „ქათამს კუერცხი გასაგდებთა აქუ და იქით-აქათ აწყედება“; „ქათამი სა-

ბუდარჩი ჩაასუინე, კუერცხი გასაგდებთა აქუ, არცა დაპკარგას!“

გასაზდლის ქადა, გასაზდელი — ძვ. ნათლობის შემდეგ ხატში შესაწირი ქადა ბავშვის სალოცავად. „გასაზდელი ქადა“; „გასაზდლის ქადას აკეთებდეს ნახევარი ფუთი ერბოსაგა, ერთიანს, ლასტზე დაზდებდეს და ვაჟის დაბადების დღესასწაულზე მაჰქონდათ ხატჩი, იქ დეკანოზი დაშუკრიდა და მლოცველთ ურიგებდა“.

გასაზივლებ-ი — გასაპორავი, გასაკილავი. „გასაზივლები თავი არ მაქუ“; „გასაზივლები არ გამჟადა“!

გასაკეთებელი-ი — გადატ. დაუკოდავი. „მაზუერი გასაკეთებელი მყავ, გივარგობაზე უნდა დავკლა“.

გასამართი სახლი — ახლად აშენებული დაუმთავრებელი სახლი.

გასამზდელი — ძვ. სასიძოს ოჯახის მიერ საპატარძლოს ოჯახში ქორწილამდე მიტანილი გადასახადი, ქალის აღზრდის საზღაური (შდრ. გასაზდელი). „წინავ გასამზდელი იცოდეს, ერთი ძროხა ან მისი საფასური. გასამზდელის მაშინ აძლევდეს, თუ ქალს დედა მაუკუდა და ცხო ზრდიდა“.

გასართება (გაასართებს, გასართებელი) — ადგილის გამიჯვნა, საზღვრის დადება, დაუორულება. გასართებას ახდენენ ძი-

რითადად ყიზლარის ზამთრის საძოვრებზე, მიჯნებზე არკობენ მაღალ სარებს, რომელთაც წვერზე მობმული აქვთ ბალახი.

გასულა (გადის, გავიდა, გასულა) — ეფვ. პირუტყვის სქესობრივი კავშირი.

გასაურება — შესმენა, გაგება, მიხვედრა.

გასაფრენა-ი — გასახტომი, პატარა მდინარეზე ქვებისაგან ჯაყვთებული სახტომი. „გასაფრენაი არაა და ვერ გავალით წყალჩი“.

გასაქეჩავ-ი — ცხვრის გასავლელი ვიწრო, საცალფეხო ბილიკი მთაში. „გასაქეჩავი აღვილები იცის მწყემსმა, სად უნდა გაქეჩას“.

გასაყრუები — გასაყრუებელი. „რაიმე გასაყრუებელი წამალი მამელა, იქნებ ტკივილი დამიამას“.

გასაჩემებელ-ი — გასაკვირვებელი, გასაოცებელი.

გასაჩენთაა — მშობიარობის პირზეა, საცაა იმშობიარებს (იტყვიან ქალზე). „ჩემი რძალი გასაჩენთაა“; „ძროხა მასაგებთაა, დღეს თუ ხვალ მაიგებს ვბოსა“ (მღრ. მჩნევიარე).

გასაჯულობა — იგივეა, რაც განასაჯობა-გარჯილობა, ნაშრომნალვაწობა, დამსახურება. „უფროსებს აღღვგრძელებდეს, იმათ გასაჯულობას მაიჯსენებდეს“.

გასთურქავ-ს — გამოლან-

ძღავს, დატუქსავს. „ის შენი მეზობელი გაზივილისთვი კარგა გათურქე“.

გასკიდა-ი, გასკიდელა-ი — ცეცხლის წინასწარ მოსაკიდებელი, გასაჩაღებელი ხმელი ფიჩხი (სინ. იმერ. მოსანთები). „თუ ნედლი იქნება შეშა, იმას ჯერ გასკიდელაი უნდა, რო ცეცხლი ჩქარ გვეკიდას“.

გასლიპულ-ი — სრიალა, სასხლტომი (скользкий).

გასტეხელ-ი — ქადა, ხატისთვის შესასწირად გამომცხვარი, რაიმე დღეობის აღნიშვნის ან სამუშაოს (თიბვა, მკა...) დაწყების დროს. „გასტეხელი გატეხილია, ვჰამათ ეხლა“; „გამაიტანდეს სანთელს, გასტეხელს — ქადას ვეძახით — დეკანოზი დაშკრიდა და ვსჰამდით“, „ღმერთო ძრეილო, ეს ბალღი გადამირჩინე და, შენმა მადლმა, გასტეხელ-ზედაშითა და საწირავითა მოვალ შენს კარზე მუჯლისკუწერასა“ (ლოცვა).

გასტოპავ-ს — დიდი ნაბიჯებით გაივლის; გადააბიჯებს. „გატოპა წყალჩი“.

გასტყლექ-ს — გაქექყავს, გასრესს. „ცხენები დამთხო და კიდან ხიზანი დატყლიქეს“.

გასჩუჩავ-ს — გაჩხრეკს, გაქეჯავს; გაამჟღავნებს, გაამხელს.

გასჩქუფუ-ს — წყალში, მდინა-

რეში პირდაპირ ფეხსაცმლიანად ფეხით გავა.

განხმეკ-ს — განხრეკს. „განხმეკი ჩირალი, თორო გონჯა ენთე-ბა“.

გასულფონება (გასულფონ-დება) — გათავისუფლდება; სულის მოთქმა; გაფართოება. „ძლივ არ გავსულფონდი!"; „ადგილი გასულფონდა“.

გასულწუნებულ-ი — ავად-მყოფობით შეწუნებული ადამიანი.

განხონთავ-ს — ცუდად, სახელდახლოდ გაკერავს. „დაკერაკი არა! განხონთა ხალათი და ისრი მაშიგდა“.

გასუმფონება — იხ. გასულფონება.

განჩემდება — გაოცებული დარჩება, კაცი გაშტერდება. „ეგეთი ლაშაზია მყინვარწუერი, რო კაცი განჩემდება“.

გასხურტ-ს — გასხეპს, ხეს ტოტებს მოაცლის. გასხურტილი — გასხეპილი. გასხურტვა — გასხეპვა. „ტყეჩი ერთი ხე მოვსჰერ და გავსხურტე“.

გატანებაზე — გაყოლებაზე, გაგრძელებაზე. „ემ გატანებაზე მასავით დაუსტენარი დედაკაცი არ დადის“; „ლობის გატანებაზე ნახე სადმე“.

გასტაცებ-ს; სულმა გამტაცა — სასულეში გადამივარდა. „წყალს

გსომდი, ერთი სულმა გამტაცა და ჭრასტუნი დამაწყებინა“.

გატიალება (გაატიალებს, გატიალდება, გატიალებული) — განადგურება, გავერანება, ახხრება, ამოწყვეტა. „ძროხებს ყანა გაუტიალებია“. გაპარტახებული, თაობამოწყვეტილი, დაქცეული. „მბდედაკაცი კერაგატიალებულია“.

გატიალებულა დუშმნის კერა-ი — წყევლაა და ნიშნავს: გაოხრებულა მტრის კერა — ოჯახი.

გატკრეცილ-ი პური-ი — დავარდნილი, აუწევარი პური, სიღბომოკლებული, გამაგრებული, გამტკიცული მაგარი პური.

გატორიკება — გათამამება. აქედან გატორიკებული — გათამამებული. „ჩემი დისშვილი ძრიალ გატორიკებული ბალღია“.

გატრიზავება — გაქილიკება, დაცინვა. „მაგ ქალაის გატრიზავებას შენ არ გაპატიებ“.

გატურენილი — გაჩუმებული, გასუსული. „ქალავ, რაისთუნი ხარ გატურენილი, რო არვინ რაიმე გაწყენინა!“

გატუსვა — გატრუსვა. „დღეს ღორის თავი გავტუსე, მოვხარშე და ხალადეცი გავაკეთე“.

გატყეპა — მაგრად ცემა. გადატ. მშობიარე ქალის მიერ ბავშვის გაჩენა. გადატ. იტყვიან ცუდად გამომცხვარ პურზე ან იკითხა-

ვენ ეს პური ვისი გატყეპილიაო (გაკეთებულიაო). „ბალო მჭკჭია-ნად იყავ, თორო გატყეპ“; „მაგ დედის გატყეპილი შვილი კარგი გამოვიდოდა?“

გატყლაშუნება — შოლტის მოქნევით ხმის გამოღება. გადატ-სილის შემოკვრა. „მწყემსმა ცხორს შოლტი გაუტყლაშუნა მასაბრუნებლად“; „ბალო რაიმე მეუზღველებოდა და ერთი გაუტყლაშუნე სახეჩი“.

გატყლეჭა — გაქყლეტა. იტყვიან, მანქანამ რომ გაიტანოს ადამიანი ან ცხოველი; ადამიანმა რომ ფეხი დააბიჯოს ბუზს, თავს, ხილს დავარდნილს მიწაზე, იტყვიან გატყლიჭაო.

გატყრობა — გასკდომა, გახეთქვა. აქედან: გამტყროლი — გამსკდარი, გახეთქილი. „ბალომა ბურთი გაატყრო“.

გატყუეშა (გასტყუეშს, გაიტყუეშება, გატყუეშილი) — ცემატყება, გაწკებლვა. „ჭკოზე იყავ, ბალო, თირო ლამაზ გაგტყუეშ!“

გაუგლი-ს — გაუნადგურებს, გაულევს, გაუწყალებს (გულს). „ბალობითვე ამან გამიგალა გული, ამ ჩემის ცოდვით დამწორომა!“

გაუგონება — გონების დაქვეითება, მეხსიერების დაკარგვა. იტყვიან მოხუც ადამიანზე.

გაუდგეს — გაუდგნენ. „ბალო-

ღები გაუდგეს გზასა“.

გაუდეგობაზე — გაყოლებაზე. „ამ გაუდეგობაზე სულ ჩემი ბიძაშვილები ცხოვრობენ“.

გაუზივი-ს, გაუზივლებ-ს — გაკორავს, გაკილავს, აუგს იტყვის ვინმეზე. ცრურწმ. „ყური გამიწითდა, ალბათ გამიზივის ვინდაცა“; „ქალო, გუელს ახსენებდი, ალბათ გოგიზივის (= გვეკორავს) ვინმე“.

გაუთოღელ-ი — შეუღნებელი ადამიანი.

გაუთოღე — გაუთვალე, დაუთვალე. „ჩემს ბიძაშვილს ბალო გაუთოღე“; „ჩემს ძმას ფული გაუთოღე“.

გაუკეთებელ-ი — ეფფ. დაუკოდავი. „გაუკეთებელი ბოტი სულიანია, ყროლი“.

გაუკუღევი — სხვისი შველა რომ არ სჩვევია, უთანაგრძნობო, ვინც არავის არ გაიკითხავს, ტუნწი, ღრჭუ (შდრ. გაიკუღევს). „მაგის კარზე არ მიისულება, გაუკუღევი დედაკაცია“.

გაუკუღევია — დახმარებია, უთანაგრძნია, თხოვნა შეუსრულებია. გადატ. გზის გაგნება — პოვნა.

გაუკუირცხლე — გასცინე. „ბალო, რას უკუირცხლავ ამ ხნის ქალსა, არ გცხუენიან“.

გაუმედგრდება-ა — გაუუარესდება, გაუავდება, გაურთულდება (წყლული, სიმსივნე). „ბუწუკაი

მქონდა მუკლზე, ავიძვერ და ეხლა უარესად გამიმედგრდა"; „ველი არ ახლა მა სიმსივნეს, თორო გაგუვდება და გაგიმედგრდება“.

გაუტეხარ-ი — თავისი სიტყვის დამჯინებელი, სიტყვით ჭიუტი. „მაგას თავი გაანებე, ტყუილად ნუ ელაპარაკები, გაუტეხარი კაცია და რასაც იტყუის, აღარ გადასთქომს“.

გაურიე — წყალში (მდინარეში) ფეხით გასვლა. „ქობს მივდიოდი სათიბზე და ჩხერჩი (მდინარეა) გაურიე“. გადატ. ცხვრის მიბარება სამწყემსოდ, შერევა, ერთად თავმოყრა. „ჩემი ცხორი მიშას გაურიე“.

გაუსხლტა — გაეშვა. პიროვნებისგან — პიროვნების ხელიდან გაშვებას ნიშნავს. გადატ. ფეხი გაუცურდა. „გორდაი დავიჭირე, უნდა მეცა, მაგრამ ველირგათ გამისხლტა“. „გუში მერის ყინულზე ფეკი გაუსხლტა და დეეცა“.

გაუშავდებ-ა — წყევლა: „გაუშავდეს ბედი, გურიგუინი“, ბედშავი შეიქნეს, გაუბედურდეს (მოუკვდეს მეუღლე). „შენა, შენა, შეგეყარა ქშენა. ასი კოზი პილპილი, გაგიშავდა გურიგუინი, მაგივიდეს ბიძაი, წაგაყაროს მიწაი!“ (ხალხ.).

გაუყუჩებ-ს — გაუჩუმებს, დაუამებს.

გაუშტუინე — გაგჟღიძვინე; იტყვიან გასულელებულ ადამიანზე.

გაუციგლიგებ-ს, გაუციცლიკებ-ს — მოუღიტიინებს; მოუღიტიინებს, გაუღიმიებს. „გაუციცლიკელა, რო ხედავ გონჯ ხასიათზეა“.

გაუძალუმდა მხ., გაუძალუმდეს მრ. — წინააღმდეგი წავიდა, შეეწინააღმდეგა, წინააღმდეგობა გაუწია; ეწინააღმდეგებოდნენ, გაუძალიანდნენ.

გაუძლოლებ-ს — წაუძმძვარებებს. „აღპინისტებს მყინვარჩი გაუძვალეები გაუძლოლეთ წინა“.

გაუწევ-ს — გადავა, გააღწევს, გადახტება. „ადიდებული წყალი იყო და ვერ გავუწვი“. 2. ესვრის, მიაყოლებს, მიატანს. „ძალღს ქვა გავუწვი“.

გაუხეთქია — იტყვიან, როდესაც ნადირი საქონელს შექამს. „მთაჩი მგელს ძროხა გაუხეთქია და ნახევარი შაუქამია“.

გაუჯდებ-ა — მოუხდება, მოუვა, შეექნება. „კარკუჩრებსა და გერგეტლებსა იმ ხატზე გაუჯდა ჩხუბი“; „მთურალ ბალღებს ჩხუბი გაუჯდება“.

გაუპედნი — გაუწვრთნელი, გაუჩვევი, გაუხედავი. იტყვიან ცხენზე, ვირზე, ხარზე. „ჩუენი კუტიცი ჭერთ გაუპედნავია“; „გივის თავისი ხარი გაუპედნია და უღელჩი ჰყვანდა შამბული“.

გაფათრვა — დაგლეჯა. იტყვიან, როდესაც ნადირი საქონელს

დაგლეჯს. „მთაჩი ნადირს კუიცი გაუფათრია“. გადატ. იტყვიან გაავებულ ქალზე, რომელიც მაგრა ჩხუბობს. „როგორ ავია ეგ ქალი, თუ გაბრაზდა, სულ გაიფათრება-კი“.

გაფანტულ-ი — გაბნეული. „სათიბეჩი აგებული თივა ძროხე-ბისგა სულ გაფანტული იყო“.

გაფარლიატებულ-ი, ფარლი-ატი — გამონგრეული, გამოშლილი, ფარლალა, უკარფანჯრო, დაუმთავრებელი სახლი. „ჩუენაც გოქ ცალბირად ნაგები ლობეები, მაგრამ ვერცა ღნახავთ გაფარლია-ტებულსა“.

გაფირქება (გააფირქებს, გაფირქდება, გაფირქებული) — გაუხეშდება, მოუქნელი გახდება, გაშეშება, გამაგრება. „თეთრეული გა-ვაკრახმალე და რო გაშრა, სულ გაფირქებულიყო“; „ვბოს ტყავი ჩავალბე მარილწყალჩი, იმიტომა რო სულ გაფირქებულიყო“ (გაფირქულ-ი — გაშეშებული).

გაფიჩხვა — ძალიან შეცივება, სიცივისგან გაშეშება. „ზამთარჩი სარეცხს რო დავჰფენთკე, ხელად გაიფიჩხებაკე“; „ბეგზე ვბო დაგორებულიყო და გაფიჩხული დამხუნდა“.

გაფოლიება (გააფოლიებს) — აბუჩად აგდება, გაბახება. „სიტყო გამიფოლია“; „იმის ნათქომი სულ გააფოლია“.

გაფრენა (გაფრინდება) — გახტომა, გადახტომა. „წყალზე გაფრენა ვერ გაგებდე, დიდი იყო“.

გაფსულეკილ-ი — გაყვითლებული და გამხდარი. „ფსუნევით გაფსულეკილია“.

გაფუშვა (გაფუშავს, გაიფუშება, გაფუშილი) — 1. დაბუჟება. „გონჯა ვიწვევ და პელ-ფეკი გამფუშებიყო“; 2. დაშლა, დაფუშვა, გარღვევა. „კედელი გაიფუშა“; „გაფუშილი ქალბნები ეცო“.

გაფშუნეტა — (გაფშუნეტს, გაიფშუნეტება, გაფშუნეტილი) — გასრესა. „ბალღს შარვლის ტოტე-ბი ტალახიანი ჰქონდა, გავაშერ, გავფშუნეტი და მამრე გავრეცხე“.

გაფხლეწა (გაფხლეწის, გაიფხლეწება, გაფხლეწილი) — გახევა, გახეული. „ბაღლო, სად გაფხლეწე ეს ხალათი, ისრივ იჩხუბე?“

გაქასურება — ქასურით — სალესავით იარაღის პირიხ გალესვა. „წყუილი სასრევი გტქონდა: ერთი — იარაღის პირის გაქასურება თუ გტინდოდა, მეორე — გასაწყობად“. გადატ. მლიქვნელობა.

გაქარქლულ-ი — შილიფად, საგრილოდ, მსუბუქად ჩაცმული (მღრ. ქარქლაი). „ნუ დაზღიხარ გაქარქლული“.

გაქაქსვა — გაქექვა. „ქათამმა ნაგევი გაქაქსა“.

გაქენცვა — (გაქენცავს, გაიქენცება, გაქენცილი) — გაზიღვა, ქურდულად გატანა, განიავება. „მაღაზიის ქონება სულ მაგან გაქენცა“.

გაქეჩვა — გეზის, მიმართულეების მიცემა ცხვრის ფარისათვის. ცხვრის ფარას წინ რომ გაუძღვება კაცი ან თხა ან თვითონ მეცხვარე და გაიყოლიებს მთელ ფარას. ფარის წინამძღოლს უწოდებენ ქეჩს.

გაქილიკებ-ს — მასხრად გიგდებს, აბუჩად გიგდებს.

გაქირჯლა — დასცინა. „ბუბუმ ნათელაი გაქირჯლა“.

გაქრა — ჩაქრა, გადატ. გაუჩინარდა. „ლომელი გაქრა“; „მთორე ღრუბლებში გაქრა“.

გაქსუება, გაქსუებულ-ი — გაავება, გაავებული. იტყვიან გაბრაზებულ, გაავებულ ადამიანზე — სახლიდან რომ გავარდება. „როგორ გაქსუებული გავარდა, კიდალან თავბირი დაიმტტრია კიბეზე“. მიუკარება, მოუხელთებელი, დაუოკებელი. (ადამიანს რომ უფრთხის, ისეთი ცხოველი: ცხენი, ხარი, ძროხა, ძაღლი და ა. შ.).

გაქშ — გაქვს. „დედავ ერბო გაქშ?“

გაქშთრა — გაქვსთ რამე.

გაქუსვა (გაქქუსავს, გაიქუსება, გაქუსილი) — გასვრა, გათხუპვნა. „ხიზანმა ხალათი ისრი გაქუსა,

არც კი ივარგებს ჩასაცმელადა“. „ქალო, როგორ გაქუსილი კაბა გაცუია“.

გაქუსლვა — წასვლა. „ბაღლი ცხენზე შაჯდა და გაქუსლა“.

გაქუსცვა — ბალნის გაცვენა, გახუნება: ცხვრის ტყავისაგან შეკერილი ტყაბუქისა.

გაქუსილი — ბალანგაცვენილი, გახუნებული, გახეხილი (ნახმარი ქურჭი, პალტო და მისთ.). „ქალავ, რაისთუნი ეგეთი გაქუსილი პალტოთ დაზღინარ“.

გაღალავ-ს — გაძარცვავს, გასცლის, ტყავს გააძრობს, გამოსტყუებს. „დამხუდეს გზაჩი, გამღალეს, ცხორიც წამიღეს“; „გაღალა მთელი ოჯახი“.

გაღარავ-ს — ფიგურ. გარემოცვის გაარღვევს, შუაზე გაყოფს. გადატ. გაუკვალავ თოვლში გავლა. „გიორგი სააკაძე მტრის ჯარს გაღარავდისკე და მუსრს ავლებდა“; „დიდი თოვლი იყო მასული და პირველმა მე გავღარე“.

გაღალა — გაყვლიფა, გამოჩრა, გამოსტყუა, წაგლიჯა. „სიძემ ეს თავის სიდედრი სულ გაღალა“.

გაღერება — გაშვება. „გაულირა ჯელი და უთხრა — აგეა, იქაა შენი სახლიო“.

გაღვარდება — გავა, მეორე მხარეს გაუწევს, გაატანს. „ნაბადს წუტიმა გაღვარდა“; „კედელს ტყუია გაღვარდა“.

გალილევა — ტანისამოსის გულის გახსნა, გულგადედილი. „ბალო, შიიკარ ეგ ხალათი, რას გალილეული დასდინხარ. გულმკერდ შიშველი“.

გალეტა — ქალის შეცდენა და თავის მინებება.

გალეტითი — ნამუსახდილი ქალი.

გალმი — გაღმა, იქითა მხარეს. „წყალ გაღმი გავე და ფიჩი გამოვიტანე“.

გაღორძილება (აღღორძილებს, გაღორძილდება, გაღორძილებული) — მარცვლეულის ყანაში აღმოცენება, გახარება, გამრავლება. „ყანაჩი ქერი დავთესე და სულ გაღორძილებულია“.

გაღორძინებულ-ი — აღღორძინებული, მოღონიერებული, მოშენებული. „კარგი გაღორძინებული ოჯახია“.

გაღუერვა (გაღუერავს, გაიღუერება, გაღუერილი) — გაყვლეფა. გადატ. გამოტყუება, მოპარვა. გადატ. უმატყლო ცხვარი, ქოსა ცხვარი. „ცხურის ტყავი გაღუერე და სერაი გავაკეთე“. „ზამთარჩი გონჯა ნაკუბები ცხორი გაიღუერებაკე“. ცხურისა თუ თხისათვის მატყლის ხელით გაცლა, გაზაფხულზე იციან. ნაზამთარი მატყლი ტანზეა მოთელილი და სანახევროდ გაცვნილი ნაბადივით აქვს მოხვეული და ცხვარს აწუ-

ხებს. ასეთი მატყლის გაკრევა უფრო ძნელია, ვიდრე გაყვლეფა.

გაღუება — გაღვივება ცეცხლისა. „ღომელი როცა შეშა გაღუვდა და ღომელი გაჭურდა, პურები შავაწყუე“.

გაღუჭიანება (გააღუჭიანებს, გაღუჭიანდება, გაღუჭიანებული) — გამქვარტლვა, გამურვა. „ბუხარი გამოვწმინდე და კვლები სულ გამიღუჭიანდა“.

გაყაშყაშებულ-ი — 1. გაცინებული, გახარებული. „ნიზანი გაყაშყაშებული დამხუდა“. 2. იგივეა, რაც გაკაშყაშებული. „გაყაშყაშებული მზე იღვა“.

გაყოვდება — გაყვავდება. „ეს ვაშლის ხე კლოვ გაყოვდება“.

გაყუეს — გაყვეს, გაანაწილეს. „ჩუენები გაიყარენ და თუ რაიმე ჰქონდა, შუაზე გაყუეს“.

გაყულეფა (გაჰყულეფს, გაიყულეფება, გაყულეფილი) — გაპტკნა, გაპუტვა. ჩაფუფქვა, მღულარის მიცემა ჯაგრის, ბუმბულისა და მისთანათა გასაყრევივინებლად. „ქათმები დავკოცე და მღულარეჩი გავყულეფე“; „ღორს რო დაჰკლავთ, მღულარეჩი გაყულეფეთ“.

გაყუსული — გატვრენილი. „ჩემი ბალდი გაყუსილი იქდა“.

გაყუჩიდი — გაჩუმდი, დაჩუმდი, წყნარად. „გაყუჩიდი, ქალავ, ნუსტირი“.

გაყუჩდება — გაჩუმდება. გადატ. დაამდება. „ბალღი რო აღარ დაგინახავს, გაყუჩდება“; „კბილჩი წამალი ჩაისუნიე და გაყუჩდება“.

გაყუჩებული-ი — გაჩუმებული. „ბიჭავ, როგორ გაყუჩებული ზიხარ, ამიღე კმა“.

გაშამშლული-ი — ტანსაცმელ-გახსნილი ადამიანი. გადატ. იტყვიან საბანგადახდილ ადამიანზეც. გადატ. იტყვიან დაშლილ თივის ზვინზე. „ეს კაცი ზამთარჩი სულ გაშამშლული ტულუფით დადის“.

გაშანთული, **გაშანთებული**-ი — გავარვარებული, გაწითლებული. საუბ. „გაშანთული რკინით უნდა დადალა ეგ კუდიანი“! გადატ. სიცხიანი. „გაშანთებული წევს ეს მეორე დღეა, ბალღი“. ავადმყოფზე, რომელსაც მაღალი სიცხეები აქვს, იტყვიან გაშანთებული არისო.

გაშარებული-ი შემოუღობავი ეზო, ყანა. გადატ. იტყვიან ვინმეს სახლზე (ოჯახზე), სადაც ყველა დაუპატოებელი შედის და გამოდის. გადატ. იტყვიან უნამუსო ქალზე. „ჩემს მეზობელს გაშარებული ეზო აქუ“; „შალიკოს სახლი აქუ გაშარებული, ვისაც უნდა შადის და ვისაც უნდა გამოდის“; „ამ ქალს თავი აქუს გაშარებული“.

გაშატყებული-ი — დნობით შეცკირებული, გათხელებული.

„თოვლი რუვებჩი ალაგ-ალაგ გაშატყებული იყო“ (გერგეტი).

გაშლანდვა — გარანდვა, ხის მასალის გაკოპიტება, გასწორება. „ეხლა მასალის გაშლანდვა უნდა დავიწყა“.

გაშლიკი-ი — ბანის წყალსადინარზე ჩამოკიდებული ნახვრეტებიანი ჭურჭელი, რომელშიც წვიმის წყალი სუფთავდება და ჩადის კასრში. „შანახნატს (=სანახნატს) გაშლიკი ხქონდა ჩამაკიდებული“.

გაშტერება (გააშტერებს, გააშტერება, გაშტერებული) — გაბრაზება, გამმაგება, აღშფოთება, აღელვება. „ისრი გააშტერდა რო სულ მჩხილებს იგლეჯდა“; „უყურედა ამ ქალსა, როგორი გააშტერება სცოდნია!“

გაშტლიმავ-ს — შესანსლავს, ჩქარა შეჭამს. „მშიარი კაცი რო იქნება, განა, — ჰელად გაშტლიმა მთელი საჭმელიო — ვიტყუით“.

გაჩარქული-ი — გაქერქილი, ქერქგაცლილი ხე. „გაჩარქული ხეები“.

გაჩემება (გააჩემებს, გაჩემდება, გაჩემებული) — გაშტერება, გოცება, დაბნევა, გოგნება, გაკვირვება, შეშინება. „გამაჩემა მაგისმა საქციელმა“; „ისითი რაილაც მითხრა გავჩემდი“; „გაჩემებული შავსცქერდი პირჩი“.

გაჩენა — მშობიარობა. „ჩემს

რძალს მაისი უწევს შვილის გაჩენა“; „ჩემმა რძალმა ბალლი გააჩინა“.

გაჩიჩრახება — გაფაღარათება, მუცლის აშლა (კუჭის აშლა). „თუ ჯორცს მახარშვა აკლია ან რაიმე ჩახყვა გონჯი და შუამე, გაჩიჩრახება იცის“.

გაჩიჩრახდა — გააფაღარათა, კუჭი აეშალა.

გაჩიჩრახებულ-ი — ფაღარათიანი, კუჭაშლილი.

გაჩურთილ-ი — გაყრილი, გაჩრილი. „ზამთარჩი სარკმელჩი მეშოკი გავსჩურთე“.

გაჩქურდა — გაჩუმდა, გაინაბა, ხმა გაკმინდა. „ბალლი გაჩქურდა“.

გაჩქურება, გაჩქურებულ-ი — გაჩუმება, გაჩუმებული, განაბვა, განაბული, ხმის გაკმენდა, ხმაგაკმენდილი.

გაჩქუფეფა — წყალში, მდინარეში პირდაპირ ფეხსაცმლიანად ფეხით გავლა. „ჩხერჩი გავჩქუფეფ და გაღმა გავე“.

გაჩხიბვა, გაჩხიბულ-ი — არასპეციალისტის მიერ ცუდად გაკეთებული რაიმე (სკამი, მაგიდა, თარო, ფანჯარა და მისთ.).

გაცალჯერება — ცხვრის ერთჯერადად მოწველა. ცხვარს, ჩვეულებრივ, დილა-საღამოს წველიან, გაშრობის დრო რომ მოახლოვდება, დღეგამოშვებით თითოჯერ წვე-

ლიან, რათა რძე არ შერჩეს და ცუარი არ გაუმაგრდეს.

გაცემული თოლი აქუ — ძვ. ცრურწმ. თვალის ცემის (გათვალვის) ძალა დაკარგული აქვს, იცნობენ, აღარ ეშინიათ. „თუ ავი თოლი აქუ, თოლს მახანტედრებს ადამიანს ან პირუტყვს, ესეთი თოლის პატრონი მალავს თავის საიდუმლოს, ზოგი კი ამბობს, რომ ესეთი თოლი აქუ და იმიტომ იმაზე ამბობენ — გაცემული თოლი აქუ, მაგის თოლი აღარ სჭრის“.

გაცხადდება — ცხადი გახდება, შესრულდება. „გაცხადდა იმ ქუტიანი კაცის ნათქომი“.

გაციმციმებულ-ი — განარებული, გაღიმებული.

გაცისკრება — გათენება.

გაციცლიკება — გაღიტინება.

გაცორცვა — გაძარცვა, გაქურდება.

გაცორცეს — გაძარცვეს, გაქურდეს. „ქურდებმა მალაზიი გაცორცეს“.

გაცრიატებულ-ი — სიცივისგან ფერდაკარგული, შეციებული. „თოვლიჩი სიარულით გაცრიატებულია ბალლი“. ფერმკრთალი ადამიანი. „ეს ქალი ეტყობა ავადაა, სულ გაცრიატებული დადის“. გადატ. გამოცარიელებული; აყრილი. „ცხორი წავიდა და გაცრიატებული მთა-ბარილა დარჩა“; „მარი-

ნობა გავიდა და სოფელი იმის შემდეგ გაცრიატებული დარჩა“. გადატ. იტყვიან გაუთბობ, ცივ სახლზე, ბუნარზე, ღუმელზე. „ქალავ, გაანთე ფეჩი, როგორ გაცრიატებულია“.

გაცქულემფილ-ი — ბალანგაყრევიანებული.

გაცხონაირებულ-ი — გამოცვლილი. „ქალაქიგათ ჩემი შვილი სულ გაცხონაირებული ჩამოვიდა“.

გაძაგრვა, გაძაგრულ-ი — გაჭიმვა, გაჭიმული, გაწევა, გაწელვა, გაწელილი.

გაძანძლებულ-ი — 1. ძარღვიანი, მოუხარშავი ხორცი. 2. გადატ. გაჭირვეულებული, განერვიულებული. „გაძანძლებული ბებერია“ (მღრ. ძანძლი).

გაძახვა — ნართის დახვევას ეტყვიან. „მატყლი დავასთე და ეხლა ნასთი უნდა გავძახა“. ე. ი. ორპირად ამოხვეული ნართის შეგრეხა თითსტარით.

გაძეგჷილ-ი — იტყვიან გაჩეხილ ტყეზე და ამოწყვეტილ ოჯახზე.

გასძეგჷს — გაანადგურებს, მოსპობს. „ფარამ გადაიარა და ახალი ბალახი გაძეგჷა“.

გასძეგდება — დაიღუპება, მოიკვეთება (წყევლა). „ვავი, გასძეგდლი!“

გაძეკვა, გაძეკვა — დანაყვა.

„კჷერით თითი გაიძეკა“.

გაძენძვა — დაშლა, დაწეწვა. გადატ. დახევა. „ბაღლო, როგორ დაძენძილი ტარავალი გაცუია“; „გაძენძილი საბანი ეხურა“.

გაძელ ზელითა! — ცოპს რომ მოზელენ გასაფუეებლად, ეტყვიან: „გაძელ ზელითა!“

გაძოლტყავება — გახდომა, სისუსტე, დაცემა. „გაძოლტყავებული ძროხა“.

გაძოლტყავებულ-ი — ძალიან გამხდარი, ძალიან სუსტი (იტყვიან ადამიანზეც და პირუტყვზეც).

გაწალიკება — გამწყრივება, დაწალიკება, მწყრივი. „ცხორი დაწალიკდა“ — ცხვარი სათითაოდ, ერთი-მეორის მიყოლებით განლაგდა და მიდის. ამაზე იტყვიან ცხვრის ფარა წალიკ-წალიკად მიდისო; გაწალიკდაო.

გაწამდა — ჩაბჷირდა, ბავშვმა იცის ტირილის დროს. გადატ. იტყვიან ბევრ სიცილზე და გაუთხვებელ ლაპარაკზე. „ბაღლი დედას გეეტირა და გაწამდა“; „ისრი გულიანად იცინოდა, რო გაწამდა“; „რას მასტქომს ეს ქალი, გაწამდა?“ გადატ. სული განაბა, გაირინდა, გაყუჩდა.

გაწამდება — გადაბჷირდება, სულს ვეღარ მოითქვამს. „ბაღლი ტირის, მიხედე, თორო გაწამდება“.

განამებულ-ი — 1. დაფიქრებული, გაჩუმებული, სულგანაბული, გატვრენილი. „იჭდა თავისთუმი და განამებული გუისმენდა, ვმას არ იღებდა“. 2. გაბმით, სულმოუთქმელად მტირალი. „გრძნობადაკარგული ბალღი განამებული ტიროლა“.

გაწბილება, გაწბილებულ-ი — შერცხვენა, შეურაცხყოფა, თავის მოჭრა. გადატ. გაცრუება, უარის თქმა.

გაწღუნა — გაწვდენა, დაზოგვა, შენახვა. „ერთი მეშოკი ფქვილი ერთი თუე გავიწუდინე“.

გაწვევა ქვისა — გადატ. ქვის გადაგდება, კენჭების მიყრა, ცუდად დაცდილ ადგილზე წასვლის ან საქმის გაგრძელებაზე უარის თქმა. „ქვა გავსწიე, შშიარაი რო მოვკუდე, იქ აღარ წავალ“. „არ წახუდიდე იქა, თორო ქვის გაწვევა მაგინდება“.

გაწერა — (გასწერს, გაიწერება, გაწერილი) — გაბზარვა, გასკდომა, ხაზის, კვალის გავლება. „კოკა გაწერილი იყო და ფისი წაუსტი“; „კავი გაიწერა“; „ყინვაჩი წყალი არ დააგდა ქოთანჩი, თორო ყინული გასწერს“.

გაწეწილ-ი — გაჩეჩილი, თმა დაუვარცხნელ ადამიანზე იტყვიან. „ქალავ, რაისთუი ეგეთი გაწეწილი დასდინარ“.

გაწიებული-ი — გამქრალი, ჩა-

ნავლებული, გაციებული. „ლომელი გაწიებული იყო“; წყევლა: „შეკრაგაწიებულო“. გადატ. გაფითრებული, გალურჯებული. „ბალღისთუი ეცა და მას აქათ სულ გაწიებული დაღის“.

გაწივდება — განელდება, გაქრება ცეცხლი.

გაწიმწიმებულ-ი პირთამდე სავსე რამ. „მამამ გაწიმწიმებული ერთი ქოთანი ერბო მოგუიტანა“.

გა-ს-წირავ-ს — დატოვებს; გაასწრებს. „სულ მოგუირეკენ ცხორძროხას, არ გაგუიწირავენ ერთსაო“; „ცხენს გზაჩი არ გავსწირავ და შინ მივიყვან“.

გაწკრინება (გააწკრინებს, გაწკრინდება, გაწკრინებული) — გამწკრივება, რიგზე დაწყობა. „კედლის სათავეზე მსხუილი ქვის საყოვეებს გააწკრინებენ“.

გაწკრიალებულ-ი — ძალიან გასუფთავებული. იტყვიან ძალიან სუფთად დალაგებულ სახლზე, ეზოზე, სუფთა ტანსაცმელზე და მისთ. „გაწკრიალებული ეზო-კარი ჰქონდა“.

გაწლიკულ-ი — გამხდარი, სუსტი. „გაწლიკულია, ერთი ბეწო ჯორცის მანავალი არა აქუ“.

გაწოლვა (გასწოლავს, გაიწოლება, გაწოლილი) — გატიხვრა, გამოყოფა, გამოცალკეება (ძვ. ქართ. განწულა...). „ბოსელი გა-

ვწოლე ლასტებიტა“; „სახლი გაწოლილი გუქონდა: ერთი იყო სამყოფო, მეორე — საძინებელი“; გადატ. გამოყოფა, დატოვება, უნაწილოდ დაგდება. „ვაშლები სუყელას დაურეგა და მე კი გამწოლა“.

განწონ-ს — გაუბედავს, ჰკადრებს, სათაკილოს ეტყვის. „ისები გალექსე და მეც როგორ გამწონეო“.

გაწორთვა (განწორთავს, გაწორთება, გაწორთილი) — გაზმორება, გაჭიმვა; გაშხლართვა. „პურის ჰამაჩი გაწორთვა უზდელობაა!“; „ბალლი გაწორთა, უძილო თუა“; „მკუდარივით გაწორთილი იღვა შუაყანაზე“.

გაწოწინება — გამოზოგვა, ეკონომიურად რამის ხარჯვა. „რაიც კარტონხი მამივიდა, გაზაფხულამდე უნდა გავიწოწინა“.

გაწრეკა (გაწრეკს, გაიწრიკება, გაწრეკილი) — 1. მტკიცედ, მეტისმეტად დაგრება (შდრ. წრინკე). უღვაშები გეწრეკა და თავს აწონებდა ქალებს. „გაწრეკილი თოკია“; გაწრეკილი ნასთია“. 2. გადატ. გამხდარი, გალეული. „გალაშეკლ ქიშტივით გაწრეკილია“.

გაწყუბტა — გაწყუბტა, გამოლევა, მოკლება, მთლად არ ქონა, მოთავება, მარაგის მთლად გათავება. გადატ. თოკის გაწყუბტა — გაგლეჯა. გადატ. ხალხის — ჯარის გაწყუბტა. შემუსვრა.

გაწყდა შენი კიაბი — წყევლა და ნიშნავს: ყველანი გაგიწყდაო, გაწყდა შენი სახსენებელიო.

გაჭედილი-ი — სავსე, ავსებულო, ყველაფერი რომ აქვს. „ჩემს დას სახლი სუყელაით გაჭედილი აქმ“.

გაჭიფხვა — გაბერვა, გაჭიმვა. „ბურთი რაისთუვთ ეგრე მაგრამ გასჭიფხე“.

გაჭკარება (გაუჭკარდება) — ძილის გაფრთხობა, უძილობა; ძილფხიზილობა. „ძილის გაჭკარება დემეწყვა: მთელ ღამეს ძილი გამიჭკარდა“.

გაჭრება — ხელების გაშლა ცეკვის დროს: „ჩუენი ქალაი თავის ამხანაგის ჯორწილჩი ღამაზ სჭრება ჯელებსა“.

გაჭრებილი-ი — მოტყუებული, გაწბილებული, გაცრუებული, ხელმოცარული, ხახამშრალი, პირში ჩალაგამოვლებული. „სტუმარს ველოდი და არ მოვიდა, გაჭრებილი დამაგდა“.

გა-ს-წყუერ-ს — (გაიწყუერება, გაწყუერილი) — ამოავსებს, გაბერავს საჭმელ-სასმელი. „უჰ, უჰ, როგორ გემეჭყუერა მუცელი“. „საძოვარზედით ჯბო გაწყუებული მოვიდა“.

გაქნაკულ-ი — ძალზე გამხდარი. „ბალლი ავადობდა და ეხლა გაქნაკული არის“.

გაქყლარტვა (გაქყლარტული) — გაქიმვა, გაშხლარტვა. „მთურალმა გაქყლარტვა იცის ლოგინზე“.

გახაიბრება (გაახაიბრებს, გახაიბრებული) — განადგურება, განიავება. „თაგუებს ქერი სულ გაუხაიბრებია“; „სავსე დავაგე, რო წავე, ოჯახი და გახაიბრებული დამხუნდა“.

გახასება (გაახასებს, გაახასდება, გაახასებული) — გათამამება, გაყოყოჩება. „ეს ბალღი სულ შენ გაახასე“ (აჩხოტი).

გახაზავ-ს — გახაზავს, გასერავს.

გახერება (გაახერებს, გახერდება, გახერებული) — 1. გაშტერება, გაოგნება. „თოლები გაუხერდა“; „რას გახერდი?“ 2. გაჯიუტება, დადგომა, დაუმორჩილებლობა. „ცხენი შუას წყალჩი გაუხერდა და წყალს ვერ გასცდა“. 3. შეკრთომა, შეშინება. „დათუი რო დავინახე, გავხერდი“.

გახევება — გაშეშება. „რას სდგახარ გახევებული, წადი შინა“.

გახისქერქებულ-ი — ხის ქერქის მსგავსი, გამხმარი (მქადი, პური, ნამცხვარი). „როგორ გახისქერქებული პური გამაიტანა!“

გახოდებულ-ი (← გახვადებული) — მუსუსი, ქალების მოყვარული. „გახოდებული დაღის, შინაზე გული აქჷ აყრილი“.

ნაზე გული აქჷ აყრილი“.

გახოკილ-ი — მწირი, ღარიბი, უნაყოფო. „გახოკილი ადგილია — არც კარტოხაი მაღის, არც ქერი“.

გახოლიება — შეწყნარება, შებრალება. აქედან გახოლიებულ-ი — შეწყნარებული, შებრალებული.

გახოლიელებულნი — შეწყნარებულნი, შებრალებულნი.

გახოყნება (გაახოყნებს, გახოყნდება, გახოყნებული) — გაქკუნება, ამბის გახმაურება, გავრცელება. „ეხლა კი არ გაახოყნა, რაიც გითხარ“.

გახრეკა — (გახრეკს, გახრეკება, გახრეკილი) — ტოტების მთლიანად შეკრა, გადაკაფვა. „ხე გახრეკეს“. გადატ. ხრიოკი, უმცენარო (მთა). „ყურის მთის წუერები გახრეკილია“.

გახსონ — გახსოვს. „გახსონ, ძაუგს მე და შენ ერთად რო ვსწავლობდით“. აქედან გახსონთ — გახსოვთ.

გახუნეწა — გარანდვა, გაშალაშინება, ხის მასალის გაკოპიტება, გასწორება. გადატ. უმემკვიდროდ დარჩენა ოჯახისა.

გახუნეწილ-ი — უმემკვიდრეოდ დარჩენილი ოჯახი. „გერისაის ოჯახი გახუნეწილია, კაცი ოში დიკარგა, ქალი უშვილო გამაღვა“.

გახსნიკება — განებივრება, გათამამება, გაყოყოჩება, გათავხედებული.

განჭინიკებულ-ი — განებივრებული, გათამამებული, გაყოფილებული, გათავხედებული. „არ ვარგა ძრიალ განჭინიკებული ხიზანი, მარიდება არა აქმთ“.

განუხვა, განუხილ-ი — გაფიცება, გაფიცებულ; ცეცხლზე გათბობა, პურის გაფიცება; ცეცხლზე გაფიცებული — გამხმარი პურია, ასეთ პურს წყალს გადაავლებენ ხოლმე, წყალი სწრაფად აორთქლდება და პური როგორც ახალი გამოძევიარია, ისე რბილდება.

განფაშავ-ს — ფაშვს, მუცელს გამოუფატრავს. „დარევიყო ღამე მგელი ცხორს და ხუთი გეფაშა“.

გაჯატრება, განატრებულ-ი — გაშრობა, გახმობა; გამოშრობილი, გამოფიტული, გამხმარი, ხმელი. „გახატრებლს პურს და მკადს არ გაქმევს!“

გაჯდა — გახდა, გახდომა, გასუსტდა. გადატ. ტანსაცმლის გახდა. გადატ. ვისიმე ან რისიმე ანაბარას გახდომა. გადატ. დასუსტება ავადმყოფობის ან დარდის შედეგად. „ბაღალმა ტარავალი გაიკადა და დაწვა“; „ეს ქალი ჩემს ანაბარას გაჯდა“; „ჩემი შვილი ავადობდა და ძრიალ გაჯდა“.

გაჯედნა — (გაჯედნის, გაიჯედნება, გაჯედნილი) — გაჩვევა, მოთვინიერება (ცხენის, ხარის, ვირის პირველად შებმა უღელში და და-

მორჩილება სამუშაოდ. გადატ. ცხენის და ვირის გაწრთვნა საჯლომად. „გუში ცხენს ვჯედნიდი და დავილაღე“.

გაჯერება (გააჯერებს, გაჯერდება, გაჯერებული) — იხმარება გახერებაც (ნ.)

გაჯეტება (გააჯეტებს, გაჯეტება, გაჯეტებული) — გაშტერება, გაოგნება, გაშეშება შიშისაგან ან გაკვირვებისაგან. გაშტერებული, გაშეშებული, გაოგნებული.

გაჯიდვა (გაჯიდავს, გაიჯიდება, გაჯიდული) — გაჩხერა, გაბიღვნა, გაქედვა; უხეში, უდრეკი, უტიფარი, შეუგნებელი, გაკერბება, გაჩიუტება. „ჯოხი ხეზე გაიჯიდა“; „ლარჩი ქვა გაიჯიდა“; „შენ როგორღა გაიჯიდებიკე და აღარცვისი გესმის!“; „არც ვისი არ ესმის, ვირივით გაჯიდულია“.

გაჯმა, გაჯმა — ამ მოწონების სიტყვებით შესძახებენ მოცეკვავე ქალ-ვაჟს, რომლებიც საწყვილოდ შეეფერებიან ერთმანეთს.

გაჯანდრვა (გაჯანდრავს, გაიჯანდრება, გაჯანდრული) — გაქედვა, გაჩხირვა, მაგრად გატენვა. „თოფის ლულაჩი ტყუია გაიჯანდრა“; „გაჯანდრული ვარ სურდოსაგა“; „ნულარ სჯანდრავ ბაღლსა საკმლითა“.

გაჭგიმულ-ი ამპარტავანი, უკადრისი, თავზე დიდი წარმოღვენისა.

გაჭენჭილ-ი — გაწეწილი, გაბურბუნული. „რახსთუი ეგრე გაჭენჭილი დასდიხარ, ველარ დაივარცხნე თმები?“

გაჭილა-ი — თოხლი (შდრ. კაჯილა). ფიგურ. თეთრი ბატკანი.

გაჭინდრულ-ი — გაბღენძილი, გაფხორილი, გაყვინიზებული. „ეგ კაცი როგორ გაჭინდრული დადის“.

გაჭიჭღულ-ი — დაბალი და სქელი ადამიანი ან ცხოველი. „გაჭიჭღული კბო“; „გაჭიჭღული კაცი“.

გაჭუნჯლილ-ი, გაჭუნჯლი- — ხელში ნასრესი. „გაჭუნჯლილი ჯორცია და აღარც შაიჭმევა“. ლეკვი ან კნუტი რომ ხელში უკავიათ ხშირად, ბეწვი ეშლება და ამანე იტყვიან გაჭუნჯლილიაო. „ე ბალღს ლეკუი სულ ხელჩი დასთრეე და გაიჭუნჯა“.

გაჭღირვა (გაჭღირავს, გაიჭღირება, გაჭღერილი) — 1. გაჩხერა, გაჩაჩხვა. „ძროხამ ფეკები გაჭღირა და ვერ გამაავლიეს“; 2. გაჭიუტება, ფეხების მისობა. „ბევრი ვეხუნეწე, მაგრამ გაჭღირა ფეკები და არ მამყიდა“.

გაჭღლაბარდება — დახლართვა, გართულება საქმისა. „ქალს შუაკაცები მიუგზავნეთ, ქალი თანახმა იყო, მაგრამ მამამ გააჭღლაბარდა ნიშნობა“.

გაჭღრიალება (გაჭღრიალებს,

გაჭღრიალდება) — გაუღარუნება. „ჩამაილა ფარქმალი, გაჭღრიალდა და გაიგა იმ კაცმა“.

გაჭღრიალებულ-ი — 1. აღრენილი, გამოღვიძების შემდეგ ცუდ გუნებაზე მყოფი ბავშვი. 2. ჭირვეული, ანჩხლი ადამიანი. „ეგ ისრი გაჭღრინებულია, რო არაყი მეეკიდა, ეტყობა“.

გაჭბანდავ-ს — დაბლანდავს, ძირს გამოუწნავს ქალამანს ან ბანდულებს.

გაჭქეჩს — ფარას წინ წაუძღვება თხა, ვაცი ან მეცხვარე.

გაჭქუსლე — წადი. „აბა, გაჭქუსლე, მთაჩი მთიბავებს პური აუტანე“.

გაჭქუსლავე — წახვალ. „გაჭქუსლავე და მალაზიჩიგათ შაქარს მამიტან“.

გაჭქუსავ — გააჭუჭყიანებ, გასერი. „კედლის გებაჩი მაგ ტანსაცმელს სულ გაჭქუსავ“.

გაჭკედნი-ს — მოათვინიერებს, მოარჯულებს. „მამაი ხვალ ცხენს გაჭკედნის“.

გბეგუ — გცემ. აქედან მიგბეგუ — გცემ; მიგბეგავ.

გღებ — დაგართყამ. „ისითს გღებ, რო ფეკზე ველარ დასდგები“.

გღევ — დაგართყი. „გადატ. დაგღევ, დავდივარ, გღევნი. „გუში რო გღევ, გახსონ?“; „დაითურები და მე სულ გღევ, რო არა დაგემართასრა“.

გეარა — გველო.

გედევეკიდა — გადაეკიდა, აეკიდა. „ჩემს დას სამსახურში უფროსი გედევეკიდა“;

გემცხადა — გაეცხადა, განცხადება შეუტანია. „გიგის საქონელი მაჰპარეს და მილიციაში გემცხადა“.

გეზურება — გეზარება. „თუ ცხორი წასტლა გეზურება, მაში შენა კოლად მე წავალ“.

გეკიდება — გემტერება. „რანისთუ გეკიდება ეგ ბალლი, რაი დაუშავ“.

გემეგუედავა — გამოგვედავა. „ჩემი ბიძის ცოლი ყანაში გემეგუედავა“.

გემელანდა — გამეჩვენა. „სიზმარი ჩემი ბებიანი გემელანდა“.

გენია-ი — აგონია. ჯოჯონეთის ცეცხლი. „აგონიაში ცოდვილები იწუებიან“.

გენიაში ვიწუები — აგონიაში ვიწვი; მწუხარების აგონიაში ვარ ჩავარდნილი, მწუხარების, სიმწრის აგონია მწვავს.

გერგეტულა-ი — ძველებური მონეური სიმღერა. გერგეტულა სოფლის სახელიდანაა ნაწარმოები: გერგეტი — გერგეტულა; საწესო-სადიდებო სიმღერაა წმინდა სამების ტაძარში შესასრულებელი. აქ იციან სამებობის დღესასწაული და მარიამობის დღესასწაული (ყო-

ველი წლის 28 აგვისტოს).

გერგილიანი — მარჯვე, ხერხიანი, ვარგისი. „ჩემი ძმა გერგილიანია“.

გერში — გეში (დაცემული პირუტყვის ნიშნიანი, ვინმეს კუთვნილების დამადასტურებელი ნაწილი: ყურები, ტყავი). „მეცხორეს ყიზლარში ცხორი დახვოცია და გერში მოუტანა სუყელათა, ვისიც კი ცხორი ერია“.

გერჩივნას — გერჩიოს, უმჯობესია. „ემ გზით გერჩივნას სიარული“.

გეყურებარა — გესმის რამ, იცი რამ.

გეყურება — გესმის, გაიგე.

გეყურებოდეს — გესმოდეს, შეისმინე, გაიგე.

გეწერა — დაგებელა, დაგყვა. „შენ უიღბლობა გეწერა“.

გეხამუხება — არ გეხერხება, გეხამუშება.

გეხლება — გეხება. „დედავ, ჰბო გეხლება და არ გაგისორას კაბის ბოლოები“.

გეჯ-ი — როფი, ხის მოგრძო ყუთი (არაყის გამოსახდელი ხელსაწყო), რომელშიც გაყრილია სპილენძის მილი.

გეჯა-ი — როფი, საქონლის საკმლის ჩასასხმელი ხის ან რკინის ფირფიტებისაგან შეკრული მოგრძო, დაბალი ყუთი.

გზათ გახსნა-ი — 1. ძნის ზიდ-ვა. „ძნის ზიდვას ყანებიდან ჩუენ გზის გახსნას ვეტყოდით“ (ყანობი). 2. გზის გაგნება, გზასავლის პოვნა, ჩქარა წასვლა. იტყვიან, როცა ერთნი ელოდებიან და მეორენი იგვიანებენ. „რაი მოუვიდათ, ველარ გახსნეს გზა! გზათ გახსნა ვერ მააჰერგვს?“

გზის გატეხვა — კვალის გავლება ხენა-თესვის დაწყების წინ. „საკუთელი პურის ჰამა ვიცოდით და გზის გატეხვა, მამრე სრული ხენა დაიწყებოდა“.

გიამბობ-თ — მოგიყვებით, მოგიტხრობთ. „ხიზანო, ეხლა მე ერთ კარგ ამბავს გიამბობთ“.

გიტხოვს-ს — გიწვევს, ხელს გთხოვს. გადატ. საზოგადოებიდან ან სახლიდან დათხოვნას ნიშნავს. „ქალავ, ვერ ხედავ ეგ ახალგაზდაი სათამაშოდ გითხოვს“; „ქალავ, მართლა გითხოვს ჩემი ძმისშვილი ცოლად“.

გინდა — გინდ, თუნდ. „ეგ ეგეთი უვარგისი კაცია, გინდა იყოს, გინდა არა“.

გირგილიანი-ი — გერგილიანი, მარჯვე, ფხიანი; იღბლიანი, ფეხბედნიერი, კილოიანი ადამიანი. „მეკუთლედ იფრო ის სჯობდა, ვინც გირგილიანი იყო“.

გირგოლ-ი — ლითონის რგოლი, წნელის გვერგვი. „ტყის წნელით გავაკეთეთვე გირგოლი“.

ტარზე ცელის დასამაგრებელი იარაღი.

გირონქა-ი — გირვანქა, უდრის 400-გრამს. „ერთი გირონქაი თაფლი ვიყიდე“.

გირჩევნია — გირჩევ, უმჯობესია. „გირჩევნია ესრე წახუიდე, მოკლე გზაა“.

გიშელ-ი — გრანიტი. „გიშელი შავი და ლემანი (რუხი) ფერისა არისკე, თერგის ჰალაჩია“.

გიჩან — გიჩანს, გაქვს, გეტყობა. „ქალავ, გიჩან რო კარგა გაცუთია და გახურია, გაქუთ ამის საშუალება“.

გიცია — გიცემია, დაგირტყია. „შენ ჩემი შეყვარებული გიცია“.

გიციცილიკებ-ს — გილიტი-ნებს.

გიწრწიან — გითრთის, გიცახცახებს. „შაშინდი, რაისთუი გიწრწიან ველ-ფეჟი“.

გიჯავრა — გიდარდო. „ეხლა შენ უნდა გიჯავრა, როგორ იქნები რუსეთი“.

გლა — რტყმევა, თელვა, ხეთქება. აქედან უგალა — არტყმევინა, უხეთქა. „გაბრაზებულმა მეზობლის კაცს თავი კედელზე უგალა“; „თერგი დარიალის ვიწროებში კალაპოტის ნაპირებს ეგლება, იმიტომაც მიდის ვმაურითა და ზათქითა“.

გლახა-ი — მამაკაცის საკუთარი სახელია.

გლოთნა (გლოთნის) — ფერება, ალერსი; დამშვიდება, დაწყნარება მოფერებით. „სულ მაგას რო არ ვგლოთნი, მამწყინდა მაგის გლოთნა-ფერება“.

გლორძი — წნელით შეკრული კონა დეკისა (ო. ქაჯ.).

გნედი — ხის განაჭერი სიგანეზე. „გნედი სისწორივ ჩაგხერხე.“

გნიასი — ხმაური, აურზაური, ჩხუბი, ყვირილი, გაბჟული ხმამაღალი ლაპარაკი. „გაჩუმდით, ხიზანო, რას გნიასებთ, ყურებილა წაიღეთ“.

გობანი, **გობანა** — ლეიბი, ძირს საგები. „ფარჩა რო გამოვიდა, ვაკეთებდით გობანსა“.

გობი — ვარცლი, ცომის მოსახელი ჭურჭელი ხისა.

გოგიგან — გაგვიგონ. „ეს საქმე რო გოგიგან, სოფელჩი დოგძრახანვენ“.

გოგიჩნდება — გაგვიჩნდება, გვექნება.

გოგნავ, რას სტირი? — თამაშია ერთგვარი.

გოგოჩნია — გაგვაჩნია. „ერთი ყანის მეტი ჩუენ ცხო არცრავი არ გოგოჩნია“.

გოგრეკეს — წაგვიყვანეს. „ანსამბლის წევრები ყიზლარჩი გოგრეკეს კონცერტის ჩასატარებლად“.

გოდორი — ხევში გოდორს წნავენ ნელი და წვრილი წნელი-საგან, რომელსაც შებმული აქვს ღვედის ყური მხარზე მოსაკიდებლად. გოდორი ორი დანიშნულებით იხმარებოდა: 1) „საჩალე გოდორი“ და 2) სანეხტე გოდორი“. საჩალე გოდორით საქონელს ბოსელში შეუტანდნენ თივას ან ჩალას და ჩაუდებდნენ ბაგებში. სანეხტე გოდორით ბოსლიდან გამოჰქონდათ საქონლის ნაკელი.

გოზა — „მშვილდის მწვერვალი“ (საბა), „შუინდს (მშვილდს) მასწევს, გოზა ჭიჭინებს, ვაპ, დედას მთრეხელისასა“ (ხალხ.).

გოკრია — გვაკრავს. „სამხრეთით მთიულეთი გოკრია და ჩრდილოეთით ოსეთი“.

გოლვა — გვალვა. „პეეს იშუიათად იცის გოლვები“.

გომბია — გვაბია, გვაკრავს. „გერგეტლებს მყინვარწუერი ერთ ბიჯზე გომბია“.

გომი — მუცელი, მუცლის ღრუ, სტომაქი. „ცხომ გასოს და გაკმეიას, ამაგიყორას გომია“; „არაყმა გომი გამითბა“.

გომის ქარები — ნაწლავებში დაგროვილი გაზები.

გომოგოთქმენ — შეგვათქვამენ.

გონამხდარი — გონმხდილი, გონწასული, გულშეწუხებული,

გონებადაკარგული. „გონამჰდარი
კაცი ეგდა გზაზე“.

გონთა, გონთა! — გონზე მოდი!
„გონთა, გონთა, ბალო, ბატარაი
ალარ ხარ“.

გონთგადაგდება — კეუიდან
გადაცდენა, შეშლა, გონიერების
დაკარგვა, გაგიჟება (ა. ყაზბ.).

გონთ გამასულა — გონებაზე
გადასვლა, კეუაზე შეშლა. „გონთ
ვამახუე, თუ როგორაა შენს თავსა,
გონთ გამასულივით რო ღლაპარა-
კობ“.

გონის ავდომა — გულის წა-
სვლა, გრძნობის დაკარგვა. „ურემ-
ზედით გადმოვარდნილიყო და მა-
შინვე გონი აპვდომიყო“.

გონი აპვდა — გონება დაკარგა,
გული წაუვიდა.

გონიათ — გგონიათ, ფიქრობთ
(შღრ. საბა — გგონია).

გონიარია — გონიერია, კეკია-
ნია, ბეჯითია. „ქართული ნაგაზი
გონიარია“.

გონუგონთ — უგუნურად,
უაზროდ; წარამარა. „მაგას რასლა
ყურს უგდებ, სულ ეგრე გონუ-
გონთ ლაპარაკი იცის“; „გონუ-
გონთ დადის“.

გონჯალა-ი — კნ. ფორმა სი-
ტყვისა გონჯი — ცუდი.

გონჯ-ი — ცუდი. გადატ. უქნა-
რა, უშნო, უმარიფათო.

გონჯია — ცუდია, უვარჯისია.

გონჯნი თოლნი ეყარნეს — ცუ-
დი, არასასიამოვნო თვალები ჰქონ-
და.

გორ-ი — გვარი. „იცი, ვისი გო-
რისა ხარ?“

გორახ-ი — მიწის დახვნის
დროს ამოცვენილი გამხმარი მიწის
ბელტები.

გორაისაკე — გორაკისაკენ.
„გორაი მიხაკეთ გორაისაკე გაიქ-
ვა“.

გორგოლა-ი — მრგვალი, ბურ-
თისებრი რამ.

გორდა — ერთგვარი მოკლე
ხმალი.

გორდანა-ი — პურის ფქვილის
კოკორი, იხარშება ხინკალივით,
ოღონდ გული ცარიელი აქვს.

გორეულობისათუი — გვარე-
ულობისათვის.

გორილა-ი — გორგოლაქი, აკე-
თებენ ბავშვები ხის, კრამიტის ან ქვი-
საგან საგორავად და სათამაშოდ.

გორიშვილობა — გვარიშვი-
ლობა.

გორობა — გვარეულობა.

გორ-ტომი — გვარ-ტომი.

გოსი, გოსი... — საქონლის მო-
სახმობი, მოსათფერებელი გამოთქ-
მა. „გოსი, ღუინავ, გოსი“...

გოსინა-ი — ძროხა ან ხბო ბავ-
შვის ენაზე.

გოტკიებს — გვატკიებს, ტკივლს იწვევს. „დღევანდელი ცხოვრება გაუკუღმართდა და ჩვენ გულებს გოტკიებს.“

გოქ — გვაქვს. „ჩვენ ბევრი ყველ-ერბო გოქ“.

გოქილიკებენ — დაგვცინიან, სასაცილოდ გვხდიან.

გოჩი-ი — ძროხის ან ხბოს გასაგდები შეძახილი. „გოჩი, შე, პატრონიკუდარო!“

გოჩიჩია-ი — გულუბრყვილო, ადვილად მოსატყუებელი ადამიანი, მალემრწმენი. გადატ. პატარა, ჩია. „გოჩიჩიაი კაცია, საიტკეც გინდა, იქიტკე მიაბრუნ-მააბრუნებ“.

გოხ-ი, გოხიან-ი — ჭუჭყი, ჭუჭყიანი. „გოხიანი კაბა ეცო მეზობლის ბებერ დედაკაცსა“.

გოჯი-გოჯი — კოჭით თამაშია: ოთხ ცალს ერთად ააგდებენ, ვინც მეტჯერ დასვამს ერთი მხარით ოთხივეს, გამარჯვებულად ითვლება.

გოჯა — იხ. გოჯა.

გრაზალებ-ი — ბრკყალები. „ძალმა გრაზალებით ჩამამგრაზა ბეჭებზე“.

გრდემლ-ი — ცელის და ნამგლის პირების გამოსაკვერი იარაღი.

გრეხილ-ი — ყათანი. მზადდებოდა ოქროს, ვერცხლის და შავი

აბრეშუმის ძაფებისაგან შერეულად (შეგრეხით). გრეხილით მორთავდნენ ტანსაცმელს, ყაბალახს.

გრილობ-ს — იტყვიან ცხენების კოიტუსზე. „კუცი გრილობს“; „ჩვენმა ცხენმა იგრილა“.

გრუინ-ი — ფიქრში წასვლა. გრუინჩი ჩავარდა, აღარა ესმის რა“.

გრძელი ვირი — საბავშვო თამაშობაა. ბავშვები ორ ჯგუფად იყოფიან. წილს ყრიან: ერთ ჯგუფს შეხვდება წაკუზვა, მეორეს — შესხლომა. პირველი ჯგუფისანი კედელთან ან ხესთან წაიკუზებიან მწკრივად, ერთიმეორეზე მობმით. ჯერ დედა წაკუზული (შეიძლება დედა არც კი წაიკუზოს და მას მიეყუნდნენ, დედას თვალი უჭირავს), მის გავას მეორე — უფრო ღონიერი მიადებს თავს და წაიკუზება, ამას სხვა და ა. შ. მეორე ჯგუფიდან განსაზღვრული მანძილიდან გამოიქცევიან ჯერ-ჯერით და შეახტებიან. ჯერ დედა შეახტება და ცდილობს, რაც შეიძლება შორს, წინ გადაახტეს, რომ უკან მეტი ადგილი დარჩეს სხვების შესახტომად. მერმე შვილებიდან უფრო ყოჩაღი ვინც არის, ის შეახტება და ისიც ცდილობს შორს გადაახტეს და ასე ბოლომდის. ყველა რომ შეახტება, დაიწყებენ თვლას (დათქმული აქვთ, ჩვეულებრივ ოცია მიღებულნი). დათქმული რიცხვის დათვლის ათავებამდე თუ ვინმე ჩამო-

ვარდა, მაშინ შემსხდარნი წაიკუ-
ზებიან და „ვირად ყოფნილნი“ შე-
ახტებიან იმავე წესით. თუ დათვლა
აათავეს ისე, რომ არავინ ჩამოვარ-
და, ხელახლა შეასხდებიან (ჩვეუ-
ლებრივ ცვივიან, რადგან უკან ძა-
ლიან მცირე ადგილი რჩება და
უკანასკნელი „მხედარი“ მალე ვარ-
დება). თუ ვინიცობაა ვირი წაიქცა
და ჩამოაგდო, უჭეროა და თამაში
თავიდან იწყება.

გრძელი შკამ-ი — გრძელი სკა-
მი, ისეთი ავეჯის ტიპის იყო, რომე-
ლიც ჭგუფურ დასაჯდომად იხმარე-
ბოდა. მას ჰქონდა საზურგე (ე. წ..
მერხი). სასტუმრო სკამია, რომელ-
საც კერასთან დგამენ. მისი ჩვეულებ-
რივი სიგრძე ოთხი მეტრია და მას სა-
ზურგე ლამაზად აქვს მოჩუქურთმე-
ბული (იყო ასევე სხვადასხვა ზომის
გრძელი სკამებიც).

გუბ-ი — მდინარის ღრმა ან ჩა-
გუბებული ადგილი.

გუგუმ-ი — მცენარეა, — ნემ-
სიწვერა.

გუგუტ-ი — გუგული (ფრინვე-
ლია).

გუგუტა-ი — იტყვიან მოსულე-
ლო ადამიანზე.

გულა-ი — თხის ან ხბოს მთლია-
ნი (ოთხში ამოღებული) ტყავი,
ჭურჭლად გაკეთებული საქმლის
შესანახად და სატარებლად მე-
ცხვარეთა და მოგზაურთათვის.
გულაში აგრეთვე ინახავდნენ ერ-

ბოს და ყველს. გულაში ყველსაც
წურავენ.

გულაის ყველ-ი — გულაში შე-
წურული ყველი, ახალმოწველილ
რქეს ასხამენ კვეთს და შედედების-
თანავე წურავენ გულაში.

გულანურ-ი, გულანურა-ი —
ცხვრის ტყავის ბეწვიანი საბანი.
„გულანურაი იკერებოდა ექუსი ყო-
ჩის ტყავისაგა“; „ყისინაი ცუქონდა,
ზამთრის კი გულანურებს ვიხურავ-
დითკე, უწინდელი ხალხი გულანუ-
რებში იწვა“. გადატ. საბნის მაგიერი
ტოლისა (შადი), სახურავად იყენებ-
დნენ ადრე. ძირგასაშლელადაც
ხმარობდნენ ზოგჯერ.

გულაურ-ი — სოფელია ყაზბე-
გის რაიონში.

გულილა-ი — მაუდის ყოჩი, მე-
რინოსი.

გულუნა-ი — მჭადის პატარა
გუნდა, გამომცხვარი. „რძეჩი ერ-
თი ცალი გულუნაი ჩავიხალე და
გჭამე“.

გულურა-ი — პატარა გულა. სა-
უბ. ტიკი-ტომარა. „შენ ვისი გუ-
ლურაი ხარ?“

გულურ-გულურა-ი — ჭგუფუ-
რი თამაში-შეჯიბრი (ა. ყაზბ.).

გუემა — გვესიამოვნა.

გუეამება — გვესიამოვნება.

გუბეგუბეცალას — გაგვეცა-
ლოს, მოგვემორდეს.

გუმელი-ი — გველი. „ვეს ბატარაი გუელეზი იცის“.

გუმელეთ-ი — სოფელია ყაზბეგის რაიონში (დარიალის ხეობაში).

გუმელეშმაკა-ი — გაიძვრა, დაუნდობელი ადამიანი.

გუმელის თოლი-ი — ძვ. ცრურწმ. ნატვრის თვალი, რომელიც მზინავია და გველები ათამაშებენ მზიან დღეში, ვინც მას მოიტაცებს, ყოველგვარ ნატვრას შეისრულებს.

გუმელხოკრა-ი — ქვეწარმავლის ერთ-ერთი სახეობაა.

გუერდი-ი — გვერდი. „გუერდი მტკივა“.

გუერდულა-ი — დამრეცი, დაქანებული ადგილი, გვერდობი, ფერდობი.

გუვი-ს — იბუტება, უბრადაა. „გუვის, არ მძრახავს“.

გუვილი-ი — ბუტიობა. „ქალავ, ძრიალ გონჯია, გუვილი რო იცი!“ (შდრ. გუვის, გაგუვება); 2. გუილი — ბუტიობა.

გუზიბარებენ — გვითვლიან. „სიძის მშობლები გუზიბარებენ, ქალ-ვაჟის ჯორწილის დღე დავთქოთო“.

გუზირგუზინის შავდა — ძვ. ეთნ. ქორწილის მესამე დღეს ვაჟის დედის ძმის ან მოხუცის დალოცვის

შემდეგ ნეფე-დედოფლისათვის გვირგვინის მოხდა.

გულაშუყა — სასმელია; კაპარზე აყრიან ხალს და ურევენ. დიდმარხვაში ხმარობდნენ.

გულგულა-ი — ვაკე ადგილის ნოყიერი მიწა (შდრ. დვიბე, დიდვაში). საუკეთესო მიწის ნაკვეთი.

გულგატეხილი — იმედდაკარგული, უიმედო.

გულგატეხილობა — იმედდაკარგულობა, უიმედობა.

გულდათანადრობილი-ი — გულნაკლული, დაღონებული, მოწყენილი, გულნატკენი.

გულთა — კალოს შუაგული, ცენტრი. „გულთაჩი პალო დეესტუნებოდა, იმაზე გამეიმბებოდა ცხენი და ატრიალებდა“; „გულთაჩი რო ტრიალებს ვარი, ისაა ჩემიო“; || კალოს ცენტრში დარტობილი ბოძი. როდესაც სურთ ცენტრისაკენ დატრიალდნენ, მღეწავებს შეუძახებენ: „გულთა, გულთა!“

გულთგასდი-ს — ხელგაშლილია, დაუნანებლად გასცემს, გაიღებს.

გულთ გაცუივნა — წისქვილის ღერძის არასწორი (არავერტიკალური) ღვინის შედეგად ქვედა წისქვილის ქვაში ხის ნაწილების — „გულნის“ მოქცევა და საღვარში მარცვლეულის „ჩაცუენა“ — ჩაბნევა. „წისქვილს გულნი გასცუივნია და სულ დაულუბია საფქოვი“.

გულთ მავსება — წისკვილში ზედმეტი მარცვლის მიცემით ნაველას ამოვსება და მარცვლის ფანტვა-ბნევა. „წისკვილს გულნი მევესა და სულ ემქრია მარცოლი“.

გულთმისანი — წინასწარმეტყველი, მისანი, მკითხავი, გრძნეული, წინასწარ მაუწყებელი.

გული გადაგლევა — გული შეგიწუხდება, გული ცუდად გაგიხდება. „ქალავ, შენს ლოდინი გული გედემელია“.

გული ეემღტრია — გული აემღტრა, ბრაზი მოუვიდა, ბრაზი აღჩობდა. „გუგუას გული ეემღტრა გაგის მოქმედებაზე“.

გული ვარამით გავსებიყო — გული სევდით გავსებოდა. „ნუნუს მამის მაკტლელობის გამაისობით გული ვარამით გავსებიყო“.

გული მეთანაღრება — გულში მცირე ეკვი მაქვს, ვკოკმანობ, ვერ გადამიწყვეტია, მენანება ამ საქმის ასე გადაწყვეტა. „მე რო ემ სამსახურჩი დავიწყე მუშაობა, გული მეთანაღრება, მაგრამ მეტი გზა არაა“.

გული მილონდება — გული მიწუხს. „შვილს ველი, რუსეთიჩათ უნდა მოვიდეს და ლოდინისგა გულიდა მილონდება“.

გულის აღგომა — გულის ფანტკალი მოქანცულობისაგან. „აღმაი რბოლით ამოვიარე და გული ამიღგა“.

გულის ამბოხრა — გულის დამშვიდება, გულის ჭერება, სევდის, დარდის, ბოღმის გულიდან მოშორება — გადაყრა.

გულის ამასტენა (გულს ამასტენს, გულამასტენილი) — გულამოსკვნიტ ტირილი. „გული ამასტენა და ველარვინ გააყუჩა; გულამასტენილი ტიროდა“.

გულისბნედა — გულისწუხილი, უგრძობელ მდგომარეობაში ჩავარდნა. „დედამ, რო გაიგა ის ამბოვი, გულისბნედა დასჩემდა ბეჩავსა“.

გულის გადაყვალება — გულის გადაყოლება, გართობა. „წავალ კორწილჩი და გულს გადავაყვალებ“.

გულის გაყვალება (გულს გააყვალეღბს, გული გაუყვება) — გაყიდულ პირუტყვზე გულის დაწყვეტა. ძვ. ცრურწმ. თუ გამყიდველმა ცხენს „გული გააყვალა“, მყიდველს ცხენი არ შერჩება. ეს რომ არ მომხდარიყო, გამყიდველს უნდა გაეყოლებინა აღვირი და ძროხის საბელი, რითაც მოიყვანეს ისინი. „წითელი ვარი დედამ ყაზბეგურ ბალღებს მიჰყიდა და გული გამიყვა“. „კარგი ძროხა იყო, პატრონმა გული გამაყვალა და არ შემრჩა“.

გულის გახსნა — დარდის გაზიარება სხვისთვის. ადამიანი რომ თავის გასაჭირს შესჩივის სხვას და ერთგვარ თანაგრძობას მოელის.

გულის დაკრული — დაკრული ცხოველის გულის გაჭრა ჯვარედინად და სისხლის გამოშვება, „ღორი დაგვალ, გული და ჯიგარი რო ამოუღე, გული დაგვალ“.

გულის დამძიმება — ადამიანის ძალიან დადარდიანება, თითქოს ტირილი უნდაო.

გულის ვარამი — გულის სევდა.

გულისთუი — გულისათვის. „შენის გულისთუი ჰაღლს ვსცე“.

გულის თქმა — წადილი, ნდომა, სურვილი. „ჩემი გულისთქმა იციკი რაია?“

გულის ლხობა — გულჩვილობა, გულისტკივილი. „ადრე გაბრაზებული ვიყავ ჩემს ძმაზე, მაგრამ ეხლა რო ვნახე, გული გამილხო“.

გულის მადება (გულს მასდებს) — ნიშნის მოგება, სხვისი ცუდის განხარება. „გუგუას ცხენი გადმოუვარდა და ივანემ გული მასდვა“. გულის მოსადები გამოთქმები: „ახია მაგაზე, ჩემის გულისა დეცა! ჩემის გულისა მოუვიდა; სულამც ჩემი გულისა მოუვა“.

გულის მაოხრება — გულის მოჭრება, ჯავრის, დარდის სხვისთვის გაზიარების შემდეგ გულის განთავისუფლება.

გულის მაფხანა — ჯავრის ამოყრა, ჯავრის ამოყრით გულის ამება.

გულის მივარდნა — მოწონება. „ერთ ლამაზ ქალზე გული შამვარდა“.

გულისპირი — გულ-მკერდი.

გულისდამე — შუალამე. „სწორედ გულისდამე იყო, კივილი რომ მაისმა“.

გულის ღრენა — გულის ჯავრი, ამრეზილობა.

გულის ყური — მახსოვრობა, მეხსიერება, გონიერება. გადატორი პატარა ყურისებური ნაწილაკი ცხოველის გულზე. გულის ჭამა მიუღებლად მიაჩნიათ, თუ არ დაკლეს გული (ნ. გულის დაკვლა) და არ ააჭრეს „ყურები“.

გულის შაზომვა — შეშინებულის შელოცვა. „წინაპართა რწმენით, შეშინების შედეგად გული გადაიწვეს, გადაქანდება გულის ადგილიდან. ამიტომ საჭიროა მისი ადგილზე დაბრუნება შელოცვით. შემლოცველი აიღებს ნახშირს, გაფხეკს შავტარა დანით და ჩუმად ლოცულობს. ნაფხეკ ნახშირს შუბლზე უსვამს შეშინებულს. ასე გრძელდება რამდენიმე დღე, ვიდრე გული თავის ადგილას არ დაბრუნდება“.

გულისჯმა — მახსოვრობა, დამახსოვრება.

გულზედით — გულიდან. („დარდი გულზედით გადამეყარა“).

გულზიდება — პირღებინება.

გულკუიმეტა-ი, გულკუიმეტა-ი

— გულჩახვეული, გულჩათხრობილი; დაბნეული. „გულკუმეტაი ისაა, შენ რო ეტყუი და თავისას აკეთებს, გულისყური ცხოგა აქუ (მთქმელის განმარტება, ყაზბეგი); „გულკუმეტაია, მაგას რაილა გააცინებს“.

გულ-კუჭა-ი — თავისებური ხასიათის პიროვნება; გულდრძო.

გულმადგინე — გულმოდგინე.

გულმიმავალ-ი — 1. მიზიდველი, სიმპათიური. „გულმიმავალი ქალია“. 2. გულითა, გულითადი, სანდომიანი, ადვილად დასაახლოებელი (ადამიანი).

გულმართალ-ი — გულწრფელი, უეშმაკო ადამიანი.

გულნ-ი — წისქვილის ქვედა ქვის ხის გული, რომელშიც მჭიდროდ ტრიალებს ღერძი.

გულრბილ-ი — გულჩვილი. „ძრიალ გულრბილია ეგ ბეჩავი, შაწუხებული რო ვინმე ნახას, მაშინვე გულს ამაუჯდება“.

გულფშუტ-ი, გულფშუტა-ი — გულფშუტი, ცარიელი მარცვალი.

გულდორძლიან-ი — გულჩახვეული, გაუტანელი ადამიანი.

გულდრუტუნა-ი — 1. გულგაუწმენდი, უნდობელი, ბოღმა ადამიანი. 2. განმარტოებული, უამხა-

ნაგო; თავკერძა, შურიანი, „გულდრუტუნაი კაცია, მაგას კარგი არცვისთუი არ უნდა“. 3. უმადური, უკმაყოფილო.

გულშამტკივნელ-ი — გულშემატკივარი.

გულჩავარდნა — გულგატეხილობა, დაღონება, უხასიათობა. „ბევრი კირი და სიღარიბე შოგუნდისკე და გულჩავარდნა არ ვიცოდით, ერთურთს ვუღეგით მქარჩი“.

გულჩავარდნილ-ი — გულჩათხრობილი, გულგატეხილი; მოწყენილი, დაღონებული, უგუნებოდ მყოფი ადამიანი.

გულჩი მღერის — თავისთვის, უხმოდ, ხმაამოუღებლივ გულში მღერის. გულით მღერა — მხიარულება გამოუთქმელად.

გულჩი ჰქონდა — უნდოდა, გულში ედო, ფიქრობდა, ლამობდა, მოფიქრებული ჰქონდა.

გულჩი ჩადება — დამახსოვრება, დაუფიწყებლობა. „ჩემმა შვილმა მეზობლის წყენა გულჩი ჩაიდვა და სამაგიეროც გადაუკადა“.

გულწუხ-ი — მუყაითი; ფიცხი მუშაკი. „გულწუხი მუშაობა იცის“; „გულწუხია, თითონაც და ცხუნებსაც არ ასუნენებსკე“.

გულჭურულად — გულმხურვალედ.

გუმანი — ინტუიცია.

გუმბარა-ი — გუბურა, გუბელა, გუბე. „გუმბარაი დავაგუბათ; წყნობიანობის დროს გუმბარაი დადგისკე ადგილ-ადგილა“.

გუნებამ დამთხოვა — სურვილ-მა მომიარა, სურვილი აღმეძრა, ნახვა მომენატრა. „გუნებამ დამთხოვა და ჩემი ძმის სანახავად წავე სოფელჩი“.

გუნებისა — აზრისა. „ეგ კაცი გონჯი გუნებისა“.

გუნება ნაქცევი — ორსულობის დროს უგუნებობა, ხაზმუზიანობა.

გუნებაუნუ-ი — მრავალი სიკეთით შემკული ადამიანი. „გუნებაუნუი კაცია“.

გურგუალი ქერ-ი — სუფთა ქერი, შეურეველი (მაგალ. სვილი, სიმინდი რომ არ ურევია). „გურგუალ ქერს, იმის ფქუილს ვინახავდითკე, სტუმრისთუი სახინკლედ“.

გურგურ-ი — გიზგიზი. „ბუხარი დავანთე და შიგ ცეცხლს სულ გურგური გაჰქონდა“.

გურკა-ი, კურკა-ი — კურკა. „დეკას გურკაი სასთულოდ დაუპურდებაკე, რო ჩასთესა ისა, ამოა“.

გლადავ-ს — გყვლეფავს, გატყუებს, გართმევს.

გყავ — გყავს, რაიმეს ან ვინმეს ყოლა. „გოჩავ, შენ და გყავ?“; „ძროხა გყავ?“

გუში — გუშინ, განვლილი წინა დღე.

გძრახავ-ს — გელაპარაკება. „ქალავ, შენი დედამთილი გძრახავს?“

გცა — გცემა, დაგარტყა. „ბალო, ეხლა მე შენ უნდა გცა“.

გცათ — გცემოთ. „ბაღღებო, ეხლა ჩუენ გცათ?“

ფ

დაამას — დაამშვიდოს, დააწყნაროს. „შენმა ბებიაშ ბაღი დაამას“.

დაბუნგლებს — გაამტვერიანებს, ააკვამლებს. „ნაცარი გედმეექექა და დებუნგლა სამყოფი“.

დააგდე — დატოვე, ღიად გაუშვი, ნუ დახურავ (დაგდება-დატოვება). „ქალავ, ეგ კარები ღიად ააგდეღა“; „ეგ საბელი მანდ დააგდე და მამრე მე შავინახავ“.

დააგდეთ — დატოვეთ. დააგდეს — დატოვეს. „წუხელ მგზავრებმა ბარგი ჩუენს დააგდეს“.

დააგდებინეს — დაატოვებინეს. „ჩემმა შვილმა სახლი იყიდა და პატრონმა ბე დააგდებინა“.

დაამბი — დააბი. დაბმა რომელიმე ცხოველისა. „დედავ, ძროხა დაამბი“.

დაამდურაღა — შეაწუხა, დააღონა. „ნანამ ჩემი კატაი, კიკი დაამდურაღა“.

დაამება — დაწყნარება, დამშვიდება. „კბილი მტკიოდა წუხელა, წამალი ჩავიდგი და დამიამდა“.

დაამლოლ-ი — დამბლადაცემული, ავადმყოფი. „გაგაი რამდენი ხანია დაამლოლია, არც ლაპარაკობს, არც გარეთ გამოდის“.

დაამსნილ-ი — დამდგარი, ჩამოყალიბებული ადამიანი. „დაამსნილი დედაკაცია, სუყელი ეკერება“; „დაამსნილივით ახალგაზრდაია“. (იხმარება დამსნილიც). „ეს ბაღი დამსნილი კაცივითაა“.

დაამქრია — დააბნია, დაფანტა. „ბაღლმა სემიჩკაი დაამქრია პოლზე“.

დაამწყუდღიე-ს — დაამწყვდიეს, დააპატიმრეს.

დაამუკლისკუერებს — მუხლის კვერებზე (მუხლის თავებზე) დააყენებს, დააჩოქებს. „ბაღლმა ბოდიში მამიხადა და მუკლისკუერას იჭდა“.

დაარჩენ-ს — არჩენს, შეინახავს. „ჩემი დისშვილი თავის ბებიას თითონ დაარჩენს“.

დაარჩო — დაახრჩო. „ჩუენმა ძაღლმა მთაჩი მგელი დაარჩო“.

დაასაფლოეს — დამარხეს, დაასაფლავეს.

დაასისინებ-ს — დაუსევს, მიუსევს, წააქეზებს, ააგულიანებს. [მეზობელი მეჩხუბება]. „ეხლა მე შეილები რო დავასისინა, რაილა იქნება?“

დაასტენ-ს — დაღებს, დასვამს, დააბრძანებს. „პური დაასტინიან კეცხედა“; „ხატი დაასტინეს იმ წმინდა ადგილზე“.

დაასტენეს — დაასვენეს, დააწვინეს, მიცვალებულის დასვენებას ნიშნავს.

დაასტენდა — დაღებდა, გადატ. დასვამდა, დააჯღენდა.

დაასტინე — დაღე. დაასუინა — დაღო. გადატ. დასვა, დააჯღინა.

დაასტინა — დასვა. გადატ. დაღო (რაიმე ნივთის საღმე დაღება).

დაასტინეს-ს — დასვეს, დააჯღინეს. გადატ. დაღეს.

დაასწურეს — დაასწურეს, ადგილის ან სხვა რამეს დაჩემება — დაკაება — მითვისება. გადატ. მომაკვდავი პირუტყვის (გადმოჩეხილ-გადმოვარდნილის, რაიმეს შეკმაზე გაბერილობის და სხვადასხვა შემთხვევებში) დაკლვის მოსწრების შემთხვევებში. „მეზობელი სახლს ჰყიდდა, მე უნდა მეყიდა, მაგრამ ცხომ დამასწრო“.

დაატყრობ-ს — ესვრის (თოფს), გააგდებს; გახეთქს. „დაატყრო თოფი ქიშტმა ი ნაბაღსა“.

დააფუშაო — დააბუჯა, გააბ-

რუა, გააშტერა, გამოალენჩა. „წამალმა ჭრილობა დააფუშა, აღარ მტკივა“.

დააქცია — დაღვარა, დაღვრა რაიმე სითხისა ან რაიმესი. გადატ. შენობის ან სხვა რაიმე ნაგებობათა დაქცევა.

დააღებს ლაშთა — ყბედობს. გადატ. იტყვიან ბავშვზე, როცა ტირის.

დააყაბულე — დაათანხმე. „ბაღლის მშობლები დააყაბულე, რო გაათხოვან ჩუენს ბაღლზე“.

დააჩქანჩქულე — დაანჯღრიე, შეანჯღრიე. „ჭურჭელი კარგა დააჩქანჩქულე, რო გამაირეცხას“.

დააჩუენებ-ს — აჩვენებს, დაასწავლის, გამოაცდევინებს. „გიგოლის კარგა დავაჩუენე მთიულის ცხენი“; „დააჩუენე ჩუენი ადგილი“.

დააცრინტებ-ს — ცხვირს დააცემინებს. „რაისთუი დააცრინტე. რო არ გასცივიდი?“

დააწკრიტილებ-ს — ააწიოებს. „ძერამ ქათმები დააწკრიტილა“.

დააწუდიდი — მისცემდი, ხელს გაუმართავდი, დაენმარებოდი. „მე დალოცვილო, შენს გერს საჭელ-სასმელს მაინც დააწუდიდი“.

დააჭღია — ფიცის აღსანიშნავად ჯონზე ჭდებები გააკეთა (იხ. ჭღე).

დაახუშებ-ს — დააფურთხებს;

ნერწყვით დაასველებს. „ჭაჭი ერთკე უნდა იყოს მშრალი, მეორეთკე — სველი, დაახუმბედეს ჭაჭსა და გააგდებდეს“.

დაახალე-ს — დახალავს, მოწვავს, მოთუთქავს. „დააქალბენ ქერს, სიმინდს“.

დაბადება არაყისა — გამოხდისას არაყის გამოსვლის დაწყება.

დაბალთვა — დაჭრა, დასერვა, დაკოდვა (ა. ყაზბ.); (ო. ქაჯ.).

დაბალითება — 1. დაყოლიება, დათანხმება. „დაიბალითეს ბერაი და წაიყვანეს იმ თათართან საჭიდაოდ“. 2. მოალერსება; დაშოშმინება, დამშვიდება. „მამამ ისეთი დაბალითება იცის, გააფრახებულ ცხენსაც მაჰკჷიანებს“.

დაბანგულ-ი — ეშხით მთვრალი. „ონისე ნუნუს სიყვარულით დაბანგულია“.

დაბანჩა-ი — დამბაჩა.

დაბარგანავება — დაბარბაცება, შეტორტმანება.

დაბარგანავდება — დაბარბაცდება, შეტორტმანდება.

დაბარებულ-ი — დავალება, დავალებული, შეკვეთა, დაკვეთის მიცემა; გამოძახებული. „ხვალ მე სასამართლოჩი ვარ დაბარებული“. „დაბარებული მაქჷ, რო ჩემმა დამ ქალბნები მიყიდას“.

დაბარვა — კარტოფილის ბუნდისათვის მიწის შემოყრა.

დაბარწკლვა, **დაბარწკლულ**-ი — ძალიან მოკლე კაბა რომ აცვია ქალს ან ცუდად რომ ზის და მოუჩანს ბარძაყები, იმ შემთხვევაში იტყვიან. „ეს ქალი როგორ დაბარწკლული ზის“; „ქალავ, რას იბარწკლები, არ გცხუნეიან?“

დაბარჯვა, **დაბარჯულ**-ი — ზედმეტად თბილად ჩაცმა; იტყვიან ადამიანზე, ბევრი ტანსაცმელი რომ აცვია. „კაცო, როგორ დაბარჯული ხარ, არ გცხელა მაინცა“.

დაბგოლა — კარგად იმუშავა.

დაბეგუა — დაბეგვა, ცემა, ტყეპა. აქედან **დაბეგუილ**-ი — ნაცემი.

დაბეთქება — (დააბეთქებას) — მიწაზე დანარცხება, დახეთქება. „ბაღლი ნელა უნდა დაასუინა, ეგრე დაბეთქება რაიდაა, გინდა ატკივნა რაიმე?“ „მაიქნია ქოთანი და მიწაზე დააბეთქა“; ტყუილებს დააბეთქებას — ტყუილს იტყვის. „ეგეთი ტყუილები დააბეთქა, ბაღლიც არ დაიჭერებს“.

დაბენჩილ-ი — ძალზე გამაძღარი. „წებებს კარგა ვაძოვეთ და კარგაც დაბენჩილები მოვრეკეთ“; „დედის გამამცხორი მხოლოვანი ვჷამე და მაგრა გავიბენჩე“.

დაბეჟილ-ი — დაჟეჟილი. „ფეჭზე ჭეა დემეცა და სულ დაბეჟილი მქონდა“.

დაბეჭეულ-ი — შინაბერა; გაუთხოვრად დაბერებული. „ოცს

წელს გადასული ქალი თუ არ გათხოვებოდა, დაბეჭებული იყო, მაშ რაი!”

დაბზიკება (დაბზიკავს, დაბზიკებული) — ბზიკის — მკბენარი ბუზისგან საქონლის დაკბენა; აბუზარას შეჯდომა. „დაბზიკებული საქონელი დამთხუბა და გარბის“.

დაბზიკდა — ბზიკი შეუჭდა და გაიქცა. „ძროხა დაბზიკდა და გაიქცა“.

დაბინავება — 1. საქონლის შერეკვა ბოსელში და საკვების მიცემა; 2. დასახლება. გადატ. დაცოლშილება. „საქონელი დავაბინავე“; „ახალ სახლში დავაბინავედით“; „შვილს ცოლი შავრთე და დავაბინავე“.

დაბირკლავს — ძვ. ცრურწმ. დააზიანებს, დააშავებს (დააკოჭლებს, თვალს აატკივებს და სხვა). „ვინც ფუძის ანგელოზს აწყენდა, ანგელოზი დაამიზნებდა და დაბირკლავდა“.

დაბოლიავება (დააბოლიავებს, დააბოლიავდება, დაბოლიავებული) — ურმის დაყირავება, ბოლოების მიწაზე დახრა.

დაბოროლება — (დააბოროლებს) — დაყოვნება, შეფერხება, დაბრკოლება. „წასასულელად გამზადებული ვიყავ და შენ დამაბოროლე!“

დაბუჯალება || **დაბუჯვლება**

(დააბუჯალებს, დაბუჯალდება, დაბუჯალებული) — დაბრუნება, დატრიალება. „დოლაბი რო დაბუჯალდება, სარეკოლაიც ფრენას დაიწყებს და ჯემირაის ღარს გაანძრევს“.

დაბრიხება — (დააბრიხებს, დაბრიხებული) — დაელმება (შდრ. ბრიხი). გადატ. შური თვალების გადმოკარკვლა. „მაიცა, ერთი მოვიტანა კარგი (ვეში) ავეჯი, ნახე, როგორ დავაბრიხებინე მეზობელს თოლები!“

დაბრმება — დაბრმავდება. „დაუბრმა თოლი“.

დაბრმა — დაბრმავდა.

დაბრეცილი — უსწორმასწორო რაიზე საგანი, დაღრეცილი, დაგრეხილი. „ეს როგორღა დაბრეცილი ჯონია“.

დაბუბუნება — რაიზე საქმის გულიანად, დაუზარელად გაკეთება.

დაბუნდავებული — არეულ-დარეული, მიყრილ-მოყრილი, დასალაგებელი სახლი.

დაბუგილი — დაბუგული, დამწვარი; გადატ. ძუნწი, გაუმეტებელი ადამიანი. „ჩუენი რძალი ისითი დაბუგილია, გული რო მიგდიოდეს, წყალს არ მაგაწუდის“.

დაბუდილი — იტყვიან თოვლის ან წვიმის ბურუსის ჩამოწოლისას. ე. ი. მოიღრუბლა, ბურუსი ჩამოწვა. გადატ. იტყვიან ფრინველმა ბუდე გაიკეთა — დაიბუდაო.

„დილას ქუთაღში შამოვიდა და დღეს დაბულილი იქნება“.

დაბულეზა (დააბულეზს, დაიბულეზს, დაბულეზული) — კრუხ-წიწილის დაბინავება. „წიწილ-კრუხთ დაიბულეს“.

დაბურკებულ-ი — დაგროვილი, ამობურცული რამ სიმსივნე კანქვეშა. „მუტლჩი ქვა მამხუდა და სულ დაბურკებული მქონდა“.

დაბუშკილ-ი — კუშტად მყოფი, წარბშეკრული, გაბღვერილი; სიტყვაძუნწი. „რას დაბუშკილი ზინხარ, სტუმრებისა სირცხუილია, აიძრახე რაიმე“.

დაბუშტება (დაუბუშტებს, დაუბუშტდება, დაბუშტებული) — ამობურცვა, კოპების გაჩენა სხეულზე (დარტყმის შედეგად). „ქოთაჩი თავი კულას მივაგალე და დაბუშტდა“.

დაბუცება (დაებუცება) — შეჯახება, „დატაკება; დაჭიდება. „თავქუთე გაქეულმა თავი ვერ დაიჭირა და ხეს დებუცა“; „დებუცე თუ არა, მანინვე ძირს გადავიგე“.

დაბუტილ-ი — დახუთული, ფეხებმტკივანი. „მთელი ზამთარია, დაბუტილი დაედივარ“.

დაბუტება ჰელ-ფევისა — დახუთვა ხელ-ფეხისა.

დაბლაჯნვა — დაჩხაპნვა. „ბალღმა საშინაო დავალეზა დაბლაჯნა“.

დაბღლეძა (დაბღლეძილი) — დახევა, დაფხრეწა, დაფლეთა, დაგლეჯა. „მეზობლის ბალღს დაბღლეწილი ხალათი ეცო“. დახეული, დაფხრეწილი, დაგლეჯილი, დაფლეთილი“.

დაბღუნცილ-ი — მოხრილი, მოკაკული ადამიანი.

დაგაამეს — დაგამშვიდეს, დაგაწყენარეს. „შენმა შვილიშვილებმა კარგა დაგაამეს აქ ყოფნითა“.

დაგა-დაგა — ყოჩების ჩხუბი.

და-გ-ადნებ-ი — გენაცვლები, შემოგვევლები. „სუყელაი კარგა უამბოდე, ეგრემც (აგრემც) დაგადნები!“ „ვაი დაგადნი, როგორ კარგი ამბავი მამიტანე“.

დაგაზვა — გაქცევა. დაგაზა — გაიქცა. „ბალღს გაუჩავრდი და შინისაკე დაგაზა“.

დაგაყაბულებენ — დაგითანხმებენ. „ვეგნი შენ სახლის გაყიდვაზე დაგიყაბულებენ“.

და-გ-აჭკნებ-ი — მოსაფერებელი გამოთქმაა: დაგენაცვლები. „საწინდე დამისთე, ეგრემც დაგაჭკნები!“ „ვაი, დაგაჭკნი, როგორ გაზდილა ეს ბალღი“.

დაგბრმოზია თოლის ჩინი — წყევლაა და ნიშნავს: დაგბრმავეზია თვალის სინათლე.

დაგითავა — სიცოცხლე მოგისპო.

დაგდება (დააგდებს, დაგდებალი) — მკვლარი ნაშეირის შობა. „ძროხამ ვბო დააგდა“, „ცხენმა მკვლარი კუთცი დააგდა“.

დაგება — ლოგინის გაშლა. გადატ. საბნის საპირეზე სასაბნე მატყლის დადება — გაშლა და შესაკერად გამზადება. გადატ. რაიმე იარაღზე ტარის დაგება — გაკეთება. „კუთერს ტარი დაუგე“, „მამას ლოგინი დაუგე“, „საბანი დავაგე და შესაკერი მაქუ ეხლა“.

დაგერშილი-ი — გაწვრთნილი ძაღლი.

დაგეპოცება — დაგეხოცება, გაგიწყდება, მოგიკვდება. „საქონელს ზამთრისთუთი თივა და კორმა თუ არ მოუმარაგე, დაგეპოცება“.

დაგზიურებულ-ი — გზაზე დამდგარი გამგზავრებული. გეზალებული, საღმე მიმდინარი.

დაგიაღმათდა — წყევლაა და ნიშნავს, სიცოცხლის დღენი დაგიმთავრდესო; ბოლოს მომდები სენი რამ შეგეყაროსო.

დაგიაშვებაკე — დაგიშვიდება — დაგიწყნარდება ხოლმე, ტკივილს აღარ გრძნობ.

დაგიგრუნიზა — დაგიხვია, დაგიხუჭუჭა. „ქალავ, გინდა თმები დაგიგრუნიზა“.

დაგიერთხია პირი — დაგიღია პირი. „რას დაგიერთხია პირი და უშნოდ იღრიკები“.

დაგისტენ-ს — დაგსვამს, მოგისვამს, დაგაჯდენს, დააჯდენს. გადატ. დადებს. „ბალო, მიდი შენი მამა ცხენზე დაგისტენს“, „ბალოს გამოვატანე შენთან ერთი მეშოკი ფქუთილი და კარებში დაგისტენს“.

დაგიფხუტუნა — დაგიტატანა, გაგიწყრა, გაგიჯავრდა. „ბალო შენმა მამამ წელა რაზე დაგიფხუტუნა“.

დაგიჩუიე — დაგიჩვიე, გაგზედნე, შეგაჩვიე. (შდრ. საბა — ჰედნა). „კუთცი დაგიჩუიე, ამას იქით შაგიძლია შასჯლოდე“.

დაგიძახე — მოგიწვიე. „გუში კორწილში დაგიძახე და რაისთუთი არ მახუნე“.

დაგიწიგნარებ-ს — მოგიყვება.

დაგკრავ — დაგარტყამ, გირტყამ. „თავი გამანებე, თორო დაგკრავ“.

დაგლა (დააგლის, დაეგლება, დაგლილი) — დაბერტყება, დანარცხება, დახეთქება. „ქუდი მიწაზე დააგალა“.

დაგლა-ი — თამაში, შეჯიბრებაა ბურთით, ვინც მეტჯერ დააგლის ბურთს მიწაზე. დაგლილი ბურთი ისევ მალა ამოვარდება, ხელმეორედ დაარტყამენ და ხელახლა დაიწყებენ (სიონი).

დაგლეჯილ-ი — დაკბენილი; მგლისაგან (ნადირისაგან) დაკბე-

ნილი პირუტყვი. გადატ. ძაღლის-გან დაკბენილი პიროვნება. გადატ. ტანსაცმელშემოფლეთილი, ძონ-ძებმოსილი პიროვნება.

დაგლოთნვა — დაყვავება, მოფერება, დამამშვიდებელი, დამაწყნარებელი სიტყვებით მიმართვა. „გაშმაგებულს ცხენს განა ცემა უნდა, დაგლოთნვა უნდა“; „შაშინებულს დაგლოთნვა უჯდება“.

დაგმანვა (დაგმანული) — ჭუჭრუტანების დახურვა, ამოვსება.

დაგოზება (დაგოზებული) — რამეზე უზომოდ რაიმეს წასმა. „ბაღს“ პურის ნაჭერზე ერბო ჰქონდა დაგოზებული“; „მეზობლის ქალს სახეზე კრემი ჰქონდა დაგოზებული“.

დაგოხილ-ი — გატუტყვიანებული (ნ. გოხი). „დაგოხილი ახალუხის საყულო ჰქონდა“.

დაგრაზავ-ს — (დაიგრაზება, დაგრაზული) — დაკაწრავს. „ეკლებმა ხელები დამგრაზა“; „კატამ მწკალით დამგრაზა“, „დედაკაცმა ლოყუები დაიგრაზა“.

დაგრილება — საქონლის დამაკება. „ჩუენმა ცხენმა დაიგრილა“.

დაგრკოვილ-ი — ბუნებრივად ხვეული თმა. „შავი და დაგრკოვილი თმა აქჷ“.

დაგრუეზილ-ი — დახუჭუჭებული, გრუზა თმა. „როგორ შავი

და დაგრუეზილი თმები გაქჷ ზანგვითა“.

დაგსხლტეთ — გადაუხვიოს, გადავიდეს, აგცდესთ. „ის ქიშტი არ დაგსხლტესთ და საქონელიც გაირეკას“.

დაგუზგუზება — დიდი ცეცხლის დანთება ღუმელში.

დაგულვა¹ — მისადგომ და საიმედო ადგილას თივის მიტანა, დაწყობა. „თივის საგულეებელჩი დაგულვა ვიცით, მამრე ჩამავთარით-კე“.

დაგულვა² — (დაგულავს, დაიგულება, დაგულილი) — 1. დაქოლვა, დაფარება, შეფუთვა, დათბუნება. „კარტოხი კარგა დავგულე ჩალითა, თორო ყინვაა და დამკრება“; „საარაყე ვერ დავგულე კარგა და ჭერთაც არ გაფუფებულა“. 2. წყევლა: დაიგულას — დაეყაროს მიწა. „ვაი, დაიგულე შავის მიწის ძირა!“

დაგულისტყუება (დაუგულისტყუებს) — დამიზნება, მომარჯვება, მოულოდნელად და დაუნდობლად დარტყმა. „დაუგულისტყუე და ისრი გავსცხე სახეჩი“, „დაგულისიტყუებით დაჰკრა ჯოხი“.

დაგულისყურება — დაკვირვებულება, დაკვირვებული ვარო. „დაგულისყურებული ვარ, ეგ ქალაი მართლა პატიოსანია“.

დაგულისყურებით — დაკვირვებით, მომზადებულად, წინასწარ სხვისთვის მოულოდნელად. „დაგულისყურებით დაჰკრა“.

დაგჩხურსკე — ძროხა გირქენს ხოლმე. „ჩუენი მაზხური მეგონი შენ დაგჩხურსკე“.

დაგცას — მოგივიდეს, დაგემართოს, დაგეცეს. „ნეტაი შენი გულისა დაგცას!“, „ერთურთის გულისა დაგცასთ მამა ზეციერმა“.

და-და-და — ბავშვს რომ ფეხზე დგომას აჩვენენ, შორიანლო ხელებს აშველებენ და გასამხნევებლად ეუბნებიან: „და-და-და“ (ე. ი. დადექი).

დადაი — მოძახილი მოთქმით ტირილის დროს. მოტირალი შვეიდოდა თუ არა ოთახში, სადაც მიცვალებული ესვენა, დაიძახებდა: „დადაი“, ჭირისუფალი კი უპასუხებდა მოთქმითვე: „ადაი“ (ა. ყაზბ.).

დადადაი — მწუხარების, დანანების გამომხატველი წამოძახილი. „დადადაი, როგორ მოუსტენარი ბაღლია“.

და-და-და-ი! — მწუხარების, ოხვრის შორისდებული (ა. ყაზბეგ.).

დადე — გაჩერდი, დაწყნარდი. გადატ. დადექი || დადგა — გაჩერდა.

დადედამისულება (დაა-

დედამისულებს) — შეგინება (დედ-მამის სულისა, მათი სახსენებლისა). „რასლა უზამდა, მაპარულს უკენ ვერ დაიბრუნებდა და ერთილა დაადედამისულა ქურდი“.

დადედა, ჩე — საუბ. მიმართვაში: კარგი ერთი, გაჩერდი. გამანებე თავი. „დადედა, ჩე, აბა, რას ლაპარაკობა“.

დადოშება — გაუშნობა, დასრულება. „ეს ქალაი როგორ ლამაზი იყო და როგორ დადოშებულა“.

დადურადება — (დაადურადებს, დადურადება, დადურადებულა) — შეწუხება, დაღონება, გაწვალება, წამება, დაჩაგვრა. „ბაღლები დამიდურადდეს“; „რას ერჩი, ვგრეც დადურადებული ბაღლია“.

დადღანვა, **დადღანავს** — კოქაობის დროს მოგება; ვულგ. გამოსცინცლავს, გამოსტყუებს. „ბაღლებს სათამაშო კოჭები დავსდღანვ (ნ. წასდღანავს).“

დადრეცა — მოხრა.

დადრეცილი — უსწორ-მასწორო, მოხრილი (ო. ქაჯ.).

დადღლაძე (დადღლაძეავს, დაიდღლაძეება, დადღლაძეული) — სისველისაგან ფეხსაცმლის სიგანეში გაწევა, მოფონება — მოშეება. (სინ. დალაყვება). „ავდარჩი ქალბნები სულ დაიდღლაძეა“.

დაესწუერ — დაესწარი.
„დღეს ეკლესიაში წირვას დაესწუერ?“

დაეჯალდა — დაემორჩილებინა, დაეჯაბნა.

დავათხტი — ჩავაცვიდი.
„ბაღს დავათხტი და ვათქმევენიე, ჩემი ძმა არაყს სომდა თუ არა“.

დავადონე — შევაწუხე, დავტანჯე, გავაწვალე.

დავაშუელე — დავაშველე.
„მთურალი კაცები ჩხუბობდნენ და დავაშუელე“.

დავაშურე — დავაჩქარე. „შვილის ჯორწილი დავაშურე“.

დავიბღუნცე — მოვიხარე, მოვიკაკე, მოვიკრუნჩხე.

დავითუერ — დავთვერი.

დავილაჭები — დიდი ნაბიჯებით დავდივარ.

დავიღლებიკე — დავიღლებიხლამე.

დავიჭირათ — შევიბყროთ, დავაპატიმროთ. „დამნაშავე უნდა დავიჭირათ“.

დავიხსნი — გავანთავისუფლებ. გადატ. დიღებს, ფოლაქებს. „დიღილოს დავიხსნი“.

დავიხსონებ — დავიმახსოვრებ.

დავიხუედრა — დავიხვედრო. „გონჯი ენის გამოთ მეზობელი რო-

გორლა დავიხუედრა და გვევლანძღვინა“.

დავლათიანი — იღბლიანი, დოვლათიანი. „ჩემი ძმა დავლათიანი კაცია“.

დავლათი — დოვლათი, ქონება. გადატ. — იღბლიანი.

დავლათაი — იტყვიან უიღბლო ადამიანზე.

დავლეე შენ ავ დღეთა — გენაცვალე, გენაცვალე. „ერთი გალაი შემა მამასესხე, ეგრემც დავლეე შენ ავ დღეთა!“, „როგორ გამახარე, ვაი, დავლეე შენი ავი დღენი!“.

დავმსხუილფეჯდი — დავმსხვილშვილდი, შვილები დიზარდნენ, დავაუკაცდნენ, ყველა შრომის უნარიანი გახდა.

დავმძანლდი — (მძახალი, მოყვარე). დავმოყვრდი, დავენათესავე.

დავრიეთ — შევურიეთ ერთმანეთს. „მე და გახამ ცხორი დავრიეთ“.

დავრიჟათ — შევაჯიბროთ. (ცხენების გაქცევაში შეჯიბრებაზეა ლაპარაკი). „კოტე, მოდი, მე და შენ ცხენები დავრიჟათ“.

დავრეტრეტდი — დავბარბაცდი, დავრეტდი.

დავსაყნდი — მთაში სიარულის დროს, ასვლისას შევკრთი — შევემინდი და იმავე ადგილას უძრავ-

ვად დავრჩი. ამ შეკრთომა-შეშინებას ჰქვია დასაყნება (დავსაყნდი). ასეთ მდგომარეობაში მყოფს სხვა ვინმე უნდა მიეხმაროს.

დავსწუმელ — დავწველ. (ძროხების მოწველა).

დავღლევ — დაღვევა რაიმე სითხისა. დავღლევ, შევსვამ.

დავცუტენე — სიმინდის ტაროდან მარცვლის გაცლა. „წუხელ ერთი მეშოკი სიმინდი დავცუტენე“.

დავცუტივდით — დავრჩით, დავყოვნდით. „პერეველზე გონჯი გზა იყო და ღამე იქ დავცუტივდით“.

დავწრთილფეგდი — დავწვრილშვილდი, ბევრი შვილები შემეძინა, დიდი ოჯახი შემეძენა.

დავხუდი — დახვედრა, შეხვედრა, დავხვდი, დავხვდი.

დავხუშე — დავაფურთხე.

დავჰკრაწე — დავფხაჰენე (დაკრაწვა — დაფხაჰენა).

დავჰქუინათ — დავარქვით, უწოდოთ, რა სახელი მივანიჭოთ, ვუბოძოთ (დავჰქუინე — დავარქვი).

დაზაყზაყება (დააზაყზაყებს) — დანძრევა, მორყევა. „დააზაყზაყე პალო და აღუილაღ ამასძურება“.

დაზდა — დაზრდა. „ქმარი მა მიკუტდა და ემ ხიზანს დაზდა უნდა“.

დაზეზება — ჩამოსვლა (ზემოდან ქვემოთ ჩამოსვლა).

დაზიდვა (დაზიდავს, დაზიდება, დაზიდული) — დაკეტვა. „კარი დაზიდა“ (ნ. კარდაზიდული).

დაზურგვა — დიდი ტვირთის ზურგზე წამოკიდება. აქედან დაზურგული — ზურგზე მძიმე ტვირთ მოკიდებული.

დაზურება (დაიზურებს, დაეზურება, დაზურებული) — დაზარება, სიზარმაცის, უხალისობის გამოჩენა. „ეგრემც გენაცულები, ნუ დაიზურებ, გადადი კარტოხაჩი, ცოტაი დაქარჩე“.

დაზძახა — უთხრა. გადატ. შემოსძახა, ე. ი. სიმღერა წამოიწყო.

დათავსწორება — გათანაბრება, ბარი-ბარ განდობა. „სისხლის აღებაჩი იყუისკე დათავსწორება ძტელად, როცა მაკლულის მხარე მამკლავის მსხტერპლს გაათანაბრებდა“.

დათიება — სიცოცხლის მალე მოსპობა. „დათიება შენა ჩემი ესრე გამწარებისათუი“.

დათირება — გაჩუმება, დაყვავება, დამშვიდება, დაწყნარება, ბავშვისა.

დათლამ[ბ]ვა (დათლამ[ბ]ავს, დაითლამ[ბ]ება, დათლამ[ბ]ული) — 1. ქონიანი საჭმლით მაღის დაკარგვა, მოსუყება. „ღუმამ

და ერბომ ძრიალ დამთლამა; 2. მო-
დუნება. „სიცხემ დამთლამა“.

დათლუიკდა — ფქვილს რომ
ცხელ წყალში ჩაყრიან და პატარ-
პატარა ბურთულებად შეიკვრება,
ე. ი. კარგად არ გაითქვიფება, ამა-
ზე იტყვიან დათლუიკდაო.

დათრა (დათრის) — წათრევა,
წადება, დაზიდვა. „რაიც კი უნდა
იპოვნას ამ ბალღმა, სუყელას ში-
ნათვე დასთრისკე“. „ყურებში ზელი
წაავლა, საბზელაისკე დათარა“
(ხალხ.).

დათუია — მამაკაცებისა და ქა-
ლების ცეკვა-სიმღერა, ფერხულის
სახე სიმღერით: მამაკაცურად
გამოწყობილი ქალი — დათვია —
წრეში იდგა და ხუმრობდა, „საცო-
ლედ“ იჩრევედა ლამაზ ქალებს. მო-
ცეკვავენი შეკვეთებს აძლევდნენ
და შესძახებდნენ: „არალო, ჩუენო
დათუია ... დათუო, მხალი მაგიტა-
ნე, თავს ნაგვევი გადიყარე, ეგ გა-
უშუი, ცხო შაირთე!“ თამაშის შე-
სრულება და ტექსტი სხვადასხვა
სოფელში სხვადასხვა ვარიანტით
სრულდებოდა.

დათუის ესკალა-ი — შავი ასკი-
ლი.

დათუის ქაჩქაჩა-ი — ფშუკურა,
მცენარე, უტყეო მთის მრგვალი,
უქულო სოკო, შიგნით ყვითელი
მტკერი ან სითხე აქვს.

დათული-ს — მოჰყვება, ჩამო-

თვლის (ამბავს, ზღაპარს, ლექსს).
„ბიძავ, აბა დატუითოლე რაიმე
ძუელი ამბოვი“.

დათქუირება — დასუქება
(ცხენებისა). აქედან დათქუირებული
— დასუქებული. (ა. ყაზბ., I).

და-ი — მოხევე ამ სიტყვით მი-
მართავს თავისზე უფროს ქალს;
იხმარება დედის, ბიცოლას მნიშ-
ვნელობითაც. „დავ, მითხარდა, ქა-
ლის გულს როგორ აკეთებ?“

დაიგებ-ს — გაიშლის, გაი-
წყობს, მოამზადებს. „ჩემი ძმა
გუიან მოვა, თუითონ დაიგებს ლო-
გინსა და დაწვება“.

დაიგულას მიწაჩი — წყევლაა
და ნიშნავს დაიმარხოს მიწაში.

დაიდგნობ-ს — დაიმყარებს,
სიმძიმეს გაუძლებს, დაიჭერს.
„შენს მკრებზე შევდგები და ვერ
დამიდგნობ?“; „დედაბოძი დალბა,
ჭერმა ველარ დაიდგნო და მთელი
ბანი ძირს დეეცა“.

დაიდებ-ს — 1. დამაკდება.
„ძროხამ ერთი თუეა იჯარა და ის-
რიე ავარდა საჯარებლადა, ალბათ
არ დაიდვა“; „ძროხა აღარ ხარობს
და ალბათ დაიდვა“. 2. უპატივც.
დაიდება, დაწვება, დაეგდება. „სა-
შენო ლოგინი არაა, ემანდ დაიდევ
სადმე! შენ შენთუი დაიდევ, არ-
ცვინ არ გკითხავს, როგორც სძევ-
ხარ, ისრი დაიდევ“.

დაიდენ-ს — დასისხლიანდება,
გასისხლიანდება.

დაიდუგდუგებ-ს — დაიგრი-
ლებს, დაიგრუხუნებს. „დაიდუგ-
დუგა თოფმა“.

დაიზდუხებ-ა — ვულგ. დაი-
კარგება, მოშორდება. „დაიზდუხე
აქათითა!“

დაითათხებ-ა — საუბრ. ირონ.
ფხვებგაფარჩხული დადის.

დაითაკილა — იუკადრისა. აქე-
დან თაკილობს — უკადრისობს.

დაიკარ — დაირტყი, ირტყი.

დაიკივლა — დაიყვირა, შე-
ჰყვირა, დაიძახა, შეუძახა.

დაიკივლის — დაიყვირის.

დაიკრავ-ს — დაირტყამს, მო-
იხვედრებს. გადატ. ჰრილობაზე
მალამოს დაიდებს.

დაიმქრა — მიმოიფანტა.
„წუთისქულჩი საფქოვი დაიმქრა“.

დაიმყოინებ-ს — 1. დაიყოლი-
ებს, დაითანხმებს; 2. დაამწვიდებს.
„მემრე დემყოინა ე კაცი“.

დაიმჭლარებ-ა — დასკდება,
დაიბზარება, დანაოკდება (სახის
კანი და სხვა). „მჭალი რო გამაცხო-
ბის დროს სწორ არ დადგება, და-
სკდება, დაიმჭლარაო ვიტყუით“.

დაინებებ-ს — დაეპატრონება,
დაისაკუთრებს, დაიმორჩილებს.
„ავიდეთ ტრაპიზონი და ამე სოფ-
ლები, დავინებეთ ისა და მივბრუნ-
დით იქითა“.

დაიპაპანებ-ს — დაისიცხება,

დასიცხავს. „სიცხით რო კუდებიან
აღამიანიც და ცხოველიც, ესრე
იტყუიანკე — დაიპაპანაო“.

დაირჩო — დაიხრჩო. „წიწილი
წყალჩი ჩავარდა და დაირჩო“.

დაისტენე — დაისვენე. „შვი-
ლო, შენ დღეს ბევრი იმუშავე და
ეხლა დაისტენე“.

დაისტინე — დაისვი, დაიჯინე.
„კაცო, აიყვანე ეს ბალლი და მჯარ-
ზე დაისტინე“.

დაიფოროქებ-ს — 1. დააფო-
რიქებს, აიკლებს, დაარბევს, ააწი-
ოკებს, არევედარევს. „გულს ქორე-
ბულად დაჰქროლეს, დაიფოროქეს
სრულადა, წაართვეს ბეჩავს მწვი-
დობა, გადაეკიდნენ მტრულადა“
(ა. ყაზბ.); 2. დაიტაცებს. „დაიფო-
როქეს საძოვრები“.

დაიქსავ-ს — დაქსელავს,
ქსელს გააბამს; მოქსოვს. „დავიქსავ
საქსოლსა“, „ზოგჯერ ათი მკლავი
ტოლი დავიქსითკე“.

დაიღორა — დაიქცა წყალი ან
რაიმე სითხე. „ბაღლმა ვედრაი
გადააქცია და წყალი დაიღორა“,
„მეორე მსოფლიო ომში ბევრი
ხალხის სისხლი დაიღორა“.

დაიცა — მოიცა, მოიცადე, დაი-
ცადე, მოითმინე. „შვილო, დაიცა
გაიზდები და მშობლის ამაგს მემრე
გაიგებ“.

დაიძაბება — დაცინე. დაეხე-
ტება; დაყუდებულია. „მთელი დღე
ფოლორცებში დაიძაბება“.

დაიწკრინას — დაიწმინდოს, დაილექოს. „მღწერიე წყალია, დააცალე, ვედრაჩი დაიწკრინას“.

დაიწკრენს — დაიწმენდს, დალექავს.

დაიწრიხება-ა — უსწორ-მასწორო გახდება, დანაოჭდება (ქსოვილი). „თუ მაგრად მაუვიდა შაგრეხა (ძაფს), ნაჭერი დაიწრიხება და გონჯა დაიჭერს ტანსა“.

დაიჭოჭება-ა — სახეზე გამოაყრის ფერად წინწყლებს, დაფორეჯდება. „როგორც რო ლურჯი ბეჭდის თოლი, აი, ისრი დაიჭოჭა“.

დაიხატება-ა — 1. ხატში მივა და ლოცვა-ვედრების წესს შეასრულებს. „ქალი და რძალი დილითვე დაიხატა, ხატჩი ილოცეს“. 2. დროულად გამოცხადდება.

დაიჯაჯა — დაიხვრიტა, დაიკიბა. „ფიცარს ჩირჩილი გაუჩნდა და სულ დაიჯაჯა“.

დაიქელთა — ხელში ჩაიგდა. „გოჩამ ქალი დაიქელთა“.

დაიხაფრა — დაიკარგა.

დაიხაფრე — დაიკარგე, წადი, მოშორდი. აქედან დაიჯაფრება-ა — დაიკარგება, წავა მოშორდება, მოუსვამს აქედან.

დაიჭრასტუნებს-ს — ხმაჩახლეჩილად, ჩახრინწული, შეცვლილი ხმით, ყელგამშრალი დაილაპარაკებს. „რაილაც დაიჭრასტუნა, ვერცკი გავიგე“.

დაკამურება — (დააკამურებს) — დახამხამება. „თოლების დაკამურება“.

დაკანება (დააკანებს, დაკანდება, დაკანებული) — 1. სახის კანის აქერცვლა. „სახე დამიკანდა“; „დაკანებული მიქუს სახე“. 2. კარტოფილის თხელი ფენის შეწვა გახურებული ღუმელის ზედაპირზე ან შოთის გამოცხობა ღუმლის ზედაპირზე. „კარტოხანის დაკანება ზამთარჩი ვიცით“; „პური აღარ მქონდა და პეპელებილა დავკანე საკვლდახელოდა“. დაკბილვა (დაკბილავს, დაიკბილება, დაკბილული) — 1. ჩალის ან თივის ზვინების გადაკვრა ბალახისგან დაგრეხილი თოკით — ვალდახით, რომ ქარმა არ დაშალოს. „ჩალა დაკბილე“; 2. ცივი იარაღის პირის ამომტვრევა, ამოცვენა. „ლეკის კმალი დაკბილა ქიშტის კმალი“; „დაკბილულია სატევარი“.

დაკეთება — 1. ქალამნის შეკერვა. „ბანდულეების დაკეთება დაიწყო დილითვე“. 2. გარჩევა, დარკვევა. „ძნას რო გავლევით კალოზე, მამრე მარცტულის დაკეთება დავიწყითვე, ცხავი და ტაბაკი დავიშუელითვე“.

დაკერტილი-ი — დახეული, ნაჭერ-ნაჭერ ქცეული. „დაკერტილი კაბა ეცო“.

დაკეჭნა, (დაკეჭნვა) — წვრილ-წვრილ ნაჭრებად დაჭრა, დაკუწვა;

დასერვა, დაქრა, დაბალთვა. „მეში სულ მთლად დაუქეპნია ბალსა“.

და-ჰ-კიდებ-ს — დაავალდებულებს, სანაძლეოთი დაავალდებს. ბავშვები ნეკა თითების შეერთებით (გამონასკვით) დანაძლევედებიან და ერთმანეთს დაჰკიდებენ სანაძლეოს ფიცით: „გაუწყდეს ნაწლევი, ვინც დაჰკიდას და არ მისცას“. დანაძლევებულები ცდილობენ ერთმანეთისათვის რისამე შეტყობას, თუ ერთ მათგანს დაავიწყდა და მიიღო, მეორე მოაგონებს: „მე შენ ორი კუერები დაგკიდე; გიგას ერთი კუერცხი დავჰკიდე და არ მამცა“.

დაკმობა (დაკმობს, დაკმება, დამკმარი) — თოვლისა და მზის გავლენით მხედველობის დროებით ნაწილობრივ დაკარგვა. „მთაზე გადმოვე, მზიანი დღე იყო და თოვლები დამკმა“, „დამკმარი თოვლები ჰქონდა ბალსა“.

დაკმუვლება — დაკვამლება. დასაფლავების დამეს საფლავებზე აფეთქებენ დენტს, რომ მის სუნზე ნადირი დაფრთხეს და სამარხი არ გათხაროს.

დაკოლტება (დაკოლტებული) — დაგროვილი თივა. „თივა ავხუტე, დავაკოლტე და ხორმებად ავაგე“.

დაკონვა (დაკონავს, დაიკონება, დაკონილი) — შეხვევა, შეკვრა, შესუღრვა. მიცვალებული როცა

შორიდან მოჰქონდათ, ახვევდნენ ნაბადში და კრავდნენ თოკებით. ამას ეძახოდნენ დაკონვას. „შემორჩენილია წყევლა: „ვია, დაგკონე! დაკონილსამც მაგიტანენ!“

დაკრაწვა (დაკრაწავს, დაიკრაწება, დაკრაწული) — დაკაწვრა; დაფხაჭნა.

დაკრვა-ი — კოჭებით თამაშის ერთ-ერთი სახეობაა. მოთამაშეები შემოხაზავენ მიწაზე წრეს, წრის შუა ადგილას მწკრივზე დააწყობენ კოჭებს. წრიდან 2-მეტრის მოშორებით (კოჭების მწკრივის პირდაპირ) დადგება მოთამაშე და ესვრის ერთ დიდ კოჭს (რომელსაც ტანას ეძახიან) მწკრივში ჩაყენებულ კოჭებს. კოჭი მოთამაშემ წრის გარეთ უნდა გაიტანოს. თუ ვერ გაიტანა კოჭი წრის გარეთ, მაშინ შემდეგი მოთამაშე ესვრის დიდ კოჭს წრეში მყოფ რომელიმე კოჭს წრის კიდებიდან. ვინც მეტ კოჭებს გაიტანს წრის გარეთ, ის არის მოგებული.

დაკრთება — შეშინდება, დაფრთხება. „ჩიტუს ესროლეს და დაკრთა“.

დაკლარძვა — საქონლის შიგნეულის მოთუთქვა.

დაკონწეწება — გაბზარული, გატეხილი ჭურჭლის კონწეწით დაკავშირება, გადაბმა, გამრთელება. „დაკონწეწება ვიცოდითკე გაწერილი ჭურჭლისა, კონწეწი მავამზადით“.

დაკრკოვილ-ი — დაგრუზული, დახუჭუჭებული. „დაკრკოვილი თმანი აქუ ამ ქალსა“; „დაკრკოვილი ბატენის ტყავია“.

დაკრულვა — დაწყევლა, წყევლა. „მაგ დედაკაცმა უბედური დაკრულვა იცის“.

დაკრულ-ი — დარტყმული, ნაცემი. „წუხელ ჩემი ღორი შინ დაკრული მოვიდა“.

დაკუთა(დაჰკუთეს, დაეკუთებდა, დაკუთილი) — 1. აკრძალვა, აღკვეთა. „ერთი წელია სასმელი დაჰკუთეთე“; „ღორის ჯორცს არა ვსჭამ, დაკუთილი მაქუ“. 2. შემოლევა, შემოკლება. „რაც ცხორი მთაჩი წავიდა, ჯორცი დეგუთეკუთა“. ფიცილის ფორმაა: „ადარ მაქუ, ისრიმც არ დამეკუთებდა პურის მჭამელი; 3. მონატრება, მოკლება, არყოფნა. „ახალციხე და კარკულა ხთის პირით დაწყევლილია, ზაფხულჩი მთორე არ მოდის, ზამთარს მზე დაკუთილია“ (ხალხ.).

დაკუთერცხილ-ი — კვერცხსავსე, კვერცხმდებელი ქათამი. „რო დაჰკლავ (ქათამს), თუ ბევრი კუთერცხი აქუ, დაკუთერცხილიაო, ვიტყუით“.

დაკულევა (დაჰკულევს, დაკულეული) — დაკვირვება, გამოცდა, ნახვა. „დამიკულევია, აღდგომა სულ მუდამ მზიან დღეს არისკე“.

და-ჰ-კურენც-ს — დაჰრის, შე-

კრეკს. „თმები დაჰკურინცა ეშმას, ფრჩხილები დაშკრა“.

დაკრუთხა — მაგარი კამფეტის, შაქრის ნატეხის კბილებით ჩამტვრევა პირში. „ბალღს კამფეტი მივე და მაშინვე სულ დაკრუთხა“.

დაკუდვა — მთაში თივის ზვინის შეკვრა, საბღის ბოლოების გამონასკვა, რათა ჩამოთრევის დროს არ დაიშალოს.

დაკუმპვა — დასკუმპვა — მსხვილფეხა რქოსანი საქონლის დასკორვა, გარეთ გასვლა.

დაკუნკილი — გამხდარი, მხრებში აწურული და წელში უშნოდ მოხრილი ადამიანი.

დაკუნტალება — ჩაყუნცვა.

დალ-ი — რეზინის საწოვარა. „ქალაშავასათუი დალი ვერცად ვიშოვნე“. „დალით ნაზარდიო“, — იტყვიან რძითა და საწოვარათი გაზარდილ ბავშვზე.

დალაგდეს — დალაგდნენ, დაბინავდნენ. გადატ. დასხდნენ. „ხატჩი სუფრა გაიშალა, ხალხი დალაგდა და ქეიფი დაიწყეს“; „ჩემი ძმა და რძალი ოსებჩი ახალ ბინაჩი დალაგდეს“.

დალამუნება — მოფერება. „ხიზანს დალამუნება უყორს“.

დალასტულ-ი — დონდლო, მოუქნელი ადამიანისათვის შეჩქმეული სახელი.

დალაღებულები — დასუქებულები. „ჯოჯი მახრუები გაუშუი და სთუელზე დალაღებულები ჩამოვიღეს“.

დალაყუება (დალაყუებს, დალაყუდება, დალაყუებული) — დასველებით სიმკვრივის დაკარგვა, დაღობა და მოშება, ფომფლედ გახდომა. „ძირახლები წუთიმაჩი დალაყუდა“; „ტყავი მეცო წუთიმაჩი, დალაყუდა და კოჭებამდე ჩამაიძაბა“; „დალაყუებული მასართავები უნაგირს ვლარ აკავებდა ცხენის ზურგზე“.

დაღეხული-ი — დაცვენილი. „ბევრი ცხენი იყო დაღეხული“.

დალიანდაგება — ხელით სიგრიძე ნაკერის დაღება, გავლება საბანზე. გადატ. ტანსაცმლის კერვის დროს დროებითი ნაკერის დაღება ხელით, შემდეგ საკერავი მანქანით გაკერავდნენ.

დალორთხებულ-ი, — დალორთხილ-ი — დასველებული.

დალურსილ-ი — იტყვიან დაღონებულ ადამიანზე, რომელსაც თავპირი ჩამოსტირის.

დამალულა-ი — დამალობანა, ხუჭიმალობა, საბავშვო თამაშობა.

დამანდოვება (დაიმანდოვებს) — დამონდავება, შეზიარება გამწევი ძალისა ხვნის დროს და მორიგეობით ხვნა. „ვისაც თითო ხარი ექ-

ნებოდა, დამანდოვება იცოდეს, დიმანდოვებდეს იმ ჯარსა“.

დამარჯუებულ-ი — თითქმის დამთავრებული.

დამარჯუდება — მოიმხრობს, მიუდგება, მოსახერხებლად ჩაუსაფრდება. „დალმარჯუდეს იმ ადგილსა, ნიედეგა, საცა ნადირი გამადის და მაშინ გახამ დაუღირა თოფი“.

დამარჩინე — მაცოცხლე, მაცხოვრე, შემინახე. „დედავ, თუ გამარჩინე დამარჩინე კიდეცა“.

დამახუინე — დამსვი. „შვილო, შენს განარებასა, შეკამზე დამახუინე“.

დამატვლა (დამატლავს, დაიმატლება, დამატლული) — ცხვრის, თხის ავადმყოფობა — მატლების გაჩენა ტყავსა და ხორცს შუა. „თუ დაიმატლა, აჩნდა ჭირი, ძრიალ საშიშია“.

დამად-ი — ცხენის ავადმყოფობაა ერთგვარი.

დამაღონა — შემაწუხა, დამტანჯა.

დამაცალე მხ. — მაცალე, მოიცა. დამაცალეთ მრ. — მაცალეთ, მომიტბინეთ (შდრ. საბა — მაცა).

დამაძრა (დაძრობა) — მოყინვა, გაყინვა, მომაყინა, გამიყინა, დამაზრო (შედ. საბა — დაზრობა).

დამახუილება — ძვ. ცრურწმ. შინაური პირუტყვის დაცვა გა-

თვალვისაგან, მავნე ძალისაგან. ყოველ წელიწადს, ძველი ახალწლის წინა დამით მოკრიან ასკილის პატარა ყლორტებს და დადებენ ბოსლის და სახლის ფანჯრების რათაზე. ბოსელში და სახლის კუთხეებში აწყობდნენ საჩიჩელს, ხენცელს და ცულს, რომელთა შიშით მავნე (კუდიანი, მხიბლავი) ვერ ეკარებოდა სახლს. „ძუელად ახალწლის წინა დამეს საქონლის დამახშილება იცოდეს“.

დამდგარა — შეჩერებულია, გაჩერებულია. „წუხელ გონჯი ამინდი ყოფილა პერევალზე და ჩემი ძმა მეტეო სადგურჩი დამდგარა“.

დამდგულებვა (დაამდგულებეს, დაიმდგულებვა, დამდგულებული) — ცემა-ტყეპა, ბათქუნი, დამტვრევა, დაქცევა, დანგრევა. „ბაღებმა სახლი დაამდგულიეს“. წყევლაა: „დაგემდგულიას შენი ბეჭები“.

დამდო — დამნდობი, მინდობილი. „ცხენ-დედაკაცის დამდოსა სამარემც დეეკუეთება“ (ხალხ.).

დამდოგლებულ-ი — არეულ-დარეული, მიყრილ-მოყრილი. „რანის ქალია, დამდოგლებული აქუ სახლი!“

დამდულრილი — მდულარე წყალში გავლებული ქურჭელი. გადატ. სარეცხი გავლებული მდულარეში. გადატ. ცხარე ცრემლით ნამტირალევი. დამდულვრა — ცხარე ცხემლით ტირილი.

დამემსნება — დამეკვებება. „ახალწელზე უნდა ვიმხიარულა და მთელი წელი დამემსნება“.

დამთეებ-ი — გამთავებელი, მომსპობი, ბოლოს მომღები. წყევლაა: ვაი შენ და დამთეები!“ (ზოგან ხმარობენ დამთეები — სასიკვდილო სენი, რომელიც ბოლოს მოუღებს ადამიანს.).

დამთლა — მოღუნება სიცხისგან, საქმლისგან.

დამთხო — დაფრთხა, შეშინდა. იტყვიან საქონელზე და ცხოველებზე.

დამთხუება — დაფრთხება, შეშინდება. „ჯიჯუთი თოფის ჯმაზე დამთხუება“.

დამიგდა — დამიტოვა. „მამამ სახლ-კარი დამიგდა“.

დამიზეზეება — ხატის მიზეზის გამოვლენა. „ჩემი შვილი მოულოდნელად ლოგინად ჩავარდა, თურმე ხატისგა იყო დამიზეზეებული“.

დამიკულებვია — დაკვირვებივარ, შემისწავლია, ყურადღება მიმიქცევია. „ახალწელზე ჩემი ძალლი რო მეკულებდ შამოვა, დამიკულებვია, კარგი კოლი აქუ“.

დამიფუშდა — დამიბუყდა.

დამიქუინებია — დამირქმევია. „ემ ლეკუისთუი მე ბროლიაი დამიქუინებია“.

დამიღამებია — დამგვიანებია. „ძროხები მყვანდა დასაწუელი და დამიღამებია“.

დამიყურე — ყური მიგდე, დამაცადე, უყურე შენ, დახედე. „დამიყურე, რას გეტყუნი! დამიყურე, რაი დღე დავაწია მაგასა! დამიყურე მაგასა, რაი ჩაუდენია!“

დამიციდია — გამომიციდია, მისაღები რომ ყოფილიყო. „ეს კაცი მე დამიციდია და ძრიალ პატიოსანია“.

დამიციქერია — დამიხელია. „ძროხამ ვბო მაიგა და წესზე არც დამიციქერია, რაი ფერისაა“.

დამიძლევისხარ — მიჭამიხარ, შემიჭამიხარ. ყოველი ზამთრის შემდეგ ახალი ხილის ან ფხალეულობის პირველად ჭამას ხევში უწოდებენ „დაძლევა“-ს. მაგ.: „დავსძლიე“ — პირველად ვჭამე ამ წელს. თუ არ უჭამია ესა თუ ის ხილეული ან ფხალეული, მაშინ ასე ამბობენ: „არ დამიძლევია“, ე. ი. წელს ესა თუ ის ხილი ან სხვა რამე, ახლად შემოსული, არ მიჭამია.

დამიჭირე/ლა — დამიკავე, დამიკავე, რა. „დედავ, დამიჭირელა ლამფაი, ნავთს ჩავასხამ“.

დამიხუდით მშუიღობითა — მისალმების ფორმაა, საპასუხოდ ეტყვიან: „მახუე (||მაგუიხუე) მშუიღობითა“.

დამკივი-ს — მიყვირის. „მას-

წავლებელი სულ მე დამკივის“.

დამჟავება — ცემა. გადატ. რაიმე საჭმელ-სასმლის დამჟავება.

დამრჩალი-ი — დარჩენილი. „ორმოჩიგათ დამრჩალი კარტონაი ამოვიღე“.

დამრჩო — მემკვიდრე, შთამომავალი, მრჩენელი, მარჩენალი, შემნახველი, დამმარხავი საბოლოოდ. (დამრჩომი — ვინც რჩება ვინმესთან).

დამსნილი — 1. ცუდად დაციდილი, ავის მომასწავლებელი. „ორშაბათს ქალი თავს არ დაიბანდა, დამსნილიაო“. 2. გამოციდილი, ჭკვიანი, დამსნილი. „ბავშვი დამსნილი აღამიანივით მსჯელობს“ [ჭკუაღამჯდარი].

დამსუნვა (დამსუნავს, დამსუნილი) — დასუნვა, დასუნთქვა; მცენარის, ცხოველის ან მწერის კბენით დასიება. „ეგ დიყი არ შამჭამა, დაგსუნავს“; „ეს ბალლი ბალახითაა დამსუნილი“.

დამსუყა — გული ამისუყა. ცხიმეულის ჭამისაგან გულზე მოწოლილი რამდენიმე უსიამოვნო გარძნობა, მადის შეკვრა.

დამტკუნა — გაპუტვა (ქათმის, ფრინველთა გაპუტვაზე იტყვიან).

დამტკუნენ — გაპუტე. „ტასო, მიდი შენ გახარებასა, ეს დაკლული ორი ქათამი დამტკუნენ“.

დამურავება — იხ. დამურება. „აქამდე სძოვდა ცხორი, ეხლად დამურავდეს“.

დამურება (დაამურებს, და-

მურდება, დამურებული) — ცხვრის დასვენება; სიცხის მოსარიდებლად ცხვრებს ამ დროს ერთმანეთის მუცელქვეშ აქვთ შეყოფილი თავები. „დამურებული ცხორი თავის დროზე თუ არ გაიშალა, ჭიგარი უფუჭდება“. ცხორი დამურდა — დიდ სიცხეში ცხვარი რომ არ ძოვს, იმაზე იტყვიან. დასამურები ადგილი — ადგილი, სადაც სიცხის დროს ცხვარს აჩერებენ.

დამუკლილ-ი — მგლის დაკბენილობისგან დამსივარი და დაავადებული ცხვარი ან სხვა რომელიმე სახის პირუტყვი.

დამუკლისკუტერავდა — მუხლზე დადგა. მუკლისკუტერაი — მუხლებზე დადგომა. „დეკანოზი ხატის წინ დამუკლისკუტერავდა და ღმერთს მშუტილობა შასთხოვა“.

დამფერება-ი — შამქენელი, ბიოლოგიური მამა.

დამქრევა (დაამქრევს, დაიმქრევა, დამქრეული) — დაპნევა. „ბალღს ეზოჩი გასაშრობად გაფენილი სიმინდი ღეემქრია“.

დამყოვინება — გლოთნვა, მოფერება, მოალერსება.

დამჩხრტეულა — დამსხვრეულა, დაღეწილა. „ყუთჩი ჩაწყობილი ჭურჭელი მიმქონდა, სენაჩი ჩამივარდა და სულ დამჩხრტეულიყო“.

დამძაჭება (დაამძაჭებს, და-

მძაჭდება, დამძახებული) — დამძაღება. „ერბო ისრი დამძაჭდა, ძალლიც არ შკამს“.

დანალტულილ-ი — ზამთარში შეცივებულსა და დამზრალ პირუტყვს ზაფხულში გამოაჩნდება ხოლმე ნაღვლის სიმსივნე, რის შედეგადაც კვდება. ამაზე იტყვიან: „დანალტულილი ძროხა იყო“.

დანაყეკება — შეშის დაჩიჩილაკება, წვრილ-წვრილად დაჭრა დანაფოტება (სინ. დაწიწკორება). „ნუ დანაყეკებ შეშასა, ღომელჩი მსხული შეშალა გუინდა“.

დანგუდალა-ი (დაღგუდალა-ი) — პატარა გარმონი, ბავშვის სათამაშო, საკრავი. „დედისძმამ დანგუდალაი (დაღგუდალაი) მამიტანა“. დაციწვითაც იტყვიან მოქეიფე, უსაქმურ ხალხზე: „დაღგუდალას უკრავენ; დაღგუდალაის ხალხია“.

დანელებულა — ჩამქრალა, აღარ ანთია (იტყვიან ღომელზე).

დანელებულ-ი — გამომქრალი ღომელი. გადატ. უვარგისი, უქნარა, ზარმაცი, ზანტი ადამიანი. გადატ. ნელი ღულილი რაიმესი ნელ ცეცხლზე. გადატ. წყევლა: „შე დანელებულა“; მომსპარო, გამქრალა.

დანი — დები. „ჩუენ ოთხი დანი ვართ, სამი ძმანი“.

დანისფხა — სერის-ცხვრის

გამოსაცნობი ნიშნის-სახე, უფრზე განივი ქრილი. „ცხორს უფრს გაუჭირთკე სისწორივ, დანისფხას ვტყუით“.

დანოსკვა — დაკვანძვა; ძაფის, თოფის და მისთ. „თივას თოკი ჩაუჭირე და დავნოსკე, რო არ მაშუებულიყო“; „ბაღს ძაბი ეელა და სულ დენოსკა“.

დანოსკილი-ი — დაკვანძული. გადატ. ლაუნდობელი, ცბიერი, სავეკო ქცევისა და ხასიათისა. „ეგ ისითი დანოსკილია, რო სუყელას შააცდენს“.

დაორბაღდება — დამხმარე ცხენის შებმა ურემში. „დაორბაღდეს მეზობლის ცხენი“.

დაპირქოვდება-ა — დაპირქვევდება. გადატ. დაილუბება. „ზოვი გამოვიდა და მთელი გორი დაპირქოვდა“; წყევლა: ეგრემც დახპირქოვდება!“

დაპკაული-ი — დაობებული, რასაც პკა (ნ.) აქვს მოღებული, გაფუჭებული. „დაპკაული სუელი“. ძალიან დამკვავებული რამ (სამელ-საქმელი).

დარალ-ი, **დარალა**-ი — დალალი, კავი, კულული თმისა. „გშერდზე უსხედან სამნი მულნი, დაკაული დარალებით“ („ეთერიანი“, თოთი); „ქალმა თმები მაიჭრა, დარალაი ჰქონდა დიდი“.

დარამად — მთლად, სავსებით.

„ცხორი დავკალ და დარამად თეთრად (ე. ი. ქონად) გადაიშალა“.

დარან-ი — წყლის გასასვლელი ხვრელი, დახურული (მიწისქვეშა) მილი, წყალსადენი; საწრეტი, დარი. „არშის ციხეჩი დარნები ყოფილა თიხისა, წყალს შიგ უდენია“; „ქოთაჩი დარანს ვაკეთებდით ჰუკის ქვისგა“.

დარბაზ-ი — 1. ძველებური მოხეური სახლი; 2. ძვ. ხატის საბრძანისი, შენობა ან შენობის ნაწილი, სადაც ხატის განძი და ჭურჭელი ინახებოდა.

დარბაზობა — ძვ. სახალხო დღესასწაული ჯუთასა და კარკუჩას შორის მდებარე ნადარბაზე ადგილებში, იმართებოდა ლეკიანობის მოსპობის აღსანიშნავად.

დარდუბალა — ზმუკი, ზახრუმა. მოხევე ქალს თუ გულით დწყევლა არ სურს თავისი ბავშვისა, ეტყვის: „დარდუბალა, აპაა“. ეს ყველა წყევლაზე მსუბუქ და უვნებელ წყევლად ითვლება.

დარევა — ცხვარ-ბატკნის, დედალი ცხვრისა და ყოჩების ერთმანეთში შერევა. გადატ. საკმლის ან რაიმე თხიერი მასის მორევა. „გუში ცხორ-ბატკანი დავრეე“; „ქალავ, მიდილა ერთი მაგ შაქამადს დაურიე“.

დართვა (დართავს, დაერთვის, დართული) — გაწყობა, დაღება,

დამატება, გამართვა, დახურვა. „სახლის კედლებზე ხეებს დართავენ“; „ხე-ჭერი დართულია ეკლით და ფიჭუჭით. სახლი დართულია მიწით“.

დართხმა — დაღება, გაშლა, დაფჩენა. „პირი დაართხა და კიდან ჩოგყლამპა!“

დარიალება (დაურიალებს, დარიალდება, დარიალებული) — ცხვრის ფარის მწკრივად წასვლა. „ცხორი რო დარიალდა, მწყემსებმა მაში დათოლეს“.

დარიჟავ-ს — გააჭენებს. „დარიჟავს ცხენს“.

დარიფან-ი, დარიფანა-ი — დერეფანი, ბანი; ბანიანი სახლის აივანი, რომელიც, ჩვეულებრივ, ბოსლის ან, საერთოდ, ქვემო სართულის სახურავს წარმოადგენს. იყო ორნაირი: 1) შიდა დარიფანაი და 2) გარე დარიფანაი. შიდა დარიფანაი არის დახურული. გარე დარიფანაი კი მარტო ზემოდან არის გადახურული და წინა მხარეს ღიაა. საერთოდ, დარიფანაი იყო ყოველთვის გადახურული ხე-ჭერით და სამყარო მიწით. ზედა დარიფანაი — მეორე სართულის დერეფანი. ქვედა დარიფანაი — პირველი სართული დერეფანი. „პაპაი დარიფანზე იჭდა და ყალივანს აბოლებდა“.

დარისხვა — დაწყევლა, რისხვის დაცემა.

დარუჟილი-ი — ძალზე დამწვარი რამე.

დარყეობა — ძვ. დღესასწაული სოფ. სნოში, იხდიდნენ ღუღუშაურები წინაპართა სალოცავის მოსახსენებლად. „დარყეობა ორშაბათს იყუის“.

დარჩი — დარში, კარგ ამინდში. გადატ. მოითმინე, აქ დარჩი. „ამალამ ჩქენს დარჩი და ხვალ დილით გაგაცილებთ“.

დარჩომია — დარჩენია. „ჩემი შვილი ქალაქს წავიდა და წამლები კი შინ დარჩომია“.

დასამურებელ-ი — გრილი ადგილი, სადაც ცხვარი შეეფარება და დაისვენებს ძლიერი სიცხის დროს.

დასამცირო — დასამცირებელი, შეურაცხმყოფელი. „ცხოთა დასამცირო სიტყო არცროდის არ უნდა სთქო“.

დასარათება (დაუსარათებს, დასარათებული) — მწყემსების მიერ მინდვრად ან მთებში შორ მანძილზე სარათით (ნ.) შეტყობინება, როცა ხმა არ სწვდება. „ამხანაგმა დამისარათა“.

დასარვა — დაკლული პირუტყვის ტყავის გაქრა (გასერვა) დანის წვერით კისრიდან კულამდე (მუცლის მხრიდან).

დასაფლოება — დასაფლავება.

დასაქცევი ძალები — ჩანგუ

რის სიმებია.

დასაქმლელ-ი — ჩასაქოლავი, დასასამარებელი. წყევლაა: „შე დასაქმლელო, რაისთუ არ გაიგონებკე, რასაც უფროსები დაგარიგებენკე“.

დასაყნება — (დაასაყნებს, დასაყნდება, დასაყნებული) — თვალის შეშინებით ერთ ადგილზე გაჩხერა, გაუნძრევლად გაჩერება, ფეხის მისობა. გაშეშება. „ხუთი — ექუსი ცხორი დამისაყნდა იქა“; „ბაღლს თოლი შაშინებდიყო და კლდეჩი დასაყნებულიყო“. ე. ი. თვალის შეერთობა-შეშინებას ეწოდება — „დასაყნება“; რაიმეს ან პიროვნებას კი „დასაყნებული“.

დასაწონ-ი — საკადრისი. „ეგ ქალი გონჯის დასაწონი არაა“. „დასწონა — აკადრა. დასწონეს — აკადრეს, დასწონე — აკადრე“.

დასაჯიჩრებულ-ი — დასახიჩრებული, ჭრილობისგან დამახიჩრებული პიროვნება. „ომიიგათ გივარგი დასაჯიჩრებული დაბრუნდა“.

დასდიხადი — დადიოდი, დაიარებოდი.

დასთაფლავ-ს — საუბ. დასტყუებს, დასცინცლავს. „გაგამ გელას დასთაფლა სათამაშო კოჭები“.

დასთბენდი — მოითმენდი, მოთმინებას იქონიებდი, მოთმინებიდან არ გამოხვიდოდი.

დასთბინე — მოითმინე, მოთბინება იქონიე.

დასთრევე — დაათრევეს, დააქვს, ატარებს.

დასთული — დართული (ნართის დართვაზე იტყვიან).

დასინვა (დასინავს, დასინება, დასინული) — სპილენძის ჭურჭლის რეაქციით თავისებური გემოს მიღება. „ლუდი დაუსინია ქობსა“; „ვედრაჩი დასინული წყალია“. დასინული — მოსინული, სპილენძის მწვანე უანგი.

დასიცილი — დაცინვა. „შე არ მიუორს ცხუისი დასიცილი“.

დასკერავ-ი, დასკერავა-ი — საკერველი, ძველზე ახლის გამოსაკერებელი ნაჭერი. „დასკერავი არ მასცლია ჩემი შარვლის მუჭლებსა“; „ხალათი რო გამაიხვევა, იმას დასკერავი გამოვაკერიტკე“; გადატ. იტყვიან ადამიანებზე, ერთმანეთს რომ არ შორდებიან, სულ თან სდევნენ. „ეგ მაგის დასკერავია“; „ჩემი დასკერავი რო არა ხარ, რას დამდევე?!“

დასკირტავ-ს — (რუს. скарт) — დაზვინვა. „მამრე თივას დავსკირტავთ და საქონელს ვაქმევთკე ზამთარჩი“.

დასტუნა-ი — საბავშვო თამაშია — დამალობანა. იყოფიან ორ ნაწილად. კენჭი ვისაც შეხვდება, ის ჭვუფი იმალება. დამალულებს

როცა აღმოაჩენენ, დაუსტვენენ და თავის ჭგუფს შეატყობინებენ.

დასტყუიშა — დაჭინჭრვა, დასუსხვა. „ჩემი ძმმა ჭინჭრებში ჩავარდა და ჭინჭარმა სულ დასტყუიშა“.

დასტენა — დაწყობა, დადება, დალაგება. (ო. ქაჯ.). „საწყობში საქონელი სულ თაროებზე იყო დასტენილი“.

დასულდგმულება (დაასულდგმულებს, დასულდგმულებული) — ხატისათვის ზვარაკის შეწირვა, წინასწარ შეპირება, ხბოს, ცხვრის სუქება. ხატის სახელზე. „პარები დაასულდგმულიან (დადნიშნიან) და დახკლავდეს მესამეს წელიწადსა“; „ჰედილაი თუ დასულდგმულებულია, გაყიდვა არ შეიძლება“. ე. ი. ხატისათვის პირუტყვის შეპირება და განკუთვნება.

დასულება — აყროლება, სუნის დადგომა. „დასულება დაიწყა, მამრე გავიგეთ, რო კლდეზე გადავარდნილა და მამკუდარა ჰბო“.

დასულებულ-ი — აყროლებული. „დასულებული ჯორცია“.

დასულვა — პურის ცომის დაჩხვლეტა, რომ გამოცხობის დროს არ ამოიბეროს. „პური წიწკებით დავსულე“.

დასუყვა (დასუყავს, დაისუყვება, დასუყვებული) — ზედმეტი ცხიმინი საჭმლით მადის დაკარგვა,

მოყირჰება, გულზე დაწოლა (სინ. დათლამვა).

დასჩურთა — ამოავსო, დაუცო, დაგმანა. „ბოსლის ნაწყობებში ძონძები დავსჩურთე“; „გოჩამ ბოცას ხის სახურავაი დასჩურთა“.

დასწყია — დასწყევლა. „რძალმა დედამთილს დასწყია“.

დასხლეტა — საქონლის ნაწილის ჩასხმა; ცხვრის ფარიდან ნაწილის მოწყვეტა, მოცილება. „ქიშტებმა წუხელ კემსურ მწყემსებს ცხორი დაუსხლიტეს და გაირეკეს“.

დასხლეთილ-ი — ცხვრის (ან საქონლის) მთლიანი ფარიდან (ან ჯოგიდან) გარკვეული ნაწილის ჩამოშორება, ჩამორჩენა. „მეორე დღეს დასხლეთილი ცხორი ტყის პირას ვნახეთ“.

დატირება — გლოვის წესი. დატირებასთან დაკავშირებულია: მოთქმა, ხმით ტირილი, ძახილით ტირილი, მოხსენება. მოთქმა გარდაცვლილის თვისებების ჩამოთვლაა. ხმით ტირილი და ძახილით ტირილი ხმამაღლა გოდებით ტირილს აღნიშნავს. დატირება შეიძლება იყოს ჭგუფური და ინდივიდუალური.

დატრიალდა — იტყვიან მასზე, ვინც სტუმრებს გულით მიიღებს, სახელდახელოდ სუფრას გაუშლის და კარგად გაუმასპინძლებდა. „სნოს ჩემს შამიდასთან

მივედით, დატრიალდა და ისითი პატივი გუცა, გაკუჩრებულევი ვიყავით“.

დატიტვა — ცხენების გაქცევის დროს, რომელიც დაწინაურდება, სხვებს აჯობებს, ამზე იტყვიან, სხვები დატიტაო. დაძლევა, მორევა, ჯობნა (ო. ქაჯ.).

დატიტავ-ს — გაუსწრებს (შდრ. და-ს-წინაურდება), წინ გაიქცევა. „ერთად წავედით მე და იაგორაი, მაგრამ ემან დამტიტა“.

დატოლებულ-ი — შეწყობილი, დამეგობრებული ერთმანეთის გამოსაქომაგებლად, მზადყოფი (იტყვიან ძაღლებზე). „ეს ძაღლები დატოლებულები არიან და ცხო ძაღლებს სულს უწყენ“.

დატოტდება — ოთხამონაღებ სირბილით წავა ან რიტმულად ათამაშდება (ცხენი). „გადავხკარ მათრაკი ჩემ თამაშასა (ცხენის სახელია) და დატოტდა“.

დატყებება (დაატყებებს, დაეტყებება, დატყებებული) — 1. უშნოდ დაწებება, დაზელა, დაკვრა. „ცომი დაატყიპა კეცზე; 2. უპატივც. დაგდება. „შენ არვინ გკითხავს, დეეტყიპე, სადაც ჰგდინხარ!“

დატყლეჭა (დატყლეჭს, დატყლეჭილი) — დასრესა, დაჭყლეტა. „ბეჩავ, სულ დაუტყლეჭია ერთი ღუნია კარტოხაი!“

დატყრომა (დაატყრობს, დატ-

ყუროება, დამტყუროლი) — დახეთქვა, დასკდომა. „სიცივეჩი ჳელფევის დატყრომა ვიცოკე; „ყინვამ ჳელები დამიტყრო, ჳელები დამტყროლი მაქუ“.

დატყუეშა (დატყუეშს, დატყუეშილი) — 1. დასუსხვა. „ჳინკარმა დამტყუეშა; 2. გაწყეპვლა, ცემა მათრახით ან ქამრით. „მათრაკით დაგტყუეშ!“

დაუბადლებ-ს — საფასურში გაუთანასწორებს. „დაუბადლებდეს საქონელს ერთი მეორესა, წილებს ჩახყრიდეს“. დაუბადდავენებს — ბაღდავენად (ნ.) მისცემს. „თემმა მკუღარი ოჯახის ცხორი მეზობელს დაუბადდაენა“.

დაუბერტყია — დაუბღერტია (რაიმეს დაბღერტა). გადატ. უცემია. „გახას ფჳკვილიანი ტომრები დაუბერტყია“.

დაუგერგურებს-ს — გრიალით, თქაფუნით წაიღებს წყალი. „ადიდებულა იორი, წყალღორღმა მამატანაო, დამიგერგურა, წამილა, შუა ზღვას გამატანაო“ (ხალხ.).

დაუდარილებ-ს — უღროებს, დროს შეუღრჩევს, დაუდარაჯებს; მიზანში ამოიღებს. „ერთს კიღევ დაუდარილებ ნადირს“.

დაუდგეს თოლები — წყევლა: მხედველობა დაკარგოს, დაბრმავდეს.

დაუდევარი ადამიანი — მოუნ-

დომებელი, არაგულმოდგინე ადამიანი.

დაუთავა — სიცოცხლეს გამოასალმა, ბოლო მოეღო. „ჩემს ამხანაგს კიბომ დაუთავა“.

დაუთავდა — სიცოცხლეს გამოესალმა, ბოლო მოეღო.

დაუკოლტე — შევკრიბე, შევაგროვე, დავაგროვე, შევაქუჩე.

დაუმქურევია — დაუბნევია, დაუფანტია. „ბაღს სიბინდი დაუმქურევია“.

დაუმყოვინე — დაჰგლოთნე, მოეფერე. „ბაღს დაუმყოვინე, რო ხედავ, ტირის“.

დაუნდობარა-ი — უნდობელი, დაუნდობელი.

დაუსართებ-ს — სართად მისცემს, დაუმატებს, შეუვსებს. „ოცდახუთს თუმანს ფულს მოგცემ, ზედ დაგისართებ ცხენსაო“ (ხალხ.)

დაუტევ-ს — შეუტევს.

დაუფახარ-ი — მოუსვენარი, ანცი, გაუგონარი, დაუდგარი. „დაუფახარი ბაღლია, ნებას რო მიუშო, ზამთარშიც თერგჩი ჩავა“.

დაუფერებელ-ი — მოურიდებელი, დაუნათრებელი: „მაგან სუყელასთან დაუფერებელი ლაპარაკი იცის“.

დაუფსურიალებ-ს — ცხვრებს „ფსრუ-ფსრუს-ს ძახილით მოუხ-

მობს მარილის სალოკად.

დაუფუშდა — დაუბუჟდა.

დაუყარა — დაუტოვა. „მთელი ცხორი მამამ ჩემს ძმას დაუყარა“.

დაუყმუყუნებ-ს — დაუბღავლებს, ალერსით, სიყვარულით დაუკრუსუნებს. „ცხორი როგორც კი ბატკანს დაუყმუყუნებს, მაშინის ქობულაჩიგათ ამავღრეკთ და ცალკე ვუშუბთკე“.

დაუძახათ — დავუძახოთ, დავპატიყოთ.

დაუძახეს — მიიწვიეს, მიიპატიეს. გადატ. გაიხმეს.

დაუძრება — გაეყინება. „ქართხაი თუ ორმოჩი არ ჩაყარას ზამთარში დაუძრება“.

დაუძნელ — გაუძნეხი. „ემ სტუმარ ხალხს წინ დაუძნელ და სამეზამდე აჰყევ“.

დაუნავრებ-ს — სიცივისაგან გაულიზიანდება, დაუწყლულდება ჭრილობა.

დაუნდუნეს — დახვედრა, დაუხვდეს, გამასპინძლება, გაუმასპინძლდეს.

დაუნუდებით — დაუხვდებით, გაუმასპინძლდებით, პატივს ვცემთ. გადატ. სამტროდ დახვედრას და სამაგიეროს გადახდას ნიშნავს.

დაფათვრა, დაფატვრა — დაგლეჯა, დაფხრეწა, დახევა.

დაფათლულ-ი ნაკერ-ი — დაფოთლილი, სახეებიანი ნაკერი, როცა სახეები არა ცალკე, არამედ პირდაპირ ეკერება ტანსაცმელზე (გულისპირზე, კაბის კალთებზე, სახელოებზე) და ნახევრად ამობურცული გამოიყურება.

დაფათრულ-ი — დაგლეჯილი, დახეული, დაფხრეწილი. „მთაჩი ჭბო დარჩა და ნადირს დეფათრა“. „მეზობლის ქალას დაფათრული კაბა ეცო, ბეჩავსა“.

დაფამფრვა (დაფამფრავს, დაფამფრება, დაფამფრული) — ფაფარის აშლა. „ცხენები დაფამფრულები დარბოდეს“; გადატ. გაანჩხლება, გაფიცება (ქალისა). „ეხლა კი დაფამფრა და ვაი დადადაი, ვისაც ეგ მახულებია!“

დაფარავს — დაფარცხავს. „ბედრიანმა ყანა მავნა, დაფარა და დაჰკრა ნამმა“... (ხალხ.).

დაფასვა (დაფასავს, დაფასევა, დაფასული) — მოხსენება, შენდობა; ხსოვნის უკვდავყოფა. „ემლოდით (საფლავის ქვით) დამფასა ბიძამ“.

დაფახება (აფახებს, დაფახდება, დაფახებული) — დამწვიდება, თავშეკავება, დაწყნარება, დაკმაყოფილება. „დაფახდით, ხიზანო, ნუ ჰქმალურობთ!“ „ემ ბალღმა რაც ცოლი შაირთა, ბატარად დაფახდა“; „დაფახე ეს ქალაი როგორმე“.

დაფეთება — დაფრთხობა, შე-

შინება. გადატ. უცაბედად, მოულოდნელად გარტყმა, დარტყმა. „მაგ ბებერ ქალს შენი დაფეთებაღა უნდოდა?“ „გოგიტას ისითი დაფაფეთე რომ მაშინვე წაიქცა“.

დაფერვა (დაფერავს, დაფერება, დაფერილი) — 1. შეღებვა. „კურცხები დაფერე სააღდგომოდა“. 2. დამსგავსება. „ლეკუბი ხოდმა დაფერა“.

დაფეხუილ-ი — დაფეხვილი, ძალიან კოჭლი; ორივე თქოთი, ორივე ფეხით კოჭლი.

დაფოლჩოტება — დაბრიყვება; ვინმეს ვინმეზე გავლენის მოპოვება, დაჩაგვრა, დაშინება, დამორჩილება.

დაფქუევიება — დაფქვევიება. გადატ. რაიმე ამბის მისდა უნებურად თქმევიება.

დაფხლეწა — დახევა. „მთურაღმა ჩემმა მეზობელმა ხალათი ტანზე შამაიფხლეწა“.

დაფხლეწილ-ი — დახეული. „ეკალჩი ვიყავ და დაფხლეწილი შარვალი მაქუ“.

და-ჰ-ფხრაჰავს — დაკაწრავს, დაფხაწნის. „კინტულია შამამაფხრინდა და სახე დამფხრაჰა“.

დაფხრუწილ-ი — დანაოჭებული, დაჭმუჭნილი, გამხმარი. „ბაბოს სიბერიისაგა დაფხრუწილი სახე აქუ“.

დაქაღნა — დაემუქრა.

დაქანთელება (დააქანთელებს, დაქანთელდება, დაქანთელებული) — ქანთელების, ქინთლუმების — წვრილი წყლულოვანი ბუშტუკების გაჩენა: „მიწრო ქალბნები მეცო და ფეკები სულ დამიქანთელდა“.

და-ჰ-ქარჩავ-ს — ქარჩით დაამუშავენს, დათოხნის. „ქარტოხანი დაქარჩა“.

დაქენქილ-ი — იგივეა, რაც დაქენცილი (ნ.) დაცინვა გონჯ დედაკაცზე. „მთლად დაქენქილი დახვეუნემის შავს ცომის საზელელაჩი“.

დაქენცილ-ი — დახეული, დაფლეთილი ტანსაცმელი. „გურდზე კიდავ დახეულ-დაქენცილი ბალლი მაზდევა“. დაქენცვა — დახევა, დანაკუწება, დადღლეზა. „ბალღმა წიგნი სულ დაქენცა“.

დაქიმიატება (დაქიმიატდება, დაქიმიატებული) — დამშევა. „დაქიმიატდა ოჯახი“ (ნ.); „დაქიმიატებული ხიზანი“. დაქიმიატებული — დაქიმიტებული, დამშეული, მომშეული, დამშეულის სიხარბე ჰამში.

დაქლეთა (და-ჰ-ქლეთს, დაიქლითება, დაქლეთილი) — დაგლეწვა, დაკაწვრა. „ისრი მაგრა იჩხუბეს, რომ სულ ერთურთი დაქლითეს და დახიეს“; „კლდეჩი მოვქანდი და ტანი სულ დაქლეთილი მაქჷ“.

დაქოთება (დააქოთებს) —

ხმის დარხევა, გავრცელება, გახმიანება, საქვეყნოდ მოყივნება. „ამ ზამთარ მაგისი სიკუდილი დააქოთეს და ეგ კი ცოცხალი ყოფილა“.

დაქოქვა — საათის, მანქანის და მისთ. მომართვა. გადატ. აღამიანის გახალისება, შეგულიანება ვინმეს წინააღმდეგ.

და-ჰ-ქუინებ-ს — დაარქმევს, სახელს უწოდებს. „ჩემმა დამ თავის ბალს გიორგი დაქუინა“. „თუ ქალაი გამიჩნდა, მარიამს და-ჰქუინებენ ჩუენები“.

და-ჰ-ქული-ს — დაქოლავს, დაჰურავს. „ღუმელს მაგრა დავ-ჰქულითკე, რო ცეცხლი არ ჩამქროლიყო“.

დაქუნცვლა — წვრილად დაჰკრა რისამე.

დაქუსვა (და-ჰ-ქუსავს, დაიქუსება, დაქუსილი) — დათხვრა, დათხუპვნა. „ველები ღუჭით დავიქუსე“.

და-ჰ-ქუნ-ს — რჩოლით შეუტევს. „ჰარმა ჰარს დაქუინა და იალაღჩი მიაგდაო“ (ანდ.); „ძროხამ დაქუინა ძაღლსა და გააქცია“.

დალაღული-ი — დაღლილი, დაქანცული. „მთაჩიგათ კაცი დალაღული მოვიდა“.

დაღამფლებული-ი, დაღამფლული-ი — დონდლო, მოშვებული.

დალაღვა — გამოძალვა, ფუ-

ლის, საქონლის გამოტყუება, დაცანცვლა.

დაღერება — დამუქრება, დარტყმის დაპირება. „ბევრს არა ხარ დაჩუქული, ცოტას გინდა დაღერება“ (ხალხ.)

დაღლეც-ს-კე — დაღევს ხოლმე. „პაპაი არაყს დაღლეცკე“.

დაღმალა — დაუმალა. „ნამდუღლი ამბოვი არ დაღმალა“.

დაღმა-ი — დაღმართი. „დაღმაზე დაჯეშე“.

დაღმართებჩიგათ — დაღმართებიდან. „დაღმართებჩიგათ ზამთრის ბატარ-ბატარაი ზოვები წამოვაკე“.

დაღმორჩილებიყო — დამორჩილებოდა, თანხმობა უნდა განეცხადებინა.

დაღონებასა — დარდასა, ვარამსა, ღუხჭირსა. „ერთხალ სჯობია სიკუდილი სულმუდამ დაღონებასა“.

დაღონებულო — შინაარსით საწყალო. პირდაპირი გაგებით კი დაღვრემილო, დარდიანო, მოწყენილო, სევდიანო.

დაღოდაც-ს — მოხუც ადამიანზე იტყვიან, რომელიც ნელნელა ძლივს დადის.

დაღრეჯილ-ი — დაღონებული, მოწყენილი.

დაღუერვა (დაღუერავს, და-

იღუერება დაღუერილი) — 1. ცხვრების ბალნის გაცვენა; 2. გადატ. გაღლეცა, გამოტყუება, გაყვლეფა. „ბალლებს კოჭები დაღუერე და ისრი გაუშე“.

დაღუპილ-ი — უვარგისი ადამიანი. „ეგ რაილა კაცია, დაღუპილი, არცარაჩი არ უქნია ღმერთსა“.

დაყანჭულ-ი კუკლა-ი — მოხეური თოჯინა, რომელსაც ოჯახში კუსტარულად ამზადებენ. „ხიზანმა რო ითამაშას, შინ დაყანჭულ კუკლებს უკეთებთ“.

დაყარა — დატოვა, დარჩა, მიატოვა. „მიტომ თივები მთაჩი დაყარა“; გადატ. „ღორმა გოჭები დაყარა“.

და-ჰ-ყაპყავ-ს — ყაპყავს დასდებს, ოდნავ მოფიფქავს. „ქუთილმაი შამოვიდა და წუხელ მაყაპყა“.

დაყაჭვა — გამოძერწვა, რაიმე ნივთის ლამაზად გაწყობა, სათამაშო თოჯინების გაკეთება.

დაყაჭულ-ი — საუბ. ეშმაკი, ყველაფრის მცოდნე და მიმხვედრი. „დაყაჭული ქალია, მაგასთან რაი გაგვივა“.

დაყაჭული დედუფალა-ი — სახელდახელოდ, უბრალოდ გაკეთებული საბავშვო დედოფალა, ლამაზად მორთული. „დაყაჭული თოჯინა“.

დაყდაყა-ი — ორივე ფეხით კოჭლი. „ბეჩავი, დაყდაყა, ძლივლა

დადის“.

დაყრა — დატოვება. „მამამ თივე-ბი მთაჩი დაყარა“. „გადატ. საქონლისათვის ბაგებში თივის, ჩალის ან კომბინირებული საკვების ჩადება. „დედამ ძროხებს თივა დაუყარა“; „ქათმებს ხორბალი დაუყარე“.

დაყუდება — უსაქმოდ დგომ, უსარგებლო სიარული. „ბალო, რას დეეყუდები, შენს მამას თიბვას მაინც უშუელე“.

დაყუდებულიყო — დაყრდნობილიყო. „მწყემსი ჯოხზე დაყუდებულიყო“.

დაყუ-ი — იდაყვი. „ხალათი პირველად დაყუებჩი გამაიხევაკე“. (მრ. დაყუები).

და-ჰ-ყუტირებ-ს — ერბოიანი ქოთანი (ჭურჭელი) ნაკლულად რო რჩება, მას მძალე სუნი ეძლევა. ამაზე ამბობენ: „დაჰყუტირა ქოთან-მაო“.

დაყუერვა — დაკოდვა, სათეს-ლე ჯირკვლების ამოცლა. „გუში მაზუერი დავაყუერვინე“.

დაყუჩდა — გაჩუმდა. გადატ. ტკივილმა გამიარა. „ბალო ტიროდა და დაყუჩდა“; „კბილი მტკიოდა და დაყუჩდა“.

დაყუჩდი მხ. — დაჩუმდი, გაჩუმდი.

დაყუჩდით მრ. — დაჩუმდით, გაჩუმდით.

დაშაბათება — შაბათს საღამოთი სამუშაოს დამთავრება — დაუქმება.

დაშალტვა — დაშარტვა. ნ. დაშატავს.

დაშარტულ-ი — ძალიან დავანძული.

დაშატავ-ს — იგივეა, რაც დაშარტავს, — მაგრად შეკრავს. „მეცხორემ ნაბადი დაშატა“ (შდრ. შატი).

დაშაჭულ-ი — დასჭილი. „ეგ ბალო დაშაჭული მყავ“.

დაშოშმანიება — დამშვიდება, დაწყნარება. „აღღვებულ ხალხს დაშოშმანიება უნდა“.

დაშუელება (აშუელებს, დაშუელდება) — გაშველება, მორიგება, დაზავება, შეთანხმება. „ეს შუიდი ნეფე ვერ დაშუელდეს ერთმანეთი“.

დაშუბილ-ი — დალურსული. „დაშუბილი დადის“.

დაშირევე — დააჩვევ, შეარჩვევ. „ემ ცხენს შენ კარგა დაშირევე“.

დაშირთე-ს — დაუკეთეს, გაუკეთეს, დაუცეს, დაგმანეს.

დაჩეგვნა — დასერა, ჩაპრა. გადატ. დამცირება, დაბრიყვება, დაჩაგვრა (ა. ყაზბ.).

დაჩეკა — გამოჩეკა. „კრუხმა წიწილები დაჩეკა“.

დაჩემება — დაყინება. „ჩემს

ძმას დაჩემებული აქჷ წავიდეს ინ-გლისში“.

დაჩემებულ-ი — დასაკუთრებული, მიკუთნებული. „მაგათ ჩემი ყანა აქჷ დაჩემებული“.

დაჩინავებ-ა (დააჩინავებს, დაჩინავედება, დაჩინავებული) — დაუშნოვება, ნაკლის, ზადის მიღება. „ლამაზი ქალი იყო და ეხლა კი დაჩინავედა“.

დაჩოლქოთება — იგივეა, რაც დაჩოლფოტება (შდრ. დაფოლჩოტება) — დამორჩილება, დაბრიყვება. „დაჩოლქოთა“.

დაჩუენება — დაუჩვენა, დაუსაკუთრა, „ჩვენად გაუხადა“ (ა. ყაზბ.).

დაჩუენქა — ადამიანის მიერ ადამიანის შენჯღრევა გაბრაზების დროს. „გაბრაზებულმა დავიჭირე ჩემი ძმა და დავჩუენქე“.

დაჩუენქილ-ი — დანაყული. „დაჩუენქილი ნივარი უყავ მახარშულ ჳმელ ლობიოსა“.

დაჩურთვა — დაგმანვა, ქუქურტანის ამოვსება.

დაჩქანჩქულება — შენჯღრევა რაიმე ქურჭლისა. „ველადაჩი რძე იყო, დავაჩქანჩქულე და ტაშტიჩი ჩავასხი“.

დაჩხამულ-ი — დაშხამული, მოწამლული. „იმ სულაძალღებულ კაცს ჩუენი ძაღლისათუი დაჩხამული პური მიუგდია“.

და-ს-ჩხლართავ-ს — უშნოდ შეკრავს, უგვანოდ მოქსოვს. „სიჩქარეი კაბა დამიჩხლართა“.

დაჩხუერა — რქენა, რქით დაჩხვლეტა. „ქალაი ძროხამ დაშჩხუერა“.

დაცალჭერება (დააცალჭერებს, დაცალჭერებული) — ცხვრის ერთჭერად წველა.

და-ს-ცემ-ს — დაჰმართებს, შეჰყრის, მოუვლენს. ჩემის გულისა დაგცას — ჩემი გუნების საქმე დავემართოს; შენის გულისა დეგეცა — შენი გუნების საქმე შეგეყაროს (წყველაცაა და ლოცვაც).

დაცრუვება — დაცხრომა, გამორწყვა, იარიდან ჩირქის გამოსვლა. „ძრიალ გასიებული იყო და ეხლა კი დამიცრუვდა“. იტყვიან იარის (ჭრილობის) გალიზიანებაზეც. „ჭრილობა დამიცრუვდა სიცივისაგა“.

დაცრუებულ-ი — ტყავგადაძრობილი, კანგაცლილი, ჳერ კიდევ მოუშუშებელი ადგილი ორგანიზმზე; გალიზიანებული ჳრილობა.

დაცხავებულ-ი — დაცხრილული, ბევრგან დახვრეტილი.

დაცხუირება — ცხვირის დაცემინება, დაცხიკება.

დაძაგრვა — მაგრად გაჭიმვა. დაძაგრულ-ი — მაგრად გაჭიმული. გადატ. იტყვიან მალალ და გა-

მხდარ ადამიანზე.

დაძახვა — ორპირად ამოხვეული ნართის შეგარება თითსტარით.

დაძეწკვა — ხორცის დაკეპვა, დანაყვა, დაკუწვა.

დაძონძილი — დაფლეთილი, დაგლეჯილი ტანსაცმელი, ლოგინი, ფეხსაცმელი და მისთ.

და-ს-ძრახავს — დასცინებს, გაიცხავს.

დაძრობა — დაზრობა, მოყინვა (შდრ. საბა — დაზრობა).

დაძუელდა — დაძველდა.

დაწალიკება — დამწკრივება (ცხვრის ფარის, საქონლის ჯოგის, ურმების, მანქანების და მისთ.) „ცხორი გზაზე დაწალიკდა და ებრე მიდიოდა“.

დაწარბვა (დაწარბავს, დაიწარბება, დაწარბული) — მრგვლად და მტკიცედ შეხვევა, თოკით შეკვრა, შეფუთვა. „ჯიხურის ჯორცი თავისავე ტყაფი შაახტეს, დაწარბეს და ისრი მაიტანეს სახლი“; „ლამაზ დაწარბული თიგები იყო, არც ერთი არ დაიშალა ჩამატანისასა“.

და-ს-წევს — დაეწევა, გაუსწორდება. „ბიძი წავიდა და წერილი კი აქ დარჩომია, არიქა, სალამ შორ არაა, დასწიე და მიეც“!

დაწერა (დაწერს დაიწერება, დაწერილი) — დაბზარვა, დახეთქვა. „მიწისძვრის დროს სახლის

კედლები დაიწერა“.

დაწერაქუება — ქვის მოპირკეთება, გაკოპიტება, გამოყვანა წერაქვით. „მატეხის მამრე ქვას დაწერაქუება უნდა“.

დაწიგნარება — დაწვრილებით რაიმის თქმა, მოყოლა.

და-ს-წინაურდება — გაუსწრებს, აჯობებს, გადაამეტებს. „ის კარგა დამწინაურდა მე“.

დაწინდვა — 1. დაწინდება, დაგირაგება. „ყანების დაწინდვა“; 2. დანიშვნა. „აკვანჩი დაწინდვა იცოლიანკე წინათა“.

დაწიწკორება (დააწიწკორებს, დაწიწკორებული) — წვრილად დაჭრა, დანაფორტება. „ბალებმა შეშა დააწიწკორეს“.

დაწკირება — ნ. დაწკირინება. „რო დაწკირდებიან, იმაზე ვიტყუით — დაწკირინდესო“.

დაწკლეთა (დაწკლტება) — 1. დაწკრება, დაშრობა. „გავრეცხთ მხალსა, დავპყრით ცხრილზე და დაწკლტება“; 2. დაწმენდა. „მღრთიე წყალი დაწკლტება“. 3. დაღეჭვა. „ნირლი ქობის ძირჩი დაწკლტება“.

დაწკნობა — დაწმენდა, დაღეჭვა. „ერბო დუღილს რო მარჩება, დაწკნობის მემრე ცოტას ფქტილს ჩაპყრიან“.

დაწკრიალება — საგულდაგულოდ დასუფთავება; დაგვა-და-

წმენდა. „დედამ გუში სახლი სულ დააწკრიალა“.

დაწკრინება (დააწკრინებს, დაწკრინდება, დაწკრინებული) — დამწკრივება. „სტუმრები ეზოში დეწკრინა და ურემს ელოდა“; „ბატები დაწკრინებული მიდიოდეს წყლისკე“.

დაწოლვა, და-ს-წოლავს-ს — გატინხვა, გატინხრავს; გამოყოფა, გამოყოფს. „ბინას ლასტებით დასწოლვენ“.

და-ს-წონ-ს — 1. გასინჯავს; გაბედავს, შეჰკადრებს. „წინ მიდგას ოქროს ტაბლები, ზედ მიყრია კვიციის ხორცი, ჰამა არ დამიწონია“ (ხალხ.); „მეც გამლექსეთო — უთქმია. აბა, როგორ დასწონენ იმას!“ „ძაღვები ვეღრინეს ერთურთსა და მამრე კი ვერც ერთმა ვერ დასწონა, რომ მახტედრილიყუნეს“.

დაწრეკილ-ი — გამხდარი, სუსტი.

დაწურვა — გამოპირვა, წვერის ან პირის გამოქნა. „მჭედელს საკოდელაი დავაწურინე“.

დაწუკვა (დაწუკავს, დაიწუკება, დაწუკილი) — დაწვეთება, დაღვენთება. „ხალათი მაზუთით დამეწუკა“; „ეებოთ დაწუკილი კაბა“.

და-ს-წურავ-ს ცხენს — „ცხენს სადოდედ მოამზადებს“.

დაწურწილი-ი — დათხუპნული, გატალახიანებული.

დაწუხება (და-ს-წუხდება, დაწუხებული) — მონატრება, ძლიერ მოსურვება. „დავწუხდი ჩემი ქმრისაკე, როგორც მუშაი წყლისაკე, დილაზე გამოვალიკე, ვიცქირებიკე გზისაკე“ (ხალხ.).

დაწყდა — დაშრა. „ზამთარჩი ოჯარემის წყარო დაწყდა“.

და-ს-ჰკმენტ-ს — დაჩქმეტს, დაბწყენს. „ლაყუები დამჰკმენტა“.

დაჰლეკილ-ი — ფეხებით ნასიარულები და ატალახებული სველი ადგილი. „ტალახით დაჰლეკილი კარ-მიდამოა“.

დაჰოჰყილ-ი — ჰოჰყით — ჰვის ნამტვრევებით ამოვსილი ცარიელი ადგილი ულამკიროდ ნაშენ კედელში.

დაჰრეხილ-ი — დაჰრეხილი, პატარ-პატარა ღრუებიანი, ჩუქურთმებგამოყვანილი. „ხეს გასთლიდნენ, ოთხკუთხი როგორი-დაც იყო, ძირზე დაჰრეხილი“, „დაჰრეხილი მარტომჰამაი აქტო“. გადატ. დაღარული, დანაოჰებული სახის ადამიანი. „ჯახოთაი დაჰრეხილი იყო, გრძელი ცხტირი, ჩაცუნიული თოლები ხქონდა“.

დაჰროლვა (დაჰროლავს, დაიჰროლება, დაჰროლილი) — 1. დაჰრელება, მოჩუქურთმება. „ჯოხი დანაით დავჰროლე“; „დაჰროლილი მარტომჰამაის საზურგეა“; 2. დაწინწკლა, დაფორეჯება, დაჰორ-

ფლვა. „მწყრის კუერცხივით დაკროლილი სახე ჰქონდა“.

დაქუჟკვა (დაქუჟკავს, დაიქუჟკება, დაქუჟკილი) — 1. თბილად დახურვა, შეხვევა, დაფარვა. „კარტონხი ჩალით კარგა დაქუჟკე, თორო დაძრება“; 2. დასრესა, დაქვლეთა. „დეეცა თავსა ის წნელიცა, ის ლასტიცა და ქვებიცა, დაქუჟკა ხალხი. დაქუჟკილი — შენახული, დოვლათიანი, მოვლილი სახლი. გადატ. ხელმოქერილი, ძუნწი.“

დახაფრვა (დახაფრავს, დახაფრდება, დახაფრული) — დასივება, გართულება, გაუარესება (ჭრილობისა, იარისა). „თუ ჰელჩი ან ფეჭჩი დაჭრილი იქნებოდა და დაუხაფრებდა, დაადებდეს ნეხტის ჰიასა, რომ არ დეეხაფრა“.

დახათრება — ხათრის გაწევა, პატივისცემა.

დახანება — დროულად საქმის გაკეთება.

დახანჯლაფ-ს — ხანჯლით დაკოდავს, დაჭრის. „ჩუნენებურები, ძაუგს მიმავლები ურმითა, სულ დახანჯლეს ჭარიახის პირდაპირა“.

დახკუიარდეს — გაკვირდნენ, გაუკვირდათ.

დახლართვა — თოკისა, ბაწრისა, ძაფისა, ხის შტოებისა და მისთ. აბურღვა, ერთმანეთში არევიარევა, ისე რომ მათი გამოგება ძნელია.

გადატ. იტყვიან ადამიანზე, ცუდად რომ დადის. „ეგრე იყო დახლართული, საბელი ვერ გამოვხსენ“; „ეს კაცი რასლა დაიხლართება“.

დახლართული — აბურღული თოკი, ძაფი, ხის შტოები და მისთ. გადატ. იტყვიან ადამიანზე ცუდად რომ დადის. „ეს რაილა საქმის გამკეთებელია, ეს დახლართული“.

დახობანა — თამაშია — დამალობანა. „დამალულს რომ დაინახავს, ასე დაუკვივლებს: „დახ! დახ! ვინც დარჩება შეუმჩნეველი, ისაა გამარჯვებული“.

დახპატრონდებიან — დაპატრონება, დაპატრონდებიან, პატრონობა, უპატრონებენ, დაჩემება, დაიჩემებენ, მითვისება, მიითვისებენ, ხელყოფა, ხელთ იგდებენ. „ჩუნენს სახლთუკენას მეზობლები დახპატრონებიან ადრე, ეხლა მე დავხპატრონდი და უკუირთ“.

დახრეშა (დახრეშს, დახრეშება, დახრეშილი) — დახევა, მაგრად დაბანა. „ტანი კარგა დაიხრეშოდე“.

დახტევა — დახვევა, შემოხვევა, შემოსევა. გადატ. რაიმეს შეხვევა. „გერგეტულ ბალღებს ჩხუბჩი ოსები დახტევიყუნეს“; „ქალამ ფარდაგი გარეცხა და შახტია“.

დახტურიმა — შესანსლა, შეჭამა, გაათავა, მოასუფთავა. „შიომ სუფრაზე რაიცი რაიმე ელაგა, სუ-

ყელი დახუტრიმა“.

დახუტა — დაგვა. დახუტე — დაგავე. „ქალავ, მიდილა შენ გაზდასა, სახლი გამახუტე“.

დახახა — დაჯღაბნა. „ბალღმა წიგნი სულ დახახა“.

დაჯალღა — დახალღა, მოხალღა.

ლაჯამრვა — დახუთვა, დაკოჭლება, დადამბლაგება.

დაჯამრულ-ი, **დაჯამურებულ-ი** — დახუთული, დაკოჭლებული, დადამბლაგებული. „ცხენი დაჯამურებულია, ფეკთ ვერა სძრავს“; „დაჯამრული იყო, მძლივ დადიოდა, მუტლები სტკიოდა“.

დაჯანჯალღა-ს — მოხუცი, სნეული ადამიანი, რომელიც ძლივ-ძლივ დადის, უღონოდ, კოჭლობით სიარული.

დაჯაფრვა (დაჯაფრავს, დაჯაფრება, დაჯაფრული) — დაკარგვა, ჩამოშორება; დამღურება. „მახათი დამიხაფრა ხიზანმა“; „სად გადაიკაფრა ეს ჩუენი მეზობელი, ორი წელია აღარ ჩან“; „დაიკაფრე აქათითა, ჩემმა თოლებმა აღარ გნახას“.

დაჯელღა — ხელში ჩაგდება, მოხელთება. „თამრომ გოგიაი დაიკელა“; „ჩემი შვილი ბალღებს ღეეკელა და ეცათ“.

დაჯელთილ-ი — ვისიმე გავლენის ქვეშ მყოფი, ვინმე ვინმეს ხე-

ლად ჩავარდნილი. გადატ. ჰკუაზე შემედარი, შემლილი. „ეგ ჰკოზე არ უნდა იყოს, დაჯელთილივით დადის“. გადატ. დადამბლაგებუ-ლი, უუნარო.

დაჯერა-ი — წინააღმდეგობა, წინააღმდეგობაში ყოფნა; ჯიბრია-ნი, მოქიშპე, ღვარძლიანი. დაჯერას || დაჯერაჩი უდგება — ექიშპება, ეცილება, კრიჭაში უდგას. „დაჯერაჩი უდგას, გასაქანს არცაით აძლევს“.

დაჯერება (აჯერებს, დააჯერდება, დაჯერებული) — დაშტერებით ცქერა. „ძრიალ დამაჯერდა და მაშილა მიცნა“; „დაჯერებული შავ-სცქერ თოლებჩი“.

დახენჯვა (დაჯეჯავს, დაჯეჯილი) — დაკორტნა, დაკენჯვა. „ქათმებს კარტოხაი დაუჯეჯია“. გადატ. ჩახვლეტა, დაჩეკვა, წერტილების დაჩნევა. „დაჯეჯილი სახე აქუ“; „ბალღს კარები დაუჯეჯია“.

დაჯირება (დაუჯირებს, ღეეჯირება) — 1. წამოდება, გამოდება. „ფეკი დამიჯირა და კულას მიმაგალა“; „კელა დაუჯირე და ქვანი ამოჯყარე მიწაჩიგათა“; 2. დარჭობა; დასარტყმელად მოშხადება. „რკინის კელი დაუჯირე კელელს და გადმოვანგრიე“; 3. უპატივც. თრევა, ხეტიალი. „სად ღეეჯირები ამღუნენ ხანს?“

დაჯრასტუნება — ხრინწიანი ხმით დახველება.

დაკუნჩვა — შეფუთვა, ბევრი

ტანსაცმლის ჩაცმა. „ემ ბალღს ეგრე მაგრა ნუ ჰჭუნჩავ“; „ავადობის მემრე სულ შაჭუნჩილი დავდივარ“.

დაჯალღვა — მორევა, დამორჩილება.

დაჯანგებულ-ი — დაყანგული. „ეს დანაი დაჯანგებულია?“

დაჯგულემა — მუჯღუგუნის ცემა.

დაჯე — დაჯეკი.

და-ს-ჯე მუშტარი, მუშტარადა — წყველა: დაბრმავდი!

და-ს-ჯე ცის ქვაზე — წყველა: დარჩი მარტოდმარტო, ღია ცის ქვეშ, ცის ამარა.

დაჯუმრილ-ი — მოღუშული, პირქუში. „ერთს არ გაიღიმება, სულ დაჯუმრილი ზის“.

დაჯღმენთილ-ი — დანაოკებული, დაღარული (სახე). „ბეჩავი ქალაი, როგორ დაჯღმენთილი სახე აქუ“.

და-ს-ჯღმუი-ს — 1. დასტრიალებს, თავს ევლებს. „ცხორს დავსჯღმუი“; 2. უმნიშვნელო საქმეზე დროს კარგავს; ჭოკნიკობს.

დაჯგლოთნე — მოეფერე, მოეალერსე.

დაჯკარ — დაარტყი, ურტყი.

დაჯკულიე — დააკვირდი.

დაჯქუინეს — დაარქვეს.

დაჯყაბულდი — დათანხმდი.

დგნევანი — მოულოდნელად, სწრაფად მოსვლა (საუბრ.)

დება — დარტყმა მუშტით, ჯობით, ქვით ან სხვა რაიმე ხეომოსაკიდი იარაღით — ხელსაწყოთი. (მღრ. საბა — დება).

დეგექნა — გამოგექნა პურის ცომი გამოსაცხობად, გაგეკეთა, დაგემზადა გუნდები.

დედაბოძ-ი — მთავარი ბოძი, დარბაზის შუა ბოძი. ეს იყო მთავარი ატრიბუტი ბანიანი სახლებისა.

დედაის თოლი — მოსაალერსებელი გამოთქმა: „რაი გინდა დედაის თოლო?“

დედალი ღვია — ბოტ. წიწვიანი ჭიშის ღვიის სახეობაა, ფაფუკი შტოები აქვს, მიწაზე წაწვენილი, იზრდება კლდეებში.

დედაქუა-ი (დედაქუობს) — ქალაჩუნა; ქალური საქმეების მიმბაძველი. „ბალღი კი არა, ნამღუილი დედაქუაია“.

დედილა-ი (დედუა-ი) — დედის დედა, ბებია.

დედის ნაწოგ ხსენს დაღტრევინებ-ს — გადატ. დედის რძეს არ შეარჩენს მუცელში, მაგრად სცემს. „ჭკუიანად იყავ, გირჩევ, თორო დედის ნაწოგ ხსენს დაღტრევინებ“.

დედლობა — პეპლობა. „დედლობა რო გაუთავდება ჩიტებსა, მამრე კუერცხებსა სდებენ, მამრე

კრუტდებიან“.

დელო — ძროხის მოფერება წველის ან დაბმის დროს.

დელობის თქმა — დათმობა, საქმის მშვიდობიანად მოგვარება; ქედის მოხრა. „როცა გიჭირს, დათუხს დელობა უთხარიო“. (ანდ.).

დედულ-ი დედის გვარის, დედის მამის სახლის ვინმე პიროვნება.

დეე — დაე, იყვეს, გაუშვი. გადატ. დედა „არა სცა, დეე, გაუშუი“; „დეე, წყალი მამიტანე, რაი“.

დეებარებიან-რა — დაებარებიან რამ.

დეებღუიარა — შეუბღვირა.

დეებღირება — მსუნაგურად, შურის თვალი დახდავს. „ბაღლი პურს დეებღირა“.

დეეგდე — დაეგდე, გაჩერდი, შენს ტყავში დაეტიე.

დეეგება — აეცმება, გაუკეთდება. „ცულს ტარი დეეგება“.

დეეკუნჭება — დაეკმუნჭება. „გონჯი რო დაჯდეს, კაბა დეეკუნჭება“.

დეემატა — დაემატა, მიემატა.

დეემთხო — დაემთხვა.

დეემთხუევაკე — დაემთხვევა ხოლმე.

დეემსნება — დაეკვებება, დაე-

ბედება. „ახალ წელს ვიჩხუბებ და მთელი წელი ჩხუბი დამემსნა“.

დეენაბრებ-ა — დაეყრდნობა, დაებჯინება. „ჯოხს დევენაბრე“.

დეენებებინა — დაენებებინა, მიეტოვა; გადატ. დაეთმო, მისთვის მიეცა.

დეესწურეს — დაესწრნენ.

დეეტყიბე — დაეგდე. უპატივც. მიმართვით. „ბაღლო, დეეტყიბე მანდა“.

დეეტყუიშება — დაესუსხება (აქ ლაპარაკია კინჭრით დასუსხვაზე).

დეეფერება — დაემსგავსება. „შვილი მამისა გამოვა, დედულებს დეეფერება (ხალხ.)“.

დეეფხრუწება-ა — დაემანჭება, დაუნაოჭდება, დაედარება. „ხოჯას დაღმენჭილი სახე კიდევ უფრო დეეფხრუწა“.

დეეჟუდებ-ა — უსარგებლოდ დადის.

დეეწესება-ა — 1. მიეკარება, შეეხება, პირს შეახებს. „რასაც რაიმე საჭმელს მაგიტანენ, არც რაზე არ დეეწესაო“; 2. დაეპატიჟება, დაეზიარება, დაეწვევა პურ-მარილში. „ბატარად მაინც დეეწესე პურსა“; „სუფრაზედით ეგრე ადგა, რომ პურსაც არ დეეწესა“.

დეეწონებ-ა — გაებდება, შეეფერება, ეკადრება. „ჩემგა არ დეეწ-

წონება გალექსება“.

დევეტებ-ა — უაზროდ, წაღ-
მა-უეკულმა დადის.

დევარგანა-ი — ჯანღონიანი,
დაუზარელი, ყოჩალი, შრომისმოყ-
ვარე და საქმიანი ადამიანი. „ერთი
ლამაზი და დევარგანაი ბაღლი
იყო, ქალაიცი კარგი შაირთა“.

დევეზმანე — დავეტოლე.
„ჩემს ბიძაშვილს დევეზმანე და მე
ვიყავ მალალი.“

დევეწიე — წამოვეწიე.

დევეხელთე — ხელთ ვეგდე,
ხელთ ვეპყარ, მისი გავლენის ქვეშ
ცყოფილიყავი.

დევენობს — იტყვიან ძროხაზე,
როცა დასამაკებლად არის ავარ-
დნილი. „როცა აკურებულია ძრო-
ხა, მაზჷერს დევნობს“.

დევექარა-ი — სამხრეთის თბი-
ლი ქარი. „გადასახლებაჩი რო ვი-
ყავ, დაღბერის დევექარამა და მა-
მაგონდის ჩემი ხოყანაი“.

დეკა — ბოტ. (*Rhododendron
caucasicum*) — მთის შკერი. მო-
მცრო ტანის მარადმწვანე მცენა-
რეა, თეთრი, ლამაზი ყვავილი და
გრძელი, ჩაის ფოთლის მსგავსი
ფოთოლი აქვს. იზრდება მაღალი
მთების ფერდობებზე.

დეკანოზ-ი — თემის მიერ არ-
ჩეული პირი, ხატის მსახური.

დელამუნ-ი, დელამუწი-ი — 1.

ლაბა (*Холодея*); 2. დამეავებული
რძე; 3. დელამა, საყველედ შედედე-
ბული რძე; 4. ხშირი, სქელი დო; 5.
ფელამუში; 6. კისელი. სიტყვა დე-
ლამუნი დაკავშირებულია ზედმი-
წევნით გემრიელების ცნებასთან
(შდრ. საბა — დელამუტი).

დელავან-ი — 1. ქონება. „შენ
რო ჭკუიანი ჰყოფილიყავ, მამის
დელევანს ისრი ძაღლუმაღურად
არ გადაავლევილი“; 2. დიდი ფარ-
თობი, დიდი ნაკვეთი, დიდი სახლ-
კარი. „დელევანი სახლი“; „დელე-
ვანი ეზო, მამული“.

დენგ-ი — თოფისწამლის სანაყი
ქვის იარაღი. იგი არის ოგალური
ფორმის, მოღრუტნული.

ღია — დიდად, ძალიან. „წინ და-
ხვდა ფადიაური, ღია განთქმული
ჯარზედა“ (ხალხ.).

ღიაღამც — ბარემ. „შვილო,
ღიაღამც სახლიც დამილაგე“.

ღიგაი — ყოჩების და ვაცების
ჩხუბი, შეტევა. „ყოჩებმა ღიგაი და-
ჰკრეს ერთურთსა“.

ღიდება-ი — ძველებური მოხე-
ური სახალხო-სარიტუალო სიმღე-
რაა, სრულდებოდა ქორწილში, ხა-
ტობაზე: „ოოო... ღიდება და ღიდე-
ბა ღმერთსა და ქოყნის გამჩენსა“
(სოფლების მიხედვით ტექსტში
განსხვავებებია, შდრ. ა. ყაზბეგი,
V, გვ. 46).

დიდი კუერ-ი — ურო.

დიდი რძალ-ი — ოჯახში მოყვანილი პირველი რძალი, უფროსი ძმის ცოლი.

დიდქადობა — ძვ. დიდი ქადების გამოცხობა. სამების დეკანოზების ვალდებულებას შეადგენდა აღდგომის მესამე დღეს სოფელს გამასპინძლებოდნენ. ეს ნადიმი გერგეტის წმინდა სამების ეკლესიის ეზოში იმართებოდა. „დიდქადობა ვიცოდითვე აღდგომასა, ოთხი-ხუთი ლიტრა ორი ქადა გააკეთიან“.

დიდჯალაბნ-ი — მრავალწევრიანი, გაუყრელი ოჯახი.

დიდჯორობა — ძვ. დიდი ჯვარობა, ხენა-თესვის წინ გამართული ნადიმი სოფელში, ხარჯებს ხატის ყანების შემოსავალი ანაზღაურებდა; სამების დეკანოზები ამ დღეს დაამწყალობებდნენ და ხევის ხატ-სალოცავებს შესთხოვდნენ მიეცა ხალხისთვის მშვიდობიანი გაზაფხული, ყანების ბარაქიანობა და ხევის ხალხს გაზაფხულის აღდგომას ახარებდნენ.

დივლიჭუკრუმე, დილივ-ჭუკრუმე — უეცარი სიხარულის, აღტაცების გამომხატველი სიტყვა — დილილმე.

დივლიჭუკრუმელასა, დილიჭუკრუმელასა — იხ. დივლი-ჭუკრუმე.

დილბინდ-ი — ცისკარი, ბინდბუნდი, რიყრაყი, ალიონი. „დილბინდზე უნდა ავდგე, ცხორჩი წავიდე“.

დინძალ-ი — დინგძალი, ცხვირძალი ანუ ისეთი ცხვირის პატრონი პიროვნება, რომელსაც ძალის ყნოსვა აქვს ადამიანის საბოროტოდ — სამავნებლოდ.

დის — ბევრს დადის (მრავალჯერადობის აღმნიშვნელი სიტყვაა). გადატ. დის — ჩემი დის. „ეს ბაღლი ჩემი დის შვილია“.

დისასა — დასთან, დის ოჯახში. „მამაი დისასაა წასული“.

დიქტ-ი — ფანერი.

დიყ-ი — (Heracleum) — ბოტ. ნესტიან ადგილებში იზრდება, აქვს ღრუ ღერო, დიდი ფოთლები და ქოლგასავით შეკრული თეთრი ყვავილები. ღერო ქერქ-შემოფცქვინილი იჭმევა.

დლანგვა — ყლაპვა, თქვლეფა, ტლანქად ჭამა.

დო — კარაქის გაკეთების, ნაღების შედღებებისა და კარაქის მოხდის შემდეგ დარჩენილი მჟავა რძე. იგი სასიამოვნო სასმელია-დოში მჭადსაც იყრიან და ჭამენ (შდრ. საბა — დო).

დოგირჩით — დაგვირჩით. ერთგვარი ლოცვაა, იცოცხლეთ-სავით.

დოგოსხდინეს — დაგვსვეს,

დაგვსხეს.

დოთქუნდა-ი, **დოთქუნთა-ი** — სადღვებლის ქვეშ საგები მატყლის ბალიში; კუნძი, რომელზედაც სადღვებელს აქანავებენ (არწვევენ). გადატ. ეძახიან დაბალ და ჩასუქებულ ადამიანს (თიხის სადღვებელია აქ ნაგულისხმევი).

დოღ-ი — 1. ბატკნების მოგების პერიოდი; 2. ბუნაგი. „აგერ, ბეჟან, ღორის დოღი, ღორი შავიდა დოღ-ჩიგა“ (ხალხ. „ბეჟანიანი“); ღორებმა დოღი აიღეს-ღორებმა ბუნაგი გააკეთეს.

დოღობ-ი მხ. — დოღაბი. გადატ. დიდი ტუჩები. „შახედელა, დოღობივით ტუჩები არა აქუ!“

დოღობები მრ. — დოღაბები, წისქვილის ქვები.

დოღობა — დოღის — ბატკნების დაბადების პერიოდი.

დოღა-ი — ურქო ან რქამოტეხილი პირუტყვი.

დოღისთავი-ი — დოღში პირველი მამალი ბატკანი.

დონდლო — დუნე, მოშვებული ადამიანი, შეუძლო, ზანტი.

დონდორ დედა-ი — დაცივით უწოდებენ უშნოდ გასუქებულ ადამიანს.

დორ-ი — მისაყუდებელი ბალიში (ალ. ყაზბეგი).

დორდღ-ი — დორბლი, დუეი, ნერწყვი.

დოყი-ი — საყვედური; დამადლება, ყვედრება.

დოყიობდა — მსაყვედურობდა.

დოყიებს მამყრი — მისაყვედურებს, საყვედურებით ამავსებს.

დოხტი-ი — საპოხი, ცხიმი. „მამრე იმ ტყავსა, რომენიც არის აჭრილი ზომაზე, წაუსუნიანკე დოხტი გინდა ღორის ქონი“.

დრრ! — ცხენის გაჩერებისას წარმოთქვამენ.

დრამბა-ი — ლითონის ფული (20-25 კაპ. ვერცხლის ფული); იხმარება სპილენძის მნიშვნელობით. „ვემსურებმა იმ კაცის საფასურჩი დრამბაი მათხოვეს. იმ დრამბაის სპილენძს ეძახიან“.

დრეი, დრიე, „ბრე“ — ცხვრის გარეკვა — განდევნის შეძახილი

დრატა-ი — კანაფის ძაფი.

დრემლა-ი — ცხვრის ნაკელი. „დრემლაი კარგია საკარტოხელაის გასანავადა“.

დრო გავავლიეთ — დრო გავატარეთ.

დროსგასავლევი — დროსგასატარებელი.

დროზე — მალე, დროით, ჩქარა, სასწრაფოდ.

დროის ხელთება — დროის

შონა, დროის პონა, მოცლა.

დღე-ა — ნალისებური ფორმის ხის ნივთი, რომელსაც ცხენის საზიდარს უყენებენ ტოტებზე — ხელებზე სიმაგრის მიზნით.

დღეღუგა-ი — ახ. ეძახიან მოტოციკლს.

დღეღუგებს — ბუზღუნებს, ბუტბუტებს.

დღუზ-ი — სწორი და ვრცელი მინდორი, დიდი უბორცვო და უტყეო ვაკე. „დღუზი მინდორები ნოღაეთშია“.

დღმა — ცხვრის კუდის ქონი.

დღმეულ-ი, **დღმეურ-ი** — დიდდუმინი ცხვარი. „აი, ის დღმეური ყოჩი დასულდგმულებულია“.

დღმის ნადნობი — ცხვრის დუმიდან გამონადნობი ქონი.

დღნია-ი — მთელი ქვეყანა. გადატ. ბევრი, უამრავი, ბლომად.

დღრად-ი — პირუტყვის ავადმყოფობა, გამოწვეული დიდი სიცვისაგან, დაზრობა (ა. ყაზბ.).

დღტები-ი — ციგურების ერთერთი სახეობაა, ბავშვები მისგან ციგას აკეთებენ.

დღქარდ-ი — მაკრატელი.

დღქნის კაცი, **ოჯახი**, **ხალხი** — ირონიით იტყვიან ისეთ კაცზე, ოჯახზე ან ხალხზე, რომელთაც ოჯახში სურსათ-სანოვავის მარაგი არ აბადიათ და ყოველდღე დღქან-

ში ან ბაზარში გარბიან. „ეგ რაილა კაცია (||ოჯახია||ხალხია), დღქნის კაცია“.

დღღურა-ი — ძაფის კოჭა.

დღშმან-ი — ორგული, მტერი, მეტოქე, მოქიშპე. გადატ. მაგრად მოხარშული კვერცხის ჩაღრმავებული ნაწილი (ჰაერით დაკავებული სივრცე). „ძირზე აქჷ კურცხს დღშმანი“ (უღღშმნო — უორგულო, უმტერო და მისთ.).

დღშმანთ — მტრისას. „ვაი, დღშმანთ, შენ რო რასმე გააკეთებ“.

დღშმანის კერა-ი — ორგულის, მტრის კერა, მტრის არემარე.

დღშმანის კერაიმც გატიალებულა — წყევლაა და ნიშნავს: მტრის კერა, მტრის არემარემც მთლად განადღურებულა, გაოხრებულა.

დღც-დიკლა-ი — პატარა ზომის ჩასაბერი საყვირი, ბავშვების სათამაშო. „ძაუგს ხიზანს დღც-დიკლაი ვუყიდე“.

დღც-ი — (Heracleum sp.) — ბოტ. (მცენარეა) ერთი ღერო აქვს, იჭმევა ქერქ-შემოფცქნილი, გულში მრავალი ძაფი აქვს.

დღესინდელ-ი — დღევანდელი. „დღესინდელ დღეთ არა გამიკეთებია რა“. ლოცვაა: „დღესინდელ დღეო, შენ დღეჰმარე და მშშიდობით მოგჷგორე ჩჷენი გა-

რეთ გასულები!" წყევლაა: „დღესინდღელო დღეო, შენ მაჰკითხე ჩუენი ავის მათქომსა!“

დღესინდღამდე — დღევანდღამდე. „დღესინდღამდე არ ვიცოდი ეგ ამბოვი“.

დღისწელი-ი — მიცვალებულის ერთწლიანი გლოვა და პანაშვიდის ხარჯები. პანაშვიდის სუფრა წელიწადში ხუთჯერ იმართებოდა: შობას, დაურწყების შაბათს, აღდგომის ორშაბათს, ამაღლებას და მარიამობას. „ორმოცის შემდეგაა დღისწელი, ამ დროს დაიკვებოდა და საკლავები“.

დღიურ-ი — მიწის ზომის ერთეულად იხმარებოდა (დღიური

მიწა). დღიურის ქვეშ იგულისხმება ერთი დღის განმავლობაში კავის საშუალებით მოხნული მიწის რაოდენობა.

დღრიალი-ი — ბრიყვული ტირილი. „ისრი უშნო დღრიალი იცის, შაგზიზღდება და არ შეგებრალება“.

დღრინ-ი — უშნოდ გასუქებული (ო. ქაქ.).

დღრუზავ-ს — 1. მიახლის. „ეგ თუ ვინმე გააბრაზა, რაიცკი კელჩი მახტდება, იმას სღღრუზავს; ფიგურ. „სიტყუა სღღრუზა“. 2. გადაჰკრავს. „არაყი სღღრუზა“.

დღუნდღურა-ი (დღუნდღურებს) — ცხვირში მოლაპარაკე. დაცინ. „რას სღღუნდღურებ?“

ე

ე — 1. ეს, ეგ. „ვანო, ე ბარი მათხოვე“. 2. ემ, ამ. „შვილო, ე ცხენის მაკაზმევას მიშუელე“. 3. (შორისდ.) — ეჰ. „ე შენი იმელი მჭონდა, მახტილოდი და თიბვას მიშუელდი“. 4. (შორისდ.) — ეი. „ე, ბალო, შენ შინ წასულას არ აპირებ“.

ებადა — ჰქონდა, გააჩნდა. „მეზობლისას ვიყავ, გაკეთებული საქმელი არა ებადარა“.

ებუცება — ეტაკება, ეცემა, ეჭიდება. „ბოძი მეცხორეს ებუცა, ჯონი ეჭირა ხისაი“ (ხალხ.).

ებლატება — ხელების მოშველიებით რამეზე ასვლას ცდილობს (ლობეზე, ხეზე და მისთ.) ბობლავს.

ეგა — ეს, ის.

ეგაი, ეგეი — 1. იხმარება გაკვირვების შორისდებულის მნიშვნელობით — აბა, ერთი... „ეგაი კიდავა, ეგ ვინლა მაიგონა?“ „ეგეი კიდავა ახალი ამბოვი!“ 2. სიტყვის მასალაა, იხმარება დავიწყებული სიტყვის სანაცვლოდ — ისა, რა ჰქვია, ისამე. აგერ. „ეგაი, იმათ შაქრომა მცა; ეგეი, ის მამცა“; „ეგეი

წაილე ეს ტუმარაი“.

ეგაც — ეგეც. „ეგაც ჩუენთან მოდის“.

ეგებ — იქნებ. „წავალ ჩემს ძმასთან, ეგებ ფული მამცას“.

ეგე ეგა — აი ის. „ეგე ეგა წუხელ ჩუენს იყო“.

ეგე ეგ მაიტა-ლა აქა — აგერ ის მომეცი რა.

ეგე ეგეთი, ეგეგეთი — აი, ამნაირი, ამისთანა. „ეგე, ეგეთი ქალბნები მიყილე“.

ეგე, ეგრე გინდა — აი, ასე მოგინდება.

ეგევე — იგი, იგივე, ის.

ეგეთი — მაგისთანა, მაგნაირი, ასეთი, ისეთი, ისეთივე, იმდაგვარი, მაგგვარი, აგეთი, მასეთი, იმავე შინაარსის, იმავეს მსგავსი, იმავე ხასიათის — ფერის, ადგილის და სხვა.

ეგეთანი — ეგეთი, იმდაგვარი, „ჩემს ძმას ეგეთანი ხიზანი ჰყავ, ცქერით ვერ გასძღები“.

ეგეი წაილე — აგერ, წაილე.

ეგიაი-ლა — ერთი ეგ; ცოტა, ცოტალა, ცოტაოდენი. „ეგიაილა დამრჩა კარტოხაი მასათხრელი“.

ეგლებ-ა — ეხეთქება, ერტყმის, ეცემა, ეხლება. „ზარის ენა ხან ერთკე ეგლება, ხან მეორე მკარესა“. გადატ. მიედ-მოედება. „მთაკლდეს ეგლება, განა რასმე აკეთებს, ეგრე ტყუილად ეშმაკთ ეგლება“.

ეგ მაიტა აქა — ეგ მომეცი აქ.

ეგ რაია — ეგ რა არის.

ეგრე — ასე, იმდაგვარად, ისე მოხერხებულად, ისეთი ხერხით, გამოცდილებით, ამგვარად, ესე.

ეგრეა — ასეა. „მაშ ეგრეა საქმე?“

ეგრე რო — ასე რომ. „ეგრე რო ეხლა მე წავე სათიბზე“.

ეგრეც — ასეც, ისიც. „ყოჩაღ, ეგრეც უნდა კარგი კედელი ავიგია“.

ელაგა-ი — გამძლე, ამტანი (შღრ. მედეგი). „ელაგაი მარკილია; ელაგაი მწყემსია“.

ეე — (შორისდ.) — ეი, ჰეი. „ეე, ძმობილო, მოდი აქა!“

ეებლატა — ხელების მოშველიებით. რამეზე ასვლა. „ბალლი კედელზე ეებლატა“.

ეედგინა — აღედგინა. გადატ. აეყენა, დაეყენა, წამოეყენა.

ეეკილა — აკილება, აეკილა, არ

მოეშვა, მის ჰირად, ე. ი. მის ტვირთად გახდა. „ბალღს ტუმარაით საფქოვი ეეკილა და წუთისქულჩი ჩეეტანა“; „მთურალი ბართლომე გოჩას ეეკილა, გინდა თუ არა შინ მიიყვანეო“.

ეელოლო — ნიშნის მოგების და შერცხვენის გამომხატველი შორისდებული, ხმარობენ უმეტესად ბავშვები. „ეელოლო, ტიტველა!“

ეენტა — აენტო, ლამპის ან ნავთქურის ანთებას ნიშნავს. გადატ. სიხარულით ან სირცხვილისგან პიროვნების აღზნება — ანთებას ნიშნავს.

ეეპდება — აეხდება, გამსუბუქება — გამჩატებას, პატივის ახდას ნიშნავს. გადატ. შწოლიარესათვის საბნის ახდას ნიშნავს. გადატ. სახლიდან სახურავის ახდას ნიშნავს.

ეეკირა — ფეხი წამოსდო; არ ეეკირა — ფეხი არას წამოსდო.

ეზღუინ-ი, ემღუინ-ი — ამღვენი, ამოდენა, ამ რაოდენობის. გადატ. დროის ცნება. გადატ. მრავალი, ბევრი, ხალხის კრებული.

ეზღუინია-ი, ემღუინია-ი — სიმცირის, ნაკლებობის, საერთოდ, მცირედის გამომხატველი.

ეზმანებოდა — დაზმანება, დაზომვა, გაზმანება, გაზომვა, დატოლება, გატოლება, ეტოლებოდა.

ეზურებ-ა — ეზარება, ხასიათზე არაა, არ სურს. „ვერ წავალ, მეზურება“.

ეთვავი — მაგარი ხე, ძნელად დასამუშავებელი. „ეთვავი ხე რო მამიგდე, განა ეგრე ადრთილი იყო მაგისგა ცელის ტარის გამათლა?“

ეიდა, ეიტა — დაცივნის შორისდებული ჰაიდა. „ეიდა, ტიტველას არ გამასულა გარეთა!“ „ეიტა, ამასალა, რაი ჩაუცმია!“

ეკიდებოდა — ეჭიდავებოდა, ემბლრეოდა, ებლაუჭებოდა, ხელს კიდებდა, ეშარებოდა, ეჩხუბებოდა, ეკამათებოდა, კამათში იწვევდა, შარის — უკმაყოფილების გამოწვევას ლამობდა — ეწეადა.

ეკალ-ი — ქაცვი, შავკეალა.

ეკალხუნწა-ი — ბოტ. ერთგვარი ეკლიანი ბუჩქია, რომელიც წვრილ, მრგვალ, შავი ფერის, თეთრი ფერის ან წითელი ფერის ნაყოფს ისხამს. იჭმევა.

ეკანწულებ-ა — ებლლარძუნება, ხელებს უფოთიალებს.

ეკამინებ-ა — ეყოფა, აუვა, იკმარებს მისთვის. „სულ რო გაიმბა, ქალალდი არ გეკამინება“.

ეკაშეთებ-ა — აკლია, დანატრებულია. „მაგ ცოდვილებს ყველიც კიდავ ეკაშეთება“.

ეკერკურებ-ა — ეარშიყება.

ელაჟლანდარებოდეს — ელაზლანდარავებოდენ (ა. ყაზბ.).

ელია-ი — ამინდის ღვთაება ქართულ წარმართულ პანთეონში.

ელიობა — ელია წინასწარმეტყველის დღესასწაული. ეს დღეობა ყოველი წლის 2 აგვისტოს აღინიშნება ხევში. ყაზბეგში არის აშენებული ნიშ-სალოცავი ელიას სახელზე.

ელურსანეთს — იერუსალიმს. (ძველი პალესტინის მთავარი ქალაქი).

ელღუმა-ი — ბოტ. ბალახია, ყიზლარის ველებში მოდის. სინ. ქუილი.

ელხება, ეხლება — ეხება.

ემაგ — მანდ, აი, აგერ, აი, აქ, აი, იქ. „ემაგ ალაგასა წყალმა დიდი ქვა მაიტანა“.

ემაგდუნ-ი, ემაქთუნ-ი — იმდენი. „ემაგდუნეი ქერი მოგუნივიდა, რო კლოვაც გუეყოფა“; „ემაქთუნეი ჭარი მადგა, რო გზა ვლარ იტევდა“.

ემანდ, ე მანდ — მანდ, მანდიდან; აი იქ, აი აქ, აი აგერ. „ემანდ აღრე ჩემი პაპის სახლი მდგარა“; „ემანდ აორთქლდი, თორო არ ვიცო, რას გიზამ“. „ე მანდ წელა აბაზიანი ვიპოვნე“.

ემანდით — იქიდან, მანდიდან. „ბალლო, ემანდით არ მემეცლები?“

ამასა — ამას. „ემასალა, როგორი თოლები უყრია?“; ე მაგას — მას. „ემ მაგას მე არ ველაპარაკები“; ე მაგის — ამის. „ე მაგის ვალი მაქუ“.

ემასთან — ამასთან. „ემასთან მე ცხორი არ წავალ“. ემბაშადა — ახლა, ამჟამად, ამთავით. „ემბაშად კი ვერ მაგცემ ფულსა, ჭიბაზე არა მაქუ“.

ემდღენ-ი — ამოდენი, ამდენი. „ემდღენი ხალხი მოვიდა, რას იზამ, უნდა გაუძღუე“.

ემდღენია-ი — სიმცირის, ნაკლებობის, საერთოდ, მცირედის გამომხატველი. „აი, ემდღენიაი პურაი მამელა“.

ემეებჩი — ამ ადგილას, ამ შენობაში, ამ მიდამოებში. „ხიზნობა-ჩი სულ ემეებჩი ვთამაშობდიკე“.

ემეექცია (სული) — სული მოეთქვა, ამოესუნთქა.

ემოიან-გემოიან-ი — ტკილი — მშვიდი, წყნარი — მყუდრო, მორჩილ-ჩამყოლი. „ჩემი მამა ემოიან-გემოიანი იყო“.

ემოიანი კაცია — მორჩილი, ჩამყოლი, მშვიდი, კარგი ხასიათის, შეგნებულნი. „ნიკოლოზაი ემოიანი კაცია“.

ემოტელა-ი — ამოდენა. (ალ. ყაზბ.). „ემოტელაი ცხორი შაგიყრია, ბარაქალა შენს კაცობას“.

ემოქთუნ-ი — აი, მაგდენი. „ემოქთუნე გერგება, მეტი რაილა გინდა“.

ემქრია — ებნია, მიმოფანტული იყო. „ბაღლებს სიმინდი ემქრია“.

ემჩიკ-ი (რუს. ящик) — მეეტლე. „უწინ მე ემჩიკად ვიყავ, ყაზბეგით კობამდე მიგუდილოდის ცხენები“.

ემხლოვნება-ა — ეკედლება, ემხრობა, ეთვისება, მასთან ამხანაგობას ცდილობს. „ეს ქალაი ძრიად როგორმე ემხლოვნება“; „ჩუენი და თქუენი ხიზანი ერთურთს ძრიად ემხლოვნებიან“.

ენაზე გასული-ი — ენაგრძელი, ბევრი, უთავბოლო ლაპარაკის მოყვარული. „ენაზე გასული ხარ, ქალაგ, რაი დღეეჭერება!“

ენალაკაიტი-ი — მჭევრმეტყველი, ენამახვილი, სიტყვამოსწრებულნი. „შასარიგებლად მასული კაცი დიდი ენალაკაიტი იყო; ლაქლაქა; ენაგაქნილი, ყბელი. „ენალაკაიტი კაცია, არ იცის, მაუჯდება საქმეს, თუ წაქდება“.

ენალაქარდიან-ი — ენამოქარგული, მოალერსე, ენაწყლიანი. იტყვიან ფარისეველ აღამიანზეც. „ენალაქარდიანია და იმისთუი ევლება სუყელი თავზე“.

ენამაკრატელა-ი — ენატანია, ენის მიმტანი.

ენაპირიან-ი — კარგი სიტყვა-პასუხის მქონე, დალაგებულად მოლაპარაკე. „შუაკაცად ენაპირიან ხალხს ამაარჩევდეს“.

ენატარტარა-ი — ენაქარტა-ლა, მოლაქლაქე.

ენაუნა-ი — ენატანია, ენაობის მოყვარული, ყბელი, ჯორიკანა, ავენა, მატეზლარა. „არ მიყორს ეგ გორი, სუყელი ენაუნაია მაგათ ოჯახებში“.

ენაუნობა — ენატანობა, ენის მიტან-მოტანა.

ენაუნობ-ს ენაქარტალობს, ენატანობს, მაამებლურად ლაყბობს, ფარისევლობს. „ქულია კაცია, ენაუნობს, ოღონდ კი უფროსთაგან რაიმე მიიღას“.

ენა-ყავლი-ი — ენა-პირი. გადატ. უცენზურო სიტყვათა მოყვარული. „გონჯი ენა-ყავლის კაცია“.

ენა ჩაიგმარე — ენა ჩაიგდე მუცელში, ენა გააჩერე.

ენაცვალა — ენაცვალა, შეეცვალა.

ეპრუწუწუ — ვერ მოგართვი.

ეპუ — უცენზურო გამოთქმით, მოურიდებლად, უბოდიშოდ მიმართვით — ვერ მიიღებ, ვერ მოგართვი, ვერ მიირთმევ. გადატ. გალანძღვა, შეურაცხყოფის მიყენება.

ეჟუებით — ეჟვნებით.

ერბაშაზე — ერთბაშად, უცბად. „რაია, რას განკეტდი, ერბაშაზე რაისთჳი არ მიპასუხე?“

ერბოანა-ი, ერბოვანა-ი — საკმელი მხალია.

ერბო-ნადულაღ-ი — ცივად აზელილი ერბო და ნადული.

ერბოვალ-ი — დახალული სიმინდის ფქვილი, გამდნარ ერბოში მოზეღილი.

ერგარა — ერგო რამე, შეხვდა რამე; რაიმეს რგება-შეხვედრა. „საახალწლო საჩუქრებშიგათ ნანას ერგარა“.

ერდო — 1. ძველებური მოხერხი ბანიანი საცხოვრებელი სახლის სართულიდან სართულში ჩასასვლელი, ჩადიოდნენ მისადგმელი კიბით (საჯელით). მეორე სართულიდან ბანის ერდომდე კედელთან მიშენებული იყო ვიწრო ქვის კიბე სახლის ბანზე ასასვლელად. 2. კერის თავზე ბანში ამოჭრილი ხერხელი კვამლის, სინათლის და ჰაერის სამოძრაოდ.

ერეკებ-ი — სდეენი, გამოგყავს. „ემაჲ ძროხებს სად ერეკები“.

ერეკებოღა — დევნიღა, აძევენღა, ითხოვღა. „გაშტერღა ჩემი ქმარი და ხიზანს გარეთ ერეკებოღა“.

ერთაზე — ერთად, მთლიანად, ერთბაშად. „ბატკნის ჯორცს ერთაზე ჩავჰყრი ქობჩი და მოვხარშავ“. გადატ. ერთზე, ცალზე, კენტად, ერთის ამარა“. „შვილები რამდენიმე უნდა ჰყვანდეს კაცსა, ერთაზე როგორღა დარჩი“.

ერთაი მარცოღა-ი — ერთი

ციცქნა, მარცვლისოდენა. „ერთაი მარცოლი ბაღლია და როგორ ცეცხლივითა!“

ერთამა — ერთმა. მცირედის შორისდებული, მცირედი რაიმეს გამომხატველი. „ჩემმა ერთამ შვილამ შაგაშინა?“

ერთბაშად — უეცრად, მოულოდნელად, უცაბედად, სასწრაფოდ. „ერთბაშად მამვარდა და ცემა დამიწყო“.

ერთბაშაზე — უცბად, ერთ მომენტში.

ერთია — ერთი და იგივეა, დიდ-გულებია, უშიშარნია, ამყებია, არავისგან არ ეშინია, არავის მოკრძალება არ აქვს. გადატ. რიცხვი ერთი, ერთი რაიმე ან ვინმე. „იმათთუი სულ ერთია; ჩემთუი სულ ერთია“.

ერთი თალია-ი — ერთ ხანს, ერთ წამს.

ერთიერთმანერთის — ერთი-მეორის.

ერთი ხონჯრის მანაგარნი — ერთი სისხლის შთამომავალნი. „იაკობიანნი, ძაიანნი და ტეტელენი ერთი ხონჯრის მანაგარნი არიან“.

ერთობა — რამდენიმე თაობის ერთ ჰერქვეშ ცხოვრება გაუყრელად.

ერთობის ოჯახ-ი — დიდი ოჯახი, გაუყრელ-გაუყოფელი.

ერთობის სახლ-ი — ძვ. დიდი

(გაუყოფელი) ოჯახის მამა-პაპური სახლი, სადაც რამდენიმე თაობა ცხოვრობს.

ერთობის ქობ-საკიდელ-ი — გაუყრელი, გაუყოფელი, დიდი ოჯახის საერთო ქვაბი და საკიდელი.

ერთურთთან-ა — ერთმანეთთან. „ჩუნ ერთურთთან კარგავართ“.

ერთუც-ი, ერთურთ-ი — ერთმანეთი, ურთიერთი, ერთი-მეორე.

ერთ ცეცხლზე განაყარი — ერთი კერიდან გაცალკეებული, განაყარი ოჯახი, მახლობლები.

ერობა-ი — სოფლებში მამაკაცების თავშეყრის ადგილი, სადაც ბაასობენ.

ერსაწირ-ი — სამღვთოში დასაკლავი ხარი, ერის შესაწირად და სადიდებლად. „ერსაწირის სახელზე დათქმული საკლავი არ გაიყიდება, ხატს უნდა შეეწირას“.

ერქონა-ი — გუთნის სახელური.

ერჩია — ერჩივნა, უმჯობესი იყო. გადატ. ერჩივნა, რჩევა-დარიგება მიეცა, დაეროგებინა. გადატ. ქვის არჩევა მამულიდან — ყანიდან. გადატ. რაიმეს არჩევა: საქონლის, ტანსაცმლის, ხილის და მისთ.

ერჩოლებოდა — ერქინებოდა. „მაზურეი ჳბოს ერჩოლებოდა“.

ერწამას — ერთ წამს. „ერწამას დამიცადე, ეხლავენე გამოვალ“.

ერჯის, **გულს ერჯის** — გული ერჯის, სურვილი აქვს.

ესართვი-ს — ემატება. „რამ დააყუჩებს უბედურს, ჰირი ესართვის ჰირსაო“ („შიოლას ლექსი“, ყაზ.).

ესეთ — ამისთანა, ამდაგვარ, მსგავს. „ესეთ ამინდღი, ბალოო, აქ რამ მაგიყვანა“.

ესეთ ალაგას — ამისთანა ადგილას. „ესეთ ალაგას ცხორი არ უნდა გემეგერეკა“.

ესეთიც — ასეთიც, მსგავსიც. „კაბა ესეთიც მინდოდა მეყიდა“.

ესეთურა-ი — ამისთანა, ამნაირი, ამდაგვარი. „ესეთურაი ჯერ არა გაგონილა რა!“ „ესეთურაი მე არ გევერევი!“

ესკალ-ი, **ესკალა-ი** — ასკილი. „ზედ ნარნი მოვლენ, ესკალნი...“ („ეთერიანი“, სნო).

ესრე — ასე, ამგვარად, ამნაირად. **ესრეა?** — ასეა?, **ეგრეა?**

ესრე ნუ დაგხყრით — ასე ნუ დაგტოვებთ, მივატოვებთ.

ესტამპაჟი — ხელნაწერების გადაღება ქალაქში.

ესტიბარ-ი — იხტიბარი.

ესუნა — ესვენა, მიცვალებულზე იტყვიან.

ესუნა — იღო. „მაღაზიაჩი თა-

როზე ბევრი საქონელი ესუნა“; „გაზ-კუჭერი იარაღების ყუთი ესუნა“.

ეტამსნება-ა — ეტამსნება.

ეტანება — იწვევს (საკბენად, მოსატაცებლად), მივარდნას ლამობს.

ეტევა — საცემრად ან საჩხუბრად იწვევა. გადატ. თავსდება. „ეს ბაღლი აკვანჩი ეტევა?“

ეტეოდეს, **ეტეოდნენ** — თავსდებოდნენ. „ამდუნეი ოჯახის წევრები ემ ერთ სახლი ეტეოდეს“.

ეფიქრებოდა — ეშინოდა. „ღედას ეფიქრებოდა, ჯალაზნი როგორ დახუდებოდა“.

ექადი-ს — ემუქრება. „შენი ბაღლი ჩემ ბაღს რაზე ექადის?“

ექადოდეს — ემუქრებოდეს.

ექანება-ა — საქენად ეტანება. „ცხენი საკბენად ეტანება“.

ექლიშება-ა — ეხახუნება, ეხეხება. „ლორი კედელს ექლიშება“.

ექენ — ეყოლე, დაიბადე. „შენ რო ექენ ღედასა, შენს ბებიას ძრი-ალ გაუხარდა“.

ექორცოლიება-ა, **ექორცო-რიება-ა** — ეფერება; ელაციცება, ელაქუცება; ემლიქვნელება.

ექუნა — ერკვა. „კოტიაი ექუნა ჩემს ბიძასა“.

ექიერება-ა — ემეტება, არ ენა-

ნება, არ შურს, არ დაიშურებს, არ ეზოგება. „დას ძმისთუი სულმულამ კარგი ექჩერება“.

ელოლებ-ა — ეწინააღმდეგება, ეურჩება, ხელს უშლის. „მარი, მე-მეცალე, ნუ მელოლები!“

ეხელყელიება — ედიდგულები.

ეყურება — ესმის. „შენს მამამთილს ველაპარაკებოდი, ეტყობა არ ეყურება“.

ეყურებოდა — ესმოდა; ლაპარაკის გაგონებას ნიშნავს.

ეშარება — ედავება, შარს უღებს, ჩხუბში იწვევს.

ეშმაკის ნაშენი — ეშმაკის შთამომავალი. წყევლა — გინება: „შე ეშმაკის ნაშენო!“

ეშმაკის ცხენ-ი — მწერია ერთგვარი, მაღალი ფეხები აქვს, ნემსიყლაპია.

ეჩკალიტი-ი — რკინის სახერხი ხერხი; ძლიერ წვრილკბილექიანი. „ხეს ხერხით ვხერხთკე, რკინას — ეჩკალიტითა“.

ეჩო — ხის სათლელი ერთგვარი იარაღი, რკინის, თავბოლოში აქვს ორი პატარა სახელური.

ეჩრება — ჩარევა რაიმე საქმეში, რაც მას არ ენება.

ეციცილიკება, ეციგლიგება — ეხიციინება, ელიტინება. „ფეპებზე გამაჰფხანე, ძრიალ ეციცილიკებაკე“.

ეძახოდეს — ეძახდნენ, უწოდებდნენ. „ჩემს ბებიას ღოდოს ეძახოდეს“, „ყაზბეგიანთ თავადებს ეძახოდეს“.

ეწამსება-ა — ახლად ამოსდის. „ულვაშები ეწამსება“.

ეწაწება — მიწვდომა, წვდომა. „ბალლი პურს ეწაწება და ახლოს დაუღვი პურის თეფში“.

ეწერ-ბეწერ — წაღმა-უკულმა, მრუდად. „ეწერ-ბეწერ მაუქნია“; „ეწერ-ბეწერ უქსოვია“.

ეწინამდეგება — ეწინააღმდეგება.

ეწორთება — ეზმორება, აზმორებს. „პაპას ეწორთება“.

ეწუებოდა — ეწოდა. „ჩემს ძმას გაკრილი თითი ეწუებოდა“. გადატ. ეწვოდა. „მეზობელს თივა ეწუებოდა“.

ეჭირებოდა — ეჭირვებოდა, სჭირდებოდა. „მაგ ბეჩავს ავადობა-ლა ეჭირებოდა“.

ეჭუი — ეჭვი. „ეჭუი მეზობელზე მაქუ“.

ეხამუხება — ეხამუხება, ეუხერხულება.

ენებება — ძვ. ცრურწმ. ბედად აქვს, აწერია, სჩვევია. „კაცს რაიცი ეხებება, ის არ ასცდება“; „ენებებოდა კაცის კვლა და შამააკუდა კი-ლეცა“. გადატ. მოელის, მოსალოდნელია, რომ დაემართოს. „როგორ

ავარდნილი ხარ, შენ რაილაც კი გეხედება“.

ეხლა — ახლა, ამ წუთას. „ეხლა აიღე ეგ შენი ბარგი-ბარხანა და წამოდი“.

ეხლავნე — ახლავე, ამ წუთას. „ეხლანისა აქ იყო ჩემი შვილიშვილი და წავიდა“.

ეხრიშება — ეხება, ეხახუნება, ესმის. „კატაი ფეცებზე მენხრიშება“; „ძროხა კედელს ეხრიშება“.

ეხუეოდეს — ეხვეოდნენ. „დიდი ხნის უნახავი და-ძმანი ერთურთს ეხუეოდეს“.

ეხტიბარ-ი — (არაბულად იხტიბარ) — სახელი, პატივი. „ეხტი-

ბარი არ გაიტება, შვილო“.

ევირება-ა — 1. ედება. „ფეხებში ევირება“; 2. უპატივც. ეთრევა, ეგდება. „სად ევირება თუ იცი, ეხლა აქ უნდა იყოს!“

ევიგრება-ა — უყვარდება, გულში უფარდება მისი სიყვარული; უყვარს. „გიგუშას ევიგრებოდა ეთერაი“.

ევიფე — იგივეა, რაც ევიბი — მეჭვარე, ქორწილში მეფის პირველი მაყარი, ხელისმომკიდე. „მეფე ევიფეს გუერლზე იჯდა“.

ეჯურუმება-ა — ებუზლუნება, ეჯუჯლუნება.

ეპე, ჰე, ჰე — ამოოხვრის შორისდებული.

3

ვაამე — ვასიამოვნე. „დედას ყანა მოუქან და ემით ვაამე“.

ვაგელეზ — ვათამაშებ.

ვაგლან-ი — მეხი. „დავყარე ვაგლანანი“.

ვაი, დაიშალე აგრე — საუბ. ფამილ. ვაი, გაქრი; ისემც შენ გაგიძლია. „ვაი, დაიშალე აგრე, რაი ქალი ხარ“.

ვაი, დამწვალილხარ სისხაზე — წყევლაა: შენ დაწოლილხარ სისხლიან ლოგინზეო.

ვაი, დაღონებულო! — შენანება, შეცოდება, სიბრალულის გამომხატველი.

ვაი, დაღუპილმა და დანელეზულმა! — თავზარდამცემი შემთხვევის გოდება. გადატ. გაკვირება-განცვიფრების დროსაც გამოითქმის. ხმარობენ ამ გამოთქმას ქალები.

ვაი, დაძმარებულო! — უი, გატანჯულო! უი, დაღონებულო!

ვაი-ვაგლანხი — ცოდვა-ბრალი. „ერთაი შვილაი ჰყვანდა და ისიც

მოუქუდათ, ეხლა უდგათ ერთი ვაი-ვაგლანხი“.

ვაი, იმიტომა — უი, მიტომ.

ვაიმე — წუხილის, ტკივილის გამომხატველი შორისდებული. „ვაიმე, როგორ მაგრა მტკივა თოლი“.

ვაი, ჩემს მასხლეტასა — საუბ. დანანების გამომხატველი გამოთქმა: ვაი, ჩემს დღეს. „ვაი, ჩემს მასხლეტასა, რაი მაგივიდა, კაცო!“

ვალდან-ი — გრძელღეროიანი ბალახისაგან დაწნული საბელი სათარზე თივის გადასაკრავ-შესაკონავად. „თივას ვალდანს დაეუგებთ და გადავაკრავთ“; „ვალდანსა ჩუენ დაგრეხილი ბალახის საბელს (ბაწარს) ვეძახით“.

ვალდანხე — ძვ. ცრურწმ. სახელწოდება სულისა თუ ადამიანისა, რომელიც განაგებს კაცის ბედისწერას. ძველად მიცვალებულის ნათესავი სასაფლაოზე ღამით მიიპარებოდა, პირაღმა დაწვებოდა და ელოდა ვალდანხეს გამოჩენას და დაძახებას: ამ წელს ესა და ეს პირი მოკვდებაო.

ვალთავა-ი — იხ. ვალთარა.

ვალთარა — მკის ან თიბვის დროს ერთი ნაპირიდან მეორემდე ჩატანილი მწკრივი, სვე (ზოლი), რამდენიმე ნამხრევით. „მკის დროს ერთი ჩავლით მომკილი ნამწკრევია, ნაპირით ნაპირამდი ვგრე გატანილს ვალთარა ჰქუიან“.

ვალწინა-ი — ვალში მისაცემი პირუტყვი. „ემავ ვალწინას ბევრი თივა მიუყაროდე, აგრემც ტანზე წამოვიდეს“.

ვაჟობას — ვაჟკაცობას, გმირობას, გულადობას, შეუღრეკლობას, თავდადებულობას. „ცხრა ძმა ხერხეულიძეს უქებენ დღემდე ვაჟობას“.

ვაჟიან-ი — ვაჟის (სიძის) ნათესაობა, მხლებლები. „მამრე მოვა სადღეღუფლოსთან საკლავითა ვაჟიანი“.

ვაჟური ვაჟ-ი — ვაჟკაცური ბიჭი, გულადი, შეუღრეკელი. „ვაჟური ვაჟია, განა ჩიღარმადარაი“.

ვარდ-ი — ეძახიან ადგილობრივ ღია ფერის ყაყაჩოს.

ვარდისუბანი — (ყოფილი ტორნისა) — სოფელი ყაზბეგის რაიონში.

ვარდიშ-ი — ვარჯიში.

ვართითა-ი — ორთითა ფიწალი.

ვარია — ხის სადღვებელი. (ო. ქაჭ.)

ვარია-ი კუერ-ი — ურო, დიდი ჩაქუჩი. „ბატარას კუერი ჰქუიან, დიდსა კი ვარიაი კუერი“.

ვარსულ-ი — ორსული, ფეხმძიმი.

ვარცლ-ი — ფიცრისაგან შეკრული ან გულამოთლილი მრგვალი ხე, ან სპილენძის მრგვალი ჭურჭელი, რომელსაც ცომის მოსაზელად ხმარობენ.

ვას-ვას — წამოძახილი ცეკვის დროს.

ვასვას-ი — ცახცახი, თრთოლვა, კანკალი სიცივისაგან და მისთ. „ცხორს შიმშილისაგა ვასვასი გაჰქონდა“; „ეგრე შამცივდა, რო ვასვასი გამაქუ“.

ვაფუნდრუკებ — ხელში აყვანილ ბავშვს ვაფრენ, ვათამაშებ, ვახტუნავენ.

ვაყიმყიმებ — ვათამაშებ, ვაყოყოჩებ, ქედმაღლურად ვაყურებიან.

ვაშკაცი — ვაჟკაცი.

ვაჩილობა — ძვ. ელიობა, ამინდის დღესასწაული, სეტყვის საწინააღმდეგო ლოცვა-ვედრება, მართავდა სოფ. თოთი და გაიბოტენი ივლისში, წმინდა ელიას და ზაქარიას სახელზე კლავდნენ ვაცს. „ვაჩილობა მკათათუის ბოლოს მადიოდა, ორშაბათსა, თხებს ჰკლავდნენ“; „ეგ ოსებჩიგათ არის გადმასული“.

ვაც-ი მამალი თხა; ერთი წლიდან შემდეგ.

ვაცალა-ი — მოზარდი მამალი თიკანი (სავაცე) ერთ წლამდე. „ვაცალაია შარშანდელი ნაქორფალი მამალი თიკანი“.

ვგმა — ღაფმო.

ველიან-ი — ვაკიანი. „ველიანი გორაკი“.

ველის კალო — ეზოს მოშორებით, მინდვრად გამართული კალო (საპ. სახლის კალო). „ზოგს ველის კალო ხქონდა“.

ვემწკნევით — ველებით, ვებლაუტებით.

ვებეებოდი — ვებუებოდი, არ ვუშინდებოდი, ყურადღებას არ ვაქცევდი, სასხვათაშორისოდ ვთვლიდი. „მე ჩემს სატკივარს არ ვებეებოდი“.

ვერან-ი — საწყევარი სიტყვაა, რომელიც ზოგჯერ საალერსოდაც ითქმის. ვერანა-ი, ვერან-ი — ოხერი, უპატრონო.

ვერა შავატყურა — ვერაფერი შევატყვე, ვერაფერი გაფუხე.

ვერა ჰქენ ტანი — წყევლა-საყვედური: არ გაიზარდე (არ გასაზრდელო). „ეგ როგორღა მაგერია, ვერა ჰქენ ტანი!“

ვერ გექენ — საუბ. მოგიკვდეს ჩემი თავი. „ვაი, ვერ გექენ, აღრე რატომ არ მითხარ, რო ვერ იყავ

კარგა?“ „ვერ გექენას ჩემი თავი“.

ვერვის — ვერავის, არავისადმი. „ვერვის ვერ მოვეფერები ტყუილად“.

ვერვისათუილა — ველარავისათვის. „ვერცვისათუილა ველარვიცილი“.

ვერ შავსწონკე — ვერ ვკადრებ, ვერ შევბედავ ხოლმე.

ვერცად — ვერსად, არსად, ვერსაით. „ვერცად ვერ ვიპოვნე ჯბო“.

ვერცარას — ვერაფერს, არაფერს. „ვერცარას ვერ დამაკლებ“.

ვერცრაით — ვერაფრით, ველარაფრით. „ვერცრაით ველარ დამეკმარები“.

ვეუბენ — ველაპარაკე. „ვეუბენ არაყი აღარ დაღლიამეთქი“.

ველარას — არაფერს, ვერაფერს, ველარაფერს. მოგკულები და ველარას გავიგებ“.

ველარავინ — ველარავინ, ვერავინ.

ველარცად — ველარსად.

ვეძა-ი — მინერალური ბუნებრივი გაზიანი წყალი ხევში. აგრეთვე ადგილი, სადაც მინერალური წყალი ამოდის. მეავე წყალი. ნარზანი. „ვეძაი სამკურნალო წყალია“; „ბაღლუბო, მოდი, ვეძაზე წავიდეთ“.

ვეძახით — ვუწოდებთ, ვარქმევთ. „ჩემს ძმისშვილს დათოს ვეძახით“.

ვეჭი — ეჭვი (ო. ქაჯ.).

ვეჭი — ავეჭი, ავეჭეულობა (ა. ყაზბ.). „გიორგი ყაზბეგს ძუირთასი ვეჭი ედგა სახლჩი“.

ვსძებნი — ვეძებ. „ლორ-გოკებს ვსძებნი“.

ვთანდე — ვიაზრე, მივხვდი.

ვთქო — ვთქვა, წარმოვთქვა.

ვიაშებთ — ვისიამოვნებთ. „წა-ვიდეთ კორწილჩი, იქ ვიაშებთ“.

ვიზლა, ვისლა — ვილას, ვის, რომელს, რომელთაგანს. „ვიზლა უნდა დაუძახა“.

ვიზლაც, ვისლაც — ვილაცას, ვინმეს.

ვითომ — თითქოს. „ვითომ წყა-ლი გწყურიათ შენა?“

ვითომდა რაილაო — თითქოს და რაო.

ვითურები — ვთვრები. „მე ჩქარ ვითურები“.

ვინ კივის — ვინ ყვირის, ვინ იძახის, ვინაა, რომ ყვირის. „აბა, გაიხედელა, ვინ კივის“.

ვინლაც — ვილაცა, ვინმე, ვინმემ. „ვინლაც მიძახის“.

ვირბოლა — ვირბინო; ვირბო-ლებ — ვირბენ.

ვირის რძევანა-ი — ბოტ. რძი-ანა. იხ. ვირის რძოვანაი.

ვირის რძოვანა-ი — ბოტ. მალა-ლი ბალახია, ფართოფოთლებიანი,

მოწყეტისას ხმაურობს, გადანა-ტენზე რძე უონავს, ქალები სახის გასათეთრებლად ხმარობენ. ვირის ჟიმლა-ი — წვრილი, ნაცრისფერი სოკოა, მალალი ღერო და წოწოლა თავი აქვს, არ იჭმება.

ვისთანლაა — ვისთან არის. „გოჩაი ვისთანლაა“.

ვისთანლა — ვისთან. „ვისთან-ლა წავიდე“.

ვისი ბრალია — ვინაა დამნაშა-ვე. „შენ რო დეეცი, ვისი ბრალია“.

ვისობისაა — ვისი ნაქონია, როდინდელია. „ეგ ხანჯალი ვისო-ბისაა“.

ვისთუი — ვისთვის. „ეს საჩუქა-რი ვისთუი გინდა“.

ვისთუიმე — ვისთვისმე, ვინ-მესთვის.

ვიყუენით — ვიყავით, გა-ხლდით.

ვიცარაზე — უეცრად, სასწრა-ფოდ, უცბად, დაჩქარებით, უმალ, მყის (ო. ქაჯ.). „დაიცადეთ და ერთ ვიცარაზე ხინკლებს ამაგიხარ-შავთ“.

ვიძახოდი — ვიძახდი, ვამბობ-დი, მითქვამს.

ვსწუელ — ვსწველი. „ძროხას ვსწუელ“.

ვსტყუებ — სარეცხს ვრეცხავ.

ვსხუერტ — ფიჩხს ფოთლებს
ვაყრევინებ.

ვსკრულავ — ვწყევი. „მე
ჩემს თავ-ბედს ვსკრულავ“.

ვსპოვნიდი — ვპოულობდი.
„ტყეჩი სოკოებს ვსპოვნიდი“.

ვსყვანდე — ვყავდე. „ნეტარ
ჩემს მშობლებს მართო მე

ვსყვანდე“.

ვსყვივართ — ვყვივართ. „დედას
შუიდი შვილი ვსყვივართ“.

ვჭაჯანებ — ვშრომობ, შრომით
საქმიანობას ვეწევი. „მთელი დღე
არ დავჯდები, სულ ვჭაჯანებ“.

ვჭატირობ — ვწვალობ, ვშრო-
მობ.

ზ

ზად-ი — ნაკლი, დეფექტი, მიზეზი. „ეგ ქალი ზადიანია“.

ზავ-ი — შიში, მუქარა. „ჩემი ზავი რო არ ჰქონდეს, აქათით გოგოსახლებდა“.

ზავიან-ი — ზავთიანი, ძლიერი; საშიში, მრისხანე. „მგელი ცხტრისთუი სუყელას ნადირზე ზავიანია“; „ბიბო ზავიანი კაცი ყოფილა“.

ზაით — ზევით, ზემოთ, ზემო მხარეს.

ზაით სახლ-ი — ძველებური მოხეური სახლის ზემო სართული.

ზალტ-ი — 1. სალტე; 2. კავიანი ჯოხი ცხვრის დასაჭერად. „უკენას ფეჭი უნდა გამაზღვა ზალტი და დაიჭირა“.

ზანდუკ-ი — კიდობნის ერთ-ერთ სახესხვაობას წარმოადგენს.

ზანკალ-ი — სუსტი, მორყეული. „ზანკალი სახურავი აქუ, არამც ჩაიქცას“.

ზანკლად აგებული — არასწორი წყობით ნაშენი, სუსტად აგებული.

ლი. „კედელი ზანკლად იყო აგებული, ლამ-კირი აკლდა“.

ზარ-ი — კოჭის თამაში, სამიზნეზე რაიმე ნიშნის დასმა. დაუდგებიან შორს და აგდებენ კოჭს, ვინც მოახვედრებს ან ახლოს მიადებს სამიზნესთან, კოჭები მას რჩება.

ზარდახშა-ი — პატარა სკივრი, ყუთი, კოლოფი ძვირფასი ნივთების შესანახად.

ზარავანდ-ი — ყვითელი მძივი. ძვ. ცრურწმ. ავგაროზის დანიშნულებით ბავშვის აკვანზე აბამდნენ სურავანდით დაავადებისაგან დასაცავად.

ზარიან-ი — წარმოსადეგი, ომახიანი, ვაჟკაციური, სუსხიანი, შეუწონელი, ბრგე, მხნე, ყველაში რომ კრძალვას იწვევს, ისეთი პიროვნება. „ბიბო ყაზბეგი ზარიანი და მაკდენილი კაცი იყო“.

ზაფხულის პირი — ზაფხულის დასაწყისი, ზაფხულის დამდეგი.

ზაყა-ზუყ-ი — უშნოდ, რწვეით რომ დადის ადამიანი, იმაზე იტყვი-

ან. „ეშხიანი კაცია, მარტო ეგაა, ზაყა-ზუყით დაღის“.

ზაყზაყ-ი — ბარბაცი, ტორტმანი. „სიცხე ჰქონდა და მთურალივით ზაყზაყით მიდიოდა შინათკე“.

ზაყზაყა-ი — დანჯღრეული ურემი, სიარულში რომ ჰკრიალებს და ირყევა. „ზაყზაყას ურემზე ვიჭე და სულ დავიფეთქე“.

ზაყზაყებ-ს — ერწყევა. „ლადო, შენი ურემი ძრიალ ზაყზაყებს“.

ზგიდე — კერისთავის ქვა ან რკინა, შეშის საყრდენად იყო ოთხკუთხი ან მორკალული, გვერდებში ორი ფეხი ჰქონდა და კაუქები შემფურის თავჩამოსადებად.

ზდიე — დაედევნე. „ცოლი გეგექა და, ეგე, ახლა ზდიე“.

ზდილობა — ზრდილობა. „ახალგაზრდა კაცს ზდილობა შაშუენის“. ზდომნებია — სდომნებია, თურმე უნდოდა.

ზღუხ-ი — (რუს. дух) — ხსენება, არსება. „შენი ზღუხიც გაწყდეს, შენი არა მინდა რა!“ (მღრ. დაიზღუხება, გაიზღუხება).

ზებურჭური-ი — ზეჭური (კოქებით თამაში).

ზედ — ზევიდან, ზემოდან. „წავიქეცი და ზედ ჩემი ძმა დემეცა“.

ზედაგორა-ი — ერთმანეთზე გადადენა. „ქალაქს პურის მაღაზიებს წინ გამართულ რიგებში ერთი

ზედაგორაი იღვისკე“.

ზედადგარი — ზედსადგმელი, რკინის სამფეხა, ქვაბისა და მისთანათა ცეცხლზე შესადგმელად.

ზედაქმე — ძველებური ოსართულიანი ბანიანი სახლი. „გოჩიეთ განაყრობას ერთი ზედაქმე ჰქონდა“.

ზედაშე — სალოცავში, ხატში მიტანილი ღვინო.

ზედზედები-ი — ზედიზედ მიყოლებულები, ერთიმეორის მიმყოლნი. „დაძმანი ზედზედები არიან“.

ზედმაჭრილი-ი — ზედგამოჭრილი. „ეს ბალლი ზედმაჭრილი თავის მამაა“.

ზევა-ი — ფარდა, ჩამოსაფარებელი, საგმანავი, საქოლავი. „ერლოზე ზევაი ავიღეთ და კორწილს იქით უყურებით“.

ზევითა ქვა — მალლითა ქვა წისქვილისა. ზედა ქვა ბრუნავს. წისქვილის ზედა ქვა ქვედა ქვასთან შედარებით ცოტა თხელია. ქვედა ქვა არ ბრუნავს.

ზეზამდგმური, ზეზემდგარი, ზეზედგარი — ლხინის ან კირის სუფრის მომსახურე პირი. „ზეზამდგმური სიფროს უთოლთოლებდა, ჯორცი, პური, არაყი არ მაჰკლებოდა, თავად კი იქ არ სომდა“.

ზეზამდგომელა-ი — ფეხზე

მდგომი. „მეჩქარებოდა და პური ზეზამდგომელამლა ვჭამე“.

ზელილ-ი — ნამცხვარია, სიმინდის ფქვილს მოზელენ რძეში და ცოტა ერბოში. „ძრიალ კარგია ღომელი გამამცხორი ზელილი“.

ზემკაკა-ი — ერთგვარი ხტომი-ალა ჩიტია. „ზემკაკაი იმისთუი დახქუინეს, რომ კვიის: ზემ კაკ“ (ნ. სამკაკაი).

ზემოქარი — სამხრეთის ქარი.

ზენაქუე — იგივეა, რაც ზენაქუე. „წინ დერეფანი, მემრე ზენაქუე“ (ა. ყაზბეგი).

ზესკნელ-ი — ზეცა, ზედა ქვეყანა.

ზეფერი — კოჭის ზევითა გლუვი მხარე.

ზეჭური — კოჭის ჩაღრმავებულ ზევითა მხარე.

ზიდილა-ი — გაწევ-გამოწევა (ო. ქაქ).

ზიბი-ზიბი — ბავშვები ამ სიტყვებს გაიძახიან და თან ფიქალს სცემენ უროს, რათა სწორად (ფენებად) გაიყაროს და განცალკევდეს. „ზიბი-ზიბი, გაიყარე, წყაროს თავზე შიყარე!“

ზლაყაზლაყ-ი — უსიცოცხლო, უნიითო სიარული.

ზლაყუნ-ი — ზაყზაყი, ბარბაცი, რწევით სიარული.

ზოგ-ი — ზეავი.

ზოზ-ი — შიში. „გულჩი ზოზი აქუ და იმიტომ არ მოდის“. „დანაშაულისათუი აქუ ზოზი“.

ზოზნაჭამ-ი — შიშნაჭამი, შეშინებული.

ზოკო — სოკო.

ზორა-ი ხბო (მდრ. ზვარა, ზვარაკი).

ზორაკნ-ი — ხბოს თირკმელე-ბის ქონი. ქორწილში ცხვრის ღუმის ნაცვლად უფროსებთან მიაქვთ ზორაკნი.

ზრზოლა — სასმელი ან რაიმე რომ შეეზიზლოს და ტანში შეაძრწუნოს. „მთაჩი გუელი შამხუნდა და გამაზრზოლა“.

ზრუნელობით — მზრუნველობით.

ზუთუ — ბოტ. ქაცვი. იგივეა, რაც ზუთო. ამ ნაყოფის მომცემ მცენარეს ეძახიან ეკალს.

ზუკზუკ-ი — კუსკუსი, ხტომით სიარული. „ზუკზუკით დადის“.

ზუმ-ზუმი — დაბალ ხმაზე კაფიობა, კაფიად ღიღინი. „თავისად ზუმ-ზუმს დავიწყებ, დარდი რო დამაწყვებისა“.

ზუნზური — ტოკვა, ძუნძული, ბააქბაქი. „თამაშობა ყველამ იცის, დათუმაც იცის ზუნზურიო“ (ხალხ.)

ზღდრუსაე-ს — დრუზავს, ღონივრად მიატრყამს (ვ. შად.). „ჯოხი

ზღდრუსა თაჳი მგელს“.

ზღუე — ზღვა.

ზღუენ-ი — ძღვენი, საჩუქარი.

ზღუისქარა-ი — დასავლეთის ქარი „ზღვის ქარაია ცივია, წუმა მასღევსკე.

ზღურბლ-ი — სახლის შესასვლელი კარის ქვემო ნაწილი, რომლის გადაბიჯებისას შინ შევდივართ ან შიგნიდან გარეთ გამოვდივართ. გადატ. სენაში — საკუჭნაოში იატაკზე, რომელიც მიწისა იყო, დაწყობილი დიდი ზომის ფიქლები, რომლებზედაც დაწყობილი ჰქონდათ ხოლმე: პურის კიღობანი,

ამბარი, ყველის კასრები, ერბოს ქოთნები, ღალის-ნაღების ქოთნები და ა. შ.

საბას განმარტებით კარის ქუსლის დასადგმელი ადგილი. ზღურბლი — დირე, კარის გადასაბიჯებელი (ნ. საბა).

ზძალავდა — სძალავდა, ხელს რევდა, ამარცხებდა.

ზძებნიდა — ეტებდა.

ზძინებია — სძინებია.

ზძრაზავ? — ელაპარაკები?

ზძრუებ-ი — ძვრები, ძრომა, შეძრომა.

თ

თაბაუთობ-ს — (იყენ. ითაბაუ-
თებს) — თათბირობს, მსჯელობს,
საუბრობს. „ერთად რასლაც თაბა-
უთობენ“; „ჩუენ ერთად ვითაბაუ-
თეთ“.

თაბუნ-ი — (რუს. табуи) — ჯო-
გი. „სნოჩი მარეკეს თაბუნი, ქიშტე-
ბისაგა წართმული“ (ხალხ.).

თაგა — კედელში შერკობილი
ხის პალო, რომელზეც ჰკიდებენ
ცელს და სხვა იარაღებს. „მკათათ-
ვეს ცელი თაგასა, ნამგალი — შუა
ყანასაო“ (ანდაზა).

თაგალ-თაგალა-ი — თამაშო-
ბაა — თავისებური ქვასალობანა.

თაგნო — თაგნობა — ძვ-
ცრურწ. დღესასწაული იყო, იმარ-
თებოდა იანვარში, აცხობდნენ პა-
ტარა კოკრებს. ბავშვები სახლს
გამოხვეტავდნენ, რათა თაგვები და
ავი სულელები გაპარულიყვნენ სა-
ხლიდან, თან მღეროდნენ: „თაგნო,
თაგნო-კართა, ანგელოზნო სახლ-
თა...“ (მღრ. ჩითა-ფაფობა).

თაგუისკბიილა-ი — ძირმაგა-
რა. გადატ. დიდი ზომის მუწუცი,

ძირმაგარას მსგავსი. „თაგუისკბი-
ლასაც ვეტყუით ძირდიდას, კისერ-
ჩიც გამოვაკე, პელზეცა“.

თავად — თვითონ, თვით. „გა-
უშუი, თავად დაალაგოს სახლი“.

თავად რაიქნდა-ლა — თვითონ
სად წავიდა.

თავანკრობ-ს — წინამძღო-
ლობს, მეთაურობს. „ჯოგჩი ეგ
მაზუერი თავანკრობს“.

თავანკარა-ი — თავის გუნება,
თავისწვერა, პიროვნება რომელიც
მულამ ცდილობს თავის თავის ყვე-
ლაზე წინ დაყენებას. გადატ. უფ-
როსი ადამიანი, თავი და თავი უფ-
როსი ან უმცროსი გამოჩენილი პი-
როვნება. გადატ. არაყი, გამოხდის
დროს პირველად გამოსული, ორი-
სამი ლიტრა. მაგარ — ძლიერ
არაყს უწოდებენ თავანკარა
არაყს.

თავანკარობდა — მეტიჩრობ-
და.

თავარიელა — როდესაც ნა-
ღირს გაატყავებენ, თუ თავის ტყა-
ვიც გააყოლეს, იტყვიან „თავარიე-

ლა" გაჰყვავო.

თავბედრიან-ი — ბავშვს, რომელსაც დაბადების დროს გამოსდევს ერთგვარი თავსაბურავი (ჩაჩქანივით), ეძახიან თავბედრიანს".

თავგადანაყარ-ი — თავგადასავალი. „ჩემი თავგადანაყარი გიამბა?“

თავგადასაჯედ-ი — თავგადასავალი, რაც თავს გადახდება.

თავგასულ-ი — თავხედი.

თავგაციალება — სიხარულით და მდგომარეობით გატუტუცება.

თავდამშუენებულ-ი — აღამიანი, რომელმაც თავი დაიმშვენა პატიოსნებით, სინდის-ნამუსით, შრომით და სიყვარულით.

თავდამშუენებულა-ი — დაცივ. სირცხვილნაქამი, თავშერცხვენილი.

თავ-ღუმა — ცხვრის თავი, ღუმა და ღვიძლი მთლიანად მოხარშული, ქეიფში და ქელეხში მათ დებენ უფროსების წინ და ეძახიან „საუფროსოს“. უფროსი მცირე ნაწილს მოაჭრის სასას, ყურს, ზედა ღრძილის ნაწილს, ღვიძლის, ღუმის ნაჭერს, ქვედა ყბას მთლიანად გადაულოცავს უმცროსებს და ეძახიან „საუმცროსოს“. თუ მუსულმანი ესწრებოდა სუფრას, დარწმუნდებოდა, რომ ღორი არაა დაკლული.

თავდაღმა-ი — დაღმართი.

თავდახრილ-კუდგაბზეკილა-ი — ჩუმჩუმელა, ქვეშეკვეშა, უჩუმარი, გაიძვერა, უჩუმრად მავნე პიროვნება.

თავდღიან-ი — 1. მოხერხებული, ალღოიანი; ყაირათიანი, თადარიგიანი, შორსმხედველი, ყოჩალი.

თავზე ქვა დავიდეგ — ხმა გაკვირნდე.

თავთავად-ი — სხვადასხვა, თავისებური, განსხვავებული. თავთავადია საქონელი: „ზოგი იფრო ერთს იგებს, ზოგი ორსა“; „თოლი თავთავადია, ზოგს ესეთი მასწონ, ზოგს ისითი“.

თავთავა-ი — პირველად გამოსული მაგარი არაყი გამოხდის დროს, წინწანაქარი.

თავთავაი ერბო — ახლადმოგებულ ძროხის რძისაგან გაკეთებული კარაქის გადღნობით მიღებული ერბო, ინახვდნენ ცალკე ჭურჭელში სადღეობო ქადისთვის.

თავთაით — თავიდან. „თავთაით იმღურევა წყალი“.

თავ-თავის — თავიანთ.

თავ-თავისი — თავთავიანთი.

თავით — თავიდან. „ზღაპრის მბობა თავით დაიწყე“.

თავით-ი — თავში, თავიდან, დასაწყისი მხარე (საპირისპ. ფეკთით). „აღარა გაიგება რა, საით

თავითა და სად ფეჭითი!“

თავი დამიბუდდა — თავბრუ დამეხვა.

თავი და თავი — ყველაზე დიდი, ყველაზე უფროსი, ყველაზე პატივცემული, ყველაზე საპატიო.

თავიორკე — თავ-ბოლო შექცეულად. „გლორძი ფიჩხებს თავიორკე აწყობენ და მთაჩიგათ ჩამაგორებენ“.

თავი წამაყო — თავი წამოპყო, აილო, ასწია.

თავის აქცევა (თავს აიქცევს, თავაქცეული) — თავზე ხელის აღება, გავარდნა, გაჭრა, თავის აშვება. „ცხორმა თავი აიქცია და ვეღარ ვიპოვნე; „ცოლშვილს თავი დაანება და დადის თავაქცეული“.

თავის აქერა — თავის მალლა აწევა კარი-კარ სიარულის და ლაყბობის მიზნით.

თავის ბაკანი — ანატ. ადამიანის თავის ზედა ნაწილი, კეფა. გადატ. თავის ქალა. „ამტკივდა თავის ბაკანი, გულმა დამიწყა კუნესაო“ (ხალხ.).

თავის გუნებისა — თვითონ რომ სურდა, ისეთი. „გოჩას თავის გუნების ცოლი შახტა“.

თავის დაბუდება — თავბრუს დახვევა.

თავის დღეთ არ ხედავს — იგივეა, რაც თავის დღეთ დაუნახავი.

თავის დღეთ დაუნახავი — იტყვიან ისეთ ადამიანზე, რომელიც ხელგაშლილად, გულუხვად მოქმედებს, მომპირნეობას არ ეწევა. „თავის დღეთ დაუნახავია, ისარი ხარჯება, ითამ ხვალ ცხოვრება აღარ უნდა“.

თავისდა კოლად — თავის კვალობაზე, თავის ბუნების, შესაძლებლობისდაგვარად. „თავისდა კოლად ძრიალ კარგა გოჯიმასინძლდა“.

თავის კოლად — თავის მაგივრად. „მამამ თავის კოლად ცხორჩი ჩემი ძმა გაგზავნა“.

თავის მაგება (თავს მიაგებს) — თავის მოყრა, მოგროვება; აკოკოლაგება. „თივას თავი მოვაგე“.

თავის მათქომა-ი — სიტყვის კაცი, ნათქვამს რომ უთუოდ გაიყვანს, ნათქვამს რომ აღარ გადათქვამს, კერპი.

თავის მაქონვა — ენატკბილობით სხვისი დაყოლიება და თან მოტყუება.

თავის მახელება (თავს მიიხელებს, თავმახელებული) — 1. თავის მოწონება; 2. გატუტუცება, გაყოყლოჩინება, გაბღენძა. „თავი მიხელა და რაიც კარგი საჭმელი ჰქონდა, სულ წინ გოდმოგიშალა“; „ქონებით თავმახელებული კაცია და სუყელას მასხრად იგდებს“.

თავის ნება-ი — თავნება, თვით-

ნება. „თავისნებაი კაცია, არცვის რჩევას არ უგდებს ყურსა“.

თავისაკე — თავისკენ. „ეგ სუყელას კარგსა თავისაკე ჰჩერობს“.

თავისიან-ი — მოკეთე შორეული. ნ. თუნისი.

თავის მიგლა — რამეზე, რაზედმე თავის მიხლევიანება, თავის მინაყვა, თავის მირტყმა. „კარის თავს თავი მივგაღლე“.

თავის ქეიფა-ი — თავის გუნები-სა, თავისი თავის მოყვარული; თავწვერა. „თავის ქეიფაი კაცია, ცხოს ანგარიშს არვის უწევს“.

თავის შინა — თავის სახლ(შ)ი. „ემ მწყემსებსა სულ თავის შინ დახბატიჯა“; „ისიც წავიდა თავის შინა“.

თავის ჩაკვრა — (თავს ჩაუკრავს, თავჩაკრული) — ცხენის თავის წვივზე ჩაბმა აღვირის ტოტით. „ცხენებს თავი ჩაუკრა“; „თავჩაკრული ცხენი გაუშეი საძოვარზე“.

თავის ჩამასტლა, თავი ჩამოუვა — ზამთარში გაცივებულ პირტყვს გაზაფხულზე თავი და ყელი უსივდება, რის გამოც თავდახრილი დადის. „ემ ცხორს ეხლა არ ეტყობა და გაზაფხულზე კი თავი ჩამოუვა“. „თავის ჩამასტლა მუშა საქონლისთუი ძრიალ გონჯია“.

თავისწუერა-ი „თავნება, ჯიუტი. „თავისწუერაი კაცია, არა შინსმინა რა ცხუნისი.

თავისწუერობა — თვითნებობა, განდიდების მანიობა, თავისნათქვამაობა. „მაგას თავისწუერობა დალუპავს“.

თავკარგობა — თავის გამორჩენა. „მაგ ქალს თავკარგობა სჩუევია“.

თავკედ-ი — მარხილის ფეხების შემაერთებელი ხეთავში (ჯუთა).

თავკისერას გადასტლა — ყირაზე გადასვლა. „ვინ არის ეს კაცი, გადადის თავკისერასა ამ ჰევზე“.

თავკოკოშა-ი — თავხოტორა, გოგრასავით უთმო თავიანი.

თავკომბალა-ი — ბაყაყის ლიფსიტები.

თავმაგებულ-ი — 1. თავმოყრილი, მოგროვილი, აკოკოლავებული. „თავმაგებული თივა“; 2. თავდადებული, პირსავსე. „ერთი ჯამი თავმაგებული ფქუილი ვისესხე“.

თავმაკუირობა — თავმაკვირობა.

თავმახელეებულ-ი — ყოყოჩი, კულაბზიკა, ზვიადი; თავგასული.

თავმახელეება — ყოყოჩობა, თავგასულობა, კულაბზიკობა, ზვიადობა.

თავმახელეებულა-ი — თავგასული, კულაბზიკა. „ეს ქალაი როგორ თავმახელეებულაია“.

თავმატლუეპილ-ი — თავგადანხოტრილი, თავგადაპარსული

აღამიანი. გადატ. მელოტი, ქაჩა-ლი.

თავმოყორე — თავმოყვარე.

თავმოყორებისაგა — თავმოყვარეობისგან.

თავნ-ი — ღორღი, მიწა და სხვა რამ, რაც წინ მოაქვს აღიდებულ მდინარეს (ა. ყაზბ.).

თავპირსაყარ-ი — თავსაყარი, უხვი, უამრავი.

თავრიალა-ი, თავრიელ-ი — თავზე გადანაძრობი ტყავი პირუტყვისა (შდრ. ა. ყაზბეგი, თხზ. I, 321. თავარიელა). „ტიალო, დარი-ალაო, სულ კლდე ხარ ცარიალაო. კორციც ჩუენა და ტყავიცა, ჩუენს მტერს კი თავრიალაო“ (ხალხ.) (საქონლის თავის ტყავი).

თავრიჩანი-ი — მდიდარი. „ვინც მდიდარი კაცი იყო, თავრიჩანი ექუინა“.

თავს გაგსული — გათავებდე-ბულხარ.

თავს გაისაჭურებ-ს — თავს გამოიდებს, გაამპარტავანდება, გაყოყონდება. „ფანდურზე დამკვრელი მეტი რო არვინ იყო, მაგანაც თავი გაისაჭურა და სახუეწრად გუივდიდა საქმესა“.

თავს გასტაცებ-ს — თავს ვერ დაუჭერს, ვერ დაიმორჩილებს, ვერ დაიკავებს. „ცხენმა თავი გასტაცა“.

თავს ზდის — ბევრი აქვს. „მაგათ ქონა-ქონება თავს ზდის“.

თავსისხლ-ი — მკვლელობის შემთხვევაში სამაგიერო სისხლის აღება, შურისგება. „თემმა შიოლენი გაამტყუნა და თავსისხლი არ ააღებინა“.

თავს მაიფხან-ს — თავს მოიჭა-აჩლებს; თავს გამოიდებს. „ღარიბი კაცია, მაგრამ სტუმრები რო მოუვიდეს, თავი მაიფხანა და ლამაზ გაუმასპინძლდა“.

თავსმდები — თავდები.

თავსართ-ი — ხე, რომელიც ზევიდან ადევს სახლის (შენობის) კედელს და რომელზედაც სახურავის მოწყობილობა ეყრდნობა — სარტყელი.

თავსუილა-ი — ბალახია ერთგვარი, მაღალღეროიანი, თავთავიანი. „იქ მოვიდა თავსუილაი ბალახი“.

თავს შაიდებ-ს — იკისრებს, დავივლებს. „ცხენის პოვნა თავს შაიდვა თითონა“.

თავს შაიხუეგს — შავებში ჩაჭდება. „ამბობენ ქვრივ ქალზე, რომელიც ქმრის სიკვდილის შემდეგ აღარ თხოვდება. „ერთი წლის ბალაი დარჩა და იმაზე შაიხუია თავი“.

თავს ჰელი მაივლეს — დაიზარდნენ, თავისთავის შენახვა შესძლეს, დავაუკაცდნენ.

თავტალიკ-ი, თავტალიკა-ი — 1. მარტოხელა, უტოლშვილო, უო-

ჯახო. „თავტალიკი ბიჭები“. 2. ხელცარიელი; 3. „თავტალიკაი ქოითად მოსიარულეს ჰქუიან, მარტო რომ არის“. „თავტალიკას (|| თავტალიკად) მოვედი“.

თავქუდ-ი — ბუღაური, — ძველებურ მიწურ სახლებში დედაბოძზე დამაგრებული მოკლე, მოჩუქურთმებული კუნძი, რომელზეც ეყრდნობოდა თავზე, ამ უკანასკნელზე კი სართავები.

თავქარა-ი — ვულგ. თამამი პიროვნება.

თავქუე — თავქვე, ჩასავალი, დაღმართი.

თავღერძ-ი — რკინის გუთნის წინა ნაწილი. „თოლი იმიტომ შვირდება გუთანს, რო თავღერძმა მიწა არ გასჭრას და სათრევი მალა დაიჭირას“.

თავყადე — მთავარი ყადე — ერობაში გამართული მოგრძო, ფიცარივით ქვა უფროსის დასაჯდომად. „ბჭეთუფროსი ერობაჩი თავყადეზე დაჯდებოდა“.

თავშავა-ი — ბოტ. (*Origanum vulgare*) — ბალახია, პატარა ბრტყელ-ბრტყელი ფოთლები აქვს, მუქი მწვანე, თითქმის მოლურჯო-მოშავო ფერი დაჰკრავს. ღერო შტოიანია, ყოველი შტო თავდება წვნიკ მომუქლურჯო ყვავილთა კრებულით. მისგან ჩაის აყენებენ. ასევე მისგან აკეთებენ შავ საღებავს, არ ხუნდება. იგი

არის სამკურნალო მცენარე.

თავშანახულ-ი — კაცი, რომელიც მუშაობას თავს არიდებს, შეგნებულად რომ არ მუშაობს, თავს უფრთხილდება, თავს უვლის და ახალგაზრდულად გამოიყურება.

თავშიშველა-ი — თავდაუბურავი ქალი ან მამაკაცი. „ბალო, ქული დაიხურე თავშიშველაი რაისთულა დასდიხარ“.

თავჩი — თავში. „თავჩი ქერტი გამიჩნდა“.

თავჩი ავარდნილა-ი — გაყოფილებული, დროებითი წარმატებით ან ქონებით თავდავიწყებული. „თავჩი ავარდნილი კაცი გაჯდა გიგაი“.

თავჩიგათ-ბოლომდე — თავიდან-ბოლომდე.

თავჩობან-ი — ცხერის ფარის წინამძღოლი მწყემსი.

თავწასულ-ი — 1. თავდაკარგული, დაღუპული. „ლოთობისგა და უწესო ცხოვრებისგა დაღუპული, თავწასული“; 2. თავგასული, უზრდელი.

თავწასულობა — თავგასულობა, უზრდელობა.

თავწასხმული ყანა — დათავიანებული, თავნაყარი ყანა. „დატოცა ის ცხენები, თავწასხმულ ყანები ჩი რო დადიოდა“.

თავწინდაღებულ-ი — თავქვე, თავდაყირა. „თავწინდაღებული გე-

დევშო არაგუჩი“.

თავწნელ-ი — სათარის მთავარი წნელი. „სათარის თავწნელს ვალდახი შავამბი“.

თავწუერა-ი — თვითნება, თავის ნათქვამა, თავნება, კერპი.

თავწყალ-ი — მშობიარობამდე ან მშობიარობის შემდეგი წყალი. „თავწყალი დალორა“.

თავზე — საღენჭელის ნაწილი: ქვის ამოღრმავებულ ადგილში გაყრილი ჭოხი, რომელიც ამაგრებს კლასს.

თავვედი-ი — თავხედი, აღვირახსნილი, უტიფარი, ძალათი თვითნება.

თავვედობას — თავხედობას, აღვირახსნილობას, უტიფრობას, ძალათი თვითნებობას. „მაგ კაცს ამდენ თავვედობას აღარ აპატიებენ“.

თავველაღებულნი — თავზე ხელაღებულნი, თავგანწირულნი, სიცოცხლე დაუნანებნი.

თავველ-ი — თავხელა-ი — თავის ხელა, თავის ოდენა, თავის სწორი, ტოლი. „მაგა ლექსისა მათქომი თავველ სწორებში ზისაო“ (ხალხ.).

თათამა-ი — ბოტ. თათაბო — მხალია. „ჭერთხალაის ფათოლი და თათამაი კარგია მხოლოვანისთუი“.

თათები — ქალის კაბის სახელოების წაგრძელებული ნაწილი

აბრეშუმის ან სატინისა, თითქმის ფარავდა თითებს („შინამრეწვ.“); ყელიანი წინდები.

თათის მადგმა წინდაისათუი — თათის ხელახლა მოქსოვა წინდაისათვის, წინდას რომ თათი გაუცვლდება, დაიხევა იმ შემთხვევაში.

თათხია-ი — 1. გაჩაჩხული, ბარკლებდაშორებით მოსიარულე. „თათხიაი დედაკაცია, ძლივ დადის“. გადატ. თამამი, მოუერიდებელი ქცევის ქალი. „არ მაგერიდება, თათხიაია“. 2. იტყვიან ღონიერ პირუტყვზეც და გამძლე ადამიანზე შექებით. „თათხიაი ცხენია, წინ ვერვისი დაუდგება“. გაგაი თათხიაია, ვერცვინ ვერ მეერვია“.

თათხულას სიარულ-ი — ფეხების განზე გადგმით სიარული.

თალა-ი — რკინის სალტე, სამაგრი ხის კასრის; თალაი შეიძლება იყოს წნელისაც. „კასრს თალები ჩაუჭირე“.

თალია — წყება, ჭერი, ხელი. „ერთი თალიაი გამოვიძინე, ერთი ხელი ნარდი ვითამაშე“.

თალხ-ი — ერთი ფერის ქსოვილი, ტანსაცმელი და მისთ.

თამა-ი — ბოტ. ქუჩისნაირი ბალახია. „სავალდახედ თამაი კარგია. თამაი ტყეჩია, ჰელით მავლგლეჯთ, გავაშრობთ, გავსწეწითჲ და დავგრებთ“.

თამარ-პირიმზე — თამარ დე-

ლოფალი. „პირიშეს მთიულები თამარ-დედოფალს უწოდებენ და წმინდანად სთვლინ“ (ალ. ყაზბ.).

თამაქო — თამბაქო.

თამაშობა — ცეკვა.

თამაშობ-ს — ცეკვავს.

თამაშობდა — ცეკვავდა. „ალექსანდრე ყაზბეგი ხანჯლებით კარგა თამაშობდა“.

თამჯდომარე — თავმჯდომარე. „კოლმეურნეობები რო შამაილეს, იმათ თამჯდომარე თაობდა“.

თანთან — თანდათან, დროთა ვითარებაში.

თანობა — ატანა, გუება, მოთმენა. ადამიანს ავსა და კარგს რომ მოუთმენს და გაიტანს, ახლობლად მიჩნევა.

თანობ-ს — ეთვისება, ეგუება; იგუებს, მიიჩნევს, ანგარიშს უწევს. არ თანობს — არაფრად აგდებს. „არც რაჩი არ მთანობდა“; „თავის ჭკოჩი ეგ არც ვის არაჩი თანობს“; „არაჩი მთანობს“.

თანითან — მთლიანად. „ხე ერთი კედლიდან მეორე კედლამდე თანითან გასწულდა“.

თანისთან — გაყოლებით, მწკრივად. „ის ადგილები თანისთან მე მეკუთნოდა“.

თაობდა — უფროსობდა, მეტაურობდა, ხელმძღვანელობდა, განკარგულებას იძლეოდა, ბრძანებ-

ლობდა. გადატ. პასუხისმგებლობა, ვალდებულება, მოვალეობა.

თაოდ — თავად, თვითონ (ო. ქაჯ.).

თაოსნობით — მეტაურობით, თავგამოდებით, კისრულობით, თავისთავზე ნაკისრი ვალებულებით.

თარაქამული-ი — ტანმადლალი, მოსული პიროვნება.

თართ-ი — სუსტი, შეუძლო (ო. ქაჯ.).

თასაკრავ-ი — ქალის თავსახურავი, თავსაკრავი, მანდილი. „თასაკრავს ქალები ზაფხულობით იკრავენ თავზე შინ და გარეთა, ზამთრობით კი შინ წაიკრვენკე“.

თაფორა — წყალში გაქნილი ნაკელი, ხმარობდნენ კალოს მოსაპირკეთებლად (ჯუთა).

თახჩა-ი — განჩინა. იყო ორნაირი: 1) თალიანი, კედელში გამოყვანილი სათავსო, კარებით და 2) საცხოვრებელი სახლის კედელში დატანებული სათავსო, თაროებიანი, უკარო, ჭურჭლისა და სურსათისათვის. უკარო თახჩაზე ჩამოაფარებდნენ ხოლმე ფარდას. თალიანი, კარებიანი თახჩები უფრო იხმარებოდა საკულტო დანიშნულების ძეგლებში.

თავთავ-ი — კოჭლობით სიარული.

თაჯა-ი — ბოტ. დაჯირა, ხმარობენ საღებავად.

თბე — ფიგურ. ფრთა. „შენაც გატეხეს, ციხეო, გუერდზე წაგსულია თბენია“ (ხალხ.). (თბენი მრ. ფრთები).

თბილი პურის გატეხა — ძვ. ცურურწმ. სულთმობრძავი ადამიანი მეტად რომ არ გაცოდვილდეს და დროზე მიიბაროს მისი სული ღმერთმა, მოხუცები შეეიკრიბებოდნენ ავადმყოფთან, გატეხავდნენ თბილ პურს, შენდობას ეტყოდნენ მიცვალებულს და შეევედრებოდნენ ღმერთს.

თებო — ცხვრის მატყლის ცხიმი.

თეზო მხ. — თეძო. თეზუნები მრ. — თეძოები.

თეთრგულა-ი — ბოტ. ვარდია ერთგვარი, თეთრ კოკობში ადგილადგილ იისფერი ფურცლები აქვს, ოდნავ რუხი წინწყლებით აჭრელებული.

თეთრი ბურა-ი — ბოტ. ვირის-ტერფა.

თეთრი ჯორცი — მამრი საქონლის სასქესო ჩირკვლები (მარცვლები).

თემ-ი — მასა, ხალხი (შდრ. საბა — თემი).

თემის თავნ-ი — თემის მიერ ამორჩეული თავკაცები, რომლებიც მონაწილეობდნენ თემის საბჭოში სათემო საკითხების გადასაწყვეტად.

თემის კაცნ-ი — იგივეა რაც თემის თავნი.

თემის დროშა ანუ ხევის დროშა — შეკერილია თეთრი ფერის ნაქრისაგან, რომელზეც დაკრებულია წითელი ფერის ლენტისაგან გაკეთებული ჯვარი.

თემის საბჭო — მიშენებულია წმინდა სამების ეკლესიის სამხრეთის კედელზე. იგი წარმოადგენს მცირე ზომის დარბაზს.

თემის საბჭო — შედგებოდა 9-ან 12 კაცისაგან. თემის საბჭო წყვეტდა ხევის ყველა მნიშვნელოვან საკითხებს ხევისბერის მეთაურობით (ხელმძღვანელობით).

თემის საბჭოს ყრილობა — თემის საბჭოს სამსჯავრო. იმართებოდა ხოლმე გერგეტის წმინდა სამების ეკლესიის გალავანში, რაიმე მნიშვნელოვანი საკითხის გადაწყვეტასთან დაკავშირებით. მძიმე დანაშაულის ჩამდენ პიროვნებას სჯიდნენ „თემიდან მოკვეთის-გაძეგების“ სასჯელით!

თემლაკი (პოლ. temblak) — ტემლაკი, ფოჩი. „ზურაბს აჩუქა თემლაკი, კმლის ვადათ შესაბმელია“ (ხალხ.).

თენებაზე — გათენებისას.

თეო, თეოზე — ცხვრის ბინის განაპირა ადგილი. „ცხვრის განაპირებით“ (ალ. ყაზბ.).

თერგ-ი — ყველაზე დიდი მდი-

ნარეა ყაზბეგის რაიონში. მას წერილობით წყროებში ზოგჯერ თეთრ არაგვს უწოდებენ.

თესლის კურე-ი — ძვ. ცრურწმ. ახალ წელიწადს გამომცხვარი კოკორი მისაკვლიერი (ქერის პური), ინახავდნენ ხაროში. გაზაფხულზე გუთნისდედა ხვნის დროს კვერს გატეხდა ხარების უღელზე, ნაწილს თვითონ შეკვამდა, ნაწილს წინამძღოლს შეაკმევდა, ნაწილს ხარებს, დანარჩენს აგდებდა ხნულის კვალში „ბარაქის მისაცემად“.

თიადორები — ჯირკვლები (ყბის ძირ) დიდი ზომის.

თიადურა-ი — იგივეა, რაც თეადორა — ლიმფური ჯირკვლების ტუბერკულოზი. „ხიზანს თუ თიადურები აქტ, ბევრი კურეცხი და ერბო რგებს“.

თიამულა-ი — ბოტ. მთის ნიორი, ბაშო.

თიბის თავ-ი — თიბვის დაწყების წინ გამართული პურობა. სალოცავად. დალოცავდნენ ცელის მადლს და მშვიდობის ზაფხულს შესთხოვდნენ ხევის სალოცავებს. „თიბისთავს გააკეთებდეს, ორ-სამს კარგ ყოჩს დაჰკლავდეს, ხატს შასთხოვდეს — კარგა გოთიბინეო“.

თავაკბილა — მოზრდილი ზვინი, რამდენიმე თვის ზვინი ერთად აგებული. „ურემი მიუყენებია თივაკბილასთანა, მეეპარა ის თივა“.

თივალა-ი — მთიდან ერთი ჩამოტანა, მცირე თივა. „ესრე შაკრულს ჩამაიტანდეს სოფელჩი... ის იყო თივალა“.

თივთივა — ბოტ. წყლის მცენარეა, ბრტყელი, მოწითალო ხორკლი აქვს ღეროზე, თავზე ქოლგისნაირი ბუჩქი, იზრდება წყლის ზედაპირამდე.

თითა-ი — ბოტ. ნარიანი ბალახია (სინ. თხის ძუძუ), სქელი, მოკლე ფესვები აქვს, დაბლობ და ნესტიან ადგილებში მოდის გაზაფხულზე, იჭმევა. ხალხის რწმენით, უშვილობას რგებსო.

თითბეჭედა-ი — დუღკო, თითზე გამოსული სატკივარი.

თითინგოზის თითები — ლამაზი, წარმტაცი, მომხიბლავი, გრძელი და სწორი თითები, კარგი ხელსაქმის მკეთებელი თითები. იტყვიან პირდაპირაც და ირონიულადც. „შენი თითინგოზის თითების ჭირიმე“.

თითის წურეა-ი — თითის ცერებზე ცეკვა-ცერული.

თითნ-ი მრ. — თითები.

თითონვე — თვით, თვითონ. (შდრ. საბა — თუით).

თითო-ოროლა-ი — თითო-ორი.

თითსადირებ-ი — თითით საჩვენებელი, ნაკლისა, უარყოფითი თვისებებისა. გადატ. თითით საჩვე-

ნებელი სიკარგითა და სიკეთით. „ეგეთი კარგი ბაღია, თითსა-ღირებია სოფელი“.

თიკან-ი — მოგებიდან ექვსი თვის ჩათვლით დედალ-მამალი თხის შვილი.

თიკნურა — თიკნის ტყავის ქისა ან სხვადასხვა დანიშნულების ქურკელი.

თინთიკი — თივთიკი. თხის და ჯიხვის რბილი ბალანი, ტყავთან ახლოს ბეწვის ძირში რომ არის, არჩევა უნდა. ყველაზე კარგი თივთიკი ჯიხვს აქვს. „თინთიკის შალი“.

თიობ წასულა — სათიბად ან თივის (ზეინების) ჩამოსატანად, ჩამოსაყენებლად წასვლა. „ჩუენები თიობ წავიდეს, შინ არც ვინ არაა“.

თიხჩიკაბა — წელში გამოყვანილი და ქამრით შესაკრავი ფართოსახელოებიანი კაბა, საშინაოდ ჩასაცმელი.

თლუიკი — ფაფაში ან პურში გაუხსნელი, გამოუტხობელი ფქვილის გუნდები, კურკულალები. „კარგა თუ არ მოურიე ფაფას, თლუიკები დარჩება“.

თლუიკ-თლუიკუი — ნაწყვეტ-ნაწყვეტი, კუნთ-კუნთი, ნაჭერ-ნაჭერი, შედედებული ნაჭერ-ნაჭერად. „კრახმალი გავაკეთე და თლუიკ-თლუიკუი გამამივიდა“.

თლუხთლუხი — თუხთუხი, დულილი. „საარაყე ქობჩი ხათას

თლუხთლუხი გაჰქონდა“.

თმანი მრ. — თმები.

თოვ-პირ-ი — თავ-პირი; შესახედაობა. „კაცო, შენ რასლა თოვპირი ჩამაგტირის“.

თოლ-ი — თვალი. გადატ. ცრურწმ. სასწაულთმოქმედი თვალი. „გუგუას ისრი კარგა მიუღის საქმე, იმის სენაჩი თოლი თუ არის შანახული“.

თოლად-ი — ლამაზი.

თოლახედებულა-ი — თვალხილული. „რასაც შენ თოლახედებულაი გააკეთებ, მე — თოლმჭუხარაი გავაკეთებ“.

თოლებ დაბრეცილ-ი — ელაში.

თოლებჩიგათ — თვალებიდან. „თავისით ზოგჯერ თოლებჩიგათ ცრემლები მდის“.

თოლები დავმჭუხე — თვალები დავხუჭე.

თოლები გაუმჭყუინდა — თვალები გაუბრწყინდა.

თოლების ამაყრა (თოლებს ამალყრის, თოლებამაყრილი) — თვალების დაჭყეტა, გადმოკარკვლა. „სიფროზე ჰელი დამიკრა და თოლები ამამიყარა; თოლამაყრილი ჩემკე გამარბოდა“.

თოლების აპრელება — წყალზე გადასვლისას ან დიდი სიმაღლიდან ჩამოხედვისას შიშისაგან მხედველობის არევა. „ჩხერზე

გადავდიოდი და თოლები ამიკრელდა“.

თოლების ცეცება — აქეთიქით ცეკრა, თვალიერება.

თოლებს აჰყერ-ს — თვალებს აჰყეტს. „ქალავ, რას თოლებს აჰყერ“.

თოლებს და-ს-ჩუჩავ-ს — თვალებს დათხრის, მუქარაა: „ეგ რო არ გააკეთა, თოლებს დავსჩუჩავ!“

თოლიკა-ი — მამაკაცის საკუთარი სახელია.

თოლი მამიგე — მომბაძე, მიბაძვა.

თოლი მახუდება, თოლს მახუდრებ-ს — ძვ, ცრურწმ. თვალი ეცემა, გათვალავს. „თოლის მახუდრების წინააღმდეგ გუოქლოცვა, შახუშებაც შუელს“.

თოლი მიფარფარებს — თვალი მითამაშებს.

თოლინჯლიანი — თვალზე ჯიბლიბოს მქონე. „ჩამაიარა თოლინჯლიანმა დედაკაცმა“.

თოლისაგა — თვალისგან. გადატ. ძვ. ცრურწმ. თვალის ცემისაგან ავად გახდომა.

თოლის გება (თოლს უგებს) — მიბაძვა, წამხედურობა. „ერთურთის თოლის გებით იცმენ“; „ეგ სულ მე მიგებს თოლსა, თოლი რო გამავითხარა, ალბათ ეგაც გამაითხრის“.

თოლის კაკალ-ი — ანატ. თვალის მთლიანი გუგა.

თოლის მატყუება — თვალის მოტყუება, ცოტა-მოკლე ხნის ძილი.

თოლის მიგება — მიბაძვა.

თოლის ჩავარდნა — წინდის ქსოვისას გამოყუღფუღის ჩხირზე აცემის მაგიერ დაბლა ჩავარდნა და ყულფის მოშლა.

თოლის ჩინი — თვალის სინათლე, მხედველობა.

თოლის წასტულა — სიხარბით, მეტისმეტი ნდობით რაიმეზე თვალის დარჩენა, ნატვრა. „ჩემი ცხენი რო ნახა, შავატყუე სებას, თოლის წასტულა დეეწა“.

თოლბოკოკა-ი — იტყვიან დიდთვალემა ადამიანზე.

თოლკოკობა-ი — მსხვილი, მოდიდო ზედაუბეებიანი თვალების მქონე. „თოლკოკობაი — დასიებული თოლების მქონე, არა იმისათუი, რომ იმას ინჯლი აქუ ან წითელი ქარი, არა, ვისაც დაბადებით აქუ შასიებული თოლები, იმაზე ვამბობთ“.

თოლკოქ-ი — წისქვილის მოწყობილობის ნაწილი — კიბორჩხი. „წისქვილს აქუ ასაწევ-დასაწევ-ლაი რკინისა, რაზეც აწყუთა თოლკოქი და თოლკოქზე ბრუნავსკე დერძი“.

თოლკრაველა-ი — ლამაზი,

თვალწამრტაცი.

თოლმაჯი — თარჯიმანი, მთარგმნელი, ენის მცოდნე. გადატ. თვალმარჯვე (ო. ქაჯ.).

თოლმაჯობა — თარჯიმანობა, მთარგმნელობა.

თოლმარჯობ-ს — სწრაფად ხვდება, მოხდენილად მოქმედებს.

თოლმარჯუე — სწრაფად მიმხვედრი, მოხდენილად მოქმედი.

თოლმაძღრი — თვალმაძღრი, ბლომად, უხვად. „სიფროზე თოლმაძღრი დავაწყუე პურ-მარლი“.

თოლმიძავალი — სანდომიანი, ლამაზი.

თოლმჭუნარა — თვალდახუჭული. „რასაც მე თოლმჭუნარაი გავაკეთებ, შენ იმას თოლახედებულაიც ვერ გააკეთებ!“

თოლნაკრავი — თვალნაცემი. „ეს ბალღი თოლნაკრავია და იმიტომაა ავად“.

თოლნი არ შეელახიან — არ შეეხედება, ისეთი ულამაზოა.

თოლსაგებ — მისაბაძი.

თოლსადგამი — მიმზიდველი, ლამაზი, საყურადღებო. „რამი ქალაი იყო, რამი თოლსადგამი, ვაშლივით უღღოდა ლოყანი“.

თოლსა და **კელშუა** — თვალწინ. „თოლსა და კელშუა ვბო მამპარა“.

თოლს მიუგებ-ს — წაჰბაძვს,

სხვეის ნამოქმედარს გაიმეორებს.

თოლს უგებ — ბაძავ.

თოლს არ შააყრი-ს — არ შეხედავს, ყურადღებას არ მიაქცევს; ცული თვალით შეხედავს. „ეგეთმა გაიარა, რო თოლნიც არ შამამყარა ზედა“.

თოლს შაახევ-ს — დაცინვით იტყვიან გვიან ამდგარ აღამიანზე, ვითომ ბნელა კიდევ და თვალში არაფერი მოგხედესო. „არჩქა, ფრთხილად, თოლი არას შაახია!“ გადატ. ეხუმრებიან ახალგაზრდა ქალს ან ვაჟს: ხომ არავინ დაზვერა, თვალში ხომ არავინ მოუვიდა. „თოლი რო არას შაახიე?“

თოლჩიგათ ამალება (ამაილებს, ამალებული) — შეძლება, შეჯავრება. „თოლჩიგათ ამამილა და ჩემი აღარა მასწონ რა; გერები არ დეენახვება, თოლჩიგათ ამალბულები ჰყვანან“.

თოლწინ — თვალწინ.

თოლჭყაპი — თოვლ-ჭყაპი. მდნობარე თოვლი გაზაფხულზე რომ დნობას დაიწყებს და წყლად მიდის.

თორო — თორემ. „დეეგდე, თორო მაგრა გცემ“.

თოფის ნიშანზე დასაყენები — წყევლაა: დასახვრეტია, მოსაკლავია. „ეს შესაბრალბელი კი არაა, თოფის ნიშანზე დასაყენებია!“

თოფის ნიშანს გასტეხ-ს — ძვ.

ეთნ. თოფის სროლაში, მიზანში მოხვედრაში გაიმარჯვებს. გამოთქმა დაკავშირებულია მიცვალებულის ხსოვნის აღნიშვნასთან. „თოფის ნიშანი უნდა გასტეხან მესამე დღესა მიცულებულის სწორებმა. გამარჯვებულს მიცულებულის ტანსაცმელს აჩუქებენ“.

თოფის ჯმის გატეხა (გატეხავს, გაატეხინებს) — ხევში ტრადიციული ჩვეულება იყო, მიცვალებულის კულტთან დაკავშირებული. თუ სოფელში მამაკაცი იყო ახლად გარდაცვლილი — სამ დღემდე სოფელში და მის მიდამოებში იარადის, თოფის, რევოლვერის ხმას ვერვინ გაიგონებდა. ცეცხლსასროლი იარაღის ხმარება აკრძალული იყო. თოფის ჯმის გატეხა — ძვ. რელიგ. აკრძალვის მოხსნა, დამგლოვიარებულ ოჯახში ხმის ამოღება. მიცვალებულის დასაფლავების მესამე დღეს მის ტანსაცმელ-იარაღს ნიშანში აყენებდნენ, ვინც პირველი ჩამოაგდებდა ნიშანს, ჭილდოდ ეძლეოდა ეს ნივთები. შემდეგ იმართებოდა სუფრა. თოფის ჯმის გატეხის შემდეგ სროლა ნებადართული იყო. „გათენებისას მოვიდეს, გატეხეს თოფის ჯმანია“ (ხალხ.); „როცა მაკუდებოდა ვინმე, სამს დღეს თოფს ვერ ისროდეს, მესამეს დღეს გაატეხინებდეს თოფის ჯმას“.

თოფრა-ი — შეკერილი პარკი გრძელი ყურით, რომელსაც ცხენს

კისერზე ჩამოკიდებენ, ჩაუყრიან მარცვლულს საჭმელად. პარკიდან ცხენი ისე ჭამს, რომ მარცვალი არ იპნევა.

თოქი — შშიშარა, მხდალი. „ცინე ვერ გასტეხს ვაჟაკცა, ატირებს თოქს და ბეჩავსა“ (ხალხ.).

თოქოლთო — თოქალთო, ცხენის საკაზმის ნაწილი, ტყავში შეკერილი ნაბადი. საოფლის (ნაბადის ნაჭერი) შემდეგ ცხენს ზურგზე ამას აფენენ და მერე უნაგირს ადგამენ.

თოქში — ვირის გასაჩერებელი შეძახილი.

თოყუს ქნეს — ჟარგ. მოიპარეს; გაქურდეს. „თოყუს ქნეს წინა ღამეს ღუქანი“.

თოში — თხელი ყინული, ფანჯრის მინებს შეყინავს ხოლმე ზამთრის სიცივეში. აქედან გათოშილი — შეყინული რამ. „გათოშილი წყალი“; „მთაჩიგათ ბაღლი სულმთლად გათოშილი ჩამოვიდა“.

თოხლ-ი — ექვსი თვიდან ერთ წლამდე ცხვარი. ამის მერე მამალი თოხლი უკვე არის ჭედილა, ხოლო დედალი თოხლი კი არის შიშაქი.

თოხუმობა — იგივეა, რაც თოხუმი — შთამომავლობა, შვილები, შვილიშვილები, მათი შვილები... „ჩემი თოხუმობა ორმოცზე მეტია“. გადატ. მოღგმა.

თოხარიკი ცხენ-ი — გოგმანიო

მავალი, იორდა.

თოჯი — წერაქვი, წერაყინი. (მონევები თოჯს ეძახიან არა ჩვეულებრივ თოჯს, არამედ წერაქვს).

თრიკინებენ — ცინიკურად იცინიან.

თრუსო — ხეობაა ყაზბეგის რაიონში.

თუ — 1. თურმე. „სახლის ქვას თუ ეზიდებოდა“; 2. ეგებ, ვინძლო. „დას მივლმართავ, შიოლას დას თუ შამინახასო“; 3. ხომ. „დედაი თუ არ ავადობს?“

თუე — თვე (კალენდარული თვე).

თუ ეგრეა — თუ ასეა, თუ ისეა.

თუ ეგრე გინდა — თუ ისე გინდა, თუ ასე გინდა.

თუეჩი ჩამდგარი — ფეხმძიმეობის ბოლო თვეში მყოფი ქალი. „თუეჩი ჩამდგარია, მძიმე საქმეს ნულარ აკეთებენ!“

თუთუნა-ი — მოფუსფუსე, ნელა და უსულგულოდ მომუშავე. „თუთუნაი დედაკაცია, მთელი დღე ეგრე თუთუნებს და ვერას ახანებს კია“ || დღენე, ზანტი, მოუქნელი.

თუთუნებ-ს — ნელა და უბარაქოდ, უსულგულოდ მოქმედებს. „ჩქარა, რას სთუთუნებ, გაანძრიე ჰელი!“

თუთუნ-ი — ზოზინი, ზანტად, ნელა და უბარაქოდ საქმიანობა.

თუთქარი — ნაღვერდალი, ღადარი. „გაჯურებულს კერის ძირს გამოვხუტდით, დავასუენდით პურსა და დავუყრიდით ცეცხლის თუთქარსა“.

თუთქვა — თავში მაგრად დარტყმა. „ავილე და თავჩი ჯონი ვსთუთქე“.

თუი — თანდებ. თვის. „შენ-თუი“.

თუით — თვით, თვითონ, თავის-თავად. გადატ. თვით, თვე.

თუირთუილ-ი — თთრთვილი.

თუირთუილა-ი — თრთვილისებური, ფაშარი, ქაშა. „თუირთუილაი ერბო; თუირთუილაი კარტონაი; თუირთუილაი ცხორი“ აღგილ-ადგილ მოწითალო-მონაცრისფრო მატყლიანი ცხვარი.

თუისი — თვისი. ნათესაურობის გამომხატველი ტერმინია. ე. ი. თვისი — თავისი, თავისიანი.

თუისმუშა-ი — თვის მუშა.

თუისნატამალ-ი — მოგვარე, მაგრამ შორებელი ნათესავი. მიმართვაში: „ჩემო თუის ნატამალო, ჩემო კარგო, ჩემო მოკეთე ნათესაო“. „არეულნი დროჟამნი სუფევდა, ჩემო თუის ნატამალო“.

თულ-ი — ყაჩაღი.

თულიკ-ი — ფქვილის გამოუცხობელი ნაწილი პურში ან გაუხსნელი გუნდა ფაფაში. შდრ. თლჷიკი.

თულუხ-ი — წყლის ყელმაღალი სპილენძის ჭურჭელი, რომელსაც აქვს მხარზე მოსაკიდებელი გრძელი ყური.

თუმცაღა — თუ, რომ... „თუმცაღა შენ აღარ ჰყიდი ძროხასა“.

თუნალა-ი — 1. თულანა — რვილი, საქსოვი დაზგის მბრუნავი ნაწილი, რაზედაც ეხვევა ნაქსოვი. „თუნალაი გრძელი, სქელი ჯოხია, მაქსოვილი ტოლი გადაიხრვაკე“. 2. იხმარება ყუნალაის მნიშვნელობითაც. „თუნალაის ბოლოზე მყავ ბალდი გამაკიდებული, საქმეს არ მაცლის“. გლინი — „Bau“ — „საჩუქჩქუელა-ი — საგლინველი — მოკლე ტარით, გრძელი, ზურგიანი ტანით.

თუნგა-ი — პატარა მოცულობის თულუხის ნაირი სპილენძის წყლის ჭურჭელი.

თუნღ — თუნდა, გინდა. „თუნღ გააკეთე ეგ საქმე, თუნდა არა“.

თუნდა — თუ გინდა. „თუნდა იყიდე ეს ძროხა, თუ არა და ცხოს მივჰყიდი“.

თუშ-ი — ბოლოთრია. დაბალთვლიანი ან უთვლო ურემია, უკანა ნაწილი მიწაზე მიეთრევა, იხმარება მთიდან თივისა და ძნის ჩამოსატანად.

თქაფთქაფებ-ს ვულგ. გაბრაზებით, პირზე დორბლმორვეით ლაქლაქებს. „თავი აღარ ახსონ, ისარი თქაფთქაფებს“.

თქო — თქმა, თქვა, წარმოთქვა. თქონთქორ-ი (თქონთქორებს) — განგაში, ჩოჩქოლი, აურზაური, დიდი ხმაური. „არშას შაიქნა თქონთქორი, გათხტა სიმაგრე კლდისაო“ (ხალხ.); „ხალხი რასღაც თქონთქორობს“.

თქოს — თქვას, ილაპარაკოს. „გაუწუი თქოს თავის სათქმელი“.

თქუენ!, თქუენა! — თქვენ! (მღრ. საბა — თქუენ).

თქუენგა — თქვენგან. „თქუენგა კარგს რას უნდა ველოდინა“.

თქუენზედა — თქვენზე. „რასღაც მელაპარაკებოდა თქუენზედა“.

თქუენთათას — თქვენებთან. ვისას იყავ? — თქუენთათას.

თქუენთათნი — თქვენები, თქვენიანები. „თქუენთათნიც ჩუენთან ერთად იყუნეს“.

თქუენ-ი — თქვენი. „თქუენი ძროხაა და გააგლე შინა“.

თქუენნაირ-ი — თქვენისთანა, თქვენსაებრ. „თქუენნაირი სახლი უნდა ავაშენა“.

თქუენს — თქვენს. „ღღეს მე თქუენს მოვდივარ“.

თქუი — თქვი.

თქუისკე — ამბობდა ხოლმე. „მამამ თქუისკე, ჩემი მამა ახალგაზრდაი მაკულაო“.

თქულეფა — თქვლეფა, ღორუ-
ლი ჭამა, ხმაურით ჭამა. — გადატ.
თქლეფა, ძალი როცა ჭამს წუნთან
საქმელს ან სითხეს (წყალი, რძე და
მისთ.).

თხაბოტა-ი — ბოტის თვისების
თხა. გადატ. დაციწვ. მამაკაცური
თვისების ქალი. „თხაბოტაი ქა-
ლია“.

თხანი — თხები. „ფარაჩიგათ
თხანი გამოვარჩიე“.

თხარქა-ი — ოთხრქიანი ცხვარი.

თხილა კოქ-ი — სუფთა, კრია-
ლა სითამაშო კოქი. „სულ თხილა
კოქები მიქუ“.

თხიხურა-ი — თხისიური, ჩა-
საცმელი თხის ტყავისა.

თხლაძე-ი — თხლაფა, საქონ-
ლის თხელი ნაკელი.

თხუს-ი — საქონლის კოქი. (ხა-
რის, ძროხის, ღორის). დიდი კოქი

o — (ნაცვალსახელი) — ის, იმ. ნაცვალსახელთა ხმოვნითი ნაწილი. იხმარება მსაზღვრელად. „ი თხა-თიკნები სადა გყავ“; „ი ქალაი ვისია, თქუნეს რო არის“; „ი ნასთითა წინდები უნდა მოვიქსოვა“.

იაგნა — მოისაზრა.

იაზმის წყალ-ი — აიაზმა, წმინდა წყალი, ნაკურთხი წყალი სასხურებლად.

იალა, იალა-ი — ბოტ: იელი. „იალაი ცხორს ჩხამავს“.

იალუხათ — იშვიათად. „იალუხათ და ძნელად მოხდება, რომ ამგვარად გასესხებული ფული სასუღეთ გაუხდეს“ (ა. ყაზბ. „დროება“, 1880, №167, გვ. 1).

იანვრის კუდის მოწვა — იხ. ამპარიობა.

იარ-ი — იერი, სახე, შეხედულება, გამომეტყველება, სახის გამომეტყველება. ვულგარულად რომ ვთქვათ, სიფათი.

იაფა-ი — გულუხვი. „ძრიალ იაფაი მეზობელი მყავ“.

იანო — მალამოს მაგვარი წამა-

ლია (ა. ყაზბ., III, შ. ძიძ.).

იბძოდა — იბრძოდა.

იბოხრებ-ს — ჯავრს, დარდს, სევდას, ბრახს ინელებს — შშვიდლება. „მამაი გულს იბოხებს“.

იბუდებ-ა — იღრუბლება, იბინდება, ინისლება. „ერთი კუირეა იბუდება და წუთიმა კი არ მადის“. გადატ. იბუდება, კუშტადაა. „მეეცალენით ეხლა, თორო იბუდება“.

იბუშკებ-ა — ილუშება. იხ. მაიბუშკება, დაბუშკილი. „რას იბუშკები“.

იგებ-ს თმას — ივარცხნის. „თმას ვიგებ (ჩამოვიგებ)“.

იღგეს — იღგენ. „კაცები ერობაჩი იღგეს“.

იღევ — ვულგ. ეგღე, დაეგღე.

იღვენა — (იღვენებ-ს) — ევფხურს, ატენილია. „ჭრელმა ძროხამ იღვენა მარტის დამღესა“.

იღვა — იღო. გადატ. ვულგარულად გამონათქვამია იღვა — იჭდა. „მთელი დღე აი, აქ, უსაქმურად იღვა“.

იელა — იელვა.

იელა-ი — იგივეა რაც იალა, იალაი — იელი.

ივანჯა-ი — იონჯა. ბალახია რომელსაც საქონელს აკმევენ.

იზაყებ-ა — იბრიცება, გვერდზე იხრება, გვერდულად მოძრაობს. „ეს ხე გუერდზე იზაყება“.

იზღება — იზრდება. „ეს ბალღი კარგი იზღება“.

იზიდება — იწევს, მისვლას ლაბობს. „დადუ სოფელში თავის ბეზიასთან იზიდება“.

იზნევ-ს — იწყენს, გაჯავრდება. „ძროხას ჯონი დავჰქარ და იზნია, ახლოს აღარ გამიკარა“.

ით — იდან, „გერგეტით, ქოსელთით და ა. შ.“

ითათხებ-ა — იჩაჩხება, ფართოდ შლის ფეხებს, ხელებს; გადატ. ბევრს ცდილობს. წელებზე ფეხს იდგამს. „ნუ ითათხები, ბარკლებში გაიყრებიო — ბალღებს ეტყუიანკე“.

ითამ — ვითომ. „ეგრე თქუი, ითამ ეს ჩემი ჳბოა“.

ითამდა — ვითომდა. „ითამდა შენ ჩემი ძმა ხარ“.

ითამდა ფეო — ვითომც არაფერიო. „სახელგატეხილი ქალია და ხალხში ისრი გამოვაკე, ითამდა ფეო“.

ითამ და რაილაო — ვითომ და

რაო.

ითამც — ვითომც.

ითომც — თითქოს. „მაგას ჳგონია, ითომც მე შენ რაილაც მიხარ“.

ითქრიალებ-ს — იგრიალებს, — ხმაურით წამოვა. „ქიშტი დოგუეცაო და ეგრე ითქრიალის ხალხმა“.

იკამკნებ-ა — ცუდად, უმადოდ ჳამს. „ძროხას ავადობა მეერია, გონჯა იკამკნება“.

იკაჩებ-ა — უშნოდ, არაესთეტიურად სიარული.

იკევნის-ს — იცოხნის (იტყვიან საქონელზე).

იკეთილებ-ს — იხეირებს, კარგად წაუვა საქმე. „იმის მამრე იაგორამ აღარც იკეთილა რა“.

იკი — ბოტ. ხეა ერთგვარი. „ისარი მქონდა იკისა, შვინდი აწკეპისა“.

იკლო-ბიკლო ნაკერი — ტეხილი ხაზებით ნაკერი ხარდგა (იხ.), იკერება როგორც ვერტიკალურად, ისე ჳორიზონტალურად; შდრ. წყლისებურად ნაკერი.

იკმაინებ-ს, იკმარისებ-ს — იკმარებს, იმყოფინებს.

იკორსალებ-ს — კორით და სალათი ითამაშებს, სალაობას გამართავს. „მოდლი ვიკორსალათ“.

იკულებე-ს — იძიებს, კითხუ-

ლობს. „რაისთუნი იკულევ ქალასა, მე ვერ გეტყუნი?“

იკურენცებ-ა — ზერელედ იკრება, მოჭრის დროს წყდება. „ვენცილით იკურენცება ბალახი, ცელი შკობია“.

იკულევ-ს — ითხოვს. „დედავ, ბაღრი თავის ხერხს იკულევს“.

იკუნკებ-ა — იკუნტება, იკრუნჩხება, წელში მოხრილი დადის. „სიცივით იკუნკება“.

ილაკაიტა — ილაყბა (მოლაყბე ადამიანზე იტყვიან).

ილევა — შეიძლება ამ წყლის დალევა, გადატ. თავდება.

ილეოდა — ისმებოდა, თავდებოდა.

ილეჯ-ი — ილაჯი; სიქა. იტყვიან ბევრი მუშაობით დაღლილ-დაქანცულ ადამიანზე. „დღეს იმდენი ვიპუშავე, რო ილეჯილა გამიწყდა“.

იმაზე — მასზე, მის შესახებ. გადატ. მიტომ.

იმათ — მათ.

იმათაზე — იმათზე, მათზე.

იმათასა — იმათსას.

იმათგანი — მათგანი.

იმათი — მათი.

იმათკე — მათკენ. მათ მიმართ, იმათკენ.

იმათთუნი — იმათთვის, მათთვის.

იმათი, იმათაჩი — მათში, მათგანი, მათ შორის.

იმ ალაგსაც — იმ ადგილსაც, იმ მიდამოსაც, იმ ადგილ-მდებარეობასაც. „იმ ალაგსაც მივაგნებ, სადაც შენ ნადირობ იყავ“.

იმან — მან.

იმას — მას.

იმასვე — მასვე. „იმასვე უთხარ და გაგიკეთებს საქმესა“.

იმასთან — მასთან.

იმბაშად, **იმბაშაზე**, **იმბაშადვე** — ერთბაშად, იმ დროს, იმ წუთს, იმჟამად, მაშინ, იმათავითვე. „თოფის ჯმა რო გავიგეთ, იმბაშაზე გარეთ გავცუტივდით; იმბაშად ვერ შავარიგეთ მოსისხლენი“.

იმგორა — იმგვარად, იმდაგვარად.

იმგორ-ი — იმდაგვარი, ისეთი, ისეთნაირი.

ს-იმგუტირგლივა — ირგვლივ. „ყანას სიმგუტირგლივ ლობე შამოვაველ“.

იმდუნჯერ — იმდვენჯერ.

იმდუნა-ი — იმდენი. იმდუნ-ი — იმდენი, იმ რაოდენობის.

იმდულრებ-ა — ცხარე ცრემლით ტირის, იცრემლება.

იმელ-ქიმელ-ი — ვიგინდარა, გამვლელ-გამომვლელი. „იმელ-ქიმელს სულ აქ მაუყრია თავი“.

„იმელ-ქიმელს კი არ უძახის, კაცურ-კაცებს ხპატიჯობს“.

იმთავითვე — დასაბამიდან. გადატ. დაბადებიდანვე. „იმთავითვე უიღბლო გავჩნდი“.

იმთუნ-ი — იმღენი.

იმის — მის. იმისი — მისი

იმისაგა — იმისგან, მისგან.

იმისათუი — იმისათვის, მისთვის, იმიტომ, მად, იმად, გადატ. რაიმე ცუდის ან კარგი მოქმედების წინმდებარე, იმ განზრახვით.

იმისაკე — იმისკენ, მისკენ, მისდამი, მისი მიმართულებით.

იმისთუი — იმიტომ, იმისთვის, იმიტომაც, იმისათვის.

იმისასაც — მასთანაც, იმისას — იმის შესახებ.

იმიტომა — იმისათვის.

იმის კოლზედამც არი-ს, დაღებ-ა — წყევლაა. მიცვალებულს ცუდად რომ მოიხსენებს ვინმე, გაჯავრებით ეტყვიან: „იმის კოლზედამც ხარ; იმის კოლზედამც დაზღებები“ — (= მიეწიე უკან).

იმოდენა-ი — იმხელა. იმოდენი — იმღენი.

იმ ხანჩი — იმ ხანში, იმ დროს, იმ მომენტში, გადატ. იმ წლოვანებაში.

იმხოლიებ-ს — ანგარიშს უწევს, პატივს სცემს. „ეგ რაი კაცია, ვინ რაჩიმე იმხოლიებს!“

(მდრ. გაიხოლიებს).

ინაბარას — იმედზე, ანაბარა. „ავადმყოფი ბებიანი ჩემს ინაბარასაა“.

ინდბანდ-ი — გაუთენებლივ, დიღბინდი.

ინიჟებ-ს — იჟინებს, დაჟინებით მოითხოვს, იჩემებს.

ინოსკებ-ა — ინასკვება, ისკვნება, იკვანძება.

ინჩტლ-ი — მარყუჟი, ყულფი, ნასკვი, რომელიც ადვილად იხსნება. საბელი გამშვებული ცხენის დასაჭერად, ესერიან კისერზე წამოსაცმელად. „ცხენს ინჩტლი გადავუწიე და პირდაპირ თავზე გადავაცუი“.

ინჩტლიანი თოკ-ი — ცხენის კისერზე მისაბმელი თოკი. ამ თოკით ცხენს გამოაბამენ ურემში შებმულ მეორე ცხენთან, რომ მიჰყვას მას.

ინჯლ-ი — ჯიბლიბო, მუწუჯი ქუთუთოზე წამწამებთან. „თოლი ჯერ შამისიგდა და მამრენის ინჯლი გამამივიდა“.

იოგ-ი — აღნაგობა, მოსულობა. „ემ ქალას შახედელა, როგორ კარგი ტან-იოგი აქუ“.

იოლას გავალ — როგორმე თავს გავიტან.

იოშ-მაოშა — საჩქაროდ, სახელდახელოდ. „იოშ-მაოშ წამოვე; იოშ-მაოშ შავკარ ბარგი; იოშ-მაოშ

გაკეთებული საქმეა“.

იოშმოშ — სიჩქარით. „იოშმოშ მოვეშზადე და წამოვე“.

იპრიანი-ი — იაფი (ა. ყაზბ., IV, შ. ძოდ.).

იჟუჟებ-ა — ცახცახებს, სიცივისგან მობუზულია. „გაიქე-გამაიქე და გასთბები!“

ირატრატა — ბევრი ილაპარაკა, ილაყბა. „სოფომ ირატრატა და წავიდა“.

ირჩეოდა — რჩეული იყო. „გოჩაი თავის სწორებში ირჩეოდა“.

ირჯეულ-ი — ურჯულო, მაჰმადიანი (უნდა მომდინარეობდეს საკუთარი გვარის სახელისაგან, შემდეგში გადატანითი მნიშვნელობის მიღებით). „გერგეტის ციხეჩი ირჯეული მდგარა“.

ისა — ის, იგი. „გუში მე, შენა და ისა ერთად ვთამაშობდით“.

ისაკლისებ-ს — დანაკარგს, დანაკლისს ეძებს, კითხულობს, მოიკითხავს. „მეცხორე ცხორს ისაკლისებს“.

ისანა-ი — კარის თავზე პატარა თაროსმაგვარი ადგილი რისამე შესანახად. „კარის თავზე ისანაი დავუგდე [= დავეტოვე] იარალის შესანახად“.

ისაც — ისიც, იგიც.

ისაკმლებ-ს — საკმელს შეკამს.

ისაჯურებ-ს — იმადლებს. (თავს ისაჯურებ-ს — თავს იმადლებს, თავს იღებს).

ისითი — ისეთი, იმნაირი, იმდაგვარი, მსგავსი, ანალოგიური. „ისეთი დავკარ ცხუირჩი, რო სისხლი გაკლვარდა“.

ისმევა — შეიძლება ამ წყლის დაღევა. „შენ გახარებასა, ერთი მითხარდა, ეს წყალი ისმევა?“.

ისმელა-ი — საკუთარი სახელია (დაკავშირებულია უძველეს დროში მცხოვრებ ისმელა ლუღუშაურის სახელთან, რომელსაც ჰყოლია ბევრი შვილი, იყო კეთილი და სახელოვანი), იხმარება დღევანდელში: „ისრი გაშენდითო, როგორც ისმელაის საბოლოო — ეგრე ვეტყუით ერთურსა“; „ისმელაის ბედიმც გექნებაო“.

ისმეოდა — ისმებოდა. გადატავდებოდა. „ხატობის სიფროზე ბლომად ლუინო ისმეოდა“.

ისორსორებ-ს — იკამათებს, იდავებს, იმსჯელებს, ამბებს მოჰყვება. „ქალებმა იმღუნენ ვისორსორეთ, რო თავის ბაკნები ძლივლა შაგურჩა“.

ისრი — ისე, იმგვარად. „ისრი შავსწუხლი, რო მეტი არ შეიძლება!“

ისრივა — ისევ, კვლავ.

ისრივ — ისევ.

ისრივ-ისრი — ისევ ისე, კვლავ.

ვინდებურად.

ისრი თქვით — ისე თქვით.

ისრივისა — იგივე, ისევ ის.

ისრირიგად — იმდაგვარად,
ისე, იმ ნაირად.

ისრიმც - ისემც.

ისრიც — ისეც.

ისრის კილო — სერის-ცხვრის
გამოსაცნობი ნიშნის სახეობა: ყუ-
რის წვერს ნახევარი გოჭის სიგრძე-
ზე ოთხკუთხივ ამოიღებენ, მოჭრი-
ლი ადგილი ისრის კილოს (ბო-
ჭურს) ჰგავს.

ისწება — ირწევა, ქანაობს.

ისხდეს — ისხდნენ. „თემის სა-
ბჭოს წევრები საბჭოეოი ისხდეს“.

იტარტარებ-ს — ილაყბებს,
იყბედებს, ილაქლაქებს.

იტლიკინებ-ს — იხტუნებს,
იცეკვებს. იტლინკა — იხტუნა,
იცეკვა“.

იტურტლება — ისვრება,
ითხვრება.

იტყუი — იტყვი.

იუბნებ-ს — ილაპარაკებს. იუბ-
ნა — ილაპარაკა.

იუდათ ეგლებ-ა — ცა და ქვეყა-
ნას ეღება; ქვეყნიერებას აქცევს;
დიდ გარჯა-წვალებაშია. „გარეთ
იუდათ ეგლები და შინ კი არას აკე-
თებ“.

იფათრებ-ა — იფატრება;

იხოკს, იკაწრავს. გადატ. მეტისმე-
ტად გამწარებულია. „ტირის ...
სულ იფათრება, თავ-თმათ იფ-
ლექს“.

იფნ-ი — (Fraxinus), იფანი, კო-
პიტო.

იფრო — უფრო. „ჩქარედვე
ცხენი მამგვარე, რომელიც იფრო
რბისაო“ (ხალხ.).

იფუთკებ-ა — იბერტყება. „ქა-
თამი მტუერჩი იფუთკება“.

იფუტკებ-ა¹ — ლაყდება (შდრ.
ნაფუტკი). „მამალი რო არა ხყავ,
იფუტკება კუერცხი“.

იფუტკებ-ა² — ფუტკარივით
მრავლდება. „ჩუენი ღორი სულ
იფუტკება: ბევრ გოჭებს ხყრისკე“.

იფქლ-ი — ხორბალი (შდრ. სა-
ბა — იფქლი).

იფხრუწება-ა — ნაოკდება, უს-
წორმასწორო ხდება. „მთორის
ცხრომაჩი შათელილი ტოლი არ
ვარგა, იფხრუწებაკე“; „ბაბო და-
ბერდა და სახე ეფხრუწება“.

იქაველ-ი, იქიველ-ი — იქაუ-
რო. „იქიველი კაცი არვინ ღნახე?“

იქამდე — იქნობამდე, იქამდის,
იმ ზომამდე, ისე.

იქამდის — იქნობამდე, იმ აღ-
გილამდე.

იქამდისინ — იქნობამდე, იმ
ზომამდე, ისეთი.

იქი-აქა — აქეთ-იქით, ირგვლივ, აქა-იქ. „რას იცქირება იქი-აქა, სწორ წადი!“

იქითა-ი — განაპირა, ნაპირზე მყოფი. „იქითაი კაცი თუ კმას არ ამიიღებდა, შენ უნდა გასულიყავ და ცხორისთუი დეგერიალა“.

იქით — იქიდან.

იქითით — აქამდე — იქიდან აქობამდე.

იქითკე — იქით, იქითა მხარეს, იმ მიმართულებით, იქითკენ.

იქილიკა-ს — იმასხარაოს, აბუ-ჩაღ აიგდოს.

იქიობ, იქიობ — იქ, იქაურობა, ის ადგილები. „ფხელშეს მაჩატუი მწაა, იქიობა ცხოდაცხო ფერთაა აჭრელებული“.

იქნა — იყო. „ჩემი ბიძაი, როგორც იქნა, ჩუენს მოვიდა“; „სად იქნა და სად არა, მოვიდა მგელი“.

იქნა-ს — ითამაშოს. „კოჭებით ვიქნათ; მართალას ვიქნათ, თუ ტყუილ-ტყუილასა?“

იქნაშქნაშა — იქოშინა, იქაქანა, დაღლილ ადამიანზე იტყვიან. „მე და ილიკო მთაჲ წავედით, ზაით რო ავედით, დავისტუნეთ, ილიკომ ბევრი იქნაშქნაშა“.

იქნებალა? — იქნება? „მაღაზი-აი იქნებალა ღია?“

იქნების — იქნება. „ნუ გეშინიან, სუყელაი კარგა იქნების“.

იქორცორიე — ილაქუცე.

იქუსება — ისვრება (ნ. გაქუსვა, დაქუსვა).

იქჩერებ-ს — იმტერებს. „ვერ იქჩერა მასაკლავად თუისტომი“.

იღლინცება — უშნოდ, უგირ-გილოდ მოქმედებს, საქმე რომ ეზარება და ფეხს ითრევს.

იღლია-ი — გადატ. ზომის ერთეულია. მაგ.: „ერთი იღლიაი თივა“, „ერთი იღლიაი შეშა“.

იღლილორა-ი — 1. კიდაობის ხერხი. დასაწყისში მოჭიდავეთა მხრებზე ხელების დადება, შემდეგ თითოეულის მოხერხებისამებრ მოქმედება — იღლიების ქვეშ შევარდნა. „ბერასა კარგი იღლილორაი სცოდნია, შალვარდნია იღლიეში თათარსა და ბექებზე დაუგდია“. 2. ზმნს. „იღლილორას“. მხარიღლივ. „იღლილორას მიჰქონდა თივა“.

იღშერება-ა — იყვლიფება, დიდხანს გაუპარსავი ცხვრისაგან მატყლის ჩამოცვენა; მატყლი სცვივა. „თუ უხეიროდ გაჰქუებე და ვერ მაუარე, ცხორი იღშერება — მატყლი არ რჩება“.

იღშრება — იღვრება, იქცევა (რაიმე სითხე: წყალი, რძე, ღვინო, არაყი და მისთ.).

იყუიან — იყენენ ხოლმე.

იყუნეს — იყენენ.

იყურან — იცქირან.

იყურე მხ. — გაჩუმდი, დაწყნარდი.

იყურეთ მრ. — გაჩუმდით, დაწყნარდით.

იშ, იშე — შორისდებ. ვიშ, ვაპ. „მარი, რასა მცემ, იშე!“ „იშ, ეგ რაილა ჩემი საქმეა!“

იშ-იშ-ოუა! — გაკვირვების, განცვიფრების შორისდებული.

იშულლან — იჩხუბონ.

იჩნევ-ს — მაკობა ეტყობა ძროხას, ცხვარს... „ცხორი იჩნევს“; „ძროხამ კარგა იჩნია“.

იჩქარე — ჩქარა წადი, ჩქარა ია-რიე.

იცნა — იცნო, შეიცნო.

იცქირება-ა — იყურება. „ბაღლი სარკმელჩიგათ იცქირება“.

იცქირება-ი — იყურები.

იცქირებოდეს — იყურებოდ-ნენ.

იძახი — ამბობ. „რას იძახი, ვერ გავიგე“.

იძახიან — ამბობენ.

იძახოდა — ამბობდა.

იწევ — იწევი. გადატ. ეტევი. გადატ. ისვრი. „იწევ, შვილო, ჯერ აღრეა შენთჳი აღგომა“; „რას იწევ საჩხუბრადა, რას გიშლის ეგ ბაღლი“; „ბაღლო, ნუ იწევ ქვებსა“. იწე-ვა — ეტევა (საჩხუბრად გაწევა).

იწირპლებოდეს — იცრემლე-ბოდეს.

იწმინდები-ს — როდესაც დეკანოზებმა (იხ. დეკანოზი) დროშას ხელი უნდა მოჰკიდონ, ერთი თვით განშორებულნი სცხოვრობენ და მარხულობენ. ამაზედ იტყვიან, იწმინდებაო (აღ. ყაზბეგი).

იწოლებ-ა — იყოფა, იტიხრება, ნაწილდება. „ოთახი იწოლებოდა სიგანეზე ტანებით, ტანებს ბოძები ჰქონდა შაყენებული“.

იწორთე — იზმორე, აზმორე.

იწორთება — იზმორება.

იწრიკება — იჭიმება, იგრიხება, იტყვიან დართულ ძაფზე, როცა კარგად არ დგება. „ნასთავი მღორ-ნე უნდა იყოს, ძრიალ არ უნდა იწრიკებოდეს“.

იწუებოდა — იწვოდა. „ქმელი შეშა ღომელჩი კარგა იწუებოდა“.

იწუევდა — იწვევდა, ითხოვდა, ეპატიუებოდა, თხოულობდა.

იწუებ-ა — იპრანჭება, კონტა-ობს. „რას იწუებება და ტუჩებს ხპრუწავს შენი მეზობელი?“ გადატ. პირმოთენეობს, ორპირობს, — იტყვიან ადამიანზე, როცა სი-მართლის თქმას ვერ ბედავას ან არ სურს. „ამათქჳი, რაი გინდა, რას იწუებები!“

იწყება-ა — იწყევალება.

იწყევლებოდეს — იწყევლე-ბოდნენ.

იწყუბეტ-ს კოჭი — კოჭაობის დროს ნასროლი კოჭი მეორეს არ მოხვდება, სწორი მიმართულებით დაუბრკოლებლად არ წაევა, გაჩერდება. „კოჭი ქვამ იწყუბიტა“.

იჭიფხებ-ა — 1. იჭიფება, იბლინძება, იბერება; იჭაჭება. „ძალ-ღონე შამალეოდა, იჭიფხებოდა მკლავზედა“ (ხალხ.). „რას იჭიფხები, შენს მეტი კაცი არვინ გგონია?!“ 2. იტევს, იწევს, იქაჩება. „ჩხუბჩი მაგაზე ძრიალ არვინ იჭიფხებოდა“.

იჭკარებ-ს — იფხიზლებს, ძილი არ მოუვა, ძილი გაუტყდება. „წუხელ ბალღმა მთელი ღამე იჭკარა“.

იჭყირება — იჭყიტება. „კარის ნაწყობჩიგათ იჭყირება“.

იჭყუნჭყულა — იჭუჭყუნა, აკვანში მწოლარე მღვიძარი ბავშვის უკმაყოფილო კრუსუნია. „ბალღმა კარგა ხან იჭყუნჭყულა და დაიძინა“.

იხამუშებ-ს — პირველად შემბული ხარი უღელს იჩოთირებს, არ გასწევს.

იხორსლებ-ა — იხოშება — ტირის, ზლუქუნებს. „ძრიალ იხორსლებოდა“.

იხორცლებ-ა — ფაციფუტობს, ჩქარობს. „ანიკოს სტუმრები მოუვიდეს და სენაჩი იხორცლება, ხინკლებს აკეთებს“.

იხოშრებ-ა — იგვივა, რაც იხო-

შება — გლოვობს, ცრემლად იღვრება, თმა-წვერს იგლეჯს. „ღედა ტიროდა, მამა კი თმა-წუბრით იხოშრებოდა“ (ხალხ.).

იხტიბრის გატება — მოხვეჭილი სახელის გატენვა-დაკარგვა, ნღობის დაკარგვა, სინდის -სირცხვილის გრძნობის გატენვა-დაკარგვა.

იხულებ-ა — ცხენი საკბენად უტევს. „ცხენი კბილებით იხულება“.

იხუნისკარტა-ი — ბოტ. მალაღლი ბრტყელფოთლებიანი ბალახია. „იხუნისკარტაი იფრო თხების საკმელია“.

იჯავლებ-ს — იხზავლებს, იყრანტალებს. „სამს ღღეს იჯავლეს ყორნებმა“ (ხალხ.).

იჯუნჩებ-ა — თბილად იცვამს. „ცხელია [=ცხელა, სიცხეა], ვერ ატყობ, რასლა იჯუნჩები!“

იჯავრე — იღარღე, იფიქრე, იზრუნე. „სახლის დროზე აშენებაზე იჯავრე“.

იჯინდრებ-ა — დიდგულობს, იბლინძება, თავის თავს ვერ ერევა.

იჯურუმებ-ა — იბუზლუნება.

იკლავკლავეს — ურთიერთ გაუგებელ-შეუსმენელი ლაპარაკი, უვიღ-ხივილს, ღრიანცელს, უთავბოლო ლაპარაკს ნიშნავს.

იკლიტებ-ა — იჭყიტე

კ

კაბალა-ი — 1. ოთხკუთხა ფიცრის ჩარჩო ქსოვის დროს სახეების გამოსაყვანად. 2. რიკი, კოტა, გუთნის ან ცულის ხელმოსაკიდი; ცულის ტარზე გაკეთებული სახელური, მარჯვენა ხელის მოსაკიდებლად. 3. ჩაქდებული მოკლე რიკი ხამუთის ტყავის გამოსანასკვად. 4. ურმის ნაწილია — ოთხკუთხა ჩარჩო უბის წინ, ცხენს იცავს დაწოლისაგან.

კავთობა, კალთობა — კავთისხევიდან მობრძანებული ხატის დღესასწაული, იხდიდნენ საბაურები და სამქანაშვილები ფანშეტში.

კავ-ი — კაპი; აქედან კაპიანი ჯოხი, კავიანი ჯოხი ცხვრის დასაქერად. კავიან ჯოხს ცხვარს უკანა რომელიმე ფეხს წამოსდებენ და დაიქერენ. გადატ. კავი არის ჯოხი, რომელსაც ერთ ბოლოზე აქვს მოხრილი კაპი 20-25 სმ. სიგრძისა. მას ვალდახის, ბალახის თოკის დასაგრებად ხმარობენ. გადატ. მოკაული რკინა თუ ხე.

კავკავებ-ს — გამყივანი ხმით

ყეფს. გადატ. კანკალებს, ცახცახებს. „სიცივისგა მწარედ კავკავებდა“.

კავრა-ი — ბოტ. ტირიფის მაგვარი წვრილი წნელი, ხმარობდნენ მიწური ბანების დასაფარებლად, მიწის შესაკავებლად.

კაზარა-ი — 1. კაზანა (მწერი); 2. ფუტკარი. „იმ წელს კარგი ზაფხული იყო, რუსებმა იაშიკებით მარეკეს კაზარები და თაფლი აკეთებინეს“.

კაიდანარა-ი — ტაფისებური ქვის კეცი, საკიდელზე იკიდებოდა, ზედ ხაბიზგინებს აცხობდნენ.

კაკანა-ი — აკვანი ბავშვის ენაზე (ა. ყაზბ., III, შ. ძიძ.).

კაკ-ი, კაკებ-ი — ყვერი, ყვერები, მარცხლები — მამრის სასქესო ჯირკვლები.

კაკბისყელა-ი — ბოტ. მთის ყვავილია, მაღალ, მოწითალო ღეროზე წვრილი ფოთლები აქვს, თავზე პაწია კოკობი, მზეზე სხვადასხვა ფერს ირეკლავს.

კალაჩა-ი — (Калач) — ფურნე

ში გამომცხვარი თეთრი პური. „ჩემმა დამ კალაჩაი პური და კიტრის წნილი მაჭმია“; „კალაჩაის ფჭული“.

კალდამა-ი — აკლდამა, სასფლაო, ძველი ნასაფლაოვარი. „ვისაც ხორველია შაუდგებოდა და შაატყობდა თავს, რო არ მარჩებოდა, თავისი ფეკით მიდიოდა კალდამაჩი და იქ კუდებოდა“.

კალთაი — კენჭობის დროს, კენჭი რომ გავარდება ხელიდან, მოთამაშე სწრაფად კალთაზე ირტყამს ხელს და ამბობს: „კალთაი მე“, ე. ი. მანვე განაგრძოს თამაში.

კალთაჩი ჩაჯდომა — კალთაში ჩასმა ბავშვის. „მე ბაბოს კალთაჩი ჩაუჯდები“.

კალთაწამაქდილ-ი — უნამუსო ქალი.

კალთობა — წმინდა გიორგის დღესასწაული, კავთობა (ნ.).

კალიჩი-ი — გამხდარი, გამხმარი. გამძვალტყავებული პირუტყვი. „კალიჩი ცხენი ჰყავ“.

კალოდ-ი — ბაგა, ხის გრძელი ყუთი ან გრძელი მორი გულამოდრუტნული, რომელშიაც საქონელს საჭმელს უყრიან (ო. ქაჯ.).

კალოვანი-ი — ვაკე ადგილია სოფელ გერგეტში, სადაც პურის საღვწი კალო იყო გამართული წინათ ამ სოფლის მაცხოვრებელი მარცვლეულს ლეწავდნენ.

კამარა — 1. აკენის ზედა ჯოხი, რომლზედაც იკვრება თასმები. 2. აკენის მთლიანი გადასაფარებელი, მჭიდროდ რომ მოიცავს აკენს, რათა ვერაფერმა (მწერი, თაგვი...) მოახერხოს შეძრომა. ნ. შაკამარეზა. გადატ. დაოთხებით გაქცევა პირუტყვისა (ა. ყაზბ. III, შ. ძიძ.).

კამბეჩი-ი — კამეჩი.

კამკნვა — აზიზად ჭამა, ცოტა რაიმეს ჭამა.

კამკნის — აზიზად ჭამს, ცოტა რაიმეს ჭამს.

კანაფა-ი — ბოტ. მარადმწვანე მცენარე, შემოდგომაზე ისხამს, მაყვლისნაირი ნაყოფი აქვს.

კანდოლი-ი — ქალის ახალუხი, პერანგზე საცმელი. პატარა გოგონებს ეცვათ მოკლე ახალუხები — კანდოლები („შინამრეწვ“), შდრ. კანძოლი.

კანკარა — კამკამა, ანკარა, სუფთა და გამჭვირვალე. „კალატაის წყალი სულ მთლად კანკარაი და ცივია“.

კანკლაობა — მოხდენილი, რიტმული სვლა (ცხენისა). „ლუხუმმა ცხენი გაქუსლა, წავიდა კანკლაობითა“ (ხალხ.).

კანტი-კუნტად — ცალ-ცალკე, წვრილ-წვრილად, თითო-თითოდ, ერთი მეორეზედ.

კანძ-ი — ერთი ცხვრის ნაპარსი შეგარებილი და გაცვანძლი.

კანწულობა-ს — ბლადუნობს, ხელებს აფათურებს. „ნუ კანწულობთლა, სირცხულია, განა ბალები ხართ!“

კანჭი-ი — კუთხე, ნაპირი, კიდე. „სახლის ბანის კანჭზე ხატები დევებანათ“ [დაებრძანებინათ]; „კანჭი რაისთუი დასჯე, ქალავ, შუიდს წელიწადს გაუთხოვარი დარჩები“. კანჭის ქვა — კუთხის ქვა. „თავი სტოლის კანჭს ჩამოვკარ“.

კანჭიანი-ი — გაკუთხული, კუთხეებიანი. „კანჭიანი ჭაჭი სწოხია“.

კანჭლა-ი — სუსტი.

კაპი-ი — ტოტი, შტო. „არიქა, ხიზანმა ხეს კაპები დაუმტურია“. გადატ. მდინარის შენაკადი, რიყეზე ძლივს რომ მოჩანს. „წყლის კაპი მიწკანწკარებს“.

კაპარი — ბურახის მაგვარი მომეყო და შუშხუნა სასმელია (ქერის ფქვილს მოუკიდებენ წყალზე, საფუარს მისცემენ და, როცა შემზადდება, ყინულით ინახავენ).

კაპარჭი-ი — ისრის ქარქაში.

კაპარ-ვალ-ი — სასმელია — კაპარი (ბურახი) და ზედ მოყრილი ქუმელი (ხალი). „კაპარ-ვალი მარხოჩი იცოდინაკე“.

კაპიოტა-ი — ბოტ. ბალახია — კაპუეტა. „კაპიოტაი სასთჟლო ბალახია, ლელის ბალახსაც ეძახიან“.

კაჟი-ი — ტალი, ცეცხლის ქვა.

კარაპეტად — იხ. კარატად.

კარატად, კარატადა — ოდნავ ღიად დატოვებული კარი. „რო გახოლი, კარი კარატადა დაავდე, თორო ძრიალ ცხელა“.

კარაქის შაყრა — დღვების ღროს კარაქის ნელ-ნელა ამოწვევა ზევით, ამოსაღებად რომ არის უკვე მზად.

კარაჩხა-ი — საქორწილო ატრიბუტი. აკეთებდნენ ხის მასალი-საგან ქორწილის დღისათვის, მას ჰქონდა ტოტებიანი ხის ან ნაძვის-ხის ფორმა, თავისავე ხის სადგამით (სიმაღლით 70-80-სმ.) კარაჩხაზე ასხმული იყო კამფეტები (ტკბილეული), სიმბოლოდ სიტკბოს დაბედებისა. კარაჩხა ნეფის წინ იდგა. მორთავდნენ კოხტად. ჰკიდებდნენ ხილს, წვერზე ჩამოცმული ჰქონდა შემწვარი ქათამი. „კორწილის პერიოდში გამაიტანდეს ი კარაჩხასა, ვინმე იქნებოდა უმცროსო, ცხენზე იჯდა, მას ეჭირა, გაიქცეოდა, გაიტაცებდა კარაჩხასა, ვინც დეეწეოდა, იმას დარჩებოდა ეს კარაჩხაი“. გადატ. ქონისა და ხორცის ჩამოსაკიდი კაპებიანი ხე ან რკინა.

კარაჩხაის გატაცება — შეეხბრი კარაჩხის დასაკუთრებაში (ნ. კარაჩხა-ი).

კარგაა — კარგად არის. „დედაი ეხლა კარგაა“.

კარგადაზე — კარგ მანძილზე. ე. ი. დიდ მანძილზე, შორ მანძილ-

ზე. გადატ. მზის დიდ მანძილზე — სივრცეზე, მოსაგებში წასული, სოფლის გარეთ (სხვა რაიონში) ქირით მომუშავე.

კარგია — კარგი, გეყოფა.

კარგი-ლა ჩე — (ბრძ., წყრ., კითხვა და ვედრ.) — კარგი — ერთი! საკმარისია, გეყოფა, კმარა. ჩე — ზმნის ისეთი ნაწილია, რომელიც გამოხატავს ბრძანებასაც, კითხვით წინადადებასაც, მოფერებით და ვედრებით წინადადებასაც. „გაყუჩდი-ლა, ჩე, ნულარ ლაპარაკობ“. „კარგი-ლა, ჩე, ნულარ ამიიღე სული შენი წუწუნითა“.

კარგიათ-ლა! — კარგით ერთი, ნუ ლაპარაკობთ! კარგი გეყოფათ, საკმარისია.

კარგოდენაზე — კარგ მანძილზე, დიდ მანძილზე, შორ მანძილზე. გადატ. მზის ან მთვარის დიდ მანძილზე-სივრცეზე ამოსვლა.

კარდაზიდულ-ი — კარგამოკეტილი. „კარდაზიდულჩი დააგდეს ცხრა დღე და ღამე“.

კართამდე — კარებამდე. „საფქოვი კართამდე მამიტანა“.

კარიბჭე — მთავარი შესასვლელი.

კარის გადმარაზვა — კარების რაზით გადმოკეტვა — ჩაკეტვა.

კარის-თავებ-ი — ოთხკუთხა გრძელი ქვები კარ-ფანჯრების თავ-

დასართავად (შდრ. კარსართი).

კარის ყბა — კარის გარეთა მხარეს გამოშვერილი, გამოკვეთილი ქვები, რომელთაც ებჯინება კარები.

კარნიხა-ი — მოურიდებელი, თავხედი, ურცხვი. „წინავე გათხოვილ ქალს შუბლი უნდა შეაქრა, რო კარნიხაი არ დეეჭქინათ“.

კარსართ-ი — კარის თავი, კარის თავის სართავი, კარის შემკრავი მთლიანი ნაწილი, ჩვეულებრივ სწორი ან რკალისებური ქვა. „კარსართებისთჳი გრძელი სავალები გამაიყენიან“.

კარსუკენა-ი — 1. ძველებური მოხეური სახლის შესასვლელი ნაწილი, კარის იქითა მხარე, დერეფანი, იყენებდნენ ხელსაწყო-იარაღებისათვის, ცხენის აკაზმულობის და სხვ. შესანახად; 2. ხის გრძელი საწოლი, რომელიც კარების უკან იდგა.

კარტოხა-ი — კარტოფილი. „მთის კარტოხაი გემრიელია“.

კარტოხაის ყარტი — მაკატო.

კარწახ-ი — იტყვიან გამხდარ ადამიანზე.

კარწინა-ი — წინკარი, პარმალი, კარ-მიდამო, პატარა ადგილი სახლის წინ.

კატაის ნივარა-ი — ბოტ. იხ. კატანიორა.

კატანიორა-ი — ბოტ. მთის ნიორია, სუნიანი, ჰამენ. „ყველს სუნი დაზღვეს, ცხორმა კატანიორაი თუ მაძოვა“.

კატან-ი — კატები. „კატანი მარტჩი აცუივიანკე სამძუენებლადა“.

კატოკ-ი — მრგვალი, ცილინდრული ფორმის ქვის კანჭებიანი სალენი მორგვი. მრგვალ მორგვს ორივე მხრიდან ცენტრში 10-15-სმ.-ის სიღრმეზე ჩაუჭრიდნენ, რომ მასში რკინის ლერქები ჩაემაგრებინათ. სალენი კატოკს უკეთებდნენ კანჭებს ანუ ნეკნებს. კატოკში ერთი ცხენი იბმოდა, და გადმოცემით, პირუტყვის ფეხით ლეწვასთან შედარებით რამდენადმე აჩქარებდა ლეწვის პროცესს. 2. მრგვალი, ცილინდრული ფორმის ქვის მორგვი, იყენებდნენ აღრე, ხევში ბანიანი სახლების, ბანის შემეწვის შემდეგ, ბანის გასატკეპნად. კატოკის ზომები: სიგრძე — 65-75-სმ; დიამეტრი — 48-50 სმ.

კაჩი, **კაჩა**-ი მხ. — წვივი, კანჭი; ბარკალი (ადამიანისაც და პირუტყვისაც). **კაჩები** მრ. — წვივები, კანჭები, ბარკლები.

კაჩაის ტეხვა — გართობა — შეჩიბრება მკლავის ძალისა და ხელის სიმაგრის გამოცდაში. სალხინო სუფრაზე ცხვრის, ყოჩის კაჩას (ბარძაყის ძვალს) მაგიდაზე დადებდნენ და შიშველ ხელს ურ-

ტყამდნენ, ვინც გატეხავდა, გამარჯვებულად ითვლებოდა.

კაჩატიტველი-ი — წვივტიტველი, წუვტიტველი. „ზაფხულში ქალები კაჩატიტველები დადიან“.

კაჩაფსლიან-ი — გამხდარი, მარდითა და განავალით დასვრული საქონელი. გადატ. იტყვიან უსუფთაო ადამიანზეც.

კაჩაღანა-ი — წვივტიტველი ქალი, უწინდებო რომ დაიარება, იმაზე იტყვიან.

კაჩხა-ი — ტოტებიანი საკიდი.

კაცა-ი — მამაკაცის საკუთარი სახელია.

კაცი რაიმე — ვილაც კაცი. „გუში მამას კაცი რაიმე კითხულობდა“.

კაცი რაიმე მოვიდა — ვილაც კაცი მოვიდა, ვილაც პიროვნება მოვიდა.

კაცის ძე — ძეხორციელი, ადამიანის შვილი, კაცი. „ერთი თუე ვარე ვიარე, რომ კაცის ძე არ შამხუედრია“.

კაცმანია-ი — ბიჰისნაირი ყოფა-ქცევისა და შეხედულების ქალი; ქალაბიჭა. მოზარდი, გასათხოვარი ან ისეთი ქმრიანი ქალი, რომელშიც ქალური ხასიათის, სინაზის, სისათუთის და სინარნარის ნაცვლად, სიჭარბით მოცემულია მამაკაცური მიხრა-მოხრა, ხასიათი, მამაკაცური საქმიანობა, მამა-

კაცური სიმბნევე და ამას მიმატებული ის გარემოება, რომ იგი უფრო დაახლოვებულია მამაკაცების საზოგადოებას, ვიდრე ქალების.

კაცი — ქმარი, მეუღლე. „კაცო!“ — აღრე ცოლი თავის ქმარს საკუთარი სახელით არ მიმართავდა, ვინაიდან ხევში ეს მიაჩნდათ დიდი სირცხვილად, ამიტომ ქმარს საკუთარი სახელის ნაცვლად დაუძახებდა განყენებულ სახელს „კაცო“.

კაწა-ი — ბოტ. მიწის ზემოთ არის დაბალი მცენარე, იკეთებს თეთრ ყვავილს. მიწის ძირ აქვს ფორჩხლიანი, გრძელი და თეთრი ფერის ძირები (ფესვები). მოდის ყანებში, ფესვები იკმევა, აქვს მოტკბო გემო.

კაწან-ი — სიმალლეზე დაყენებული მსხვილი ლერწმის კონებისაგან გაკეთებული ბაკები.

კაწანიორა-ი — ბოტ. ნივრის-მაგვარი მცენარე (სნო). ველური ხიორი. შდრ. კატანიორაი.

კაწაწ-ი, კაწაწა-ი — ავი, კაპასი, ანჩხლი, მოჩხუბარი. ხელით მოჩხუბარი დედაკაცი, რომელმაც კაწრვა იცის. „ისრი გააფრახებულა, დიდი კაწაწი კი უნდა იყოს“.

კაწაწებ-ი — ფრჩხილები. „კაწაწები ჩამოუსო და სულ ჩამაპგრაზა მთელი სახე“.

კაჭილა-ი — 1. კუდის ძვალი,

კუდუსუნი. ცხვრის ღუმის ტიტველი ადგილის საფარველი პატარა კული. 2. გადატ. გამხდარი, პატარა ღუმიანი ცხვარი (შდრ. გაჭილა).

კბილ-ი, კბილა-ი — 1. სივრძეზე აგებული ჩალის ან თივის ზვინი. „ჩალის კბილი, თივის კბილაი“; 2. რთული ფუძის მეორე წვეკრი, იხ. თავუის კბილაი.

კბილზე ჩაბარება — ჩანაბარების (მაგ. ცხვარ-ძროხის) ზუსტი სათვალავით დაბრუნება. „კბილზე ჩაბარება ისაა, რო ორის წლის ცხორი მაგეც, ორის წლისავე უნდა დაგებრუნა (შდრ. ბალდავრობა)“.

კბილის დაქერა — ჭამის მადის ხელოვნურად შეზღუდვა პირუტყვისათვის. ზამთარში საკვების ეკონომიისათვის თივაში მეტ ჩალას ურევენ, რასაც ნაკლები ხალისით ეტანება პირუტყვი და მაღა ეზღუდება.

კბილჩოლარა-ი — მეჩხერ კბილებიანზე იტყვიან.

-კე — 1. ხოლმეობითობს (მრავალგზისობის) გამოძხატველი ნაწილაკი, — ხოლმე. „არისკე“ — არის ხოლმე, „იყუისკე“ — იყო ხოლმე; 2. მიმართულების -კენ თანდებულის შეკვეცილი სახე: სოფლისკე — სოფლისკენ; 3. იხმარება -გან, -გამო თანდებულის მნიშვნელობით; დედისაკე დაწუხებული ვარ — დედის გამო მოწყენილი ვარ. დაერთვის ზმნას და აძ-

ლევს მრავლობითობის შინაარსს: ველარ დავფარცხავდითყე.

კელა — ხის კელი იფნისა და შუინდისა იყო; კელით ვამტურევდითყე კლდეს“.

კევნა — ცოხნა. „ცხენმა კევნა არ იცის“.

კეთებაჩი — რაიმეს კეთების პროცესში, გაკეთებაში. „ხინკლის კეთებაჩი ვიყავ, როცა მეზობელმა დამიძახა“.

კეთურა-ი — ქვის ჭიშია ერთგვარი, ნარინჯისფერი. „კეთურაი ჭუთის ახლოს, საძროხიაი მთებჩია“.

კეკელმანდილობ-ა — პრანჭი-აობა.

კეკუზ-ი — მაღალი, წოწოლა ქული „სყენობას] შაკაზმიან კაცი, დიდი ქული გაუკეთიან — კეკუზი“.

კეკურაზ-ი — 1. სუფთა, კობტა, სანდომიანი, კეთილი. „კეკურაზი კაციც შაიძლება და ქალიც“; 2. აზიზი; უკარება.

კელ-ი — კოჭლი საქონელი.

კელობს — ოდნავ კოჭლობს. „ძრიალ არ კოჭლობს, ოდნავ კელობს“.

კელობდნენ — ოდნავ კოჭლობდნენ. „ცხურები კელობდნენ“.

კელფ-ი — 1. თმის ქერტლი; 2. თივის ან მატყლის დატკეპნილი ნაწილები. „თივა კელფი და კელფი

აილოდე და ისრი მამაწოდოდე, თორო გაიფანტება“; „მატყლის კელფები სწორ გამალე საბნის შესაკერად“.

კენკრა-ი — ბოტ. ეკალივით ბალანია, ეკალსაც ეძახიან, როცა ცივა, მაშინ კენეტს ცხვარი.

კენტი შაურ-ი — საუბ. „კენტი შაური არა მაქუ“ — კაპიკი არ მომეძეება.

კენჩხო — თავის ქალის უკანა, კისრის მხარე. „ქვა კენჩხო მახუედრიყო და სისხლმა ყურები-საკე უწია“.

კენჭ-ი — გადატ. სიმსუქნე, ხორციანობა (შდრ. უკენჭო). „უკენჭო ცხორია, კენჭის მანავალი არა აქუ“.

კეჟერა-ი — მეტად მაგარი. (ო. ქაჯ.).

კერა-ი — (ანუ შუაცეცხლი) — ძველი მოხეური, ბანიანი, საცხოვრებელი სახლები თბებოდა შუაცეცხლის (კერაის) მეშვეობით. კერაი მოწყობილი იყო ოთახის შუაგულ ადგილას. კერაის თავზე დაკიდებული იყო (ჯაჭვი) ქობსაკიდელი, რომელზედაც ჩამოკიდებული იყო სპილენძის ცალყურა ქვაბი, სადაც საჭმელს ამზადებდნენ. კერაის თავზე, ჭერში ამოჭრილი იყო ერთი, საიდანაც კვამლი გადიოდა და დღის სინათლე და ჰაერი შემოდინოდა. გადატ. კერაი — პურის საცხობი. კერას მრგვალი ფორმისას

მოაწყობდნენ სახლთან ახლოს, მყუდრო ადგილას. კერას ჰქონდა კაცი, ცეცხლგამძლე თიხისაგან გაკეთებული, რომელზედაც ზემოდან პურებს დააკრავდნენ ხოლმე, როცა კერაი გახურდებოდა. კერაში ანთებდნენ შემას.

კერისთავი-ი — რკინის ორფეხა, კერაში შეშის თავების დასადებად, შამფურების ჩამოსადებად (მღრ. ზგიდე).

კერაიმც გიქვრებაო — წყევლა: კერა გაგიქვრეს, ე. ი. ისე ამოწყდი, რომ კერას ამნთებ-დამნთებიც ალა-რაინ გყავდესო.

კერატ-ი — დაუკოდავი ბურვაკი (მამალი ღორი). ტახი.

კერკენ-ი — მოყვითალო ან უანგისფერი სათლელი ქვა. რკინანარევი ქვა-მიწის ფენა. „საცა კერკენ-ჩი წყალი გამადის, სწოვს სუყელასა“. კერკენი თავისებური ქვაა და ადვილად დასამუშავებელი ქანია.

კერკენ-ი — მსუბუქი, მსხვრევადი (ო. ქაჯ.).

კერობა — დედალ-მამალ ღორთა სქესობრივი კავშირი.

კერპ-ი — ჭიუტი, უინიანი, გაუტეხელი, დაუჯერებელი ადამიანი (სიჭიუტის სინონიმია ხევში).

კეტ-ი — ცალი, კენტი, რაც შუაზე არ გაიყოფა (საპირისპ. ლუწი).

კეტმალულა-ი — თამაშია —

დამალობანა. ერთი იმალება, დანარჩენები ეძებენ.

კეტრ-ი — კანის თმიანი ნაწილის დაავადებაა — ტრიქოფიტია, ჩნდება ცული კვების შედეგად. „კეტრი თუ შახუნდა, ძირდილები გამოუვა, ბალანი დასცუთვა“.

კეფალი-ი — კაფელი. უწოდებენ ფენა-ფენა მოკრილ, მოტეხილ ქვას. „კეფალი მოვსკერ“.

კეჩხო — იგვეა, რაც კეჩხო. წყევლაა: „ღეგეყარა მიწა კეჩხოზედა“.

კეც-ი — ანდეზიტის ან ბაზალტის ქვის ბრტყელი და თხელი ფილა, იყენებდნენ პურის საცობად. კეცის აძრობა — ქვის ფიქალის სწორად, თანაბრად ამოკვეთა. „კეცის აძრობა ისრი უნდა მამქლარიყო, რო ოთხკუთხა, თხელი და ბრტყელი სიპი გაკეთებულიყო“.

კეწ-ი — ცხვრის კანის ავადყოფობა, ადგილ-ადგილ მატყლის დაცვენას იწვევს, გადამდებია (მღრ. კეტრი).

კეზიანი ცხური — ზურგიანი ცხვირი, დიდი და უშნო.

კვარ-ი — ფიქვის ან ნაძვის ხის ანახეთქი, ფისიანი ნაქერი, რომელიც სანთელივით იწვის. გასანათებლად ხმარობდნენ კრაქის, სათლის ნაცვლად.

კვარტიან-ი — სპილენძის ყურიანი ღვინის საწყაო.

კიაბ-ი — არაფერი, არავინ, არცერთი. „სენაჩი პროდუქტის კიაბი აღარ გოქ“; მინდორი კაცის კიაბი არ იყო“; „ქოითაჩი ძროხის კიაბი არ არის“. გადატ. წყევლა: „კიაბიმც ამალუწყდება, კიაბიმც ამასწყუტია“ ძირფესვიანად ამოწყდეს, გაქრეს, მოესპოს სინსილა“.

კიბის ჭალ-ი — კიბის საფეხური.

კიბიტკიანი ურემი-ი — ხის ძელებით, საქონლის ტყავებით, ნაბდებით ან ბრეზენტით გადახურული ურემი. ასეთ ურემებს აკეთებდნენ სამგზავროდ, განსაკუთრებით მწყემსები, როდესაც ცხვრის ფარებს გარეკავდნენ ყიზლარის ზამთრის საძოვრებზე ან იქიდან რომ ბრუნდებოდნენ. დახურულ ურემებში ეწყო ხოლმე მწყემსების ტანსაცმელი და პროდუქტი. წვიმაში და სიცივეში მწყემსებიც აფარებდნენ თავს.

კიდავ — კიდევ; „კიდავ რაი გინდა?“

კიდალარ — კინალამ. „ყინულზე კიდალარ დევეცი“. გადატ. კიდალან — კინალამ. „გუში კიდალან ძალღმა დამგლიჯა“.

კიღია — ჰმარათებს. „შენ ჩემი ფული გკიღია“.

კიღო — უბატკნო დედაცხვარი, რომელსაც ბატკანი მოუყვდა ან დაეკარგა, ასეთ ცხვარს მწყემსები მაინც წველიან. „კიღოებს ვსწუთელ-

დი და ძალებს ვაქმევდი, ჯერი რომ აღარ მქონდა“.

კიღურა-ი — ყუა პურისა (ო. ქაჯ.).

კივისა-ი — იხ. ყისინა. „არიქაო, კივისაი წამამილოდეო, დოგაკივილიან ბალებსა“.

კითხულ-ი — მცოდნე, გაგებული, ვისაც რჩევა-დარიგებას ეკითხებიან. „მაქსიმეთ სტეფანაი კითხული კაცი იყო, შარიგებაჩი ამირჩივიანკე“.

კიკნაველა-ი — ახ. პატარა თოჯინა, ხელის მოჭერით წრიბინებს. „კიკნაველაი იმიტომ ჰქუთიან, რომ კნავილს იწყებსკე“.

კილო — ყაირათი; მოხერხება, ალღო, აზრი. „ცხოვრების კილო არა აქუ მაგ უბედურსა“.

კილოიან-ი — 1. გუნებიანი, ხასიათიანი, ყაირათიანი, ცხოვრების ალღოს მქონე, აზრიანი. „კილოიანი კაცია და იმიტომ კარგა მიუღის საქმე“.

კილოზე — ქუთუთოზე, თვალის ქუთუთოს ნიშნავს. გადატ. ხერხი, მოხერხება, მოხერხებაზე, მარიფათზე.

კილოზე ლაპარაკი — აზრიანად ლაპარაკი.

კომიტია-ი — დაცინვ. ცხვირშეგრეხილი. „კომიტიაი ცხური აქუ“.

კინტულა-ი — კატის კნუტი.

კინწ-ი — კლდის პატარა შვერილი.

კიწრიხო — თხემი, წვერი მთისა, კლდისა (ა. ყაზბ.).

კიპ-ი — თივის დიდი ზვინი.

კიპორჩხოლა-ი — ხის კაუჭებიანი ჩამოსაკიდებელი, ასობდნენ ბოსელთან ან საქათმესთან და ზედ ჰკიდებდნენ დეოფალას, რათა ავი თვალი, ავი სული არ მიჰკარებოდა ფრინველ-პირუტყვს.

კირკალ-ი — მორკალული ხე, რომლითაც აბამენ საქონელს.

კირკილ-ი — კრკილი, სხმილი. ბუზის მიერ ხორცეულში ჩაყრილი კვრცხი. გადატ. ხმელ ანუ კაკალა შემასაც უწოდებენ: „კირკილაი შეშა“.

კირკიტა-ი — ფრინველია, ჩხიკვისხელა, იტაცებს ბელურებს.

კირცხვლა — ბაძვა, სიტყვით ან უესტ-მიმიკით გამოჯავრება. ნ. უკირცხლავს.

კის, კის, კის — კატის დაძახება.

კისრის ხოფ-ი — კეფის უკანა ნაწილსა და კისრის ბოლოში ჩაღრმავებული ადგილი.

კისრის უღელ-ი — ლავიწის ძვალი.

კიტ-ი — (ჩვ. მრავლ. კიტები) 1.

საქსოვი დაზგის ნაწილი — მოკლე, სწორი ჯოხები შე-სავარცხლებზე გამობმული. „შე კიტებით ხის ქანდარახეა თოკით მიბმული“; 2. ჩილიკა, — სათამაშო ჯოხი (იხ. კმალ-კიტობა); 3. თხილის პატარა ჩხირები, ანთებენ ყორბოულის გამო-საცხობად.

კიტრიკობალა-ი, კიტრიკომბალა-ი — ბოტ. (სინ. ჩუგუ-კიტრაი, ჩუკუკიტრაი) ყვითელი მხალია, ღეროზე გოჭისოდენა, კიტრისებური მარცვალი აქვს, იჭმება.

კიტრიკობალობა, კიტრიკომბალობა — ყირამილას თამაში, თავით ზურგზე გადატრიალება. „ერთბაშად თავზე დევცა, ზურგი ხალიჩას გააკრა და ისრიე ფეკზე წამადგა. ეგე, ეგრე გააკეთა კიტრიკობალობა“.

კიტრიკოშალა-ი — ყირამალა გადასვლა.

კიწიბო — ბოტ. ბალახია აბაზიანისოდენა, ხაოიანი ღეროები აქვს, კლდეზე იზრდება, იჭმება. „კიწიბოსა კლდის ღუმასაც ვეტყუით“.

კიჭი მხ., კიჭიჭები მრ. — კბილი, კბილები ბავშვის ენაზე.

კლარძუა — მოთუშვა (ო. ქაჯ.).

კლდეზე დასაბნეო — წყევლაა: „კლდეზე გადმოვარდი — დაიბნიე და საკაცეთი მკვდარსამც მოგიტანენო“.

კლდეებზედით — კლდეებიდან. „კლდეებზედით გაზაფხულზე ზოგები და წყალღორი ჩამოდისკე“.

კლდიკუთრაი-ი — ბოტ. წიწვიანი მცენარეა, ღვიის მსგავსი, კლდეებში იზრდება, ვაშლისნაირ მარცვლებს იხნამს. „კლდეკუთრაი უვარგისია, საძოვრად ის არ ვარჯა.“

კლდის დუმა-ი — მცენარეა.

კლდის პირისკე — კლდის პირისკენ, კლდის პირთან, უფსკრულთან, უფსკრულის კიდესთან.

კლდის ჩიტ-ი — ბელურასნაირი ფრინველია, რუხი, გულისპირი მოწითალო აქვს, ეტანება კლდეებს.

კლდისგორცა-ი — ბოტ. კლდის ვაშლა; კლდისდუმა, მცენარეა.

კლოვ — კვლავ — მერმის, გაისად, მომავალ წელს. „წელს კი დევსწუერთო ლომისობასაო და კლოვ ნულარაო“;

კმაინობ-ს — კმარა; ჰყოფნის, საკმარისად აქვს ის, რაც სჭირდება. „აქაური ადგილები ჰკმაინობდა, ყიზლარჩი უწინ არ დავდიოთ“.

კმაკნი-ს — აზიზად ჰვამს. „ცოტას რასმე ჰკმაკნის“.

კნინობა — ძვ. ცრურწმ. ჩვილი ვაჟის სალოცავად გამართული სა-

ღვთო. „კნინობას ყველიერის ხუთშაბათს ივდიდეს. საკლავს დაპკოცდეს, არაყს გამაჰვდიდეს და ბალღის პატრონები მაქუჩდებოდეს ერთს ოჯახჩი, ბალღის გაჩენაზე დაილოცებოდეს“.

კოდ-ი — ერთგვარი საწყაო მარცვლეულის. დიდი კასრი, გულამოჭრილი მორისაგან გაკეთებული ძირიანი ჭურჭელი. ჩადის სამი ფუთი მარცვლეული. გადატ. მარცვლეულის საწყაო ერთეულია. „კოდს სამ ფუთს ეძახიან მარცვლეულით მოვაჭრენი“.

კოდახა-ი — უხეში. ტლანჭი. „კოდახაი საჩეჩი სავარცხელია, სქელი კბილები აქუ“.

კოზ-ი — კოვზი.

კოთხო — პურეულის გოდორი.

კოკორა-ი — ფიჭვის თესლი, გირჩი. „ადრე ფიჭუსაც კოკორაი ხეს ეძახდნენ“.

კოკრობა (კოკრობს) — დეკულის ცურის პერიოდულად მოშვება მაკობისას. „პირველაია და კოკრობს; ეხლალა დეეტყო დეკულის კოკრობა“.

კოკროტინა-ი — ბოტ. ბალახია ერთგვარი, შდრ. კორკოტაი.

კოკროტინა-ი — ჩიტია ერთგვარი.

კოლ-ი — კვალი; ფეხის ანაბეჭდი, ნაფეხური, ფეხის დადგმით აღბეჭდილი კვალი. გადატ. გუთ-

ნის ნახნავი — კვალი. გადატ. ბედი, ფეხი. „კარგ კოლზე ვიარე“, „მაგას გონჯი კოლი ჰქონია, რამდენჯერაც გზაში შამხუნდა, იმდენჯერ საქმე არ გამიკეთდა“. ახალწელ დილას ოჯახში მისული მეკვლე ან ვინმე პიროვნების კარგი ფეხი. მის შესვლას ხევში „კოლი“ ეწოდება. იტყვიან, მან ან კარგი „კოლი“ მამიტანა ან გონჯიო.

კოლად — სანაცვლოდ, მაგიერ, წილად. „ვსომდი მეც იმათ კოლადა“; „ჩემა კოლად მიდი და უთხარა“; „სიცილის კოლად სტირი?“

კოლტი-ი — გროვა. გადატ. შედედებული სისხლი.

კომ-ი — მოსახლე, კომლი, ცალკე ოჯახი.

კომეურად — კომლობრივ, თითოეული ოჯახის მიხედვით, საკომლოდ.

კომლ-ი — კვამლი, ბოლი. გადატ. ცალკე ოჯახი, მოსახლე.

კონკმანკებ-ი — ძონძები; ძველი ტანსაცმელი. „კონკმანკებში დადის“.

კონჩხლო — სანთლის დასადები მოწყობილობა ძველებურ მოხეურ სახლში. ჩამოკიდებული იყო თასმებით ხის ნაჭერი ჭერში, ბოლოშიც ხე ჰქონდა გაყრილი, მასზე იდო ფიქალი, რომელზეც იწვოდა

ქონი ან კვარი. „ოთხსავე კუთხზედ კონჩხლო ენთა, შუქსა ფენდა მისი სხივი“ („ამირანი“), შდრ. კორჩხო.

კობიტინი — სპილენძის შაურინი.

კორ-ი — პატარა ზომის ბუნებრივად მრგვალი ქვა, ქვის ბურთი, სათამაშოა. ჩიკორი. „კორით ვკორაობთ. კორი შაიძლება აგურისაც გავაკეთათ ბურთივით მგურგაღლი“.

კორაობა (კორაობს) — თამაშია კორით — ბურთივით მრგვალი ქვით (იხ. კორსალობა, კორჯობა).

კორახ-ი — ძველი მოხეური საცხოვრებელი სახლის კუთხეებში შიგნიდან კორით — ქვით გამოყვანილი თახჩისმაგვარი სათავსო მატყლის, ძაფის, იარაღის და სხვათა შესანახად.

კორკოტა-ი — ბოტ. ბალბის ნაყოფი (სინ. ჩიტის ყველია).

კორკოტელა-ი — კარტოფლის ღერო იკეთებს ყვავილობის შემდეგ, რომელსაც აქვს მწვანე პატარა პამიდვრის ფორმა და ფერი.

კორკოტ-ი — რძეში მოხარშული დანაყული ხორბლის შეჭამადი. გადატ. მოხარშავენ ხორბალს, შეაზავენ თაფლით, შაქრით, ნივებით და ქიშმით. კორკოტის გაკეთება იციან მიცვალებულთა სუფრაზე.

კორ-სალობა — თამაშია. კორით — ბურთისებური ქვითა და სალათი — (ბრტყელი ქვი (პლიტკაით), სალაობა.

კორჩხო — სანათის სადგამი ძველ მოხეურ სახლში. „კორჩხოზე ჭრაქი წაქცეულიყო და იმასაც ცეცხლი გახკიდებოდა“. იხ. კონჩხო.

კორწლვა (კორწლავს, იკორწლებს, [გა]კორწლილი) — თმების ერთმანეთში აწეწვა, აბურღვა, ჩახლართვა. „თმა იკორწლებს“; „თმა [გა]კორწლილი ხქონდა“.

კორწოლა-ი — ცრემლის ნამცეცი. „ბიძაი მოუქჟდა და ერთი კორწოლაიც არ ჩამაღვარდნია“.

კორ-ჯოხობა — თამაშია კორით და ჯოხით, იგივე სალაობა (ოლონდ ქვის მაგიერ ჯოხს სცემენ კორს), სრულდება სხვადასხვაგვარად. „ორმოხი ჩაყრიან კორებს, დაკრავენ ჯოხს, ვინც სულ ამაჰყარის, გამარჯვებულია, დამარცხებულს შეაჭდება ზურგზე“.

კოსაქა-ი — დაცინვით ეძახიან დაბალ და ჩასუქებულ ქალს.

კოსრო — კეფა თავისა, კვინიხი. უბატეც. ქეჩო. „ერთი ესროლა გივარგიმ, კოსრო გაგლიჯა თმიანი“, „კოსროი დაავლა კელი“.

კოტ-ი, კოტა-ი — ფერდობი, დამრეცი, ციცაბო, ფრიალო, დაქანებული ადგილი. „ახალციხის მთებში იფრო მეტია კოტები. მაკ-

ლული ჩიქუნი შეეკრა და კოტზე გემეგორა“.

კოტალ-ი — თამაშობაში სიმაღლეზე დაყენებული კოჭი. ოც კოჭს აყენებენ, მათ შუა ოცდამეერთე — კოტალი — დაყუდებულია, ვინც კოტალს წაიკლავს და სროლით ბიჯს გადააცილებს, ის მოიგებს ოცდაერთივე კოჭს. „კოჭებს დააყენებდეს, ერთს შუაში, სიმაღლეზე, ეძახოდეს კოტალს“.

კოტრა — პატარა და მოხდენილი, კოტორა. „დაზარდეთ კოტრა ბატკნები, მწემსკაცის სიხარულიაო“ (ხალხ.).

კოტრეტინი — ფხუკიანი ადამიანი, უცებ რომ გაბრუნდება და გიჟვით იქცევა.

კოტხო — 1. გოდორი, რომელშიც მარცვალს ინახავენ.

კოფა-ი — მოჩუქურთმებული ხის სამარული.

კოშალა-ი — უზნეო კაცი. „ბეწიკაი კოშალაი იყო, სუირცხუილი არ იცოდა და სახელი“.

კოძალ-ბოძალ-ი — აყლაყულა; უზრდელი, გაუთლელი: „ისითი კოძალ-ბოძალი კაცია, სახლი არ შაიშუება“.

კოწეწ-ი — კოწიწი, გატეხილი ჭურჭლის შესაწებები: კვერცხის, ბამბის, კირის ნარევი. „კოწეწით დავგოზითვე გაწერილი ჭურჭეული“.

კოწიწი — წვრილ-წვრილად რაიმეს შეკრება-შეგროვება, დაზოგვა-გაფრთხილების შედეგად რაიმეს თავმოყრა.

კოწმან-ი — 1. ძლიერ მკაფე. 2. ქირვეული, მძიმე ხასიათის, ან-ჩხლი.

კოწოლ-ი — კვამლი, ონშივარი. „თან მაზღევს ნისლის კოწოლი, შამაბნელა ჰევია“ (ხალხ. გარბანი).

კოჭი და საკოჭია-ი — გამოთქმაში ნიშნავს: ბურთი და მოედანი. „მაგას დარჩა კოჭი და საკოჭია“.

კოჭმოკლე — დაბალი ტანის ადამიანზე იტყვიან.

კოჭობ-ი — თიხის პატარა ქოთანი (ა. ყაზბ.).

კოხ-ი — რიყის ქვა, რომელიც ცუცხლში არ დასკდება. ე. ი. ცუცხლგამძლე, მაგარი, წყლისგან დაზოგვალეული ქვა. საშუალო ზომის, გლუვზედაპირიანი ქვა.

კოხუჯებ-ი — ქალამნები ძროხის ან ღორის ტყავის, ძირი მთლიანი აქვს, დაბალი ყელით. გვერდებზე ორპირი თასმით შემოწნულია, ფეხის თითების შესაყოფი დასერილი აქვს, ზედაპირი ღიაა და თასმებით, „ალახით“ შეკრული.

კრაველ-ი — კრავის მატყლი; კრავის მატყლის ნაბადი საქულედ.

კრავლისთოლა-ი — ბოტ. მცე-

ნარეა, იკეთებს თხილისოდენა ძირს, ხახვის ფურცელივით კანი აქვს, გაფუჭენილი იჭმევა.

კრავლისფეკა-ი — ბოტ. მხალია, იგივეა რაც თოლკრაველია.

კრაწალა-ი — 1. ფრჩხილი. გადატ. ბრჭყალი. „შამინედეთ ამ ქალსა, როგორი კრაწალები დაუზღია“; კატასავით კრაწალები არა აქუ!“ 2. გადატ. წვალემა, ვაი-ვაგლახი. „ჩემის კრაწალით და შრომით გავდივარ“.

კრენტა — თვალის ჩაკვრა. „თოლებს ჰკრენტს“ (მღრ. ჩაუკრენტს).

კრიახებ-ი — ხრიოკი, უტყეო, გახრეკილი მთები. „წინავ სულ კრიახები იყო ყაზბეგჩივა, ნელა-დლა გააშენეს ტყეები“.

კრიმლ-ი — წყნარი; უბიწო. „ცოლი მყვანდა, როგორც კრიმლი გუზუტი“.

კრინტა-ი — მარლის ან შაქრის ნატეხი (ო. ქაჯ.). „კრინტაი შაქრით მიყორს ჩაის დაღვეა“.

კრისიალ-ი — წიოკი, ჩხუბი, დედაკაცების წკვიტინი.

კრისიალობ-ს — წიოკობს, ჩხუბობს, წკვიტინებს. „რას კრისიალობენ, რაი ამბოვია?“

კრუენა — კენეტა, კბილით რაიმეს მტვრევა (ო. ქაჯ.).

კრუინვა — კრუსუნია. კრუინავს — კრუსუნებს.

კრულ-ი — წყეული.

კრუტ-ი — კრუხი.

კრუტობ-ს — კრუხობს, კრუხად ზის, კრუტია. „ქათამი კრუტობს“.

კრულ-ი — ბეცი, ბრმა.

კრუშკრუშა-ი — ლაქუცა, მლიქენელი. „კრუშკრუშაი კაცია“.

კრუშკრუშ-ი — კრუხის ქოთ-ქოთი.

კრუშკრუშებ-ს — კრუხუნებს, — კრუხის ხმიანობაზე იტყვიან.

კუდა-ი — უკულო ცხოველი (ძალი და მისთ.)

კუდაბზია-ი — კალია. „სათიბზე მზემ რო დააქირა, კუდაბზიამაც დაიწყა კრიკინი“.

კუდაბზუა-ი — ციყვი.

კუდალაი ძალი — უკულო, კუდმოჭრილი ძალი.

კუდებ-ი, კუდნ-ი — მთის ძირი, ხეობებისა და ნაკადულების საწყისი. „ცხორი კუდებში გუიღვას“.

კუდის ჩამანოსკვა (ჩამაუნოსკავს, ჩამანოსკილი) — 1. გამოსკვნა. „ავდრის დროს ვიცითვე ცხენის კუდის ჩამანოსკვა, რო არ დეესორას“; 2. გადატ. კუდის ამოძეება, სირცხვილით გაშვება. „ბევრი იკიკინა, მაგრამ კუდჩამანოსკილი გაუშეი“.

კუდის ბოლა-ი — კუდუსუნის ძვალი.

კუეთილიან-ი — საქმროს დაწუნებული ქალიშვილი, სხვაზე გათხოვების უფლებაჩამორთმეული.

კუეკუერა-ი — ბოტ. მხალია, ბოლოკისნაირი ძირი აქვს, იჭმება.

კუენკუენა-ი — ბოლოს (უკან) გამოსული არაყი (მდარეა და უძალი).

კუერეულ-ი — ერთი ნაწველი-საგან ამოყვანილი ყველი, ბურთისნაირი, 4-7 კგ.

კუერ-ი — ჩაქუჩი. გადატ. მრგვლად გამომცხვარი პატარა პური, კვერი. გადატ. მუხლის თავი.

კუესება — კვესება („თვალეების კვესება“).

კუზუპკია-ი — დაბალი, პატარა ტანის ადამიანი.

კუთ-ი — შედედებული სისხლი.

კუთხ-ი — კუთხე; სათავსო, ადგილი ძველებურ მოხეურ სახლში მტყლის, ტყავის, ხელსაწყოების შესანახად (შდრ. კარსუკენი).

კუიმატ-ი — კვიმატი, ბოროტი, კუდიანი. გადატ. მოღუშული, ამრეზილი.

კუინიხებ-ი — შუბლზე ნაოქების შეყრა გაბრაზებისაგან.

კუინწლ-ი, კუინწლიან-ი — 1. ხორკლი, ხორკლიანი. „კუინწლიანი ჯოხი“. 2. კანზე გამონაყარი მუწუკები. „ტანზე კუინწლები აყრია“.

კუირაძალ-ი — შაბათსაღამო, იწყება შზის ჩასვლიდან, ამ დროიდან საქმეზე ხელს იღებენ.

კუირე, კუირიკე — სალოცავი ნიშებია ხევის ბევრ სოფელში, თაყვანს სცემდნენ უფრო მეტად ქალეზი, სწირავდნენ თხას ან მამალს. „კუირე ხთისშვილი“, „კუირეს ყოჩს შასთხოვდეს შვილიერებასა (ცლოშია)“.

კუირეძლობა — კვირძლობა, კვირძალის დადგომა. ძვ. ცრურწმ. რელიგიური დღესასწაული აღდგომის მესამე კვირას, იმართებოდა მოსავლიანობის და ბარაქის სალოცავად. „კუირეძლობაზე ქეიფობდეს“.

კუირეზე — კვირაზე. „კუირეზე მეტია ჩემს ძმას ველი, ქალაქით უნდა მოვიდეს“.

კუირტი-ი — აწი — ები (კუირტანი) — ხის ტოტეზზე გამოსული კვირტი. გადატ. მეჭეჭი, მეჭეჭები. „პელებზე კუირტები აქუ“. გადატ. კვანძები მატყლში. ნაგულა. „კუირტი მოკლე მატყლია, სასთავად არ ვარგა, გამოვარჩევთ და გობანჩი ან მუთაქებში ვჭმარობთყ“.

კუირცხლვა — მიბაძვა, გაჭავრება, ჭირჭლვა, გაცივნვა.

კუიშტავი-ი — კვირისტავი. თითისტარის თავს წამოსაცმელი, რათა სწორად ბრუნავდეს. „ტარს თავზე აქუ ყიბჭო, წამაცმული აქუ კუიშტავი“. გადატ. ადამიანის მუხ-

ლისთავი. „ღვეცი და მუქლის კუიშტავი დავხკარ“.

კუიციანი-ი — მაკე ფაშატი. „კუიციანი ეტყობა (=მაკე ჩანს), მუცელი დეეშო“.

კუკუ — ჭიტლაყი. გადატ. გუგულის ძახილი.

კუკრაზობა — პრანკვა, თავმოწონება (სნო), შდრ. კუკურაზი.

კუკუხი-ი — კუკუხო; კურტუმი.

კულა-ი¹ — ქვის სვეტი (ბოძი), რომელზედაც იდება სახლის თავზე (ო. ქაჭ.). გადატ. კარსა და ფანჯარას შუა კედლის ნაწილი.

კულა-ი² — მომცრო საღვინე ჭურჭელი (ა. ყაზბ., I, შ. ძიძ.).

კულეულობ-ს — ითხოვს, მოთხოვნას გვიყენებს.

კული-კული (რუს. кол?) — თამაშობაა რიკტაფელასნაირი, დასობილ ჯოხს უნდა მოახვედრონ ჯოხი გარკვეული მანძილიდან.

კუმანის ციხე — დარიალის ციხის ძველი სახელია.

კუმბილა-ი — იგივეა, რაც ყუმბილა; 1. ახალუხის შესაკრავი (კვანძი, ნასკვი) ოქრომკერდის ძაფისა. „ახალუხს იკრავდიანკე კუმბილით და შატით“; 2. ახალუხის ფოჩის კვანძი. (ღილის მოვალეობას ასრულებდა).

კუმეტი-ი — 1. კვიპატი, ნავსიანი. კუმეტი დღე. კუმეტები — ავი

სულები, კუდიანები, მზიბლავები. ხალხის წარმოდგენით, მავნებელი — დამლუპველი ადამიანისა. უამი უხილავი და ყოველივე სენის გამავრცელებელი ადამიანის დასაღუპად. 2. უხასიათო, უკმეხი. საუბარში უხეში, სიტყვამკვანხე, ხეპრე, უამი ადამიანი; გარეგნული შეხედულებით კუშტი-მკაცრი ადამიანი. გადატ. იტყვიან ძალიან შავზე, ძალიან ძნელზე.

კუმეტი ღამე — ძალიან ბნელი ღამე. გადატ. ავი სულების ღამეს უწოდებენ.

კუმეტობა — ძვ. ცრურწმ. ყველიერის უკანასკნელი ღამე (ზოგან: ახალწლის სამი დღე). ამ დროს კუმეტები თათბირობენ და ადამიანების ბედს წყვეტენ; კლდეზე გადანარცხებას, წყალში დახრჩობას, ზევაჟვეშ მოყოლას და სხვას დაუბედებენ.

კუმეტობა ღამე — ახალწლის წინა ღამე იყო. ახალწლის წინა დღეს ყველა ოჯახი მოიტანდა ასკილის პატარა ღეროებს და სახლის, საქონლის სადგომის შუკუნებში, სარკმლებში (ფანჯრებში) დააწყობდნენ. ამას ხევში დამახშილებას უწოდებენ. ეს წესი დაკავშირებულია იმასთან, რომ სახლი და საქონლის სადგომი დაცული ყოფილიყო ეშმაკისაგან, ავი სულებისაგან.

კუნკულ-ი — წანწალი, ხეტი-

ლი. „ვერ მოვაშლევინე იქი-აქა კუნკული!“

კუნკულა-ი — მოხეტიალე, ბევრი სიარულის მოყვარე. (ო. ქაჯ.). გადატ. შერქმეული სახელი: სიარულის მოყვარული ბავშვი ან მოკლე ნაბიჯებით მავალი მოხუცი. „ისითი კუნკულია, რო ვრობაჩი შუიღჯერ გადი-გამადის“.

კუნკრუხა-ი — ჩაქჩაქით მოსიარულე. კუნკრუხი — ჩაქჩაქი.

კუნტალას — ზმნს. ჩაცუცქულად; ფეხმორთხმით. „ხუთი-ექუსი ქალი დასხდებოდა კუნტალასა [წყარობანას თამაშის დროს]“, „შკამი რო აღარ იყო, კუნტალასღა ისხდა ხალხი“ (ზმდრ. ჩაკუნტალე-ბა).

კუნტუოლა-ი — მალალი, პატარადუმიანი ყოჩი, მაგარი და მრტყმელი, მოჭიდავე.

კუნძურა-ი — ხის კუნძი. „კუნძურაზე ჯორცს დავსძეწკთკე, წეწას თავს დავუდებთ და გადავხერხთ. გადატ. ზანტი, უმოქმედო, ზარმაცი. „ნამდუილი კუნძურაია, ისრი ჩუჩუნებს“.

კუნწულ-ი — ასხმული, აკიდო (ბლისა) (ა. ყაზბ. III, შ. ძიძ.).

კუნწულა-ი — ბოტ. დაბალი წითელი მცენარეა, კლდეზე ამოდის, ღეროზე თანაბარი გაუხსნელი კვირტები აქვს წამოზრდილი, ხელის მოჭერით წყლად იქცევა.

კუნწულელ-ი — ძალზე გაეშ-
მაკებული (ო. ქაჯ.).

კუნწუხა-ი, კუნწუხ-ი —
კლდის ქიმი, მთის წვერი. „კუნწუხ-
ზე ნადირი გადმადგა“; „კუნწუხზე-
დით წამათქრიალდა ქვები“.

კუნჭავს — კუმშავს, აგუნდა-
ვებს. თოვლს აგუნდავებს; ყველს
კუნჭავს. 2. გადატ. ინახავს, ხელ-
მომჭირნობს. „თავისთვისაც არას
ჩქერობს, სუყელას ჰკუნჭავს და
ღმაღავს“.

კუჭულა-ი — კუნჭული, კუთხე.

კურენც-ს — ზერელედ ჭრის,
აჭრის, კვეცს. „ხეს ტოტებს
ჰკურენცს“.

კურეტ-ი — (ნ. კურატი). ხატი-
სათვის შეწირული მოზვერი.

კურკო — ღოღოს თესლი.
„კურკოს ჩაი ჭუელისთუი კარგია“.

კურკური — არშიყი.

კურმუხა — ერთნაირი მცენა-
რის (ნარის) ძირი (ო. ქაჯ.).

კურტემებ-ი — ხიდის დასაყ-
რდენი თავები მოპირდაპირე ბო-
ლოებზე.

კუსკუსა-ი, კუსკუსელა-ი —
პატარა უქუდო სოკო; ნამის სოკო
(სინ. მგლის ბურნუთი). გამხმარ
კუსკუსელას, რომლის გული ფქვი-
ლადაა ქცეული, ხმარობენ მოყინუ-
ლი წყლულის მოსამშრალეზლად.

კუსპარა-ი — ძალიან დაბალი

ტანის ადამიანი.

კუსუბო — საქონლის უკანა-
ლი.

კუტალ-ი — ქურქელია ერ-
თგვარი.

კუტაბ-ი (მრ. კუტმები) — კვე-
რი. ბავშვებისათვის სპეციალურად
გამომცხვარი პატარა მრგვალი პუ-
რი.

კუტი პური — უსაფუარო ან
მოუფუებელი ცომისაგან გამო-
მცხვარი პური, რომელიც მაგარია.

კუტიმლაშა-ი, კუტიმლაშე
— ბალახია, ყიზლარში მოდის, მი-
წაზე გართხმულად იზრდება, ცხვა-
რი ფეხით მოაცლის ფიფქს და
ჰკამს.

კუტრეტა-ი — ცხვრის ავად-
მყოფობაა, — ბენდა. ცხვარი წაიქ-
ცევა, თვალებს გადმოყრის, ფეხებს
იქნევს, ქოშინებს, პირზე ღორბლი
მოსდის, თუ ნიავი მოხვდა, კვდება.

კუშკანა-ი — ყველის პატარა
გუნდა; ერთი თავი ყველი.

კუშტულა-ი — ღონიერი და
ლამაზი საქონელი, ჩვეულებრივ,
ხარი. „ნახე ჩემი მაზუერი, თუ კუშ-
ტულაი არ გამოვიდეს“.

კუწულა-ი — მწყემსთა ბან-
დულში ჩასაფენი ბალახი (ო. ქაჯ.).

კუწუწი-ი (მრ. კუწუწები) —
ურმის ხელნების შემაერთებელი
ბოლო ნაწილი, იქ გადაანასკვავენ
ტვირთის გადასაკრავი საბლის ბო-

ლოებს, დადებენ მცირე ხელბარგს. „ურემს აქჷ ჰელები, ხარიხები, დათუები, ჭალები, კუწუწები“.

კუჭი — გარკვეული ფორმით გვერდზე გამოწეული, გამობურცული ადგილი კაცის ჩონხაზე, ტყავის ტანსაცმელზე. ცხვრის ტყავის პალტოებს მარჯვნივ და მარცხნივ კუჭები ჰქონდა გაკეთებული, ე. ი. ორ გვერდზე გამოწეული იყო ტყავი.

კუჭა — ფიცხი, ფხუკიანი, ვინც ოდნავ ხუმრობას და დაცინვას ვერ იტანს, საჩხუბრად იწევს.

კუჭმეჭი (მრ. კუჭმეჭები) — თირკმელი. „კუჭმეჭებს ვეძახით ჩუენ თირკმელებსა“.

კუჭნაოჭიანი — პლისეებიანი. (საგულე) „კუჭნაოჭიანი ქალის საგულე კაბა იცოდიანკე, უკენ ჰქონდა ნაოჭები, ასეთ საგულეს მოხუცი ქალები ატარებდნენ.“

კუჭულა — 1. მრ. კუჭულები, თივის პატარ-პატარა ზვინები; 2. ხმელი ბალახის პატარა შეკვრა — კონა (ჩვეულებრივ, ქუჩი) ქალამანში ჩასაფენად; 3. ქოჩორი, გვირგვინი, საბედო.

ს

ლაბარ-ი ჰევის, სვილის ჩალა, თავთავამობერტყილი გრძელი ღერო. „ლაბარს სწილის ტარს ვეძახით“. სწილი იყო ერთ-ერთი მარცვლეული კულტურა, რომელსაც ხევში თესავდნენ. საქონლის საკვებად არ ვარგა, იყენებდნენ სახლის სახურავადაც.

ლაგ-ი — ლაგლაგი, ყარყატი. „ლაგი ყიზლარჩი იცის, დედამალი ერთად დაფრინავს, ორს კურცხსა სდებს, წიწილებისთჳი ორივ ირჩება“.

ლაგუნკა-ი — თუნუქის კოლოფი კუბრისთვის. მეურმეები ატარებდნენ მგზავრობის დროს, ურმის საპოხად. გადატ. ეძახიან პატარა და ჩასუქებულ დედაკაცს. „ეს დედაკაცი სუფთა ლაგუნკაია“.

ლაკაიტ-ი — ბევრის მოლაპარაკე, ენამეტი, მოლაყბე (ო. ქაჯ.).

ლაკაიტობ-ს — მიმზიდველად, მახვილსიტყვიერად ბევრს ლაპარაკობს, გასართობ და საქებარსიტყვებს ამბობს, ლაყბობს.

ლაკლაკ-ი — ბევრის ლაპარაკი.

ლამ-ი — სილა. მდინარის მიერ მოზიდული წმინდა ქვიშა, ძალიან წვნიკია და ერთნაირი. მას კირს ან ცემენტს ურევენ და სამშენებლოდ ხმარობენ.

ლამაზ-ი — კარგი, რიგიანი, შესაფერისი. ზმნს. ლამაზ-კარგად. „ლამაზი საკლავები დავჯოცითკე ხატობაჩი“.

ლამაზ ემუშავა — კარგად ემუშავა.

ლამაზ ვერ გავიგე — კარგად ვერ გავიგე, გარკვევით ვერ გავიგე.

ლამ-კირ-ი — ლამისა და კირის ნარევი მშენებლობისათვის. „ახლანის კედელს აგებენ იფრო ლამ-კირითა“ (მდრ. ნეხტ-მიწა).

ლამინ-ი — წადილი, სურვილი (ო. ქაჯ.).

ლაპარაკობდეს — ლაპარაკობდნენ.

ლაპო — ნედლი წნელი. გა-

დატ. ხის გამონაჟონი (ო. ქაჯ.).

ლაქლანდარობა — ლაზლანდარობა, ხორხოცი.

ლაქლია (← ლაშლია) — პირღია, შტერი, დოყლაპია.

ლარ-ი — გრძელი და განიერი სკამი, რომელზედაც კიდევაც წვებიან. ნ. სკამლოგინი (ქეგლ).

ლასტ-ი — არყის ხის ტოტები-საგან დაწნული ჩელტი. ხევში ლასტს სახლის ოთახებად დასაყოფად ხმარობენ. (ე. ი. შიდა კედლებისაგან აკეთებენ, შემდეგ ორივე მხრიდან შელესავენ). გადატ. წნელის ბრტყელი წნული, რომელსაც თოკით ან მავთულით სენაში, ჭერში დაკიდებენ დ იყენებენ ყველების დასაწყობად, გაშრობის მიზნით.

ლატკა-ი პური — მოუფუფები პური.

ლაფოჩქინა-ი — ლოკოკინა. გადატ. იტყვიან პატარა ტანის ადამიანზე.

ლაქ-ი — (ჩვ. მრ. ლაქები) — ციცაბო ფერდობში ვაკე ადგილების გრძელი ზოლები. „ჩხატისკარს რო შასცილდები, მამრე ლაქები დაიწყება ზაითა“.

ლაქარდ-ი — ტკბილი სიტყვა, ლაქუცი (ო. ქაჯ.).

ლაქარდიან-ი — ტკბილმოუბარი (ო. ქაჯ.). თურქ. laki

ლაღაღაა — ფართედ არის, დიდი არის, თავისუფლად არის, მზიარულად არის.

ლაყო (მრ. ლაყუები || ლაყონი) — ანატ. ლოყა. „ვაშლივით ულუოდა ლაყონი“.

ლაყლაყ-ი — ყანყალი.

ლაში-ი — პირი, ბაგე.

ლაშდართხმულ-ი — პირდაღებული. „ლაშდართხმული შამამცქერდა ჰელეზჩი“.

ლაშდაღებულ-ი — იგოვა, რაც ლაშდართხმული.

ლაშდაღრენილ-ი — პირდაფჩენილი, პირდაღებული.

ლაშმაჩეულ-ი — ფიგურ. დიდ ბაგეებიანი (ტუჩებიანი) ქალი; გადატ. „ბევრი ლაპარაკის მოყვარული ქალი“.

ლაშდოიანი — დორდლიანი.

ლაშქაფიან-ი — პირდორბლიანი, ბაგეებზე (ტუჩებზე) დორბლმომდგარი.

ლაშქოშა-ი — დიდი ბაგეების (ტუჩების) მქონე; გადატ. ლორმუცელა, გაუმძღარი. „ისითი ლაშქოშაია, ერთს ცხორს ძლივ ჰკმაინობს“.

ლაშღია — პირღია.

ლაჩათრიან-ი — დაუდევარი, ჩაუცმელი, ჭუჭყიანი (ო. ქაჯ.).

ლაჩქინ-ი — მთიდან საშენი

ქვების ჩამოსათრევი ხის მოწყობილობა. გადატ. თივის სათრევი ორკაპა, უბიანი ხე; ორი თავშეერთებული, მსხვილი და გრძელი კეტი ტვირთის დასადებად და წასადებად, მთიდან თივის ჩამოსათრევად.

ლაწი — 1. წყლიანი, ნესტიანი (საპირისპ. ქაშა). „ლაწი კარტონი ამოგუივიდა“; 2. გამხდარი, მკლე. „არ იქმევა, ლაწი ჯორცია“.

ლახორი — ლახვარი. „კარით — მეხი, სარკმლით — ლახორი. (შელოცვიდან).

ლაჯი — დიდი ნაბიჯი. „გასცქირედა, როგორ მიალაჯებს?“

ლაჯახტაი — ორივე თეძოთი აოქლი (ო. ქაჯ.).

ლები — მოლურჯო-მომწვანო მარილია, ნახევრად მუყავე-მლაშე გემოსი, მთისძირებსა და შუაწელში გამოჰყვება წყლის გამონაჟონს (ე. ი. კლდის გამონაჟონი მუყავე წყალი), ეტანება ჯიხვი, ცხვარი. „ლები ყუროს ჯაჭებჩია; ლებს ხარშავდიან წინავა და წამალს [=გვარჯილას] აკეთებდეს.

ლებიანი — მარილიანი. „ქურთულიან პირუტყუს აბანავებენ ლებიან წყალჩი“.

ლებიო — ლობიო. „სამარხო ლებიო“.

ლეგანაი — ლეგა, ნაცრისფერი. გადატ. მგლის ეპითეტია.

ლეკმარტილები — სასრიალო წყვილი ციგურა, ფიცრის ციგურების ფორმისა, წვერთან და ქუსლთან უკეთებენ ხვრელს, რომელშიც ასობენ მსხვილი წნელის ბოლოებს (წრიულად) — ოღრიკალს. ოღრიკალის სიმაღლე მუხლებამდეა, მის წვერებს შორის დგებიან ფეხებით, როგორც ციგურებზე, ხელით იკავებენ თითო რკალს და მოლუნულნი მისრიალებენ. „ლეკმარტილი ეგეთია რო აქუ ფოსტები წინა და უკენა ამაჭრილი; ლეკმარტილებით არხილზე ბალღები ქანაობენკე“ (სრიალებენ ხოლმე).

ლეკუიანი — მაკე ძაღლი. „ძაღლი ლეკუიანია, ჯერთ არ დაუყრია“.

ლემადე — ქარბუქიანი ნისლი, თანაც ბნელი (ა. შანიძე); პირქარი (ო. ქაჯ.).

ლემანი — ნაცრისფერი. „ლემანი ვირი“.

ლემანდის ქარი — იხ. ლემადე.

ლემან-ჩოჯიანი — მგელი.

ლერდამი — ზარმაცი, უსაქმური ადამიანი.

ლექი — დალექილი ქუშკი (მღვრიე წყლის, ღვინის და მისთ.) რაიმე ქურჭლის ფსკერზე.

ლიბო — საძირკველი (ო. ქაჯ.).

ლივრი — კასრიდან ან რომე-

ლიმე დიდი ქურქლიდან სასმლის ამოსაღები პატარა შმელი.

ლიკლიკ-ი (ლიკლიკებს) — ტივტივი, ლივლივი. „ნაფოტებმა წყალზე ზეზეურ ლიკლიკი იცის“; „ბურთი წყალჩი არ იძირება, ზეზეურ ლიკლიკებს“.

ლილია-ი — ქყრიალა სათამაშოები ბავშვის ენაზე. „არ იტირა, ბიაგ, ლილიას მაგიტან“.

ლიღუ-ი — დარტყმის შედეგად დაბეჭილი და დაშავებული კანი; დალილავებული. „ლურჯი ლიღუი აჯდა დანაკრავზეო“ (ო. ქაჯ.).

ლიჭყ-ი — სველი, ტალახიანი, სრიალა ადგილი (ო. ქაჯ.).

ლიხ-ი — 1. ხმელი ბალახის ღრუიანი ღერო. 2. იგივეა, რაც ლოხი (ნ.). „ლიხი ცხენი“.

ლოგინის გაყოფა — სიბერის ეამს ცოლ-ქმრის ცალ-ცალკე წოლა. „ემ დროულებია და ჯერ ლოგინი არ გაუყუთიათ“.

ლოკია-ი — მოურიდებელი, მსუნაგი, ჭამის მოყვარული, ყოველგვარ საკმელში რომ ჩაჰყოფს თითს.

ლოლიობა — მოფერება, ხვეწნა-მუდარა.

ლოპრ-ი, ლოპრიან-ი — ლორწო, ლორწოიანი (ახალდაბადებული ბავშვი, ახალმოგებული ხბო, ბატკანი და მისთ.)

ლორდლო — ნედლი, თოთო, ქორფა. „ლასტი უნდა დაწნას გაზაფხულზე, იმიტომა რო წნელი ლორდლოა და ადუილად მაიმორჩილებს კაცი“.

ლოქობაბაშია-ი — დიდი პირის მქონე ადამიანი, დიდპირა.

ლოლნა — უკბილო ადამიანის ღეჭვა; უმადოდ ჭამა.

ლოშნა — უტიფრად, უმსგავსოდ, მოურიდებლად კოცნა. გადატ. ლოკვა. „აბირებულმა ცხორმა მარილის ქვებს ლოშნა დაუწყა“.

ლოხ-ი — გამხდარი, გაძვალტყავებული, დამკლევებული პირუტყვი „ლოხი ძროხა“.

ლოჯ-ი, ლოჯიან-ი — ქუქყიანი. „ლოჯიანი პერანგის საყელონი უჩნდა ახალოხს შინათა“.

ლუბ-ი — გამხდარი, მკლე საქონელი. „გამაცდილი კაცი საქონელს ბეწუზე შაატყობს, რომენი ჯორციანია და რომენი ლუბი“.

ლუბდება — მკლევდება, ხდება.

ლუგუმ-ი — უმარილო, უგემური, იტყვიან საკმელზე.

ლუთლუთ-ი (ლუთლუთებს) — ლუღლუღი, ბლუჯუნი, გაურკვევლად ლაპარაკი. „ეგრე ლუთლუთებს, ცხელი კარტოხაი თუ აქუ პირჩიო“.

ლუთლუთა-ი — ენაჩლუნგი, მოჩლექილი, გაურკვევლად მოლაპარაკე. ნ. ლუყი.

ლუკუმ-ი — იგივეა, რაც ლუსკუმი.

ლულუტა-ი — დაცინვ. ჩამომხმარი ადამიანი. „შასქირე, როგორი ლულუტაია!“

ლუნგია-ი — თხუპნია, პურის ჭამაში რომ პირს მოისვრის.

ლურჯა — ჟარგ. არაყი. ლურჯას მოხევეები არაყს ეძახიან, წითელას კი ღვინოს (ა. ყაზბეგი, „ღროება“, 1880, №158, გვ. 3).

ლურჯი ბალახი — მუქი მწვანე ბალახი.

ლუსკუმ-ი — მკვრივი, გამაგრებული ყინული. „წყალს ლუსკუმი გედევკრა, ნება-ნება შეიძლება გაიარა“.

ლუყ-ი — ენაბლუ, ენაჩლუნგი (ო. ქაჯ.).

ლუნტარ-ი — წისქვილის მოწყობილობა — თოლკოჭის (ნ.) საყრდენი, მისი ბოლო მიერთებულია ასაწვევლასთან“.

ლხინ-ი — მხიარულება, სიმღერა.

მ

მააკოწიწე — მოაგროვე, შეაგროვე, შეკრიფე.

მაამა — მასიამოვნა.

მაამცქურიე — ფხვიერი რამე მოაყარე მცირე რაოდენობით, მოაფრქვიე.

მაატლაკუნებ-ს — ქნევა-ქნევით მოაქვს.

მაალომლებ-ს — ფქვილს ტაფაზე მოშუშავს, მოხალავს ერბოვალის გასაკეთებლად. „ფქვილი მაალომლე!“

მააჩქლაფუნებ-ს — კანკყარით, ნჯღრევით მოაქვს ვედროთი წყალი. „ქალი ვედრაით წყალს მააჩქლაფუნებს“.

მა — წინსართი ზმნისა ქართული ენის აღმოსავლურ კილოებში (მათ შორის მოხეურში), სალიტერატურო ქართულის მოწინსართის ბადალი. მაგ., „მაეკიდება-მოეკიდება, მაიპარავთ-მოიპარავთ და ა. შ.).

მაბადია — გამაჩნია (აბადია-გააჩნია). „კარტოხნის მეტი მე ცხობარა მბადიარა“.

მაბზანდა — მობრძანდა.

მაბონრება — დაწყნარება, დაშვილება. „ამინდმა გული მაიბონრა და დღეს გამაიდარა“.

მაბლალვა (მაბლალავს, მაბლალეხა, მაბლალული) — მოტყუხნა, მიწური სახლის ან კალოს მოპირკეთება, მოსწორება, ნეხე-მიწით მოგოზევა-მოსმა. „ნეხე-მიწით შუაყანას მაბლალავს“.

მაბლრევა — იგივე რაც მამბლრევა.

მაგათგა — მაგათგან.

მაგანება (მაგანებს, მაგანდება, მაგანებული) — მოხერხება, მოგვარება. „გონჯი გასაკეთებელი იყო და ნეტარ როგორ მააგანე?“

მაგარგინას — მოგარგოს. „ღმერთმა გონჯი არა მაგარგინას რა“.

მაგასლა — მაგას. „მაგასლა მისცემ რასმე“.

მაგაწუდენ — მოგაწუდენ, გამოგოგზავნი.

მაგანტედრათ — გაჩხუბოთ. „შენ და ჩემი ძმა უნდა მაგანტედრათ“.

მაგდუნე-ი — მაგდენი, ამდენი.

მაგე — მოგეცი. „გუში მე შენ ჩემი წიგნი მაგე“.

მაგთუნე-ი — მაგდენი, მაგოდენი.

მაგივრივ — მაგიერ, მაგივრად, ნაცვლად. „ჩემს მაგივრივ ხვალ შენ წალი ცხორჩი“.

მაგივა — ვინმეს მოსვლას ნიშნავს, მოგივა, მოვა. გადატ. ვერ იყიდი ან იყიდი. „მაგ ფულით ცხენი არ მაგივა. ანდა, მაგ ფულით ცხენურემი მაგივა“.

მაგიტკებები — მოგიტკებები, მოგენატრები, შეწუხებები, ბევრს ინანებ, მაგრამ გვიანი იქნება.

მაგიჯდება — მოხდენა, მოგიხდება, გიხდება, არ გიხდება. გადატ. რაიმე შემთხვევის მოხდენა.

მაგლა — მოცვეთა, მოთელვა (ო. ქაჯ.).

მაგლილ-ი — მოცვეთილი, გადაღლებილი, დაძეგვილი, დანაყული; წყლული ფეხებზე, ვიწრო და ცუდი ფეხსაცმლის ტარების შედეგად. „ფეხები მაგლილი მაქუ“.

მაგნაირი — მაგისთანა.

მაგონთდება — გონზე მოვა, გრძნობაზე მოვა, გამოარჩება.

მა-ზ-დევ-ს — 1. მოჰყვება. „ბალლი მაზდევს დედასა“; 2. სდევნის. „მტერი მაზდევდა“. 3. ჰყავს,

მოსდგამს, შთამომავლობით სჩვევია. „კარგი ჭიშ-ჩილაგი მაზდევს“; „გონჯი ზნე მაზდევს“.

მადგმა — სისხლით ახლობლები, შთამომავლობა. მადვენება — შთამომავლობა, წარმომავლობა, მემკვიდრეობა. „სარძლო კარგის გორისაა, თოხშიც კარგის მადვენების ჰყავ; რაიც მადვენებით მასდგამს, იმას რაილა დააგდებინებს“.

მანადოგლებულ-ი — არეულ-ღარეული სახლი, ეზო და მისთ.

მადრეკილ-ი — მოხრილი, მოკაკული.

მადროულ-ი — მოდროული (ნ.). „შარიგების საქმეჩი მადროული კაცები მიგზავნიანკე“.

მადლუნვა (მა-ს-დლუნავს, მაიდლუნება, მადლუნილი) — მოსვრა, მოთხუპენა. „მადლუნილია ბალლი“. გადატ. საქმის უშნოდ გაკეთება. „ეს რაილა მათიბულია, მადლუნილია იქი-აქა“.

მაელე — მეველე, ნახნავ-ნათესის მცველი. „მაელეს სოფლეურ ვირჩევდითკე“ (შდრ. მეელე).

მავლიე — მატარე. „შვილო, გამიყვანე ეზოჩი და ცოტა ხან მავლიე, თორო წვალისგა გუნერდებილა მტკივა“.

მავლილ-ი — ევფ. დაკოდილი, გაკეთებული (ნ.). „ყოჩები კარგი მავლილები გყვანია“.

მავნით მავნებელა-ი — (←

მალვით მავნებელი), ჩუმი, ბოროტი, მალვით, მიპარვით ზიანის მიმყენებელი. „მაგას არ უჩან თორო, ეგ ისითი მავნით მავნებელაია, რო ცალი და ბადალი არა ჰყავ“.

მავსხლიტეთ — მოვაშორეთ ცხვრებს ბატკნები.

მაზგუდანურ-ი — ტყაპუჭი (მთქმელის განმარტებით: ტულუფი). „მიყორს წითელი ბოხოხი, მაზგუდანური სქელიო“ (ყანობი).

მაზდევ-ს — მოყვება. „დედას ბალდი მაზდევს“, „ავდარს დარი მაზდევს“.

მაზდიან მოსდიან. „ჩემს დას ზვალ ქმრეულნი მაზდიან“.

მაზდუხვა — დაკარგვა, გაგდება.

მაზელილ-ი — მოქნილი (ტყავი). გადატ. მოზელილი ცომი.

მაზონთვა (მაზონთავს, მაიზონთება, მაზონთილი) — მოთენთვა, მოდუნება, მოშვება, ზლაზვნა. „მზეზე ვისხედით ზაფხულჩი და სულ მავიზონთეთ“; ერთი უცქირე, როგორ მაიზონთება“.

მაზურების აყვალება — მოზვრების ადევნება, აყოლა. „აჭურებულმა ძროხამ მაზურების აყვალება იცის“. გადატ. მაზურები აიყვალა — საყვარლები გაიჩინა (დაცინვით იტყვიან ქალზე).

მაზლაულ-ი — მოზლაული,

ზღავით, ზღვეთი-ფიქალით, სიპით მოფენილი იატაკი. „ეკლესიაი სულ ჰპაჭით იყო მაზლაული“.

მათარა — (ტყავის, აგრეთვე ხის) ჭურჭელი სასმელი წყლისათვის (ალ. ყაზბ., I, II, შ. ძიძ.). ქამარზე დასაკიდი ტყავის ჭურჭელი. ამზადებენ პირუტყვის უკანა ფეხზე გახდილი ტყავისაგან. გადატ. მეშისგან შეკერილი საგზაო სამოსია, რომელსაც შიგნიდან წმინდა სათელი აქვს გამოვლებული და წყალს კარგად იჭერს. გადატ. ხის ჭურჭელი, რომელიც 20 გირვანქა ქერს იტევს (ო. ქაჯ.), (ხის ჭურჭელია ორი ყურით). იყენებდნენ მარცვლეულის საწყაოდ. „წელიწადში სამს მათარა ქერს სწირავდიანკე წმინდა სამებას“.

მათარე-ს — მოიტანეს. „ტყეჩი-გათ კაცებმა შეშის კონები მათარეს“.

მალჭიკებულ-ი — კომტებად შეკრული, წყალში ფქვილი ან კრახმალი კარგად რომ არ არის გახსნილი.

მათლუხთლუხება (მათლუხთლუხებს, მათლუხთლუხდება, მათლუხთლუხებუ-ლი) — წვნიანი საჭმელის ნაჩქარევად და უხარისხოდ მოდუღება, მოთუხთუხება. „ათლაფუხი მეეთლუხთლუხა დედაკაცსა, მეტი ღონე არ იყო, ქაშდონაი მავათლუხთლუხე საჯელდაჯელოდა“.

მათმენილ-ი — მომთმენი.

მათით-ი — ბოტ. მცენარეა ერთგვარი, კონიო.

მათრაჯობ — მათრახის ცემით ან დაშინებით. „მათრაჯობ პური მიიტანეო, — თუ არ მიიტანდეს პურსა (გადასახადს), მათრაჯით სცემდა და მათინინებდა“.

მათუთქილ-ი — ჩაშუშული, მოშუშული.

მათქომ-ი — მთქმელი, გამომთქმელი, ავტორი. „ამა ლექსისა მათქომი წითელ ვაკეზე ზისაო“...

მათხრა — შერცხვენა. აქედან მათხარა — შერცხვა. მათხრილ-ი — შერცხვენილი.

მათხრილა — შერცხვენილა.

მაიბეჩავებ-ს — (თავს მაიბეჩავებს), თავს მოისაწყლებს.

მაიბოხრა — დამშვიდდა, დაწყნარდა, გული იჭერა.

მაიბოხრებ-ს გულს — გულს მოიოხებს. „ტირილით გული მაიბოხრა და ეხლალა ჩეეძინა“.

მაიბრინჯებ-ა — გაძღება, გამოძღება. „ეხლა კი კარგა გავიბრინჯე“.

მაიბუშკებ-ა — მოიღუშება, დაღვრემილ სახეს მიიღებს. „ჯერ კი იცინოდა, მამრე მაიბუშკა“.

მაიგულისებ-ს პირ-ს — თავს მოისერიოზულებს, თითქოს არ ხუმრობს. „ნანამ პირი მაიგულისა

და სუყელას ის ეგონა, ითამ მართლა ჩხუბობსო“; „პირს ვიგულისებდი იმათ თოლადა, მაგრა დავკიოდი, მამრე კი თავი ველარ დავიჭირე და გემეცინა“.

მაიგუმერდა — ბევრი ჭამა. „პაპაი მაიგუმერდა, დაწვა და დაიძინა“.

მაიდრიკა — მოიხარა. „ჩემი მეზობელი დაბერდა და წელჩიგათ მაიდრიკა“. გადატ. მოიღუნა. „ცხენის ნალი გავაჯურე და აღუილად მაიდრიკა“.

მაიზაყებ-ა — ზაყა-ზუყით, უშნოდ, რხევით მოდის. „აგრაი, ის ვინ მაიზაყება, ნეტარა!“

მაითავგელებ-ს — მორჩება, მოითავგრებს, მოიღვეს, მოისტუმრებს, საიმედო ადგილას დააბინავებს. „ისენი, სილამ თივას არ მაითავგელებენ, ჩუნენს საქმეს არ მიხედვენკე“.

მაითხარე — შერცხვი. „ეგ რაი გააკეთე, მაითხარე და ეგაა“.

მაითხრებით (მრ.) — შერცხვებით, სირცხვილს სჭამთ. „მაგ ქალის სათხოვნელად არ მიხუიღეთ, თორო მაითხრებით“.

მაიკლებ-ს — დანაკლისს შეამჩნევს. „თავის ცხურები დათოლა და ხუთი სული მაიკლა“; „ფარას თოლი რო გადავაგლე, ჩემი ყოჩი მაშინვე მოვიკალ“.

მაიკუმეთ-ს — ძვ. ეთნ. გააძე-

ვებს, მოიშორებს. „ქურდსა და მკუთლელს სოფელი მაიკუთელა, სამანი ჩაუსტნიანკე“.

მაიკულებე-ს — მათხოვს. „სუყელი თავისას მაიკულებეს“.

მაიკუღია — მოითხოვა, მოუხმო, უხმო. „მამაკუდავმა კაცმა თავის შვილი მაიკუღია“.

მაიკუღიას — მოითხოვოს. „მგას რაიც ეკუთვნის, მაიკუღიას“.

მაილოკა — შეურაცხყოფის, გალანძღვის ისე პატიება, ვითომც არაფერი მომხდარიყოს.

მაიმფონებ-ს — მოიშვებს მოკერილ ქამარს.

მაიმყოინებ-ს — მოიკითხავს, მოიძვეს, მოიკვლევს, დაიყოლიებს, შეუთანხმდება. „წადით, მაიმყოინეთ... ი კაცსა და ქალს შეეკითხეთ“.

მაინახავ-ს — 1. ძვ. ცრურწმ. მოეჩვენება. სულმობრძავი ავადმყოფი თუ ცოცხალი ნათესავების სახელებს იტყვის, ავის მომასწავებლად მიაჩნიათ, სწამლათ, რომ ისინი დაიხოცებოდნენ. „ბეჩავ, ჩუენი ნათესავი ბალღი მაინახა იმ უბედურმა“; 2. ნახავს, დაინახავს. „აუ ბეჩავ, რაი მაინახა ჩემმა თოლებმა! — რძალი წუერებს აგლეჯდა თავის მამამთილსა!“

მაიპრიანა — ინება, მოისურვა, მოინდომა. „ჩემმა დედამთილმა

ცხელი მქადი და ყველი მაიპრიანა“.

მაირიდებ-ს — მოიშორებს, მოიცილებს.

მაიტა, მატა, მამე — მომეცი. „მაიტა ეგ ჯორცი, მე ვიყიდი“.

მაიქავრებ-ს — 1. იჭრებს გულს, მოითხანს. „ლანძღვა-გინებით გული კარგა მაიქავრა და წავიდა დამშუილებული“. „ენა მაიქავრა“. 2. ნაქამს მოინელებს.

მაიქმედა — მოიმოქმედა, იშრომა, შეიძინა.

მაიქცევა-ა — მოივსება, დაიკვერცხება, კვერცხის დებას დიწყებს. „ვარიანი მაიქცევა და კუერცხს დასდებს“.

მაიყარა — გახდა, შეიქნა გარკვეული ასაკისა.

მაიყრება — შეიქმნება, გახდება გარკვეული ასაკისა. „ჩემი შვილიშვილი ჩემი ხნისაც მაიყრება“. „მაიყარე, შვილო, ჩემი ხნისა“.

მაიყარე — შეიქმენ, გახდი.

მაიჩნევ-ს — ძროხას მოგების დრო შეეტყობა, გამოაჩნდება. „ვერ მაიჩნია კარგა და ვერც იწუელება“.

მაიცქირე — მოიხედე. **მაიცქერ-ს** — მოიხედავს. გაღატ. კარგად გახდება.

მაიწადე-ს — მოიწადინეს, მოინდომეს, მოისურვეს.

მაიწადინა — მოისურვა, მოინ-

ღობა.

მაიწიე — მოდი, მოიწი.

მაიწკარენ-ს — ზედაპირზე მოიყრის. „ადუღებული შრათი (სუელი) ნაღულალს მაიწკარენს“.

მაიწუელეზა — მოიწველება.

მაიჭარბებ-ს — გადაიმეტებს, ზომაზე მეტს მიიღებს (შეჭამს, შესვამს და მისთ).

მაიჭიკებ-ს — მოიჭერს; მოიჭუჭკავს: „რას მაგიჭიკებია სარტყელი, ცოტას მაამფონე“.

მაიჭუჭკა — მაგრად შემოიხვია; შემოიტმასნა.

მაიჭუჭკებ-ა — მომარაგდება. „შავხალეთ ლაზო ზამთრისთუი კარგა მაიჭუჭკა: შეშაც ბლომად მაიტანა, სიმინდიცა“. გადატ. მაგრად შემოიხვევს, შემოიტმასნის. „ჩემი მამამთილი დაწვება და საბანს ჩაიჭუჭკავს“; „ომარი ტულუფი მაიჭუჭკება“.

მაინეგ-ს პირს — ყვირილს ან გაუთავებელ ხმამაღალ ლაპარაკს მოჰყვება. „მაინია პირი და მთელი ღლე გაჰკიოდა“.

მაინუედრა — მოიტება. „თით-ჩი ბაღღმა კუერი მაინუედრა“.

მაიჭადა — მოიხადა, ვალის მოხდას ნიშნავს.

მაიჭდენ-ს — აიტანს, იგუებს.

მაკაზმულობა — გადატ. დაღებულნი ცხოვრება (ამბობენ და-

ლოცვის დროს). „იცოცხლე და იღლეგრძელე შენ შენის მაკაზმულობითა“.

მაკატო — კარტოფილის ღერი. „კარტონას მოვსთხრით, მაკატოს გავაშრობთ და თივას დავაფენთ, რო არ დასველდეს, საქონელს ვაჭმევთკე“.

მაკიდეზა — ხელის მოკიდება. „ბაღღს ჰელი მაჭიდე“. გადატ. რაიმე ტვირთის მოკიდება — წამოკიდებას ნიშნავს. „საფქვაფი მაგიკიდე და წისქუილიწი წავიდე“; „კერა-ჩი შეშას ცეცხლი მაუკიდე“.

მაკოღვა, კოღვა — ქვის ზედაპირის გათლა. წისქვილის ქვის მოკოღვა. წისქვილის ქვა რომ გადაიღვება, იმას მოკოღავენ, რომ ხაოიანობა მიეცეს.

მაკოლტება — შეგროვება, თავმოყრა.

მაკრატელ-ი — ცხვრის საკრეჭი (საპარსი) უსამსჭვალო იარაღი რკინისა (საოჯახო მაკრატელს ხეფში უწოდებენ ღუქარდს).

მაკრეცი — ცხენის ავადმყოფობა: ქუსტუცების თავს, საღრეკებში უჩნდება მუნის მაგვარი მუწუკები. მკურნალობენ შაბიამნის წყლით. „მაკრეციანი ცხენი“.

მაკრუტება (მაკრუტებს, მაკრუტდება, მაკრუტებუ-ლი) — მოიკრუხება. „ქათამი მაკრუტდა“.

მაკულევა (მაჰკულევს, მა-იკულევს) — მოიძევს, მოიკითხავს, იპოვნის. „შამავიდა, მაიკულია იმათი უფროსი“.

მა-ხ-კულევ იმის კოლსა — წყევლაა: მიეწიე იმას უკან (ე. ი. დაადექი იმ მიცვალებულის გზასაო). „ის რასლა ახსენე, აგრემც მახკულიე იმის კოლსა!“

მაკუზილ-ი — წელში მოხრილი.

მაკუეთილ-ი — გაძევებული სოფლიდან (თემიდან) რაიმე მძიმე დანაშაულის გამო.

მაიკულიე — მოგეცა ლხენა, იცოცხლე; გაიგე. „მაიკულიე, რო მე იმას დღე დავაყარე!“

მაკუნკილ-ი — მოკუზული, მობუზული. „ბიჰავ, რაისთუი დასდიხარ მაკუნკილი, გასწორდი!“

მაკუნჭილ-ი — მოხრილი, მოკვეცილი, მოლუნული. „ბებერი მთელი დღე სულ მაკუნჭილაი ზის თავისთუი“.

მაკუნხა-ი — საქონლის საქმელი კობტონი.

მალბება — დამწვიდდება, დაწყნარდება, აზრს შეიცვლის.

მალესილ-ი — მოგოზილი, ფენაგადაკრული, იტყვიან, როცა წისქვილის ქვები ნედლი მარცვლის ფქვით გაიგოზება. „მალესილი წისქვილია, სანამ არ მაიკოდება, ველარ დახფქოვს“,

მალვა-ი — ბოტ. მალცი, ბუჩქოვანი, მომალლო, ღეროწითელი, სწორი მცენარეა, იყენებენ ცოცხლად.

მალვობ — მალვისთვის, მალვის მოსატანად. „მალვობ წავიდეთ, ცოცხები გოქ დასაკეთები“.

მალივნება — ოინები, მოხერხება, უცნაური საქციელი. „დიდი მალივნების ქალია!“

მალუნგილ-ი — ამოგანგლული, მოსვრილი, მოთხუპნული. „რაისთუი მალუნგილი დასდიხარ, სირცხტილია!“

მამაშავე — მომეცი. „დროზე მამაშავე ფული, რაიც მეკუთვნის“.

მამაწმინდობა — ძვ. რელიგ. დღესასწაული ფხელშე — გორისციხესა და ტყარშეტში, მოდიოდა ივლისში, სალოცავი იყო რუხეს მთის წვერზე (შდრ. წუერობა).

მამბობინა — მომაცოლა, მომაცოლებინა.

მა[მ]ბლრევა (მამებლრევა, მამბლრეული) — ხელის ჩაჭიდება, მობმა, მობლაუჭება, იხ. გამამბლრევა.

მამგე — მომგე, შვილის მშობელი საქონელი.

მამდის, **მეყურება** — მესმის.

მამდინარა — მოდიოდა თურმე.

მამდგულეული სახლ-ი —

არეულ-დარეული, დასალაგებელი სახლი.

მამლოც[ნ]ი — იხ. მანდოვი.

მამე — მომეცი.

მამემწკნე — მომები, ჩამქიდე ხელი, მომებლაუქე.

მამეკმარა — მომეხმარა, მომეშველა.

მამთქმელ-ი — ხმით მოტირალი, ვინც მოთქვამს.

მამთხრელ-ჩამქულელ-ი — მომთხრელი და ჩამქოლავი. გადატ. შემარცხვენელი, თავის მომპრელი. „წყეული და შარისხულიც იყოს ჩუენი გორის მამთხრელ-ჩამქულელი!“

მამიდაისასა — მამიდასთან. „მამიდაისას ვიყავ“.

მამინახე — მომიძებნე.

მამისახლ-ი — მამის სახლი; მამულეთი, მამის ნათესაობა, მამის მახლობელი.

მამისახლის კერა-ი — მამის სახლი.

მამისკერა-ი — გათხოვილი ქალისათვის მშობლების სახლი. ლოცვა: შაგრჩა მამისკერაი! წყევლა: მამისკერა გაწყუტოლო! „ავი ქალი თავის მამისკერასაო“ (ხალხ.).

მამისძმობა — სხვადასხვა გვარის გაერთიანება ერთი ხატის ყმად — ხატის ყმობა, დღეობების

ერთად გადახდა, ჭირსა და ღონის მიყოლა, მორიდება საქორწინო ურთიერთობაში (ვ. ითონ.).

მამიკდა — შემემთხვა.

მამიველთავისებსკე — მიმსახურებს ხოლმე, მომიმსახურებს ხოლმე.

მამიველკაცებსკე — მიმსახურებს ხოლმე, ხელქვეით კაცსავით მომიმსახურებს ხოლმე.

მამიველთებსკე — ხელში ჩამიგდებს ხოლმე, გამომიჭერს ხოლმე. „მეზობელმა მამიველთა“ და იმდუნეი მელაქლაქა, რო დამღალა“.

მამლაჯუა-ი — თავის გამოჩენის მოყვარული, მამლაყინწა, არამკითხე მოამბე. „ნინიაი ნამდუილი მამლაჯუაია, საცა არა ჭირს, იქ წამატყურება და რასლაც იტყუისკე“.

მამლებ-ი — თიბვის დროს ალაგ-ალაგ დარჩენილი ბალახი (ო. ქაჯ.).

მამრე, მამრენის-ა — მერე, მერე, შემდეგ. „მამრენის მე ცხოვა წავე“.

მამრე რაი — მერე რა. „მამრე რაი, რო მე სამსახური გავაცდინე“.

მამსტენო ქვა — კედელზე მყარად დადებული ქვა.

მამსწურე — მომსწურე, მნახველი, გამგონი, თანამედროვე.

მამსწურალ-ი — მომსწრე, მხილველი. „არა ვართ ჩუენ მამსწურლები, როდის არის აგებული (კოშკი)“.

მამულ-ი — მამის ნათესავი, იგივე მამისახლი. „ნუ მახოლთ, ჩემო მამულნო, ნაწნავს ნუ მამპრით თმისასა“ („შიოლა ლუღუშაურის“ ვარ... კარკუჩა).

მამულეთ-ი — მამიანნი, მამის ნათესაობა. „მამულეთმა არ დამაგდა, მამხელა დაქრუების მამრე“.

მამყვალ-ი — მომყოლი, მომღვენო, უმცროსი. „მე უფროსი ვარ, ჩემი და კი ჩემი მამყვალა“.

მამჩივარ-ი — მომჩივანი.

მამცა-ს — მომცეს. „ღე, უთხარ ვანოს, ვაშლი მამცას“.

მამძულ-ი — უვარგისი, ყველასაგან მოძულეებული ადამიანი, არაფრის მაქნისი.

მამწყენ-ი — მიმსამძიმრებელი, ჰირის მოზიარე, სამძიმრის მთქმელი. „მამწყენი ხალხი ბევრი იყო ძრიალა, ისრი ბევრი, რო მამწყენთ შამხტედრი კაცი არ ჰყვანდა“.

მამვლარ-ი — მომხლარი, ჩადენილი, ნამოქმედარი.

მამჯულე — მუშტი გააკეთე.

მამჯულვა — მუშტის შეკვრა, ხელის მოკუმშვა, მომუშტვა.

მამჯულილ-ი — მომუქული, შეკრული მუშტი.

მანაბაგრება — განადგურება, მოოხრება, არევ-დარევა.

მანაგარ-ი — შრომით ნაშოვნი, შექენილი. გადატ. შვილი, შთამომავალი (კაცის მხრივ).

მანავალ-ი — ნატამალი, ნაშთი. „ფქტილის მანავალი არა გოქ“; ჯორცის მანავალი არა აქუ ტანზე“; „ეგეთი მინდორია, რო ქვის მანავალს ვერ ნახავ!“ „კაცის მანავალი არაა სოფელჩი“.

მანაკიდარ-ი, მანაკიდვარ-ი — შორეული ნათესავი, ერთი გვარიდან გამოსული, საერთო წინაპრისა ან ამ მოსაზრებით დანათესავებულ-დამოკიდებული. „მანაკიდარი და ნათესავი? რაი ბედენა! განა ცხო ვინმეა, ჩუენი მანაკიდვარია“.

მანანა — ოჯახის ბურჯი, მოამბე, მშრომელი. „ოჯახის მანანა“.

მანახა-ს — მონახოს. „შენმა დედამ ვბო მანახას, საქონელჩიგათ არ მასულა“.

მანდა — მანდ „ბალლო, რას აკეთებ მანდა“.

მანდილის გადალაკვა — მანდილის გათელვა. მოჩხუბრები მანდილის ჩაგდებაზე რომ არ დაზავდებიან, ამბობენ: „ეგ რაილა ვაჟკაცებია, მანდილი გადალაკეს“.

მანდო, მანდოვ-ი — მონდავი, გამწევი ძალის (ხარი, ცხენი) და სამუშაო იარაღის (გუთნეულის) მო

ზიარე, გაერთიანებაში მყოფი. მიმართავდნენ მაშინ, როცა ერთ მხარეს ჰქონდა ნაკლული (მაგ., ცალი ხარი, ნაკლული გუთნეული) და მეორე მხარე თავისი ნახევრით შეავსებდა. „გიგაი და ნიკო მანდონი არიან“.

მანუელ-ი — გოდრის მოსაწნავი სწორი ტირიფი.

მაჟარ-ი — ერთგვარი ძველებური თოფია.

მაჟაორა-ი, მაჟაურა-ი, მაჟი-ორა-ი — თეთრი მატლია, საქონელს უჩნდება ზურგზე, ტყავსა და ხორცს შუა, ზაფხულობით. „მაჟაურებს ამაჟურიანკე საქონელსა“. საქონელს ზაფხულში ბუზი აჭდება, ზურგზე კბენს და დებს კვერცხს, კვერცხი შედის კანში და ჩნდება ჭია კანქვეშ. ამიტომ საქონელს ზაფხულობით ზურგზე აქვს ხოლმე ბუშტუკები, ამობერილი ადგილები.

მაჟაორებ-ი მრ. — თეთრი მატლები (ჭიები), რომლებიც აქვს საქონელს ზურგზე ზაფხულობით კანქვეშ.

მარი! — 1. მომეცალე, გაიწი, დადექი! „მარი, იქითა ბაღლო!“ „მარი, რას ფეკებჩი მეჭირები!“ „მარილა, ჩე, ნუ დაღუბავ მაგ ბეჩავსა!“ 2. აბა ერთი, მოიტა, მაჩვენე! „მარი, მამე ეგ აქა!“ „მარი, როგორი კართხაი ამაგდისთ!“

მარაგიანი დღე — ღრუბლია-

ნი დღე. „დღეს მარაგიანი დღეა“.

მარან-ი — სახელწოდება ძველებური სახლის იმ ნაწილისა, სადაც ინახავდნენ სასმელ-საქმელს, — საკუქნაო, სენა. „მარანი წინავიცოდეს, ძუელებს ახსონ“.

მარგ-ი — თხების ფილტვების და ღვიძლის ავადმყოფობაა.

მართალასა — მართლა, ნამდვილად (საპირისპ. ტყუილად). ბავშვები კოჭებით თამაშობის წინ შეთანხმდებიან. მართლა (მართალას) ვითამაშოთ, ე. ი. კოჭები წაგების შემთხვევაში დაეთმოთ, თუ ტყუილად, ე. ი. ჩვენ-ჩვენი კოჭები დაგვკრჩეს წაგების შემთხვევაშიცო. „მართალას ვიკოჭავათ თუ ტყუილასა?“ „იილა, უთხარ ბალათასა, ვითამაშათ მართალასა“ (ხალხ.).

მართვა წისქუილისა — წისქვილის მომართვა, გამართვა. „წისქვილი ვერ მოვრთე კარგა“.

მართისა-ი — დეკეული, რომელიც თავის ღროზე (მესამე წლის-თავზე დამაკდება და მოიგებს (საპირისპ. უმართისა).

მართულობა — ცხენის აკაზმულობა.

მარიანობა — ძვ. რელიგ. დღესასწაული, მარიამობა. ტარდება 28 აგვისტოს გერგეტის წმინდა სამების ეკლესიაში.

მარი-და მემეცალე — მომცილდი რა.

მარიწყალ-ი — (მარილწყალი) წათხი, ყველის შესანახი.

მარილგაცხებულა-ი — ერთგვარი ნამცხვარი. „ქერის ფქვილისაგან მოხელდნენ ცომს, გაათხელდნენ და წაუსვამდნენ ყველის მარიწყალის (მარილწყალის) დანალექს, შემოახვედნენ ხაჭაპურის მსგავსად და გამოაცხობდნენ. ნამცხვარს ზემოდან წაუსვამდნენ ერბოს ან კარაქს, ან გამდნარ ერბოში ჩაიწებდნენ და ისე კამდნენ.

მარხლ-ი¹ — დაფშენილი თივა. გადატ. ბაგაში ჩარჩენილი, წვრილად ჩაფშენილი, დანამცეცებული თივა, თივის ფხვნილი. „მამრე მარხლსა საქონელს ძირს საშრობად დაუფენთჲ ბოსელჩი“; „მარხლად ქეუულიყო გაფიცებული თივა“.

მარხლ-ი² — კომპრესირებული ტილოს საფენი მუცელზე.

მარტო — მხოლოდ. „მარტო შენთან წამოვალ“.

მარტოკაც-ი — მარტოხელა ადამიანი. „მარტოკაცი დავრჩი“.

მარტოშკამ-ი — ოჯახის უფროსი მამაკაცისათვის განკუთვნილი სკამი, ნახევრად წრიული, ზურგიანი, სამფეხა (შდრ. ცაშკამა, ჩაშკამა), სავარძელი.

მარტოშკამა-ი — პატარა სკამი სამფეხა, ერთი კაცის დასაჯდომი.

მარტოკელა-ი — მარტოხელა,

უთვისტომო, ოჯახში რომ არავინ ჰყავს.

მარტუა-ი — მარტო. „ცხორჩი მარტუაი ვარკე“.

მარტუებ-ი მრ. — მარტოები, მარტონი.

მარტულელა-ი — ცალუღელი ხარი, ცალი ხარი (ო. ქაჯ.).

მარღ-ი — 1. ბეცი. „მარღი ცხენი გზას კარგა ვერ ხედავს“. 2. გურჯველი ფერის თვალები.

მარღულიან-ი — გესლიანი, ენაკვიმატი, ენამწარე, მასხარა. „ისითი მარღულიანი და ხუმარაი კაცი იყო შიუკაი, რო სიტყოს ვერც ვინ შაუქცევდა“.

მარჩევა — გარჩევა, გაწმენდა, ქვა-ლორღის გატანა სახნავ-სათესი ნაკვეთიდან. „ყანის მარჩევა ვიცოდითჲ, გავსწმენდით“.

მარჩი — მორჩი, გამოჯანმრთელდი, გამარჩი. „ქეიმის დანიშნული წამლები დალიე და მარჩები დროზე“. გადატ. დაამთავრე, გაათავე, შეასრულე.

მარცოლ-ი — 1. მარცვალი. წისქვილის ქვებში (დოლაბებში) ჩამავალი მარცვლის ოდენობა. „მარცოლზე როგორაა წისქვილი! — მარცოლი მკლედ იყო და ეხლა და მოუმატე“. **მარცოლს ისხლეტს** — ნაველადან დოლაბში სწორად არ ჩადის, იფანტება მარცვალი. „წისქვილი მარცოლს ის-

ხლეთს"; მარცხულის ხაკლებათ — ნაველას ასაწვევ-დასაწვევი ბაწარი, ხვიპირიდან მარცხლის მიწოდების მომწვესრიგებელი. ერთი მარცხოლი — ერთი ბეწო, ცოტა, მცირე, პატარა, ციცქნა. „რაისთუი ერთი მარცოლი კონა (ფიჩხი) მაგიტანია“. 2. ჩვ. მრ. მარცხულები — მამარის სასქესო კვერცხები (მდრ. საბა — ყუერი). „მამას ერთაცნა ჰელი, მარცხულებზე თურჲე წეველა“; „ბალღს მძიჲე აუწვევია და მარცხულები ჩამოსტულია“; 3. ერთად შეგრეხილი ძაფის წვერი (მდრ. ღოლი, გალი). „გაესწუჲეტ მარცოლს... თითო მარცხულად ვთული თითო გალსა“. მარცოლი — ეს არის ყველა სახის მარცხლულთაგან ერთი ცალი მარცვალი. გადატ. იტყვიან პატარა ტანის კონტა ადამიანზე.

მარცხე — მარცხიანი, სახიფათო. „მაგაზე ნუ წახლო, მარცხე გზა!“

მარხვა — ძვ. ეთნ. უწოდებდნენ მარხვის სიმბოლოს — ნაცრით გატენილ ბურთს ან თოჯინას ფიტულს ირგვლივ ურჭობდნენ შვიდ ფრთასა და პატარ მშვილდ-ნისარს, ჰკიდებდნენ ჰერში დიდმარხვის დამდეგს ბავშვების დასაშინებლად, რათა სახსნილო საქმელი არ მოეთხოვათ. ყოველი კვირის გასვლისას თითო ფრთას აცლიდნენ და ბავშვებს ანუტეშებდნენ — მარხვას შვილები ეხოკებო. აღდგომა

დილით ბავშვები ჯოხების ცემით მარხვას გაადგებდნენ. წინა დღეებში მღეროდნენ: „ღღეს წითელი პარასკევი, ხვალ შაბათი თენდებო, ხვალეზე რო კუირა მოვა, მარხვა გაჩანჩალდებო“ (ხალხ.).

მარკე — ავი, ცული. „ძრიალ მაგარი. მარკე მამა მყვანდა“, „მარკე დედაკაცია“. გადატ. ძნელი, გასაკირი. „მარკე საკრელი შეშა“, „მარკე სათიბია“, „მარკე მასარიგებელი კაცია“. გადატ. იტყვიან ავ ძაღლზე. „ჩუენი ძაღლი ძრიალ მარკეა“; „ჩემს ბიძას მარკე ძაღლი ჰყავ“.

მარკეა — მაგარია, ცხარეა (იტყვიან არაყზე და წიწაკაზე). „ქანური ჰაჲის არაყი მარკეა“, „მარკე წიწაკაი შამხუდა და პირი დამწო“.

მარკილი-ი — მარხილი „თოვლზე სათრევი“ (საბა); თოვლზე სასიარულო უთვლო საზიდარი. გადატ. ცოვა, პატარა მარხილი, რომლითაც ზამთარში თოვლზე ბავშვები ცოგაობენ.

მარკვილის უბე — ცხრა ხუთეულისაგან აგებული ძნა. ძირითადი ერთეულია ხუთი ძნა ზედიზედ აგებული (ორ-ორი ძირს და ერთი ზემოდან ეფარება), ე. ი. ხუთეული, ხუთეულა. „ოთხი-ხუთი ხუთეულისაგან აგებული ძნა არის წერო, წერა ან წერი, კალოზე აგებენ რამდენიმე მარკვილის უბეს კონუსისე-

ბურად და ეძახიან კუთულას, თუ სიგრძეზე აგებენ ზვინივით, ეწოდება ურმეული. ცხრა ხუთეულს რო მაჰკრეფდი, იმას ააგებდეს ერთად და მარკილის უბე ექტინა“. ე. ი. 45 — ძნა.

მარკილის ცხტირი — მარხილის წინა ამოხრილი ნაწილი.

მარჯაკალ-ი — მაჰანკალი, შუამავალი, შუაკაცი. „ნათესავს ამარჩევდეს და იმას გაგზავნიდეს მარჯაკალად“.

მარჯაკლობა — მაჰანკლობა (ო. ქაჯ.).

მარჯუე-ა — მარჯვეა, ადვილია, იოლია, ყოჩაღია, სწრაფია, გამრჯეა.

მასაგებთაა — მოსაგებია, მალე მოიგებს (იტყვიან შინაურ პირუტყვზე, როდესაც მოახლოებული აქვს მოგება). „ძროხა მასაგებთაა, გარეთ არ უნდა გაუშო, ცივი წყალი არ უნდა დააღვინა, თორა მებერწდება“.

მასაგონარ-ი — მიცვალებულის სუფრიდან დავრდომილთათვის, ავადმყოფთათვის და მოხუცთათვის გაგზავნილი სასმელ-საჭმელი პატივისცემის მიზნით.

მასასიზმრებ-ი — დასასიზმრებელი. „ეგ რაილა მასასიზმრები იყო?!“

მასალოდნია — მოსალოდნელია.

მასაწყენად მივდივარ — მისამძიმრებად მივდივარ.

მასაკველ-ი, მასაკველავ-ი — მოსაძებნი, ხელში ჩასაგდები. „ეგ არცა წოგვივა, ადვილი მასაკველია“ (მასაკველავია).

მასკულევი-ი — ვარსკვლავი. „ცა მასკულევიებითაა მაჰედელი“.

მასკულევის გათხოვება — ვარსკვლავის მოწყვეტა, მეტეორის გაელვება; გადატ. ფიგურ. სწრაფად წასვლა, გამოდევნება. „ეგ კაცი როგორ მაწყუტეტილ მასკულევივით გავარდა“.

მასრებ-ი — ვაზნები. იგივე ვაზნები იხმარებოდა ჩოხის სამკრდე ქილებად.

მასუნებ-გასუნებ-ი — ნაკლები წვალეებით ბევრის გაკეთება და კარგი ცხოვრება.

მასუკან — მას შემდეგ. „მასუკან გონჯა ვარ“.

მასუნსულებ-ს — სუნსულით, ყნოსვა-ყნოსვით მოდის, იტყვიან ძალღზე.

მასხლეტა — დაღუპვა, ამოგდება. „ვაი, ჩემს მასხლეტასა, ჩუენს კაცს ვინღაც შამაჰკულომია!“ გადატ. ფარიდან, ჯოგიდან მცირე ნაწილის მოწყვეტა, მოცილება. აქედან მასხლეტს — ფარიდან, ჯოგიდან, ბევრიდან ნაწილს გაიტაცებს, გაირეკავს. გადატ. უცებ გააქროლებს ცხენს. გადატ.

ტუძუს მოაშორებს. „ბალღმა უცბად მასხლეტი ადგილიდან ცხენი და წუთზე თოლს მიეფარა“.

მასხლეტილ-ი — დაღუპული, ამოგდებული; უვარგისი. „აუ, მასხლეტილი, რაილა უნდა ეშუელას ეხლა!“ „მასხლეტილი კაცია“. გადატ. ჩამოცილებული, ჩამოშორებული, მოწყვეტილი. „მეორე დღეს მთაჩი ოთხი მასხლეტილი ცხორი ვიპოვე“.

მასხლეტილა დუშმნის კერა-ი — წყევლა: დაღუპულა, ამოგდებულა, ამოწყვეტილა მტრის კერა.

მატლავ-ს — მატლებს აყრის, მატლები გამოუდის. „ცხორს სიცხეჩი ღმატლავდა დუმეძჩი და ბარკლებს შუა“.

მაუდიოდა — მოუდიოდა, მოყავდა. „სებას ურმით ვინდაც კაცები მოუდიოდა“.

მაუჩნევი-ი — ძროხის მაკეობის ბოლო თვეების, მოგების პერიოდის შეუშინეველობა. „მაუჩნევემა მაიგა კბო“.

მაფატკრინებენ — მართობენ. „ჩემი შვილიშვილები მაფატკრინებენ და მთელი დღე დაღლას აღარ ვგრძნობ“.

მაფხანთულ-ი — უხეიროდ მოქსოვილი.

მაქილიკებ-ს — მასხრად მიგდებს, აბუჩად მიგდებს.

მაქნა — მოქნა, ტყავის დარბილება.

მაქოთება (მააქოთებს, მაქოთდება, მაქოთებული) — ამბის გაერცვლება, ხმის მოღება. „ერთხანობაზე მაქოთდა — მიწა უნდა იძრასო“.

მაქონებულ-ი — ნაშოვნი, შენაძენი. „ცოტა ხნის წინ ჩემი მეზობელი ღარიბი იყო, ეხლა კი ბევრი აქუ მაქონებული“.

მაქუ — მაქვს. „მე ამ თუეჩი შუბებულება მაქუ“.

მაქუსვლა — გაქცევა. აქედან მაქუსლა — გაიქცა.

მაქუშვა — მოღრუბვლა. გადატ. მოღუშვა, მოწყენა, გაბრაზება. აქედან მაიქუშა — მოიღრუბლა, მოიღუშა, მოიწყინა.

მაქუშილ-ი — მოღრუბლული, მოღუშული, მოწყენილი, გაბრაზებული.

მაქცევა — მოქცევა, ქათმის საკვრცხედ მოვსება.

მალობილა-ი — ბაკი, შემოღობილი ადგილი პირუტყვისათვის. „ზაფხულჩი ცხორი ღამე მალობილაჩი გუედგა“.

მალრეკ-ს — მოიყვანს, მოიწევს, მოიპატიუებს. გადატ. იტყვიან საქონლის მორეკვაზე. „გოჩაი ბაღლებს მალრეკს“; „სალამოზე კბებს მე მოვლრეკ“.

მალუპავ-ს — დაკარგავს, მოიშორებს. „მალუპე ეგ რვეული აქათითა, ისრი დაგითული“; „ცხორი არცა მაილუპას“.

მალუპულიყო — მოგვცლოდა, წასულიყო. „ნეტარ ეს ლოთი მალუპულიყო“.

მალუღვა — მოკუნტვა.

მალუდილი-ი — მოკუნტული.

მაყა — სვილის ნალეწი, ბზე. „როცა სწილი გავლეწითყ და დარჩებოდა ბზე, იმას მაყას ვეძახოდით“.

მაყოყოჩებულ-ი — გამოკეთებული, მომჭობინებული.

მაყრა (მაჰყრის, მაიყრება, მაყრილი) — 1. სიმსივნის მომწიფება, დაჩირქება. „დააცალე, მაიყრება სამბო და მამრე გაჩურჩე, საპირავად მაყრილია სამბო“. 2. მოხდა. „რძეს ღალა მოჰყარე“.

მაყრილან — შეყრილა ხალხი. გადატ. შეიქნენ, გახდნენ. „ჩემი მამა-პაპანი ბებრები რო მაყრილან, მაში დაჯოცილან“.

მაყრანდუცა-ი — ბლტ. მხალია.

მაყრანწელა-ი — ბოტ. დიყინჯორა (ქართლ. ღრინჯოლა), მაღალი, თეთრყვავილიანი მცენარეა, იკმევა. ჰყიმი (ა. მაყ.).

მაყუღვარ-ი — კარდაკარ მოსიარულე, მოხეტიალე, უსაქმუ-

რად დაყუღებული. „ეს ჩუენი მეზობლის ქალი სუფთა მაყუღვარია“.

მაყუღრობა — მოხეტიალობა.

მაშაა! — თანმობის შორისდებული — მაშ!, რასაკვირველია!, რათქმა უნდა!, როცა ადამიანი რამეზე თანახმაა, ჰო! დიახ.

მაშაებლო — დანაშაულის მქნელო, შეცდომის გამკეთებლო, ყველაფერი დანაშაულის ჩამდენო.

მაშავდი აქა — მოდი აქა! (გაბრაზებული ადამიანი ეტყვის ხოლმე თავისაზე უმცროსს).

მაშანშვლა — მონაგვიანება, რისამე მიყრა — მოყრა აქეთ-იქით. „ყანაჩი ნაგვეი იყო მაშანშულული და ლამაზ გავშალე“.

მაში — მაშინ, იმ დროს.

მაშილა — მხოლოდ მაშინ.

მაშიც — მაშინაც. „მაშიც გითხარ, მაგას მეთქი მეეშუი“.

მაშდილი-მარღუელ-ი — დანგრეული, ძალიან დაზიანებული ინსტრუმენტი, ხელსაწყო. გადატ. იტყვიან ადამიანზე, მოშვებულ — მოღუენებული.

მაშობა — მოშორება, თავიდან მოცილება ვისიმე. გადატ. მოღუენება.

მაშუელეება — დახმარება, მიხმარება.

მაქალ-ი — წითელი დოქი, სპი-

ლენძის, ფეხიანი, აქვს სახურავი და უური.

**მაჩალვა (მაჩალავს, მაიჩა-
ლება: მაჩალული)** — კალოზე გალღეწილი ძნების ზედაპირიდან ჩალის (ბზის) მოცლა. დარჩენილ ქვემო ნაწილს ამოაბრუნებდნენ და იწყებოდა ხელახალი ლეწვა. „რამდენი კალო გალღეწე? — ორი გავლეწე და მესამე კი მოვჩალე“.

მაჩატუი მიწა — სხვადასხვა ფერის შერეული მიწა. „ფხელშეს ძირჩი მაჩატუი მიწაა, იქიობა ცხოდაცხო ფერთ არის აქრელებული“.

**მაჩორიჩება (მაჩორიჩებს, მაჩორიჩდება, მაჩორიჩებუ-
ლი)** — დამორჩილება, დაყოლიება, დათანხმება. „ბევრი არ ველაპარაკე, ჩქარა მავაჩორიჩე“.

მაჩუეჩქილი-ი — წამოზრდილი, წამოჩიტული, მოსწრებული. „განაღა ბატარაია, მაჩუეჩქილი ბაღია“.

მაჩხ-ი — 1. მოუსვენარი, ცელქი ბავშვი. „მაჩხი ბაღია, არც თითონ სუენობს, არც ცხუებს ასუენებს. 2. შეუხედავი, გამხდარი ადამიანი.

მაჩხი თოლ-ი — სუყველაფრის დამნახველი თვალი, რომელსაც არაფერი გამოეპარება მხედველობიდან.

მაჩხალა-ი — მაშხალა, ჩირალ-

დანი, ძველებური სანათებელი მოწყობილობა; რკინის ფეხიან შანდალზე იდგმებოდა თუნუქის ჯამი, რომელშიც იწვოდა ჩირალი ან ქონში ამოვლებული ბამბა. „ციხეჩი ანთებდეს მაჩხალასა“.

მაცადინობ-ს — მეცადინეობს.

**მაცქერა (მასცქერს, მაიც-
ქერს)** — შეხედვა, მოხედვა, ნახვა, ყურება; პატრონობა, მზრუნველობა. „ხშირ-ხშირ მამცქირე, იქნებ ავად ვვლები და ვინღა შენს მეტი ჩემი პატრონი! მაიციროდე ჩემკე!“

მაცქერითაა — მოხედულია, მომჯობინებულია, მოკეთებულია. „ძრიალ გონჯა იყო, ეხლა კი მაცქერითაა; მაიციკრა — მოიხედა, გამოკეთდა. „ბევრი იავადა, ეხლაღა მაიციკრა“.

მაცქულეფილა-ი — საუბ. გამხდარი ადამიანი, გასაწყლებული შესახედაობისა. „მაიციულეფილაი კაცია“.

მაცქულეფმილ-ი — ტანად დაბალი და ლამაზი ადამიანი.

მაცუცუნდება — მოცუნცუნდება.

მაცუცქნილ-ი — ძალიან პატარა, იტყვიან უფრო ადამიანზე.

მაძულეებულ-ი — ადამიანი, რომელიც არავის არ უყვარს.

**მაძურწვა (მაძურწავს, მაი-
ძურწება, მაძურწილი)** — გა-

ქცევა.

მაძუტგვა (მაძუტგავს, მაიძუტგება, მაძუტგილი) — გაქცევა, მოკურცხლვა, ერთბაშად მოწყვეტა და გაქცევა.

მაძღარა-ი — მაძღარი, ყველაფრით უზრუნველყოფილი.

მაწადმართებელ-ი — ძველი მოხეური დიდი ოჯახის უფროსი, კეთილი გზით წარმმართველი. „მოვიგონოთ ჩუენი ძუელი მამები და მაწადმართებლები“.

მაწევარ-ი — მაწევარი, მოპატეე. „მაწევარი მაწევარზე მიუგზავნა და მაინც არ წაჰყვა კორწილჩი“.

მაწივრობა — ყუათი. ყუათიანი საჭმელი (იტყვიან ხორცზე, ერბოზე, კვერცხზე, ნაღებზე და მისთ.). „ერბოს დიდი მაწივრობა აქუ“.

მაწიკა-ი — თხელი, აქა-იქ ამოსული ბალახი.

მაწიპწავ-ს (მაიწიპნება, მაწიპნული) — თავს მოუყრის, შემოამრგვალებს გაშლილი, გაბრტყელებული ხინკლის ცომის ნაპირებს. „მამრე გულჩი ჩავსდებთ და ძეწილ კორცს, მავსწიპნავთ ლამაზ და ჩავყურით მასახარშავადა“.

მაწიპწულ-ი — ლამაზად შემოხვეული ხინკალი. გადატ. მოკანძული, მოპრანჭული. „რას მაწიპწული ზინხა?“

მაწორთებს — მაზმორებს.

მაწუდილ-ი — იტყვიან ნაადრევად მომწიფებულ გოგოზე.

მაწუნეულ-ი — ნაწუნევი, ნატანჯი, ვინც იწვია ძნელბედობა, გაჭირვება. „ისრი იყო ქიშტებისაგა მაწუნეული, რო გახსენება აღარ უნდოდა“.

მაწუბვა (მასწუბავს, მაიწუბება, მაწუბილი) — დახურვა, მოკუმვა, დახშობა. „მაწუბუე პირი!“ „პირმაწუ[მ]პილი იჯდა, არც რა შეუტამია და არც ჳმა ამოულია“.

2. მაწუბპილი — გადატ. გაყვინიზებული, გაყოყორიებული. „ისრი მაწუბპილი იჯდა, ითამ ჩემისთანა აღარც ვინაა აბაო“. 3. მაწუბმწილი ხალათი — ვიწრო, შემოჭერილი ხალათი.

მაჭ-ი — ცაცხვი.

მაჭაჭკელა-ი, მაჭეჭკილა-ი — მოჭეჭკვის, დაკეტვის შედეგად სხეულის ნაწილზე (ჩვეულებრივ, ხელებზე) კანქვეშ სისხლჩანატევი ადგილი (სნო).

მაჭიყელა-ი — ხის საქერქავი, სათლელი დანა.

მაჭლეკა (მაჭლეკ-ს, მაიჭლეკება, მაჭლეკილი) — ოთახის დასვრა ტალახიანი, თოვლიანი, მტვრიანი ფეხით; არევ-დარევა, მიყრა-მოყრა. „რაისთუი მასკლეკე აქაობა?“

მაჭოქყილ-ი — წამოზრდილი

(მღრ. კოკცი). „მაკოკცილი ჳბოა“.

მაკრესა (მაკრესს, მაიკრი-
ხება, მაკრესილი) — მოჩუქურ-
თმება (მღრ. მაკროლილი). „აკო
დანაით მაკრისა“; „ნაირ-ნაირ მაკ-
რესილი სახლი აქუ“.

მაკროლილი-ი — მოკრელებუ-
ლი, კრელად მოვლებული; მოჩუ-
ქურთმებული. „მაკროლილი ხალა-
თის საყელო უჩნდა“.

მაკყირობელა-ი — ცრურწმ.
ავი სული, ეშმაკი. „ამბობენ, ემათ
სახლჩი მაკყირობელაი ხყუნდაო“;
აშინებენ ბავშვებს: „ნუ სტირი,
თორო მაკყირობელაი მოვა და წა-
გორის!“

მახამხნ-ის — მოძოვს, ბოლო-
მღე შექამს, ჳამას მოითავებს. „ჯერ
ნუ დაამბავ ძროხასა, ცოტასა ბა-
ლახს კიდევ რასმე მახამხნის“; „რა-
იც თივა ეყარა ცხენსა, სულ მაუ-
ხამხნია“.

მახარობელი-ი — ქორწილში
იცოდნენ: ნეფე მაყრებს დაავალებ-
და, რომ ჳვრის დაწერა ეხარებინათ
მისი შშობლებისათვის. მღვდელი
როგორც კი ჳვრისწერას მორჩებო-
და, რამდენიმე მაყარი მოახტებო-
და ცხენს და გააჳენებდა, ვინც პირ-
ველი მივიდოდა ნეფის სახლში, ის
იყო მახარობელი. ნეფის შშობლე-
ბი მახარობელს ასაჩუქრებდნენ.

მახგლიჯისკე — მოგლეჯდა
ხოლმე.

მახისფეცობა (მაახისფე-
ცებს, მახისფეცდება) — ვულგ-
მოთრევა, მოსვლა. „ნეტარ რამ მა-
ხისფეცა ამ ალივანზე?“

მახორკა-ი — თამბაქო.

მახრენკა (მახრენკს, მაიხ-
რინკებს, მახრენკილი) — მო-
ხრა, მოკაუქება. „მახრენკილი
ცხტირი“; „მარკილს წუერები მა-
უხრინკა“.

მახტა — წლიური საკომლო
გადასახადი.

მახტდება-ა — შეეკიდება, შეებ-
მება. „გუგუცაი და ხუხუნაი
მახტდეს ერთურთსა და გუგუცამ
წააქცია“.

მახუე — მონვედი.

მახუილი-ი — ასკილის მოკრი-
ლი ყლორტი. ძველი ახალი წლის
სალამოს (13 იანვარს) ასკილის
ყლორტებს დადებენ სახლის ფან-
ჯრის რაფებზე, საქონლის სადგომ-
თა ფანჯრის რაფებზე, რათა ოჯახი
და საქონელი დაიცვას ავი სულები-
საგან.

მახუნი — საფუარი, ცომის ხა-
ში ასაფუებლად. გადატ. ფქვილე-
ულის მჟავე ფაფა (საჳამადი). ჳა-
მის დროს ფაფაში ჩადებენ ერბოს
და ისე ჳამენ.

მახუნიანი პური — საფუა-
რით, ხაშით მოზედილი ცომისაგან
გამომცხვარი პური.

მაფხრუწიყო — დაღმეკოდა,

დაღარვოდა სახის კანი. „სიბერის-
გა ბაბოს სახის კანი მახვხრუწი-
ყო“.

მახვლება — მოხლება.

მაჯაფრვა — გადაკარგვა, მი-
მალვა, დაკარგვა.

მაჯაცი — ძნელად დასამუშა-
ვებელი მატყლი, მაგარი და ერთმა-
ნეთში არეული. „მაჯაცი მატყლი
შამხუდა, ძლივდა გავჩეჩე“.

მაჯარობელნი — ერთ ძროხას
ადევნებული რამდენიმე მოზვერი.

მაველა — მოხელა, იშოვა, იპო-
ვა. გადატ. მოზილა და ააგუნდავა
ცომი. „ქალამ წელა ცომი მაველა“.

მაველე — მოზილე და ააგუნ-
დავე ცომი.

მაველთავს — მოხელავს, მო-
ძებნის, იპოვის“. გოგიშუი, ან მავ-
ველავთ ან შევევოცებიოთ“.

მაწაველა — ჩიტია პატარა,
გაზაფხულზე მოდის და გვიან
შემოდგომამდე რჩება, — თონიტა-
რა, ბოლოქანქარა.

მაწენცვლა — ნამგლით გამო-
თიბვა, მოთიბვა; მომკა. „გუში მთე-
ლი ბეგი სულ მავწენცლე“.

მაწირება — მოსვლა-მოთრევა-
სავით.

მაჯაგანა — მაჯაგანი, ცხვრის
ტყავის მოსაქნელ-დასამუშავებე-
ლი ხელსაწყო. მოკაუტებულნი ხის
თავში ჩამაგრებულია ფართო და-

ნა, იგი ბასრია, ბოლოში აქვს ღვე-
დი და ფეხის ჩასადგმელი რგოლი.
მაჯაგანი ასუფთავებს ტყავს და არ-
ბილებს. გადატ. გასალესად მიგდე-
ბული ძველი ცული, დანა, ნამგალი
და მისთ.

მაჯახალი — მხ. — ყბა. „ის თოფი
იმ კაცსა შიგ მაჯახალი მახუდრი-
ყო“; „დააყენელა მაჯახალი!“

მაჯახლები — მრ. — ყბები.

მაჯეჭკელა — **მაჯეჭკელა** —
მაჯეჭკილა — **მაჯეჭკიველა** —
1. იგივეა, რაც მაქეჭკელაი — და-
ქეჭკვის შედეგად კანქვეშ სის-
ხლჩაქცეული ხალისნაირი ადგი-
ლი. 2. კოყიყი, კოყრი, კორძი. ხე-
ლის გულზე ან ფეხის ტერფზე
გამოსული ბებერა. „ისრი მალ-
ნებს მაჯეჭკელაი, რო ფეჭზე ქალბა-
ნი ვერ ჩამიცმია“; „ველებზე მა-
ჯეჭკიველები აქუ“.

მაჯეყვა — დაღლა, დაქანცვა
(ო. ქაჯ.). „ღღეს ბევრი საქმე გავა-
კეთე და მავიყეყე“.

მაჭკულევეს — მოსთხოვს, მო-
ითხოვს.

მაჭქენცს — ბევრ ნივთს თუ
პროდუქტს მოიტანს, ყველა კუ-
თხე-კუნჭულს აავსებს.

მაჭქუსავს — მოსვრის, გაა-
ჭქუჭყიანებს.

მაჭვხრუწოლა — დაღმეკო-
ლა, დაღარვოლა (პირისკანი).

მაჰველაჲ-ს — იბოვნის, იშოვნის.

მბილი — რბილი.

მბილია — რბილია.

მბლავან-ი — პირუტყვის (უმთავრესად ცხვრის) ეპითეტია. „მბლავანი არა მყავ“.

მგე — შვილის მშობელი საქონელი (ე. ი. მომგე საქონელი).

მგებარ-ი მხ. — მიცვალებული სული.

მგებარნ-ი, მგებრები მრ. — ძე. ცრურწმ. სულთმობრძავ ადამიანთან მოდიან, ეგებებიან მიცვალებულთა სულები — მგებრები, მგებარნი — საიქიოში გასაცილებლად. მგებრებს მიცვალებულის სული მესამე დღეს მიჰყავთ ზეცაში. „შიაწყალას მიცვალებულნი ღმერთმა თავის მგებრებით“. „მგებრებს მიელეპარაკება (= ბოდავს)“.

მგებინ-ი — შემგებებელი, დამხვდური. „მეფემ ცხენ-ურემი გაგზავნა შასაგებებლად, როცა მგებინები წავიდეს, მეფე სასახლეში დაბრუნდა“.

მგელზე მქოდმია-ი — ეძახიან დაცივნით ავ დედაკაცს. „ჩემი მტერი მაგას ასძრახდეს, უბედური დედაკაცია, მგელზე მქოდმია!“

მგვან-ი — მსგავსი.

მგვას-ი — მზგავსი.

მგლის ბურნუთა-ი — ბოტსინ. კურუსელი, კუსკუსაი, ხმარობენ მოყინულის წყლულის მოსამშრალეებლად.

მგლის პირის შაკვრა — ძე. ცრურწმ. დამე გარეთ დარჩენილი პირუტყვი მგელს რომ არ შეეჭამება, პატრონი ტომარაში ჩადებდა ცულს, სავარცხელს და რიყის ქვას, პირს მოაკრავდა და ჰერში დაკიდებდა, თან ილოცებოდა: „მგელს ტომარასავით პირი შეეკრას, ცული თავში მახუნდეს და ქვა პირში ჩეღვას!...“

მგლობა — თამაშია: რამდენიმე ბავშვიდან ერთი „მეცხვარეა“, ერთი — „მგელი“, დანარჩენები „ძაღლები“, ხოლო მათი ქუდები — „ცხვრებია“. მგელი ქუდს გაიტაცებს, მეცხვარე დაუსტვენს და გამტაცებელს ძაღლები დაედევნიან, თუ გამტაცებელმა ქუდი ადგილამდე მიასწრო, გამარჯვებულია.

მგლუჲ-ი — გლუვი, უხორკლო; სწორი ზედაპირი.

მგორავან-ი — მგორავი, ეპითეტია ხილისა და კარტოფილისა.

მგუანა-ი — ბუტია. „ისითი მგუანაი ქალაია, რო შიშით ვერ ამიძრახია“.

მგუირგალი ქერ-ი — მრავალმარცვლიანი ქერი, თავთავი შედარებით მოკლე აქვს. მგუირგალი — მრგვალი.

მდგომიარობაჩი — მდგომარეობაში.

მდინარობა — მიმდინარეობა, მსვლელობა.

მდომი — მნდომელი, მსურველი. „ვინ არის მდომი, იყიდას ჩემი ძროხა“.

მდოგი — ბოტ. მდოგვი, შალგი, მცენარეა, იჭმევა.

მდორნე — ნელი, წყნარი, იტყვიან მდინარის დინებაზე. გადატ. ოდნავ, სუსტად დაბრუნებული თითისტარით დართული ძაფი. მოშვებული, დაუჭიმაფი.

მე! მეე! მეეე! — გაკვირვების შორისდებული.

მებანე — ბანზე მსხდომი. ძვ. ცრურწმ. ავი წინასწარმეტყველი. „ვინც მაკულებოდა, იმის ბანზე დასხდებოდა სამი გულმაგარი ვინც იყო — მებანე — და იტყოდეს იმ კაცს, რომელიც ემის შემდეგ მაკულებოდა“.

მეგოდრე — პიროვნება (მამაკაცი სიძის ოჯახიდან), რომელიც იბარებს პატარძლის შვითევს.

მედგარ-ი — ბოტ. ბალახია — შავბალახა, რევმატიზმის წამლად იყენებენ, მტკივან ადგილას ადებენ, ზოგის ცნობით, გამხმარი და დანაყილი სახით ჭრილობებზე მოსაყრელად იხმარება.

მედან-ი — მოედანი. „რუსთაველის მედენი“.

მეეკულია — მოეთხოვა. „მეზობელს თავის ფული მეეკულია“.

მეელე — მეველე, სახნავ-სათიბების მცველი.

მეელი-ს — მოელის, ელოდება. „დედა თავის შვილს მეელის“.

მეელა — მიელო. „ჩემს დას საჩუქარი გაუზზავნე და იმ დღესვე მიელა“.

მეექორცორება — მოეფერება, მოუალერსებს, მოეპირფერება.

მეელება — წაერთმევა, აღარ ექნება. წყევლაა: „მეგელას პელები!“ „პელებიმც მეელება ემ ხის მამკრელსა!“

მეეშუელეობდა — მიეშველებოდა, მოეხმარებოდა.

მეეწირე — უპატივც. მიმართვით — მოეთრე (მოდი). მეექირა — მოეთრია (მოვიდა).

მეზიდა — მეპატიუა, მექაჩა.

მეზიდება — მეწევა, მექაჩება.

მეთაფლია-ი — ფუტკარი. „მეთაფლიაი კაზარები ჰყავ“.

მეთოხლე — მწყემსი, რომელსაც თოხლი ცხვარი ჰყავს ჩაბარებული. „თოხლს მეთოხლე მწყემსი გაჰყვებაკე თანა“.

მეთუეურნი — მეთვეურნი, ერთ თვეს დაბადებულნი, ტოლნი. „ეს ქალ-ბაღლი მეთუეურნია“.

მეკალათე — პიროვნება, რო-

მელიც ბერიკობის დროს ყველ-ერ-ბოს და კვერცხს აგროვებდა კალათში. „იქნებოდა მეკალათე, მუდღით სუყელათა... ბევრს ყველ-ერბოს გამაიტანდეს“.

მეკიდებიან — მედავებიან, მთხოვენ.

მეკოდე — სასმლის (ღვინო, არაყი, ლუდი) მნე ლხინში ან ქელეხში (სინ. მეჩანჩხე). „იაგორაი მეკოდედ დეეყენა ჯორწილჩი“.

მეკოლყუნე — ადამიანი, რომელსაც სჩვევია სხვისი ნაკვეთის გადახვნა, კვალისა და ყუნის გამორუდება თავის სასარგებლოდ. „მეკოლყუნე კაცია, არა სცხუნენიან რა!“

მელისკუდა-ი — ბოტ. სამკურნალო ბალახია ერთგვარი, ფარსმანდუკი, რომლისაგან ამზადებენ (დაჭრილის) ჭრილობის მოსაშუშებელ წამალს (ალ. ყაზბ., II, შ. did.).

მემათრავე — დოლის ხელმძღვანელი და მეთვალყურე, სტარტის მიმცემი, მათრახების შემრჩევი დამრიგებელი.

მემართლებ-ი — მერჩი (რას მერჩი). „რაისთჳი მიწყევ შვილებსა, რას მემართლები“.

მემარტუნე ჯარ-ი — ბებერი ჭიხვი, რომელიც ფარისაგან განმარტობით დადის.

მემდომე — მდომელი, მსურვე-

ლი.

მემედის ქონამდე მოსიარულე — უშიშარი, შემმართებელი. „ესრე დაიტირებდეს: „შე მემედის ქონამდე მოსიარულეო“.

მემეშო — მომშორდა, ჩამო-მცილდა. „ლოთი ქმარი მყევანდა დაროგორციქნა, მემეშო“.

მემეშუელე — მომეხმარე, მხარი დამპირე. „მძიმე ბარგი მაქჳე და მემეშუელე შინამდე მიტანაჩი“; „ორ კაცთან უნდა ვიჩხუბა და არ მემეშუელები“.

მემეცალე — მომშორდი. „აბა მემეცალე! მაგ კარტონას მე მოვსთხრი“.

მემეწია — მომეწია, წამომეწია.

მემეხლა — შემეხო. „ნანაი მემეხლა“.

მემინდია-ი — ეგოისტი, პირი, რომელიც მხოლოდ და მხოლოდ მეს ემსახურება.

მემინდიობა — ეგოიზმი, თავისთავის სიყვარული.

მემიჯნე — მომიჯნავე, მოსაზღვრე, მეზობელი (მაბულის, ეზოკარის და მისთ.).

მემრე — მერე, შემდეგ.

მემრენის, მემრენისა — შემდეგ, მერმე.

მემრე რაი — მერე რა.

მესწორე — მოძვ. სწორი, ტო-

ლი, უფლება-მოვალეობით თანაბარი. „ძველებურ ოჯახში უფროსი კაცი იყო, ღედაკაცებსაც ჰყავდა თავისი უფროსი — დიასახლისი, მუცროსი რძლები თუ იყო, იმათ მესწორე რძლები ექუნა. მესწორე რძლებივით პირი აქუ ერთურთან მიჩნეული, ეს მესწორე რძლები ზოგჯერ ჩხუბობდეს, საქმეში ვერ რიგდებოდეს, ემაზე იტყოდეს: მესწორე რძლებივით აკიდებულნი არიან“.

მერდინის დროშა — მერდინისაგან შეკერილი დროშა.

მერკა-ი — ძველი საწყაო.

მეტლად — მეტად. „მამაი იფრო მეტლად მიყორს, ვიდრე დედაი“.

მეტყუპეობა — ორბატცინაობა, ტყუპიანობა.

მექორცოლიები — მელაქუციები. „რას მელაქუციები, თუ რაიმე გინდა, პირდაპირ მითხარ“.

მექოხე — ზაფხულის დროებით სამთო თავშესაფარში მყოფი, ვინც ცხვარ-ძროხას წველის და იქვე ცხოვრობს.

მექცევა — მენგრევა. „სახლი თავზე მექცევა“.

მელომლე — მოძვ. მზარეული, პურის მცხობელი, ღუმელთან მომუშავე რძალი ძველ მრავალწევრიან მონეურ ოჯახში.

მელონე — მცდელი, მომეცადი-

ნე, ღონისმაძიებელი. მელონესაა ზმნს. ცდაშია. „ეგ რაითაც კაცს გააჯარებს, იმის მელონესაა, განა მამ იმისა, რო ასიამოვნას“; „მე სულ იმის მელონეს ვიყავ, რო როგორმე დემემშიდა მოჩხუბარნი“.

მეყაიშე — მეუნაგირე. „ძაუგჩი მეყაიშეებისაგა იყიდიანკე ფერადი ტყავის კრინტები“.

მეყო — საკმარისია. „მეყო ემდენი მათმენა“.

მეყოდა — (მეკუთვნის), მეკუთვნოდა, მერგებოდა. „ის კაცი ჩემს ნათესავად მეყოდა“.

მეყურება — მესმის.

მეშ-ი — ტარსიკონი (თხის ტყვისაგან კეთდება). ტყავი.

მეშტებ-ი — მესტები, წულამესტი. ტარსიკონით (მეშით) შეკერილი მალაყელიანი, წვივზე მომდგარი მამაკაცის ფეხსაცმელი. ყელი აქვს მუხლებამდე.

მეშულღებ-ი — მოჩხუბრები, ჩხუბის მოყვარულნი.

მეჩანჩხე — ქორწილში ან ქელენში პიროვნება, ვისაც სურსათსანოვაგე აბარია. მერიქიფე — ქორწილში ან ქელენში ღვინისა და არაყის ჩამომსხმელი.

მეცო — მეცვა. „ღღეს მე ახალი ქალბნები მეცო“.

მეცხორული ძაღლი-ი — ქართული (კავკასიური) ნაგაზი.

მეწეუბა — მეწვის. „დანაით თითი გავიჰერ და მეწეუბა“.

მეწეურე — მოძვ. თავი, უფროსი, მთავარი, ზედმგომი. „ამოანი ყოფილა ცინის მეწეურე“.

მეხატე — მოძვ. ხატის მცველი — მსახური. „ქუელად სოფელნი შთან იყო მოწყობილი ხატის სალუდე, ხატის ბეღელი, მეხატეების სადგომი“.

მეხილ-ი — მეხი, მეხიანობა, ქექა-ქუხილი. „ავდარი იყო, მეხილი და ელვა“.

მეჩ-ი — მენჯი. „ცხვრის ხორცის საუფროსო ნაჰერი“.

მეჭურუმება — მებუზუნება.

მზასა ხარ — მზად ხარ.

მზეგადაწეერილთ [ა] — მზის ჩასვლისას. „მზე გადაწეერილთ წავედით და გათენებისასლა ავედით მთაჩი“.

მზემავლილთ [ა] — მზე რომ კარგა ხნის ამოსულია, გვიან. „ლოგოჭიანდა, ცხორი მზემავლილთდა გავშალეთ“.

მზე მაივლის — მზე საკმაოზე ამოვა, უკვე კარგა ძალზე ამოიწევს, მოივლის ცის ნაწილს. გადატ. გვიან. „თიბას ისრი ადრე ვიწყებდით, მზე რო მაივლის, გათავებული გოქ და მთაჩიგათ ვბრუნდებით“.

მზემიწეურებულო — მზის ჩასვლის დრო, როცა მზის უკანას-

კნელი სხივები მთის წვერებს ისევ ანათებს. „სოფელნი მზემიწეურებულზე მოვბრუნდით“.

მზეს ს-თელავ-ს — ფიგურ. მზეზე დადის, ცოცხლობს. „ვსთელავ რაილა ჭერჭერობითა და მამრე კი ვნახათ“.

მზექარა-ი — თბილი ქარი, „ყიზლარის ველებში უბერავს სამხრეთიდან და სწრაფად აღნობს თოვლს“.

მზირ-ი — მზევერავი, მეთვალყურე (ო. ქაჯ.).

მზორ-ი, მზორე — მყუდრო, მზიანი ადგილი. „კარგი თივა... მზორეს ალაგას მადის“.

მზორის თივა — მზისპირა ბაღი.

მზრახვა, ზრახვა — ლაპარაკი. ვემზრახე — ვუთხარი, ველაპარაკე.

მთელ-ი — ცოცხალი.

მთელ-მკუდარ-ი — ცოცხალ-მკვდარი, სიკვდილის პირას მისული (მიყვანილი).

მთელზე და მკუდარზე მისულვა — ლხინში და ჭირში, ბედნიერი და უბედური შემთხვევის დროს ნათესავ-მოკეთებების მისვლა-მოსვლა, ურთიერკავშირი. „მთელზე და მკუდარზე ერთურთი მისულა-მოსულა აქჟთ“; „ჩამამშორდენ, ნურც მთელზე მოვლენ და ნურც მკუდარზე“!

მთიბლები — ბალახის მთიბაკები.

მთის თივა — მთაში დამზადებული პატარა ზვინი მ ფუთამდე. აგებენ პატარა ზომისას სათარზე, რათა ადვილად ჩამოიტანონ მთიდან თრევით.

მთისქარა-ი — აღმოსავლეთი ქარი.

მთრალ-ი — მთვრალი (შდრ. საბა — მთრვალი).

მთხილ-ი — ფრთხილი.

მთხილად — ფრთხილად.

მთორე — მთვარე.

მთორის ლევა — მთვარის ცხრომა.

მთხოვართ მირეკა — მოძვ. წვეულება, ლხინი, რომელშიც გათხოვილი ქალის მშობლები იწვევდნენ მთელ სოფელს პატარძლის წაყვანიდან ორი თვის შემდეგ.

მთხოვართ წწევა — მოძვ. დანიშნული სარძლოს ოჯახში სასიძოს გვარიდან მამაკაცების წვევა ურვადის ჩაბარებასა და ქორწილის გამართვაზე შესათანხმებლად.

მთხოლ-ი — მფრთხალი, მშიშარა (იტყვიან საქონელზე, უფრო ცხენზე). „მთხოლი ცხენია, გაუმთხილდი, არცა გადმაგადას!“

მთხუება — ფრთხება, შინდება. „ზოგი ცხენი ჩიტის აფრენაზეც

კი მთხუება“.

მიაგლი-ს — მიაჯანებს, მიახეთქებს, მიარტყამს. „ცხორი უხნოდ მაიგებს, თუ მიაგალა რასმე ფერცხალი“; „თავი კულას (= სვეტი, ბოძი) მივაგალე“.

მიამთელმკუდარებ-ს — ძალიან მაგრა სცემს, სიკვდილის პირას მიიყვანს.

მიამწიფებ-ს — ვულგ. გადატ. სცემს, მიბუყავს. „შენც მაგრა მიამწიფებდეს, თუ ჩხუბს გაჰვდილი“.

მიარბოლებ-ს — მიარბენინებს.

მიაყენე — მიხურე. „კარი მიაყენე, სიცივე შამადის“.

მიაშლი-ს — მიაყრის, მიაბნევს. „ჩემი ძმის ვორწილჩი დედამ სუფრაზე ბევრი პურ-მარილი მიაშალა“; „ქალამ ვორცწუნენს მარილი მიაშალა და დაამლაშა“.

მიაწაწე — მისწვდი. „მიაწაწე კელი და დანაი მამაწოდე“.

მიაწიეს — მიალწიეს.

მიახლებ-ს — შეახებს, ახლებს, მიაკარებს. „დედავ, მერი ცივ კულებს მახლებს“.

მიაკველთებ-ს — მიითვლის, მიატმასნის (შდრ. ჩააკვლებს). „მეც იმ დამნაშავეებთან მიმაკველთეს“.

მიბეთქჷა — ცემა, გალახვა.

მიბეშტვა — საუბ. დაცინვ. მიბეგვა, მიტყეპა. „მივბეშტე კარგა და მამრე გაჩუმდა“.

მიგვლებია — მითამაშებია, მიცეკვებია.

მიგურემ-ს — პურის დაკეთების, გარჩევის დროს კარგ მარცვალს გამოყოფს ხელით. „იფქლი ტაბაკით მივგურემე“.

მიღე — გაიწიე.

მიღეგა-ი — მოურიღებელი, უცერემონიო ადამიანი.

მი-ს-ღევ-ს — 1. აღვას, მიჰყვება. „გონჯს გზას მიზღევს!“ 2. აყოლილია, უჯერებს. „ჰორებს ნუ მიზღევ, სიმაართლე გაიგოდე!“ 3. ნათესაური და კეთილმეზობლური ურთიერთობის წესებს იცავს, მიჰყვება. „ნათესავეები კი არიან და არ მისღევენ ერთუროსა“.

მიღღეჩი — 1. თავის დროზე, დროულად, ჩქარა. „მოდო მიღღეჩი; მიღღეჩი მოდი, თორო ვეღარ დაგიცდი!“ 2. მუდამ. „შენ მიღღეჩი სულ არ გცალიან“.

მიებლატება — ხელების მოშველიებით მიდის, ადის, მიფორთხავს: „დედაკაცო, ბალღს მიხედე, კედელზე მიებლატება და არ ჩამოვარდეს“.

მიენაბრებ-ა — მიეყრდნობა. „კედელს მივენაბრე“.

მიეყრებ-ა — 1. მოუწევს, შეხვდება; შეეყრება, გადახდება. „დი-

დი მწუხარება და დარდი მიეყარა“; „ამღუნეი საქმე არცა მამყარია“. 2. ფიგურ. მიუვა, ეწვევა. „წელს ბევრი სტუმარი მიეყარა მაგათა“.

მიეხლება — შეეხება.

მივალი-ს — მივა. „ბიძინაი ქალაქს ჩემს დასთან მივალის“.

ღ-მიზეზავ-ს — ძვ. ცრურწმ. წყენს, ვნებს, ზიანს აყენებს — აავადებს ან ამახინჯებს. „თუ ძროხა ავად გაკლებოდა, დაახტევდეს ფითილასა (ილოცებდეს): თუ ღმერთი ღმიზეზავს, გაიხსნებოდა (ფითილა) სწორადა“.

მიზიდე — დახურე (იტყვიან კარების, ფანჯრის და მისთ. დახურვაზე). გაღატ. რაიმეს მიზიდვა — მიტანა: ქვის, შეშის, საშენი მასალის და მისთ.

მიზღიხართკე — მიღიხართ ხოლმე. „თქვენ ზაფხულობით სოფელჩი მიზღიხართკე“.

მითელ-ი — ქსოვილი, რაშიც საბნისა და ლეიბის მატყლს პირველად კერავენ (საპირე).

მიიბირებ-ს — მიიმხრობს, გადაიბირებს.

მიიზღუერთებ-ა — მიიქცევა, დაეშვება. „ვეღარ შაიმაგრა თავი და ლოგინზე მიიზღუერთა“.

მიილუშა — მიიბნინდა, მოითენთა, მოეშვა (სისუსტის ძილის მორევის გამო). მიელუშა.

მიიმხლოვნებ-ს — გადაიბი-

რებს, მიიმხრობს (შდრ. ემსლოვენება).

მიისაბლავ-ს — საბლით მიიკრავს, მოიკიდებს. „აულია ემ ბერასა ბარდანაი, შინ ჩაუწყუთია თორმეტი ფუთი მარილი, მიუსაბლია ზურგ ზე და გამართულა“.

მიიყუყუნენ — მიიმალნენ. „ბალღები ბუჩქებში მიიყუყუნენ“.

მიკუნჭვა (მიკუნჭავს, მიიკუნჭება, მიკუნჭილი) — 1. მიკვრა, მიწებება. „თოვლი მიეკუნჭა ქალბნებსა“; 2. მიყუყუვა, მიტმასნა. „ქათმები ერთად მიკუნჭილიყუნეს“.

მიკუთირცხლავ-ს — მკირჩლავს.

მილამ — მინამ, ვიდრე. „ჩქარე დაკეტე ღუქნები, მილამ მზე არის ცისაო“ (ხალხ.).

მილამდი — მინემ, მინემდე, სანამ. „მალაზიანი მილამდი მე მივიდოდი, პური აღარ იყო“.

მილეთ-ი — ბევრი ხალხი. „მარიანობაზე სამებაჩი მილეთი ხალხი იყო“.

მილეთშილ-ი — გადახრილი, გადაწოლილი. „მილეთშილი კედელია“.

მილუშვა — ჩათვლენა, თვალების მილულვა, მოღუნება, მოშვება, მოთენვა.

მიმადიან — მიდი-მადიან.

მინამ — ვიდრე, სანამ. „მინამ მე არ მოვალ, აქათით არ წახუიდე“.

მირგულივ — ირგვლივ, გარშემო. „მირგულივ მოვხვიო ბატონსა ზურაბის წამოსასხამი“ (ხალხ.).

მისაპარისი — მისაპარებელი, საიდუმლოდ, პარვით მისასვლელი. „უნდა წამოუარა ჩიქუსა იმ მპარესა, საითაც მისაპარისი არი“.

მისაქრება — ქარის საწინააღმდეგო მიმართულებით ამოფარება. „ქარი ამოვარდა და ცხორი ბეჭი მიუსაქრე“.

მისდინოდი — მიდიოდი. „ქლავ გუში სად მისდინოდი?“

მისულა — ჩასვლა, ჯერი, რიგი კოქებით თამაშობის დროს. „ეხლა ჩემი მისულაა“.

მისძახე — იმღერე, სიმღერაში მიეშველე.

მისხალ-ი — წონის ერთეულია.

მიტანებულ-ი — ხარბი, არ საკადრისის მკადრებელი პიროვნება. გადატ. მიღწეული. „სიბერეს მიტანებულ-ი“.

მიტიალება — ბრაზმორევით მიცემა, მიგდება, თავში მიხლა.

მიტკივილ-ი — ტირილი, გლოვა — მწუხარება. „ძრიალ დიდი მიტკივილი გახყვა იმ უბედურ დღეს გაჩენილსა“.

მიუბარ-ი — გამოუთქმელი, უხალისო, უინტერესო.

მიუბერავ-ი — მოუხდელი, ნაღებმოუცლელი. „მიუბერავი რძის ყველი კარგია!“

მიუბრუნდა — მიუტრიალდა. „ჯერ თუმენდა, ბოლოს კი მიუბრუნდა და მაგრა გალანძდა“.

მიუგავ — გამოსდის, საქმის კეთება უხდება.

მიუგალობ-ს — 1. ყველაფერი ჰშვენის, ეხერხება, გამოუდის, შეუძლია. „ქარგი ქალია, სუყელაი მიუგალობს; ხესა ჰგავ, მაგას არც რაი არ მიუგალობს“; 2. თვითონაც გადახდება, მასაც დაემართება. „ნუ უკურს მაგას ცხნებისა, თითონაც ეგრე მიუგალობდეს“.

მიუდის ენაცა და ჰელიცა — უფლება აქვს გალანძლოს და სცემოს. „შენ უთხარ, მაგაზე ენაც მიგდის და ჰელიცა“.

მიუვალეთ-ი — მიუდგომელი, მიუსვლელი, მიუწვდომელი. „ავკაცობისთჳი სულ გადაასახლეს მიუვალეთსა“.

მიუფშუნეტია — მიუფშუნეტია, დაუხარჯავს, შეუქამია. „იმოდენა ფული გახას სულ მიუფშუნეტია“.

მიუყვალ-ი — ვინც ნათესავ-მოკეთებთან ჳირსა და ლხინში არ მიდის, არ თანაუგრძობს. „თითონ მიუყვალი დედაკაცია და არც ცხნები მიზღვევენ მაგასა“.

მიუწონელ-ი — გაუბედავი,

ხათრიანი. „მოუწონელი ხასიათის კაცია“.

მიუწუერავ-ს — მიუსწრებს, ღროს შეურჩევს (სნო).

მიუჭერ-ს — მიუშვერს, მიუდგამს. „კოკა მიუჭირე წყალსა“; „არაყი ჩამაასხი, მიუჭიროდე კი რაიმე, რო არ დაიღორას“.

მი-ჰ-ქეჩავ-ს — ცხერის ფარას წინ მიუძღვის. „ვაცი მიჰქეჩავს“.

მიქივლება — რაიმე სითხის ერთბაშად გადასხმა ისე, რომ დაიღვრება კიდეც.

მიღბეთქუ-ს — მიტყუებს, სცემს, გალახავს.

მიღბერავ-ს — რძიდან ნაღებს მოაცლის, მოხდის. „ღალას მივღბერავთ და დარჩება სუფთა რძე“.

მიღნავლებულ-ი — ავადმყოფობით ან შიმშილით მისუსტებული. „ემდუნენი შიმშილით და ტირილით მიღნავლებულია ბალღი“.

მიღვარდი — მივარდი, მიდი, ეცი. „კახავ, მიღვარდი კობასა და ეჭიდავე“.

მიყავ — მიქენი. „ეს რაი მიყავ, ჩაწყობილი საქმე სულ გამიფუჭე“.

მიყურისძირება — წაყრუება, მივიწყება, უყურადღებოდ დატოვება. „რამდუნეჯერ ვსთხოვე ფული, იმდუნეჯერ მიყურისძირა, ითამ არც გამიგონიაო“.

მიშანშლულ-მაშანშლულ-ი — მიყრილ-მოყრილი, აშლილ-დაშლილი, მიმოფანტული. „მიშანშლულ-მაშანშლული ქალაღლები ეყარა მიწაზე“.

მიშუტელე — მომეხმარე. „შვილო, მოდიდა ემ ტომარაის აწევას მიშუტელე“.

მიჩუნქრილ-ი — ზამთარში ქარისაგან თოვლმიყრილი.

მიციცლიკებ-ს — მილიტინებს.

მიწაწება — მიწვდომა, შეხება (ო. ქაჯ.).

მიწევ — მიწეჟი. „გონჯა თუ ხარ, ცოტა ხან მიწევ“.

მიწიალებ-ს — ნელ-ნელა, ძლივ-ძლივობით, სუსტად მიდის. „მე მეჩქარება და ეს ჩემი ამხანაგი კი ძლივ მიწიალებს“.

მიწის გამაცულა — მიწის დასვენება, ნაკვეთის მონაცვლეობით დამუშავება (შდრ. გაბოტება). „ლამაზი მოსავალი რო მეეცა, ერთის-ორის წლით უნდა გეგუტეცუალა მიწა“.

მიწიჭამია, მიწიჭამიობა — თამაშია, დანას ან წვეტიან ბრტყელ რკინას ისვრიან გარკვეული მანძილიდან, მიწაში უნდა ჩაასონ, ვინც ვერ მოახერხებს, დამარცხებულია. ჩაასობს მოგებული მიწაში პატარა ჩხირს ან ასანთის ღერს და წაგებულმა ის კბილებით უნდა ამოიღოს.

მი-ს-წკლეტ-ს — გაწურავს. „სტელს მივსწკლეტო და ძირს დარჩება ყველი“.

მიწკუპილ-ი — ერთმანეთზე მიკრული, მკვიდროდ მიწყობილი. „მიწკუპილი სახლები“.

მიწრიალ-ი — იგივეა, რაც მიწრეილი.

მიწრეილ-ი — ქვეშქვეშა ადამიანი. გადატ. ქვემძრომის სინონიმი.

მიწრო — ვიწრო (იტყვიან ფეხსაცმელზე ან ტანსაცმელზე). „მიწრო ქალბნები ჩავიცუი დღესა და ფეჟის თითები კიდაღან დამამტურია“.

მი-ს-წუწერდება-ა მზე — იგივეა, რაც მიიწუწერება — მზე ჩასვლას მიუახლოვდება. „საცაა მზეც მისწუწერდება და ჩუწენც მავრჩებით თიბასა“.

მიწუწერვა — შეეჭვება, შეფიქრიანება. „იმან რო ლაპარაკი დამიწყა, მე შენზე მივწუწერე, შენზე თუ არ ამბობს-მეთქი“.

მიჭაულ-ი, მიჭაულა-ი — 1. მომცრო მრგვალი ან ბრტყელი ქვა სასროლად. „დააგდე, ბალო, ეგ მიჭაული, თორო გცემენ!“ 2. კორსალოობაში გარემოქნევით სალის შორს გასროლა. „მიჭაულაის შასულა“

მიჭუჭკვა — მიკვრა, მიტმასნება. გადატ. ლამაზად მიწყობა, მილაგება ნივთებისა.

მიხანებულ-ი — 1. დაგვიანებული, დახანებული. 2. მშობიარობის პირზე მიმდგარი. „მიხანებულია, ჩქარ მაილოგინებს“. „მიხანებულია, ორ დღეში მაიგებს“.

მიხერგილ-ი — მიყრილ-მოყრილი, მოუწყობელი. გადატ. იტყვიან ტყეში სტიქიის გამო ან რაიმე მიზეზით წაქცეულ ხეებზე. „ოჯარეშთ შარშასწინ დიდი ქარი იყო, ვერხუის ხეები ზოგა სულ ჩაიხერგა“.

მიხლება — შეხება. „რად იყო, რას მეხლები“.

მიხზე — მიხვდი.

მიხოლ — მიდიხარ, მიემგზავრები.

მიჭლაგუნებ-ს — წელმოწყვეტით მიდის, ფეხებს ძლივს მიათრევს. „ნეტარ რად მაგივიდა, რას მიჭლაგუნებ?“

მიჭრილ-ი — მიღწეული, მიტანებული, მიახლოებული. „გუბუი ას წელს იქნება მიჭრილი“.

მიჰყვანდა — მიჰყავდა. „მიშას ძროხა გასაყიდად მიჰყვანდა“.

მკერავა-ი **მკერვალა-ი** — ბოტ. ფარსმანდუკი. ბალახია, იხმარება კრილობიდან სისხლდენის შესაჩერებლად.

მკერდჩიგათ — მკერდიდან.

მკერდიმკერდ — პირისპირ, პირდაპირ. „მდღეული მკერდი-

მკერდ დააყენებდა ქალ-ვაჟსა და ეტყოდა: გწამთ ერთურთიო?“

მკლავ-ი — წყრთა, საზომი ერთეული. „სამოცი მკლავი იქნებოდა, ოთხმოცი უნდა მამექსოვა“.

მკლავჩიგათ — მკლავიდან. „მკლავჩიგათ სისხლი დამდის“.

მკლედ — ნაკლულად. „მარცოლზე მკლედ იყო წუთისქეილი და ეხლა მოუმატე“.

მკრუვი-ი — მკვრივი, ჩამკრივებული.

მკუთლიავა-ი — ბოტ. კვლიავი; ცერეკოსებრი სანელია, განსაკუთრებით ხორცის ხინკლის გულის შესანელებლად ხმარობენ.

მკუთლევენ — მთხოვენ, ითხოვენ. „მეზობლები თივას მკუთლევენ და რომელ ერთსდა მივსცა, არ ვიცი“.

მკუნტავ-ი — დამხუთავი (ალ. ყაზ.).

მკუტრიხე — საკარახუნებელი, ჩასახრამუნებელი საკმელი — კომბოსტო, სტაფილო, კიტრი. „მკუტრიხე საკმელი კბილებში ჭამის დროს სქდება“.

მლხინარე — მომლხენი, ლხინის გამწევი.

მნათე — მოძვ. ხატის ყანებიდან მიღებული შემოსავლის გამრიგე, გამგებელი; ამ შემოსავლით სოფლის, თემის ან საგვარეულოს მასპინძელი. გადატ. დეკანოზი.

მნათეობა — მოძვ. ოჯახების დღესასწაული საზიარო პურ-მარილით ახელ წელს და აღდგომას — ჯალაბ-ჯორობა.

მობაღდავენე — ბაღდავენობის (ნ.) პირობით გარიგებული, შეთანხმებული პირი, მოზიარე, მობაღდავენე საქონელს ჩაიბარებდა სულადობით. „ოცს ჩაიბარებს, პატრონს ოთხის წლის მამრე ოცი უნდა დაუბრუნოს, ქირას და ნამატს იღებს“.

მობალითება (მოუბალითებს) — მოალერსება, მოფერება; კარგი საუბრით დაყოლიება. „გაგაი მობალითებით ლაპარაკობს; მოუბალითე ხიზანსა!“

მობინავე — მწყემსების შესასვენებელი და დასანაყრებელი ადგილის შემრჩევი-მომწყობი. მწყემსები საძოვრებისაკენ მგზავრობას დიდ დროს ანდომებენ. მწყემსების ერთ ნაწილს — მობინავეებს — დავალებული აქვთ დაწინაურდნენ, ამოარჩიონ ადგილი — ბინა, მოამზადონ საქმელი და დაელოდონ ჩამორჩენილ მწყემსებს.

მობინე — ბინაში — მწყემსების სამომთაბარო სადგომში მყოფი. „თუ დაუგუთიანდა მწყემსს საღამოთი, ის ავალებს მობინეს — ამინთოდე სანთელი, რო ბინა გავიგა სადაა და მოვიდეთ“.

მობრალიისი — შემბრალეები, ლმობიერი.

მოგოქუჩა — შეგვეკრება.

მოგუივიდა — მოგვივიდა, დაგვემართა.

მოგუიყურა — ჩუმად მოგვისმინა.

მოვადეები — მოთამაშეები გაკ[ვ]რა-გაქცევაში (ნ.).

მოვაკოლტე — შევაგროვე.

მოვალიკე — მოვალ ხოლმე.

მოვალი-ს — მოვა. „დღეს მამაი ცხორჩიგათ მოვალის“.

მოვეშუი — მოვდუნდი. „დღეს მაგრა დავიღალე და მოვეშუი“.

მოვიდონდლე — მოვეშვი.

მოვნე — მავნე, ქაჯი, ავი სული, მაცდური ქალის სახით (შდრ. საბა — ალი, ქაჯი).

მოვსწეწ — ძროხას მოვწველ.

მოვქუჩით — შევეგროვდით, შევიკრიბეთ. „სწორები სკოლის ეზოში მოვქუჩით და იქითით ამხანაგის დაბადების დღეზე წავედით“.

მოვლუბავ — გავაგდებ, მოვიშორებ.

მოვჰყარე ღალა — რძეს მოვხადე ნალები.

მოზღაპრე — მოსაუბრე, მოამბე, მოლექსე.

მოთავე — მეთაური, წინაპარი, წინამორბედი. „სუჯაშვილების გორის მოთავენი ძაიაი, ლომნიაი და

იაკობი იყვნენ, ჩუენ იმათ ხონჯრისანი ვართ“.

მოინტერესე — დაინტერესებული, მდომელი, მსურველი, „ჴმლის მიცემა არ უნდოდა, იმიტომა რო თავად მოინტერესე იყო ჴმლისა“.

მოიჯინის მოწყლენი — ეტყვიან წყლიდან დაგვიანებით მოსულთ. „არ მოვიდეს მოიჯინის მოწყლენიცა“.

მოკომური — მეკომური, მოსახლე, კომლი, ოჯახი. „თითო მოკომური მაიტანდა ჴადასა და სათელსა“.

მოკომურობა — ოჯახობა.

მოკომურობა ამაწყუეტილი — წყევლა: ოჯახობა ამოწყუეტილი.

მოკუნკულე — სიარულის მოყვარული, მოძრავი, დაუდეგარი (ნ. კუნკულაი).

მოლემნო — ოდნავ ლემანი, მონაცრისფრო. „ყოილი არის მოლემნო, ლურჯი, იმაჩი ვლებავდითჴე“.

მომზუერალ — მზვერავი.

მომთჴმელ-მოლექსენი — შაირ-ლექსების სიმღერით მთჴმელნი.

მონდავობა — ხვნაში შეამხანაგება. ხვნის დაწყების წინ თუ ოჯახს არ შეეძლო საკუთარი ხარსახვნელით მოეხნა, მაშინ ხლებოდა შეამ-

ხანაგება, რასაც „მონდავობა“ ეწოდებოდა.

მონარევე — სხვის ფარაში შერეული ცხვრის პატრონი (იხ. გარევა მნიშვნ. 4.). „განა მარტო ჩემი ცხორია, მონარევებისაცაა“.

მოორულ — 1. მოარული სენი, ინფექციური დაავადება; 2. გარე-გარე მოსიარულე, სახლის საქმეს ნაკლებ ყურადღებას რომ აქცევს.

მოპატიჴე — მოპატიჴე, სტუმრის მომწვევი, დამპატიჴებელი.

მოსაჴმური — საჴმინი. „მოსაჴმური კაცია“.

მოსიხარ — მაცნე, შემტყობინებელი, გამაფრთხილებელი. „სადილთ უჴენ მასულიყო მოსიხარი და ეთჴო — ლეკი გაძაჩნდა, ხალხო“.

მოსურავება (მოასურავებს, მოსურავდება, მოსურავებუ-ლი) — კალოზე შეგროვილი მარცვლეულის არევა (ჴუთა).

მოუდ — მერინოსის ცხვარი.

მოუზომებს — მოუღერებს, მოუჴნევს. „ჴოხი მოუზომა დასაკრავადა“; „ჴელი მაუზომე, უნდა დემეკრა და მამრე ისრიე შემენანა“.

მოულუკლუკებს — ლუკლუკით, დაყვავებით, მოფერებით ეტყვის, მოულაღერებს, ენას მოუჴცევს, შეაჴებს.

მოუმჯარცერებ-ს — გვერდზე წამოწვება. „ძილმა თავი რო მას-კრა, მოუმჯარცერა კიდევცა“.

მოუსავლეთ-ი — საიქიო, ადგილი, საიდანაც აღარავინ ბრუნდება, თუმცა წავსლით კი ბევრი მიდის. წყევლა: „მოუსავლეთს წადიო“.

მოუქასურა — მოელაქუცა, მოეფარისეველა, მოუპირფერა. გადატ. თავში ხელი წამოართყა.

მოუყრია — მოუზილია. ქვის მოზიდვაზეა ლაპარაკი. გადატ. იტყვიან, როცა ადამიანი სარეცხს მოაგროვებს გასარეცხად. „ვაჟას სახლის ასაშენებლად ქვა მოუყრია“; „ნუცამ სარეცხი მაიყარა“.

მოუწყენ-ს — საწყენი შემთხვევის გამო სამძიმარს ეტყვის. „მიტყალბეულის პატრონთან მახლობლები მივლენ, მოუწყენენ“, „გორის უფროსი შუა ეზოში უხუდება მომწყენთ, მწუხარებას და სიბრალულს გამოთქვამენ — მეწყინაო — ეუბნებიან. საპასუხოდ კირისუფალი მადლობას უტდის“.

მოუგნავ-ი — მოსახნავი.

მოქასურება (მოუქასურებს, მოექასურება) — გადატ. მოფერება, მოპირფერება. „ძალიან კი მოუქასურა, მაგრამ ვერას გამარჩა“.

მოქისლავე-ს — მიბერტყავს, მიბეგავს. „მოქისლე და მივაგდე“.

მოქტეითონი — ქვეითი, ფეხით მოსიარულენი.

მოლონება (მოილონებს, მოლონებული) — შოვნა, მოპოვება, ღონება (ილონებს), საშუალების პოვნა. „იმღუნენ ვერა მოვილონერა, რო ჩემთუი ცხენი მეყიდა“.

მოყოორე — მოყვარე.

მოყოორულ-ი — მოყვარული.

მოყუღვარ-ი — კარდაკარ მოსიარულე, მონეტიალე, უსაქმურად დაყუღებული. „მოყუღვარი ხარ და იმისთუი ვერ დაადექ ცხოვრებასა“.

მოცადე — მონდომებული, მეცადინე, ბეჭითი. „ერთ წამს არ გაჩერდება, ძრიალ მოცადე კაცია“.

მოცადინება — გარჯა, ცდა.

მოცნიერ-ი — მეცნიერი; გულთმისანი. „იყო ერთი ბრმა კაცი, ბებერი, მოცნიერი“.

მოძილე — ძილისმოყვარული, ძილისგულა; ზარმაცი.

მოწამე — მოწმე. „ღმერთია მოწამე რო მართალი ვარ“.

მოწარმოვე — ოჯახის უფროსი, მმართველი, წარმმართველი (შდრ. მაწალმართველი). „ოჯახის მოწარმოვე და უფროსი კაცი იყო“.

მოწკენტა — 1. საუბ. დამც. მოწველა, ცოტა, უმნიშვნელო რძის მიღება, „ერთაი ძროხაი მოწკენტე“. 2. მოშორება, გაყიდვა.

მოწყებერტ-ს — მარცვლეულს ტაბაკით მოარჩევს. „ქერი მოვწყებერტე“.

მოწყულე — მსახური, წყლის მომტანი. „იმ მანიჯარს ხყვანია სა-
მოცი მოწყულე: ადგა და გაგზავნა
თავისი მოწყულეები?“ („ბეუანი-
ანი“, გაიბოტ.).

მოჭირე — ჰირში გამოსადეგი, საიმედო, ჰირისუფალი. „შენ არც მოკეთედ ვარგიხარ, არც მოჭირე-
დაო“.

მოვმე — ამბის მომტანი, შე-
ბტყობინებელი. „წასულით მეხუ-
თეს დღეს მოვმე მოვიდა — ბაბუ-
ლასი შვილი ყიზლარჩი დაილუ-
პაო“.

მოვნავა-ი — ჰიაყულა. „ბარს
რო დაეპკრავთ და გადმავაბრუნეთ
ბოლტს, იმას ამაპყვება მო-
ლურჯოდ თეთრი ჰიაი და ესაა მო-
ვნავაი“.

მოვნაველა-ი — ჩიტია პატარა,
გაზაფხულზე მოდის და გვიან
შემოდგომამდე რჩება — თოხიტა-
რა, ბოლოქანქარა.

მოჯაბრე — მოჯიბრე, მოქიშპე,
მოშურნე (ო. ქაჯ.).

მჟაველა-ი — ბოტ. მჟაუნა.

მჟაველაის საჭამად-ი — მჟაუ-
ნასაგან გაკეთებული კერძი.

მსნილობ-ს — უქმეს ინახავს,
აკრძალულ წესს იცავს, ჩვეულებას
არ ტეხს.

მსჭოლ-ი — ჰვალი, ძლიერი
ტკივილი.

მტკიცვა — საცრის საშუალე-
ბით ფქვილის გულმომდგინედ გა-
ცრა, რასაც მოხევე ქალი უწოდებს
„ფქვილის გამტკიცვას“.

მტკუნა — პუტვა. „ქათამი
მდულარეჩი ამოვავლე და გამტ-
კუნე“.

მტრიზავა-ი — მასხარა, პი-
როვნება, რომელსაც სხვისი გამას-
ხარაგება, დაცივნა უყვარს.

მტყელი-ი — ბრტყელი.

მტყელქერა-ი — ბრტყელმარ-
ცვლიანი ქერის ჯიში იყო ხევში,
თავთავი გრძელი და მარცვალი
ორწყებად განლაგებული ჰქონდა
(მდრ. მგუთიგალი ქერი).

მტყუნა-ი მხ. — მატყუარა.

მტყუნები მრ. — მატყუარე-
ბი.

მუა — მოვა. „ჩემი ძმა ჯარჩიგათ
მუა“.

მუაკე — მოვა ხოლმე, მოდის
ხოლმე.

მუალთ — მოვალთ.

მუდრეგ-ი — უპატრონო, ოხე-
რი, ტიალი.

მუნათ-ი — ვალი; ვალდებულე-
ბა; საყვედური (ო. ქაჯ.).

მურდალი საქონელ-ი — უდა-
ნოდ, უსისხლოდ მკვდარი, ლემი;

ყელგამოუჭრელი (კლდეზე გადა-
ჩენილი, წყალში დამხრჩვალ) სა-
ქონელი (სინ. უსულადო). „მურდა-
ლი ცხურის ჯორცს არ გაივმარე-
ბენკე“.

მურია-ი, მურა-ი — შავწითე-
ლი; ამ ფერის ძაღლის სახელია.
გადატ. პირქუში, გაუცინარი,
უსალმო კაცის მეტსახელი.

მუსრი გაავლა — მასიურად
გაწყვიტა, დახოცა.

მუტრუკ-ი — ჩოჩორი, ჩოკი;
ვირის შვილი. განებვივრებული ბავ-
შვი.

მუტრუკობ-ს — ცელქობს.

მულალარ-ი, მულარელ-ი —
უხვი, თავსაყრელი, მეტისმეტი.
„ბატონო, შენი წყალობა ჩემთვის
სულ მულალარია“ (აბუქანიანი,
ფხელშე).

მულალარად — ზმნს. უხვად,
თავსაყრელად.

მულაურა-ი — სერის სახეობაა,
— ნიშანი ცხვრის ყურზე.

მუშან-ი — მუშახელის ნადი
თიბვა-შკაში ან მარტოოდენ შშე-
ნებლები და მათი დამხმარე მუშები
(უხარურმოდ), „მუშათ შაყრა“.
ხევში იცოდნენ შეამხანაგებით
წარმოებული შკა, თიბვა, სახლის
აშენება. მუშათა შეყრას უწოდებ-
დნენ „ულამნ“-ს. მუშანი შრომი-
თი ხასიათის ისეთი ფორმაა, რო-
მელშიც შესული თითოეული წევ-

რი ღებულობდა სამაგიერო ანა-
ზლაურებას.

მუშოობდეს — მუშაობდნენ.

მუშტარ-ი — ბრმა, თვალის სი-
ნათლე ჩამქრალი. გადატ. რისამე
მყიდველი.

მუცელტიალა-ი — ღორმუცე-
ლა, გაუმადლარი, მსუნაგი, მოუთ-
მენელი.

მუცელტიალობა — ღორმუ-
ცელობა, გაუმადრობა, მსუნაგო-
ბა, მოუთმენლობა. „ჯორწილჩი პა-
ტარძალს ჩუმად ან ცალკე ჰამა არ
შეეძლო, მუცელტიალობად ჩე-
ეთულებოდა“.

მუცელი ჰგურემს — მუცელი
სტკივა (მუცლის არეში ტკივილები
აქვს).

მუცლის გლეჯა — მუცლის
ტკივილი.

მუცლის გურემა — მუცლის
არეში ტკივილები.

მუცლის თიბვა — მუცლის
გვრემა, ტკივილი. „მუცლის თიბის-
გა მაკუნდა“; მუცელი მთიბს“.

მუცელიჩიგათ — მუცლიდან.
„ჩემს მეზობელს მუცელიჩიგათ წყა-
ლი გამოულეს“.

მუცელიჩი წყლად დარჩა —
მუცელში ნაყოფად დარჩა.

მუკლ-ი — მუხლი. გადატ. ზიგ-
ზაგისებური გზის ყოველი მოსახ-
ვევი. „დარიალის კეობაჩი ბევრი

მიწრო მუკლია. გადატ. ყოველივე მცენარის როკი. გადატ. ლუმელის მოხრილი, კუთხოვანი მილი.

მუკლამდე — მუხლამდე. „შარშა მარტიჩი მუკლამდე თოვლი მოვიდა“; „დარიალას პირველ მუკლამდე ფეკით ჩავე“.

მუკლთბალიში — მუხლებზე დასადები აკენის ბალიში.

მუკლის გაკეთება — ყანის მიერ თავთავის გამოღება.

მუკლის კუერაი — მუხლის კვერებზე, მუხლის თავებზე, დგომა, დაჩოქება, დაჩოქილი, მუხლმოყრილი; მუხლის ჩოქზე და დგომა.

მუკლის კუერაი დასცა — დაიჩოქა, მუხლებზე დაფარდა.

მუკლის კუერას შამავლა — ჩოქით შემოვლა. მლოცველი თავისი სურვილით ხატს (სალოცავს) სამჯერ შემოუვლიდა გარს ჩოქით. ამას მოხვეენი მუკლის კუერას შამავლას უწოდებენ.

მუკლის კუერები — მუხლის თავები.

მუკლი კუიშტავი — მუხლის კვერი, მუხლის თავი ანუ მუხლის საგორებელი. „მუკლის კუიშტავი მიაგალა“.

მუკლუგანაი — მუკლუგუნი.

მფონე — მოფონებული, მომეხებული, განიერი, ხალვათი, ფართო. „კაბის საქლები მფონე იცოლიანკე“

(უფრო იტყვიან ტანსაცმელზე და ფეხსაცმელზე).

მუხრაქავს — მუხრაქვის. „კატი მუხრაქავს“.

მუქჩავი — ცხვრის ფარის წინმავალი, წინამძღოლი თხა ან ვაცი.

მუქრლავაი — დამცინავი.

მუქონიარე — შეძლებული, მდიდარი.

მუქრევა — ფანტვა (ო. ქაქ.).

მლადავს — მუკლავს, მარტმევს, მგლევს, მატყუებს.

მლერობა (მღერობს) — სიმღერა (მღერის), იმღერის. „ხალხი შაწუხებული იყო და ესენი კი მღერობდეს“.

მუვანია — მუკლია. „მე ზოგჯერ უშეიდი-რვა ძროხა მუვანია“.

მუვანიყო — მუკლოდა. „ნეტარ ერთი სამი ძროხა მუვანიყო“.

მუშიარ-ქითთირაი — მუშიერ-მუყურვალი, ღარიბ-ღატაკი.

მუშრალი ცხორი — ცხვარი, რომელიც არ იწველება (ალ. ყაზბ.).

მუშრალად მეწუელი-ი, მუშრალად წუელი — ბერწად მეწველი, ბერწად წველა, ძროხა, რომელიც ბერწად ღარიბ და მაინც იწველება.

მუშრალა-სველაი — იხ. ნემე-ლა-სველაი.

მუშრალი სუილი-ი — მარტო-

დენ სვილის ნათესი. „აქ, სივანში და ცხო სოფლებში მშრალი სუტილი არ მოგუყვანდა, ქერ-სუტილი ვთესითვე“.

მხნევიარე ძროხა — მაკე ძროხა, მუცელი რომ ნათლად ემჩნევა. „დივის ფათოლი მხნევიარე ძროხებისთუ არისკე კარგი“.

მხხილი მხ. — ფრჩხილი. **მხხილები მრ.** ფრჩხილები, მხხილნი — ფრჩხილი, ფრჩხილები.

მხხილმანაკიდვარ-ი — შორეული ნათესავი.

მცდენ-ი — მაცთუნებელი. გადატ. ეშმაკი, ხერხიანი. „მცდენი კაცია“.

მცნეიერ-ი — გულთმისანი, წინასწარმეტყველი.

მცნობ-ი — მეცხვარე, რომელიც დროის დროს იმანსოვრებს ცხვარბატკანს და წოვების დროს ბატკანს დედას უპოვის და მოუყვანს.

მცორ-ი — ცვარი. „მცურიანია ბალახი“.

მცურები-ი — ცვრები, — უწვრილესი მძივები ან ფერადი კენჭები; ოქრომკედის, სირმის წერტილები. „სათამაქთუი (სათამბაქოე ქისა) მცურებით არის მართული“.

მცქულეფია-ი — ამბობენ გამხდარ, მაგრამ ენერგიულ, მოძრავ ადამიანზე, მოუსვენრად თვალებს რომ აცეცებს.

მძილ-ი, მძილად დაფქული — ძალიან წმინდად დაფქული.

მძიმე — 1. დიდი, ძლიერი. „ნეტავი ლაშქრად შეგვყარა, გვიწია მძიმე ლაშქარი“ (ხალხ.). 2. გადატ. მძიმე იყოს მაგის ფევი ამ ოჯახში, იტყვიან ახლად გარდაცვალებულის შესანდობარში, ე. ი. ამის შემდეგ ოჯახს ზარალი და უბედურება ნულარ მოუვაო. 3. ნელი, ზანტი. „მძიმე კაცია ჩუენი მწყემსი“.

მძლივ-მძლივა — ძლივს, ძლივ-ძლივობით.

მძორ-ი — ბოლოჯამია. თმის სენია, თმის დეროებს უჩნდება ბოლოებზე.

მწვა-ი — წავი; ძალიან შავი ბეწვი, საერთოდ. „მწავი უკეთია პალტოზე“.

მწერელ-ი — ძვ. ცრურწმ. სვებედის გამგებელი, ბედის მწერალი. — „მწერელიც დაიკუნეთა ჩემთუი, — იტყვის სიბერიით და ავადმყოფობით თავმობეზრებული ადამიანი“. დალოცვაა: ვაი, დეგეწოს მწერელი.

მწერელთა ტყუე — უმოქმედო, უხალისო ადამიანი, რომელიც ბედმაც დაივიწყა და ხალხმაც. „შე უბედურო, შე მწერელთ ტყუეო, შენა!“ სიკვდილის ცნებაა ანუ წარმოდგენა, მიქელ-გაბრიელი სხვადასხვა სახით ეჩვენება ამ დროს მომაცვდავს. „ეხლა კი დაადგა თავს ემ უბედურსა მიქელ-გაბრიელი“.

მწვალელია-ი — მწოლიარე. „დილაუთენიას დოგოდგა თავზე მწვალელებს“.

მწვალელებს — მწოლიერებს.

მწივან-ი — გველის ეპითეტია. წყევლაა: მწივანი ჩააყვალე. „რამდუნენს შუამ შე მწივან ჩასაყვალეხო“.

მწკალ-ი — კლანჭი, ბრჭყალი; ფრჩხილი. „კინტულამ მწკალი გამკრის“; (მერცხალმა) გამაიკრა მწკალი ყელჩიგა და ყელი გამაიკრა“.

მწკენა — ჩქმეტა. გადატ. ძლიეს ხედვა, თვალის გაპირვებით გახელა (ო. ქაჯ.).

მწკერ-ი — ნაპრალი, ბზარი. „წისქტილის ქვამ მწკერი გაიკეთა“.

მწკილ-ი — კლანჭი, ბრჭყალი; ფრჩხილი (იგივეა, რაც მწკილი). „ბედრიან ქალს თმანი ეზღებო და უბედურს კი მწკილნიო“ (ხალხ.).

მწკლარტე — მლაშე — მქავე — მწარესავით.

მწკლიან-ი — კლანჭიანი, ბრჭყალიანი, მწკლიანები — ფიგურ. კატები. „თაგუთაგან ნუ გეშინიანთო, მანდავ არიან მწკლიანნიო“.

მწოვე — მწარე, მტკივნეული, მაგარი. „მწოვე სიცივე იყო ზამთარჩი“; „წკეპლაი დამკრა გიამა და

მწოვე იყო“; „მწოვე პელი აქუ გოჩასა“.

მწკნევა (ემწკნევა, [მა]მწკნეული) — ბლაუჭი, მოდება: „ქალაი ჩოკის კალთაზე მემწკნევა, გარეთ არ მიშობს!“

მწკრინას — ზმნს. მწკრივად. „მწკრინას დავაწყუთე კოჭები“.

მწრიკე — იგივეა, რაც წრინკე — წვრილად და მჭიდროდ, ძალზე დაჯრეხილი ჩაფი. „მწრიკედ დასთული ნასთია“.

მწუღელელ-ი — მწველაფი.

მწუღეტი-ი, მწუღეტი-ი — უპატოვც. ფიგურ. გამხდარი და მალალი, გრძელსახიანი ადამიანი. „ისითი მწუღეტი რძალი მოუყვანიათ, ზედ არ შეეცქირება“.

მწუღირე — საქონლის შარდი.

მჭამელ-ი — 1. კიბო, სიმსიენე. „მტკივანს ადგილს ღრღნის: შუამს, იმისთუი დახჭუინეს ტუნელებმა მჭამელი“; 2. წითელი ქარი. 3. იტყვიან ბევრი საქმელის მჭამელ ადამიანზე.

მჭივანა-ი — ბოტ. მხალია ერთგვარი.

მჭიკე, მჭიკნე — ძალიან დაჯრეხილი ძაფი. „მჭიკნედაა ნასთი დაძახული, არ გამადგება“.

მკვთიანად იყავ — ჭკუით, წყნარად იყავ.

ნ

ნაამები — ნასიამოვნები.

ნაბაგ-ი, ნაბაგურ-ი — პირუტყვის ბაგაში ჩარჩენილი თივის ან ჩალის ნარჩენები.

ნაბადა ფოთოლა-ი — ბოტ. ბალახია, ხავერდოვანი ფოთლები და წვრილი ყვითელი ყვავილები აქვს, უფრო მეტად ყანებში იზრდება, ჭრილობის სამკურნალოდ იყენებენ.

ნაბარკლ-ი — ცხვრის ბარკლიდან ანაკრეჭი მოკლე-მოკლე უხარისხო მატყლი.

ნაბდის კაცი, ნაბდით შაქნილ-ი — სალანძღი გამოთქმაა: უმართათო, უვარგისი, სუსტი; კაცობას მოკლებული.

ნაბღურებ-ი — თექის ფეხსაცმელები საშინაო სახმარად. შეთელილი მატყლისაგან დამზადებული მაღალ ყელიანი ზამთრის ფეხსაცმელი, იცვამდნენ ქალებიც და კაცებიც. რუსულად — „ვალინკები“.

ნაბერწალ-ი — დედაცხვარი. „ბერწი რო იყო და ეხლა ბატკანი ჰყავ“.

ნაბეჩხალი, ნაბეჩხარი, ნაბეჩხარაი, ნამეჩხარი — უნაყოფო, გამომშრალი, ძალაგამოლეული, სინოცივრედაკარგული მიწა; მოუსავლიანი და გამოფიტული ნიადაგი. „ნაბეჩხარი ყანა. ნაბეჩხარაია, იქ რაილა მოვალის!“

ნაბეხარ-ი — შინ დაბერებული, გაუთხოვარი.

ნაბზანები — ნაბრძანები.

ნაბინავარ-ი — ცხვრის ფარის ნადგომ ადგილს უწოდებენ. გადატ. საქონლის ნადგომი.

ნაბოტარ-ი — გაკეთებული, დაკოდირი მამალი თხა, ვაცი.

ნაბუარ-ი — ბუმბული, მტვერი, ბღღვირი. იტყვიან ჩქარ და გულდაგულ მომუშავეზე; „ნაბუარი გადასდის — ბულს აყენებს, თავბღღვირს იყრის; მტვერი სწრაფი საქმიანობისაგან აღენილი. გადატ. მატყლის ჩეჩვით გამოწვეული მტვერი. გადატ. თმის ნაბუარი — ქალი რომ თმებს დაივარცხნის და სავარცხელზე დარჩება თმის ღეროები. ქალები რომ ჩხუბში ერთმანეთს თმებს დააწეწენ. „ქალო,

ენა დააყენე, თორო მაგ შენი თმე-
ბის ნაბურჯღალი წინ დაგიყრი".

ნაბურჯღალი-ი — 1. ნაპერწყა-
ლი. „ამპარიანი დავანთეთ და ცე-
ცხლივით ნაბურჯღალი ამადიო-
და“. 2. ნახერხი. „რო ვხერხდი,
სულ ნაბურჯღალი გაზდიოდა ხე-
სა“.

ნაბღლეძი-ი — ძველი ქსოვილის
ან ქალღლის ნაგლეგი, ნაფლეთი,
— მონახევი. „ტყლაპის ნაბღლეძიც
არ მქონდა, რო დასკერავად გემე-
ძეყენა“.

ნაგაზრ-ი — ნაგაზარი, ფრჩხი-
ლებით ან კლანჭებით დასერილი,
დაკაწრული. „სახეზე ეტყობოდა
ნაგაზრი და ნაცემი“.

ნაგალ-ი — ნატანჯი, ბევრი ჭი-
რის მნახველი; გამობრძმედილი.

ნაგალი წყალ-ი — შორ მან-
ძილზე ქვა-ლოდებთან კალაპოტში
ნადენი მდინარის წყალი, რომე-
ლიც დასალევად გემრიელი და
უწყინარია (საპირისპ. წყაროს წყა-
ლი, დამღვარი წყალი). „მარი-
წყლის (წყას) გასაკეთებლად
ხვმარობენ მდინარის ანუ ნაგალ
წყალს, წყაროს წყლის მარიწყალი
ფუჭდება“.

ნაგევი-ი — ნეხვი, ნაკელი; ყო-
ველგვარი ნაკელი, სასუქად გამოსა-
ყენებელი მასალა. „გამანაბერხრე-
ბული ყანა უნდა გოგუნეგვა“.

ნაგერალ-ი, ნაგერალა-ი — 1

გულფუჭი მარცვალი. „რო გაგანი-
ავით, უსულგულო ქერი რო და-
რჩის, იმას ნაგერალი ექუინა“; 2.
ზრდადაუმთავრებელი, მოუშეფე-
ბელი თავთავი. 3. გადატ. დაუთე-
სავად, შარშანდელ ნათეს მიწაში
თავისით ამოსული მცენარეულო-
ბა: ქერი, ხორბალი, კარტოფილი
და მისთ.

ნაგლია-ი — ჩიტია პატარა;
გადატ. იგივეა, რაც ნაგალა. იტყვი-
ან უტანო, მილეულ ადამიანზე.

ნაგოზ-ი — ბათქაშის ნამტვრე-
ვი.

ნაგრილ-ი — ლანდი, ჩრდილი.
„ღამე მთორის შუქზე ჩემს ნა-
გრილს ვხედავდი“; „იმ წუთერზე ჭი-
კუნე ტრიალებს, ნაგრილს მე ვუც-
ქერ მისასა“ (ხალხ.). გადატ. სუს-
ტი, ლანდივით. „ნაგრილივით ბალ-
ლია“.

ნაგრილებ-ი — დამაკებული.
„ეგ კუიცი ქიშტების ცხენის ნაგრი-
ლებია“.

ნაგული-ი — 1. საჩეჩლის კბი-
ლებში დარჩენილი უარგისი მა-
ტყლი, ნაყუქი (ნ.). „გაჩეჩას რო მო-
ვრჩი, ნაგული კარგა ბლომად და-
მირჩა“. 2. შეგულეებული, წინას-
წარ მონიშნული. „ნადირობ რო მი-
ვდიოდიოთკე, ნაგული გუქონდისკე
ღამე სადგომი ადგილები“.

ნადევნ-ი — გადატ. ევფ. დამა-
კებული ძროხა. „ეგ ძროხა ნადევ-
ნია, აღარ უნდა მაზუტერი“.

ნადირ-ი — 1. მხეცი. „თორმეტი მაკლეს ლეკები, როგორც ნადირმა ცხორია“. 2. ჯიხვი. „ნადირის ჯორცი მომკაევა“.

ნადირბეწუა-ი — უხეში მატყლი; უხეში მატყლის მქონე ცხვარი.

ნადირმხალა-ი — მაღალი მთის მცენარეა, დიყისებური მოყვანილობისა, ჭამენ გაფცქვნილს.

ნადირობ წასულა — სანადიროდ წასვლა.

ნადუდღნ-ი — უშნოდ, უხეიროდ ნაკეთები. გადატ. ვინმეს ნაკამი, ვინმეს ხელმონაკიდი საკმლის ნარჩენი ან პური. „ეგ პური რადლა მინდა, იმ კაცის ნადუდღნი.“

ნადულა-ი — ნადული, ხაჭო. ყველის შეწურვის შემდეგ შრატს მოადუღებენ, რომელიც ზემოდან მოიყრის ნადულს (ნადულალს), მას ქაფქირით ამოიღებენ და იყენებენ საკმელად. „ნადულალის. მაყრის მამრე რჩება სუელი (შრატი) მცირე ნარჩენებით, ის ნირღია“.

ნავალ-ი — ნამგ ზავრი, ქვეყანა შემოვლილი ადამიანი. გადატ. გამოცდილი ადამიანი.

ნავარზლობა — დიდი წვიმა, დელგმა, თავსხმა; წყალდიდობა. „ზაფხულის დიდი ნავარზლობა იყო“.

ნავილა-ი — ნაველა. წისქვილის ხემირის ძირზე მიბმული ღარი

დოლაბში მარცვლის მისაწოდებლად (სინ. სამარცვლაი).

ნავლ-ი — ფერფლი.

ნავსი დღე — ხიფათიანი დღე. ხალხის ცრურწმენით, ნავს დღედ მიჩნეული იყო ორშაბათი. ამ დღეს საქმის დაწყება არ ვარგაო, იტყონდნენ ხოლმე. ასევე ერიდებოდნენ ხოლმე ორშაბათ დღეს მგზავრობას და ქალები თავის დაბანას.

ნავღელ-ი — ნადველა.

ნავღელა-ი — ნადვლის ბუშტი.

ნავღელაურ-ი — საყანე ადგილის სახელია სოფელ გერგეტში.

ნაზმა — ყანის მცენარეა (ა. მაყ.).

ნაზოვარ-ი — ნაზვაგარი, ადგილი, სადაც თოვლის ზვაფი იყო.

ნაზუქ-ი — პატარა მრგვალი ნამცხვარი, ტკბილი, რძესა და ერბოში მოზელილი და კვერცხწასმული.

ნათაენ-ი — გასესხებული ფულის პროცენტი.

ნათავარ-ი — პირველად მოგებული ბატკანი, დოლის თავი.

ნათარხნ-ი — განთავისუფლებული; დასვენებული. გადატ. ქვრივი. „ამღუნეი ხნის ნათარხნია“.

ნათესაობის მიყვალა — ნათესაობის გაგრძელება, ნათესაობაში მისვლა-მოსვლა და ურთიერთობის არ შეწყვეტა.

ნათიბ-ი — ახალშობილი თივა; გადატ. ბალახმოთიბული ადგილი.

ნათქომი — ნათქვამი.

ნაკა-ი — ბოლოს დაბადებული გოჭი ან სხვა ცხოველი, ჩვეულებრივ, სუსტი და პატარა. „ეს გოჭი ნაკაია“.

ნაკადელ-ი — 1. ნაკვეთის რწყვის დროს წყლის მიმართულების შესაცვლელი ტიხარი („კომუნისტი“, № 157, 1968 წ.); 2. მდინარიდან საგანგებოდ გადაყვანილი რუ ნაკვეთის (ნათესების მოსარწყავად). (შ. ძიძ. ანგარიში).

ნაკალოარ-ი — ადგილი, სადაც კალო (პურის საღებავი) იყო წინათ გამართული.

ნაკარკატნებ-ი — ტარსიკონის — თხის ტყავის — წვრილ-წვრილი, დამუშავებული ნაკრები, ყიდულობდნენ მეუნაგირეებისაგან, ამზადებდნენ წაკერებულ-მოკერებულ ქალამნებს (ს. ალიბეგ.).

ნაკევარ-ი — ნაცოხნი. „ავადმყოფობა საქონელმა თუ ნაკევარი ამიილა, აღარა უჭირს რა“.

ნაკელფავ-ი — ნაფლოქვარი. ფლოქვჩანადგამი ადგილი (შდრ. ნაკლიკავი).

ნაკენჭალა-ი — მეშის, ტყავის ნაკერი. „მეში აღარ მაქჷ, ნაკენჭალებილა დამრჩა“.

ნაკლოლობას — ნაკლოვანებას.

ნაკრეჭ-ი — ცხვრის ტყავების გადანაკრეჭი მატყლი.

ნაკუშლიან-ი — ხორბლეულის არაყი ბოლოს გამოსული, მოყვითალო ფერი რომ დაჰკრავს და გამოჰყვება მიმწვრის გემო. მონევეები სახლში გამოხდილ ხორბლეულის არაყს ჟიბიტაურს უწოდებენ. „ნაკუშლიანი არაყი“.

ნაკუწ-ი — ქსოვილის ნაფლეთი.

ნალო — შეშის კონა. ფიჩხის ან შეშის შეკვრა, რასაც ერთი კაცი მოერევა და გამოათრევს. გადატ. თივის სათრევი მარხილი (ო. ქაჯ.). გადატ. ურემზე მობმული ხე, რომელიც უშლის თავქვე ჩქარ სიარულს (ალ. ყაზბ.).

ნამატები — ქსოვისას მომატებული თვლები.

ნამბილ-ი — შერბილებული, ნელლი თივა, ძნა, ჩალა.

ნამბოვ-ი — ნამბავი (დაბმულიდან).

ნამგალა — ამხანაგი მწყემსობაში (ალ. ყაზბ., I, შ. ძიძ.).

ნამგალაობა — „ამხანაგობა“ (ალ. ყაზბ.).

ნამგლევი-ი — მგლისაგან დაგლეჯილი ცხოველი; მგლის ნაპირალი. „ჯორცს ნამგლევი აატრეს“.

ნამგლის კუდ-ი — მკის დამთავრების შემდეგ 12 ცალი საუკე-

თესო თავთავისაგან გაკეთებული ჯვარი, ინახავდნენ ლეწვის დაწყებამდე (მღრ. ძნის კული).

ნამგლურ-ი — სიმღერაა. „ცელო, გასქერ, გზის პირია (ხალხი მხედავს, სირცხტილია), ცელიც მიჰკრის, ჭადაც მისდევს, ჰარი-ჰარა-ლეო!... (ტყარშეტი).

ნამდგულევებ-ი — ნამსხვრევები, ნამტერევები, ნატენები. „ყინულის ნამდგულევები მაჰქონდა თერგსა“.

ნამზად-ი — ქადის გულიანი სამკუთხედის ფორმის პატარა ნამცხვარი“.

ნამთევი ცხორ-ი — მთაში ნამყოფი, მთაში გასუქებული ცხვარი.

ნამპალ-ი — ჩრდილიანი და ნესტიანი ადგილი. „ნამპალის თივას მზორე მჯობია“.

ნამქარ-ი — ქარისაგან მიქარული ახლად მოსული თოვლი.

ნამქრევი — ნაბნევი, მიმოფანტული მარცვლეული. „წისქვილს მარცოლი ემქრია და ნამქრევი კალთაჲილა ავკრიფე“.

ნამცქრია — აღმასივით ლამაზი, ვერცხლის მძივისებური, ცქრიალა. „ნამცქრია გოგო მე დამრჩა, დღეს მე მყავს იგი ცოლადა“ (ალ. ყაზბ., ლექს.).

ნამცქუნ-ი — ნაფცქენი.

ნამკრევი, ნამკრეულ-ი, ნა-

მკრევი-ი — სვე, მწკრივი — მკის და თიბვის დროს ერთი ჩავლით გატანილი ზოლი. ერთი მთიბველის მიერ ერთ რიგზე გათიბული ბალახის ზოლი. „მკის და თიბვის დროს თითო ჩავლას რო ჩაიტანდეს, ის ნამკრევია“; „გასთიბდეს ნამკრეულეზადა“.

ნამჯა-ი — მომკილი ყანის ძირი. „თოვლი მოვიდა და ნამჯასლა სქამდა საქონელი“.

ნამჯავ-ი — პურის ღერო ძირიდან თავთავამდე, ნაწვერალი, ნამჯა. „ნამჯავს ნებუ-მიწაჲი გაურედეს, კედელს ღლესდიანკე, ბართიგაკ გაურედეს“.

ნანქერ-ი — ნამქერი. „ნანქერჩი ჩაფლულიყო ცოდვილი და გათოშლიყო“.

ნაპარევი — დოლის დაწყებამდე დაბადებული ბატკანი (სინ. ბიჭა ბატკანი). „დოლი დაიწყება თებერვლის მიწურულჩი, მაგრამ, თუ დაასწრო, ის იქნება ნაპარევი“. „ყოჩი რო შაიპარება დედალ ცხორჩი დროზე ადრე და განერბავს, მაში ჩნდება ნაპარევი“.

ნაპარს-ი — კანძი, ერთი ცხვრის განაპარსი მატყლი გადაგრეხილი და გამოკრული მრგვალად. „ჩემმა სიძემ გობნებისთუი 25 ნაპარსი მაჩუქა“.

ნაპარტალ-ი — ნაფლეთი, ნარჩენი, ნაგლეჯი. „მგელს ცხორი შეეკამა და ნაპარტალის მეტი აღარა

დამრჩალა რა“.

ნაპირისაო — წყლის პირას მდებარე ყანაზე იტყვიან.

ნაპირყურები-ი — ყანების და ლობეების ნაპირები. „ნაპირყურები მოგვენცლუ და ერთი ბიჟინაი გამოვიდა“; „ნაპირყურების თივა“.

ნარ-ი — ეკლიანი მცენარე. „ეკლიანი ბალახი“ (საბა). გადატ. ფიცრის საწოლი, გრძელი ტახტი (სინ. პანდარი). „როცა დევი იწვა, ნარის ძირჩი შაძრო და ძირით სადგისი შაშჩხტირა“.

ნარა-ი — მცენარის ძირკვი (მი-სი ძირები იქმევა).

ნარგალ-ი — ნარგუნები, მიკუთვნებული, ხვედრი, ნარგენი, წილად ხვედრილი.

ნარუვალ-ი — ადგილი, სადაც რუ ყოფილა, რუნატარი ადგილი.

ნარჩომ-ი — რაც მორჩათ, ნარჩენი, მონარჩენი.

ნასახ-ი — არაფერი, არავინ. „ორმოჩი ჩავიხედუ და კარტოხაის ნასახი აღარ იყო“; „ერობაჩი კაცის ნასახი არაა“.

ნასთ-ი — ნართი, დართული ძაფი (შდრ. საბა, ქეგლ.).

ნასიბიანი კაც-ი — კარგი კაცი, წყნარი, კეთილი, იღბლიანი, ნუგეშიანი და, საერთოდ, ყველაფრივ სიკეთით აღჭურვილი.

ნასიმინდარ-ი — 1. ადგილი,

სადაც სიმინდი ეთესა; 2. სიმინდის ჩალის გადანაჭერი ძირები, ყანაში დარჩენილი.

ნასკუი — ნასკვი. „თოკი ბალღს სულ დეენოსკა, ძლივ გამოვხსენ“.

ნასყი-ი — ნაყიდი, შესყიდული რამ. „ჩემს ძმას ახალი ნასყიდი სახლი აქუ“.

ნასხეპ-ი — ხის დაჭრილი ტოტები.

ნასხლექ-ი — ფარას ჩამოშორებული, მოწვეტილი რამდენიმე ცხვარი.

ნატამალ-ი — სისხლით და ხორციით ახლობელი, მეგვიდრე, შთამომავალი.

ნატაშ-ი — ქვის ნამტვრევი; წვრილი ქვა-ლორღი. „ნატაში ქვის ბატარაი ნაფოტია“.

ნატაცობა — უზომოდ, გადაჭარბებით ტუტუცობა.

ნატუსლის სულ-ი — რისამე შეტრუსულის სუნი.

ნაფართუკნ-ი — კონკები, დახეულ ტანსაცმელზე ჩამოკიდებული ნაგლეჯები. „ნაფართუკნი დაჰკიდავდა“.

ნაფასურ-ი — ღირებულება, საფასური. „ეს ფქუილი მეზობელმა ცხურის ნაფასურჩი მამცა“.

ნაფერ[ებ]-ი — დამგვანებული, დამგვანები. „ეს ლეკუი ჩუნენი ძალის ნაფერებია“ (ნ. ფერება).

ნაფერცხლარ-ი — გადატ. ნათესავი, გვარის განაყოფი.

ნაფერკალ-ი — ქალამნიდან გამოღებული ბალახი (ქუჩი). წინდას არ იცვამდნენ და ამ ბალახს ყოველდღე იცვლიდნენ. 2. ნაფეხური, ნატერფალი ადამიანისა (შდრ. ნაჭლეკი, ნაკელფავი).

ნაფუარ-ი — ყინვის დროს კალაპოტიდან გადასული წყალი. მდინარის ნაპირების და ზოგჯერ ზემოდანაც გაყინვა. გადატ. მდინარის მოდიდების შედეგად ნაპირებზე გადმოსული წყალი.

ნაფუტკ[ნ]ი კუერცხ-ი — გაუნაყოფიერებელი, უმამლოდ დაღებული კვერცხი. „ნაფუტკი კუერცხი წიწილას არ გამაჰჰდის“.

ნაფუძარ-ი — ნასახლარი.

ნაფუშნეტ-ი, **ნაფუშრეკ-ი**, **ნაფუშრუკ-ი** — 1. ცომის ზელის დროს ხელზე აყოლილი ნარჩენი; ცომიანი ხელების ნასორსლი. „ცომის ზელას მოვრჩი და ნაფუშნეტები ქათმებს გადაუყარე“. 2. ნამტვრევი, ნამსხვრევი. „თეფში გაუფუშნეტია და ნაფუშნეტები ძირს ჰყრია“.

ნაფუშერ-ი — პურის ნამცეცები. „პური აღარ გუქონია, ნაფუშერებილა ჰყრია“.

ნაფხურ-ი — ფხვნილი, ნამცეცი. „ქადის ნაფხური“. „ისრი გაკურდა, რო ნაფხური არ შალვარ-

და, — ვიტყუითყე“; „წიწილებს ნაფხურები დაუყარე“.

ნაქაჩალ-ი, **ნაქაჩარ-ი** — ნაჩლიქარი, საქონლის ფეხნადგამი. „ყანაჩი ძროხა თუ შავიდა, ნაქაჩლები იყო ბევრი“.

ნაქენც-ი — ნაფხლეწი, ნაგლეჯი, ნაკუწი. „ქალაღები სულ ნაქენცებად აქცია ბალღმა“.

ნაქნარ-ი — ნამოქმედარი.

ნაქრუვალ-ი — ხელახლა დაქორწინებული ქვრივი.

ნაქც-ი — გაზაფხულის მატყლი დედალი ცხვრისა (ს. ალიბეგ.).

ნალტუელ-ი — ნალველი, დარდი, ბრაზი, ბოღმა.

ნალტერი მატყლ-ი — ხელით გაცლილი, გაგლეჯილი მატყლი. ზამთრის მატყლი ცხვარს წოლისა და სიგამხდრისაგან ეთელება, სცვივა და სანახევროდ ზედვე ჰკიდია. გაზაფხულზე მატყლს გაკრუქის მაგიერ ხელით გააცლიან ხოლმე, რადგანაც რამდენიმე ბეწესლა უჭირავს. ნალტერი ეწოდება აგრეთვე ცხვრის ტყავს რომ შეახურებენ და მატყლს ხელით გააგლეჯენ.

ნალრძენ-ი — ნალრძობი.

ნალტრენჭ-ი — განაყვლეფი მატყლი. ყვლეფენ მკვდარი ცხვრის დაბალ მატყლს, რომლის გაკრუკაც ძნელია.

ნაყეპ-ი — 1. გაჩეჩილი მა-

ტყლის ნარჩენი. 2. ქვის წვრილი ნამტვრევი, ნატეხი.

ნაყრ-ი — პირველი ლუკმა საკმელი. გადატ. საქონლის კომბინირებული საკვები: კორმა, ქატო. „მთელი დღე ნაყრი არ გვნახია“; „ძროხა იჩნევს და ნაყრს ვაკმევთ“.

ნაყრა-ი — ბოტ. ჩვეულებრივი მატიტელა (ა. მაყ.).

ნაყრმსუბუქ-ი — ცოტა რამის მკამელი ადამიანი.

ნაყოჩარ-ი — დაკოდილი, დაყუერილი ყოჩი. ყოჩს რამდენიმე წლის შემდეგ დაკოდავენ ხოლმე, რომ ხორცი და ქონი შეიმატოს და სახორცედ გამოდგეს.

ნაშალი ნასთ-ი — ერთხელ მოქსოვილის დარღვევის შედეგად მიღებული ძაფი.

ნაშენ-ი — ნაშიერი.

ნაშიშაქარ-ი, ნაშიშაქვარ-ი — დედაცხვარი ორ წელზე მეტი ხნისა; ცხვარი პირველი მოგების შემდეგ, შარშანდელი შიშაქი.

ნაშურა-ი — ძვირფასი ძაფებით ნაქარგი ქსოვილი. „ჭორწილჩი ნაშურაის გუირგუინები იცოდინან, ტოლის მანდილი“.

ნაჩეხარა-ი — უბრალო რაიმე ნივთი. „ეგ რაილა ნაჩეხარაი გიყილია“ (ცდო).

ნაჩიძჩარა-ი — წივის დაუშლელი ნავლი. „ლომელი გამააქრო და ნაჩიძჩარაილა დამრჩალი“.

ნაჩხატ-ი¹ — ჩანჩქერი (ო. ქაჯ.).

ნაჩხატ-ი² — წყალ-ღვარისაგან ჩამორეცხილი უნაყოფო ნიადაგი. გადატ. ხევი, რომელზეც წინათ წყალი დიოდა, ახლა კი ბალახითაა დაფარული. გადატ. იგივეა, რაც ნაბეჩხარი. „ყანა გამაიფიტებოდა, ნაჩხატი შაიქნებოდა, ნაბეჩხარი“. „წყალი რო ჩამადის და ხრამავს, ნაჩხატია“.

ნაჩხატები — (ჩხატის (ნ.), ჩანჩქერის გადმონაშხეფი (წყლის ნაშხეფი) (ალ. ყაზბ., I, შ. ძიძ.).

ნაჩხატარ-ი — ადგილი, სადაც წინათ წყალი, ჩანჩქერი დიოდა (იხ. ნაჩხატი). „ნაჩხატარჩი ცხორი უდგას“.

ნაჩხიბ-ი — ცუდად გაკეთებული.

ნაჩხონთ-ი — ცუდად, უხეიროდ ნაკერი. „ქალას ნაჩხონთი ზაღათი ეცო“.

ნაცად-ნაჯად-ი — გამოცდილი, ბევრის მნახველი, თავგადანახედი. „მაგას ვერცრაით ვერ გააკუთირებ, ბევრსაა ნაცად-ნაჯადი“.

ნაცარქათამა-ი — მხალია ერთგვარი.

ნაძირალა-ი — ხავიწი. კარაქს გადადნობის დროს, სუფთა ერბოს მიღების მიზნით, ურევენ სიმინდის ფქვილს, ერბოს გადმოწურავენ, ნარჩენ ფქვილს კიდევ უმატებენ ფქვილს და კეთდება ერბო-ფაფა —

ნაძირალაი. „ერბოჩი მახარშული ფქუილი ფაფასავით რო დარჩება-კე, ეგ არის ნაძირალაი“.

ნაძირალზედა — ძირზე, ფესვზე. „ჩუნენ, ტეტელენი, ძიანნი და იაკობიანნი ერთ ნაძირალზე მოვლივართ“.

ნაწვალ-ი — ნაწოლი. „ვინ იწვა ჩემს ლოგინჩი? ვისილაც ნაწვალია“.

ნაწინდ-ი — დაგირავებული, ნაქირავები (ყანა, სათიბე და მისთ.). „ჩუნენებს ჩემს ბალობაჩი გაუყიდეს ნაწინდი“.

ნაწინწალ-ი მრ., ნაწინწლები მრ. — 1. იგივეა, რაც ნაწინწკალი, ნაპერწკალი. ფიგურ. „მომხედნა, თოლნი შემყარნა, ნაწინწლებ წამაყრევიანა“ (მოხეური სიმღ.). 2. წვეთი, შხეფი. „კაბაზე ერბოს ნაწინწალი მამხუდა“.

ნაწკლეთ-ი — 1. ნარჩენი, ნალექი, მღვრიე ნარევი. ნაწკლეთები ავიღე და ბოთლიჩი ჩავასხი“. 2. მდინარის ნაპირას, სიღრმეში დაწმენდილი წყალი, დასალევედ ვარგისი.

ნაწლევ-ი მხ., ნაწლევები მრ. — ანატ. ნაწლავი, ნაწლავები.

ნაწუმელ-ი — ნაწველი, მონაწველი რძე და რძიდან დამზადებული პროდუქტი.

ნაწუმერალა-ი — გრძელი, მჭისე მატყლი, რომელსაც გაჩეჩამდე გამოარჩევენ, რადგან მისი ქსოვი-

ლი უხეში გამოდის.

ნაწუთიმი თივა — წვიმის შემდეგ მოხვეტილი თივა.

ნაწუკ-ი — ნაწვეთი. ბანს წყალი გაღვარდა და ნაწუკი კედელზე ემჩნევა“.

ნაწურალა-ი, ნაწურელა-ი, ნაწურთილა-ი — ხის ტოტების წმინდა და წვრილი ნაპირები; შეშის ნაკაფი.

ნაწყლ-ი — უკანტანი.

ნაწყლევ-ი — წყლის ნავალი ალაგი.

ნაწყობ-ი — ბზარი, ღრიკო, ნაპრალი ფიცრებს შორის. „კასრს ნაწყობებჩიგათ გასდის წყალი“.

ნაწყუმეტი კოჭ-ი — კოჭებით თამაშის დროს გატანილი კოჭი, რომელიც ბოლომდე არ მივიდა, მოხვდა რამეს ან ვინმეს, ასეთ კოჭს ტოვებენ იმავე ადგილას, სადაც შეჩერდა. „ნაწყუმეტ კოჭს ვეტყუთ, თუ ქვამ იწყუთიტა ან მოთამაშემ ან დამსწრომ იწყუთიტა“ (ნ. იწყუმეტს).

ნაჯერ-ი — 1. ღაზლი, სახლში დართული მატყლის ძაფი. „დასთულ ნაჯერებს ვიყენებთ ოჯახობაჩი“; „ტარი ყუნალაზე შამაბუთილა და ჩონგიდან ნაჯერებს უშობდა. 2. ნაჯრით გამბული ნათესი — შორეული ნათესავი, მისხის მისხი. 3. ნაღრძობი. „წელი მაქუ ნაჯერი“ (მღრ. წელის ჭრა).

ნაჯკმენტ-ი — ნაჩქმეტი, ნა-

ბწყენი. „ნაკემენტი მკლავები ჰქონდა“.

ნაკლეკ-ი — ტალახიანი ფეხებით მოსვრილი, ატალახებული.

ნაკრევ-ი მხ. — კრილობა.

ნაკრეები მრ. — კრილობები, კრილობანი.

ნახერგ-ი — ნამუსრევი, წვრილი ნამტვრევი პურისა.

ნახუეწ-ი — ბურბუმელა, ნათალი, ნაშალაშინევი.

ნახშიორა-ი — ხიწიწი. წვრილად ღვრილი ცხვრის ღუმის ან ღორის სალას გამოდნობის შემდეგ დარჩენილი ნახრაკევი.

ნახჩო — მარაგი, საზრდო, სურსათი.

ნავერ-ი — ნაპობი.

ნავლეჩ-ი — ნატეხი, ნაქერი. „ახალს ნუ გაჰვლეჩ, ნავლეჩი ყველი ამბილუ კასრჩიგათა“.

ნავნავ-ი — ნახნავი, მოხნული.

ნავოგვარ-ი — მთაში ნამყოფი არამეწველი საქონელი, მთაში გასუქებული.

ნავუჯღნ-ი — ხელში ნაქერი, ნასრესი, ნაკმუქნი; ნაქვრივალი. „ცხუის ნავუჯღნი დედაკაცი რადლა მინდა!“

ნავლახნ-ი — ცუდად, უხეიროდ ნაწერი.

ნება, ნება-ნება — ნელა, წყნა-

რად, ნელ-ნელა, აუჩქარებლად; ზომიერად, თანდათან. „ნება იარე, ბალო, გონჯი გზაა მთაჩი“.

ნებ-ი — ანატ. ხელის გული, ტერფის რბილი ნაწილი.

ნებაზე — ნელა, წყნარად, ფრთხილად. „ნებაზე აიძრახე“.

ნებით-ნებას — მანცდამაინც, არ ვიყავი მსურველი, არ მსურდა. „ნებით-ნებას ნუ აჰყვები საჩხუბრად“.

ნებობა — შვება, მოკეთება, მომჯობინება, შემსუბუქება (ავადმყოფობისა). „აქამაღე გონჯა ვიყავ და ეხლა ცოტას ნებობა დემეტყო“.

ნელგორად — ნელა, აუჩქარებლად, წყნარად, დინჯად.

ნელად — ახლახან, ცოტა ხნის წინათ.

ნელადი დოლი — ნაგვიანები დოლი.

ნელადობამდე — გვიანამდე, აქამდე. „ნელადობამდე კაცები წყალს არ ზიდავდეს, სირცხუილი იყო, ეგ ქალის საქმე იყო“.

ნელაზე — ნებაზე. „ნელაზე გაიარე, ნუ გარბინარ“.

ნელყოფნით — წყნარად, მშვიდად, აუჩქარებლივ, აუღელვებლად, დამშვიდებით, დაწყნარებით. „ნელყოფნით ვარ“.

ნემსკავ-ი — ანკესი. „ახლანის ნემსკავითაც კალმახობენ“.

ნერცხ-ი — ნარეცხი, კუჭყიანი წყალი.

ნესტუი მხ. — ანატ. სისხლის მილი; **ნესტუმები მრ.** — ანატ. სისხლის მიღები.

ნეტა-ი, ნეტარ — ნეტავ, ნეტავი (ნატვრითი). „ნეტაი შენსავით კარგი სახლ-კარი მქონიყო მეცა“.

ნეფიონ-ი — პატარძლიანთას მიმავალი ნეფე თავისი მაყრებიტურთ. მაყრონისაგან იმით განსხვავდება, რომ მაყრონში ნეფე შეიძლება არ ერიოს, ნეფიონში კი უმუქველად არის.

ნესტო მხ. — ანატ. ძარღვი. გადატ. ცხვირის ნესტო ანუ შუშუტაი.

ნესტუმები მრ. — ანატ. ძარღვები. გადატ. ცხვირის ნესტოები ანუ შუშუტები.

ნეჩო — ფქვილის გაცრის შემდეგ დარჩენილი ჩენჩო (ო. ქაჯ.).

ნესტი — საქონლის განავალი, ნაკელი.

ნესტ-მიწა — ნაკელი და მიწა, ერთად შერეული, კედლის შესაღესად, ზოგჯერ ნაბაგურ თივის ნარჩენს (ნ. მარსლი) და ნამჯას ურევენ და ისე ზელენ. „წინაჯ ლამ-კირი არ იცოდეს, ნესტ-მიწას ხვმარობდეს“.

ნიაგადა, ნიადაგ, ნიადაგა, ნიედეგა — ჩართული სიტყვა: რასაკვირველია, რა თქმა უნდა, ცხა-

დია, უდავოა. „თუ ცხორმა ბატკანი შაიძულა, არ მიაწოვებს, ნიედეგა“; „ნიადაგ, ვგრე იყო“.

ნიგ ზურა-ი — მუგუზალი. „ცუცხლის ნიგუზურაი“.

ნიგრ-ი — ღერო, მცენარის მუხლი. „ჩვეილი რო ამავიღოდა, მუკლს — ნიგრს გაიკეთებდა და მამრე თავთაჟი შასტლას იწყებდა“ (ხურთისი).

ნივარ-ი — ნიორი.

ნივრის კუპატ-ი — ქადის გული ნიორშერეული. კარტოფილის ხინკლისებურად კეთდება და ხინკალივით წყალში ინარმება.

ნივრის ხინკალ-ი — ნივრის გულიანი ხინკალი, სამარხო და ღარიბული. „ციცკამ მუშანი შაჰყარა, ნივრის ხინკალი ჩაყარა... (ხალხ.).“

ნინიის ბანკ-ი — ინმარება იმავე მნიშვნელობით, რითაც ნინიას ბალი.

ნიორჟალა-ი — (?)... ინმარება შედარებაში: „ეგეთი კარტოხაი ამადის, როგორც ნიორჟალაი“.

ნიჟურ-ი — ხორკლი, როკი, კორძი, ნუჟრი. „მთიულეთის კირცხილასა ბევრი ნიჟური აქუ“; „ნიჟურივით მაგარია“.

ნიჟურიანი-ი — კორძიანი (იტყვიან ხეზე).

ნირ-ი — წესი, რიგი, ზნე.

ნირღ-ი — აღუღებული შრატო

ზემოდან მოიყრის ხოლმე ნადულს, ხოლო რაც ძირზე დაილექება, ნადულის ნალექი, იმას უწოდებენ ნირღს. ე. ი. ადულებული შრატის ნაძირალი.

ნიუკებ-ი — კალმახის (საზოგადოდ, თევზის) ლიფსიტები. „მსხუილები არა გავაგბი და ნიუკი-ებილა დავიჭირე“.

ნიფხავ-ი — საცვალი, შარვალი. „ნიფხავი“ — ხევში წინათ ორი გავებით იხმარებოდა — ითქმოდა: 1. „ძირის ნიფხავი“ — საცვალი და 2. „ზედის ნიფხავი“ — შარვალი. „ძირის ნიფხავი“-ში იგულისხმებოდა მამაკაცის საცვალი; მხოლოდ „ნიფხავი“-ში იგულისხმებოდა ქალის საცვალი.

ნიში-ი — სალოცავი; ნიშანი, წმინდა ადგილიდან აღებული ქვა. ძირითადი სალოცავის ნაგებობიდან ან ამ სალოცავის ადგილ-მიდამოდან წადებული ერთი ქვა. როცა რომელიმე დიდი ეკლესია შორს იყო, მის სახელზე კეთდებოდა პატარა ნაგებობა — ნიში, სადაც ჩატანდნენ წმინდა ადგილიდან წამოდებულ ქვას. ხევში მრავალი ნიშ-სალოცავია გაკეთებული: წმინდა ნინოს სახელზე, წმინდა გიორგის სახელზე, სამების სახელზე, იოანე ნათლისმცემლის სახელზე, ლომისის სახელზე და სხვა. ამ ახალსამლოცველოს იმ ძირითადი სალოცავის ნიში ერქვა.

ნიშანდაუდებელ-ი — უჭრილობო, ვისაც ხანჭლით კრილობა არ მიუღია სახეზე და სხვაგან.

ნიშანჩ-ი — ნიშანში, ნიშნობაში. გადატ. თოფით ნიშანში — მიზნის ამოღება.

ნიშნის მაგება — სიტყვის მოგებით ლაპარაკი.

ნიშხა-ნიშხა — (შდრ. ბარბალუკობა) თამაშია, ჩამოჰგავს თამაშს, „ვისი სული გნებავს“. ჯგუფები მიმართავენ ერმანეთს: „ნიშხა-ნიშხა, ბარბალუკა, ქალი გუინდა, ვისიაო...“

ნოლი ბალახ-ი — მოლი, ახლად წამოზრდილი ქორფა ბალახი.

ნოტო-ნოტო — ნაწილ-ნაწილ, ჯგუფ-ჯგუფად დაცალკეება. „ცხორს ნოტო-ნოტო დასხლეთა დაუწყეს“.

ნოქარ-ი — გამყიდველი.

ნოყლ-ი — შთამომავლობა. „შენს ნოყელს გაუმარჯოს“ (გორისციხე).

ნუ ზუნზურებ — ნუ ტოკავ.

ნუმც — ნურც, არ მოხდეს, ნუ მოხდება.

ნუმც ევალება — ეს არის დიდი წყევლა და კრულვა. ამ სიტყვებით და გაგებით დიდ მოვალეობას და ცოდვას ადებენ — აკისრებენ,

როგორც ცოცხალს, აგრეთვე თვით მიცვალებულს. ცოცხალ ადამიანს ამ წყევლა-კრულვით მაშინ მოიხსენებენ ხოლმე, როდესაც ერთი პირვნება მეორეს მოატყუებს, ე. ი. ერთი მეორის ქონებას მიითვისებს, შეჭამს, გაუნიავებს, აღარ დაუბრუნებს და მშვიერს დასტოვებს“. მას ასე მოიხსენიებენ საზოგადოებაში: „ნუმც ევალება შენი ცოდვა და შენი ხიზნის ცოდვა იმასა შენი ცოლ-შვილის ვგრე დაყრისათჳი. იმისი ცოლ-შვილიმც დარჩება უიმისოდა, ცისქვაზე ისრი, რო სულს წყალსადა სთხოვდენ აგრიადარა, თუნდა ცოდვა იყოს ესა და თუნდა მადლი, ღმერთო კი ნუ მიწყენ“. ე. ი. აქ გამოთქმულია, რომ ნუ ეპატიება, ნუ გათავისუფლდება იმ ვალი-

საგან, იმ ცოდვისაგან, რომელიც მან შენს ცოლშვილს პირიდან გამოგლიჯა და თვით მიითვისაო. მიცვალებულებსაც ასეთივე მსგავსი კრულვით მიმართავენ.

ნუმც შეევალება — ნუმც ავალებს ღმერთი.

ნუნა-ი — რქის შიგნითა ძვალი.

ნუნუკები — იხ. ნიუკიები.

ნურცა — ნურც, არსად. „ღედაჲ შითხრა, ნურცა წახლიო“.

ნურცად — ნურსად. „მეტყუილად ნურცად ნუ გამგზავნი“.

ნუ ჰქოთობ მხ. — ნუ ხმაურობ.

ნუ ჰქოთობთ მრ. — ნუ ხმაურობთ. „ხიზანო, ნუ ჰქოთობთ, ვგრეც თავი მტკივა“.

ღ

ღამა — ესიამოვნა. „ღედას შე-
ნგამოკითხვა უთხარ და ღამა“.

ღამება — ესიამოვნება. „ეს
საჩუქარი შენს ცოლს წაუღე.“

ღამება“.

ღამებაკე — სიამოვნებს ხოლმე.

„ჩემს მამამთილს შვილიშვილები
რო ეწვერებან, ღამებაკე“.

ო

-ობ, -ობა, -ობად — აწარმოებს მასდარის ფორმას და აძლევს მიზნის გარემოების მნიშვნელობას. ნადირობ წასულა — სანადიროდ წასვლა; თიობ წასულა — სათიბვად წასვლა...

ობა — ძვ. რელიგ. დღესასწაული, იმართებოდა სექტემბრის კენტ რიცხვში სოფ. კარკუჩაში. ხატში ანთებდნენ სანთლებს, სწირავდნენ ცხვარს წმინდა **ობას**, რათა მის შვილებს — 365 წმინდა გიორგის — ხალხისათვის სიკეთე და ბედნიერება მიეცა.

ობიდ-ი — ფერსო ურმისა (ო. ქაჯ.).

ოდა — ჰოდა. „ოდა, იმას გაიბობობდი“.

ოდა-ო — დაურთავენ სალანძღავ სიტყვას. „ნუმც იქნები, ოდა-ო!“ „ძაღლის სისხლდასმულო, ოდა-ო!“

ოდნად — ოდნავად, ცოტათი მაინც, უმნიშვნელო მაინც რამ. „ოდნად თუ გიყორვარ, ხვალ თიბვას მიშტელე“.

ოზდან-ი — ქედმაღალი, ამპარ-

ტავანი, უკადრისი. „ოზდანი კაცია“.

ოთხფეტი — ეფვ. ძაღლი. „ღამებით თქუენი ოთხფეტი; თორთვისმე დაჰგლეჯს“; „ოთხფეტს დეგელიჯა ქალაი“.

ოიშე — გაკვირვების, განცვიფრების შორისდებული. გადატ. სნოური, იორამ ღუღუშაურის ყურძენი.

ონაზე — 1. უზოგავად, შეუნანებლად, უშურველად; „იმღუენი შეშა იყო, რო მთელი ღამე ონაზე ვწუით“; 2. ძალიან ბევრს, მეტისმეტად. „ონაზე სჭამს და სომს“.

ონდოლია-ი — შფოთი, ჩხუბი; აურზაური, არეულობა, ორომტრიალი. „ისითი ონდოლია გეშმართა, არცრაი არ ისმოდა“.

ონჩარ-ი — ორთქლი, ონშივარი. „გეჯაჩი ონჩრის გასაციებლად (არაყის ჳღისას) ჩავხყრით ყინულსა“.

ოოვანი! — გაკვირვების შესატყვისობა. „ოოვანი! მაგ ტყაიანმა როგორი ღამაზი ქალი მაიყვანა ცოლადა“.

ორგნება — გაშტერება. აქედან გაორგნება.

ორ ენა-ი — ორპირი, ფლიდი, შენთან მოვა შენია, სხვასთან მივა მისია“.

ორთავ — ორივემ, ორთავემ. „ორთავ ასწიეთ ეს ტუმარაი დე სენაი შამიტანეთ“.

ორთივე — ორივესი, ორთავესი. „მარტილი ორთივე იყო“.

ორთით-ი — ფიწალი.

ორმაგი წინდა-ი — ორპირი-წინდა. ორი პირი (ბაწრით, ნასით) ნაქსოვი წინდა.

ორნივე — ორივენი. „ორნივე წადით ხვალ სათიბზე“.

ოროლ-ი — ორ-ორი. „დედავ, მე და მერის ორ-ორი ცალი ვაშლი მოგში“.

ოროლობა — ხალხის წყვილ-წყვილად სიარული ან საუბარი ერობაში, საერთო შეკრებაში.

ორფარდა-ი — ორმაგი. „ორ-ფარდაი კარი შავამბი სახლსა“.

ორღობე — ორ ღობეს შორის მოქცეული სოფლის გზა. გზის მარცხენა და მარჯვენა მხარეზე კი სახლები დგას.

ორძირა-ი — დოლის ფორმის ხის კურკელი, ზურგზე წამოსაკიდებელი, მთაში წყლის, რძის სატარებლად ხმარობდნენ. „საწულელ-ლაჩიგათ რძე ორძირაით ჩა-

მაგშიტანია“.

ორზო — დიდი ხალიჩა (ალ. ყაზბ., III, შ. ძიძ.). „ორზოჩი ოთხი ყოჩი მივეც“.

ორჯოჯა-ი — ბოტ. ეკლიანი მცენარეა, მაღალ ბუჩქად იზრდება, ქარი აძრობს და ცხვარს ეკვრის მატყლზე; გადატ. გაბურჭნული. „ე მაგ კაცსა ორჯოჯასავით წუერი აქუ“. შდრ. ოჯოჯა.

ოსურა-ი — თამაშია (ბურთით და ჯოხით); ბურთს გაჰკრავენ გარას (ტაფელას), მეორემ უნდა დაიჭიროს და უკან ესროლოს. თუ დაიჭირა, გამკვრელი გადის, დამარცხებულია.

ოსურმხალა-ი — ბოტ. მხალია ერთგვარი.

ოქროს ბურთუსოვან-ი, ოქროს ბურთასოვან-ი — სალოცავი ნიშია დაბა ყაზბეგის მიდამოში (ს. ალიბეგ.).

ოღრიალა-ი — ნახევრად შიშველი, ტიტლიკანა. „დამიხედე ემასლა, როგორ ოღრიალაი დადის“.

ოჩხარ-ი — პურმარლიანი წვეულეობა, რომელსაც აწყობს ღარიბი, მაგრამ სანდო (ჩვეულებრივ უცხვარო ან დაზარალებული) კაცი შესასწევრის მიღების მიზნით. ამ დროს მწვეველთა შემოწირულობით, ხელის გასამართავად, 40-დან 200 — სულამდე ცხვარი შეუგროვ-

დებოდა. „ოჩხართ ცხურის შაყ-
რა“.

ოცნებაჩიგათ — ოცნებიდან.

ოხშამი — ვახშამი.

ოჯაქურ-ი — ოჯახქორი, ოჯახ-
დაქცეული.

ოჯოჯა-ი — ბოტ. ბუჩქნარი ბა-
ლახია ყიზლარის ველებში, ქოლ-
გისებური მოყვანილობის. მეცხვა-
რეები იყენებენ საწვავად, „აღი-
ლობრივი მცხოვრებნი უწოდებენ
кыра-ს, იხ. ორჯოჯა.

3

პალან-ი — ტვირთი, ვირის კურტანი.

პალობანა-ი — თამაში — შეჩიბრება: უროს ერთი დარტყმით პალოს ვინ უფრო ღრმად ჩაასობს.

პამპარუშობა — ყოყლოჩინობა, ამპარტაენობა.

პანდარ-ი — გამოთლილი გრძელი ხის ან ფიცრის საწოლი, ტახტი, გრძელი სკამი. გაიშლიდნენ ზედ ლოჯინს და წვებოდნენ. პანდარზე ახალი ჯორდაწერილი ცოლ-ქმარი არ იძინებდა“.

პანტა — ტყის ველური მსხალი. იგი შედარებით წვრილია, ზაფხულში მწიფდება.

პაპულა-ი — მასხარა, ლაზღანდარა, სხვისიც და თავის თავის გამამსხარავებელი.

პარკა-ი — თხელი ნაქსოვის პარკი, ამოყვანილი ყველის შესაწურავად. „წუელა რო დავიწყით, წინ პარკაი უნდა გეგუეშადა“.

პასაბოჭკებ-ი — მოძვ. რუსიფ. ერთგვარი ყელმოკლე ფეხსაცმელები. ასეთ ფეხსაცმელებს რუსეთში ამზადებდნენ როგორც მამაკა-

ცებისათვის, ისე ქალებისა და ბავშვებისათვის. ასეთი ფეხსაცმელების ყელებში (ორივე მხარეს) აყოლებდნენ მტკიცედ ნაქსოვ რეზინიან ბრტყელ ბაფთებს. მას რუსულად უწოდებდნენ — „Полусапожки“.

პატარძლის გაყიდვა — მოძვ. სახუმარო მოქმედება: პატარძლის სანახავად რაიმე მცირე საჩუქრის მიღება. საჩუქარს იღებდნენ პატარძლის მეგობარი ქალები ეჭიბისაგან, უსაჩუქროდ ნახვას უჭიანურებდნენ.

პატარძალა-ი — საჭრაქე რკინის სამფეხი, იატაკზე სადგმელი.

პატივი — საჩუქარი, თავზე გადასადებდი ქორწილში, დედაკაცების მიერ მიტანილი რაიმე ძღვენი.

პატიმარ-ი — 1. ევფ. ორსული. „პატიმრად ვარო და საძრახი დემედვებაო... ქალი იქნება თუ ვაჟი, ჩუენი იქნებაო“. 2. პატიმრად ზმნს. მთლიანად, სულ. „ცხორი დაჯვალ და პატიმრად თეთრი გადაიშალა“.

პატიობა — პატივის, ნეფე-დედოფლის თავზე გადასაგდება საჩუქარ-შესასწევრის აკრება ქორწილის მეორე დღეს. „პატიობა დღეს ხალხი დაჯარდებოდა, ეჭიფე იღებდა საჩუქრებს“.

პატრაქიმ-ი — ყველაფრის მცოდნე, ბრძენი, ყველას მრჩეველ-დამხმარებელი და კარგზე დამრიგებელი. ყველას მიმართ სიკეთის მასწავლებელი. ყველას მხარში ამომდგომი ქირში თუ ლხინში. ადამიანში ყველაფრის ამოძი-თხველი (გაპირვების თუ დალხინების), გამგებელ-შემტყობი. ე. ი. ისეთი პიროვნება, რომელიც დიდი ფსიქოლოგია და თავისი სიცოცხლე და ცხოვრება ადამიანისათვის მიუტანია მსხვერპლად და შეუწირავს. გადატ. პიროვნება, რომელსაც თავის თავზე დიდი წარმოდგენა აქვს; „ცა ქუდად აღარ მიანია და დედამიწა ქალამნად“, მაგრამ, ფაქტიურად, იგი ცარიელი ქვევრია.

პაშტანიც-ი — მამაკაცის ქვედა საცვალი.

პაწაწკუნა-ი — პაწაწინა, პაწაწინტელა (ალ. ყაზბ., IV, შ. ძიძ.).

პაწიკუა-ი — პაწაწა. „პაწიკუა-ი კაცი გამოვიდა ქალაქის ცირკი“.

პაჭიჭებ-ი — პაიჭები, წვივსაფარი, პაჭიჭებს ოქრომკედით ქარ-

გავდენ (შდრ. საბა — პაიჭი). წვივზე ჩასაცემელი უთათოდ ნაქსოვი წინდა ან სქელი ქსოვილისაგან შეკერილი.

პაჭუა-ი — მოკლე ცხვირბრტყელი (ალ. ყაზბ., IV, შ. ძიძ.).

პევეშა-ი — პეშვი (ერთი პეშვი). „პევეშაით დავლიე წყალი“.

პენტვა — გადატ. ფიგურ. თოვა. „სთველზე რო დაიწყება პენტვა, ზოგებისგა საშიში იქნება“.

პეპელ-ი — ცხვრის ავადმყოფობა: ბრტყელი ჭია უჩნდება ღვიძლში. ჭაობიდან ალაგში ძოვამ იცის. ხმელი ბალახის ჭამაზე გამოაჩნდება ცხვარს შემოდგომაზე ან ზამთარში, უეცრივ აღკვეთს ჭამას და კვდება. ეს დაავადება უჩნდება საქონელსაც ფილტვში ან ღვიძლში, თუ ჭაობის თივა ჭამა.

პეპელა-ი — პეპელა. გადატ. თხელი, ღუმელზე ზემოდან დაკრული და ისე გამომცხვარი პური.

პეპეროზ-ი — პაპიროსი.

პერი-ი — ქაფი, ოფლი. ხორცის ნახარშის ქაფი. „ჯორცი რო აღულდა, ქაფქირით პერი მოვჰყარე“; „ყანაჩი ვიმუშავე და სულ გავიპერიე“.

პეტაკ-ი — რაიმე ნიშანი სახეზე, ნაიარევი. „ნავმლევი შუბლზე პეტაკად აჩნდა“.

პეტრე-პავლობა — ძვ. რელიგ. დღესასწაული. „პეტრე-პავ-

ლობა, იხდიდა სოფ. ხურთისი ივ-
ლისში და სოფ. ქოსელი.

პიპინებ-ს — ბრიალებს, ჩახჩა-
ხებს (ცეცხლი). „ვეძაის პირდაპირ
დიდი ცეცხლი პიპინებდა“.

პირაქცევვა (პირს აიქცევს,
პირაქცეული) — გაჭრა, გავარ-
დნა, გაველურება. „პირი აიქცია და
არცვის აღარ ეკარება, პირაქცეუ-
ლი დადის“.

პირ-გამშრალ-ი — მარხული.
ე. ი. ადამიანი, რომელიც სამარხო
საკმელებით იკვებება.

პირგაუტეხელ-ი — სიტყვის
პატრონი პიროვნება.

პირდაქერილი-ი — ენა პირდა-
ქერილი. ნ. პირშანახული. გადატ.
პიროვნება, რომელიც ინახავს რო-
მელიმე რელიგიურ მარხვებს.
გარდა აღნიშნულისა, მარხვას ინა-
ხავენ იმ შემთხვევაშიაც, როდესაც
ოჯახი ახალი მიცვალებულის პატ-
რონია, მიუხედავად იმისა, რომ იმ
პერიოდში თუნდაც არაფერი რე-
ლიგიური მარხვაც არ იყვეს და შე-
საძლებლობა იყვეს ყოველმხრივ
ხსნილის (ხორცეულის და რძის ნა-
წარმის) ჭამისა, მაინც არ ჭამენ.

პირებგადაქნილ-ი — პირდაბ-
ლაგვებული, გაუღესავი იარაღი.
„პირებგადაქნილი ხანჯალი; პირებ-
გადაქნილი კენცელი“.

პირებისაგა — პირებისაგან.
„იმ ვინღაც სტუმარი პირებისაგა

რაილა გინდოდა, რას ელაპარაკე-
ბოდი“.

პირვა — ძირმაგარას ან დაჩირ-
ქებული კრილობიდან ჩირქის
გამოსვლა, გამორწყვა. „სამბო ჭერ
მამწიფდა, მამრე კი მაიპირა“.

პირველა-ი — პირველი, თავ-
დაპირველი, დასაწყისი. გადატ.
დეკეული, რომელმაც პირველად
შობა ხბო. „ეს დეკეული პირველა-
ია; ჯბო პირველაისია და იმიტომაა
ნაკაი“.

პირველსავე შემთხვევაში —
პირველსავე შემთხვევაში.

პირველჩივე — პირველშივე,
თავდაპირველადვე, თავიდანვე, წა-
მოწყობისთანავე, სიტყვის თქმის-
თანავე, გახსენებისთანავე.

პირ-თავქუე — თავ-დაღმარ-
თი, ზემოდან ქვემოთ.

პირიან-ი ქუდი-ი — ტყავისაგან
შეკერილი ქუდი; კრაველის ქუდი.

პირიმზე — „პირიმზეს მთიუ-
ლები თამარ დედოფალს უწოდე-
ბენ და წმინდანად სთვლიან“ (ალ.
ყაზბეგი).

პირიპირ — სწორად, ბარიბარ.
„წუელით-წუელამდე პირიპირ გა-
მოვდივართ ჩუენ და ჩუენი უკლუ-
რი: არც გოკლდება, არც გუჭარ-
ბდება.“

პირიპირ მეწუელი — ეძახი-
ან ისეთ ძროხას, რომელიც ხბოს
მოგებიდან მეორე მოგებადღე თით-

ქმის განუწყვეტლივ იწველის.

პირიპირ მიცტულა — ქება-დიდება, ხოტბის შესხმა. „ეგეთი ადამიანია, რო სუყუელაი პირიპირ მიიცტულიან“.

პირი არის — შეპირება, დაპირება, დათქმა, პირობა, იმედი, ლატი არ არის.

პირი აღარაა — გატანა, ნდობა, დაპირება-შესრულება არ არის.

პირის აღება — ძვ. სარძლოს ნათესავეების მიერ შუამავლებისათვის თანხმობის მიცემა.

პირის აყვალება — კინკლაობა, ჩხუბი, ლანძღვა-გინება. „არ ვარგა მეზობლებში პირის აყვალება, უნდა დაუთმან ერთურთსა“.

პირის გადაყრა — წინდის ქსოვის დამთავრება, წინდის ყელის გადაქსოვა, გადაქნა; უკანასკნელი შემოქსოვა წინდის პირისა ისე, რომ აღარ დაირღვეს. გადაქნა თავისა. „ქსოვას რო დავამთავრებ, მამრე წინდას პირს გადაუყრი“.

პირის გართხმა — პირის გაღება ფართოდ, ბევრის ლაპარაკი, ყბედობისაგან თითქოს ტუჩები ყურებამდე წაუვიდაო.

პირის დაყოფა — გალანძღვა. „პირი დავჰყავ და ვგრე გაგიჰადე, რო ძალლი პურს არ გამაართომდა“; „მე სულ ტყუილ-უბრალოდ დამყო პირი“.

პირის დაქერა — 1. ძვ. რელიგ.

თებერვლის დასაწყისში სამდღიანი მარხულობა მიცვალებულთა სულების მოსახსენებლად. „დიდი მარხვის წინ ღამეს ჩუენი გორი ერთიანდებოდა პირის დაქერით“. 2. აღება. დიდმარხვის დასაწყისი წინა ღამე, როცა საგვარეულო თავს იყრიდა და ღამეს ათევდა დროსტარებით, მეორე დღეს მართავდნენ ნამცეცობას.

პირისმელტინე — მერიქიფე.

პირის ნიავი — სულის შებერვა. პირის ნიავეს დააყრის — სულს შეუბერავს.

პირისპირ მეწუელი ძროხა — ძროხა, რომელიც მოგებიდან მეორე ხბოს მოგებამდე განუწყვეტლივ იწველება.

პირის შარევა — მარხულობის შემდეგ ხორცის ან რძის ნაწარმის მიღება — ჭამა, რომელიმე რელიგიური მარხვის ან ოჯახში ახლად გარდაცვალებული პიროვნების შემდეგ. ახალი მიცვალებულის პატრონი, ყველა დანარჩენი წევრები (გარდა მცირეწლოვნებისა) სამი დღის განმავლობაში ე. ი. სანამ მიცვალებული დასაფლავდებოდა, გარდა სამარხეო საჭმელისა, სხვა არავითარი სახის სახსნილო საჭმელს (რძის ნაწარმი და განსაჯთრებით კი ხორცეულობას), არავითარ შემთხვევაში არ ჭამენ. დასაფლავების შემდეგ ჭამენ ყველაფერს.

პირის წამალ-ი — თოფის წამალი, რომელიც ჩახმანხუა დაყრილი.

პირკუპრ-ი — ფიგურ. შავგვრემანი. „ესრე ამბობდა დაღესტანს პირკუპრი ლეკის ქალიო“ (ხალხ.).

პირმათქომა-ი — პირში მთქმელი, გულახდილი.

პირმარხვა — პირველი მარხვა.

პირმაწუბილ-ი — პირმოკუმული.

პირმგუირგალ-ი — მრგვალი სახის ადამიანი.

პირმფონე — პირფართო, პირგანიერი (ო. ქაჯ.).

პირობა — ნაფქვავის მეტ-ნაკლებობა წისქვილში. „როცა ფქვილი ბლომად გადმადის, ამბობენ: კარგი პირობა აქუ წისქვილს; თუ ნაფქვავე მცირედ გადმადის, ამბობენ: პირობა არა აქუ, ვერ ახანებს; როცა ფქვილი იმატებს, იტყვიან — პირობაჩი ჩავარდა“.

პირს აკრევინებ-ს — ასაქმებს, აღებინებს. „ჯერ გონჯა იყო და პირს რო აკრევინა, კარგა გაჯდა“.

პირსისწურივ — გასწვრივ, სისწორეზე. „პირსისწურივ გაქრე, თორო დაგიმიწროვდება“.

პირსისხლიან-ი — ჭირისუფალი, ახალი მიცვალებულის პატრონი. „ვერ ვიმღერებ, პირსისხლიანი ვარ“; „პირსისხლიანი ოჯახი ჯორცს არა სქამს“.

პირქუე — პირქვე, პირით დამხობილი პიროვნება.

პირქუე დასამარხავ-ი — წყევლა: პირქვე დასამარხავი. „რას მატყუებდა ვე პირქუე დასამარხავი, მაგის სწორ ვარ“.

პირქუეთ-ი — ძირმაგარა. „პირქუეთი ნაწყენმაც იცის, ჰაერის დაცდამაც“.

პირყავლ-ი, პირყაულ-ი — ენა-პირი; ლაპარაკი, სიტყვა-პასუხი, გამოთქმა. გადატ. უცენურო სიტყვათა მოყვარული. „ემაგას გონჯი პირყაული მაზღევს (სჩვევია)“; „გონჯი პირყავლისაა“.

პირშანახული — ანუ ენა-პირშანახული — საიდუმლოების შემნახველი პიროვნება / ადამიანი რომელსაც არ ახასიათებს საიდუმლოს გაცემა.

პირშაუქცევი-ი — გამოუყენებელი, უხმარი. „ღარი არ იყო, ვერც რაი ვერ გავთიბეთ, ცულები პირშაუქცევი დოგრა“.

პირჩ-ი — პირში. „პირჩი ენა დაიჭირე, სუყელას ნუ ღლაპარაკობ“.

პირჩი შაბმა — პირში შაბმა, ლაპარაკში შებმა, სიტყვის არ შეჩენა.

პირჩი ქვა ჩაიდევ — ნუ ლაპარაკობ, ნუ ყბედობ.

პირწყარილ-ი — როყიო, ყველაფრის მოულოდნელად და უად-

გილოდ მთქმელი. „პირწყარილი კაცი არც ვის მეერიდება, არ იცის, სად იზრახის“.

პირპროლა-ი — პირპრელი საქონელი (ალ. ყაზბ., II, შ. ძიძ.).

პირკმელი-ი — პირხმელი, გამხდარი სახის, ხმელი პირისახის ადამიანი.

პირკორ-ი — პირკვარი.

პისტულიანი თოფ-ი — ფისტონიანი ძველებური კაყის თოფი, რომელსაც კაფსულზე მუგუზლის დადებით გაისროდნენ.

პიტნა-ი — ბოტ. ბიტნა, მთის მცენარეა. ხევში პიტნისაგან ჩაის აყენებენ და სვაშენ (შდრ. საბა — პიტნაკი, პიტნარა).

პკა — ბრკე, ქუჭყიანი ქაფი. „მარიწყალს საყველე კასრჩი პკა აქუ მაყრილი“.

პრაწიპრუწით — ზმნს. გადატ. გაპირვებით, ძლივ-ძლივობით. „დალილმა ცხენებმა აღმართი პრაწიპრუწით ამათავეს“.

პრაწუკელა-ი — პრანჭია ქალი.

პურის გოდორ-ი — მარცვლე-

ულის ჩასაყრელი გოდორი. იყო რამოდენიმე სახისა: 1) წნელით მოწნული და მოლესილი ნახტ-მიწით, იგი იყო გრძელი, მაგრამ დაბალი. 2) პურის გოდორი, მოწნული წნელით და მოლესილი ნახტ-მიწით, იგი იყო მრგვალი ფორმის და მაღალი.

პურ-მარილჩი გარევა — პურ-მარილის მიღება და დანდობა. „მაგათ პურ-მარილჩი არ გევერევი“.

პურს ჩაუდგა-ს, ჩაუსტენ-ს — სოფლის საერთო მწყემსს გულაში პურს (ყველსა და სხვა სანოვავებს) ჩაულაგებს. „ქირის გარდა, მწყემსს აკმევდეს იმდენ დღეს, რამდენი სული პირუტყვიც ებარა. „დღეს ჩემი რიგია, მწყემსს პური უნდა ჩაუდგა (ჩაუსტინა)“.

პურწყალი-ი — კარგი პურის გამოცხობა რომ იცის და გემრიელი საჭმელების მომზადება, ისეთ ქალზე იტყვიან ხოლმე, კარგი პურწყალი იცისო.

პურკმულობა — პურის ქამა, პურმარილი, ქეიფი. „დიდი პურკმულობა გუქონდა, სასმელი არ გოკლდა, შამაკრულაი და ხაბიზგინები“.

ჟ

ჯალჯალა-ი — დამშრალი წყალი ან წყარო, რომელიც ოდნავლა წვეთავს. ჟალჯალ — ზმნს. წვეთ-წვეთობით. „ჯალჯალ ჩამოდის ეგ ჩემი ცოდვით სავსე“.

ჯამის კუთრა — შავი ჰირი. ძვ. ცრურწმ. უქმე ყველიერის წინა კვირას. ღვთაებრივი მოვლენის — შავი ჰირის წინააღმდეგ სალოცავად.

ჯამ-უჯამოდ — უდრო-უდროდ, გვიანობისას, უდროოდ.

ჯგერო — შქერი — ბოტ. მარად-მწვანე, დაბალი მცენარე.

ჯეშტ-ი — თუნუქი.

ჯიჯივა-ი — ახ. ჯიბის ელექტრომაშუქი და მისი ხმიანობა. „მა-უქერ ჯელსა, დაიწყებს ჟიჯივს ეს საკუთრელი ჟიჯივაი და წამოვა სინათლე ნება-ნება“.

ჯიკჟიკო — ჰიკჰიკი. „ჩიტები საამოდ ჟიკჟიკებენ“.

ჯილეტკა-ი — მოძვ. რუსიფ. ჟილეტი.

ჯინჯილია-ი — ახ. ხელით სატარებელი ფანარი. „ომი რო იყო,

ერთი ჟინჯილიაი სალდათისგა ვი-ცილე“.

ჯინჯილვა ჟინჯილავ-ს — იტყვიან, წვრილად როცა წვიმს, სცრის.

ჯიპიტაურ-ი — მოხეური პურის არაყი. ხევში მას შინაურ არაყ-საც უწოდებენ.

ჯირჯილვა — ჟინჯილვა.

ჯირიანტელ-ი — ჟრუანტელი.

ჯუილ-ი — შუილი.

ჯუჟვა — სიცივისაგან ცახცახი, სიცივისაგან მობუზვა. „რას იუჟუე-ბი, გაიქე გამაიქე და გასთბები“. გადატ. გაწყვეტა, დახოცვა. „გერ-გეტს ირჯეულთ გორი გაჟუჟეს, იმის გამოთა, რო თემის ძუელ ადათ-წესებს დაუპირისპირდნენ“.

ჯურ-ი — წვეთი. აქედან ნაჟურ-ი — წვეთ-წვეთად გამოდენილი.

ჯღავილ-ჯღუილ-ი — ჟრიაბუ-ლი, ღრიანცელი.

ჯღავჯღავ-ი — ჟრიაბული, ჟი-ვილ-ხივილი, ღრიანცელი (ო. ქაჯ.); (აღლ. ყაზბ., I, შ. ძიძ.).

ჯღარტ-ი — ჰყინტი, ქორფა.

„ქღარტი სიმინდია, ჟერ არ დაბუ-
რებულა“.

ქღრიალ-ი — ქრიალი, გატეხი-
ლი ზარის, კურკლის ან კრამიტის
მიერ გამოცემული ხმა. გადატ. გა-
უმართავი ფანდურის მიერ გამო-
ცემული ხმა.

ქღრიალა-ი — 1. ექვანი.
„კჷიცს კისერზე ქღრიალები შა-
ვამბი“. 2. დაირის ფირფიტები ლი-
თონისა. „შამახკრა კელი დაირასა
და დაიწყა ფრენა ქღრიალებმა“.

ქჯობია — უმჯობესია. „ჩემი
ცხენ-ურემი ქჯობია შენსასა“.

რ

რაად გეყუის? — რა ნათესავია?, როგორ ნათესავად გერგება?

რადმე — რისთვისმე. „ეგ მეშის ნაპრები მე მამელა, რადმე გამოვიყენებ“.

რაზ-ი — რაზა, საკეტი, კარის დასაკეტი რკინა.

რაზელაც — რალაცაზე. „ჩემი და ჩემზე რაზელაც ნაწყენია“.

რაზლა — რალას, რას. „რაზლა ელი, წავიდეთ ყანაჩი“.

რაზლაც — რალაც, რალაცა. „მოდოლა, ჩუმად რაზლაც გეტყუი“.

რათახანია — რახანია, რამდენი ხანია, დიდი დროა გასული. „რათახანია, მე ავდე და პურიც ვჭამე“.

რაი — რა. „მამავ, მაჩუნენე, რაი მამიტანე“.

რაია — რა არის. „მაჩუნენე, რაია ეგა!“

რაი ამბოვია — რა ამბავია.

რაი ატიალია — რა აქვს. „თავისთუი რაი ატიალია, ცხოს რაილა უნდა მისცას“.

რაი ბედენაა — რა განსხვავე-

ბაა. „რაი ბედენაა, კაცი თუნდ ჯარჩი წასულა თუნდ ცხორჩი“.

რაი გინდა — რა გინდა, რა გნებავს.

რა დრო გადაჰყარეს — რა დრო გადაიტანეს — გაატარეს.

რაიერთი — ბევრი, უამრავი.

რაით — რით, როგორ. „რაით იყილი მაგ ცხენ-ურემსა“.

რაი თქმა უნდა — რა თქმა უნდა (ინმარება როგორც თანხმობის გამომხატველი, ისე კითხვის ნიშნად). გადატ. რაი თქმა უნდა, რაი?!”

რაიი? — რაო? „რაიი? ვერ გავიგონე, რაი მითხარ“.

რაი კივილია? — რა ყვიროლია?

რაიმე — რამე, რამ, ვინმე, ვილაც. „კარგი რაიმე საკმელი მინდოდა.“ „ქალი რაიმე ჰყავ მაყვანილი“.

რაისათუისაც — რისთვისაც.

რაის გამაისობითა — რა მიზეზით, რასთან დაკავშირებით.

რაის გულისათუი — რის გულისათვის.

რაისტუი — რათა, რატომ, რისტვის, რად, რაზე, რის გულისათვის.

რაისტუი არა! — რატომაც არა! რატომ არა! რად არა!

რაისტუილა — რისტვისლა, რატომლა.

რაისტუილაა აქა — რატომლაა აქ, რისტვისლაა აქ.

რაისილა — რილასი, რისი.

რაი უყუეს — რა უყვეს, რა უქნეს, როგორ მოექცენს.

რაილა — რალა, რა.

რაილა ვქნა, დამწორ დადაგულმა? — მწუხარების და სასოწარკვეთილების ჩართული. — რალა ვქნა, დამწვარ-დადაგულმა? ამბობს ქალი.

რაილა მეშუელება, გენიაჩი დამწორსა? — მწუხარების და სასოწარკვეთილების ჩაფლული.

რაილა მეშუელება, მე დანელებულსა? — რალა მეშველება, მე დალუპულსა? — ამბობს ქალი.

რაილადა — რა არის. „რაილადა შენი ჩემთან დარჩენილი“.

რაილაც — რალაც.

რაილაცა — რალაცა.

რაი შუქისაა — ირონ. რასა ჰგავს, რა სიფათისაა. „ერთი შესცქირე, რაი შუქისაა“.

რაიც — რაც. „რაიც მე მინდა,

იმ საკმელს გავაკეთებ“.

რაი ხანია — რამდენი ხანია.

რაი ჰქენ — რა ქენი.

რაკი — რადგანაც, რახან. გადატ. ყინულის ფენა წყლის ზედაპირზე. „წყალს რაკი გელეკრა და ზედ გადაედევართ“

რამთუნენი — რამდენი.

რამთუნენი ხანია — რა ხანია, რამდენი ხანია.

რამთუნენიმე — რამოდენიმე, რამდენიმე.

რამთუნენჯერლა — რამდენჯერ უნდა. „რამთუნენჯერლა გავაკეთა ერთი და იგივე საქმე“.

რაობით — რატომ, რის გამო, რა მიზეზით.

რარიგ — როგორ, რანაირად.

რარიგად — რა ძალიან, როგორ მშვენიერად, რა ლამაზად. „რარიგ აუშენებია ვასილას სახლი, თანაც ორსართულიანი“.

რარიგ-ი — როგორი დიდი, რა დიდი (რარიგი — სიდიდის გამომხატველია). გადატ. როგორი, რანაირი. „რარიგი ყანა ჰქონია ალექსანდრესა“; „რარიგი ქალბნები მაგწონ შენა“.

რას დაზღვედა — რას დასდევდა, რას დაეძებდა.

რას ემართლები — რას ერჩი.

რას მასთქომ — რამდენს ლაპარაკობ.

რას რას საათს — უამ-უუამოს.
 რასმე — რამეს, რალაც. „ისრი, უფუნებოდ რასმე ვარ“.
 რას სწადინხარ — რას შერები.
 რას უბნობ — რას ლაპარაკობ.
 რასლა — რალას, რას.
 რასლა ელი — რალას ელოდები.
 რასლა იქ — რალას იზამ, რა უნდა ქნა, როგორ უნდა მოიქცე, რა გზას უნდა დაადგე.
 რასხანაც — რადროსაც, რა ხანიც. „რასხანაც გინდა დარჩი ჩუენთანა“.
 რაჩია — რაშია. „რაჩია საქმე?“.
 რაჩიმე — რაშიმე, რამეში. „ქალავ, რძე რაჩიმე ჩამისხი და გამამიტანე“.
 რაცკი — რაკი.
 რაცრაც-ი — ბარბაცი, ტორტმანი.
 რაცრაცებ-ს — ბარბაცებს, იტყვიან უფრო მთვრალ ადამიანზე.
 რაწამ — რაწამს, როგორც კი.
 რბოლა — რბენა, სირბილი.
 რბოლით — სირბილით.
 რგენა — რგუნება, ხვედრი, შეხელომა.
 რეებია? — რა არის? რა მოჩანს?

რეებ-ს — რა არ. გადატ. რას. „რეებს არ გიყიდი“, „რეებს არ მაგცემ“.

რეკა-ი — გამხმარი კუნძი. შდრ. რეკაი.

რეპკა-ი, რეპკია-ი — იხმარება პატარა ძაღლის, ფინიას მნიშვნელობით. „ძაღლს მინც დევეგლიჯე, არა უშავდა რა, რეპკაი რაილაც იყო“. გადატ. ზიზღ. ჩია ტანის კაცი. „უბ რაილა კაცია, რეპკიას ჰგავ, რეპკიაი რო დიდ ძაღლებს აიყვალებს, მაგანაც ეგრე იცის“.

რეტ-ი — ცხვრის სენია, ცხვარი ირგვლივ ტრიალებს და დარბის. აქედან რეტიანი ცხორი (იტყვიან სულელ ადამიანზეც).

რექე — უცოდინარი, ხეპრესნარი; გამოჩერჩეტებული, გამოტვინებული. „რექუაი, თავადაც არ იცის, რას ბატბატებს“.

რეშტი, რეშტაი, რეშტე — შტერი, ლენჩი. „მაგან რაილა იცის, რეშტაო“.

რეცრეც-ი — ბარბაცი, ტორტმანი. „მთურალი კაცი რეცრეცით მილიოდა“.

რეცრეცა-ი — ახ. კედლის საათის ქანქარა. „ჩამაფხვიდეთ საათი და რეცრეცმაც დაიწყა გადენ-გამადენა“.

რევა-ი — გამხმარი კუნძი; ხის ძირი, „ჩირკვი“.

რიგ-ი — თადარიგი, განკარგულება.

რიგების ყენება — ძვ. მიცვალებულის გლოვა-პატივისცემა, ადათ-წესების შესრულება (მღვ. დღიასწელი).

რიგიან-ი — კარგი, ლამაზი, მშვენიერი, უკეთესზე-უკეთესი. „ჩემმა ძმამ რიგიანი ქალი მაიყვანა ცოლად“.

რიკ-ი — ცხვრის კუდის ნაწილი.

რიკა-ი — პატარა ღუმინი ცხვარი. იხმარება: რიკმრული, რიკდაშობილი, რიკმოკლე, რიკაგრძელი.

რინდ-ი — ვულგ. დიდმუცულა და არა ღიპიანი ადამიანი, რომელსაც მეტის-მეტი ღორმუცელობით მუცელი დიდი აქვს. ასეთ ადამიანს უწოდებენ „რინდ“-ს ანუ „რინდიანი“.

რისხეულობა — დარისხება, დაწყევლა. შეჩვენება. „რისხეულობა ძნელი იყო, ვერ იბედავდა ადამიანი“.

რკინის უღელ-ი — ძვ. ცრურწმ. მავთულის რკალი, ატარებდა კისრით ავადმყოფის პატრონი იმ ხატის დღეობამდე, რომელმაც დაამიზეზა მისი მახლობელი. ხატის დღეობაში ქალი მიდიოდა ფეხშიშველი, სამჯერ შემოუვლიდა ჩოქვით ხატს, ავლებდა სამპირად ნიშს ბამბის ძაფს, შემდეგ

იხსნიდა რკინის უღელს და ტოვებდა ნიშის შუკუნში.

რო — რომ. იხმარება ნაწილაკების მნიშვნელობითაც: ხომ, აკი. „ქალი რო არა ხარ, მენხუეწებიო“.

როგორ-ი — რაგვარი, რა ნაირი, რა სახის.

როგორს — რაგვარს, რა ნაირს, რა სახის. „ნეტარ ჩემი დედიდაი როგორს ქალბნებს გამამიგზავნის“.

როგორღა — რანაირად, როგორ. „ბაღღმა ჯარაი გააფუჭა, ეხლა როგორღა გავაკეთა, არ ვიცი“.

როგორღა ვქნა, ქმარ-ყოფა კარგახურულმა? — მწუხარებისა და სასოწარკვეთილების ჩართული. — როგორ უნდა მოვიქცე, ქმრის ოჯახის კარებზე სამუდამოდ დახშულმა, გაპარტახებულმა.

როდისღაც — ოდესმე, ოდესღაც.

როდისხანია — რამდენი ხანია. „როდისხანია, ვორცის ხინკალი არ მიჭამია“.

როზდენ-ი — რამდენი, რა რაოდენობის არის. „არ იცი, წელს ჭოგჩი როზდენი სული საქონელი არის?“

როზდენიცი — რამდენიც, რა რაოდენობაც. „როზდენიცი გინდა, იმთუენი ტუმარაი კარტონაი წაიღე“.

როზდენიმე — რამოდენიმე, რამდენიმე.

რომენ-ი — რომელი. „რომენი ტარიც გინდა აარჩიე და წაიღე“.

რომენიმე — რომელიმე.

რომენტაც — რომელთაც.

რომენზედითაც — რომელზედითაც, რომლიდანაც.

რომენიც — რომელიც, ვინც, რომლთაგანაც.

რომენჩიც — რომელშიც, რომელშიაც.

რომნისაგანაც — რომლისაგანაც.

რომც — კიდევაც რომ, რომ კიდეც.

როსთენ-ი რომთენი — რამდენი.

როსთენიმე — რამდენიმე.

როსთენსაც-კი მამცემ — რამდენსაც-კი მომცემ.

როტომ არა — რატომაც არა.

როტომ არ წევები? — რატომ არ წევები?, რატომ არ იძინებ?

როცანის-ა — როცა. როცანის ჩუენ გაღმა გავედით, მაშილა დავინახეთ ეგენი“.

როცალა — როდესაც კი. „როცალა თიბას მოვრჩი, მაშილა მოვიდა გახაი“.

რუდა-ი რუნდა-ი — გაჩეჩილი მატყლის მოზრდილი გუნდა.

რუვი-ი — რუ; ხევი; წერილი გზა მთაზე ხეების, თივის დასაცურებლად. „თივასა ვალდახს გადავაკრავთ და დავაქანებს მთით რუვეზე“. გადატ. მთაზე ღელის ნავალი გზა. მთებში დაღარული ადგილები, საიდანაც ჩამოსვლა შეიძლება, უწყლო დაღარული ადგილები ფერდობზე.

რუჟღვა — წვა, ხრაკვა (ო. ქაჯ.). მაგრად დაწვა პურის ან სხვა რაიმესი. „ქალო, პური სულ დარუჟილა ღომელჩი“.

რუსმან-ი — ლურსმანი.

რუყ-ი — ხარვეზი, მოუხნავად დარჩენილი კვალი ხენის დროს. „რო ვხვნავდი, პატრონი გაუჯავრდებოდისკე, ჯარები რო გაუმრუდებოდა, — რუყს ნუ აგდებ, რუყი დაგრჩისკეო“.

რქაძირიან-ი. რქაძირიან-ი — დაბალრქებიანი საქონელი, რქამოტეხილი თხა, ცხვარი, ოდნავ რომ ეტყობა და აღარ გაეზრდება. „რქაძირიანი შიშაქი შარშა დემეკარგა“.

რქაწკუპა-ი — ვაცის ეპითეტი, ტყუპად, თითქოს პარალელურად სიმაღლეზე გაზრდილი რქების მქონე ვაცი. „რქაწკუპაზე კი არა, მეორე, რქაგამლილ ვაცზე გეუბნები“.

რქანუეულებ-ი — ყოჩების ეპითეტი.

რქის ბეწუ-ი — ხარის კავსა-

ხენელის ნაწილია: მხრისა და წირ-
წენის გადასაბმელი რიკი, სოლი.

რძალო — ბიცოლა, ბიძის ცო-
ლი.

რძევანა-ი — ბოტ. რძიანა, —
წერილი გრძელი ბალახია, იკეთებს
ყვითელ ყვავილს, მოწყვეტისას რძე
გამოდის, იჭმება. ყვითელი ფერის
საღებავის დასაყენებლად იხმარე-
ბოდა.

რძეონა-ი — იხ. რძევანაი.

რძეძაღლ-ი — საგინებელი სი-
ტყვაა.

რძეჭრელა-ი — აღუღებულ
რძეში ერბოს ჩამატებით მიღებუ-
ლი საჭმელი. „ცხო არა მქონდა რა
და რძეჭრელია და გაუკეთე ბალ-
ღებსა“.

რხინი — ლხინი.

ს

სააბედე — სააბედე სოკო, ხის სოკო, რომლისგანაც აბედს ამზადებენ.

საავდრო ხატი — სოფ. გერგეტის წმინდა სამების ეკლესიაში ინახება. გვალვების პერიოდში ამ ხატს გამოაბრძანებდნენ და წყალში სამჯერ ამოვლებით ღმერთს შეთხოვდნენ წვიმის მოსვლას.

საათისთავ — ხშირად, წამდაუწუმ, ხშირ-ხშირად, გამუდმებით. „საათისთავ მეზობელი ხან რას მთხოვს და ხან რასა“.

საამებელ-ი — სასიამოვნო.

სააქიმო — საექიმო, სამკურნალო, ხარჭი, რაც მკურნალობაში დაეხარჯება ადამიანს.

საბაკნე, საბაკნია-ი — 1. ბაკნების ჩასაწყობი, ჩვეულებრივ, წნელის ჩამოსაკიდი გოლორი. 2. ბოტ. მცენარეა ერთგვარი — ლენცოფა, ქოთანასაც ეძახიან.

საბალახო — ძვ. საძოვრის ქირა, ბალახიანი ადგილით სარგებლობის გადასახადი რევოლუციამდე.

საბან-გობან-ი — ქვეშაგები:

საბანი და ლეიბი.

საბანდ-ი — (მოქნილი ტყავის ღვედები), თასმა ბანდულების (ქალამნების) ამოსასხმელად ან შესაკრავად. გადატ. უქნარა, უვარგისი ადამიანი.

საბარგე — ადგილი, საიდანაც თივა ხელბარგევით უნდა გამოიტანონ.

საბატკნე, საბატკნია-ი — 1. ბატკნების ადგილი ცხვრის საზამთრო ბინაში. „ეს ბინა შედგებოდა: საბატკნე, საჩულე...“ 2. ბატკნებისათვის შერჩეული უნდილბალახიანი საძოვარი.

საბაყაყე, საბაყაყია-ი — ცხენის ჩლიქის შუაგული, რომელსაც ნალი არ ედება (ო. ქაჯ.). გადატ. გუბე, წუმპე. „საბაყაყე ამასჭერ, თორო ცხენი დაგიკოკლდება“.

საბელ-ი — მსხვილი თოკი.

საბერწე — არამეწველი საქონლის — ბერწი ფურების, ხარ-მოზერებისა, ცხენების — სადგომი ადგილი ბოსელში; გადატ. არამეწველი პირუტყვის საძოვარი. „საბერწე მთასაც ჰქუიან, იქ მეწეული

საქონელი არ აგუყავ...“ სოფ. გერგეტს არის მთა, რომელსაც „საბერწეს“ ეძახიან. ზაფხულის პერიოდში იქ იმყოფება ბერწი — არამეწველი საქონელი. იქ გარეკილ სოფლის საქონელს ჰქვიათ ჯოგი და მწყემსავს ერთი ან ორი მწყემსი. აქედან წარმოსდგა ამ მთის სახელი.

საბეწუგართო — ბეწვიანი ტყავის სამოსი (შდრ. საბეწუმიგნითო). „ჩიტის ტყავს ვემსურები ყიდულობენ და იკერავენ საბეწუგართო და საბეწუმიგნოთო ტყავებს, ორს-სამს კილო ერბოს აძლევენ ტყავიან“.

საბეწუე — 1. ხის გუთნის წინა ნაწილის (წირწენის) ნახვრეტები, რომელშიც გაიყრება რიკები და გამოვბმის სამატი უღელზე მისაბმელად. 2. ცხვრის და თხის წინა ფეხის ჩლიქის ზედა ნაწილი. დაავადება: წინა ჩლიქების შუაში უხეში ბეწვი ჩაებმება და აკოკლებს. „ცხორს ქაჩები დაულბებაკე, თოლები დაუწითდება, საბეწუე თუ აქუ ჩამდგარი, ვეღარ იზამთრებს, თოვლს ვეღარ მასთხრის“.

საბეწუნელ-ი, საბეწუნელა-ი ან საბეწუნერა-ი — მატყლის დამუშავებაში დამხმარე ქალების ნადი; მათი სამასპინძლო პურ-მარილი. „ზამთრის დედაკაცები საბეწუნელობ შაიყრებიან“. ადრე ხევში ამა თუ იმ სოფლის დედაკა-

ცები იკრიბებოდნენ რომელიმე დედაკაცის ოჯახში, სადაც შეკრებილი ქალები ხელსაქმით (მატყლის დაჩეჩვა, დართვა, ქსოვა) იყვნენ დაკავებულნი და თან სხვადასხვა თემებზე ჰქონდათ სჯა-ბაასი. ისინი ამა თუ იმ ხელსაქმესთან დაკავშირებით ყვებოდნენ ლეგენდებს. ამ ქალთა თავმეყრის მიზანს — ცერემონიალს „საბეწუნელაის“ მოწყობა ეწოდებოდა, რადგან მატყლის დამუშავების პროცესებს ასრულებდნენ იმ მომენტში. მატყლის დამუშავებისას კი ბეწვები იყრება იმ ოთახში, სადაც ქალები მუშაობდნენ. ამიტომ იმ ოთახს, სადაც ქალები შრომა-საქმიანობას ეწეოდნენ „საბეწუნელაი“ ან „საბეწუნერაი“ ეწოდებოდა.

საბეწუნელობ — იხ. საბეწუნელაი.

საბეწური-ი — 1. იგივეა, რაც საბეწუე — ნახვრეტი, ჰრილი, გუთნის მხრის ან წირწენის თავში მსხვილი რიკის (ნ. რქის ბეწუი) ჩასასმელი ადგილი. „საბეწური წირწენის თავიან ან მკრის თავი, იმაჩი ჩაუსტინიან რქის ბეწუი და ღვედით უღელს მიაბიანკე“. 2. ცხვრის დაავადება, იხ. საბეწუე.

საბეწუმიგნითო — გადაბრუნებული, ბეწვმიგნით მოქცეული ტყავის სამოსი.

საბეჭდი კუერ-ი — ნამცხვარზე ჯვრის გამოსახულების გასაყე-

თებელი კვერი. „წინაჲ ყუბებული ვიცოდითკე, გამაცხოზამდე ზევეთი საბეჭელი კუერით ჯურები გამაიყუანიან“.

საბეჭენი — რკინის ხელსაწყო, სავარცხელი, რომლითაც გაბეჭნიან ნაქსოვს. „საბეჭენით გაბეჭენითკე ტოლს“.

საბეჭურ-ი — პერანგის სარჩული, მხარ-ბეჭზე და გულისპირზე შემოვლებული.

საბზანის-ი — საბრძანისი, საბრძანებელი, ხატის (ნიშის) აღგილი.

საბზელა-ი — საბძელი, ბზის შესაყრელი ფიცრული, რომელიც ზემოდანაა გადახურული.

საბინე — ბინა: ბინისთვის — მწყემსების სადგომისთვის განკუთვნილი ნივთი ან მოსაქმეობა. „უფროსი რასაც იტყოდა, იმას აკეთებდიანკე ცხო მწყემსები, საბინეს კი დაუ თავისი ერთი მზარეული ხყვანდა“.

საბიძო — ძვ. ურვადის დანამატი. ურვადის მიტანის შემდეგ სიძის ოჯახის მიერ პატარძლის ოჯახში მიტანილი საჩუქარი (ჩვეულებრივ, ერთი ძროხა). საჩუქარს ჩაიბარებდა სიმამრის გვარიდან უფროსი კაცი.

საბნელო — სამგლოვიარო სამყოფელი, განმარტოებული ადგილი, სახლის ნაწილი). ზოგჯერ

თვითდასჯის ფორმა, დანაშაულის გამოსყიდვის მიზნით საგვარეულო ციხის ბნელ საკანში 9—21 დღე ყოფნა და მსუბუქი შიმშილობა. „ცოლის გატაცებაზე ველმწიფე ძრიალ შასწუხდა და საბნელოჩი შავიდა“ (თოთი). წყევლა: „ჩასჯე საბნელოსა!“

საბოლო, საბოლოო — მომავალი, შთამომავალი, მემკვიდრე, შთამომავლობის გამგრძელებელი.

საბუტეზ-ი — საბუხარი — ტყავის ხელთათმანები.

საბძოლად — საბრძოლველად.

საბჭეო — ადგილი, სადაც იკრიბებოდნენ ბჭეები — თემობის მიერ არჩეული მოსამართლეები, მოთათბირენი, მრჩეველნი — ბჭობისათვის.

საგაზაფხულო — ზაფხულობით ბატკნების სადგომ-საძოვარი ადგილი.

საგათენებლოს — გამთენიას. „საგათენებლოს მყინვარჩი უნდა წავიდე“.

საგამრჯელო — გასამრჯელო.

საგდულ-ი — კედა, ურდული, კარების შიგნიდან ჩასაკეტად.

საგებ-ი — ადგილი, სადაც თივა დროებით აიგება ზვინად. „სათვანდრები რო დაჯდებაკე, თივას მაშინის ჩამავხყრითკე საგებჩი“ (კარკუჩა).

საგებელ-ი — ლოგინი, ქვეშა.

გები ანუ საწოლის მთლიანი გარნიტური: ლეიბი, საბანი და ბალიში.

საგერობელ-ი — საწოლქარი, სასუსნავი, ნაყრი ძროხებისათვის. „არის ძროხა, თუ საგერობელი არ მიეც, რძეს დაჰმაღავს; იტყუიან: „საგერობელს მიჩუეული ძროხა-აო“. გადატ. ქრთამი. — „საგერობელი მიმთხოვა“.

საგერობლიან-ი — იტყვიან ძროხაზე, რომელიც სასუსნავს, ნაყრს არის მიჩუეული წველის დროს.

საგოგავ-ი — აკენის ფეხი, რაზედაც ის ირწევა; აკენის ფეხების ჩასადგმელი პატარა თხრილი მიწაში. „მამრე გაუთხრიან საგოგავები, რაზეც აკვანია დადგმული“.

საგონ-ი — მოსათფიქრებელი, საზრუნავი (ალ. ლლონტი, „ქართულ კილო-თქმათა სიტყვის კონა“).

საგონებელ-ი — საგონებელს ჩავარდნა, დარდი, ვარამი, საფიქრებელი.

საგონჯეთ-ი — ცუდი შესახედაობის, უვარგისი ადამიანი.

საგორება-ი — ბანებზე მიწის სატკეპნი, კასრისებრი ფორმის ქვა, ბოლოებში მობმული აქვს ხის სახელურები, წინ და უკან გორებით ზეპენ მიწურ ბანს.

საგორველ-ი — თედოს ნაწილი, საქონლის ხორცის ყველაზე უკუ-

თესი ნაწილი. „საუფროსო ეთქმის, საგორველი და მეჯი, ისები დაარიგინკე“; „ყოვმა წმინდა სამების ადგილზე გამახრა საგორველი და ძოლი იქ დააგდა“.

საგორმეტო — ძვ. საგვარმეტო, ურვადის დანამატი, სასიძოს ოჯახის მიერ საპატარძლოს ოჯახის საბოძვარი (ძროხა, უღელი ხარი ან შეკაზმული ცხენი...) საპატარძლოს გვარის წარჩინებულობისა და უპირატესობის პატივსაცემად.

საგულე — გულისათვის განკუთვნილი ტყავი თხისა. გადატ. ზურგზე გულის მომკიდებელი, ე. ი. ვაჟი. ვაჟის შეძენის სურვილი გამოთქმაში: „ღმერთო, მოგტუეც საგულე“, — ამბობს მწყემსი, რომელიც თვითონ გუდამოკიდებული დადის და ნატრობს, რათა გაუჩინდეს შემწე და შემცვლელი. ასევე ლოცავენ ფეხმძიმე ქალს — „საგულე გოგიჩინეო“.

საგულე — ქალის გრძელი, წელში გამოყვანილი, წინ გაჭრილი კაბა, რომელსაც სარჩული ჰქონდა. საგულე იკვროდა დუგმითა და ყუმბილებით. გულისპირზე და სახელოებზე სხვადასხვა ნაქარგი სახეები იყო გამოყვანილი. ახალგაზრდა ქალები ზევში ოსურ საგულეებს ატარებდნენ. საგულეზე ქალებს ერტყათ ქამრები (ალ. ყაზბეგის განმარტებით — „ახალუხის მაგიერ, ქალების ტანსაცმელი“).

საგულებელ-ი — თივის პატარა ზვინების ასაგები და დასაყენებელი საიმედო ვაკე ადგილი მთაში, სადაც სათრევი მოხერხებულად უდგება ბარში ჩამოსატანად. გადატ. რუ სადაც თივებს აყენებენ გერგეტლები.

საგძარ-ი — საგზალი. „ჩააწყო გულაჩი საგძარი და წაუღა მწყემსებსა მთაჩი“.

სადაგდია-ი — ვიგინდარა, უბატიჯვემულო, კაცად არ ჩასაგდები.

სადაველ-ი — სადაური (ვინმე). „სადაველი ხარ, ქალავ, შენა?“

სადავლებია — საიდან არიან, სადაურები არიან. „თქუენი სტუმრები სადავლებია?“

სადამდე — გადატ. როდემდის.

სადარ-ი — შესადარი. „ეგ ქალაი მაგის სადარი არ არის“.

სადარო ხატ-ი — სოფ. გერგეტის წმინდა სამების ეკლესიაში ინახება. ხშირი და განიებული წვიმების პერიოდში ამ ხატს გამოაბრძანებენ და ღმერთს შესთხოვენ გამოდარებას.

სადედისძმო — ძვ. ურვადის დანამატი. სასიძოს ოჯახის მიერ საპატარძლოს დედის ძმისათვის ქორწილამდე მისართმევი საჩუქარი (ჩვეულებრივ, ერთი ცხენი).

სადეზო — ცხვრის სამოძრაო საძოვარი. „ერთი თუის სადეზოლა აქუ ცხორსა“.

სადიდებო — ღვთაების სალოცავად წარმოსათქმელი ტექსტის სახელწოდებაა სინ. ფშ., მთიულ. — დაველოსნება, დამწყალობნება). „დიდება ჰქონდეს ყირენის წმინდა გივარგის...“

სადოლე, სადოლო — 1. დოლისთვის. „სადოლედ ვემზადებითკე“. 2. მოსაგები, დასადოლებელი. „სადოლე ცხორს გავათავთავადებთკე“.

სადორღლია-ი — სადორბლე, ჩვილი ბავშვის გულსაფარი. მას უკეთებენ იმიტომ, რომ ტანისამოსი არ დაისველოს ნერწყვი.

სად-რა-ი — ნეტა სად, სად რაიმე. „ქალო, სადრაი წაიდე, კუერს ვსძებნი და ვერ ვიპოვნე“.

სადრე-ი მხ. — მუხლის უკანა მხარე, სახსარი. ფეხის სახსარი.

სადრეკებ-ი მრ. — ფეხების სახსრები.

სადღეისოდ — დღეისათვის. „ფული სადღეისოდ მინდოდა“.

სადღეკარო — დღის ბოლო, დასასრული. საუბ. გადატ. სადღეკაროდ — სამერმისოდ, სახვალისოდ, უკანასკნელ ვადამდე. „შენ სუყელას საქმეს სადღეკაროდ მიიტანე“. „სადღეკაროდ მაქუ საქმე მისული“.

სადლობელ-ი — სადღეებელი; არის თიხის, ხის და სპილენძის. კარაქის გასაკეთებელი ქურქელი.

სადობელა-ი — ნ. ვარდაცკა-
პა.

საელდო — ელდის მომგვრე-
ლი, საშინელი; უცხვირპირო, ცუ-
დი შესახედავი.

საენცო — საკვირველი, შდრ. სე-
ენცი.

სავალა-ი — ბანის სანაპირო
დიდი ქვა-ფიქალი (ქაჭი); გადატ.
გაკუთხული ბრტყელი და გრძელი
ქვა, სწორკუთხა სიპი, ფიქალი,
კედლის შენებაში იყენებენ კუთხე-
ების დასაკავშირებლად, გადასა-
ტიხრად, ლავგარდანის ქამრად და
სხვა. „ჩერ შადაგაი გავაყვილით,
მამრე სავალაი დავალაგით სიგ-
რაძი“.

სავალდახე — თივა ან გრძელი
ბალახი (ნ. თამაი), რომლისგანაც
გრეხენ ვალდახს. „სავალდახე დავ-
გრიხით თივისაგა“.

სავალ-ი — სასიარულო. „აქათ
სამებამდე ფეკით არის სავალი“.

სავარცხალ-ი — სავარცხელი,
— საქსოვი დაზგის ნაწილი. „ჭალა-
ჭაის წინ არის კიდავ სავარცხალი,
რომენიც ღბეჭნის ტოლსა“; „ფეკის
სავარცხალი — ტერფის ზედა ნა-
წილი.

სავრო — გრძელი უზურგო სკა-
მი.

სავსედაა, სავსედ აქუ — ძვ.
ცურურწმ. არა აქვს. ძველად ოჯახის
უფროსი ქალი სანოვავის უქონ-

ლობას არ დაიჩივლებდა, რადგან
უბარაქობა არ დაბედებოდა. არ
ქონდა, მაგრამ **სავსედ მაქვსო**,
ამბობდა, როცა სასესხებლად მე-
ზობელს მიმართავდა. ასევე უპასუ-
ხებდა მთხოვნელსაც, თუ არ ექნე-
ბოდა. „სავსედლა გოქ პური, შენმა
სიცოცხლემა, თორო არ დაგიქერ-
ლი“.

საზდულ-ი, საზდულნ-ი —
ძუძუმწოვარა ბავშვის სლოკინი.
„ბალლი რო ასლოკინებს, იტყუნ:
საზდული აქუ, საზდული ამაი-
ლაო“.

საზეპელა-ი — სატკეპნი, სა-
ტკეპნელი იარაღი — ხის ტარიანი
დიდი მორგვი.

საზმანიება — ცდა, ფიქრი ო.
ქაჯ.).

საზოვე — საზვავე, ზვავისაგან
საშიში ადგილი. „საზოვეს მავარი-
დებთ თივას, საგულებელჩი დავა-
ყენებთკე“.

საზუერავა-ი — საზვერავად
განკუთვნილი — მოწყობილი რაი-
მე ადგილი (ციხე, კოშკი, თხრილი,
სანგარი და მისთ.).

სათავე — კარის ზემო ნაწილი,
კარის თავი, თალი.

სათავეჩიგათ — სათავედან.
„წყალი სათავეჩიგათ იმღურევაო“.

სათავნო — მზითევად გაყოლი-
ლი ცხვარ-ძროხა.

სათამაქოვე, სათამაქუთა-ი —
სათამაქოვე ქისა.

სათაო — ძვ. სათაენო; მეორადი მზითვევი, გათხოვილი ქალისათვის ქორწილის შემდეგ ოჯახისაგან მიცემული საჩუქარი — ძროხა, დეკეული ან ორი-სამი ცხვარი.

სათარ-ი (მრ. **სათრები**) — სათრეველა, მთიდან თივის ჩამოსათრევი ან ზვინის ქვეშ დასადები მეჩხერი ლასტისებური წნული არყისა (არყის წნელის ჩელტი, ხმარობენ თივის ქვეშ დასადებად) (ო. ქაჯ.).

სათარგმნო — ყაზბეგის რაიონის ცენტრს თავდაპირველად ერქვა სოფელი სათარგმნო, მერე დაარქვეს სოფელი სტეფანწმინდა, 1809 წელს — ყაზბეგი, ალ. ყაზბეგის პაპის გაბრიელ ყაზბეგის პატივსაცემად, ხოლო 1966 — წლიდან დღემდე უწოდებენ დაბა-ყაზბეგს.

სათაურ-ი — სათავე. „სათაურჩი წამოუარე ცხორსა“ (ო. ქაჯ.).

სათაურის — სათავის, სათავი-სა, საწყისისა.

სათაურჩი — სათაურში, თავში, საწყისში.

სათემოდ გაჯდომა — საქვეყნო სალაპარაკოდ გახდომა, აუგად მოსახსენებელი. „თავის მაიმუნობით სათემოდ გაჯდა“; „სათემოდ გაიკადა თავი“.

სათესავა-ი **სათესელა-ი** — სათესავი, მარცვლეულის დასათესად

იყენებდნენ. იგი იყო ფიცრის ძირიანი კალათა, წმინდად მოწეული გვერდებით და შიგნიდან ნაკელით გაგოზილი, რომ თესლი არ დაბნეულიყო, რომელსაც მხარზე ჩამოსაკიდებლად შებმული ჰქონდა შალის ძაფისაგან ნაქოვი (5-7 სმ. სიბრტყის) სამხრე. ასეთ „სათესელაში“ ერთ ფუთამდე (16 კგ.) ქერი თავსდებოდა. კალათიდან მთესველი ხვნის დროს იღებდა თესლს და მიმოაბნევდა.

სათითურ-ი — 1. სათითე; მტკივან თითზე წარმოსაცმელი ტყავის ან ნაჭრის ბუდე. 2. პატარა ნაჩრეტი სადღვებელში, საიდანაც თითს ჩაჰყოფდნენ და ამით გასინჯავდნენ, ღალა შეიღვიბა თუ არა. დღვების პროცესში სადღვებელის სათითურს (ნახრეტს) საცობს დაუცობდნენ. „სათითურაი სადღობელს სულის საქცევად სჭირდებაკე“. 3. ორთითის (ფიწლის) წვერზე წამოსაცმელი წვეტიანი რქები.

სათიკნია-ი — თიკნების სადგომი ან საბალახო ადგილი.

სათმეურ-ი **სათმეურა-ი** — 1. საქონლის კისრის მყესი. 2. კუნთიანი ხორცი, ძნელად სახარშავი. 3. თმის შესაკონი, სამაგრი.

სათოლ-ი — სათვლელი, სათვალავი, რაოდენობა, სულადობა. ფულის ან ქონების რაოდენობა; ცხვრის ფარის ან სხვა რაიმე საქონლის სულადობა, რაოდენობა.

სათოლავი მძივი — ძვ. ცრურწმ. აჯვაროზი, გათვალვის საწინააღმდეგო მძივი, აკვანზე ჰკიდებდნენ.

სათოლები — სათვალეები.

სათოლმარჯო — ძველებური მოხეური სახლის სულ ზედა სართულის ბანი, კოშკისებრ აზიდულნი, საზვერ-სათვალთვალოდ; მარჯვე, მოხერხებული ადგილი ან საქმე; თვალსაჩინო. „სათოლმარჯო ადგილია“.

სათოლმარჯოდ — ზმნს. სათვალთვალოდ; ამბის გასაგებად, დასაზვერად, სათვალეირებლად, შეფარვით რომ რაღაცას ათვალეირებს. „იმ კაცს საქმე არ ჰქონდა, სათოლმარჯოდ იყო შამასული“.

სათოლმარჯო — თვალსაჩინო, ხალხის თვალად. ნ. თოლმარჯი (ო? ქაჯ.). თურქ. *ışmak*. თოლმარჯი, ენის მცოდნე, მთარგმნელი.

სათოლმარჯოდ — სხვის თვალად რაიმე საქმის გაკეთება. „უბკაცი სუყელას სათოლმარჯოდ აკეთებს“.

სათრევი — მთიდან თივის (შეშის, ძნის) ჩამოსათრევი ძალიან ვიწრო გზა, ძველი რუ ან ღელე. სათრევზე დააცურებდნენ ან ჩამაათრევდნენ ზომბაზე შეკრულ თივას, შეშას.

სათქეფი — საფეთქელი (მდრ. საფეთქი). „სათქეფებჩი ამტკივდა“.

სათხეთი — თხის ჯოგი, თხები. „იეღაი ექამა და მთელი სათხეთი გამიწყდა“.

საიგაკი — ქურციკი, ველის ჭერიანი.

საიდლა — საით, რა საშუალებით. „საიდლა მაიტან მაგდენ ფულსა, რო სახლი იყიდა“.

საიდლამც — კიდეც კარგი, რაკი. „საიდლამც შენ ჩონს მახუე, შენი აღარც ის ვალი მინდა, რაიც გმართებს“.

საით — საიდან, როგორ. გადატ. სად მიდიხარ. „საით მაიტანე ესეთი კარგი კარტოხანის თესლი“; „ბალებო, საით ხართ მასულები“.

საითაც — საიდანაც, რომელი ადგილიდანაც.

საითკე — რომელი მიმართულებით, რომელ მხარეს. გადატ. სად მიდიხარ? საით?

საითმე — საიდანმე. „ბესო, მიდილა, საითმე ერთი ვედრაი ალყაი მამიტანე“.

საითლაც — საიდანლაც. „ჭბოს ვსძებნიდი და მემრე თითონ საითლაც მოვიდა“.

საიწლიოდ მასულა, წასულა — ქორწინების შემდეგ გათხოვილი ქალის სტუმრად მისვლა მამის ოჯახში რამდენიმე ხნით. „საიწლიოდ არის მამეულთასა“.

საკანთიალო, საკანთიელო — 1. საკვირველი, საოცარი, უცნაური. „საკანთიელო რაიმე ხარ, რაი მაგივიდა, რაისთუი ჰკივი?“ 2. მასხარო, საქვეყნოდ ასაგდები, სამარცხვინო ქცევისა, საკვირველი. „შენ სულ საკანთიალოდ გაჰქდივე სუყელასა“.

საკაპრე — თხლე არაყის გამოხდამდე. დიდ საარაყე რკინის ქვაბში ჩაასხამენ წყალს. ჩაყრიან შიგ პურის ფქვილს და დაფქული ფორის ფქვილს, მოხარშავენ. ამოიღებენ მოხარშული ფაფის ნაირ მასას ხის ან რკინის კასრებში, გააციებენ, შემდეგ დაასხამენ ციე წყალს, მოურევენ და გააკეთებენ თხლეს. თხლე ხშირი არ უნდა იყოს. კასრებს მოაკრავენ თავზე ტომრებს, თბილად დახურავენ და აფუვლებენ. 8-10 დღის შემდეგ კი მისგან არაყს გამოხდიან. ასეთი სახით გამოხდილ არაყს „უიბიტაურს“ ან შინაურ არაყს ეძახიან. გამოხდის შემდეგ კი თხლეს ხათას უწოდებენ. ხათას მერე ღორებს აჭმევენ. გადატ. კაპარის ჭურჭელი, ქვაბი. „საკაპრეს ქობს მაურევედეს“.

საკარტოხე, საკარტოხელაი, საკარტოხიაი — საკარტოფილე ნაკვეთი. „საკარტოხელაი ნაბირყურები შამოვგენცლე“.

საკარგეყო — კარგი ყმების, კარგი ვაჟკაცების სადღეგრძელო.

საკაცე — საკაცო — კაცებისა-

თვის განკუთვნილი, უფროსი მამაკაცების დასასხდომი მხარე და ავეჯი ოჯანში. გადატ. უძლური კაცების ან მკვდრის წასალები.

საკაცეთი — კაცთა მოდგმა.

საკდემელ-ი — დიდი ბრტყელი ქვა ხატის გალაფანში, მასზე ჭრიან ქაღებს.

საკედე — საურდულე, ნ. საკედური.

საკედური საკედურაი — 1. ტყავის საზელი კეტის ადგილი, ღრმული საღენჭელში. 2. ასეთივე ღრმული, ზერელი კარსუკან, საურდულე. „ურდული საკედურაი შადიოდა და კარი მაგრა იკეტებოდა“.

საკეცის ქარი — შაკიკი (ავადმყოფობა — თავის ტკივილი). მკურნალობდნენ (შელოცვით) ლოცვით.

საკეცეთი — კეცისთვის და სხვა დანიშნულებით ნახმარი ცეცხლგამძლე ქვის ქანების ადგილი. „საკეცეთები არშასა და ცლოჩია. საკეცეთის ქვები ზაფხულის მთაჩიც აგუქონდისკე, ცეცხლი დიდხანს ძძლებდა.“

საკიდელ-ი — კერის (შუაცეცხლის) ჭაჭვი ქვაბის ჩამოსაკიდებლად.

საკინწიალო — წისქვილის საჩეკელას დასამაგრებელი.

საკლავე-ი — რაც უნდა დაკლავ;

ხატისთვის შესაწირავი, დასაკლავი საქონელი. ჩვეულებრივ, საკლავს ცხვარს ეძახიან. „საკლავს დაფხვავდით დღეობებზე, ქორწილნათლობაჩი, ქეიფჩი“.

საკლიტურა-ი — ნაქი, რბილი სასის ბოლო, ენის კლიტე.

საკლოოდა — საგაისოდ, სამომავლოდ.

საკმაო — საკმარისი.

საკოდელა-ი — საკოდელი, ქვის მთლელისა და მეწისქვილის იარაღი, რკინის ბრტყელპირა, ქვის სუფთად მოსაკოდი; წისქვილის ქვების მოსაკოდი. „მქედელს საკოდელაი დავაწურინე“.

საკოლთი — საკორთული — შესაკრავი ღვედისა ან თოკისა. „ბარდანაის საკოლთი“.

საკოლთურ-ი — შესაკრავი, შესაკონავი ღვედი ან თოკი (შდრ. საკოლთი).

საკოპე — თასების გამოსაჭრელი ტყავი; ქალამნების თასმა. „საკოპე დამაკლდა და კოხუტები ამა-სასხამი დამრჩა“.

საკოჭურ-ი მხ., საკოჭურები მრ. — პაიჭებზე (პაჭიჭებზე) და შარვლის ტოტებზე მიკერებული ვიწრო ბაფთებით, რომელიც პაიჭებს (პაჭიჭებს) და შარვლის ტოტებს საშუალებას არ აძლევს ამოიჩაჩოს ფეხსაცმელებიდან. გადატ. მარხილის ნაწილი, — ხელნაზე რი-

კების დასაყრდენი.

საკრეფელ-ი — ხის კბილებიანი ფოცხი, ნათიბის (თივის) მოსაგროვებელი. „გათიბულს საკრეფლით მიხყვებიან დედაკაცები და ხუნტენ“.

საკუარ-ი — უკანალი, საჯდომი.

საკუდ-ი — სათარზე თივის გადასაკრავი საბლის ნასკვიანი ბოლო შდრ. არტი).

საკუეთ-ი — ძვ. ქალის დასაინიშნად გამოყენებული სამახსოვრო იარაღი — დანა, ხანჯალი, დამბაჩა ან სხვა, რასაც სასიძო უგზავნიდა სარძლოს მისი ძმობილის ხელით. ამის შემდეგ ქალს სხვაზე გათხოვების უფლება ეკრძალებოდა (ეკვეთებოდა).

საკუეთიან-ი — კვეთილიანი, საკვეთმილებული — სხვაზე გათხოვების უფლებაჩამორთმეული.

საკუირელ-ი — საკვირველი.

საკუირელია — საკვირველია.

საკულევი-ი — საკვლევი, ხმიადი ანუ „თესლის კვერი“. ყოველი ოჯახი აცხოზდა მას და ხენის პირველ ღღეს გაიტანდნენ სახნაურებში. ეს იყო იფქლის პური, მრგვალი. სახვნელით ჭერ კვალს გაატარებდნენ ერთს, მერე მეორეს, მესამე კვალის შუაზე რომ მივიდოდა გუთნის დედა, თესლის კვერს მოატანიებდა წინამძღოლს, უღელზე დადებდა, ბარაქაზე დაილოცებო-

და და კვერს ზედ გადატეხდა შუა-ზე. ნახევრებს კიდეც გადატეხდა და მეოთხედებს ხარებს შეაკმევედა, ხოლო მეორე ნახევარს შექამდა წინამძღოლთან ერთად.

საკულელ-ი — საკვლეო. საახალწლოდ გამომცხვარი მისალოცი პური. პურს ზემოდან ჭვრის გამოსახულებას გაუკეთებენ და ისე გამოაცხობენ. პურთან ერთად სინზე დებენ ტკბილეულს, ხილს, ნამცხვარს და შაქრის ნატეხებს. განთიადზე (სახლის) ოჯახის უფროსი მამაკაცი ადგება, უმძრახი საკვლელს გაიტანს გარეთ და შემოუვლის თავისი კარ-მიდამოს ყოველ კუნჭულს და უკვლევს. მერე მობრუნდება, შევა შინ, ჩამოუვლის ყველას, აკოცებს და ლოგინშივე მწოლარეთ „დაატეხოს“ ტკბილეულით (კამფეტებით). მერე თვითონ მოუჯდება მაგიდას, საკვლელს დაამტვრევს, ჭამს, სვამს და თან ილოცება. ბოლოს დაწვება და დაიძინებს. ამის შემდეგ მოდის ოჯახის მიერ არჩეული მეკვლე ტკბილეულობით. დალოცავს ოჯახს. მეკვლეს ოჯახიც ტკბილეულით გაისტუმრებს. გადატ. საკულელი აგრეთვე იცოდნენ ხენის გასვლასთან დაკავშირებით. სახნავად გასვლის წინა დღეს გამოაცხობენ პურს — საკვლელს. ხარებითა და გუთნით გავიდოდნენ ნაკვეთში. ნაკვეთზე გაავლებდნენ ჭვრის სახის კვალს, ე. ი. ნაკვეთზე

ჭვრის სახე უნდა გაეკეთებინათ. ამის დაწყების დროს გუთნის დედა დაილოცებოდა, საკვლელს უღლის შუა ნაწილზე გასტეხდა და შექამდნენ. მერე დღეს კი გავიდოდნენ და დაიწყებდნენ ნაკვეთის მთლიანად მოხვნას.

საკუმპიე — 1. სანებვე; 2. ლეწვის დროს კალოზე ხარის ნებვის დასადები. „რო არ დევკუმპა კალოზე, საკუმპიე გუეჭირა და იმას მივაშუელიდით“.

საკუნწური — იხ. საყუნწური.

საკურთელ-ი — კირკალის (ოდრიკალის) თავების შესაკრავი (ჩამოსაცმელი) თასმა.

საკურთული — 1. საკვართული; 2. იგივეა, რაც საკურთელი.

სალამდე — სანამ; ვიდრე. „იქ მეტი სითბოა, სალამდე აქა“.

სალანგავი — რბილი სალესავი ქვა, პირის ასაწყობი.

სალაღობო — ტაფაზე შემწვარი გულიანი ალტამა. „ორ-ორი სალაღობო დოგირივს მწყემსებს და ჩუენც გემოზე შევჭამეთ“.

სალევართაკე — სიკვდილის პირზე, გათავებაზე ავადმყოფობით დასუსტების გამო. „ალარას მატობს, სალევართაკეა წასული“; „პირი სალევართაკე აქუ, პირი სალევართაკე ქნა“.

სალექსო, სალექსობელი — სალექსებელი; ლექსის თქმის გა-

სამრჩელო. „სალექსობელი შაკრიფეთ ფარაზე თითო ცხვარია“.

სალექსოდ გაცდომა — შერცხვანა, გამასხარავება, გაშიირება. „სალექსოდ არ გაჰვდე!“

სალი კლდე — პიტალო, მაგარი მთლიანი კლდე.

სალტე — რკინის ნახევარწრიული რგოლი, კავიანი ჯოხის გასაკეთებლად (ან ცელის პირის დასამაგრებლად ცელის ტარზე), იყენებენ ცხვრის ფეხში გამოსადებლად და დასაქურად.

სამ — რამე; სადმე, სადღაც, რაღაც. „წასული სამ ყოფილა“. „საქმე სამ მაქმ“. „ამირანისას იტყუიან სამ, რო ღუთის ნათლულიაო“.

სამბურთ-ი — საქონლის დასაბმელი თოკი ან ჭაჭვი.

სამაგრია-ი — მსხვილი საბელია, იყენებენ თამაშობა-შეჯიბრებაში. ერთ ბოლოში ერთი ჭგუფი ეზიდება, მეორეში — მეორე; ვინც დასძლევს, გამარჯვებულია.

სამადურად — ინაბარა, კმაყოფაზე, შესანახი. „ერთი ჩემი მეზობელი კაცის დედა სოფლის სამადურად არის დამრჩალი“.

სამალავა-ი — ძველებური მოხეური სახლის კოშკში ასავლელი საიდუმლო ხერეღი ან მეზობელთან დასაკავშირებელი გვირაბი — დარანი.

სამალვითო — დასამალავი, საიდუმლო. „სამალვითოდ აკეთებენ საქმეს, სამალვითო არა მაქტრა“.

სამამისძმო — მამისძმობისათვის განკუთვნილი საერთო სალოცავი ხატი, სამხთო და სხვა (ვ. ითონიშვი.).

სამან-ი — გათლილი ქვა. სამანი არის ოთხგვარი: 1. სამწყალობნო; 2. სამრისხველო; 3. თემიდან მოსაკვეთი და 4. სამიჯნე. ოთხივე მანებზე აწერია გვარი და სახელი იმ კაცებისა, რომელთაც ეს ეკუთვნის.

1. სამწყალობნო სამანს გათლიდნენ და ზედ დააწერდნენ იმ კაცის სახელს, რომელსაც სამანს უკეთებდნენ. ამ სამანზე დალოცავდა ხალხი: („ამან და ამან ამ სოფელს ესა და ეს სიკეთე გაუკეთა, დაეხმარა და ამოეწია“). 2. სამრისხველო სამანსაც გათლიდნენ და ზედ დააწერდნენ იმ კაცის სახელს, რომელსაც სამანს უკეთებდნენ. ამ სამანზე დასწყევლიდა (დაარისხებდნენ) ხალხი: (ამან და ამან ამ სოფელს ესა და ეს ბოროტება, ცუდი საქმე გაუკეთა, ბოროტების გამო დაგვიწყევლია და მისი მოდგმა მთლად ამოწყვეტილაო. დაკლავდნენ შავი ფერის ცხვარს და მის სისხლს სამანის ძირ ამოღებულ ორმოში ჩაახამდნენ. 3. თემიდან კაცის მოსაკვეთი, განდევნის, გარიცხვის ნიშანი. 4. სამანით ასევე ოჯახებს შორის მიწა იყო გამოყოფილი —

ზღვართ. გამოყოფის ნიშნად იღებოდა სამანი — მიწის საწოლავე, რომელიც მიწაში ჩასმისას დაიწვევლებოდა და მას აღვილიდან ვერავინ ვეღარ შეძრავდა. ე. ი. საზღვრის მაჩვენებელი ნიშანი, სამიჯნე სამანი იყო.

სამართ-ი — 1. ცელის ან ნამგლის გამოსაპირავი, პირის გასამართი რკინის სალესი. „სამართს ეძახოდეს, იმით გაუმართავდეს პირსა“. 2. საკიდელის — კერიის ჭაჭვის — კავი, რომლითაც მოკლდება ან გრძელდება ჭაჭვი. „სამართს ჭაჭვის რგოლჩი გამასდებ და ქობს გინდა ცეცხლის ახლოს დააყენებ, გინდა — შორა“.

სამართლისა — დეკუული, რომელიც თავისი ხნოვანების შესაბამისად დროულად მაკდება და მოიგებს ხბოს (სინ. მართიანი). „სამართლისამ მაიგა ვბო“ (საპირისპ. უმართისა).

სამაროვნობა — ძვ. რელიგ. დღესასწაული. „სამს ხატჩი იცოდინან გასტლა: წუერობა, დარყეობა, სამაროვნობა სამშაბათს მოდიოდა“.

სამარტო შკამი — იგივეა, რაც მარტოშკამი. ძველებური ხის მოჩუქურთმებული ან ორნამენტებიანი სავარძელი, სამფეხა, რომელზედაც მარტო ერთი ადამიანი, ოჯახის უფროსი მამაკაცი ჯდებოდა.

სამარჩელო — დავა-ცილობის

გადამწყვეტი, გამრჩევი. „გადასცეს ჳევის სამარჩელო კაცებსა, რო ეს სახელი გოკმეის ჩუნენ“.

სამარცტოლია-ი — ნაველა, ჯამჯამა, ზვიმირის ბოლოს მიბმული ღარი, საიდანაც მარცვალი გადადის დოლაბის ყელში.

სამარხ-ი — დასამარხავად გადადებული ფული ან საქონელი. ოჯახში როცა ძმები იყრებოდნენ, მშობლებს აძლევდნენ სამარხად რამდენიმე ცხვარს, ძროხას ან ფულს.

სამარჯუე საქმე — ადვილი, მოსახერხებელი საქმე. „თავისთუი სამარჯუე საქმე დაიგდა, ჩუნენ ემ ჳოჯოხეთჩი გოდმოგყარა“.

სამატყლია-ი — მატყლის შესანახი ადგილი.

სამაზა-ი სამაზია-ი — ბოტ. სარეველა მცენარე — გონგოლა, საცოცხია. „ეგ ჳარის ნაბინავარი სულ სამაზიას დაუჭერია“.

სამაზუხე — მახოხის მოსამზადებელი ჳურჳელი.

სამბელა-ი — საქსოვი დაზვის ნაწილი, სავარცხლის ჩამოსაბმელი თოკი.

სამბილობელა-ი — ქალის პერანგი.

სამბო — ძირმაგარა. „კისერზე სამბო გამიჩნდა, ძრიალ მტკიოდა“ (მრ. სამბები — ძირმაგარები).

სამბურ-ი — 1. სამბური, საბე-

ლი, პირტუყვის დასაბმელი თოკი;
2. ბოსელი; დასაბმელი ადგილი.

სამგლე სამგლიაი — ცხვრის თავ-კისრის შეერთების ადგილი. (ასევე ყოველი სახის მსხვილფეხა და წვრილფეხა საქონლის და ღორის თავ-კისრის შეერთების ადგილი). „დაკლული საქონლის კისრის ნაწილს, რომელსაც „სამგლე“ ეწოდება, მოჭრიან და აუცილებლად გადააგდებენ. „სამგლეს“ იმიტომ უწოდებენ, რომ მგელი როდესაც სანადიროდ მიდის ან რომელიმე სახის პირტუყვს დაიჭერს, კისერში წაავლებს თავის ბასრ კბილებს და ამ საშუალებით იმორჩილებს მას, რის შემდეგ გამოლადრავს ყელს. ამიტომ არის, რომ ხევში კისრის ის ნაწილი, ძვალი და სახსრები, რომელსაც მგელი კბილებით ეხება, არ იჭმევა.

სამგნით — სამი მხრით.

სამგორველი-ი — 1. იგივეა, რაც საგორველი (ნ.). 2. საქონლის მენჯ-ბარძაყის სახსარი; თუძოს ან ბეჭის ძვლების სიღრუის ირგვლივი ნაწილი.

სამებობა — ძვ. დღესასწაული გერგეტის წმინდა სამების ეკლესიის სახელზე. ამჟამად ეს დღესასწაული კვლავ განაახლეს და ყოველი წლის სულთმოფენობის მე-2 დღეს სუჯაშვილების გვარი იხდის.

სამთხილოა — საფრთხილოა.

სამთხრობლო — მოსათხრობი, საამბობი, მისატანი ამბავი. ირონ. „ეგ რო უთხარ, რაი მაგცეს სამთხრობლო?“

სამთხულ-ი — საფრთხობელა; დამაფრთხობელი, შემამინებელი.

სამიწია-ი — ადგილი, სადაც იპოვება ბანზე დასატკეპნი წყალგაუმტარი, მკვრივი (აყალოს, თიხამიწისებრი) მიწა.

სამკაკა-ი — ჩიტია (უწოდებენ სნოსწყლის ხეობაში). იხ. ზემკაკია.

სამკალი ჳენცულ-ი — პურეულის მოსამკელი ნამგალი, უფრო მეტად არის მოხრილი, ფიცხია და მჭრელი.

სამკანჯა-ი — სამკუთხა შეშის ნაჭერი, რომელშიც გამოკრულია შელოცვილი მძივი (ნ. სათოლავი მძივი) და შემბული აქვს კარგ ცხენს კისერზე გათვალვისაგან დასაცავად.

სამკერდულ-ი — სამკერდე. საჯდომი ცხენის საკაზმის ნაწილი ყელისა და მკერდის მოსართავი (სამკაული).

სამკლაო — იგივეა, რაც მკლავი — ზომის ერთეული: იდაყვიდან მაჯის ბოლომდე, წყრთა. „ოცი სამკლაო ტოლი მაგქსოვიკე ერთ კუირაჩი“. ფიგურ. „ერთი სამკლაო მიწა შამხუდა წილჩი“.

სამკუთებრო-ი, სამკუთებრო —

გამოკვება — შენახვის საფასური, რომელიც მიმბარებელი (გამცემი) საქონლის პატრონმა უნდა გადაიხადოს. „სამკუთბროდ ცხორ-თოხლი გამივა“; იტყვიან გამოსაკვებ საქონელზე. „რომთენი გყავ საქუთბრი?“

სამნათო, სამნათო — ძვ. მნათეს განკარგულებაში არსებული ქონება; მნათეს უფლება-მოვალეობა. სამნათო მამული — გარკვეული გვარის, უბნის, სოფლის ან თემის კოლექტიურ სარგებლობაში და გამგებლობაში არსებული მამული (სახნავ-სათესი), რომელსაც მორიგეობით ამუშავებდნენ და შემოსავლით სათემო ან საგვარო დღესასწაულებს (ჭვარობა, გიორგობა...) იხდიდნენ.

სამსხო — მუწუკები. „სამსხმო გადმაყარა (= გამომაყარა)“.

სამტკიც-ი — წმინდა საცერი. იქსოვება ძუისაგან.

სამტყუერეს ტყე — ტყის სახელწოდებაა, მდებარეობდა სოფ. ყანობის პირდაპირ (ამჟამად ეს ტყე აღარ არსებობს).

სამტყუარა-ი — აქანდაზი.

სამუდმოდ — სამუდამოდ, მუდმივ (მდრ. საბა — მუდამ).

სამურებ-ი, სამურება-ი, სამურებელ-ი — სიცხის მოსარიდებლად ცხვრის დასამურებელი, დასასვენებელი, შესაფარებელი

ადგილი.

სამლარ-ი — სამი ღარის — ჩაღრმავებული ზოლის მქონე. „პაპაის ნაჩუქარი ხანჯალი მაქუთ სამლარი“.

სამლო — ღვთისათვის შეწირვა (ხარისა ან ცხვრისა) გამოჯანმრთელების, საქმეში წარმატების, გამარჯვების შესავედრებლად.

სამყორი — 1. მაგარი, მყარი ნიადაგი სახლის საძირკვლის ძირში, საფუძველი, რაზეც ემყარება ბალავერი. „საძირე მაგარს მიწაზე დავიდეს, სამყაროზე, ნაძრავი მიწა უღალატებს კედელს“; 2. მაგარი და ყვითელი მიწა, მოსავლისათვის უვარგისი. „სამყარო მიწა ყანად უვარგისია, სამყაროზე იფრო მეტად ესახლებიანკე“.

სამყოფ-ი, სამყოფელ-ი, სამყოფო — ყველაზე დიდი ოთახი ძველებურ მოხეურ საცხოვრებელ სახლში, საჯალაბო. „სამყოფო მასდევდა კარსუკენას, იმისგა გამაყოფილი იყო ლასტის ტიხრით“.

სამყოფო სახლ-ი — „ჯალაბობის საერთო სახლი“ (ალ. ყაზბ.).

სამჩულია-ი — იგივეა, რაც საჩულე — თბილი, დათბუნებული ადგილი ცხვარ-ბატკნისათვის. „მამრე სამჩულიაჩი შარეკენ ცხორსა“.

სამძროხო — ძროხების მწყემსობის გასამრჯელო. „კაცს დაუყე-

ნებთ ძროხებს მთაჩი, პირობა ექნება, რო სრულად ეკადას სამძროხო“ (კარკუჩა).

სამწერლოდ — წერაზე, ავბედზე: „ეგ კაცი თავის სამწერლოდა ავარდნილი“.

სამწუნებელ-ი — სამწუნვარო. ძვ. ჯარიმა, რომელსაც სასიძო (ან რაიმე მიზეზით ცოლს გამორებული ქმარი) გადაუხდიდა სარძლოს ოჯახს დანიშნულის დაწუნების (უარის) შემთხვევაში. ეს ჯარიმა ზოგჯერ 50-ჯროხას ან მის საფასურს შეადგენდა, საერთოდ, ურვადის ფასს ეტოლებოდა.

სამწყალობნო — დასალოცავი, დასამწყალობნებელი ადგილი, ნივთი... „სამწყალობნო სამანს ეძახიან ემასა“.

სამჰქეო — საბჭო, სათათბირო ძველ ხევში. „კაცებმა უთხრეს, რომ სამჰქეოს გადავსცათ და ისენი დაასაჩუქრებენ...“

სამხდო, სამხვთო — ხატობაში გაშლილი სუფრა. გადატ. სამღვთოთ შეწირვა, ღმერთისადმი შეთქმულის შეწირვა. გადატ. პურმარილის, წვეულების, ლხინის გამართვა სახლის აშენების, ავადმყოფობისაგან ან რაიმე განსაცდელი-საგან გადაარჩენის, ბრძოლიდან დაბრუნების ან სხვა შემთხვევის გამო მოსალოცავად მოსული ხალხისათვის.

სამჰარ-ი — სამხრე, სამხრეუ-

ლი, ტვირთის ასაწევი საბელი, ბოლოში რგოლად არის გამოყვანილი მხარზე გადასაცემლად.

სამკრეულ-ი — მხრებზე წამოსაცემელი, უსახელოებო ჟილეტი მატყლისა ან ბამბისა.

სანაგდია-ი — იგივეა, რაც სადაგდიაი — უქნარა, უშნო ადამიანი, რომელსაც არავინ არაფრად აგდებს. „ჩემი ძმა არც უწინ იყო სანაგდიაი და არც ეხლაა“.

სანამ — ვიდრე. „სანამ შენ შეს დამიხეთქ, მე ცომს ამოვხველაე“.

სანამგალო — საამხანაგო.

სანამგალო ცხორ-ი — სამეზობლოდ მდგომი ცხვრის ფარები.

სანაპირო (ჩვ. მრ. სანაპიროები) — ქვის სიბები (ფიქალი, ქაქი), რომლებიც შემოწყობილი ჰქონდა ძველებური მოხეური სახლის ბანს ნაპირზე.

სანაყელა-ი — ფილთაქვა (ნ. საბა — სანაყელი).

სანაყრია-ი — პირუტყვის უკანალი, უკანა გასავალი. გადატ. ვულგ. იტყვიან ადამიანზეც. „ბალო, ჰკოზე იყავ, სანაყრიაჩი წიხლი არ ამავკრა“.

სანაჩხატი, სანაჩხატე — სახურავის მილიდან ჩამოსული წვიმის წყალი. წვიმის სადინარი მილი ან ღარი იყო (ლითონის, ქვის, თიხის, ხის). „სანაჩხატის წყალს ვავ-

როვებდითვე და გასარეცხად ვზემა-
რობდით“.

სანაქია-ი — ბალახია, სავალდა-
ხედ, — თივის შესაკონად იყენებენ.
„სავალდახე დავგრიხით, მოვიტა-
ნით სანაქიაი“; „სანაქიობ წავიდო-
დით“.

სანაქრე — წვრილად დართუ-
ლი მატყლის ძაფი, ხმარობენ საკე-
რავად. „სანაქრე დავასთე“.

სანახავ-ი — დაჭრილ-დაკო-
დილს „სანახავს“ უდებენ. ე. ი. აი-
ლებენ გაპენტილ კანაფს, თაფლში
ამოავლებენ და იარაში ჩადებენ.
ამასთანავე შიგ დაატანენ ცხენის
ტუას, რომელსაც ყოველ დღე გა-
სწი-გამოსწევენ, რომ ამით ჩირქმა
იღინოს. შემდეგ ტუას ცალობით
ავლიან და როცა კრილობა შე-
ხორცებას დაიწყებს, უკანასკნელ
ტუასაც მოამორებენ.

სანახავ-ი — (ალ. ყაზბეგის გან-
მარტებით) „სანახავს უკეთებენ ია-
რაში უწმინდურების გამოსატანად
და ბალღამის სამუშაოდ, აგრეთვე
სანახავი იარაგს პირს არ აკვრევი-
ნებს, კრილობას ძირიღგან აწყები-
ნებს რბენას“.

**სანახავად მისულა, სანახაო-
ბა** — ძვ. 1. დანიშნული ქალის მო-
კითხვა ძღვენით ვაჟის ოჯახის
მხრიდან. 2. გათხოვილი ქალის მო-
კითხვა მამის ოჯახის მხრიდან ძღვე-
ნით, საჩუქრებით და დედისაგან
მირთმეული სამზითვო სკივრით.

სანგალ-ი — სანგარი, საფარი,
თხრილი, მიწური საფარი.

სანერბ-ი — დანერბისთვის,
განაყოფიერებისთვის დატოვებუ-
ლი დაუყოდავი ყოჩი. „ეს ყოჩი სა-
ნერბად დავაგდე, არ გამიკეთებია
(ნ. გაკეთება).“

სანესტე — სანაგვე.

სანესტეჩი — სანაგვეში.

სანკაკა-ი — ჩიტია ერთგვარი,
რუხი ფერის გული და წითელი
ბუმბული აქვს (მდრ. ზემკაკაი).

სანსალა-ი, მრ. სანსალებ-ი —
წყალში იცის ხოლმე, ძალიან პატა-
რა წყლის ცოცხალი არსებებია.
წყლის პაწაწინა კიები.

სანსალიან-ი — წყლის პატარა
კიანი წყალი. „რუეჩი სანსალიანი
წყალია“.

საოთ-ი — სავათი (ფრინველია).

საორჭოფო — საეჭუო, არასაი-
მედო, ან ჰო ან არა.

საოტ-ი — ტევედობის და ადგი-
ლის არქონა. „ავტობუსი ვერე გა-
ივსა ხალხით, რო საოტი აღარ
იყო“. ე. ი. რისამე გადატვირთვა
ისე, რომ ადგილი აღარ იყოს.

საოტი არა აქუ — სატეობა არა
აქვს, ვერ ეტევა, სიფიწროვეა, სიმ-
კიდროვეა (საპირისპ. სულფონო-
ბა, სუმფონობა). „სენაჩი საოტი
აღარცა მაქუ, კასრებით სავსეა“.

საოფლე — ცხენის საკაზმის ნა-

წილი. შეკაზმვამდე ცხენის შიშველ წელზე დასაფენი ნაბადი, რომ ცხენს ოფლი შეაშრეს და ზურგი არ გაუფუჭდეს.

საღვთოა-ი — ჩლიქშუა ადგილი. „ცხორს ფეკებჩიგ აქჷ ქაჩი, ქუცუცი, საოფლიაი“ (კარკუჩა).

საოც-ი — ძილი. „წუხელ მთელი დამე საოცი არ მამივიდა“.

საპენტელა-ი — მატყლის საპენტი ხელსაწყო, ხის მშვილდის ფორმის.

საპირავ-ი — 1. გამოსაპირავი, გასალესავი. 2. გამოსასვლელი წყლული, გამოსარწყავი მუწუკი. „სამზო საპირავად მაყრილია“; „ინჯლი საპირავად მაიყარა“.

საპირე — საცხვირე, ალიკაპი, სატუჩური წნელის პირბადე. კალოზე ხარის პირის ამოსაქრავი ლეწვის დროს. გადატ. საბნის, ლეიბის, ბალიშის შესაკერი ქსოვილი, პირველი პირი, რომელშიაც უნდა შეიკეროს.

საპირიანი-ი — ტყავის დაბალბეწვიანი ქუდი. „საპირიანი ქუდი“ (შდრ. უსაპირო ქუდი).

საპირისწამლე — 1. პირისწამლის ქურჭელი. პატარა ქურჭელი კაყიანი თოფის ფალიაზე წამლის დასაყრელად. იყო რამდენიმე სახის: ცხვრის ან ჭიხვის რქისაგან გაკეთებული და ხის — რქისებრი მოყვანილობისა. 2. თოფის ფალიაში

ჩასაყრელი წამალი.

საპირიქითო — ჯვრის უღელტეხილის სამხრეთი (მთიულეთი და მიმდებარე კუთხე). „საპირიქითოდ ვემზადები“.

საპოვნე — საპონი.

საპოხ-ი — ცხიმეული (ღორის ქონი, ღუმე, ერბო და მისთ.).

სარათა-ი — საძოვრებს შორის საზღვრების მაჩვენებელი ნიშანი, იყენებდნენ ყიზლარის ველებზე. მაღალ სარზე თივას, ბალახს ან ძველ ბოხოხს ჩამოაცვამდნენ, რომ შორიდან გაერჩიათ საძოვრის მიჯნები.

სარაყუდა-ი — ირონ. იტყვიან მაღალ ადამიანზე.

სარეველა-ი — ჯოხი ან ჩოგი არაყის ხდის დროს გეჯაში წყლის მოსარეველად.

სარეკელა-ი — ხის პატარა თავკომბლის ფორმის პალო (ჯოხი), რომელიც ერთი ნაპირით (თავით) დოლაბზე დევს, ხოლო მეორეთი ნაველასთან არის შეერთებული, წისქვილის ტრიალისას სარეკელა ხტუნაობს, არხევს ნაველას და ეს იწვევს მარცვლის თანაზომიერ დენას წისქვილისაკენ.

სართ-ი (ჩვ. მრ. **სართები**) — ურმის ნაწილია: ღერძსა და ხელნარს შუა დანამატი. „ურემს აქჷ კელნები, ხარიხები, კალეები, სართები, ღერძი...“

სართავ-ი (ჩვ. მრ. სართავები, სართეები) — კედლის ან კარფანჯრის თავის შემკვრელი, გრძელი ოთხკუთხად გათლილი ქვები; შენობის ტანზე დაწყობილი შემკვრელი ხეები; ქერის ხეები. „სართები გრძელი ქვებია ქაქისა. კედელს დავურთავთ ფანჯრებს, ზედ გავურთავთკე სართებსა. კარებსაც ზედ სართავი უნდა, — კარსართავი“.

სარიგაო ყანა — ძვ. მამის დანატოვარი ყანა, რომელიც შვილებმა არ გაიყვეს და ამუშავებდნენ მორიგეობით.

სარიდალ-ი — ტაბუ: გველი. „სარიდალი თუ სახლჩი შაიპარა, რძეს მასძებნისო“.

სარივე, სარუვე — წყლის ხელოვნურად გაკეთებული სადინარი, რუ. „წისქვილის სარივე გავაკეთეთ; სარივეს გაუტყმია და წყალი აღარ მოდის; სარივეზედით წყალი გადაღვარდნია“.

სარისხებელი, სარისხეულო, სარისხულო სამანი — ძვ. შესარისხავი, საწყევერად მოსაგონარი ქვის ბოძი, მიწაში ჩარტობილი, ხევიდან ქურდის, მკვლელის, მოღალატის განდევნის და შეჩვენების ნიშნად.

სარკმელ-ი — ძველებური ბანიანი სახლის პატარა ფანჯარა სინათლისათვის და ჰაერისათვის. სანათური. სარკმელები აქვს ასევე

ყველა საკულტო დანიშნულების ძეგლს.

საროდოოდ-ა — როდისთვის, რა დროისთვის. „საროდოდა ემზადები?“ „საროდოდ მოვიდე?“

სარტყელ-ი — ქამარი. გადატ. სოკოების გავრცელების ზოლი, გამოიყოფა მუქად მწვანე ბალახიან ფონზე. „ჩიშლაის სარტყელი; სოკოს სარტყელი“.

სარუე — წისქვილის წყლის სადენი, წისქვილის არხი.

სარფინკა (რუს. сарафанчик) — სარათანი. ხევში მოხუცები ხმარობდნენ საკაბე ქსოვილის მნიშვნელობით. „უჯრებიანი სარფინკა იქსოვებოდა წინავ, ჩუენთან, ყაზბეგჩი, მაშინები იღვა“.

სარქალ-ი — „მწყემსებში პირველი ანუ მოთავე“. უფროსი მწყემსი, ბინისთავი, გამოცდილი მწყემსი (ნ. ალ. ყაზბეგის „ნამწყემსარის მოგონებანი“).

სარჩიალ-ი — არჩევანი (ო. ქაჯ.).

სარძეულა-ი — სარძევე. „სენაჩი ინახავდეს სადლობელს, საღალე ქოთანს, სარძეულასა, ბაკნებს...“

სასაგულე — კაბის საგულის-პირე ნაჭერი. საგულეს — ქალის წელში გამოყვანილ გრძელ კაბას — რაც სჭირდება, საგულის მასალა, საკაბე.

სასათრე — სათრისათვის საჭი-

რო მასალა, არყის ტოტები.

სასაფლავო-ი — სასაფლავო, საფლავი.

სასახლე — სახლის დასადგმელი (ასაშენებელი) ადგილი.

სასახლოდ — საოჯახოდ, საშინაოდ. „ძაუგით ერთი ურემი სიმინდი ამოვიტანე სასახლოდ“.

სასთლო, სასთულო — საშემოდგომო, შემოდგომისთვის შემონახული. „ცხორს დავაყენებდით სასთლოჩი“.

სასიმამრო პატივი-ი — ძვ. სიმამრისთვის განკუთვნილი ძღვენი. ქორწილიდან რამდენიმე დღის შემდეგ სიძე ეწვეოდა სიმამრს 2-3 თუნგი არაყით და სხვა სანოვაგით.

სასინათობელა-ი — ციციანთელა (კარკუჩა).

სასისხარ-ი — სისხლის (მკვლელობის) საზღაური, ჯარიმა სისხლის საქმეზე. „სასისხარჩი აღებულე ყანა“.

სასისხლო — სამტრო, სამკვდრო-სასიცოცხლო. „განა ისითი რაი დაუშავეთ ერთურთსა, რომ საქმე სასისხლოდ გოქ გამქდა-რი?“

სასიძოდ მისულა — ძვ. ქალის დანიშნვიდან რამდენიმე კვირის შემდეგ სიმამრის ოჯახში სასიძოს მისვლა ბიძაშვილების თანხლებით და საჩუქრებით. „რამდენი ხანია დანიშნულია და ჯერ სასიძოდ არ

წასულა“.

სასიძოდ ყოფნა — ძვ. დანიშნული ქალის ოჯახში ქორწილამდე სასიძოს მისვლა ძღვენით და იქ დარჩენა 2-3 თვით. სასიძო ემარებოდა სასიმამროს ოჯახს სამეურნეო საქმიანობაში.

სასკორია-ი — საპირფარეშო.

სასორ-ი — მდულარე წყალში ჩათუთქული კომბინირებული საკვები (ქატო, კორმა) საქონლისათვის.

სასოფლო დროშა — ყველა სოფელს ჰქონდა თავისი დროშა.

სასრევი-ი — სალესი ქვა, ცულნამგლის გამოსაპირავი ქვა.

სასულია-ი — სასულე, ყანყარო, საყლაპავი მილი.

სასუმსნავ-ი — სასუსნავი.

სასუტებელა-ი, სასუტელა-ი — ბოტ. ჰინჭრის ღედა; ყველა სახის ნექტარიანი მცენარე.

სასწრაფო — ჩანთა მასრებიტურთ, რომლებშიაც წინასწართითო გასროლა წამალია ჩაყრილი.

სასხეპ-ი — ზედამწოლი, საყვინთავი, საძირავი, ბალიშისებური ბადიმი. „ყველს ზედ დავასტენთკე დიდს მტყელს სასხეპსა, ყველმა რო ზაით არ ამიწიას“ (კარკუჩა).

სასხეპია-ი — ბოტ. მხალია ერ-

თგვარი, ღიმი, ატოლი, ჯონჯოლის მგვარი, იზრდება მთაში ზაფხულობით, იკეთებს თეთრ ყვავილს, ტბილია, იკმევა უმად, მწნილსაც აკეთებენ.

სასხერპი — იგივეა, რაც სასხეპი.

სატალავრე — ტანსაცმლის შესანახი ანუ საბარგე კიღობანი.

სატიალე — ოხერი, ოხერ-ტიალი. „ეს სატიალე ძროხა აღარ იწუღება კარგა“.

სატირალ-ი — მიცვალებულის დასაფლავების ცერემონიალს ეტყვიან.

სატკებნელ-ი — სიტყვა ტკებნიდან — საზეპელი, ბანის დასაზეპი იარაღი ხის.

სატოშიკაო — სასაცილო, საკვირველი (გაკვირვების გამო ტაშის დასაკრავი, ხელის ხელზე დასარტყმელი).

სატყავე — დათბუნებული ტანსაცმელი. „სატყავეს ჰქსოვდინაკე ცხტრის მატყლისაგა და შიგნით სარჩულად აკრავდეს ცხტრის ბეწუიან ტყავს“.

სატყაშობელა-ი, სატყეშობელა-ი — ბოტ. მცენარეა, რომელსაც ქოთნისებური მოყვანილობა აქვს, იკეთებს თეთრ ყვავილს, ბავშვები ხელში წვეროთი იკავენ, ქვედანაწილით ირტყამენ შუბლზე და ტკაცანის ხმას გამოა-

ცემინებენ.

საუბნოდ გაცდომა — საქვეყნო სალაპარაკოდ გახდომა სააუგო საქმის გამო.

საუბნო სამხთო — გერგეტის სამების დეკანოზების მიერ მარიამობის მეორე დღეს მოსული სტუმრებისათვის შემოწირულობით გამართული მასპინლობა (მლოცავებს წინა დღით მიჰყავდათ შესაწირავი, რომლის ნახევარს იტოვებდნენ დეკანოზები).

საუბნო ქადა — ძვ. დიდი ქადა. მზადდებოდა ნახევარი ფუთი ფქვილის, მეოთხედი ფუთი ერბოს და მერვედი ფუთი ყველის შეზავებით. მიჰქონდათ დანიშნული სარძლოს სანახავად მისვლისას, რათა მთელ ოჯახს და მეზობლებს გამასპინძლებოდნენ.

საუკდოოდ, საუკუნდოად გადაცემა — ცხერის გადაცემა ოთხი წლის ვადით სხვა პირზე, როცა პატრონს მოვლა არ შეეძლო ან მახლობლისთვის ხელის გამართვა უნდოდა. ზარალიც და სარგებელიც მიმღების იყო, პატრონს ვადის გასვლის შემდეგ უბრუნდებოდა იმავე რაოდენობისა და ასაკის ცხვარი, რაც ჩააბარა.

საურდულე შუკუნა-ი — ურდულის თავის შესაყრელი ხვრელი კედელში, კარების უკან შუაწელში (მღრ. საკედურაი), კარების დასაკეტად.

საურველ-ი, საურმელ-ი — სამურველი, — რკინის მოკლევ-ბილებიანი სავარცხელი, საქონლის საწმენდი, რომლითაც საქონელს აცლიან ჭუჭყს და ზედმეტ ბალანს (ნ. საბა — სამონველი).

საუფროსო სავარძელი — ანუ მარტოშკამი, იყო ხის, სამფეხა, ოვალური საზურგეთი. სავარძელი იყო ორნამენტირებული. იგი იყო ოჯახის უფროსი მამაკაცის დასაჯ-დომი სავარძელი (მარტოშკამი), რომელზედაც გარდა ოჯახის უფ-როსი მამაკაცისა, არავინ არ და-ჯდებოდა.

საურჩოდ — მოურჩენლად, სა-სიკვდილოდ. „თავჩია დაჭრილი, მაგრამ საურჩოდ არა სჭირს რა“; „საურჩოდაა, აღარ მგონია დილა-მდე გააღწიას“.

საუტდურე კიდობანი — სკივ-რი ხის, სადაც ინახავდნენ პურს.

საფანდარ-ი — 4-5 ცალი მთის თივა (პატარა ბულული) ერთად აგებული, რომელიც გამზადებუ-ლია დასაცურებლად.

საფანელ-ი — ფქვილი მოსაყ-რელად ცომის გუნდის ამოღებისა და მისი გათხელების დროს, რომ არ მიეკრას ვარცლს ან ხელებს. გადატ. შეჭამანდის შესასქელებ-ლად დამატებული ფქვილი.

საფარჩიგათა — საფარიდან, თავშესაფრიდან.

საფეთქ-ი — საფეთქელი.

საფენ-ი — ზოგადი სახელია, კე-რავენ ტომრებისაგან, ბრეზენტის ნაჭრისაგან, ტილოს ნაჭრისაგან და იყენებენ ძირს გასაფენად მარ-ცვლეულის მასზე გასაშლელად და მზეზე გასახმობად; ლოგინის გა-მზეურებისას, ლოგინის ქვეშ გასა-ფენად; გარეცხილი მატყლის ქვეშ გასაფენად, რომ ზედ დაყარონ, რა-თა სუფთად გაშრეს.

საფერ-ი — ურთიერთ შესადა-რი. საფერიც იმისაა — შესაფერი.

საფეროზნო — საფარეზო, — მოფერებით სალაპარაკო; დიდგუ-ლი, პატივმოყვარე, „ძრიალ საფე-როზნო კაცია, მაგას სულ ფეროზ-ნობით უნდა ელაპარაკა“.

საფერვე — საჯდომი ცხენი (ო. ქაჯ.).

საფევისო — ფეხისაში, ფერ-ხულში შესასრულებელი სიმღერა. „საფევისო ლხინი“.

საფევა — საფეხური, ციცაბო მთაზე ფეხის მოსაკიდი ადგილი. „ფრიალოზე საფევა გავშუქრით და ისრი გავვდით გაღმა“.

საფევატურ-ი — საქსოვი დაზგის შეებზე გამოზომული თოკი, რომლის ფეხის მოძრაობითაც ხდება საქსო-ვის ერთი პირის ზევით აწევა, ხო-ლო მეორისა — ქვევით.

საფორე — ფორის ანუ ალაოს მასალა. „დავფქოვდით საარაყედ

სიძინდსა, საფორედ ჩავხყრიდით ქერსა წყალჩი ტუმრებითა“.

საფრობ-ს — ჩასაფრებულთა, უთვალთვალებს.

საფსმურ-ი — საშარდე (რითაც შარდავს ადამიანი, ცხოველი და მისთ.) „მუცელი ამაგვესება აგურითა და კირითა, საფსმური ჩაგემატლება, ჳიებს გიყრიდენ ჩხირითა“ (ხალხ.). || ძროხის საშობელი. „ძროხამ საფსმურზე მაიჩნია, ჩქარ მაიგებს ჳბოსა“.

საფურე — დედალი ხბო, რომლისგანაც ფური გაიზრდება.

საფქოვ-ი — ქადისთვის განკუთვნილი მასალა.

საქადურ-ი — სასიქადულო, საამაყო, თავმოსაწონი. „საქადური საქმე“.

საქალეთ-ი — ქალები, ქალთა საზოგადოება.

საქანელა-ი — სასრილო, საციგაო, საცურაო ადგილი.

საქარჩ-ი — სათოხნი, ქარჩით დასამუშავებელი. „ქარტოხნი მაქმ საქარჩი“.

საქეჩავ-ი, საქეჩავა-ი — კლდეზე გადასასვლელი ვიწრო ბილიკი. „საქეჩავზე ცხორი ქეჩვით გადადიოდა“.

საქილიკო — სამასხარაო, აბუჩად ასაგდები.

საქიტქიტებულ-ი — სასაცილო.

საქირჯლავა-ი — საქირდავი, აბუჩად ასაგდები, გასამასხარავებელი. „საქირჯლავაი წყალს მიჰქონდა, თავი ამაყო და ცხრა სოფელი გაქირჯლაო“ (ანდ.).

საქმე ჳერჯად მოვა — მოხერხდება, მოგვარდება.

საქმის გაჯლლაბარდება — საქმის დახლართვა, გართულება, საქმის არევე-დარევა, საქმის დაუმთავრებლობა.

საქობე — ადგილი, სადაც საარაყე ქვაბი დგას და მისი მოწყობილობაა გამართული, იქვე ხარშავენ სალხინო ხორცს.

საქონელ-ი — იგულისხმება შინაური პირუტყვი.

საქონლის ყურება — საქონლის მოვლა-პატრონობის დრო. „იქნებოდა საქონლის ყურება, სტუმრები რო მამივიდა“.

საქორცოლიო, საქორცო-რიო — მოსაფერებელი; საპირფერო, სალაქუცო. „რამ მჳირს მაგის საქორცოლიო“. „გადი, მემეცალე, შენთან რაილა მაქმ საქორცოლიო“.

საქრუვოდ მისულა — ძვ. დაქვრივების შემდეგ გათხოვილი ქალის მისვლა პირველი ქმრის ოჯახში მოსაბოდიშებლად და შესარიგებლად, თან ძღვენი (პური, ყველი, არაყი, ფული) მიჰქონდა.

საქსელ-ი, საქსოვლ-ი, საქსოლ-ი — მოსაქსოვი ტოლის (შა-

ლის) სიგრძეზე გაჭიმული ძაფები, საქსოვი, ქსოვისათვის გამზადებული ქსელი. პერპენდიკულარულად ჰადაჭით გატარებული ძაფები არის ზედა. „ზედა, რომენიც მეორე ხარისხისაა, მსხუილია, ის ცალკე მაქუ, საქსოლი გრძელი ბეწუისგა წმინდად დასთული ძაბია“.

საქურთე — ქურთის (წივის) გასაკეთებელი ოთხკუთხი ყალიბი ხისა (ფიცრისა), აგურისებური მოყვანილობისაა.

საქუნარა-ი — ბოტ. ბალახია ერთგვარი, ერთ მტკავლამდე იზრდება, თავზე კოკობს იკეთებს, ხელის მოჭერით სკდება (შდრ. სატყრობელი).

საქციელიანია — ზნეკეთილია, წესიერია, ზრდილობიანია.

სალაღე — ნაღების მოსაგროვებელი ქურქელი.

სალამურა-ი — ქუდი, რომელსაც ღამე დაძინებისას იხურავდნენ. გადატ. თასაკრავი — თავსაკრავი, პატარა ზომისაა, ყურებიანი, სამკუთხედის ფორმის. ქალები იხურავდნენ ღამე დაძინებისას.

სალარი ცხენ-ი — ისეთი ცხენია, რომელსაც მთლიან სიგრძეზე შუბლი თეთრი აქვს ან თეთრი ზოლი ჩამოუდის შუბლზე.

სალაღვია — გასაყვლეფია, წასართმეფია, გამოსარჩენია, მოსატყუებელია.

სალაღვნია — საძარცველებია, სალექავენია, საყვლეფნია, მოსატყუებელია.

სალენჭელი-ი — ღრმად ამოკვეთილი ქვაა, რომელსაც წვრილი ჯოხი — „თავზე“ აქვს გაყრილი. სალენჭელს ორი კაცი ამუშავებს: ერთს დაკეცილი შოლტი (საქალამნე ტყავი) უჭირავს და მას სალენჭელში მალმალე აბრუნებს. მეორე კედის აწევ-დაწევით ტყავს ზელავს.

სალვთო — რომელიმე ხატისადმი შეთქმული ცხვარი, მოზვერი ან ხარი.

სალმართო — ღმერთის, სალოცავის ან ხატისათვის განკუთვნილი ღლეობა, რომლის დროსაც მსხვერპლს სწირავენ.

სალომლე, სალომლია-ი — მონური ღუმელისათვის განკუთვნილი ადგილი. „სალომლიაი კარსუკენაც შაიძლებოდა, სამყოფოიცი, ეზოიცი გუქონდისკე“.

სალონის-ი — სახსარი, საშუალება, ღონე, გზა. „ცხენი უნდა გავყიდა, მეტი სალონისი აღარაა“.

სალორე, სალორია-ი — საღვარე, — ადგილი ბორბალსა და ღარს შორის წისქვილში, სადაც წყალი ხვდება ბორბალს.

სალორღია-ი — ქვა-ლორღის დასაყრელი ადგილი ყანის ნაპირში.

სალსალამათ-ი — საღი, სრუ-

ლიად ჯანმრთელი.

სადღთიშობლო — პურ-მარლის სუფრაზე საბოლოო, დამამთავრებელი სადღეგრძელო, საყოვლაწმინდო.

საყალავი — ლასტის კედლის (საწოლავის) გასაკეთებელი წვრილი სარი, რომელზედაც გამოეხლართება, გამოეწვნის წნელი.

საყალნო — მოსახდელი ვალდებულება, სევალდებულო რამ. გადატ. ღთუის შესაწირავი საკლავი და პურ-მარილი (სუფრა).

საყანყურო — სახნავი მიწის პატარა ადგილი მთაში.

საყარაულო რგოლები — ძველი სამლოცველოების (არშის, ბეთლემის სამების) კარებზე მიკრული რკინის პატარა რგოლები. დაკტვისას რგოლებს ზემოთ შეაბრუნებდნენ, კარის გაღების დროს რგოლები ეშვებოდა და წკრიალებდა, რაც სასიგნალო ნიშანი იყო ყარაულისათვის.

საყდარა-ი — პატარა, მცირე მოცულობის — თათრების ეკლესია.

საყენ-ი — დასაყენებელი, სადგომი, საიმედო და ადვილმისადგომი ადგილი ბარში, მთის ძირას თივის ზვინისათვის (შდრ. საგულუბელი). „მთაზედით თივას ჩამოვსთრით საყენჩი, მამრენის ეზოჩი მოვიტანთკე“.

საყენთავ-ი — საგულუბელი, თივის დროებით (ზამთარში) დასაბინავებლად შერჩეული ადგილი მთაში. „ზომმა რო არ გოგიფუქას, თივას საყენთავჩი გავიტანთკე“.

საყინჯე — ქვემო ყბა. „ცხორს აქუ თავზე რქები, ყბები, საყინჯე“ (კარკუჩა).

საყირე მხ. საყირეები მრ. — ანატ. მუცელსა და ბარკლებს შორის სახსრები — საკეცი. ფერდებსა და ბარძაყებს შუა ადგილები. „საყირებში გამაყელილი აქუ ბალღსა“.

საყირემდე — ანატ. ფერდსა და ბარძაყს შუა ადგილამდე.

საყოვე — საყვავე, თავზე. „კედლის სათავეზე ჭერ ხეები უნდა დაირთას, მამრე მსხუთილი ქვის საყოვეებს აწკრინებენ“.

საყორელი-ი — საყვარელი.

საყუელაწმინდო — ქეიფის დამთავრებისას საბოლოო სადღეგრძელო, ეძახიან საღთიშობლოსაც. თამადა იტყოდა: „ყუელაწმინდა ღღთიშობელი შეგუწეწიასო“.

საყუნწურ-ი — კარის ანჯამა; კიდე, კული. „იმ კედას გადაუგდებდა კარის საყუნწურამდე“.

საყურიან-ი — ცხოველი (ცხვარ-ბატკანი, ღორი), რომელსაც ყელში ბურთულები დაჰყვება. „საყურიანი ბატკანი; საყურიანი ღორი.“

საშალ-ი — შაშარი, სისხლის გამოსაშვები იარაღი, ნესტარი.

საშუადღეოდ — შუადღემდე, დღის პირველ ნახევარს.

საშურდულე — შურდულში სასროლად გამოსაყენებელი კენჭი.

საშუღლ-ი — საჩხუბარი.

საშუღლო აზარის ათავება — ძვ. მოსისხლეთა თანაბარ პირობებში უმეტნაკლებო მსხვერპლის გაღებით რაც ერთმა მოკლა, იმდენივე დაზარალებულმა მოუკლა.

საჩალე — 1. ადგილი სადაც თიბავენ. 2. შემოღობილი ადგილი თივის ზვინის დასადგმელად. 3. საკარმიდამოს ნაწილი, შემოღობილი, სადაც ზამთრობით თივებს აწყობენ.

საჩარულა-ი — გობანის პირში ჩაყრილი ჩალა, ჩალით ან ქუჩით გატენილი ლეიბი. „საჩარულაი დავიგე და დავწიე“.

საჩახია-ი — გრძელი ბეწვის ქუდი. შღრ. საჩეხიანი.

საჩუერქუელ-ი — უხეში ქსოვილების, ხალიჩა-ფარდაგების სარეცხი, მოკლეთარიანი ნიჩბისებური ხელსაწყო.

საჩეჩი სავარცხალ-ი — მატყლის დასაჩეჩი ხელსაწყო, სავარცხელი.

საჩეხიანი ტყავ-ი — ტყავის გრძელბეწვიანი პალტო ან ქუდი

კაცისა.

საჩირაღე — სასანთლე (შანდალი). „საჩირაღეს სამი ჯოხის ფეკი ჰქონდა, ზედ ჰრაქი იდგა ან კვარი ენთა, კერასთან იდგა ან ეკიდა“.

საჩირაღე თარო — თარო, რომელშიც ჩირაღდანს დებდნენ ოთახის გასანათებლად.

საჩულე (საჩულე — საჩვილე) — მიწური, დათბუნებული ადგილი ახლადმოგებული ბატკნებისათვის. „ცხორს საზამთრო ბაკებში მივღრეკთ, საცა ფარეხიცაა, საჩულეც, საბატკნეც; ეს ბინა შედგებოდა: საჩულე, საბატკნე, საწუბები ბაკი“.

საჩხრეკელა-ი — საჩხრეკელი, ჩეკი, ნაკვერჩხლის (ნადვერდლები) ასარევი კავიანი და ხის ტარიანი რკინა, მაშას მაგიერი. ლომელის მოსაჩხრეკად ხმარობდნენ პურის ცხობის დროს.

საცა — სადაც (რომელ ადგლასაც). „საცა გინდა, იქ წადი“.

საცდელ-საყაირათო — 1. შორ გაზაზე, დოღში ან ურეშში გამოსაცდელი. „საცდელ-საყაირათო ცხენი“. 2. მშვიერი მუშაობა ან შორ გაზაზე სიარული. „საცდელ-საყაირათო შემთხუევა გუქონდა“.

საცერა-ი — ცერში დასაქერი. კოჭაობის დროს ბავშვები მარცხენა ხელის ცერსა და საჩვენებელ თითს შორის დაიჭერენ ერთ კოჭს

— საცერს, რომელიც წაგების შემთხვევაში რეზერვს წარმოადგენს. „მთელი კოჭები წავაგე, საცერაილა დამრჩა“.

საცეხჭ-ი, საცტუნ-ი — საღრღნელი, საკნატუნებელი.

საციქუელ-ი — საოჯახო იარაღი და ჭურჭლეულობა ერთად. სახმარი საოჯახო მოწყობილობა: დანა, ნაჯახი, ნამგალი, ჩაქუჩი, კასრი, დოქი, თუნგი, თულუხი და მისთ. ოჯახის ან პიროვნების საკუთრება.

საცოდრიან-ი — მცოდნე, ავკარგიანი, გაგებული. გადატ. ცხოვრებისეული ნიჭით დაჯილდოვებული. „საცოდრიანი დედაკაცია“.

საცოცხია-ი — ბოტ. მცენარეა ერთგვარი (სინ. გონგოლა, სამახა).

საცრევი-ი — ძვ. სამცვრევი, მისასხურებელი. ხატში დადებული დიდი ლოდი, რაზეც უნდა მიესხურებინათ დაკლული ცხვრის სისხლი. „დაკლულის სისხლი საცრევს უნდა წვეცხას, რო ხატმა გაიგოს, ვის სახელზეა საკლავი“.

საცხებ-ი — საპოხი, ცხიმი — ქონი ან ღუმეა ტყავეულობაზე (ფხესაცმელ-ტანსაცმელზე) წასასმელად.

საცხენე — 1. ძველებური მოხეური საცხოვრებელი სახლის წინა მხარეს მიშენებული სათავისი; წინგარდის ნაწილი (სინ. ტოით დარი-

ფანი). „წინგარდა არის საცხენის ბანი“; 2. საცხენე ბალახი — ბოტ. ისლურა.

საძირე — 1. საძირკველი. „საძირე სამყაროზე დააშენიან“. 2. ფსკერი, ძირი. „ეგრე ბატარაი იუჟისკე რუვის წყალი, საძირეზე დავრბოდიკე“.

საძირეს გათხრა — მიწის გათხრა სახლის ან რაიმე ნაგებობის საძირკვლისათვის.

საძირეს ჩაყრა — საძირკვლის ჩაყრა; საძირკველში ქვის ჩაყრა და კირხსნარის ჩასხმა, საძირკველის ამოშენება მიწის ზედაპირამდე. საძირკველი უფრო სქელია, ვიდრე საჩენი კედელი. საძირკვლის ამოყვანის შემდეგ კედლის სიგანეს მოუკლებენ ხოლმე.

საძნე — ძნისა, ძნისათვის განკუთვნილი. „საძნე სათარი“; ძნის საზიდი (ქოსელი).

საძრაზ-ი — საძრაზისი, აუგი. საძრაზი დეედევნება — გაილანძღება, დაძრაზავენ. „პატიმრად ვარო და საძრაზი დემედევნებაო“.

საძრომა-ი — იხ. სამალავაი.

საძროხე — საძოვარი მხოლოდ ძროხებისათვის. შღრ. სამძროხო.

საძრე — საძრე; უნაგირის სედლოს ან კეხის ნაწილია, ცხენს ან ვირს ამოსდებენ კულის ძირში (კულის ქვეშ ამოსადები თასმა, რომელიც მიმაგრებულია ტახტაზე ან

სედლოზე და კეზზე), რათა დამართში უნაგირმა, სედლომ ან კეზმა წინ არ წაიწიას.

საწაფი — პირუტყვის ბალნის თოკი (ჭუთა).

საწელე — საწელური, წელსაკრავი, სარტყელი.

საწვალი, **საწვალა-ი** — საწვალე, საძინებელი, ახლადდაქორწინებულთათვის გამოყოფილი ოთახი.

საწინაო — ავანსი, გასამრჯელოს ნაწილის წინდაწინ გადახდა. „მწყემსი დავიქირავე და საწინაო ორი ცხორი მივეც“.

საწინდია-ი — საწინდე.

საწმინდო — წმინდა ადგილი ძველ მოხეურ სახლში, ჩვეულებრივ, კუთხე, თახჩა, სადაც ინახებოდა ხატი, ჯვარსანთლები ფუძის ან გელოზის სალოცავად (ოჯახის უფროსი საწმინდოსთან სანთლებს ანთებდა შაბათობით).

საწმინდური-ი — ლორწოვანი სითხე, მოსდის მოსაგებ ძროხას.

საწირი — ხატისადმი შეწირული ფული; ხატის შესაწირი.

საწოვი — საწვავი — ჩალა ან ბალახის გამხმარი ღეროები, ხმარობდნენ ღუმელში ცეცხლის აღის ასაშვებად, რომ ცხელ პურებს ზემოდან გადმოვლებოდა. შდრ. გადმასავლები, გასკიდაი.

საწოვა-ი — ბოტ. მცენარე, იგი-

ვე სასუტელაი.

საწოლავი — (ძვ. ქართ. განწულა-ა „გაყო“) — ტიხარი, გამოსაყოფი საშუალება (ლასტი, ფიცრები) ძველ მოხეურ სახლში, სინ. საყალავი.

საწოლა — ცოლ-ქმრის დასაძინებელი ოთახი (აღ. ყაზბ., I, შ. ძიძ.).

საწოლები — საწვალეები, სადავიდარაბო. „გოჩას ბევრი საწოლები გაუქდა მთაჩი თიობა“.

საწრინტობელა-ი — ახ. ზეთის და მისთ. ჩასაწვეთებელი ხელსაწყო, რეზინის მრგვალიძირიანი მილი. „მაიტა საწრინტობელი, დავზეთა ურმის თულების ღერძის თავები“.

საწუები, **საწუებელი** — მოსაწოვებელი ადგილი ცხვარ-ბატკნის საზამთრო ბინაში. „ბინაჩი იყო საჩულე, საბატკნე, საწუები“.

საწუელი-ი — საწველი. მთაში ზაფხულის პერიოდში წველიან ცხვარს, ადგილს, სადაც ცხვარს წველიან და თვით მწველავებიც იქ იმყოფებიან ქობებში, ეძახიან საწველს.

საწუელელა-ი — ქვით შემოღობილი ადგილი, სადაც ცხვრები შეჰყავთ და წველიან. საწველელია შეიძლება იყოს ხეებისაგან შემოღობილიც.

საწურე ეუბნება — ასოთ-

სამდერელი: უღვაშის მოქავებაზე იტყვიან. „საწურბერე მეუბნება, წურბერიანი (ე. ი. მამაკაცი) ვინმე მოგუივა“.

საწურბლო სავარცხალი — წმინდა სავარცხელი თმის დასავარცხნად.

საწურბისქუილო — საწურბილე ადგილები.

საწულე — ძვ. საძეობო, პირველ შეილიანობასთან დაკვეშირებული შესაწირავი. „მშობიარე ქალის მშობლები საწულედ დაჰკლავდნენ ბატკანს ან ძუძუმწოვარ კბოს და ილოცებოდეს“.

საწურავი — ბოტ. მთის ბალახის წვრილი ხილია, სინ. ფშატე, ფშალტა, ფშლარტა. კეწერა მცენარეა (ა. მაყ.).

საწყობი — ქვის სატეხი ხელსაწყო, — რკინის ბრტყელი სოლი, რომელსაც სიპის ქანებში ჩაატანენ.

საქამადი — წვნიანი საქმელი რამ.

საქე — დასაქერი, შესაპყრობი. თევზის საქე — თევზის დასაქერი ანკესი და სხვა.

საქეკე — ჰეკის (ნ. ჰეკაი) ადგილი კარებში, საკლიტე. „შესავალ კარს ჰქონდა საქეკე და საკედე“.

საქინჭილაგე — ურმის ღერძის ბოლოებში გაყრილი ჯოხი, თვალის რომ არ გასძერეს (ო. ქაჯ.).

საჭირობას — საჭიროებას.

საჭრელაი — ბოტ. ბალახია, ხელით მოგლეჯისას ხელს ჰრის. ზოგან მკერავასაც უწოდებენ.

საჭრეხელი, **საჭრეხელაი** — დაქდეული, ძირდაჰციხილი, დაკბილული ხის ხელსაწყო, ფორმაზე ჰრეიდა ნამცხვარს.

სახარი — კოქის ხელახლა შეგდება, ყრა. თამაშის დროს კოქი რომ არ მიიღებს სასურველ მდგომარეობას (გადახრილ-გადაყირაგებულია), მას ხელახლა შეაგდებენ. „ეს კოქი სახარია, ჰელახლა ვყართ“.

სახევი — 1. თავდაქერა, თავშეკავება; დაფიქრებისა და გონს მოსვლის უნარი. „სახევი უნდა ჰქონდეს კაცსა“. 2. გადატ. გატანა, დახმარება, გაჰირევიბიდან გამოხსნა. „ამდღენი ჰონება აქუ და სახევი (ჩასახევი) კი ექურება“ (არშა).

სახელის შადება, შამადება (შამადებ-ს) — წოდება, სახელის დარქმევა, სახელით მიმართვა, დაძახება. „რაილაც სახელი შასდვა, არ მახსონ“; „მე კი არ ვიცნობდი და იმან მაშივნე სახელი შამადვა“.

სახლის კალო — ბანი, — ტერასულად ნაგები ძველებური მონხური სახლის ჰვედა მხარე სახლის ბანია, ზემო სართული — კალო.

სახლის კაცი — ძმა ანდა ახ-

ლობელი. ე. ი. ბიძის შვილი, ბიძაშვილი.

სახლის პირ-ი — სახლის წინა ხელი, გზისკენ რომ არის მიქცეული ან აღმოსავლეთისაკენ, კარ-ფანჯრებიანი კედელი.

სახლობა — ცოლი, შვილები, ოჯახი.

სახლჩიგათ — სახლიდან.

სახოვე — სახვავე, კალოზე მარცვლეულის ასანიავებელი და შესაგროვებელი ნიჩაბი.

სახრინავ-ი — უკიდურესი მდგომარეობა, გაჭირვების უკანასკნელი წერტილი.

სახრინავზე მიდგება — ყველაფერი გამოელევა, გაღარიბდება. „სახრინავზე მივდგითო, — გაზაფხულის პირზე იტყოლიანკე ძუელად“.

სახრინავზე მიმდგარ-ი — გაჭირვების ზღვარზე მისული, უკიდურესობამდე გაჭირვებული.

სახსარდახსნილა — სახსრებით დახსნილია; გაძვალტყავებულია და ძვალი ტყავთ აღარაა. ე. ი. ძალიან გამხდარია.

სახსენია-ი — ხსენის ანუ დვრიტის, კვეთის შესანახი ჭურჭელი.

სახუეტ-ი — სახვეტი; თივის მოგროვების, ახვეტის სამუშაო. „ხვალ დილით სახუეტზე მივდივარ“.

სახუეწელ-ი — სახვეწი, შალაშინი, ხელოსნის იარაღი.

სახურავა-ი — ხუფი. „ქობს სახურავაი დააფარე“.

სახურეტი — წვნიანი საკმელი რამ.

სახუშებლად — საფურთხებლად. „საქმე სახუშებლად არ გაიჯადა“.

საჯად-ი — სენი; შავი ჭირი; საოფლე სენი, ტიფი.

საჯარე — მამალი ხბო, რომლისგანაც ხარი უნდა გაიზარდოს. გადატ. ხარების საძოვარი ან სადგომი. „საჯარე თუა საძოვარი, იქ ცხორ-ძროხა არ მიგწყყავ“.

საჯარებელ-ი — ხართან, მოზვერთან მისაყვანი. „ძროხამ ითომ იჯარა და ეხლა ისრივ საჯარებელია“.

საჯბე — სახბორე, ჩვეულებრივ მოწყობილი იყო მოხეური საცხოვრებელი სახლის ძირა სართულში. გადატ. სახბორე საძოვარი, ცალკე შემოღობილი ადგილია.

საჯბია-ი — კნ. იხ. საჯბე.

საჯედ-ი — კიბე (მისადგმელი, გადასატან-გადმოსატანი), ორი გრძელი ლატანი შეერთებულია ხარიხებით (საფეხურებით). „კედელს საჯედი მივადგი და ბანზე ავე“.

საჯელ-ი, მრ. საჯლებ-ი — 1. სახელო, სახელოები, ხელის გასაყ-

რელი. 2. ხამუთის ღვედები ურმის ხელნებში გასაყრელი.

საქელდაველოდ — ერთბაშად, უცბად, სასწრაფოდ, „საქელდაველოდ ხინკლებს დაეხარშავ“.

საქელდაველო — სასწრაფო. „საქელდაველო საქმე მაქმ“.

საქელურებ-ი — სქელი შალი-საგან შეკერილი ხელთათმანები. „საქელურები გუეკეთა, სიცივისა არ გუეშინოდა“.

სავენცლო-ი — ნამგლით სათიბი ქვადორდიანი ადგილი, რომელიც ცელით ვერ მოითიბება.

სავერცო — მოსახერხებელი. „სავერცო ადგილზე ჩავსაფრდი“.

სავენელი-ი — სახენელი იარაღი, კავ-სახნისი. „სავენელს აქმ მვარი, წირწენაი, საბეწუე...“

საგმობ-ი — ცხენის სენია: რქისებრ-ხრტილოვანი წანაზარდები ნესტოებში, სუნთქვას უშლის. „ცხენს აქმ ცხურჩი მაგარი ჯორცი, ძოლსა ღვაგ, იმას ჰქმთან საგმობები, ისრი იზრდება, როგორც კაცის მხილები და იმას ამპკრა უნდა“ (კარკუჩა).

საგმობელა-ი — შეყვარებული ქალი და ვაჟი უწოდებენ ერთმანეთს. „ის ჩემი საგმობელაი არის“.

საგნავებ-ი — სახნავები; სახნავი ადგილები.

საგნაულ-ი, საგნაურ-ი — სახნავ-სათესი ადგილი; ხვნის დრო.

„საგნაულჩი გასვლა; საგნაულის დაწყება; ჩემს მამას ბევრი საგნაული ჰქონდა.“

საგნის-ი — სახნისი.

საჯავრო — სადარდებელი.

საჯერო — პურის ფქვილი პურის მარაგი).

საჯიბურ-ი — ჩოხის კალთებზე იქით-აქეთ ჩანაქრები, შარვლის ჯიბეების პირდაპირ.

საჯიგუელ-ი — 1. კბილებიანი რკინის რგოლები, თითებზე წამოიცივამდნენ ჩხუბის დროს (სინ.სა-ცერული, ხევს. ღაჯია). 2. საქონლის ტყავის დასამუშავებელი ხის ხელსაწყო (ყუმბარის ფორმისა იყო).

საჯილდავო — სანაძლეო, შესაჯიბრებელი, ძალის გამოსადეგელი. „ის ხის კუნძი თურმე საჯილდავო გაქდა, ის კუნძი უნდა ეელა და გეღებრუნა“.

საჯილდო — დასაჯილოვებელი, დასასაჩუქრებელი.

საჯოხე — ძვ. საუფროსო, — დანაძიტი ოჯახიდან გამონაყოფ წილზე. ჯილდო დიდხანს მწყემსად ნამყოფი ოჯახის უფროსი წევრისათვის. „საოჯახე რაია და — ოცი ცხორი ან შეკაზმული ცხენი; „საოჯახედ აძლევედეს ყანას, სათიბეს და ცხორს“.

საჯლაბარდალო — სადაოდ გამხდარი რაიმე: საქმე, მამული, ნივ-

თი და მისთ.

საჯღნე — საქალამნე, ჭლანის — შინ შეკერილი ქალამნის ტყავი. „საჯღნეს ზელდიან საღენჭელში“.

სენც-ი — საინტერესო, უცნაური. „სენცი სანახავი იყო“.

სღებენ — პატივს სცემენ (პატივს სღებენ).

სღვა — დაარტყა.

სღულღნ-ი — თითხნი, თხუნავ, სვრი.

სეერო, სერო — სურდო, გრიპი. „სეერო შემეყარა და გონჯა ვარ“.

სება-ი — მამაკაცის საკუთარი სახელია.

სევა-ი — სიცივე მდინარის პირას, სუსხი, რომელიც ხეობას შემოჰყვება. გადატ. უხასიათო, ცივ ადამიანზეც იტყვიან. „როგორი სევაი კაციაო“.

სევედაგარ-ი — სოვედაგარი, „ცხო სახელმწიფოჩი რო გადის და გამოდის და გააქჷ საქონელი და ჰყიდის“.

სენა-ი — „სარდაფის მაგიერ ანუ საკუქნაო“ (ალ. ყაზბეგი).

სენც-ა წინკარი, შესასვლელი ღერეფანი. „სენცაი გავიარეთ და ოთანჩი შავედით“.

სერ-ი — შინაური ცხოველის ყურზე პატრონის გამოსაცნობი ნიშანი. სერის სახეობები: ისრის კილო, დანის ფხა, ფრთეგამოვარ-

ღნილი, ყურწათლილი, ყურა-მაჷრეტილი, ყურგახეული, წინ და უკან ჰდე, უკან წათლილი, წინით ნახევი, უკენით ნახევი, სწორ გახეული...

სერა-ი — ფაშვის კანი, ცხვრის, ხბოს ან თხის დამუშავებული თხელი ტყავი, ხმარობენ სადღვებლის ან ქილების თავმოსაკრავად, კრავენ საზაფხულო ქუდებსაც.

სერკვი-ი — პატარა ძნების ზეინი, 10-12 წერილა (ჭუთა).

სეტყო — სეტყვა.

სველაი-მშრალი, სველაი-პურაი — თამაშის დაწყებაში შესათანხმებელი პირობა. პატარა ბრტყელ ქვას ერთ მხარეზე დაასველებენ და იკითხავენ — მშრალია გინდა თუ სველაი (ან: სველაი თუ პურაი) და ქვას ააგდებენ. რომელი მხრითაც დაჯდება ქვა, იმის მიხედვით იწყებენ თამაშს.

სთანობენ — სთვლიან, რამედ აგდებენ.

სთვა — რთვა. „მატყლის სთვა“.

სთჷელ-ი — შემოდგომა. „სთჷელზე ქერს ვლღეწლითკე“.

სთჷლის მატყლ-ი — შემოდგომის მატყლი, შემოდგომაზე გაკრეჭილი ცხვრის მატყლი.

სთჷლის ჭორობა (შემოდგომის ჭვარობა) — შემოდგომაზე მიცვალბებულების ხსენება და წირვა-ლოცვა პურ-მარილის გამართვით.

სიბატარავე — სიბატარავე.

სიბინი-ი — 1. ნისლი, ბურუსი.
„დათოვნა ჭევის მთებზედა, თეთრი
გააკრა სიბინი“ (ბესო ვარ... აჩხო-
ტი). 2. იტყვიან სიცხის ბულზეც“.

სიბინიანი-ი — ნისლიანი (გერ-
გეტი).

სიბურ-ი — ჩელტი ან ნახვრე-
ტებიანი ფიცარი. „შათელილს
ტოლს სიბურზე დავსწურავთ და
გასაშრობად გავხფენთ“. გადატ-
კაპარის საწურავი ხის.

სითარხნე — ძვ. რელიგ. დღე-
სასწაული სოფ. ხურთისში ბავ-
შვის დაბადების სალოცავად (შდრ.
საწულე).

სიკაწაწით — სიავით, გაავე-
ბით, სიბრაზით. „ჩემი მეზობელი
ქალი სიკაწაწით არის ცნობილი
სოფელჩი“.

სიკეთისათჳი — სიკეთისა-
თვის.

სიკუდილთან გასწორებულია
— სიკვდილის პირას მისულია, ან
მოკვდება და ან არა.

სილაგ-ი — სილაქი, ტყავის და-
სამუშავებელი ხსნარი. „სილაგჩი
ტყავი სამი დღე-ღამეა, იქითით რო
ამიღებენ, დაუწყებენ მაჯაგანაით
ზელას. სილაგ ჩჳენ გავაკეთით:
ავიღით ღორი, ხათა, რძე ან ხურ-
ხაი, საპოვნე, კირი დავზილითკე
ერთად წყალჩი“.

სილაგჩი გამაყვანა — სილაქ-

ში გამოყვანა. სატანსაცმლე
ცხვრის ტყავის ჩადება სილაქში,
რომ დარბილდეს.

სილამ — სანამ, ვიდრე.

სილბობითა — გაუბედაობით,
მიუწონობით. „ბევრჯელ მართალი
გავჩუმებულვარ ჩემი სილბობითა“.

სილუბე — სიგამხდრე.

სიმგჳირგულივ, სიმგჳირ-
გლივ — ირგვლივ. „საჩალეს
სიმგჳირგლივ ღობე შამოვაველე“.

სიმთხილე — სიფრთხილე.

სიმთხილით — სიფრთხილით.

სინა — სპილენძის ჟანგი. სინავ-
ს — მოუკალავ სპილენძის ჭურ-
ქელს სინა უჩნდება.

სინაბარა/-ს — ინაბარა, ინაბა-
რას, შემყურე, იმედი, იმედით.

სინაზე — ელვარება(?...). ეკალ-
ჩი (= ქაცვის ბუჩქი) ცეცხლი გაჩე-
ნილა, კლდეებს სინაზე გააქჳ“.

სინამ — სანამ.

სინსილა-ი — შთამომავლობა,
ფესვი, ძირი. წყევლაა: „გაწყდა
თქჳენი სინსილაი“.

სიბ-ი — გლუვ ზედაპირიანი,
ბრტყელი, სწორი ქვა.

სიბურადე — პურადობა, პურ-
მარილიანობა. „ჩემი ბებიი დოდო
სიბურადით ცნობილი ქალი იყო“.

სირა-ი — ყალიონის ტარი. „სი-
რაი დემეკარგა და ყალიონი ველარ

მოვსწიე“.

სირმიანი-ი — სირმიანი, სირ-
მით მორთული; მოსირმული.

სირმასაგულიანი-ი — ვისაც პე-
რანგის საგულე სირმით, ოქრომკე-
დით აქვს მორთული.

სირსოლა-ი — მოხარშული სი-
მინდი, სამარხვოდ საკმელი.
გადატ. სირსვილი, კანის დაავადე-
ბა, რომელიც ძალიან წააგავს მქა-
ვანას.

სისია-ი — ყველი ბავშვის ენაზე.

სისხა — მუცლა, დიზენტერია,
სისხლზე ყვანა, სისხლზე გასვლა.
წყევლა: „შეგეყარა სისხა; გაჰქან-
დი სისხაზე“.

სისხამ დილით — გამთენიი-
სას, გარიჟრაჟზე, ცისკარზე, ალი-
ონზე.

სისხლდაკარგულ-ი — დაზარა-
ლებული, მიცვალებულის პატრო-
ნი, ვისაც მახლობელი მოუკლეს.
„შარიგების დროს სისხლდაკარ-
გულს მეელაპარაკებიან თემის კა-
ცები თემის სახელითა“.

სისხლი არ ეძიება — სისხლი
არ მოუკითხება, არ გადაეხდება.

სისხლი აუდგება-ა — სისხლი
მოაწვება (საქონელს). მკურნალო-
ბენ სისხლის გამოშვებით. მაგ.,
ცხვარს თვალთან ისე გაუჭრიან,
რომ სისხლი ტუჩებთან ჩაიღვა-
როს, თუ ალოკა, მორჩება; საქო-
ნელს ყურს გაუჭრიან“.

სისხლის ადგომა — სისხლის
წნევა.

სისხლს უყრი-ს — სისხლს
გამოუშვებს. „როცა ცხორს სის-
ხლი აუდგება, სისხლი უნდა უყა-
რა“.

სისხლის ღურა — სისხლის
ღვრა. ამბობენ ხოლმე თუ მთვარის
კიდეზე ზევით ვარსკვლავი დაქდეს,
სისხლის ღვრა იქნებაო და თუ
მთვარის ქვემო კიდეზე ამოეკრა
ვარსკვლავი მაშინ სისხლის ღვრა
გათავდება — აღარ იქნებაო.

სისხლის ყრა — სისხლის
გამოშვება. აღრე ადამიანს წნევა
რომ აუწევდა, ექიმიბაში მას
სისხლს გამოუშვებდა, რათა წნე-
ვას დაეწია.

სისხლძაღლ-ი — სალანძღავი
სიტყვაა.

სისხლ-ცორც-ი — სისხლით ნა-
თესავი.

სიტყო — სიტყვა.

სიტყო თქუი — სიტყვა თქვი.

სიტყო მაქუ, ამაძრახე — სი-
ტყვა მაქვს, მათქმევინე — მალაპა-
რაკე.

სიტყომცდარა-ი — დაუფიქ-
რებლად მოლაპარაკე.

სიტყო-სიტყუით — სიტყვა-
სიტყვით, დაწვრილებით. „სიტყო-
სიტყუით მაგიყვებით მაგ ამბოვსა“.

სიტყოს შაუქცევ-ს — სი-

ტყვას შეუბრუნებს.

სიფრო — 1. სუფრა, — დაბალი და გრძელი, ოთხფეხა მაგიდა. 2. ხარჯი, მიცვალებულის ქელებში გამართული სამგლოვიარო მაგიდა. „სიფრო დაუდგეს წლისთავზე“.

სიფროზედით — სუფრიდან. „სიფროზედით მოვდივარ“.

სიფრო უწევარ-ი (|| უწვევარი) — ძვ. ისტ. ლხინის სუფრაზე მოუწვევლად, დაუპატიებლად დასწრების, მისვლის უფლება. ამ უფლებით მეფე აჯილდოვებდა ომში განსაკუთრებით თავდამოჩენილ ვაჟაკს (შდრ. ქალი უთხოვარი).

სიყმე — ჯან-ღონე, აგრეთვე სიყმაწვილე, ვაჟაკობა.

სიყმის შვილი-ი — სიყრმის შვილი, პირველი შვილი.

სიცია — სიცივე (სიცივე — სიცივე).

სიცივის ბობოქარ-ი — ცახცახი, კანკალი. „შიშისაგა სიცივის ბობოქარი აუთხტა“.

სიცილით გადაშხივლება — სიცილით გადაბუჩრება, სიცილით გადაფიჩინება.

სიძის ფევის მაბრუნება — სიძის სტუმრობა სიმამრის ოჯახში ქორწილიდან მეშვიდე დღეს ერთი დამით.

სიწუხილით — მწუხარებით. „სიწუხილმა ძრიალ დამტანჯა“.

სიხიმსე — ცხიმი, ცხიმიანობა. „წუნიანი საკმელი ჰქონდათ და ოდნად სიხიმსე არ ჰქონდა“.

სკა — 1. აპკი. „კუერცხის ნაკუქსა და ცილას შუა არის სკა“. 2. ბსკე — სითხის ობი.

სკირტი-ი — თივის დიდი ზვინი, რომელსაც აგებენ ეზოში ან სახლთან ახლოს თივის სახლში მიტანის შემდეგ.

სკუმპა-ი — იგივეა, რაც კუმპა-ი, ფუნა, ძროხის ნეხვი ახალი.

სმაგა-ი — ძაღა, შაბი; შაბიამანი. „ტოლს კერთხალაჩი ვღებავდით, სმაგაიც მისციანკე, სმაგას ტყავის დასასილაგებად ვხვმარობდითკე“.

სმურ-ი — სიმღერა.

სოგო — ნოტიო, ნესტიანი, ნამიანი, ოდნავ დასველებული (მატყელი, თივა, სარეცხი). „ღამე გარეთ დარჩა მატყელი და იმიტომაა სოგო“.

სოლის აჯა — სოლის მოხმარება, — სოლის თავზე უროს ცემა და კლდეში ჩარჭობა ქვის მოტეხა-მონგრევის მიზნით. „სოლის აჯა იცოდინაჲ ქვის ტეხაჩი“.

სონ — სვან, დალიონ. „მაგათ მარტო არაყი სონ და მეტი არცრავი არ უნდათ“.

სორსორ-ი — ლაილაი, ლაქლაქი, ყბედობა.

სორსორა-ი — მოლაქლაქე, ყბელი.

სორსორობ-ს — ყბედობს, უმიზნოდ და უსაგნოდ ბევრს ლაპარაკობს.

სპარსანგელოზობა — ძვ. რელიგ. დღესასწაული სოფ. სნოში, იმართებოდა აგვისტოში (ზოგიერთი გადმოცემით, — ხვნა-თესვის დაწყების წინ, ზოგი ვარიანტით უწოდებდნენ წუთერის ანგელოზობასაც). მხედრობის, ლაშქრობის ღვთაება.

სრა — სროლა; ხოცვა-ყლეტა.

სრავალ-ი — ადგილი, სადაც აფენენ, აშრობენ, ახმობენ დასაფქვავ ხორბლეულს (ალ. ყაზბ., II, შ. ძიძ.).

სრევალ-ი — გასანიავებლად გამზადებული მარცვლეული.

სტეფანწმინდა — დაბა ყაზბეგის ძველი სახელია.

სტურტლ-ი — თითხნი, სვრი.

სუე — 1. სვე, მწკრივი. მკის დროს ერთ ჭერზე გატანილი ზოლი, სვრელი, მომკილი ნაწილი პურეულის ყანისა. 2. ბოტ. (*Humulus lupulus*) — სვია, ფშალა. ხევში ამ მცენარეს ხმარობენ ლუდის გასაკეთებლად. 3. მშობიარობისწინა მუცლის ტკივილი. „სუე უვლის“.

სუელი-ი — სველი, შრატი. ყველის ამოყვანის შემდეგ დარჩენილი

სითხე.

სუი — სვი, დალიე (შდრ. საბა — სუი).

სუია — სვია. ერთერთი მარცვლავანი კულტურა.

სუილ-ი — სვილი, კვაფი. ერთგვარი მარცვლეული კულტურაა (ქერის ნაირი). მას თესავდნენ ხევში, მთის ფერდობზე. შემოდგომაზე დათესავდნენ და გაზაფხულზე ამოვიდოდა. სვილები არ ილევება, პირდაპირ დაიბერტყება. მას ფქვავდნენ და პურს აცხობდნენ.

სუილის ტარ-ი — ლაბარი (ნ.) გამობერტყილი სვილის ხმელი ღერო.

სუინდის-ი — სვინდისი, მამხილებელი გონება, სინდისი.

სუირცხუილ-ი — სირცხვილი.

სუირცხობდა — მორცხვობდა.

სუ — სუნი: სურნელოვანი სითხეების, ხილის, ყვავილთა მცენარეთა და საჭმლის. სუნი: სპეციფიური; არასასიამოვნო.

სულდგმულ-ი — საღმრთოდ შეთქმული ცხვარი ან ხარი. სულეთ-ი — საიქიო, სულების სამყოფელი.

სულთმაბრძოლ-ი — სულთმობრძავი, აგონიაში, უკანასკნელ წუთებში მყოფი.

სული ამაიქცია — ამოისუნთქა, სული მოითქვა.

სული ამაჰცდა — სული ამოუვიდა, გარდაიცვალა, მოკვდა.

სული ატირებს — ძვ. ცრურწმ. ბავშვი ხშირად რომ ტირის, ამბობდნენ — რომელიმე მიცვალებულის სული ატირებსო. დაასახელებდნენ მიცვალებულს და იტყოდნენ — მისი სული ატირებს და მისივე სახელი უნდა ეწოდოს ბავშვსო.

სულის ამაკდამდე — სულის ამოხდამდე, სულის ამორთმევამდე.

სულს იქცევდა — სუნთქავდა.

სულ-კრულ-ი — სალანძღავი სიტყვაა: სულ-წყეული.

სულის კუერები — სულის კვერები. სულის კვერებს აკეთებენ სამ ცალს ადამიანის გარდაცვალებისთანავე.

სულისმღებელი — სულთამხუთავი. გადატ. მაჯლაჯუნა. „ბეჩავი ღამე გონჯა იყო და სულისმღებელი მაშჩუნებო“.

სულის პეპელა-ი — ჩრჩილი. „ტოლის შარვალი სულის პეპელას გვეფუჟა“. გადატ. სუსტი, ჩია, გამხდარი ბავშვი.

სულსწრაფ-ი — მოუთმენელი. „ეგ სულსწრაფი კაცია“.

სულს უწოვს — გულს, სულს უწუხებს, ამწარებს. „ამ დღეთ ბალს მაგისაგა მასტუნება არა აქუ, სულს უწოვს“.

სულფიდინ-ი — წამალია, ამლევენ მცირე დოზით, ამიტომ სა-

უბრისას იტყვიან ხოლმე, რას გენახება, განა სულფიდინიაო“.

სულფონობა, სუმფონობა — თავისუფლება, ხალვათობა, მოსვენება, შეუწუხებლობა.

სულისქცევა — სუნთქვა.

სულისღება — აგონია.

სულწუხ-ი — მოუთმენელი, სულწასული, საქმის სწრაფად გაკეთების მსურველი.

სუმან-ი — ქსოვილია, ადრე იქსოვებოდა.

სუმბურ-ი — კაპარის სახური ხის.

სუმფონედაა — თავისუფლად, მოსვენებით, ფართედაა.

სუნსული-ი — ყნოსვა-ყნოსვით სიარული (იტყვიან ძალღზე). „ეს ძალღი სუნსულებს, ეტყობა პატრონი არ აკმევს“.

სუნსულებს — ყნოსვა-ყნოსვით დადის (იტყვიან ძალღზე).

სუნსულა-ი — მსუნაგი ადამიანი და ცხოველი.

სურა — სვრა, გასვრა, გაჭუჭყინება, გამტვრიანება. „ბალღი დღეჩი რამდენჯერმე სურის ტანსაცმელსა“.

სუსუა-ი — მამაკაცის საკუთარი სახელია. სუსუა.

სუსუმტობა — უბარაქობა, უყაირათობა, უკმარობა, ოჯახში უბარაქოდ რაიმეს შეძენა.

სუტავს — წუწნის, სრუტავს.

„ძოღიგათ ტუინს სუტავს“; „ბაღ-ლი კამფეტს სუტავს“.

სუყელა-ი, სუყელგა — სუყველა, ყველაფერი, ყველა; სუყველგან.

სუყელგა — ყველგან.

სუყელასთან — ყველასთან.

სუყელას — ყველაფერს, ყველას.

სუყელაისათუი — ყველასათვის.

სუყელნაირად — ყველანაირად, ყოველმხრივ.

სუყვა — ცხიმიანი საქმლისაგან აღამიანის მოთლამვა.

სჩრიან — აჩეჩებენ, სტენენ.

სჩნტერ-ს — ურქენს, რქით ეროღლება.

სცა — სცემა, დაარტყა, დაჰკრა.

სცეს — სცემეს.

სცემენ — ურტყამენ.

სცხუნეიან — რცხვენეიან.

სძახ-ს — ნართს ჰგრებს თითისტარით.

სძებნიდეს — ეძებდნენ.

სძინია — ძინავს.

ს-ძაბავ-ს — კიბავს, სწევს. „შენ რასლა სძაბავ მაგ კისერსა, ვერ ხედავ, სათიბეჩი ძროხებია შასული?“

სწორ-ი — თანასწორი, ტოლი.

სწორამხანაგ-ი — ამხანაგი ერთი ასაკისა, ამხანაგი ერთი კბილისა, ტოლი.

სწორამხანაგობა — ასაკით ტოლთა ამხანაგობა.

სწორამხანაგნ-ი — მრ. ტოლამხანაგები.

სწორზე — მომდევნო კვირის ამავე დღეს.

სწორთ მაშორდება — ტოლამხანაგებს მოშორდება, გამოეხლებება, გამოეთიშება; ფიცია: „სწორთ მავშორდე თუ გიღალატა“.

სწორთურია-ი — ტოლებს მოკლებული, უმაქნისი.

სწორნი — ტოლნი, ერთმანეთის ტოლი აღამიანები.

სწორდასწორ — თანაბრად, თანასწორად.

სწულ-ს — სწველის.

სწულა — სწვდა, მისწვდა, წასწვდა.

სწვევ-ს — სწყველის.

სკუჭკავ-ს — აგროვებს, ინახავს. ფულს სკუჭკავს.

სხმუტუნ-ი, სხმუტუნით გაიორა — სწრაფად გაიორა.

სხმეტა — ტოტების გაშორება, გასხება (ო. ქაჯ.).

სჯობია — უმჯობესია, უკეთესია

ტაბაკ-ი — მთლიანი ხისგან ჩარხში გამოჭრილი მრგვალი ჭურჭელი, ზედ პურსა და მშრალ საქმელს აწობენ.

ტაბაკის ქადა — ტაბაკზე მომზადებული ერბოიანი ქადა; ძველად საპატარძლოს სანახავად ვაჟის ოჯახს უნდა მიეტანა ათი ტაბაკის ქადა.

ტაბახ-ი — შიმშილის მოთმენა. აღდგომის შაბათს წირვის გამოსვლამდე არავის შეეძლო პურის ჭამა.

ტაბურ-ი — ხატში ლოცვის დროს დეკანოზის ნათქვამის გამეორება — დადასტურება: მიცვალებულის სავედრებლად **ო-ს** წარმოთქვამდნენ, სოფლის სალოცავად — გააგრძელებენ **ა-ს**. „ტაბურს ვინ მასძახებს, დავიწყათ! — ჩუენა: ააა! აა, ააა“

ტაბუნ-ი — თედოს ძვალი.

ტაბღალა-ი — იტყვიან ახალდაბადებულ ბატყანზე ან ხბოზე, რომელიც მწყემსის დაუხმარებლად მოწოვს ძუძუს, იტყვიან ჩვილ ბავშვზეც. „ტაბღალაია, ჩქარ აიღ-“

გამს ფეკსა“.

ტაგანა-ი — წყლის ჭურჭელია ხის, ზურგზე მოსაკიდებელი. იგი არის მაღალი, ვიწრო, კასრის ფორმის, რომლითაც ადრე ხევში ქალები წყალს ზიდავდნენ.

ტაგრუც-ი — ხევსურული ხის ხელყუთი, მართკუთხედის ფორმისაა, აქვს სახურავი. გარეთა მხრიდან ამოკაწრული აქვს სხვადასხვა სახის ორნამენტები. ტაგრუცებს ხევის მოსახლეობაც ხმარობდა, მასში საოჯახო წვრილმან ნივთებს ინახავდნენ.

ტავრიჩინ-ი — იხ. თავრიჩინი.

ტაკტაკ-ი — ყბელობა, რომეა, ბევრის ლაპარაკი.

ტაკტაკა-ი — წარამარა მოლაპარაკე, ყბელი.

ტაკტაკებდა — ყბელობდა, რომეავდა.

ტაკტაკებს — ყბელობს, რომეავს.

ტალ-ი — კაჟი. მინერალი, რომელიც ლითონის გაკვრით ნაპერწყლებს ისვრის. გადატ. კაჟიანი (ტალიანი) თოფის ჩახმახის ნაწი-

ლი (ჩახმახის დაცემინებისას ნაპერწკალი ჩნდება და თოფის წამალს აფეთქებს).

ტალკუმესი — ტალკვისი, კაჟი და გასაკვესებელი რკინა.

ტალმა — მოსასხამი (ალ. ყაზბ., II, შ. ძიძ.).

ტამტიტა — მოკლებკაბიანი და მოკლესახელოებიანი ქალი, ტიტლიკანა.

ტანი (ჩვ. მრ. ტანები) — დედაბოძე დაყრდნობილი მთავარი ხე, ღირე, მასზეა განლაგებული დანარჩენი სართები. „სახლი იწოლებოდა (= იყოფოდა) სიგანზე ტანებით“. ტანებს ორი ან სამი ბოძი ჰქონდა „შეყენებული“. შუა ტანი — ცენტრალური ღირე, შუა ბოძი.

ტანა-ი — ჭიხვის კოჭი. კოჭაობის დროს წრიდან კოჭების გამტანი (ო. ქაჯ.).

ტანბედრიან-ი — ერთგვარი საბურავით (პერანგით) დაბადებული ბავშვი.

ტანიოგ-ი, ტანიოკ-ი — კნინ. ტანი. „ამას შამიხედე და ამის ტანიოკსა!“

ტანკორტი — ცუდი ტანსაცმელი, უხეირო ჩაცმულობა. „ნეტარ შენი ტანკორტით სად უნდა წახუიდე“. გადატ. ტანსაცმელი. „კარგი ტანკორტით გამაიარა“.

ტანტარა — ტიტლიკანა, უსაცვლოდ ტანტალა. „მაგას რაილა

სცხუნეიან, უნიფხო-ტანტარაია“.

ტანტარაბეჩა-ი — 1. მეტიჩარა, არამკითხე მოამბე. „ეგ ვინლა ტანტარაბეჩაია?“

ტაბტაბ-ი — ფეხშიშველა სიარული, ტანტალი. „იმდროული ქალის ტაბტაბი ეხლანის სირცხუილია“.

ტაპწიკ-ი — მაშველი, ფეხსაცმლის ჩასაცმელი ფირფიტა (ლითონის, ხის ან რქისა). „ტაპწიკს ძირახლების ჩასაცმელად ვხვარობამ“.

ტარაბუა-ი — გამხმარი მცენარის ღეროს სტვირი. „ბებიაშენი ბუასა, დაუკრავს ტარაბუასა...“ (შაირია).

ტარაბუცა-ი — ქარაფშუტა, ტუტუცი, ცანცარა ადამიანი.

ტარ-ი — თითისტარი.

ტარავალ-ი — ტანსაცმელი, ტანისამოსი, ტალავარი (ნ.).

ტარის დაგება — სამუშაო იარაღებზე: ნაჯახზე, ჩაქუჩზე, წერაქვზე, ბარზე, თოხზე და მისთ. ტარის გაკეთება.

ტარ-კუიშტავ-ი — ტარი და კვირისტავი.

ტარტლ-ი — ცხვრის ღუმის ძირ ქუქუცი, სიბინძურე, წვირე ერთმანეთში არეული. აქედან ტარტლიანი — ქუქუციანი, ტურტლიანი, წვირიანი.

ტარტარ-ი — ბევრის ლაპარაკი, ლაქლაქი, ლაყბობა.

ტარხუელა-ი — სირმა, ოქრომკელი. „ტარხუელას ვერცხლის ძაბისას რო დაახუევდეს, გამოვიდოდა შატი“.

ტატალ-ი — ჯოგს აცდენილი ჯიხვი.

ტატნად || ტატნას დგას, ტატნაზეა — მოსწრებაზეა, რაიმე (კეთილი ან საძრახისი) საქმისათვის მზადაა, ერთი სული აქვს. „ტატნას დგას, როდის წავა შინა“.

ტაფ-ი — ტაფობი, დაცემული, ჩაღრმავებული ადგილი (ო. ქაჯ.). „ტაფჩი დაუდის ცხორი“.

ტაყიან-ი — ორივე თეძოთი კოკლი, თეძოებამოვარდნილი. გადატ. ცუდად მოსიარულე (ო. ქაჯ.).

ტაშკუვილა, ტაშკუილა-ი — ვულგ. უგუნურად მოლაპარაკე, აბდაუბდას რომ მიედმოედება. მსუბუქი ქცევისა, ქარაფშუტა, ტაშიკოლა. „ტაშკუვილაი დედაკაცია“.

ტაშ-ფანდურაის კაც-ი — ტაშ-ფანდურის მოყვარული, მოქეიფე, დარდიმანდი. „მაგას ცხო საქმე არც აგონდება, ტაშ-ფანდურაის კაცია“.

ტაშ-ფანდურა-ი — ტაშ-ფანდური, ცეკვა-თამაში.

ტაცულა-ი, ტაცულია-ი —

ტაციობა. „მთიულები რო ქურქელს გაღმაიტანდეს, ერთი ტაცულიაი დადგისკე“.

ტბორ-ი — გუბე. გადატ. ძალიან დასველებული ადამიანი ან ძალიან სველი რამ, გალუმპული: ტანსაცმელი, თივა, მატყლი და მისთ.

ტელფ-ი — იგივეა, რაც კელფი — შეკრული და დაპრესილი თივის ან ჩალის ნაწილი. „ნუ გაშლიკე თივასა, ტელფი აილოდე“.

ტეულა-ი — ჩხუბი, აყალმაყალი, გაწევ-გამოწევა.

ტიალა-ი — ტიალი. რთული ფუძის მეორე ნაწილი, იხ. წელ-ტიალაი.

ტიალ-ოკერ-ი — ოხერ-ტიალი, უპატრონო, გაუბედურებული.

ტიტვა — დამლაშება, ძალიან დამარილება.

ტიტვნა — ძლევა, მორევა (ო. ქაჯ.).

ტიტავ-ს — იხ. დატიტავ-ს.

ტირილის სული მამდის — ტირილის სუნი მომდის. ბავშვების შესაშინებელ-დასაწყნარებელ სიტყვის მარაგად ხმარობენ.

ტიფილა-ი — 1. ნაჩეჩი, ერთ მუქში დასაჭერი მატყლი, საჩეჩლის კბილების გარშემო დაგროვებული მატყლი. „მატყლის ტიფილებს ცხავჩი დასტკეპნიან ქნუშსა-

გები ნაბდის შესათელავად“; „ტიფილები ავიღე და რულები დავახუიე“. 2. დატკეპნილ-დაპრესილი თივა, რომელსაც ორთითთ აწვდიან სკირტის ამგებს. 3. თივის პატარა შეკვრა (ო. ქაჯ.).

ტკაპუნ-ი — (პირისა) წკლაპუნი, წკაპუნი (პირისა). „კაცს რო კაცი ეჯავრება, ჰამა ტკაპუნად ეჩუენებაო“ (ანდაზა).

ტკბილ-ი — მშვიდი, გონიერი, წყნარი, ჰკვიანი ადამიანი. გადატ. ტკბილეული.

ტკბილა-ი — ტკბილი ნამცხვარი, რომელსაც გულად უღევს ახელილი ფორის ფქვილი.

ტკბილი თამაქო — მაღალი ხარისხის თამბაქო, წვეკოსაგან განსხვავებული.

ტკბილი კაცი-ი — ჰკვიანი, უწყინარი, მშვიდი, აუღელეებელი, წყნარი, გულდამშვიდებული კაცი.

ტკიპ-ი — ცხვრის, საქონლის პარაზიტი, მკებნარი.

ტკრეცა — ლაპარაკის დროს რომელიმე ხმოვნის ან მარცვლების გაგრძელებით გამოთქმა; სიტყვის ტკეპნვა ან სიტყვების გაკვიანურებით ლაპარაკი.

ტლაკტლუკ-ი (ტლაკტლუკობ-ს) — ყანყალი, ბორძიკი, მერყეობა, მოფამფალებული ღგომა. „ქობი სწორ არა ღგას, ტლაკტლუკობს“.

ტლუნკებ-ი, ტმუკებ-ი — ტლინკები. „ვირის ტმუკები გაწყინება, განა გეტკინებაო“ (ანდ.). „ვირმა ტლუნკები დამაყარა“.

ტლუნკვა, ტმუკვა (ტმუკავს, ტმუკდება) — წიხლების სროლა. გადატ. ავარდნა და დავარდნა, გაცხარება. „რას სტმუკავ?!“

ტმუკია-ი, მტლუნკავა-ი — მწიხლავი, მტლინკავი. „მტლუნკავი ცხენია, მთხილად იყავ“. გადატ. ფიცხი ადამიანი, უეცრად რომ აყვირდება, ახტება-დახტება.

ტოლ-ი — შინ მოქსოვილი შალი, საჩოხე (ო. ქაჯ.). ასეთი ნაქსოვის გადასაფარებელი (მაგიდაზე, ლოგინზე) ან წამოსასხამი. ასეთივე შალის ქსოვილისაგან იკერაფდნენ ტანსაცმელსაც. გადატ. ქსელი.

ტოლ-სადგამ-ი — ტოლის ქსოვისთვის გამოყენებული მოწყობილობა.

ტოლომან-ი — მაზარა, ფარაჯა, შინელი (Шинель). (შდრ. საბა — მაზარა).

ტოლჩა-ი — პირღია ჰურჭელი.

ტომაკ-ი — მუცელი (შდრ. საბა — სტომაქი).

ტონკილა-ი — 1. კონკილა; 2. ურმის თავის (ხელნის) ნახვრეტი, რომელშიც გამოცმულია დიდი ტაბიკი.

ტორლოლია-ი — უსაქმური ახალგაზრდობის ერთობა. „შაყრილიყუნეს ერთი ტორლოლიაი ხალხი და არც რაი წესრიგი არ ჰქონდა“.

ტორლოლიობა — უსაქმურთა თავყრილობა და ღრეობა; აურზაური, აყალმაყალი. — „კარგი ქეიფი იყო პეტრიეთ ნათლობაზე? — ქეიფი კი არა, ტორლოლიობა იყო, არც რაი არ გაიგებოდა“.

ტოტ-ი — ტორი. ანატ. ხელის დიდი — ფართე ტერფი. გადატ. მხეცთა ტორები ანუ წინა კიდურები. გადატ. ხის ტოტი, რტო, კაპი.

ტოტებზე ღგომა — 1. ცხენის ყალყზე შედგომა (ე. ი. ცხენის უკანა ფეხებზე ღგომა). გადატ. ყოველთვის ჩხუბის გუნებაზე ყოფნა.

ტოტია-ი — ჟარგ. ქურდი.

ტოტიაობა — ჟარგ. ქურდობა.

ტოტნა — ძებნა, ჩხრეკა, ძიება.

ტოტნი-ს — ეძებს, დიდი მონდომებით იკვლევს, ჩხრეკს. „წავე, ვძებნე, ვტოტნე და ვერ ვიპოვნე კბო“.

ტოტოფელ-ი — ხალი, ქუმელი.

ტოტოფინ-ი — მოხალული სიმინდი.

ტოტონ-ი — უმნოდ სქელი, ზომაზე მეტად მსუქანი ქალი.

ტოტონზე — ყალყზე. „ეს

ქრუვი ქალი როგორ ტოტონზე ღგება“.

ტრენძილ-ი — გულავშარა, მოსართავი, რომელიც საშუალებას არ აძლევს ცხენს თავი მალლა დაიჭიროს. „ცხენის მასართავები ბევრნაირია: საძუე, სამკერდული, აღშირი, ტრენძილიც იციან“.

ტრიალა-ი — ბოტ. შვიტა. უფოთლო მაღალღეროიანი მლაშე მცენარეა, ლერწმის მაგვარ რგოლებს იკეთებს, საქონელი ნაკლებად ჰამს. „ტრიალაი მატყლი ეშქობა“, „ძროხა ისრი იზმორება, ტრიალაი უჩან ნაჭამი“.

ტუინ-ი — ანატ. ტვინი.

ტუინებ-ი — ადვილად დასამუშავებელი ნიადაგი, რბილი ქანები მთისა. „ქდეს კარგი ტუინებია“.

ტუინის ლოცვა — ფსიქიურად აშლილთ ულოცავენ.

ტულუფ-ი — რუსიფ. დიდ საყელოებიანი, გრძელი და განიერი ტყავის ქურჭი.

ტუმარა-ი — ტომარა.

ტუნტულ-ი — ტანტალი, წანწალი, უდროოდ დროს სიარული.

ტურტლიან-ი — ქუჭყიანი, უსუფთაოდ ადამიანი.

ტუტუნ-ი — უკმაყოფილობუტუტი, ბუზლუნი.

ტუჩი აუბზუე — ტუჩების აწევით უკმაყოფილება გამოვხატე

მის მიმართ. არად მივიჩნიე, არაფრად ჩავაგდე.

ტუჩების გაჭერა — გაბუტვა, ცხვირის აფშეკა. „არ მძრახავს, ტუჩებგაჭერილი დაღის“.

ტუჩების პრუწვა — ტუჩების პრანჭვა, ტუჩების არაბუნებრივად, კეკელურად მოძრაობა.

ტუჩქაფქირა-ი — დაცინ. დიდტუჩა, ფართო, სქელბაგეებიანი.

ტყავი — (ქალის) ქურჭი. გადატ. ტყავის ჩასაცემელი.

ტყავის გახსნა — მაკე ძროხის ჭიქნების მოშვება. „ჯერთ არა ეტყობარა ჩნევისა, ტყავი არა აქტუ გახსნილი“; „დეკეულია და ტყავი გუიან გაიხსნა“. იხმარება ტყავის მახსნაც.

ტყავნაბად-ი — ტყაბუჭი; გაუპარსავად გატყავებული ცხვირის ტყავის ტანსაცემელი.

ტყავ-ჩოკა — ტყავზე გადაკრული შალი.

ტყაბუნ-ი — ცემა; ფეხის ტლაპოში ცემა, მათრახის ცემა. აქედან, რას ატყაბუნებ — რაზე სცემ.

ტყარშეტული ცუერცუ-ი — მსხვილი ცერცვი, მუხულო. ეძახიან ყიპკოს ცერცვს და ვადურს.

ტყაშან-ი, ტყეშა — 1. მიწაზე დაცემის ხმა. „მაიქნია და როგორც ძნა, ისრი მაადინა ტყაშანი“. 2. ტყაცანი. „თითების ტყაშანი“.

ტყე — ხე, ღირე, ძელი. „ეზოჩი ერთი ტყეც არ უდგას. ტყის ჳილი — მდინარეზე გადებული ღირე, საცალფეხო ხილი.“

ტყეთანა-ი — 1. ტყისპირი. 2. ბუჩქნარი.

ტყირპა-ი — ანატ. ტყირპი, ელენტა.

ტყისღორა-ი — გარეული ღორი.

ტყლაპ-ი — 1. ქსოვილის პატარა ნაჭერი, ჩვარი. „დედამ ტყლაპის ქალმნები შამიკერა შინისთუი“. 2. რკინის ბრტყელი სოლი აქვის სატეხად (სინ. საწყობი).

ტყლაპ-ტყლუბებ-ი — ძონძმანები.

ტყლაპის ქალბნები — ქსოვილისაგან და დამუშავებული საქონლის ტყავისაგან სახლში შეკერილი, ზაფხულში ჩასაცემელი ფეხსაცემელი, იცვამდნენ როგორც ქალები, ასევე მამაკაცები და ბავშვები.

ტყლაშან-ი — მძიმე საგნის წყალზე ერთგზის დაცემით გამოწვეული ხმა. გადატ. ერთმა ადამიანმა მეორეს მაგარი სილა რომ გაართყას, იტყვის ტყლაშანი გავადინეო.

ტყრიშიალ-ი — ძლიერი ხმა, ხმაურობა (ო. ქაჯ.).

ტყრშიალ-ი — გრიალი, გავარდნა, ბათქუნი. „ჩემი ჳმის გამაღება

და თოფების ტყრშიალა ერთი იყო“.

ტყუია — ტყვია.

ტყუიით დასამქრევ-ი — წყევ-
ლაა, „ტყვიით გასაგმირავი“.

ტყუიით დასამქლეო — წყევ-
ლაა, „ტყვიით დასაპნეო ანუ ტყვი-

ითამც დაიპნევიო“.

ტყუილად — ტყუილად, ამა-
ოდ.

ტყუილად-ლა იბძუი — ტყუი-
ლად იბრძვი, ტყუილად ირჯები.

ტყურება — სკდება.

ტყურებოდა — სკდებოდა.

უ

უალაგო ალაგ-ი — უადგილო-ადგილი, საზარელი, საშიში, კაც-თმიუდგომელი ადგილი, უფსკრული, კლდე-ღრიანი ისეთი ადგილი, რომელსაც ყვავ-ყორნის მეტი არაფერი მიეკარება. გადატ. წყევლაა: „გადავარდი უალაგო-ალაგასაო“.

უალაგო-ალაგასამც დაიბნევით — წყევლაა: უადგილო-ადგილასამც გადაიჩეხებიო.

უამბე — მოუყევი, უთხარი ამბავი.

უამებია — უსიამოვნებია.

უანგელოზო — საუბ. უღმერთო, ურჯულო, ავი ზნე-ზასიათისა, გაუგონარი. „უანგელოზო კაცია“ (შდრ. ანგელოზიანი).

უაქიმებდა — უეჭიმებდა.

უბანდავ-ს — ძირს უწინავს, უბანდავს ქალამანს.

უბზანა — უბრძანა.

უბნობ-ს — ამბობს, საუბრობს, ლაპარაკობს.

უბნობა — საუბარი, ლაპარაკი.

უბნობენ — ლაპარაკობენ, სა-

უბრობენ.

უბნობდეს — ლაპარაკობდენ, ამბობდენ.

უბრალთა — დამნაშავე არაა, ბრალი არ მიუძღვის.

უბუნაგობა — ბუნაგის (ნ.) უქონლობა, უჭურჭლობა. „უბუნაგობით ყველები ვერცა ჩამილაგებია“.

უბღერ-ს — 1. უბღვერს, გაჯავრებულად უცქერის. „რას მიბღერ, რაი დაგიშავე?!“ 2. შურის თვალით უცქერს; მსუნაგურად უყურებს. „პურს ვსჭამდი, ის კი იღგა და მიბღვერდა“.

უბღჟერ-ს — უბღვერს.

უგავ — უგავს, მიუგავს.

უგდა — მოუსმინა, ყური მიუგდო, ყური ცქვიტა.

უგემურ-ი — გადატ. უზასიათო, ჩხუბის მოყვარე ადამიანი.

უგერიებდა — უღენიდა, აშორებდა. „ბინაჩი მისულ კაცს მწყემსი ძალლებს უგერიებდა“.

უგერშოდ — უკვალოდ, უნიშნოდ დაკარგული. უფრო იტყვიან

ხოლმე პირუტყვზე (ხმარობენ ასე-
ვე: უგეშოდ-უგვალოდ).

უგვანა-ი — ხის სამფეხა, ხელის
ლამპის დასადგმელი.

უგია — დაგებული აქვს, ლოგი-
ნი გაშლილი აქვს. გადატ. რაიმე
სამუშაო იარაღს: ჩაქუჩს, ნაჯახს,
ბარს და მისთ ტარი აქვს გაკეთე-
ბული. გადატ. წისქვილში ჩემი
მარცვალი იფქვევა. „ბაბოს ლოგი-
ნი აგია“; „ბარს ტარი უგია“;
„წისქვილი დღეს ჩემი საფქოვი
უგია“.

უგირგილო — უგერგილო, მო-
უხერხებელი, უმარიფათო, უფხო,
მოუქნელი ადამიანი.

უგლამ-ი — ავდარი, ბურუსია-
ნი და ოდნავ წვიმიანი ამინდი.
„სთულობაზე უგლამი დაიწყისკე“.

უგლი-ს — მიარტყმევენებს, მი-
უხეთქებს, მიუნარცხებს.

უგონთ — უაზროდ, უქკოდ.
„უგონთ ნუ ღლაპარაკობ“.

უგონთ გასულა — გონებაზე
გადასულა, ჭკუაზე შემლილა.

უგონთო — უგონო, უქკუო,
გონება დანშული (ო. ქაჯ.).

უგონთ-მაგონთ-ი — უაზრო,
უგონო. „რას უგონთ-მაგონთ ღა-
პარაკობ, რაი მაგივიდა“.

უგონთურად ღლაპარაკობდა
— უქკოდ, უტაქტოდ, მოუსაზრებ-
ლად ღლაპარაკობდა.

უგონთურ-ი — უქკო, უგნური,
მოსულელო, ჭკუანაკლები.

უგონოდ ღლაპარაკობდა —
ბოდავდა. „სიცხიანი კაცი უგონოდ
ღლაპარაკობდა“.

უგუვი-ს — ებუტება, უწყრება.

უდავლათო — უბედური: უილ-
ბლო, უშვილძირო.

უდიარ-ი — უდიერი, უგულოდ
რომ ექცევა ადამიანს, საქონელს;
ტანჯვა-წვალება, გასაჭირი, სიგლა-
ხაკე.

უდიარად ნუ ექცევი — ცუ-
დად ნუ ექცევი.

უდიარჩი არის — გასაჭირში
არის, ტანჯვა-წვალებაში არის,
ცუდ დღეში არის.

უდიერად ექცევიან — უდიე-
რად ეპყრობიან, ცუდად ეპყრობი-
ან, სტანჯავენ.

**უდღეოდ || უდღეურად იზ-
რდება** — ჩვეულებრივზე უფრო
სწრაფად და ინტენსიურად ვაჟ-
კაცდება და ვითარდება. „უდღეოდ
იზღებოდა და არც შოგრიჩა“;
„უდღეოდ ნაზარდი“.

უერთოდ — უმიზნოდ, უშედე-
გოდ, ერთი რამე რომ არ მოხდეს,
ისე. „ქალის მაყრებმა ძრიალ და-
იგუიანეს, ეს უერთოდ კი არ არის“.

უერთუროდ — ერთმანეთის
გარეშე, ურთიერთის გარეშე, ერ-
თი მეორეს დამოკიდებულებაში.

„ნანაი და ლიზიკო უერთურთოდ ვერ სძლებენ“.

უეშმაოშ, უეშმაოშა, უიშ-მოშო — ნაჩქარევად, ნაუცბათე-ვად, ფაციფუცით. „უეშმაოშ შაქა-მა პური და გარეთ გავარდა“; „უეშ-მაოშა თქო და წავიდა“. || სახელდა-ხელო, უხარისხო. „უოშმოშოდ აშენებული სახლი“.

უეჭუელად — უეჭველად, აუ-ცილებლად, ეჭვგარეშე.

უეჭუელად — უეჭველად (ამ ფორმით იხმარებოდა სოფ. გერ-გეტში).

უზადო — უნაკლო, უდეფექ-ტო.

უზმელ-ი — უზმო, უკმელი.

უზურბელი-ი — დიდი, უშველე-ბელი, უზარმაზარი.

უთაურა-ი — უგერგილო, უშ-ნო ადამიანზე იტყვიან.

უთოლადო — ულამაზო, შეუ-ხედავი.

უთოლმაჯოს — უთარჯიმნოს.

უთუად — უთუოდ.

უთუსბირ-ი — ბევრი, უამრავი, ძალიან ძვირი.

უთქმია — უთქვამს.

უთხოვარ-ი — თხოვა-გარიგე-ბის გარეშე ამორჩეული საცოლე.

უთხროდე — უთხარი. „ჩემს ძმას უთხროდე, ფული გამამიგზავ-“

ნას“.

უკავატო — ჯანმრთელი, უვნე-ბელი. „უკავატო კაცია, არცრაი არ სტკივა“.

უკაცურობისათუი — უკაცუ-რობისათვის.

უკეთია-ი — ყველაზე უკეთესი მახლობელი, სანატრელი ადამია-ნი. უკეთესზე-უკეთესი პიროვნება. „დაგირჩეს გულის უკეთიაი“; „არ შაგრჩეს შენი უკეთიაი, ვინაც გყვანდეს!“

უკეთურ-ი — უვარგისი, გამო-უსადეგარი, არასაიმედო, სიკეთის უქონელი, უხეირო.

უკენ, უკენა — უკან, შემდეგ, უკანა (ა. შან.). „მარიანობას უკენა — ზამთარი კარის უკენა“.

უკენა-ი — უკანა, მომდევნო. უკანა კაცი, პირველი მგზავრის შემდეგ მიმყოლი ვინმე. გადატ-უკანალი ადამიანის და პირტყუ-ვის.

უკენასკნელ-ი — უკანასკნე-ლი.

უკენგდებულას კერვა — გვი-რისტით კერვა. „ხალათს უკენგდე-ბულას კვერავდითკე“.

უკენენ-ი — უკანანი, უკან მდგომნი.

უკენჭო — უდუმო, გამხმარი ცხვარი ან ბატკანი. ხელით მოსი-ნჯავენ ხოლმე და იტყვიან, „უკენჭო ცხორია“.

უკილო — უყაირათო, დაუდე-
ვარი, დღეის და არა ზვალის ადამი-
ანი.

უკრენტ-ს — უბაჭუნებს,
თვალს უკრავს, უცემს.

უკუდავ-უბერ-ი — უკვდავი
და უბერებელი.

უკუიატო — უმიზეზო (ს. ალი-
ბეგ.).

უკუირცხლავ-ს — უკვირ-
ცხლავს, სხვის ნათქვამს ან ნამოქ-
მედარს იმეორებს, ბაძავს, დასცი-
ნის. „ვაი, შენ ჩემო თავო, როგორ
მიკუთირცლავს ნათქომსა ეს ბათხი“.

უკუნ-ი — ბნელი „უკუნი ლა-
მეა“.

უკუსაყრელ-ი — იგივეა, რაც
უყუსაყრელი.

**უკულმა გასავლელი, უკულ-
მა გასასვლელი-ი** — წყევლაა:
ცხედრით გასატარებელი, ცხედ-
რით გასატანი, მკვდრად წასაღები.

ულამ-ი, ულამნ-ი — ნადი, სა-
ხლის მშენებლობაში ხარ-ურმით
დამხმარე მეზობელ-მოკეთეები
(შღრ. მუშანი). ასევე იცოდნენ მი-
ხმარება მკაში, თიბვაში და შეშის
მოტანაში. „სახლს რო ვაშენებ-
დით, ულამი შაიყრებოდა, კარ-ურ-
მით დაეჰმარიანკე“; „ქვის ულამი,
სახლის ულამი“.

ულოლიებდა — ეფერებოდა.

ულოლიებ-ს — ეფერება.

უმაგალითო — შეუდარებელი,
უებრო.

უმაგიარე — (მხ. მაგიერი), სა-
მაგიერო მადლობა უთხარი — მო-
ახსენე.

უმაგრებ-ს — უძლებს, იტანს.
„დიდხან უმაგრა ნინიამ ავადობა-
სა, მაგრამ ბოლოს მაინც დაძალა
სიკუდილმა“; „ადიდებულ თერგს
ჯებირმა ცოტა ხან უმაგრა“;
„რძალმა დედამთილს ერთი წელი-
წადი კი უმაგრა, მამრე კი ველარ
გაუძლა“.

უმართის-ი, უმართისა-ი —
ნაადრევად დამაკებული დეკეული,
დროზე (სამ წელზე) ადრე რომ მო-
იგებს. „უმართისაი არის, ჯერ არ
ერგებოდა, ადრე მაიგა კბო“;
„უმართისამ მაიგა“.

უმზეურთა — მზის ამოსვლა-
მდე.

უმთხილდებ-ი — უფრთხილ-
დები.

უმთხილდ-ი — უფრთხილდი.

უმისოდ — უმიმისოდ.

უმკუიდრო — უმკვიდრო, ვი-
საც მემკვიდრე არა ჰყავს, უმემ-
კვიდრეო.

უმსხისკუდებ-ს — გაიპარება,
მოუსვამს, მოკურცხლავს, გაქუს-
ლავს. „ნადირი რო დაინახა, უმ-
სხისკუდა ბინისკე“.

უმუსო — სხვა დროს. „უმუსოდ

სულ ჩემთან იყავ, ეხლა კი აღარ მნახულობ“.

უმძრახ-ი — უბრი, უბრად მყოფი, დამდურებული, გაბუტული.

უმძრახი წყალ-ი — ძვ. ცრურწმ. დილით უბრად, სხვისთვის ხმის გაუცემლად მოტანილი წყალი.

უნაყრო — უქმელი.

უნაყროზე — უზმოზე.

უნდილ-ი — თოთო.

უნდილი ბალახ-ი — ახლად ამოსული ბალახი. „ბატკნებისთჳი უნდილ ბალახს არჩევდიანკე“ (ს. ალიბეგ.).

უნდოდ — უნდობლად, დაუნდობლად.

უნდოდა — სურდა.

უნებლ-ი — უნებლივ, მექანიკურად, უცბად, თავისდაუნებურად.

უნოსკო — უნასკვო, უკვანძო, უმარყუყო.

უნძრახ-ი — ნ. უმძრახი.

უნჯ-ი — განძი, ქონება, სიმდიდრე (ალ. ყაზბ., III, შ. ძიძ.).

უპატიურობა — უპატივცემლობა, მოურიდებლობა.

უპირკარო — პირდაუქერი, საიდუმლოების ვერ შეუნახავი ადამიანი. „უპირკარო დედაკაცია, მაგასთან არა ითქმის რა“.

უპირობ-ს — აპირებს, ლამობს, განუზრახავს.

უპრიან-ი — კანონიერი, სამართლიანი (შდრ. საბა — უპრიანები).

უჟამო — უჟემური, ავი ქარი. ძველი რწმენით, ადამიანს შეეყრება გვიან ღამე წყალთან გავლის დროს ან წყლის აღების მომენტში.

უჟმურ-ი — უხასიათო, უტაქტო ადამიანი.

ურდულა-ი — 1. პატარა სათავსო ძველებური მოხეური სახლის ძირა სართულზე. მასში ჩადიოდნენ ზედა სართულიდან საიდუმლო ერდოთი. 2. ურდული, საკეტი, კეტი.

ურევდით — ფეხით გავდიოდით წყალში. „რუეჩი გაურიეთ ღაგალმი გავედით“.

ურევენ — შეურევენ, დაურევენ, შეაერთებენ, სხვადასხვა ნიშანდებული ცხვრის ერთ ფარაში გაერთიანება — შერევას ნიშნავს. გადატ. დედა ცხვარში მამალი ცხვრის - მწარმოებლის შერევას ნიშნავს. გადატ. მოსაწესრიგებ-გაუსწორებელი ან მოუგვარებელი საქმის არევას ნიშნავს.

ურვათ-ი — ნ. ურვადი.

ურვად-ი — საქონლით გადასახადი საცოლისათვის (სასიძო აძლევდა საცოლის მშობლებს) (ო. ქაჯ.).

ურიალებ-ს — უტრიალებს, თავს ადგას. „ვანუაი ურიალებდა, დათულა უნდოდა ცხურისაო“ (ხალხ.).

ურკელა-ი — დეკის წნელის კონა (ო. ქაჯ.). გადატ. ფიჩხის კონა, ტყეში გადამზადებული და შინ მოსათრევი.

ურმეულ-ი — ერთი ურმის ტვირთი (ძნა, თივა და მისთ.).

ურმის უბე — ურმის ნაწილი: ხარხებშორისო, რომელზეც ტვირთი იდება.

ურმის ველები — ურმის ხელნები (მხ. ხელნა).

უროკუერ-ი — რკინის დიდი ურო ქვის სატეხად. „მატეხილს ქვას ზომაზე გამავიყვანთ უროკუერით“.

ურუვებ-ს — რუს წყალს მიმართულებას უცვლის. „ურუვებდა კანავსა, სწორად წავიდეს წყალი“.

ურძენ-ი — ბოტ. ხე, რომლისგანაც ჯოხებსა და მათრახის ტარებს აკეთებენ“ (ო. ქაჯ.).

ურძეულ-ი — გამშრალი ცხვარი, რომელიც რძეს არ იძლევა რაიმე მიზეზით, კერძოდ, ცურის ავადმყოფობის გამო. „ურძეული ცხვარია, ბატკანს ვერ გაზღის“.

ურწანი-ი — ბოტ. იგივეა, რაც ურძენი, უზანი. „ურწანის ქოხებს აკეთებდნენ მთაჩი“. გადატ. უშ-

ვილო, ბერწი პირუტყვი (ო. ქაჯ.).

ურხინალ-ი, ურხინარა-ი — მოულხენელი, გაუხარელი; გადატ. სისხა, დიზენტერია. წყევლა: „შეგეყარას ურხინალი!“ — უბედურება, სიმწარე შეგეყაროს; „გაჰქანდი ურხინალზე!“

უსაგნოდ — უაზროდ. „უსაგნოდ გაუშტერებდა რასმე თოლებსა“.

უსადორდლოდ — უსადორბლოდ, ბავშვის უგულსაფროდ.

უსეეტლო — უბედო, უანგელოზო; მოუსვენარი ადამიანი, ცხოველი. „უსეეტლო ბაღლია“; „უსეეტლო ცხენია“.

უსისხლისკუდა — მოატყუა, უღალატა.

უსუენებრივ — შეუსვენებლად, სულმოუთქმელად. „უსუენებრივ დალია ერთი ჯიკუი არაყი!“ „უსუენებრივ ამოვიტანე წისქვილჩიგათ სავსე ტუმარაი“.

უსუინდუისო — უსინდისო.

უსუმი წყალი — ძვ. ცრურწმ. ახლად მოტანილი წყალი, ჯერ რომ არავის დაუღევია. მიცვალებულის დასაფლავების შემდეგ ან ხატის დღესასწაულზე ამ წყალს შემოავლებდნენ ანთებულ სანთელს, დაილოცებოდნენ და ოჯახის წევრები დაღევდნენ.

უსულადო — უდანოდ, უსისხლოდ მკვდარი საქონელი (სინ.

მურდალი).

უსულოდ მკუდარ-ი — იგი-
ვეა, რაც უსულადო.

უტიალეზ-ს — საუბ. რაი ვუ-
ტიალა? — რა ვუყო, რა ოხერ-ტია-
ლი ვიღონო, რა ვუშველო, რა მო-
ვუხერხო?"

უტიფარ-ი — უსირცხვილო,
უნამუსო, გაუტეხელ ადამიანზე
იტყვიან.

უფფრო — უცნაური, საოცარი.

უფფრობა — უცნაურობა, სა-
ოცრება.

უფერ-ი — უმსგავსო, უცნაუ-
რი, ისეთი ადამიანი, რომლისგანაც
ვერც დადებითს რამეს გაიგებ
ვერც უარყოფითს. ცუდი, უხეირო.

უფერ-უწერ-ი — უმსგავსო,
უტიფარივით, ლაზღანდარა ან
ენაზე მიყრდნობილი პიროვნება.

უფირფოლო — უმარიფათო.

უფრად განჯდა — გალანძღვა.

უქნია — მოუმოქმედებია, გაუ-
კეთებია. „კარგი უქნია, რო ეგ
დასუენებული მიწა მაუქნია“.

უქონო — არაფრის მქონე, ლა-
რიბი, ლატაკი, საწყალი. გადატ. გა-
მხდარი ანუ მკლე ხორცი.

უქრუსუნია — უკრუსუნია,
უტირნია. „მამის ავაღობა რო გაუ-
გია, უქრუსუნია“.

უქურთო ნაცარ-ი — შეშის ნა-
ცარი, ე. ი. ქურთი, ნეხვი რომ არ

ურევია. „უქურთო ნაცარს წამალ-
ჩი ვკმარობთკე“.

უქშიქშიებ-ს — ძახილით მი-
დენის, აგდებს. „ცხორს უქშიქში-
ებს ბაკჩი შასარეკადა“.

ულალარ-ი, ულარელ-ი — გა-
უთავებელი, უხვი, უამრავი ქონება,
მეტის-მეტი, თავსაყრელი.

ულალარად — ზმნს. უხვად,
თავსაყრელად.

ულირსალ-ი — უღირსი.

ულლიანი სასწორ-ი — ჩამო-
კიდებული სასწორი.

ულოლებ-ს — სიტყვას აწყვე-
ტინებს; საწინააღმდეგოს უპასუ-
ხებს. „სიტყოს ნუ მილოლებ, მე ბე-
ბერი ვარ, მისმინე“.

ულოლდებიან — ჰყვებიან.
„ჩუენი სოფლის ბალდები ერ-
თურთს ულოლდებიან“.

ულონდაც — ოლონდაც.

უყაირათო — უმარიფათო,
ზანტი, უგულო.

უყამურ-ი — უყაირათო, უეკო-
ნომიო, უზრუნველი.

უყამოფილებისაგა — უკმა-
ყოფილებისაგან.

უყორს — უყვარს.

უყუსაყრელ-ი — 1. ხის ორთი-
თა ან რკინის კაპიანი გრძელტარი-
ანი ხელსაწყო, ხმარობდნენ ხვნის
დროს ბელტების ამოსაყრელად,
სარეველას ამოსაძირკვად. 2. უკან

გადასაყრელი, ქსოვის დროს უკან გადმოსაყვანი თვლები.

უყუყუნებ-ს — სტკივა. „კბილი მიყუყუნებს“.

უშვილძიროდ ამასწყდა — უშთამომავლოდ მოკვდა.

უშნო-უშუქოდ — ულაზათოდ, უმარიფათოდ. „უშნო-უშუქოდ აკეთებს“.

უშობდეს — უშვებდნენ. გადატ. არაყს ხდიდნენ.

უშუელე — უშველე, მოეხმარე, დაეხმარე.

უშუელდეს — უშველიდნენ, დაეხმარებოდნენ.

უშულღია — უჩხუბია.

უშულღო — უჩხუბარი, ჩხუბის გარეშე.

უჩინებ-ს — მიუნათებს, მიუშუქებს. „მიჩინე, ვერას ვხედავ“.

უჩლაქუნებ-ს — აქანავებს. „თავშეხვეული ბებერი დედაჩემს უჩლაქუნებდაო“ (გამოცანა: სადღობელი).

უჩუევ-ს — უჩვევს, უწრთენის (გაჩვევა: ცხენის, ძაღლის, ხარის და მისთ.).

უჩუენებ-ს — აჩვევს, მიუთითებს.

უჩუნგა-ი — ბნელი კუთხე, საბნელო, წყვედიადი. დასამალავი რაიმე, განცალკევებული ოთახი. უჩუნგაჩი შამალულიყო ბაღღმა-

ვაი და მძლივლა ვიპოვნე“; „ეგეთი სახლია, რომ ათასი უჩუნგაი აქუ“.

უციგლიგებ-ს — ულიტინებს, უხიციანებს. „სახეზე თმები უციგლიგებს“.

უცქერ-ს — უყურებს.

უძახ-ი — ვეძახი, ვუხმობ.

უძოლო (← უძვლო) — გადატ. უშნოდ მსუქანი. ტანდაუქერელი და ძნელად მოსიარულე ადამიანი.

უძრულობა — უძლურება.

უწვერ-ი — იხ. სიფრო უწვეარი.

უწილო-უკერძოიან-ი — უშვილო.

უწილოდ გასულა — ოჯახის გაყრისას წილის მიუღებლად რომელიმე ძმის გასვლა ცალკე ოჯახად.

უწინა — უწინ, წინათ.

უწინათ — წინავ (ადრე).

უწკენტ-ს — უჩხვლეტს, უჩქმეტს. „მკლავზე მიწკინტა“; ფიგურ. „მაგის დანახვაზე გული მიწკენტსკე“.

უწყუპა — გადახტა. უწყუპე — გადახტი.

უწყუპაი იქნა — გადახტა (იხ. უწყუპარას).

უწყუპარას ზმნს. — ორივე ფეხით ერთდროულად გადახტომა.

„უწუპარას გადაფრინდა ღობეზე“.

უწუიმი თივა — დარში მოხვეტილი თივა.

უტირ-ს — სტირდება. „რაჩი გიტირს ამღუენი შეშა?“ „კაცი უტირს ისითი რო საპყრობილეჩიგათ გამაიყვანას“.

უტირველ-ი — ჯანმრთელი, სალი.

უტიკო — ტყუანაკლული.

უხაირო — უხეირო.

უხან-ს — დრო, ხანი აქვს, დრო დაუდგა. „ჯერ არ უხანდა“ ისრი გაათხოვეს ქალაი; „ძროხას ჯერ არ უხანდა და ვბო მაიგა“.

უხან — მოსვლის დრო აქვს, წასვლის დრო აქვს. გადატ. იტყვიან მოხუც ადამიანზე, სიკვდილი უხან, — ე. ი. დროა მისი სიკვდილისაო. გადატ. იტყვიან ფეხმძივე ქალზე, მშობიარობა უხან — ე. ი. მშობიარობის დროა მისიო.

უხანდება — ასწრებს, ჩქარა მიდის, სწრაფად უკეთდება საქმე. „მანქანას ყიზლარიდან ძაუგამდე ეხლა უხანდება“.

უხევე-უდრეკ-ი, უხეუდრეკ-ი — ტლანქი, მოუქნელი და მოუხერხებელი ადამიანი (ს. ალიბეგ.).

უხიაგ-ი — დაუდგარი, მოუსვენარი, ცელქი (ო. ქაჯ.).

უხიაკ-ი — თავის ნება, ჯიუტი

(ალ. ყაზბ., II, შ. დიდ.).

უხიძანებ-ს — დაუშვებს.

უხნოდ — უდროოდ, დროზე ადრე. „უხნოდ მაიგა, უმართისა იყო“.

უხოიშნებ-ს — დაეხმარება, უშველის; უშუამდგომლებს. „მამაწმინდობას აღიოდეს ხალხი, მიხოიშნეო, დამიხათრეო, მისინათეო — ეტყუისკე ხალხი“.

უხუ-ი — უხვი, ხელგაშლილი.

უჯამურ-ი — უმსგავსო; მოუქნელი, მოღუენებული ადამიანი. „უჯამური კაცია, არც რაი არ შაუძლია“.

უჯანი — აღტაცების გამომხატველი შორისდებული: „უჯანი! მამაი მოვიდა ცხორიგათა!“

უჯდურ-ი — ერბო-ყველის მარაგი. „თუ ბეჩავი ჩავარდნილი იქნებოდა, ეკმარებოდიანკე უჯდური-თა“.

უჯელთურ-ი — ხელთუქნარი, ხელგაუნძრეველი, მოუხერხებელი.

უჯელთურობ-ა — ხელსაქმის უცოდრობა.

უჯინჩო — უღეფექტო, არა დასახიჩრებელი.

უჯირდებიან — ეჯაბრებიან.

უჯირებ-ს — ურჯობს, მოსდებს. „ქვას ძირით კედას უჯირებს“; ფეკს მიჯირებს, ენას უჯირებს, ენა ებმის.

უწყვე — უხმე, ხმა გაეცი, გამოელაპარაკე, დაელაპარაკე.

უქმოდე — უხმოდე, გამოელაპარაკოდე, დაელაპარაკოდე, დაუძახოდე.

უწორცო — გადატ. გამხდარი საქონელი. „უწორცო ცხორია, რაი გასაფალი ექნება“.

უჯავრელ-ი — უდარდელი.

უჯიათო — უჯიათი, კერპი, თავნება.

უჯიათობა — ჯიუტობა, კერპობა, თავნებობა.

უჯიგრო — გულგრილი ადამიანი.

უჯილაგეთი, უჯილაგო — ცუდი შთამომავლობის (დედის მხრივ), უგვარო, უნათესავო. „უჯილაგეთო ქალი შაირთა“.

უჯირჭელა-ი — ბოტ. მხალია, მაყრანწელას ჩამოჰგავს, ველზე იზრდება.

ფ

ფათალა — ბოტ. ხვართქლა. დედოფლის კაბა.

ფათარ-ი — ბოტ. ბრტყელ-ფოთლიანი ბალახია, ოროვანდი (ო. ქაჯ.).

ფათერ-ი — იგივეა, რაც ფათარი.

ფათვრა — ფატვრა, გლეჯა, ფლეთა, ფხლეწა, კაწვრა.

ფათილებ-ი — პურის თხელი შოთები (ნ. პეპელა). „ცომის თხელ ფენას დააკრავენ კეცზე ან ბრტყელ ჭაქის ქვაზე და აცხობენ ფათიელბს“ (სნო.).

ფათოლ-ი — ფოთოლი.

ფათულიან-ი — ფოთლიანი.

ფალთარ-ა — სათიბი მინდვრის ნაწილი (ო. ქაჯ.).

ფალხატ-ი — ქვიანი, გამოუსადეგარი ადგილი. „ფალხატი მარგინეს წილჩი“.

ფამფარ-ი — ფაფარი (ცხენის).

ფამფარა-ი — ბოტ. ბალახია ერთგვარი.

ფანც-ფუნც-ი — ფარჩეულო-

ბა, ქსოვილები. გადატ. ნახმარი ტანსაცმელი, ძონძ-მანძი.

ფარაგ-ი — გულისპირი, გულ-მკერდზე ასაფარებელი მოქარგული საცმელი (ს. ალიბეგ.).

ფარან-ი, ფარენ-ი — ცხვრის სადგომი, ცხვრის საზამთრო ბინა.

ფარაჯ-ი — უხეში მატყლისაგან დამზადებული ქსოვილი, რომელსაც მწყემსები ხმარობენ წამოსახამად.

ფარდახტ-ი — წყლის მისხურება. „ფარდახტით ნამავდა ბალახს“ (ალ. ყაზბ., I, შ. ძიძ.).

ფარის საბლუჯ-ი — ფარის ხელმოსაკიდი ტყავისა. „ფარის საბლუჯს თნის ტყავისას ვაკეთებდით“.

ფარი-ფურობა — ფაცი-ფუცი, ფუსფუსი.

ფარღალა-ი — უხეირო კედლებიანი სახლი.

ფარღიატ-ი — ფარღალა, უკარფანჯრო, დაუთბუნებელი სახლი, შენობა. გადატ. გამოცარიელებული. გადატ. მიდამო.

ფარსა — ყოველნაირი ქსოვილი ანუ ფართალი (ს. ალიბეგ.).

ფარჩუმი-ი — მათრახის წვერზე მობმული ტყავის ფართო ნაჭერი (ალ. ყაზბ., I, შ. ძიძ.).

ფარ-ვმ[ა]ლობა — თამაში შეჯიბრება, ფარიკაობას ჰგავს.

ფაფხ-ი — ბლინი. ტაგანაში თხლად მოაფუებენ ცომს და შემდეგ ერბოში შეწვავენ.

ფაშა-ი — ფაშვი.

ფაშგუნჯ-ი — ფასკუნჯი;

ფაშტიალ-ი — გაუმძლარი, ბევრისმჭამელი.

ფაშფაშ-ი (ფაშფაშებს) — პარბაში, თვითნებური, თავისუფალი ქცევა. „ეგრე ფაშფაშებს, ეგონება, თავის სახლჩია“.

ფაშფუშ-ი — შიგნეულობა. „ფაშფუშებით ჯორცოვნები გავაკეთეთ“.

ფაცხუერ-ი — ფოცხვერი.

ფახ-ი — შიში, მორიდება. „თუ ბაღს ფახი არა აქუ, გაირყუნება“.

ფაჯალა-ი — ძაფის გადაგრეხილ-წამწვეტებული წმინდა პირი გამზადებული ნემსის ყუნწში გასაყრელად (ს. ალიბეგ.).

ფდე — ფრთა (სნო).

ფეთხუმი-ი — უსუფთაო ადამიანი.

ფერ-ი — 1. სადარი, მსგავსი, ბაღალი. „შენი ფერი ვიყო, თუ მე ეგ შენ გაპატია!“ 2. გადატ. კოჭის ამობურცული მხარე (გვერდი).

ფერდალა, ფერდალა-ი — თეთრფერდიანი ან ჭრელმუცელა ძროხა. გადატ. გამოუსვლელი, გულუბრყვილო. ხუმრობით ეძახიან თერგის მარცხენა ნაპირზე, ზემოხევის მცხოვრებთ.

ფერდზე — ფერდობზე. „სამების ფერდზე ბევრი დეკა იცის“.

ფერდის ქარ-ი — თიაქარი, ფუში.

ფერებლობა — მოფერება, ალერსი; ხვეწნა, ლოლიავი. „დიდი ფერებლობა უნდოდა, რო მამკლავს შადრიგებიყო“.

ფერისჭამია-ი — ფერიმჭამელი.

ფერმიჯდილ-ი — ფერმიხდილი, ფერწასული, უფერული, ფერდაკარგული.

ფერობ-ს (იყენებენ აფერებს, იფერებს) — მძუნაობს. „ძალდი ფერობს; მგლები იანვარჩი ფერობენ“.

ფეროზნობა — ფარეზობა, ფერება, ლოლიავი.

ფერფლ-ი — ქერტლი, თებო.

ფესუ-ი — ფესვი (ხეთა და მცენარეთა). გადატ. მამაკაცის მხრივ ჯიში, მოღვაძე.

ფესუბე-ი — ფოჩები. „ტოლს ნემსით უკეთდება ფესუბეი“.

ფევალებით სიარულ-ი — შე-
უჩერებლივ, შეუფერხებლივ, შე-
უსვენებრივ სიარული.

ფეპბედრიან-ი — ფეხბედნიე-
რი, კარგი კვალისა.

ფეპ[ებ]ბეჟედა-ი — თერთფე-
ხიანი შინაური ცხოველი (ცხენი,
ძროხა, კატა). შეიძლება თეთრი
ჰქონდეს ერთ, ორ ან სამ ფეხზე.
„საცნაური ცხენია, ფეპბეჟედაია“.

ფეპდოლაბა-ი — დიდი, უშნო,
ტლანჭი ფეხების (ტერფების) მქო-
ნე ადამიანი.

ფეპებჩი მეტირება — ფეხებში
მედება.

ფეპთით — ფეხთით, ფეხებთან.
„ბალლი ფეპთით მიეგდა“.

ფეპისა-ი — ფერხისა. ხევში წი-
ნათ გავრცელებული ცეკვა. იგივეა,
რაც ფერხული, ერთსართულიანი
წრიული ცეკვა. ქალები და კაცები
ერთმანეთის პირისპირ დგებიან,
შუაში ლუდის მომწოდებელი პი-
რია. „ფეპისა გაამბიანკე, მღერობ-
დეს თანა: „დალიე, დამალევიენე,
სული ნუ გამალევიენე...“

ფეპის ბრუნება — მობრუნე-
ბა, მოსვლა. ქორწილის შემდეგ სი-
ძის მისვლა სიმამრის ოჯახში.

ფეპის სავარცხალ-ი — ანატ.
ფეხის ტერფის ზედა ნაწილი ანუ
ზურგი.

ფეპიშველ-ი — ფეხშიშველი,
უფეხსაცმლო.

ფეპნ-ი — ანატ. ფიგ. ფეხები,
ფეხნი.

ფეპძირ-ი — ანატ. ფეხის გუ-
ლი. „ქვა წამსულიყო, ფეპძირი მე-
ტკივნა“.

ფთა — ფრთა (ფრინველის
ფრთა).

ფია-ი — რძე ბავშვის ენაზე.

ფიანპურ-ი, ფიანპურა-ი —
მანობით მოფუებული პური. „ფი-
ანპურას გამოვაცხობ; ფიანპური
გემრიელია“.

ფილისია-ი — პირველი, ფარი-
სეველი, მლიქვნელი, ლაქუცა. „ფი-
ლისიაი შენთან მოვა, შენია, ცხო-
სთან მივა-იმისია“.

ფირტუ-ი — ფილტვი.

ფირტუებქრიან-ი — ფილ-
ტვებდაწყლულებული.
„ფირტუებქრიანი ბატკანია“.

ფირფლ-ი — 1. ფერფლი. „ხის
ნაელი რო დაცუივაკე, ფირფლი
შეშისა“. 2. ქერტლი (თმისა).
„თმა ფირფლით გეევსა“.

ფირფილა-ი — საპნის ნალევი.

ფირფოლ-ი, ფირფოლიან-ი
— ცოცხალი, მარდი, მოძრავი, მო-
ქნილი; მარიფათიანი ადამიანი.
„ფირფოლიანი ბალღია“.

ფირქ-ი — უხეში, ხმელი, ქერ-
ქისნაირი. „ფირქი ტარავალი“.

ფირსულიან-ი — გამხდარი; ქლექიანი.

ფინხის ცოცხ-ი — არყის ხის ტოტებისაგან შეკრული ცოცხი.

ფიწალო — პიტალო, სიპი, მაღალი კლდე (აღ. ყაზბ., II, შ. ძიძ.).

ფლოსტ-ი — ფოსტალი, ფეხის წასაყოფი ფენსაცმელი, უქუსლო.

ფოლ-ი — ბოტ. ყვავილია მოლურჯო-მონაცრისფრო, საღებავად ხმარობენ.

ფოლიოსავით გაყუთი თდა — ფერი ეცვალა, გაფითრდა.

ფოლორცა-ი — ორლობე, სოფელი ვიწრო ქუჩა (დიალექტ.).

ფორ-ი — ალაო. საარაყე, სალუღე ნედლეული (ო. ქაჯ.).

ფორის ბადო — საფორე ხორბლეულის ღივის ნაცვენი.

ფორის კუტაპ-ი — იგივეა, რაც ფორისტკილა.

ფორისტკებილა-ი — ფორის ფქვილის გულისაგან დამხადებულ ტკბილი ნამცხვარი.

ფოროქა-ი — დატაცება, ტაციობა, შესევა.

ფორჩხლებ-ი — წახნაგები.

ფორჩხლიან-ი — მრავალწახნაგოვანი ბროლი.

ფორცხულიან-ი — ფორეკებიანი, დაწინწკლული (ქვა, თევზი).

ფოჩ-ი — პურეულის ფოთოლი.

გადატ. ქსოვილის ფუნჯი.

ფოჩებ-ი მრ. — ქსოვილის ფუნჯები, მოქსოვილ ქულებს და შალეზსაც უკეთებენ. გადატ. პურეულის ფოთლები.

ფოხ-ი — ცუდი, უვარგისი (ცხენი). გადატ. მხდალი, მშიშარა.

ფრენა — ხტომა.

ფრთეგამოვარდნილ-ი — სერის სახეა (ნ. სერი).

ფრიალაი კლდე — ფიწალო, სალი, მიუდგომელი კლდე.

ფსა — შეძახილი კატის გასაღდებად.

ფსელ-ი — შარდი.

ფსიტ-ი — არჩვი (გარეული თხა) (ო. ქაჯ.).

ფსრე — ლასტის ფარცხი (სოფ. ჯუთა).

ფსუნე-ი — ხვლიკი.

ფუა-ი — იტყვიან ზომაზე მეტად მსუქან ადამიანზე.

ფუვი-ს — დულს, ფოფინებს. „წყლები ფუვის“. გადატ. სატირლად ემზადება. „ეგ ქალაი სულ ერთთავად ფუვის“.

ფუვილ-ი — დუდილი, ფოფინი.

ფუმფლე — ფომფლე, მოშვებული, ზომაზე მეტი. „ფუმფლე ხალათი“.

ფუნდრუკ-ი — ხელში აყვანი-

ლი ბავშვის ფრენა, აბტუნება, თამაში.

ფუნდრუკ-ფუნდრუკით — აბტუნვა-აბტუნვაობით.

ფუტკნა — ქექა, ქათამი მიწაში რომ იქექება.

ფუფუა-ი — თბილი ტანსაცმელი ბავშვის ენაზე.

ფუფუნ-ი — მატლთ რევა.

ფუჟე — მალე ტყდომადი, არამაგარი. გადატ. იტყვიან ადამიანზეც.

ფუშ-ი — თიაქარი.

ფუშები-ი მრ. — ორმხრივი თიაქარი.

ფუშვა — დაშლა, დანგრევა. „ჩუენი ძუელი ნასახლარის კედლები იფუშება“.

ფუშიან-ი — თიაქარიანი.

ფუშრუკ-ი — ანტრია. ერთგვარი ცომის შექამადი. წვრილად დაციცქნილი ცომი მოხარშული რძეში ან წყალში.

ფუძე — სახლის, გვარის დასაბამისი.

ფუძის ანგელოზ-ი — ხალხის რწმენით, სახლის მფარველი კეთილი სული.

ფუძის გუელ-ი — ძვ. ცრურწმ. ზოგიერ ოჯახში დასადგურებული გველი, რომელსაც ბედნიერება და ბარაქა მოაქვს. მის წყენინებას ერიდებოდნენ, ხვრელთან რძიან

ბაკანს უდგამდნენ, ეძახოდნენ ალალ გველსაც.

ფუნ-ი — მხდალი; საქონელი, რომელსაც მთაში სიარული უჭირს; უშნო, დონდლო, მოუქნელი.

ფურფუნ-ი (ფურფუნებს) — 1. ხველება. 2. დულილი.

ფშან-ი — პატარა მდინარე (წყალი) ლორლიანში.

ფშატარ-ი — ქაობიანი ადგილი. „ფშატარი ადგილებია წყალათ ჳიდის ზემოთა“.

ფშრანტა — ფშალტა — ცხვრის ცურის ავადმყოფობა.

ფშრიალ-ი — თქრიალი. „ცხუირჩიგათ სისხლი ფშრიალით მაზდიოდა“.

ფშრუკუნ-ი — აცრემლებული ლაპარაკი (ალ. ყაზბ., IV, შ. დოდ.).

ფშუე-ი — ფხვიერი. „ფშუეი მიწა; ფშუეი ქადა“.

ფხა — მთის წვერი. „ვაცი ფხაზე შამდგარიყო და იქითით იცქირებოდა“. გადატ. ხორბლის მარცვალზე წანაზარდი ხორკლიანი ღერო. გადატ. მკრელი იარაღის პირი. გადატ. თევზის ძვლოვანი ნაწილი. გადატ. შნო, უნარი, მარიფათი.

ფხიან-ი — მკრელი (იტყვიან ხანჯალზე, ხმალზე, ნაჯახზე, დანაზე და სხვა ლესულ იარაღზე). გადატ. იტყვიან ყოჩად, მარიფათი-

ან ადამიანზე.

ფხიტ-ი — ცქვიტი, ყურმახვილი, ყოჩადი, მარჯვე, სწრაფი.

ფხიტინ-ი — ჩხაკუნი, ფხაკუნი. „სული შაჰამა კატამ მთელი ღღე ფხიტინითა“.

ფხლეწა — ჭიქნობა (მოურიღებელი უბოდიშო მიმართვა), შურის ნიადაგზე ჭიქნობა, თავის დაუზოგველად მუშაობა. „მეტის სიხარბით იფხლიწებოდა და ნაწლებზე ფეკებსლა იღვამს“.

ფხოლ-ი — ბოტ. მცენარეა ერთგვარი. ფესვებში, ძირზე იკეთებს ნაყოფს, რომელიც წააგავს მიწის ვაშლს. მოდიოდა იმ ადგილებში, სადაც მარცვლეული ითესებოდა. ხევში ღღეს ფხოლი აღარ არის. იგი გადაშენებულია, რადგან ხევში აღარც მარცვლეულს თესავენ. გადატ. წვრილი კარტოფილი.

ფხოლისთავა-ი — ბოტ. იგივეა, რაც სასხეპიაი.

ფხოლმკურია-ი — ბოტ. ღილი, მკვრივი ფხოლი.

ფხრაჰვა — ფხაჰნა (ო. ქაჯ.). „კატამ დამფხრაჰა“.

ფხუე-ი — ფხვიერი, ფხენადი. „ფხუეი ქადის გულია“.

ფხუკიან-ი — უკადრისი, ამაყი, ადვილად რომ ანერვიულდება, ისეთ ადამიანზე იტყვიან.

ფხუტურ-ი — 1. ფხუკუნი, ფაციფუცი. 2. დათვის ბურტყუნი. „დათუის ფხუტუნი შამამესმა ტყეჩი“.

ფხუწვა — მოკლება, განაოქება. „მკერავმა მაფხუწილი კაბა შამიკერა და ვერ ჩავიცუტი“. გადატ. პრანჰვა, მეტიჩრობა. „ძრიალ ფხუწვით ლაპარაკობს“.

ქ

ქაბარჯინა-ი — მთაა ყაზბეგის რაიონში, სოფელ სიონთან.

ქადა — ყველის, ერბოს და ფქვილის გულიანი ნამცხვარი.

ქადილ-ი — მუქარა.

ქადნა — მუქარა, ქადილი. „რას ჰქადნი, მაგას შენ ვერცრას ვერ უზამ“.

ქათან-ი — სელი. „ქათნის პერანგი გახია“.

ქათმის მაქცევა — ქათმისაგან კვერცხის დების დაწყება.

ქათმიფეკა — ნაქსოვის სახეა. „ქათმისფეკა ნაქსოვი კანკიანი (ნ.) იყუისკე“.

ქათქათა-ი — თეთრი, სპეტაკი. „ახალმასული თოვლი ქათქათაი არისკე“.

ქალა-ი — ქალი ანუ ქალიშვილი.

ქალავ! — ქალო! მიმართავენ ხოლმე ქალიშვილს მშობლები და ახლობლები.

ქალა შაქარი — თავი შაქარი, შაქრის დიდი ნატეხი ზვინისებური მოყვანილობისა (დაახლ. 2-3 კი-

ლო). „წამლადამც გერგება... უცეცხლო თაფლი, ქალა შაქარი, მთის ბალახი“ (შელოცვიდან).

ქალბან-ი — საერთოდ ეწოდება ყოველგვარ ადგილობრივად გაკეთებულ ფენსაცემელს, გარდა ბანდულუებისა (ალ. ყაზბ., I, შ. ძიძ.).

ქალბნებ-ი (მრ.) — ფენსაცემლები.

ქალდისწულ-ი — გათხოვილი ქალები, მათი შვილები, მათი შვილიშვილები. „ბევრი ქალდისწული გწყოვ“.

ქალდურა-ი — ბოტ. მთის თეთრი ყვავილია, ღეროზე ერთ კოკობს იკეთებს.

ქალიანთას — ქალის ოჯახში, ქალის ნათესავეებთან. „ქორწილი პირველად ქალიანთას არის“.

ქალისპირა-ი — ქალური, ქალის სახისა, შესახედაობისა. ქალის სილამაზის — ეშხის მქონე ყმაწვილი, ახალგაზრდა მამაკაცი.

ქალი უთხოვარ-ი (|| უშურველი) — ძვ. ისტ. ქალის შერთვა შუამავლებისა და ძველად არსებული წესების გარეშე, თავისუფლად,

სურვილისამებრ არჩევა. მეფის იშვიათი ჭილდო იყო სამშობლოს დაცვაში თავგამოჩენილი ვაჟკაცი-სათვის. „ქალი უთხოვარი და სიფრო უწევარი“.

ქალო — იხმარება რძლის მიერ დედამთილის სახელის ნაცვლად. „ქალოს უთხარ“; „ქალომ წაილა“.

ქალშავა-ი — საბრალო, საწყალი, უბედური ქალი. გადატ. საალერსო სახელწოდება ქალიშვილისა. გადატ. შავთვალწარბა ქალი.

ქალწუა-ი — ქალაჩუნა, მშიშარა ბიჭი, კაცი.

ქამანდარ-ი — გამორჩეული თოფის მსროლელი, რომელიც მიზანში ამოღებულს ტყვიას არ ააცდენს.

ქამანდრობა — „კარგად სროლა“ (ალ. ყაზბეგი).

ქამუჩებ-ი — პაწია ფოჩები ბავშვის ფეხსაცმელებზე.

ქანავ-ს — ცურავს. გადატ. ციგით ან თხილამურებით თოვლზე სრიალებს. „ფეჭი ყინულზე მაგრა ქანავს“.

ქანდარა-ი — 1. ტანსაცმლის დასაკიდი წვრილი ლატანი. „ქანდარაი დაკიდებული იყო კარსუკანაის ჳერჩი“. 2. საქსოვი დაზგის ხელსაწყო — შეს და სავარცხლის ჩამოსაბმელი ჳოხი (კიტი). გადატ. ქათმების დასაჭდომი ჳოხი საქათმეში. გადატ. ძველებური მოხეური

სახლის სენაში ჳერში დაკიდებული ფიცარი, რომელზედაც ყველებს ან გამშრალ ხორცს აწყობენ.

ქანდრუკელა-ი — საქანელა.

ქანთელა-ი — 1. საშარდე ბუმტი (შდრ. ქინთელაი). 2. წყულულებიანი ბუმტუკი (შდრ. ქინთლუშა), მუშაობის გამო ხელის გულზე ჩნდება.

ქანქან-ი — ბერკეტი, ოწინარის ხე. „ქანქანით ავსწიეთ ჳერსა“.

ქანქანა-ი — მფლანგველი, ვისაც ოჯახიდან მეტი გააქვს, ვიდრე შემოაქვს. „ოჯახის ქანქანაი“.

ქანძიქანძურ-ი — მიეთ-მოეთი, მიდებულ-მოდებული (შდრ. ქინძიქანძური). „რად გინდა ქანძიქანძური, ლაქარდიანი ენაო“ (ხალხ.).

ქაჟდონა-ი — იხ. ქაშდონაი.

ქარანქოხ-ი — დამც. მოძველებული, ფარღალალა სახლი.

ქარაფშუტა-ი — ცეტი, დღე-დაუნახავი ადამიანი.

ქარაქუცა-ი — სულსწრაფი.

ქარბინჯ-ი — საუბ. (დამცირება — მობოდიშებით) ლუკმა პურის ნაწილი. „გვერიე ჩუენს ქარბინჯჩი! ეს ქერბინჯი კი არვის გოკლია და ცხო სიკეთე არც ვის რაიმე აყრია ჩუენზე მეტი“.

ქარგულა-ი — სამჳედლოს მოწყობილობა, საბერველი. „ტყავისას ვამზადებთ წოლტსა, ქარგულასა, ყდესა“.

ქარსლ-ი, ქაოსლა-ი — აპკი, სიფრიფანა ტყავი. ცხვრის ფაშვია დამუშავებული, იყენებენ ქურკლის და სადღობელის თავმოსაკრავად, წინსაფრად; იკერავენ თხელ (მომრგვალებულ, ბოლოჩამოშვებულ) ქუდეებს, რომელსაც ზოგჯერ გასანთლავენ და წყალი არ ეკარება.

ქარქლა-ი — თხელი, სიფრიფანა, საგრილო (შდრ. ქარსლაი). „ქარქლაი ხალათი აცუთა“.

ქარშიკ-ი — მოქსოვილია მატყლის ნართისაგან, ქამრად ხმარობენ. ე. ი. ქამარი შალის ძაფის.

ქარჩ-ი — თოხნი. ერთი მხარე სწორკუთხედისებურია, მეორე — წერაქვისებრი. „ქარჩით კარტოხას ქარჩავენ“.

ქარჩავ-ს — თოხნის, ქარჩით ამუშავებს. „დილას კარტოხას ვქარჩავდი“.

ქარჩახელა-ი — ავი, კაპარჩხანა დედაკაცი. „ეგეთი ქარჩახელია ეგა, რო ცალი არა ჰყავ“.

ქარჩუნქარ-ი — ქარბუქი.

ქარჯინა-ი — ქერის პური ნაღვრდალში გამომცხვარი.

ქასურ-ი — სალესავი ქვა (უფრო ცელის და ნამგლის გასალესად ხმარობენ მას).

ქატო — ფქვილის გაცრის შემდეგ დარჩენილი, ნაცერა, იყენებენ საქონლის საქმელად.

ქაფარ-ი — ქარაფი, დიდი კლდე. ქაფაფით ლაპარაკ-ი — უშნოდ და გაურკვეველად, დორბმორევით, სწრაფად ლაპარაკი.

ქაფქირ-ი — გრძელტარიანი და დიდი მრგვალპირიანი ამოსაღები; პირი გაშლილი აქვს და დახვრეტილია, რომ წვენი გავიდეს, სპილენძისაა, მოკალული; იხმარება ხორცეულის ხარშვის დროს ქაფის მოსანდელად, ქვაბიდან ხაშლამის ამოსაღებად; ასევე იხმარება ქვაბიდან ხინკლების ამოსაღებად და მისთ.

ქაქა-ი — ფეხი. გადატ. ფეხსაცმელი ბავშვის ენაზე.

ქაქერ-ი, ქაქერა-ი — ლაღარი; ნაცარი. „დაჭდა და ცეცხლისპირას ლომელჩი ქაქერს ღებრავდა“.

ქაქსვა — უხეიროდ, ცუდად რომ გვის ადამიანი, ამაზე იტყვიან — ჰქაქავსო. გადატ. ქათამი რომ მიწას თხრის, იტყვიან, ქათამი ჰქაქავსო.

ქაშ-ი — სიმინდის ბურღულისაგან გაკეთებული ფაფა, შეზავებული რძით და ერბოთი.

ქაშად დაფქულ-ი — მსხვილად დაფქული.

ქაშდონა-ი — ღერღილის ფაფა უცხიმო. გადატ. წვენი შეზავებული სიმინდის ბურღულით, კარტოფილითა და რძით.

ქაჩ-ი (ჩვ. მრ. ქაჩები) — 1. ცხე-

ნის და ვირის ფლოკეები. 2. ჩლიქი. გადატ. უშნო, დიდი ფეხები; დახეული, დაბრეცილი ფეხსაცმელები.

ქაჩელ-ი — ქვის სატეხი იარაღია.

ქაჩია-ი — ადამიანი, რომელიც სიარულის დროს ფეხსაცმელს ამრუდებს.

ქაჩლიან-ი — იგივეა, რაც ქაჩალი.

ქაჩმახ-ი — მახინჯი.

ქაჩმრუდ-ი — ფეხებდაბრეცილი ადამიანი. გადატ. ულამაზო, არასწორი წვივების მქონე (ჩვეულებრივ, იტყვიან ქალზე).

ქაჩქაჩი — ძუნძული, ჩაქჩაქი. „ქაჩქაჩით გამარბიოდა“.

ქაც, ქაც, ქაც — ბატკნის, ციკნის, ცხვრის, თხის დასაძახებელი სიტყვა.

ქაცამა-ი — ბოტ. მხალია, საკარტოფილე ყანებში იზრდება, შემოდგომაზე შემოდის და გვიანობამდე ძლებს.

ქაცუცები-ი — იტყვიან ადამიანზე, რომელსაც პატარა ზომის ფეხები აქვს.

ქაწაიწი ქალი, ქაწაწაის ქალი — იტყვიან გაქნილ, ეშმაკ დედაკაცზე. „ქაწაწაის ქალია, მაგას რაილა გემეეპარება“.

ქემხუდ-ი — (← ქედხუდი — მამასახლისი) — ძვ. ვაჭარი. გადატ.

ქუნწი, ხელმოჭერილი. „ქემხუდის პური არ იჭმევია“;

ქენ — გააკეთე, შეასრულე, იმოქმედე. „რაიც გინდა, ის ქენ“.

ქენცვა — 1. ფხლეწა, ბლღეძა. 2. ზიდვა, გატანა (ნ. გაქენცვა, ნაქენცი).

ქერის პეპელა-ი — ქერის ლავაში, შოთი.

ქერ-ჭრელ-ი — ქერი და სვილი ან ხორბალი ერთმანეთში შერეული (შდრ. შშრალი ქერი).

ქერი-ი — ცხვრის ფარის წინამძღოლი ვაცი, თხა ან მწყემსი.

ქერაგ-ს — ცხვარი უძოვრად, ბილიკებით გადადის ადგილიდან ადგილზე.

ქერიბ-ი — ნაბდის ფეხსაცმელები (შდრ. ნაბდურები) ძირში, გვერდზე გაჭრილი, ნაპირებზე ყაითანი აქვს შემოვლებული და შატით იკვრის.

ქერიო — ქეჩით, პირდაპირ, მოუძოვებლად გადარეკვა ცხვრისა 2-3 კილომეტრზე.

ქვაბართა-ი — ქვაზე დამხმარი ბართი ანუ ნაკელი. „სველ ზღვეზე (ფიქალზე) მარსლს ხყრიან, ბართში აირევა და გაქმება ისრი, როგორც ქვა, მამრე იმ ქვაბართაზე საქონელი თბილად წვება, მამრე კი დავა მასჭრიან იმას ზომაზე, გარეთ გამააშრობენ და საწუთავად ჰქმარობენკე“. გადატ. საუბ. იტყვიან

მაგარ, აუღელვებელ ადამიანზე, ცხოველზე. „ქვაბართაი ბაღლია, მშობარაი სადაც უნდა მივადა, არ იტირებს“; „ქვაბართაი ძაღლია, ვინც უნდა დაინახას, არ დაჰყფეს“.

ქვაკეუერა-ი — მაგარი, გაუტეხელი ადამიანი. „რამდუნეიც არ უნდა სცა, ქვაკეუერაია, მაგას რაილა შაჰვდება!“

ქვამბილა-ი — რბილი და მსუბუქი ქვა, ხმარობენ დაჯანჯული იარაღის გასაწმენდად, იპოვება არშაში.

ქვამჭულა-ი — ქვიანი მუშტი. „ჩხუბჩი ქვამჭულაი გამაურია; ქვამჭულაით მცა“; „ქვამჭულაი დაუკრია და თოლი გამაუგდებინებია“.

ქვას გადააბრუნებ-ს — გადატ. იმ ადგილზე აღარ მივა ზარალის ან რაიმე უკმაყოფილების გამო პროტესტის ნიშნად. „ქვა გადააბრუნე, იქ აღარ მივალი“.

ქვასხუნა-ი — ქვის სროლა. „ქვასხუნაით მოგუღდევდეს უკენა“.

ქვა ტყურება — ქვა სკდება, ძალიან დიდი სიცივეა.

ქვაჭრა-ი — თამაშია: ბურთის სროლა მიზანში. „ქვაჭი არის დასობილი, ესვრიან ბურთს, ვინც მოახვედრებს, ის დადგება და გადასცემს ბურთს“.

ქვაჯიდა-ი — ქვის ხიდი, ნაბიჯის სიგრძეზე ჩაწყობილი ქვები მდინარეში (ნ. ჯოჯიდა).

ქვის გადაწვევა-ი, გაწვევა-ი — თამაში - შეჯიბრი: ქვის გასროლა ხელით, გარკვეულ მანძილზე გაწვდენა. „ვინ იფრო შორ გაიწვედა ქვას, სწორი სწორს სცდიდა“.

ქვის ზგიდე — კერიაზე დაღებული ქვა (ნ. ლომელი). „კერიაზე ჩამაკიდებული იყო საკიდელი, იქვე იყო ქვის ზგიდე კერიასთან“.

ქვის კულა-ი — ქვის სვეტი (ბოძი); ან სვეტის მაგიერ ქვით ან ფქვილით ამოშენებული საყრდენი, რომელზედაც იდება სახლის ან რაიმე სამეურნეო სათავსის თავზე. ქვის კულაი იყო ასევე აივნის (დარიფანაის) საყრდენი.

ქვის ულაშნ-ი — სახლის შენების დროს მონაწილე დამხმარე ჯგუფი, ნადი (შდრ. მუშანი). ჯგუფის წევრები, მეზობელ-მოკეთენი უფასოდ მუშაობენ და ეხმარებიან სახლის მშენებელს: საძირის გათხრა-ჩაყრაში, კედლების მშენებლობაში, სახლისათვის ქვის მოტანაში და მისთ.

ქვის შუა — ქვათა შორის.

ქიბოჯა-ი — ცუდი, უვარგისი, უშნო, გლახაკი. „ქიბოჯაი კოჭია“; „ღვეგღე, შენ ქიბოჯავ!“

ქითირა-ი — მშვიერი, დამშეული.

ქითქით-ი, ქიტქიტ-ი — ღინცილი, უშნო სიცილი.

ქილიყ-ი — მწარე ენის პატრო-

ნი; მასხარა, ლაზლანდარა. გადატ. ირონია, სიტყვის აბუჩად აგდება.

ქილიკა-ი — ირონისტი, სიტყვის აბუჩად ამგდები, მასხარა.

ქილიკობ-ს — მასხარად, აბუჩად იგდება, ლაზლანდარობს.

ქილიკიაია — (უფრო დამამცი-რებელი, აბუჩად აგდებითი სახელ-დება პიროვნებისადმი). მასხარა, ყბელი, ლაზლანდარა.

ქიშიატ-ი — შიმშილი. „რამ ქი-შიატი შეეყარა ბალსა, რო ვერ ძლება სოვივითა!“

ქიშიატობა — შიმშილის გრძნობა, შიმშილობა. „უტუელგა ქი-შიატობას იჩენს, საცა ოჯახში უნდა წავიყვანა“.

ქიმნობა — საქონლის გაშვება მომკილ ყანაში, ნაპურალში (შდრ. ქირმანი).

ქინთელა-ი — ქანთელაი, სა-შარღე ბუშტი.

ქინთლუშა (ჩვ. მრ. ქინთლუშე-ბი) — ბებერა, წყლიანი ბუშტუკი კანზე, ძლიერი სიდამწვრის ან ძლიერი დასუსხვის შედეგად.

ქინძიქანძურ-ი — ზიზილ-პიპი-ლები, ზედმეტობა (შდრ. ქანძიქან-ძური). გადატ. მიკიბ-მოკიბვითი, ქა-რაგმული ლაპარაკი. „მე ფშავლის ქალი მწაღია, გამთენებელი ღამისა, არ უყორს ქინძიქანძური, მაძებარი ვარ ამისა“ (იგორ ლუდლუშაური, „მნათობი“, № 7, 1961, გვ. 175).

ქინძიქანძურა-ი — ისეთი პი-როვნება, რომელიც ადამიანს პირ-ში ეფერება და ერთგულებას უმ-ტკიცებს, პირს უკან კი სამარეს უთხრის.

ქინჯ-ი — გავა, თეძო, უკანალი. „ამასალა, როგორ-როგორი ქინჯი აქუ“.

ქირავნობ წასულა — ქირაზე წასვლა. იგულისხმება, ჩვეულებ-რივ, სამხედრო გზაზე ხარ-ურმით ბარგის გადაზიდვა. „წინავ ქირავ-ნობ დავდიოდითკე ძაუგით ქალა-ქამდე“.

ქირმან-ი — 1. ნაპურალზე ამო-ზრდილი ბალახი. „მამკლის ყანაზე ამასულს ქირმანს ვეტყუთ“. 2. მოსავლის აღების შემდეგ ყანაში დარჩენილი თავთავი. „ქირმანი მო-ვარჩიე; ძროხები ქირმანს სქამენ“. გადატ. გაცელების, გათიბვის შემ-დეგ (თივას რომ სახლში მიიტანენ) სათიბ ადგილებში საქონლის სა-ძოვრად გაშვება.

ქირჯღავს-ს — აბუჩად იგდება, კილავს, ქირდავს, დასცინის, ჰბა-ძავს. „ჩემი ბალღი მეზობელს სია-რულჩი და ლაპარაკი ჰქირჯღავს“.

ქიფჩ-ი — ხის კოვზების ამო-სალრმავებელი მოლუნული დანა.

ქიქილო, ქიქილა-ი — პატარა ტილი, წილი (პარაზიტი).

ქიშიალ-ი — ტყავის ტომარა, გულა (შდრ. ქიშელი — ქეგლ); (ქი-

შედაი); წინსაფარი ტყავისა, ტიკი. ზემოთ აღნიშნულ ტყავის ნაწარმს კერავდნენ თხის, ცხვრის ან ხბოს ტყავისაგან. „ქიშიაღჩი გუჭონდისკე თესლი, მამრე გადავყარით სათესისავაჩი, მკარზე გუჭეკიდა“.

ქიშმირ-ი — (ნაწარმოებია გეოგრაფიული სახელისაგან ქაშემირი — აზიაშია). 1. ცოტათი ბამბანარევი შალის ქსოვილი, თხელია და ფაფუკი. 2. ქიშმირის ქსოვილის თავსახვევი.

ქლაშქლუ შა-ი — იტყვიან ადამიანზე, ქლაშაქლუმით რომ დადის.

ქლეთა — ტყავის გადაძრობა მუხლის თავებიდან ან ხელის რომელიმე ნაწილიდან დაცემის შედეგად; ტყავის ყვლეფა, გადატყავება. აქედან გაქლეთილი, გაკაწრული, ნაკაწრი.

ქლესია-ი — პირმოთნე, მომფერებელი ისეთი ადამიანი, რომელსაც შენ დასჭირდება, შენ დაგიწყებს პირმოთნეობით საუბარს და სხვა დასჭირდება, სხვას.

ქლესო — ფლიდი, პირმოთნე, ორპირა.

ქლიშკა-ი — ქიმებზემოთლილი კოკი. სულ ჯდება და მოგებას იძლევა.

ქმარყოფა — ქმრის სამყოფელი გათხოვილი ქალისათვის, ქმრის ოჯახი. „კარგი ქმარყოფა

შახუნდა ჩემს დასა“.

ქმარყოფითამც გაილოცე-ბიო — ქალი-ქალს ასე დასწყევლის და ნიშნავს: ქმრითა, ქმრის ნათესავ-საგვარეულოთიმც ამოწყდიო.

ქნაშქნაშ-ი — ქოშინი, დაღლილობის ან შეშინების გამო ჩქარი სუნთქვა.

ქნილობს-ი — 1. თამაშობს. „ხიზანი ქნილობს“. 2. შვრება, იქმს, აკეთებს.

ქობ-ი — ნასოფლარია ყაზბეგის რაიონში.

ქობა-ი — ქალების კაბების ბოლოზე შიგნით გამოკერებული ვიწრო ზოლებიანი სარჩული. გადატ. პატარა ზომისა და ტევადობის ყოველი ლითონის ქვაბი.

ქობის თავ-ი — საარაყე ქვაბის მთლიანი ხუფი (სახურავი) სპილენძისა.

ქობობ-ი — ერბოში მოზეულილი დიდი პური, თითქმის ერთ ფუთამდე (შდრ. საუნბნო ქადა). „ვაჟიანი პატარძლის სანახავად მისთვისას გამააცხობდეს ქადას, ქობობს“.

ქობულა-ი — ცხვარ-ბატკნის ტევადობის ორმო ბოსელში ან ზამთრის საძოვრების ბინაში, უბრალოდ ამოთხრილი ან ლასტებით ამოშენებული. „ქობულაჩი ჩავხყრითკე ბატკანს სითბოსათუი ან, თუ შაიძულა ცხორმა, ცხორ-

ბატკანს — ერთად, რო მიაწოვას და აითვისას“.

ქოთ-ი — ხმაური. „მეზობლის სახლიგათ სულ ხიზნის ქოთი გამადის“.

ქოთნობანა-ი — თამაშია ერთგვარი.

ქოთობენ — ხმაურობენ, ქოთ-ქოთი, აურზაური, ხმაური უფრო ბავშვებზე იტყვიან. „ჩემი ბაღლები ქოთობენ“.

ქოთობდეს — ხმაურობნენ.

ქოთქიდალე — ქისტებზე გამარჯვების მოსაგონარი დღე სოფელ კარკუჩაში. ამ დღისათვის აცხობენ ბოჯლოგინს.

ქოით — ქვეშ, ქვევით, დაბლა.

ქოითაა — ქვემოთაა, დაბლაა.

ქოითა-ი — ბოსელი, ძველებური მოხეური სახლის დაბლა სართული. „ძროხებს დავამბავთ ქოითაჲი“.

ქოითას — ზმნს. ქვევითად, ფეხით. „ქოითას მახტე?“

ქოითები — ფეხით მოსიარულენი. „ცხენოსანნი მოვიდეს და ქოითები ჭერ არ გამაჩენილან“.

ქოით დარიფანი-ი — ძველებური მოხეური სახლის ნაწილი, მიშენებული წინა (ფასადის) მხარეს (სინ. საცხენე).

ქოითლებ-ი — ქვემოურნი (ჩრდილოეთ კავკასიელები). „ქოით-

ლები ამავიდიანკე მატყლის სავაქროლა“.

ქოით სახლ-ი — ძველებური მოხეური სახლის დაბლა სართული, ზამთრობით საცხოვრებლის ნაწილი (მეორე ნაწილში პირუტყვი ჰყავდათ), (შდრ. ქოითაი).

ქოითურ-ი — ჩრდ. კავკასიიდან მოტანილი ან მოყვანილი ქვემოური. „ქოითური ცხენი; ქოითური სიმიანი“.

ქონა — ქონება, სიმდიდრე, დოვლათი (დაგროვილ-შეძენილი ქონება).

ქონებას გარეთ უზი-ს — ფიგურ. დიდი და კარგი ქონება აქვს (ამბობენ შურით ან დანატრებით, ვისაც კარგი ქონება აქვს).

ქორა, ქორა-ი — 1. რქათეთრი. „დაკალით ვარი თეთრი, ქორა, ასო-ასო, დაკაფეთ“. 2. ქორაი კოჭი — მოყვითალო, ლამაზი კოჭი. გადატ. ირონ. წითელი კოჭი. „შენ რაი ქორაი კოჭი ხარ, რო არ მუშაობ და მეტი მაგცა?“

ქორფა ბატკანი-ი — დოლის დამთავრების შემდეგ დაბადებული ბატკანი (შდრ. ნაპარები).

ქორცოლ-ი, ქორცორ-ი — პირფერობა, ლაქუცი. „რას მექორცოლიები“.

ქორცოლიობა, ქორცორიობა — პირფერობა, ლაქუცობა, მლიქვნელობა.

ქოცოლია-ი — ლაქუცი, მლიქ-
ვნელი. „ჩუენი მეზობელი მაგარი
ქორცოლიაი ქალია“.

ქოფაქი — დიდი, ბანჯგვლიანი
ძაღლი. მწყემსის ძაღლი. გადატ.
იტყვიან ხოლმე ავ ადამიანზეც.

ქოქი — ძირი, ფესვი. გადატ. წი-
ნაპარი, გვარი. წყევლაა: „შენი ქოქი
გაწყდესო“.

ქოღუმი — შურიანი, ბოროტი,
მოქიშპე, გულგაუხსნელი, ფლიდი.

ქოშა-ი — ჩაშა, საწვნე. გრძელ-
ტარიანი ხის მოზრდილი ღრმა
კოვზი. „ქოშაით წუენს ვასხამთვე
ქობჩიგათ ბაკნებჩი“.

ქოჩირდება — მრუდდება, მო-
იქცევა, იმანჭება. „ბალახი ძირახ-
ლებჩი ერთ მჯარეს მიდიოდა, სია-
რულჩი ქოჩირდებოდა“.

ქოჩორები-ი — დაცინვით ეძახი-
ან ბარელებს (უმთავრესად ქარ-
თლელებს, დიდი ქოჩრის გამო).
„ქოჩორები გადმოვიდეს და ხილი
გადმაიტანეს“.

ქოჩნისა-ი — გატეხილი თიხის
ჭურჭელი, რომელსაც კვლავ იყენე-
ბენ ოჯახში (მარცვლეულს ჰყრიან
ღროებით, სველს ასხამენ...).

ქოჯანი — ქვეშ-ქვეშა, უნდობი,
ფლიდი, მოღალატე, გულით ბილ-
წი. კბილების ჩვენებით ერთგული.

ქრანდუკელა-ი — საქანელა.
„ტოტზე ჩამამბული იყო ქრანდუ-
კელი“.

ქრჭვი — ქვრივი.

ქრჭვის დაძახება — ძვ. ცო-
ლის შერთვის მსურველი მამაკაცის
მიერ ქალისათვის განზრახვის შე-
ტყობინება რაიმე სახით. პანაშვიდ-
ზე მისვლა და ჯოხის დატოვება ან
მიცვალებულის სახლის სახურავზე
ასვლა და თოფის დაცლა, ან დაყვი-
რება, საცხოვრებელ ოთახში კენჭე-
ბის ან ტყვიების შეყრა და სხვა.

ქრუსუნ-ი — კრუსუნი, ბავშვის
ნახევრად ტირილი.

ქსაქსავ-ს — ქექავს; „ქათამი
ნეხუს ქსაქსავს“.

ქსი, ქსი, ქსი — ძაღლის წასა-
ქნებელი შეძახილი.

ქსოლ-ი — საქსოვი, ქსელი.

ქსუვი-ი — ავი ცხოველი, პირუ-
ტყვი; მფრთხალი, მიუკარებელი
ადამიანი, საქონელი თუ ფრინვე-
ლი. „ქსუვი ცხორია, ძრიალ დამა-
ღონა წუენლაჩი და გავაშერ“.

ქსუვილა-ი — ბალახია, მეტის-
მეტად წვრილი, ცელის პირი ძლი-
ვს ეკიდება.

ქსუტი — ყინვიანი, სუსხიანი.
„ქსუტი დღეა“.

ქუბ-ი — ყოლო.

ქუბო — ქალის ტანსაცმელზე
„საგულის“ ბოლოზე (შიგნით) აუ-
ცილებლად შემოაკერებდნენ სხვა
რომელიმე ქსოვილის ნაკერს 5-
დან 10- სანტიმეტრის სიგანით,

რათა „საგულეს“ ბოლოები კარგად დამდგარიყო.

ქულმაურობა, ქულმოურაი, ქულმოურაობა — თამაშია: ერთნი ქულს გაიტაცებენ, სხვანი დაედევნებიან, ვასაც წაართმევენ, ზურგზე შეეასხნებიან (შდრ. მგლობა). გადატ. ტაციობა. „რას შურები, განა ქულმაურაობაია!“

ქულმაგდილები — ქულმოხდილები (ხევში კაცები ქულმოხდილები ეხვეწებიან ღმერთს ხატის წინ. ასევე შერიგების დროს). გადატ. შეურაცხყოფილნი, შერცხვენილები, თავლაფდასხმულეები.

ქუეყანა — ქვეყანა, მხარე, მასა, საზოგადოება მთელ დედამიწის ზურგზე.

ქუეყნიარობა — ქვეყნიერება, ქვეყანა, ხალხი.

ქუეყნიარობაზე — ქვეყნიერებაზე, დედამიწის ზურგზე.

ქუეყნის სწორი — დიდი, დიდებული. ახალგაზრდას ლოცავენ: „ქუეყნის სწორი გამაგიყვანას ღმერთმა“.

ქუეშ — ქვეშ.

ქუეშკნელი — ქვესკნელი, წარმოუდგენელი რამ ლეგენდარული ქვეყანა, სადაც ადამიანი აუტანელ ტანჯვაში ვარდება.

ქუეშ-ქუეშა — ქვეშ-ქვეშა, ძირის მთხრელი პიროვნება.

ქუიალმა — ქვეალმა, ჩრდილოეთის ქარი.

ქუირა — კვიცი ბავშვის ენაზე.

ქუისელი — ქვისელი; მოკეთე.

ქუიშის მუაველა — ბოტ. მცენარეა, ლახტარა.

ქუიჩტამელი — ხალხური საკრავია, ორი ერთმანეთზე დასარტყმელი ფიცარი. „საკრავები ვიცოდით: „დაფი, ქუიჩტამელი, ყუიროსტუირი“.

ქულია — 1. გაიძვერა, პირმოთნე, ორპირი. გადატ. მიმპარავი. „ქულიაი ძალი“.

ქულიურ — ქულიასებური. „ქულიურად ლაპარაკობს“.

ქუმბილა — ნასვრეტებიანი მსუბუქი ჯიშის ქვა, კედლის შენებაში გამოსაყენებელი (შდრ. ქვამბილა).

ქუნთა — მდარე მატყლის თხელი ბალიში, ჩვეულებრივ, სკამზე დასადები. გადატ. უშნო, დონდლო. „ქუნთაი კაცი“ (სინ. დოთ-ქუნთაი).

ქურეზი — ქვირითი.

ქურთ — პირუტყვის ნაკელი-საგან დამზადებული წივა (ასეთი სახელწოდების წივას ამზადებენ ოთხკუთხედის ფორმის მისთვის სპეციალურად გაკეთებულ ფიცარის ფორმაში). ზამთარში საქონლის ნაკელს ჩაყრიან ფორმაში,

გამოიტანენ გარეთ და ღამე დატოვებენ, გაიყინება, ფორმიდან გაყინულ წივას გადმოაგდებენ და დადებენ ღობეზე. ზაფხულში ზემოდან დაათარებენ და გახმება. შემდეგ მას იყენებენ საწვავად.

ქურთულ-ი — იგივეა, რაც **თურქული** — ჩლიქოსანი ცხოველის დაავადება. ამ დროს უავადდებათ ჩლიქები, წამლობენ შაბიამნით. საქონელს იარა ტუჩებზე უჩნდება.

ქუსვა — გაჭუჭყიანება, დასვრა.

ქუსლ-ი — ძველი ხის გუთნის ძირი, რომლის წვერზეც წამოცმულია რკინის სახნისი.

ქუსუს-ი — ცელის პირის უკანა, ყუის მხარე (სინ. ჩორჩი).

ქუქუდა-ი || **ქუქუდო** — ქუთუთო (თვალისა). „ქუქუდაი ამისივდა და ინჯლი მაიპირა“.

ქუჩა — გროვა, შეკრება; ერთად, ერთიანად. „მთელი გორი ქუჩად ცხოვრობს“.

ქუჩება — შეგროვება, თივის თავმოყრა.

ქუჩ-ი — (*Festuca sulcata*) — თმასავით წმინდა ღეროიანი ბალახია, იზრდება კლდეებში, ხრიოკ ადგილებში. ამ ბალახს ადრე ბანდულებში ჩასაფენად ხმარობდნენ.

ქუჩკრუა-ი, ქუჩყრუა-ი —

ბოტ. ძველი ქუჩი, საკვების ნაკლებობის შემთხვევაში იყენებდნენ საქმელად.

ქუჩმკრუვა-ი, ქუჩყრუა-ი — ბოტ. პატარა ქუჩი, ზოგან ეძახიან ცხვრის წივანას.

ქუჩობ-ენ — შექუჩებული, ერთად თავმოყრილი, შეგროვებული არიან. „კაცები ხშირად ერობაჩი ქუჩობენ“.

ქუცეც-ი, ქუცუც-ი — 1. ქაჩის უკანა მხარე, ჩლიქის რბილი უკანა ნაწილი. „ცხორს ფეკებჩიგა აქუ ქაჩი, ქუცეცი, საოფლიაი“. 2. ცხენის ფეხებზე ატროფირებული ჩლიქების ნაშთები.

ქუცუცა-ი — ნაჯახის (ცულის) უკანა წვერი; მარხილის ძირებისა და ურმის ხელების ბოლო ნაწილი.

ქშა — შეძახილი ქათმის გასაგდებად.

ქშენა — ძროხის, ხარის, მოზვრის მიერ ჩხვერა.

ქშინვა — ქშენა.

ქშიტინ-ი (ქშიტინებს) — ქშუტუნი. „შაშინებული ცხენი იყო და აღმართი სულ ქშიტინით აიარა“; „რას ჰქშიტინებ ძროხასავითა?“

ქჩერობა (ქჩერობ-ს) — გამეტება, დათმობა, გაწირვა, შელევა. „წაილე, რო ხედავ, ვქჩერობ“.

ლ

ლა — ნაწილაკი. 1. იხმარება ზმნის თავაზიანი ბრძანებითისა და კითხვითის ფორმებთან. „წადილა! მოვალისდა?“ 2. სახელებთან გამოხატავს გაკვირვებას. „ამასალა, როგორი ფეკები აქჷ!“ 3. აღნიშნავს დარჩენილთაგან ერთ-ერთის არჩევანს. „ქიდი ჩავარდნილიყო და წყალჩილა გემეერია ბალღებსა“.

ლადაღუდა-ი — უსწორ-მასწორო, ქვიან-ბორცვებიანი ზედა.

ლადრ-ი — ნაკვერჩხალი. „ლადრი ჩაყარიანკე დედაკაცებმა უთოჩი“.

ლადლად-ი — ლუდლუდი. ფერის ელვარება, აგრეთვე ცეცხლისა და სხვათა მძლავრი ნათება.

ლაზლ-ი — უხეშად დართული შალის ძაფი (ნართი).

ლალა — აუღუღარი რძის ნაღები, რომლიდანაც კარაქი მზადდება.

ლალანა-ი — ვიწროპირიანი შალაშინია ერთგვარი. „ლალანაი ფიცარზე წჷრილ ხაზებს ავღღებსკე“.

ლალანგურობა — ძვ. რელიგ. ღღესასწაული სნოსწყლის ხეობის

სოფლებში, იმართებოდა 29 ივლისის ღალანგურის მთის (კარკუჩასა და ართხმოს შუაა) ძირში ნიშთან წმინდა გიორგის პატივსაცემად.

ლალაცხებულ-ი — ზედაპირზე ღალაწასმული ტკბილი ნამცხვარი, ეძახიან კრემიან ნამცხვარსაც.

ლალიანი რძე — მსუქანი, ცხიმიანი რძე.

ლალის მარილწყალ-ი — ნაღების მარილწყალი. ნაღებს დააყრიან გემოვნებით მარილს დანაყილ ნიორს აურევენ და შიგ იწებენ მოხარშულ კარტოფილს.

ლამემსხდომ[ლ]ებ-ი — მიცვალებულის პატივსაცემად ღამის მათეგარი მამაკაცების ჯგუფი. „მკჷლარს კაცები ღამეს უთენებდეს, — სიფრო უნდა გემართათ მათთჷი“.

ლამე ჩაჰყვება — ღამე იქნება, ღამითვე, გაუთენებლივ მოხდება. „ლამე წავიდეს აქათითა და ისრი ჩქარ ევლათ, რო ღამე ჩაჰყვალყოთ ისრივა“.

ლამლეუმი-ი — ბინდ-ბუნდი, ალიონი.

ლამლეუმთა — დილით ადრე, ალიონზე.

ლანდალ-ი — ცოცხალ-მკვდარი სიარული; ძლივძლივობით სიარული, ძლივძლივობით ყოფნა სიღარიბისაგან. აქედან დაღანღალებს — ძლივძლივობით დადის. ძლივს რომ დადის სნეული ადამიანი.

ლანძილ-ი — (черемя) — ბოტ. გარეული მხალეულია, ნიორივით, ფესვი იჭმევა, ადრე გაზაფხულზე კრეფენ, სანამ ნორჩია. მისგან წნილს აკეთებენ. გადატ. ნორჩი, ახლად გამოსული ყლორტები.

ლანძილი ბალახ-ი — ახალი ბალახი.

ღარ-ი, ღარა-ი — წისქვილის ნაწილი — ნაველა. „ჭუმიძირას აქჷ ბატარაი ღარაი, რაზედაც მიკრობილია სარეკელი“. გადატ. ჩაღრმავებული ზოლი სიგრძისად ცივ იარაღზე. „ხმალი ვისი სჯობს ხმლებჩია, — ღუღუშაურის სამღარი“ (ხალხ. მაკალ.).

ღარადა-ი — ღარადელა, თოკზე ასხმული, გაბმული კოკები ცხვრისა. გადატ. გუნდი, გროვა. „ერთი ღარადი ქათმები ჰყავ“. გადატ. თივის ზვინების მწკრივი, მთიდან ჩამოსათრეველ აგებული.

ღარვა — დიდ თოვლში ადამიანი

ნი რომ გაივლის და უკან კვალს სტოვებს, ამაზე იტყვიან ხოლმე, თოვლს ღარავდაო, თოვლს ღარავსო.

ღარიან-ი — რთული ფუძის მერე შემადგენელი ნაწილი (ნ. ღარი, მნიშვნ. 2. შდრ. შვილდარიანი).

ღაღაბ-ი — ღაღაბი. „ბეჩავ, რასა შკამს ეგეთს, რო იმოღენაი ღაღაბი ჩამასულაია?“

ღაღავ-ს — პარავს, ყვლეფს, ატყუებს, ძარცვავს.

ღაღვა — პარვა, ძარცვა, ყვლეფა, წაგლეჯა შეჩენა-მოტყუების შედეგად.

ღაჯია-ი — თითზე წამოსაცმელი დაკბილული რკინა, იყენებენ ჩხუბისა და აყალ-მაყალის დროს.

ღაჯღაჯა-ი — ღაჯღაჯა, ლოყა-წითელი.

ღბან-ს — ბანს (ღაბანა).

ღბგოლაღვა — აკეთებდა, მიღწევა ჰქონდა, შედეგი ჰქონდა, წარმატება ჰქონდა.

ღბგოლაღვ-ს — აკეთებს, მიღწევა აქვს, შედეგი აქვს, წარმატება აქვს.

ღბოროლობ — აყოვნებ, აგვიანებ.

ღგვიხარ — გავხარ. „შვილო, შენ სულ შენს მამას ღგვიხარ“.

ღდინ-ი — ჯანი, ძალა. „ისრი ამუშავა, რო ღდინი გააცალა“.

დღინძაღლო — ჭანძაღლო.

ღერღეტ-ი — (ფრინ.) ბატი (ნ. საბა — ღერღედი, ღერღეტი).

ღერღვა, დაღერღვა — მსხვილად დაფქვა.

ღერღიღ-ი — მსხვილად დაფქული მარცვლეული.

ღეჭურა, ღეჭურაი, ღეჭურო — მოხეური ძველებური ღუმელის კედლებზე გარღიგარღმო გაღებული ქვა ან რკინა, მასზე ღებენ ქვის კეცს (შღრ. ზღიღე).

ღთის ანაბარას — ღვთის იმეღზე მყოფი. „ღთის ანაბარასაა დაღმრჩალი ეგ ბეჩავი“.

ღთის ბატკანი — მამა აბრამის ბატკანი.

ღთის გარეგანი — შეჩვენებუღი.

ღთის თიხისა — ღვთის მიერ გამოყვანიღი, ნამღვიღი აღამიანი, კეთიღი და უწყინარი. „ნამღუიღი ღთის თიხისაა და მებრალეღა ეგ ქაღლი იმაღთ კეღლი“.

ღთის მაღღმა — ღმერთის მაღღმა (დაფიციებაა ერთგვარი).

ღთისაღა — ღვთისაგან.

ღთისნიერ-ი — ქვეღმოქმედი, კეთიღი აღამიანი.

ღთის წყაღობა — (ნ. ხეიღი). ცხვიღის დაციმინების შემთხვევაში ეტყვიან.

ღთიშობეღ-ი — ღვთისმშობეღ-ღი.

ღიღ-ი — თესღის პირვეღ, გაღვიძებისას გამოტანიღი რქა ამოსასვლეღად, აღმონაცენები (ს. აღიბეღ). პაწაწკინტეღა ყლორტები, რომელთაც გამოიღთანს მარცვაღი შეხურებისას (ღიაღექტ).

ღიღღუმ-კიღა-ი — ღიღ-კიღლო და მოსართავი. „ახალუხს აქწუ საგულე, ღიღღუმ-კიღაიღთ შაღმოღსავღეს, აბრეშუმი, იყუღის დასაღაღგებუღი.“

ღიღ-შაღ-ი — ღიღ-კიღლო ნ. შაღი). „ახალუხები იყო ღიღშაღთიღთ გაკეთებუღი.“

ღინჯა ხულეღ-ი — ხალხური მთქმეღი, ტრადიციული მოხეური ლექსების საუკეთესო მცოღნე და ფანღურზე შემსრულებელი. ცხოვრობღა მე-19 საუკუნეში ხევში და თავის თანამემამულეღთა შორის ცნობიღი იყო, როგორც გონება გამჭრიახი, ნიჭიერი მეღექსე, რომელთანაც აღექსანღრე ყაზბეღს ახლო ურთიერთობა ჰქონღა. კერძოდ, მას ღინჯა ხულეღისგან ჩაუწერია საგმირო ლექსები, მათ რიცხვში ერეკლეს გლოვის ლექსი „აღსღეღ გმირთაგმირო“. აღექსანღრე ყაზბეღს ღინჯა „ეღგუჯას“ პერსონაჯად ჰყავს გამოყვანიღი.

ღიღბ-ი მრ., ღიღბეღ-ი მრ. — ღარი, ღარები.

ღიღ-ი — ქვით ნაგები კეღლის კუთხის გარე ნაწიღი.

ღირღიტა-ი — გუთნის ღიღი

გოგრა, კვალში (ხნულში) რომ გორავს.

ლიტა — ცალი თვალით ბრუციანი ცხენი.

ლიდილო — სიმღერის სახელია. „დავჯდებოდიკე, დავსცხი ფანდურსა და დავამღერიკე ლიდილო“.

ლიჯინი — მომაბეზრებელი, დაუსრულებელი, უთავბოლო ლაპარაკი (ალ. ყაზბ., I, შ. ძიძ.).

ლიჯირაი, ლიჯირა, ლიჯურაი, ლიჯური — იხ. ლეჯურა. კერის ქვა (შდრ. ზგიდე).

ლღევს — სვამს. გადატ. უკანასკნელ წუთებში მყოფი პიროვნება. „სულს ლღევს ბეჩავი“.

ლღენცა — საქმე რომ ეზარება ადამიანს და ფეხს ითრევს. „ბალო, შენ ლღენცა ნუ იცი, ადე და წადი სათიბზე“.

ლღუ — ენაბლუ.

ღმერთმა დააშაბათა — ღმერთმა დასწყევლა შაბათს დაუქმების უამს ე. ი. მაშინ, როდესაც შაბათს უქმე უამის დაწყების მომენტში ვინმე პიროვნებამ სამუშაო განზრახ არ დაამთავრა, კვლავ მუშაობას განაგრძობდა, ღმერთი მასზე გაწყრა და დასწყევლა — დააშაბათა.

ღმერთმა ქნას — ღმერთმა ბრძანოს.

ღმერთს ჳელი არ შეეფარება — ჳეთის ნება-სურვილი გარდაუვალია.

ღმუსრავს — კრულავს, სწყევლის.

ღნახავკე — ნახავ ხოლმე, ინახულებ ხოლმე.

ღნიოში — გამოღრმავებული, ღია. „კლდის ფერდი ღნიოში იყო, შიგ შავძუერით, წუთიმა რო დაიწყა“.

ღობისძირაი — ჩიტია, — ღობემძვრალა, ჳათხულობით მოღის, ბუღეს ღობის ძირებში იკეთებს.

ღოღი — ძაფის წვერი, ცალფა ძაფი. „ერთი ნასთი ორი ღოღია“, „ჯერ ღოღით ჩამაასთავენ“; „დაგრეხილი თოკის ან ღვეღის ერთი პირი“; „საბელი სამღოღიანია“; „შუღიდ ღოღად დაწნული მათრავი“. ნართავი ძაფის ერთი ღერი, ერთი წვერი (ო. ქაჯ.).

ღოღო — ბოტ. ერთგვარი მცენარეა, მხალი, გრძელი, ბრტყელი ფოთოლი აქვს. იზრდება მაღალი და ღერო აქვს სქელი. როცა დაპურდება, ჳრდას დაასრულებს, აქვს თესლი, რომელსაც კურკოს ეძახიან. აგვისტოს თვეში მოჭრიან, გაახმობენ და ჳამთრისათვის ინახვენ, მისგან ჩაის აყენებენ და სვამენ. მისი ჩაი განსაკუთრებით კარგია ხვეღებისათვის და გაცივებული ადამიანისათვის. ამ მცენარეს ხევში ჳეკარსაც ეძახიან. ღოღოს

ფოთლებს და ჰინკარს მოკრეფენ ზაფხულში და მხლოვნებს აკეთებენ.

ლომელი — ძველებური მოხეური ლუმელი, პურის საცხობი. ლომელი სხვადასხვაგვარი იყო სოფლების მიხედვით. შედგებოდა შვეულად დაყენებული ორი ცეცხლგამძლე ქვისა და ფიქალისაგან (კეცისაგან); იყო ორ სართულიანიც (ზედაქვიანი), ქვემოთ ცეცხლის სანთები, ზემოთ — პურის საცხობი (იხ. ნაწილები: ქვის ზგიდე, კეცი, ღეჭურა). ლომელი უბრალოდ არის გაკეთებული: ეზოში კედლის პირას, მყუდრო ადგილას ამოაშენებენ ორ კედელს ისე, რომ წინა მხარე ღიად რჩება. გართავენ (დაადებენ) ბრტყელ ქვას — კეცს, ძირიდან ენთება ცეცხლი. კეცის ზემოთ კიდევ სახურავი კეთდება, რომ ცეცხლი არ დაიკარგოს და პურს კარგად გადმოეგლოს. პურები გახურებულ კეცზე ეწყობა. „ლომელს აქუ კეცი შუაჩი, კეცის ძირზე კი ცეცხლის შასანთები“.

ლომელთკარ — ადგილი, სადაც გამართულია ლომელი; სულ მცირე მოედანი ლომელის წინ, სადაც, ჩვეულებრივ, ქალები იყრიან თავს, თბებიან ან საქმობენ, ბაასობენ. დედაკაცების ერობაია. „ლომელკარს შაყრილიყუნეს დედაკაცები და ვისლაც ჰქირაჯლაღედეს“.

ლომელთკარსუკენა — ლუმელიდან განაპირა, ცოტა მოშორებული მხარე.

ლომელი ღუის — ლუმელში გაჩაღება ცეცხლისა ისე, რომ ლუმელი გაწითლდეს.

ლომლის კაცი — დამც. ლუმელთან რომ გდია, გამოუსვლელი, ნაცარქექია. „რათ ვაქვაცია, რათ შაუძლია, — ლომლის კაცია!“

ლომლობ — ლუმელთან საქმიანობს, მზარეულობს. „შენს დედას უთხროდე — დღეს არ მცალიან, ვლომლობ და ხვალ გიშუელ სთვასა-თქო“.

ლონემიკდილ — ლონემიხდილი, ძალაგამოლეული.

ლონიარია — ლონიერია, ძლიერია.

ლონჯი — ილღია.

ლორისნაწლევა — ბოტ. მხალია ერთგვარი. „ლორისნაწლევისაგა მხლოვნებს აკეთებენკ“.

ლორისნაწყლა — ბოტ. მხალია.

ლორისფევა — ბოტ. მხალია ერთგვარი, კარტოფილის ღეროების მსგავსი.

ლორღი — სხვადასხვა ზომის ქვები, ზოგი მთელი, ზოგი ნატეხი. გადატ. ქვის ნამტვრევი მდინარისაგან მოტანილი ქვა. გადატ. ქვის კედელი, ქვის ჯროვა. გადატ. ღრმული, ორმო ქვით შემოწყობილი.

ლორლიან — ქვებისაგან გა-

უწმენდავი გზა, სათიბე, ყანა და მისთ.

დორღოტა-ი — დოროტოტო, ჩასაბერავი საკრავი, ძლიერ და მაღალ ხმას გამოსცემდა. „წინავე დორღოტაით ჯმას გატეხდიანკე, თუ მტერი დეეცემოდა“.

დორძლიან-ი — ღვარძლიანი.

ლოჯი მრ., ლოჯები მრ. — ახალგაზრდა რომ თავის დროზე კბილს არ ამოიღებს, მას ახალი კბილი ძველი კბილის გვერდზე ამოუვა და გაამაგრებს ძველ კბილს, ამას ეძახიან ლოჯს. **გადატ. დიდი და მრუდე** კბილები.

ღრამ-ი — ზრამი; **ღრმა, ჩაღრმა** — ვებულები ადგილი გზაში.

ღრიმე — ღრმა. „სახლის საძირე გათხარეთ ღრიმედ“.

ღრიჭიალ-ი — გაუპოხავი ჯრმის, მანქანის და მისთ. თვლების ხმაური. **გადატ.** გაუპოხავი კარების ანჯამის ხმაური.

ღუღუდ-ი — მოუმწიფებელი, ნეღლი ყანა. ნორჩი, ჭერ კიდევ მწვანე ყანა. „ჩრდილ ადგილჩი ჭეჩილი ვერ იზრდება, ჩალა ვერ გაამადის, ყანა ღუღუდი რჩება“.

ღუღუდ-ღუღუდი **გადმააყარა** — დაფოთლა, ფოთლებივით წითლად გამოაყარა. „ჭინჭრის ციება ჰქონდა და ტანზე სულ ღუღუდ-ღუღუდი გადმააყარა“.

ღუღის ყუმელაწმინდა — ღუღის (გუდალის — გუდაურის) ყოვლადწმინდა (სალოცავია ხევში).

ღუღე-ი — ღვედი. დამუშავებული საქონლის ტყავი, ზონარად დაჭრილი — თასმა.

ღუღერვა (ზღრ. **იღუღერება**) — ცხვრის ავადმყოფობა — მატყლის ცვენა სიგამხდრის, ცული კვების გამო.

ღუღერავ-ს — ყვლეფს. „ღედამ გუმი ცხურის ტყავი გაღუღერა“.

ღუღია — ღვია. ბოტ. მარადმწვანე, დაბალი, ბუჩქოვანი, წიწვიანი მცენარეა, ხარობს მთაში და თითქმის მიწაზე არის ხოლმე გართხმული.

ღუღილ-ი — წითლად ღუღის, წითლად ანათებს, წითელ ფერს გამოსცემს. „ვაშლი წითლად ღუღის“.

ღუღინჯ-ი — ღვინჯი, ცერის ზურგი. „ღუღინჯი ამაჰკრა ყბაჩი“.

ღუღილა-ი — ღვინჯილა, პატარა ნიჟარა.

ღუღუნა-ი — ბოტ. ნემსიწვერა.

ღუღა — მური, ჰვარტლი.

ღუღიანა-ი — მჰვარტლიანი, მურიანი; **გადატ.** შავ-შავი ბიჭი; უსუფთაო, პირდაუბანელი. „აი, შე ღუღიანაო, ეხლა მე გაჰმევე ჰირსაო“ (ხალხ.)

ჟ

ჯაბულ-ი — თანხმობა. „ჯაბულ-ი ვარ, ვიყიდა შენი ცხენი“.

ჯაბული ვარ — თანახმა ვარ.

ჯაბულსა ვარ — თანახმა ვარ.

ჯაბჟ-ი, ჯაბჟა-ი — იხ. ყაბჟი.

ჯადე — ქვის გრძელი სკამი, ფიცარივით, თავები ქვებზე აქვს ჩამოდებული. „კაცები ერობაჩი ჯადეზე სხდანან“. გადატ. ქვით და (ჰაჰებით) ფიქალით გაკეთებული თარო საოჯახო ჭურჭლეულობისა და რძიანი ტაშტების დასაწყობად. ჯადეები ძველად სახლში, ერთ-ერთ ოთხში ე. წ. „სენაში“ იყო გაკეთებული.

ჯადალა-ი — დიდი ლურსმანი.

ჯადრ-ი — ფასი, ძალა, ღირსება, პატივისცემა.

ჯავარ-ჯავარ — ნაჭერ-ნაჭერ.

ჯავლ-ი — ვადა, პირობა, დათქმული დრო; განსაზღვრული დრო.

ჯაზილარ-ი — უსაქმური, დიდი ტანის კაცი.

ჯათლად-ი — 1. ლაღი, თავისუფალი, თამამი. „ჯათლადი ბალახი

იდგა იმ სათიბჩი“; „ეს ჭალი მკურთვად არაა ჩაშქობილი, ყათლადაა“. 2. იგივეა, რაც **ჯალთალი** — უნარგავო, უტყეო, უბუჩქო მინდორი. პატარა ველი ტყეში.

ჯაიზარ-ი — ბევრი ამბავი, დიდი თხრობის, ამბის გაგრძელება, ლექსები.

ჯაიზარები — ჭორები, თავმოსაწყენი, მოსაბეზრებელი ამბები. „მაგის ჯაიზარებს რო ყური უგდა, გონს იქით გადაგადებენ!“ „ჯაიზარები გაამბა“.

ჯაითანი — აბრეშუმის წნული, ჩოხა-ახალუხზე მოსავლები და დილ-კილოს საკვანძი.

ჯაირათ-ი — ენერგია, გმძლეობა, ღონე, სიყოჩაღე, მარიფათი, შნო.

ჯაიში — ქამარი, ღვედი; თასმა. „ტყავი შაბჩი და კირჩი გამახყავთ, სულ თეთრია, ეგრე ჯაიშებს აკეთებდიანკე“.

ჯალანი — მოსახდელი რაიმე ვალდებულება. გადატ. მოსახდენი რამ. „სანდროს თავის ჯალანი მოუვიდა და მოკტდა.“ გადატ. ვალი.

ლთჳის ყალანი — ღვთის ვალი.
გადატ. გადასახადი, ხარკი.

ყალივან-ი — ყალიონი.

ყამ-ი — შიში, რიდი.

ყამირ-ი — დასვენებული მიწა,
ყანა; ერთი წლის ნასვენი მიწა.

ყამირი ყამირი — ორი წლის
ნასვენი მიწა. „ყანა რო გამანაბე-
ჩხარდებოდა, უნდა დეგუესუნა
ერთს წელს, ის ყამირი იყო, თუ კი-
დავ დავასუენებდით, ახლანის ყა-
მირის ყამირი იქნებოდა“.

ყანა — სახნავ-სათესი მიწა.

ყანდრ-ი — დამპალი. გადატ.
სუსტი, მტკრევადი (ო. ქაჯ.).

ყანის კუდ-ი — 1. ყანაში და-
ტოვებული ულო. 2. მოუმკლად
დატოვებული ნაწილი ყანაში.

ყანობირ-ი — კარგი საყანე,
კარგმოსავლიანი ადგილი. „ყანო-
ბირჩი მახუედრილი თესლი მაუჭ-
ნავადაც ივარგებსო“.

ყაპყ-ი, ყაპყა-ი — თხლად და-
ღებული თოვლი, ოდნავ სველი.

ყარაო — შიმშილით დაუძლე-
ურება. „ყარაო ნაყარი საქონელია
და ძლივ დადის“; „შიმშილით ყა-
რაო მეცა“.

ყარაღაჯ-ი — საცემი მუსიკა-
ლური საკრავია, ორი თანაბარი
ლითონის თეფში. „ყარაღაჯი სა-
ჩხარუნებელია, იმის ვმას ავაყვა-
ლითჳე, ეჳონსაცა“ (კარკუჩა).

ყარანდუცა-ი — ბოტ. სასუქა
მცენარეა.

ყარტ-ი — უმერქნო მცენარის
ხმელი ღერო; გადატ. ბალახბულა-
ხი; დაცივით უწოდებენ მდარე
ხარისხის თამბაქოსაც. „კარტოხა-
ის ყარტები“; „მათიბე, გიგიაჳ? —
რაი მავთიბე, ყარტილაა, თივა კჳ
არა!“

ყარტაყურტა-ი, ყარტან-
ყურტან-ი — ნაყარ-ნუყარი, ხარა-
ხურა, გამოუსადეგარი რამ ან ვინ-
მე. „ყარტაყურტაი ხალხია შაყრი-
ლი, მაგათთან არც დაიჯდომლება“.
გადატ. უხეირო, ცუდი, უვარგისი
რამე ან ვინმე. იტყვიან ხალხზე, სა-
ქონელზე და მისთ. „წელს ჯოგჩი
ყარტაყურტაი საქონელი გარე-
კეს“.

ყარტიმყრალა-ი — ბოტ. აბ-
ზინდა მცენარეა.

ყარფუზ-ი — საზამთრო.

ყარღან-ი — ბოტ. ბალახია მო-
მლაშო და მოყვითალო, ყიზლარში
იზრდება კარტოფილის ბუჩქივით.

ყარწიკა-ი — ნაბადივით შესახე-
ლოებო წამოსასხამი შალისა (ტო-
ლისა). კისერთან შესაბნევი.

ყასითად — სხვათა შორის, ისე.

ყაურმა-ი — ქვაბში უწყლოდ,
თავისსავე ქონში და წვენში მოშუ-
შულ-მონარშული ხორცი.

ყაფლანა-ი — ბოტ. კლდის მცე-
ნარეა, პირის სასაქმებლად სვაშენ
ნახარშს.

ყაყან-ი — მასიური ლაპარაკი. გაღატ. კაკანი ქათმის.

ყაყავ-ს — ირონ. ყლაპავს, სა-ნსლავს. „მაგან ეგრე იცისკე, სიმინ-დობ მიდის, ცხუნის ფულს აიღებს და ყაყავს“.

ყაშებ-ი — პატარა ქედები და ბორცვები, მრავალი რუ და ხევი რომ აქვს და ნაკადულები — არა.

ყაშყაშ-ი (ყაშყაშებს) — არ-წივის ყვირილი. გაღატ. ხმამაღლა, მოურიდებლად სიცილი. „რაი ამ-ბოვია, რას ყაშყაშებენ, სირცხუი-ლი არა აქჷთ!“

ყაჩადანა-ი — სიტყვა ყაჩალი-დან. საყვედურია ქალებისადმი, რომელთაც ახასიათებს გადაჭარ-ბებული ან მათთვის შეუფერებე-ლი სითამამე, გამბედაობა, მოური-დებლობა, მოკრძალება. ნაწილობ-რივ აკლია ქალური მოკრძალება, სინაზე და სინარნარე, ასეთს საყვე-დურად ეღება უბოდიშო სახელწო-ღება „ყაჩადანაი“.

ყაჩალობანა-ი — თამაშია (შდრ. მგლობა). ერთი ყარაულია, დანარჩენები — „ყაჩალები“, „ცხე-ნები“ და „მღევრები“. ყაჩალები გა-იტაცებენ ცხენებს, „ყარაული“ და-უსტგენს და „მღევრები“ გამოუდ-გებიან. თუ დაიჭერს, ხელზე სცე-მენ ხუთჯერ (მსუბუქი დაკვრა) ან სამჯერ (მძლე დაკვრა).

ყაჭავ-ს — ფერადი ძაფებით სა-ხეები გამოჰყავს. „ჩემი ქალი დე-

დუფალას ჰყაჭავს“.

ყაჭის პარკ-ი — აბრეშუმის ტი-ოს პარკი.

ყაჯარ-ი — ცხენის აკაზმულო-ბის დასამშვენებელი ნაწილი, მო-ქარგული მაუღია ან ნოხ-ფარდა-გული. თოქალთოს ზემოდან გადა-აშლიან და შემდეგ უნაგირს დაად-გამენ. თითქმის ცხენის მთელ ზურ-გსა ჰფარავს კისრიდან გავამდე და ფერდებამდე.

ყდედ-ი — 1. ღვედისაგან და-წნული საბელი, რომლითაც უღელს აბამენ წირწენასთან ან გუთნის მხართან (სინ. ხევეს. სამალ-დე, რაჭ. წემბემო, იმერ. სამატი). „ყდედი ჰაპანია, უღელზეა გამამ-ბული და ჯარები ეწვევიან გუთანს“; 2. ფარდაგის გასაბეჭნი ხის კბილე-ბიანი ხელსაწყო, სავარცხელი.

ყებეყე — ყეყეჩი და მოუხეშავი ადამიანი.

ყებჭო — ყიპჭო (უფრო ხშირია და ჩვეულებრივი ეს უკანასკნელი), — თითისტარის თავში ალაგი ძა-ფის დასამაგრებლად (ნ. ყიპჭო).

ყეინ-ი — ყველიერის (ბერიკაო-ბის) პერიოდში ერთ-ერთი პიროვ-ნება ყეინად შეიკაზმებოდა.

ყელავ-ს — 1. წინდას ყელს მო-ადგამს, მოქსოვას ამთავრებს. „წინდას ყელავს“. 2. ურემი უკან ჰანაობს და ცხენს ყელში უჭერს. „ცხენს ურემი ყელავს“. 3. უსუფ-

თაობისა და ოფლისაგან სახსრებში აყრის, უწყლულდება — გამოყვლავეს.

ყელამადგმულ-ი — დიდი ხნის ფეხმძიმე ქალი. „რას გაკეთების თავილა აქუ, ყელამადგმულია, მძლივ დადის“.

ყელ-ი — ნახვრეტი წისქვილის ზედა ქვაში, სადაც საფქვავე ჩადის. გადატ. უღელტეხილი, გადასასვლელი მთაზე.

ყელი არ ჰქონდა — კვება არ ჰქონდა.

ყელკავა-ი — გრძელი მოკაუჭებული ჯოხი, იყენებენ ცხვრის დასაპერად (ცხვარს გამოსდებენ ჯოხს ყელზე და ისე დაიჭერენ). (მუზ.).

ყელისჭირვება — ყელჭირვება, ქუნთრუშა. „ხიზნებს მაგრა მახკიდა პელი ყელისჭირვებამა“.

ყელი-ყელ გამბვა — მუშა საქონლის გაბბა კისრით (უღლის დაუღმელად) ლეწვის დრო. „სამი ჰარი იქნებოდა თუ ოთხი, გავამბითკე ყელიყელსა და იმით ვლლეწ-დითკე“.

ყელ-მუცლიანი-ი — ამტანი, მომთმენი. კარგი ყელ-მუცლისა — შიმშილის ამტანი.

ყელტეხილ-ი — უწოდებენ ჯვრის უღელტეხილს.

ყელყურა-ი — მედ. ყბაყურა.

ყველიერის ბერიკების სა-

თქმელ-ი — „ალათასა მალათასა, კურეცხი უნდა კალათასა, ცოტა ერბო, ცოტა ყველი, ღმერთი მაგ-ცემს ბარაქასა“.

ყველისკურ-ი — ერთი თავი ყველი.

ყველის მარიწყალ-ი — წათხი, წაკა.

ყველის შაწურვა — ყველის ამოყვანა.

ყიალ-ი — ხეტიალი, უსაქმოდ სიარული აქეთ-იქით.

ყიამანი — ყიამათი, ბნელი, უბედური, საშინელი, საზარელი. „ჯერთ იყო თჳე იანვარი და ისიც ყიამანიო“ (აჩხოტი).

ყივები — კარის თავი (შდრ. კარისთავი). კარის თავი შეიძლება ბოდა მთლიანი ქვისა არ ყოფილიყო, შესაძლებელი იყო ორი ერთნაირი ნახევრისაგან ყოფილიყო შემდგარი. ასეთ ნახევრად მოხრილს კარის ყივები ერქვა (მუზ.).

ყივყივა-ი — გარეული იხვი. „რაი ფრინველი არ მაღიოდა, ყივყივაი კი სუყელაზე მეტი იყო“.

ყილა-ი — სწორი გრძელი კეტი (სარი), ინმარება თივით სავსე ურმის თავზე სიგრძისად გადასაქერად.

ყიმყიმ-ი (ყიმყიმებ-ს) — სითამამე, ყოყოჩობა, სიამაყე; აღტაცება, ზვიადობა, ქედმაღლობა. „ყიმყიმით დადის“.

ყინჩი-ი — 1. მსუყე. „ყინჩი ქადაა და ვერ შავჳამე“. 2. ზედმეტი, მოჳარბებული (ფერი). „ყინჩაღ შავი ფერის ცხენია“.

ყინჩადა — გემრიელად.

ყინჩად სიცილი-ი — გულიანად, სანდომიანად სიცილი.

ყინჩად შავი-ი — მუქი შავი ფერის, ძალიან შავი ფერის რამ.

ყინწორა-ი — ქათმის კვერცხი. „მელამ ქათმებს სულ ყინწორი აგლიჯა“. გადატ. დაცინ. გახხდარი, უშნო ყელ-კისრიანი.

ყიპჳო — თითისტარის თავში დაჳდებული ალაგი ძაფის დასამაგრებლად. 2. ცერცვის ბოლოზე წაწვეტებული ნაწილი.

ყიპჳოს ცჳერც-ი — მუხუდო (სინ. ჳადური, ტყარშეტული ცვერცი).

ყირა-ი — უშნოდ მაღალი, მაღალფეხებიანი. კაცის მეტსახელად იხმარება.

ყირვან-ი — 1. მყინვარი. 2. საერთოდ მოყინული ადგილი, ყინულით მოლიბული.

ყირვანწჳერ-ი, ყინვარწჳერ-ი — მყინვარწვერი.

ყისინა-ი — აღ. ყაზბეგის სიტყვებით: „პლედის მაგვარი შალის (ტოლის) წამოსასხამი, თბილი და მსუბუქი, უფრო საბანსა ჳგავს, ვიდრე ტანსაცმელს“ (აღ. ყაზბ., I,

შ. ძიძ.). უხეში ქსოვილი, რომელსაც ძველად ჩალას გადააფარებდნენ და მასზე წვებოდნენ; შალის წამოსასხამი (ო. ქაჯ.).

ყისმათიან-ი — დავლათიანი, ბედნიერი, იღბლიანი.

ყლამჳავ-ს — ყლაპავს. „ბალო, ეგ პური კარგა დაღეჳე, როგორ სოვივით ყლამჳავ“.

ყლაპუნ-ი — ხმაურით, მოურიღებლად სმა. „დაიწყა ყლაპუნი და ველარ მათავა“.

ყლჳეფა — პუტვა (ფრინველის).

ყლჳურწვა — ყლაპვა, სმა ღვინისა, არაყისა და მისთ.

ყმაწჳიღთუკენა-ი — ანატ. მომყოლი.

ყმედ-ი — ბევრის მოლაპარაკე.

ყმუყუნ-ი — ცხვრის მიერ გამოცემული ხმა; უფრო იციან ყოჩებმა ნერბობის პერიოდში.

ყმუყუნობ-ს — ორჳოფობს; ბუზღუნებს, ღუღუნებს, უკმაყოფილოდ და გაბრაზებით ლაპარაკობს. „უნდა დაიჯერა ღედის ნათქომი, რასღა ყმუყუნობ“; „თავისთვი რასღაც ყმუყუნობს“.

ყნოსიერ-ი — სურნელოვანი.

ყოვ — გყავს. „ჩჳენ ბევრი ძროხები ყოვ“.

ყოვ-ა — ელამი. „ყოვაი ორად ხეღავს“.

ყოფ-ი მხ., ყოვებ-ი მრ. — ყვაფი, ყვაფები.

ყოვილ-ი — შინაური საქონლის ყვაფილი — ავადმყოფობა, გამონაყარი მუცლისა და გავის მიდამოებში, აცრით წამლობენ (შდრ. ჯარის ყოვილი). გადატ. ყვაფილი.

ყოველთჳისინ — ყოველთვის.

ყოილ-ი — ყვაფილი.

ყოლგნით — ყოველი მხრიდან.

ყონა-ი — კონდახი, დუგლუგი, ხის ნაწილი თოფისა.

ყორბოულ-ი — ბედის კვერი (ანუ პურის კვერი).

ყორბოულობა — ბედის კვერობა. ძველი რელიგიური დღესასწაულია და ხევში იციან ბ იანვარს, შობის წინა დამეს. ამ დღეს, საღამოს ჟამს, ყოველი ოჯახის დიასახლისი აცხობს ბედის კვერებს (პატარა პურის კვერებს), ოჯახის წევრთა და ახლობელთა სახელზე სათითაოდ და ნიშნავს თითოეულ ბედის კვერს სათითის დასმით. იმახსოვრებენ, ვის ბედის კვერს რამდენი სათითის ანაბეჭდი აქვს დასმული. ამის მიხედვით ვისი ბედის კვერიც აიწვევს, იტყვიან ხოლმე ის ბედნიერიაო.

ყორე — უტალახოდ ლიტონის ქვით ნაშენები; მშრალად ნაშენები.

ყორნისმწკალა-ი — ბოტ. ენ-

ძელა, შდრ. იმერ. ყვაფისფრჩხილა.

ყორულ-ი — ნაკრძალი, მარაგად შემონახული სათიბი. „იყო ადგილი, რო არ ვაძუებდით, ვინახავდითყე ყორულადა“.

ყორღანა-ი, ყურღანა-ი — ტოლჩა ყურღანი ჩუგუნის. გადატ. სურა სპილენძის ტუჩით და ყურით.

ყოსოვანა-ი — უშნო, ულაზათო ადამიანი.

ყოფავ — ქონებავ, სიმდიდრე.

ყოფილობა — წარსული, ისტორია. „ყოფილობას ნუ მიაძობ, ყოფა მიაძებო“ (ხალხ.).

ყოჩ-ი — (ორი წლის მერე) ნერბი, მამალი, დაუკოდავი ცხვარი, ვერძი.

ყოჩის გარევა, ყოჩის შაყრა — ყოჩის გაშვება დედალ ცხვარში სანერბავად სექტემბრიდან ნოემბრამდე.

ყოჩის დარჩევა — ყოჩის გამოყოფა ფარიდან, რომ დედალ ცხვარზე აღარ მივიდეს სანერბავად ნოემბრიდან სექტემბრამდე.

ყოძოლ-ბოძოლობა, ყოძოლობანა-ი — თამაშია. ერთი ჭგუფი (3-4 კაცი) წაკუზულად მოებმის ერთმანეთის წელს, მეორენი გამოქცევით შეაჯღებიან, თუ ჩამოვარდა, როლებს იცვლიან (შდრ. ამირულა).

ყროლ-ი — ტაბუ: დათვი. „მთხილად იყუენით ცხორჩი, ყროლი კა არცად გამაჩნდეს“.

ყროლიან-ი — მყრალი სუნის მქონე.

ყროლის სული — უსუფთაობისაგან გამოწვეული სპეციფიკური სუნი.

ყრუვი — ყრუ (სმენადაკარგული).

ყრუვილა-ი, ყურვილა-ი — ჩიტია, გრძელნისკარტიანი, ბელურას ტოლი, ზამთრობითაც მთაში რჩება. გადატ. დაბალი ტანის ადამიანი. „ადამიანი კი არა, ყურვილაია“.

ყრუმბა-ი — ერთი ყლუბი. „ერთი ყრუმბაი არაყიც არ დამიღევია“.

ყრუმბავ-ს — ყლაბავს, ხუხავს. „წყალივით ყრუმბავს არაყსა“.

ყრუნწაი — ერთი ყლუბი.

ყრუნწავ-ს — ყლუნწავს, ყლაბავს, „არაყს ჰყრუნწავს“.

ყრუწუწუ — სმენადაქვეითებული, ყრუჩუნა. „ბეჩავი ჩემი მამითილი, ყრუწუწუ გავდა სიბერეჩი“.

ყრჩოლის სული — შმორის, აყროლებულის სუნი. „ყრჩოლის სულია, არ შაისტლება მაგათასა“.

ყუათ-ი — ძალა, სიმაგრე; ჰკუბაგონება; ძალღონე, ბარაქა, მაწიგრობა.

ყუდელა-ი — მოხეტიალე.

ყუდილ-ი — დგომა. „ნეტარ არ მალბეზრდა ემ კაცსა ერობაჩი ყუდილი?“

ყუდროშა-ი — თამაშია, — კუკუმალულობანა.

ყუელა-ი — ყველა, ყოველივე, სუყველა, ყველანი (ლაპარაკია საზოგადოების კრებულზე). გადატ. მაგდენი, მაგ რაოდენობის. „ჩემს სოფელჩი ჩემზე ყუელაი კარგს იტყუის“; „ეგ ყუელაი ყველ-ერბო გქონიათ“.

ყუელაიწმინდა — ყველაწმინდა.

ყუელან-ი — ყველა, ყველანი, სუყველა.

ყუელასა — ყველას.

ყუელასთანა — სუყველასთან.

ყუელაის მჭრით — ყოველივე მჭრით.

ყუელგორ — ყოველგვარ.

ყუელფ-ი — ყვერფი, კერია, შუაცეცხლი.

ყუვათ-ი — ყუათი, სინოყივრე, ძალა (ნ. ყუათი) (ო. ჰაჯ.).

ყუვთიყ-ი — ყუითუკი (სუფთა ბუმბულის ბალიში).

ყუვილ-ი — ყმუილი.

ყუთულ-ი — ხის ჩარხია, საუნაგირე ტყავისა და ცხენის მოსართავების დასამუშავებელი.

ყუთურ-ი — ცხვრის ავადმყოფობა, ქეცი.

ყუინთვა — თვლემა, ძილის მორევა.

ყუირის — ყვირის, ბლავის (იტყვიან საქონელზე).

ყულენა-ი — ქალის გულსაფარი, წინსაფარი (აღ. ყაზბ., II, შ. did.); (ქეგლ).

ყულდაბაგა-ი — გაცელქებული, გაეშმაკებული ბავშვი. „ბატარაი კია, მაგრამ ძრიალ ყულდაბაგაია ჩუენი მეზობლის ბაალი“.

ყულდაბაგობა — მასხრობა, საქმის წესიერად არ შესრულება, სიტყვის, განკარგულება-დავალეების არა წესიერად შესრულება.

ყუმბილა-ი — კუმბილა, — მრგვალად გამონასკვული ოქრომკედი, სირმის ნასკვები შესაკრავად (ლილის ფუნქციით). „ყუმბილას ვერცხლის მავთულ-ძაბისგა და აბრეშუმისაგა ვაკეთებდით, ყუმბილაი ვერცხლის ღილია“.

ყუმბილებ-ი მრ. — ხელოვნური ღილები, ხელით შეკერილ-გაკეთებული, მრგვალი, ოქრომკედლის ძაფისგან დამზადებული.

ყუნ-ი — მიწის ნაკვეთებს შორის გამყოფი მიჯნა, სამანი ქვისა; სამიჯნე აქვს ყანებს შორის. თუ ქვებს შორის კვალიცაა გავლებული, ეწოდება ყუნ-კოლი. „არამი კაცია, ყუნ-კოლს გეებძუის სულა“.

ყუნალა-ი — თხის, ხბოს ტყავის ან ქსოვილისგან შეკერილი წინსაფარი (მუცლიდან მუხლებამდე).

ყუნწი-ი — კენწეროში, წვერში. გადატ. ნემსის ყუნწში.

ყუოდეს — ყმუოდნენ (მგელთა და ძაღლთა ყმუილი).

ყურგამაცურეტილ-ი — შინაური ცხოველის ყურზე პატრონის გამოსაცნობი ნიშანი, ნ. სერი.

ყურგახეულ-ი — ნ. სერი.

ყურდაბაგა-ი — მიუხვედრელი, შეუსმენელი, რეგვენი, გაუგებარი, დაუფიქრებლად მოქმედი ადამიანი. ლანძღვა: „შე მასხარაო და ყურდაბაგაო!“

ყურვილა-ი — იხმარება ყრუვილაც (ნ.).

ყურთალება — ყურადლება.

ყურთ აჭყრი-ს — ყურებს დაცქვეტს. „ისენი ჩემზე თურმე ლაპარაკობდეს და მე გუიანლა ავჭყარე ყურნი“.

ყურთ დაჭყრი-ს — ყურადლებას მიაქცევს, გადაიტანს, ამბავს შეიტყობს. „ის ამბოვი რო გავიგე, ყურნი მაშინვე თქუენზე დავჭყარე“.

ყურთ მისდებ-ს — წაუყრუებს, უყურადლებოდ დატოვებს, არ მიხედავს. „ყურნი მიდვა და აღარას აკეთებს“.

ყურთ მაგდის? — გესმის? მი-

სმენ? გეყურება?

ყურთ გაახამს — ყურებს გახსნის, გაიგებს-გაიგონებს, ახალ რამეს შეითვისებს.

ყური მათხოე — ყურადღება მომაქციე.

ყური მაჭკარ — რაიმე ამბის შეტყობა, მოსმენა.

ყური მიგდე — მომისმინე.

ყური მიუწიე — ყური მოკვარი, გავიგონე, მესმა.

ყური ქონდეს — ყურადღება მიაქციე.

ყურმძიმე — ყრუ, სმენანაკლული.

ყურნი გოგოხმევიანა — გაგვალვია, გაგვართო, ყურთასმენა გაგვიხსნა, რალაცა გაგვაგებინა, დახშული ყურებით ახალი რამ შევისმინეთ-გავიგეთ, — გავიღვიძეთ.

ყურნის აყრა — ყურების დაქვება.

ყურო — მთაა დაბა ყაზბეგის აღმოსავლეთით, მისი სიმაღლე ზღვის დონიდან არის 4,100 მეტრი. ყუროს მთიდან ჩამოედინება ამავე სახელწოდების პატარა მდინარე „ყუროს წყალი“. ყუროს წყალს ხევის მოსახლეობა სამკურნალოდ ხმარობს, იყენებენ ბავშვებისათვის წითელი ქარის მოსარჩენად.

ყურს მისდებ-ს — წაუყრუებს,

უყურადღებოდ დატოვებს, არ მიხედავს.

ყურს უგდებ-ს — მოხედავს, ყურადღებას მიაქცევს. გადატ. უსმენს.

ყურს უგდებდეს — უსმენდნენ, სმენად იყვნენ გადაქცეულნი.

ყურსუკენა-ი, ყურისუკენა-ი — 1. ყვრიმალი, ყურის ძირი. „ღარიფანზე გადმოვარდნილიყო მთურალი კაცი და ყურსუკენაი დეეკრა“. გადატ. ახლო ადგილი, კარმიდამო, გარემო.

ყურს შაუტუსავ-ს — ძვ. ცრურწმ. ხატისათვის შეწირულ საკლავს (სულდგმულს) სანთლის ალით ყურთან ბალანს მოსწვავს, მოუტუსავს.

ყურყუმელა-ი — ყურყუმი, — ძლიერ შავი, ძლიერ ბნელი. „როგორი ყურყუმელაი ღამეა“.

ყურყუტი-ი — მარტოკას ყოფნა.

ყურწათლილ-ი — ნ. სერი.

ყურწუმი-ი — ოთახის კუთხე (ჭუთა).

ყულუნა-ი — ძილის მოყვარული. „ყულუნაი ბალღია, საცა კი თავს მისდებს, დეეძინება“.

ყუყა — ხელის თითების, ფეხის თითების, ყურების ძალზე შეციება ტკივილამდე. ამ დროს შეციებულ სხეულის რომელიმე ნაწილს თოვ-

ლით დაუზელენ და სიცივე და მის-
გან გამოწვეული ტკივილი გაუფ-
ლის.

ყუყა გაუჯდება — ძლიერ შე-
სცივდება ტკივილამდე; გალურ-
ჯდება. „პელებჩი ყუყა გამიჯდა,
სულს ძლივლა ვიქცევდი“. გადატ.
გაყინული ხელები სითბოში ას-
ტკივდება.

ყუყუნი — სიცივისაგან აძაგძა-
გება, ტკივილი. „ყუყუნი დააწყებინა“.

ყუყუნებ-ს — რაიმეს ტკივილი.
„დღეს მთელი დღეა კბილი მიყუ-
ყუნებს“. გადატ. ყმუის. „მინდორჩი

მგელი ყუყუნებს. ზოგი სჭამს, ზო-
გი უყურებს“ (ანდაზა); გადატ. ტი-
რის. „ბალლი ყუყუნებს“.

ყური-ი — წყნარი. „ჩემი დის შვი-
ლი, დათო ყური ბალღია“.

ყურიან-ი — ჩლუნგი (სნო).

ყური მძრომელა-ი — თავ-
კერძა კაცი, რომელიც თავს იკატუ-
ნებს, ჩუმ-ჩუმად კი თავის საქმეს
აკეთებს და გზას იკაფავს“; გამო-
მძალველი.

ყუწყანწ-ი — ნასოფლარია
ყაზბეგის რაიონში, სოფ. სიონის
მახლობლად, კობათ — (კობაიძე-
ბის) უბნის ზემოთ.

პ

შააგორას — შეაგოროს. „მამამ ურემი საჩალეჩი შააგორას“.

შაადგეს — შეადგენს.

შაათქონთქორებ-ს — განგაშს ატებს; ააღელვებს, ააფორიაქებს; აახმაურებს, აამოძრავებს, შეაჩერებს, შეძრავს. „ამ ამბოვმა მთელი სოფელი შაათქონთქორა“.

შაამბეს — შეამბეს. „ცხენი ურემჩი შაამბეს“.

შაასაურებ-ს — შეასმენს, შეაგონებს, მიახვედრებს, გააგებინებს.

შაასუნენ-ს — შეაწყობს, შეალაგებს, შედებს, შედგამს. „ქვები შაასტინა ლობეზე“.

შაასხდენ-ს — შეაწყობს, შეალაგებს, შედებს. „ლომელჩი პურები შაასხდინა“.

შააქცია — შეუბრუნდა, ავადმყოფობა გაუმეორდა.

შაალო — შეალო. კარები შეალო-გაალო.

შააყენე — შეაჩერე. „კაცო, ერთი წუთი ცხენი შააყენე“.

შააძლა — შეეძლო. „ჩემს ძმას სოფელჩი შეაძლა კარგი სახლი ეგა“.

შააწიე — შეაწიე, აჩუქე, დაეხმარე. გადატ. სალოცავს შესთხოვენ ხოლმე: უშველე, დაეხმარე, შეეწიე.

შაახუშა — შეაფურთხა.

შააჯდენ-ს — 1. აიყვანს, შესვამს. „ცხენზე შააჯდენს ხიზანს“. 2. გააგებინებს, შეაგნებინებს, შეასმენს. „ამ კაცს ვერა რაი შააჯდინე“.

შააჯერებ-ს — თავს მოაბეზრებს, მოთმინებიდან გამოიყვანს, თავს შეაძლებს. „ამღუნე თხოვნითა და მასშლითა შააჯერა მეზობელი“.

შააჯღრიალებ-ს — შეაყლარუნებს. „ბესო ვარ ყამარაული... შააჯღრიალე ბორკილი“.

შაბადის, შაფათის ყანა — ნახევარი დღიური სახნავ-სათესი, ცოტა საყანე (გადატანითაა ნახმარი: შაბათობით ადრე ამთავრებდნენ მუშაობას, კვირაძალი იწყებოდა, სამუშაოს მალე მორჩებოდნენ).

შაბიზგებულ-ი — ოღნავ შეყისული. „წუნელ ცივი იყო და შაბიზ-“.

გული მიწაა; გუბის წყლები შაბიზ-გულია“.

შაბუჩირება — შებრუება, შეთრობა, შეღვინება. „ლამაზ შამოვ-ჭიკჭიკდით, შამოვბეირდით“ (ო. ქაჯ.).

შაბრალება — შეცოდება.

შაბუშვილი-ი — მოლუშული, შუბლშეკრული. „ეგ სულ შაბუშვილი დადის, თავის სიცოცხლეჩი მაგის სახე არ გაიხსნება“.

შაგატყობინებკე — შეგატყობინებ ხოლმე.

შაგვანილი-ი — ყოჩაღი, მოხერხებული კაცი. „ჩემს ძმას, ვაჟას სუყელაი საქმე შაუვაგ“.

შაგინდოს — შეგინდოს, გაბატონოს ღმერთმა.

შაგლა — მირტყმა. „კარის სათავეს თავი შავაგალე“.

შაგლა ბურთი, შაგლაბურთა-ი — თამაშია. ბურთს კედელს მიარტყამენ, უკუტყეული ბურთი მოთამაშებებმა უნდა დაიჭირონ და ეცადონ კედელთან ერთ-ერთ მდგომს მოახვედრონ.

შაგმარავ-ს — შესცოდებს; შებლაღავს (შდრ. შაგმარება). „ნათესაობას შაღმარა, თავისი შენში გაიყვანა ცოლად“.

შაგმარება — შეგმანება — შჭულიერების გმობა (შდრ. „შეგმანა — ნათესავთან ნათლიასთან და-

წვა“; საბა). „სისხლის შაგმარებას კინჩიანი თოხუმობა მაზღევს“.

შაგმარდება-ა — შეცდება; შეცოდავს. „ჭუჩირეძალი გავტეხე, უფალს შავღმარდი“.

შაგოზება — საქონლის ნაკელის თივის ნარჩენში არევა, დაგუნდავება და კედელზე მიკვრა მრგვალად, განმობა და მერე საწვავად ხმარობენ.

შაგრეც-ს — მარხვაში მარხულ ადამიანს რომ არასამარხო საქმელს აკმევს. გადატ. რაიმე ბასრი იარაღის დაბლაგვება.

შადაგი, შადაგა-ი — ფიქალი, სამშენებლო გრძელი ქვა, სიგრძეზე ეწყობა კედლის ამოყვანის დროს სავალებს (ნ.) შორის. „შადაგი მგორავ ქვას ამაგრებს და იმის სიკეთე ისაა“; „სავალე დავდე კედელზე, შადაგს ვაყვალე შადაგი“ (ხალხ.).

შადაგ-სავალა-ი — შადაგი და სავალა — სხვადასხვა ფორმისა და დანიშნულების ჭაჭის ქვები. „შადაგ-სავალაით ნაგები კედელი“.

შადგა — შესდგა, შეჩერდა, დაყოვნდა. გადატ. შეითელა, მოჯლა. გადატ. თაროზე ან კარადაში რაიმე ჭურჭლის ან საგნის შედგმა — დადებას ნიშნავს. გადატ. კიბის საფეხურზე ფეხის შედგმას ნიშნავს. გადატ. ბერად შედგომას ნიშნავს. გადატ. რძის (შედგომას) შედგომას ნიშნავს, ყველის ამოსაყვანად.

გადატ. სადღვებელში კარაქმა თავი მოიყარა, შეიკრა, გაკეთდა. ე. ი. კარაქი შადგა.

შადლანგვა — შეყლაპვა, ყლაპვა.

შაეძლა — შეეძლო. „ჩემს ძმას სოფელჩი შაეძლა კარგი სახლი ეგა“.

შავათქონთქორე — შევაჭრე, ავაფორიაქე, ავახმაურე, ავაქოთე, ავადელვე, განგაში ავტენე.

შავაკოლტე — შევაგროვე, ავაგროვე. „თივა მოვხუტე და შავაკოლტე“.

შავარდებ-ა — შეხვდება, შეემთხვევა, დაემართება. „რაი იცის კაცმა, რას დროს რაი საქმე შადვარდება!“

შავარყა-ი — ბოტ. შავი არყი, ეძახიან მამალ არყსაც.

შავასუენეთ — მკვდარი სასაფლაოზე შევასვენეთ.

შავაჯდინე — შევასმინე, შევაგნებინე, გავაგებინე. გადატ. აყვანა, ავსვი. „ჩემს დედამთილს ვერა შავაჯდინერა“; „ბაღლი ლობეზე შავაჯდინე“.

შავაჯდენდი — გავაგებინებდი, შევაგნებინებდი, შევასმენინებდი. გადატ. ავიყვანდი, ავსვამდი.

შავბალახა-ი — ბოტ. თავშავა. მისგან აყენებენ ჩაის. მისი ნაყენი კარგია გულისთვის.

შავბიჭებთან — ვაჟკაცურ, მხნე, გამბედავ, უშიშარ, მეომარ, გულად და ყველაფრით საიმედოდ შემკულ ბრგე ბიჭებთან.

შავე — შევედი. „გუში მეზობელთან შავე და ავიძრახეთ“.

შაველა — ბნელი, ჩაშავებული (ქველი).

შავემაგიარე — შეკვადრე, სამაგიერო ვუბასუხე.

შავეთ-ი — საიქიო.

შავთოლ-წარბა-ი — შავ თვალ-წარბა.

შავთოლე — გავთვალე (თვალის ცემაზეა ლაპარაკი).

შავიდისკე — შევიდოდა ხოლმე.

შავივალა — ვალად დავიდო, ვალად დამრჩეს.

შავი საკეცისაო — წყევლაა: საკაცეთი მკვდარსამც მოგიტანენო.

შავიწყავ — ქსოვას დავიწყებ. „ღღეს წინდას შავიწყავ“.

შავი ხილ-ი, შავხილა-ი — ბოტ. მოცვი.

შავის ბედისაო — წყევლაა: ბედი შავად — სიკვდილად გექცესო.

შავის გურიგუინისაო — წყევლაა: გვირგვინი სიკვდილადამც შეგეცვლებათ, ანუ გვირგვინი სიკვდილად გექცესო.

შავის დავლათისაო — წყევლაა:

დოვლათი (დოვლათი აქ ნაგულისხმევია ისევე როგორც ბელი და არა ქონება) გექცეს შავად, ე. ი. უკულმა დატრიალდეს შენი დოვლათიო.

შავის დღისათჳი — გაჭირვებული დღისათვის — მომენტისათვის, გაჭირვების ჟამისათვის.

შავის იღბლისაო — წყევლაა: იღბალი უკულმა — შავად გექცესო, ანუ იღბალი სიკვდილად გექცესო.

შავის მგზავრობისაო — წყევლაა: მგზავრობა შავად გექცესო, ანუ სიკვდილად გადაგექცეს მგზავრობაო.

შავის ნაჭრით გადამბულნი — მისხის მისხი, ყვავი ჩხიკვის მამიდა. „ეგენი რაილა ნათესავებია, შავის ნაჭრით გადამბულნია!“

შავნაყრდები — საუზმემდე ან ვანშამდე ცოტა რამეს რომ შეჭამს ადამიანი.

შავრჩინე — შევმღერე.

შავღლაპარაკდით — შელაპარაკება, შეკამათება, შეკამათლით.

შავშუალამეთ — გვიან ღამე, შუალამისას.

შავხყრიყავ — შევყროდი, შევხვედროდი.

შავჭყრით — შევყრით, შეყრა. გადატ. პირუტყვის შედენა-შერეკვა ბოსელში, გომურში.

შაზმევა — წყენა, შეზარება, შეჯავრება (დიალექტ.).

შათაბუნება — ადამიანთა ურთიერთ შეწყობა.

შათოლვა (შათოლავს, შათოლება, შათოლილი) — გათვალვა, თვალის ცემა, ავი თვალით შეხედვა. „საქონელი თუ შათოლილი იქნებოდა, შაულოცავდითკე“.

შათოქება (შათოქებს, შათოქდება, შათოქებული) — შეშინება. „აღმებჩი ცხენი შამითოქდა“.

შათქმა — ღმერთს რომ შეუთქვამს საკლავს ან რაიმე შესაწირავს ადამიანი. გადატ. შერქმევა. „ჩემს მეზობელს ზედმეტი სახელი შათქმეს“.

შათქონთქორება — განგაშის მაგვარი ახმაურება, აურზაურიანი ლაპარაკი, ალიაქოთი, საზოგადოებაში აღრევანი.

შაიზმევ-ს, შაიზნევ-ს — იწყენს, გაჯავრდება.

შაითხრა — იდარდა, დარდობს, დარდს მისცა თავი (სახლიდან გარეთ აღარ გამოდის).

შაითხრობ-ს — შეიცხადებს, შეშფოთდება, გაოცდება. „ჭვეჩი კარგის ყმის სიკუდილი ძრიალ შაითხრეს“.

შაიკენჭება — გადატ. ხორცს შეიბამს, შესუქდება, ღუმას გაიკეთებს. „ეს ბატკანი გამჭდარი იყო და ეხლა კი კარგა შაიკენჭა“.

შაიკუთე-ს — შეიჩვევს, შეიგუებს. „ბიძამ შაიკუთეთა ქალაი და სულ იმასთანაა“.

შისაურა — გაიგო, შეისმინა, გამოერკვა.

შიფახა — შეიმაგრა, ძნელად ასატანი ბავშვის დატოვება და მოვლა.

შიქაქანა — შეისვენა.

შიქაქანეს — შეისვენეს.

შიქს — შექქმნის.

შიშალა — შეიშალა, გაგიჟდა, კუთზე შეირყა.

შიძრა — შეინძრა. „მიწა შიძრა“.

შიკმუნა — შეიკმუნა.

შიხტეწნება — შიხვეწნება, მიიღება, შეიხიზნება, ეწვევა, შეფარება შეიძლება. „ნეტა არ შიხვეწნება ძმისა მამკლავი დისასა?“ („შიოლა ღუღუშაური“).

შაკამარება (შაკამარებს, შაკამარებულო) — აკვანს კამარის (ნ.) გადაფარება, შემოვლება.

შაკანდება — კანი გაუმაგრდება, გამოცხვება. „იმ ქადას დიდ ღომელჩი შაასტენდეს, გადმავლებდეს ცეცხლსა, რო შაკანებულიყო“.

შაკენჭილი — ხორცშესხმული, მსუქანი, ღუმიანი. გადატ. იტყვიან სრულ, მსუქან ადამიანზეც.

შაკმაზვა — შეკაზმვა, მორთვა, გამოწყობა პატარძლის. გადატ. ცხენის შეკაზმვა უნაგირით. გადატ. ვინმე პიროვნებისადმი შეურაცხოფის მიყენება.

შაკმაზული — შეკაზმული ცხენი. გადატ. შეკაზმული პატარძალი საპატარძლო ტანსაცმელში.

შაკონა — შეკრვა, შეკონვა. გადატ. შებოჭა. „ტყეჩი ვიყავ, ერთი კონა ფიჩხი შავკონე, ავიკიდე და წამოვე“.

შაკონილი — შეკრული (ძნა, ფიჩხი და მისთ.).

შაკოწიწება — ნ. კოწიწი. გადატ. დამსხვრეული ქურჭლის აღდგენა.

შაკრთა — შეკრთა.

შაკრუობა — შეხვევა, ჭრილობის შეკვრა.

შაკუთილი — შეჩვეული, შეგუებული. „ეს ბალლი ძრიალ შაკუთილია ჩემთან, უჩემოდ ვეღარ სძლებს“.

შაკულევა — მილოცვა საახალწლოდ, მიკვლევა, შეკვლედ მისვლა ახალწელს.

შაკუნჭვა — ყველის შეწურვა, ყველის ამოყვანა.

შაკურა მოღალატისა — თემის ადათ-ჩვეულებათა დამრღვევის დაწყველის ცერემონიალი.

შაკურენცა (შაკურენცს, შაკურენცება, შაკურენცილი) — ზერელედ შეჭრა, შეკვეცა თმისა, ფრჩხილისა, ბალახისა. „თმა შაკურენცილი ქალი წინავ ჩტენჩი არ შაიძლებოდა“.

შაკურთხება — შეგინება.

შალარ-ი — ბალახია, — ლაშქარა.

შალდაყ-ი — შამბი, მალალი ბალახი.

შაქთაი-ქალთაი — უცხო ენაზე დამახინჯებულად ლაპარაკის აღმნიშვნელი გამოთქმა.

შამაყუედრებ-ს — აუგს ეტყვის; უსაყვედურებს; წარსულს ცუდად გაუნსენებს. „იმ კაცთან გამიკდა ჩსუბი და იმან შამაყუედრა, ცხუბებიც შამაგაყუედრებენო“.

შამააწნა — შემოაწნა, გააწნა, გაართყა.

შამააჭყერ-ს — შემოაჭყეტს; დაუბრიალებს თვალებს. „კიკიმ შამააჭყირა თოლები“.

შამააჯდენ-ს — შემოსვამს; შემოიყვანს. „შამააჯდინე ეს ბალლი სასწოროზე, მაინტერესებს მაგის წონა“.

შამად-ი — შემოდი, შემობრძანდი, მოდი.

შამადენა — მოვლა, ყურადღება. „მთელი დღე ქმარ-შვილის შამადენაჩი ვარ“; „ხიზნის შამადენამ დამალა“.

შამაიკოლთავ-ს — შემოიკეცავს, ამოიკალთავებს. „შამაიკოლთა და წყალჩი ისრი გაურია“.

შამაიჭდევა — შემოიჭრება, შემოაღწევს. „თბილისჩი შამაჭდე-

ულიყო აღამახმადხანის ჯარი“.

შამაიჭედა — შემოვიდა, იტყვიან ნისლზე, ქუთიაღმაზე.

შამაიხოწნებ-ს — შეიხიზნებს, მიიღებს, შეიფარებს. „შამოდი, შამოგიხოწნებთ, სულს მოგიკსენებთ ძმისასა“ (შიოლა ღუღუშაური“).

შამაკაჩულ-ი — შემოკეცილი, ამოკარწახებული (შდრ. კაჩები). „ცხელი წუნენი შამაკაჩულ ტიტუნელ წუწვებზე გედევსა“.

შამაკერტვა — შემოხვევა. „ტარავალი შამაიკერტა“ (ო. ქაჯ.).

შამაკოლთილ-ი — შემოკალთავებული, აკაპიწებული, ჩოხის კალთებ აწეული.

შამაკორთვა — შემოკალთავება, აკაპიწება.

შამაკრულა-ი — ნამცხვარია: კარტოფილისა და ყველის ნარევის პურის ცომის თხელ კანს შემოაკრავენ და გამოაცხობენ. გაადნობენ ერბოს და შიგ ჩაიწებენ. „ხაბიზინები და შამაკრულები ბევრი გუქონდა“.

შამაკურენცილი — შემოკრეცილი, შემოკვეცილი. „ქალს სიმგურიგლივ შამაკურენცილი თმა ჰქონდა“.

შამამაწიეს — მაჩუქეს. „ჯორწილჩი ცხორი შამამაწიეს“.

შამამგლისფერებულ-ი — ბინდ-ბუნდი. „შამამგლისფერებულ იყო, ცხორი ვეღარ გავრეკე“.

შამამყევ — შემომყევი, გამყევი.

შამამჩიოდეს — შემომჩივლებდნენ ხოლმე.

შამამჟალ-ი, შამომავალი — რელიგ. დაუქმება (ხელსაქმის ან სამუშაოსთვის ხელის შეშვება). დამდეგი უქმის წინა საღამო.

შამამწყრალ-ი — დამღურებული, შემომწყრალი.

შამანერცხება — შეხეთქება. ვინმეს ან რამის კედელს შემოკრვა. „გაბრაზებულმა გავიტანე ერთი ბალონი არაყი და კედელს შამოვანერცხე“.

შამასტენილი — შემოსმული, შემომჭადრი. „ცოლი უკენ შამასტენილი ჰყავ ცხენზე“.

შამასძახოდა — მღეროდა, იმღერდა, სიმღერას ამბობდა. გადატ. საყვედურობდა, საყვედურს იძლეოდა, ლანძღავდა, შეურაცხყოფას აყენებდა.

შამაუზრახავ-ს, შამაუძრახავ-ს — ეტყვის, შემოსძახებს. „ღილაზე შამაუძრახებს გიჟი ბაღლსა და ერთად წავლენ ხილობა“.

შამაყორღვნა (შამაყორღნი-ს) — შემოღობვა, შემოფარგვლა, ნაჩქარევად ქვის ღობის აშენება.

შამაწიპწვა (შამაწიპწავს, შამაიწიპწება, შამაწიპწული) — ნაპირების მომრგვალება, თავმოყრა, გაბრტყელებული სახინკლე, სახა-

კაბურე ცომის თავის მოკვრა. „გავხტევეთკე თხელს ცომჩი, მწოლი იქნება, ყველი, კარტოხაი, შამავსწიპწავთ პირებს, მანაყარს მოვაძრობთ“.

შამაწუთხილ-ი — ტანზე ვიწროდ შემოხვეული ტანსაცმელი. „შამაწუთხილი კაბა ეცო“.

შამახტა — შეხვდა.

შამახტე — შემოხვედი, მოხვედი.

შამახუხუნება — ჯგუფურად შემოსვლა. უბატივც. მიმართვით, იტყვიან იმ შემთხვევაში, როცა მათი შემოსვლა არ ესიამოვნებათ.

შამა-ჰ-გავი-ს — პირში შესცქერის, გამოსთხოვს, შურით, ნდომით უყურებს. „ლუკმა პირჩიგათ გამვარდა, ვინდაც შამამჟავის“; ძვ. ცრურწმ. შესტირის. ჩხავილით შესთხოვს. „საჰმელი ჯელჩიგათ გამვარდა, ვინდაც შამამჟავის, ღმერთმა შაიწყალას“.

შამბი, შამბე არაყი — შემბმეული არაყი, მაგარი არაყი, რომელიც მოეკიდება, შეათრობს. „თავთავაი (წინწანაქარი) იფრო შამბი არაყია“.

შამბახურა-ი — ჯაჭვისებური ნაქსოვი ზოლია, რომელიც წინდის ყელის დასაწყისიდან დამთავრებამდე გრძელდება.

შამგულავ-ი — შემგულელებელი, ამომჩემებელი, დამაზიანებელი.

„მზემ დააღდა მზისა შუქითა შენი შამთოლავი, შენი შამგულავი“ (შელოცვა. აჩხოტი).

შამღუღლევა (შაამღუღლევს) — შეჯახებით, ხმაურით შენგრევა. „შაამღუღლეის ციხის კარი“, „გულ-მკერდი შაუშამღუღლევა“.

შამიბრალეთ — შემიცოდეთ.

შამინდუი — შემინდე, მაპატე.

შამიყვალეი — შემიყოლეი, გამართე, გამამხიარულე.

შამკმარი — კომლშესული, შებოლილი, შემშრალი, აპკაკეთებული რამ.

შამოვზძახე — შევმღერე, სიმღერა წამოვიწყე.

შამშე — შემოვედი, მოვედი.

შანა — შენალოცი რამ, უმთავრესად ყელზე შებმული (ა. ყაზბ. II, შ. did.)

შანახული კაცი — 1. შენახული კაცი, სიბერეშეუბარებელი, ჯერ კიდევ კარგ ჯანზე მყოფი. 2. თადარიგიანი, შემონახული, ყველაფერი რომ თავის რიგზე აქვს.

შანერცხება — შესკლომა, მიხეთქება, შეჯახება.

შარე-შარე — იშვიათად, ხანგამოშვებით; დროდადრო, გვიან. „სასიძოდ მისულის და სასიძოდ ყოფნის დროსა დანიშნული ვაჟი ზოგჯერ თუეობითაც იყუისკე სიმამრის

ოჯახნი, მაგრამ საცოლეს შარე-შარე ხუდებოდის“.

შარევა (შარევეს, შაირევა, შარეული) — 1. შერევა, გარევა, გაერთიანება. „ცხორი ერთად შავრეთ“ 2. მარხვის გატეხა, შეცოდება, სახსნილოს ჭამა. „კორცი შაირია“. 3. გადატ. გაბინძურება — სამარხვო ჭურჭლის სახსნილოსთვის ხმარება. „შარეულია თოლივით გასამთხილებელი ჭურჭელი“; „ეგ ჯამი შარეულია, ერბოიანი იყო“. 4. მოშლა, დაბლაგვება, გაფუჭება (იარაღისა, ხელსაწყოსი). „ცელს შარეული აქუ პირი, ველარ სქრის“.

შარიშარამათი — შარიანი კაცი.

შარტვა — გამონასკვა. აქედან, დაშარტული — დანოსკილი (ო. ქაჯ.).

შარშანის — შარშან.

შარცხო — შერცხვა.

შარხინება — შემღერება. „კარგ ხასიათზე ვარ და ეხლა შარხინება მწადიან“.

შასანდობარი — შესანდობარი, მიცვალებულის სულის სახსენებლად დალეული სასმელი (ღვინო ან არაყი). თამადა სასმისს აავსებდა, თავს გადაუქცევდა, პურზე ერთ-ორ წვეთს დაასხამდა და იტყოდა: „მავანი და მავანი“ აცხონოს (შაიწყალოს) ღმერთმაო და დალევადა სასმელს. ასე მოიქცეოდნენ სხვებიც.

შასაურება (შაასაურებს) — შესემენა, შეგონება, მიხვედრა, მიახვედრებს.

შასდევ — შესდექ, გაჩერდი, შეჩერდი. „შასდევ ხევისბერო, გუგუაი მართალია!“

შასილაგება — ტყავის ჩაყრა 4-5-დღით სილაგში — ხათისა და ხურხაის ნარევში — გამაგრებისა და ბალნის გაცვენის მიზნით.

შასოგობული — ნოტიო. „შასოგობული სარეცხია“.

შასცქირე — შეხედე. „შასცქირე ძროხას, ვბო რო არ მაიგა“; „შასცქირე ერთი კესოსა, როგორ კარგა ჩაცმული მიდის“.

შასხდენა — ღომელში პურების შეწყობა გამოსაცხობად.

შატი — კილო, ქრილი, ყაითნის ან სირმის მარყუჟი ტანსაცმელზე ღილის (ნ. ყუმბილაი) წამოსაცმელად. „შასაკრაფი იყო სარტყელზედაით გულისპირამდი ღილით და შატით“.

შატირებას არის — ტირილს აპირებს.

შატაბუტა-ი — არადარბაისელი, ცუნდრუჟი ადამიანი.

შატოტება (შატოტდება) — ყალზე შედგომა, შეტოტინება. „ურემში შამბული ცხენი შემოტოტდა“; „ძალი მკერდზე შასტოტდა“.

შატყი — წყალთოვა (შდრ. ყაბყი). „რაის თოვლია, — შატყია, მზე დახკრავს და გაქურება“.

შატყაპუნება — შეტყაპუნება. გადატ. ნათხოვარი ნივთის შენარჩუნება, რომ აღარ დაუბრუნებს პატრონს.

შაუგავ — შნო აქვს, უნარი აქვს, შეუძლია, მარიფათი აქვს, მცოდნეა, ამისი უნარი შესწევს და აკეთებს.

შაუდგება-ა — შეეყრება, შეექნება; დაედევნება. „მამრე შაუდგა იმათ ხორელი“.

შაუთქომ-ს — ძვ. ცრურწმ. დაპირდება, აღუთქვამს. „ავადმყოფობის მიზეზის გამოსარკვევად ან გამოსაჯანმრთელებლად ხატს შესაწირავს შეუთქომდეს, დანიშნულ დროზე (დღეობაზე) ფეხშიშველი მივიდოდეს და მიიტანდეს“.

შაუკივლე — შევძახე, დავუძახე. „მეზობელს შაუკივლე, ყანაჩი წავიდეთ მეთქი“.

შაურაწყობა — შეურაცხყოფა.

შაუფერებს-ს — 1. მის შესაფერისს, საკადრისს, სამაგიეროს ეტყვის; შეაგინებს. 2. ხელს შეუწყობს, მოუვლის. „ძროხას ვერ შაუფერე და ხეირიანად არ იწუელედა“.

შაულოლებ-ს — ლაპარაკში სიტყვას შეუბრუნებს, სამაგიეროს

ეტყვის, კამათში აპყვება უპატივ-
ცემულოდ. „სიტყო შაულოლა“.

შაუყორღებათკე — შეუყვარ-
ღებათ ხოლმე. „ბატარას ბალღებს,
ვინც შეეფერება, ის შაუყორღე-
ბათკე“.

შაუძრახე — დაუძახე.

შაუძრახავ-ს — შესძახებს, და-
უძახებს, შეეხმიანება.

შაფერებული, შაფერილი თი-
ვა — გამოუმშრალად აგებული შე-
ხურებული თივა.

შაფხრუწვა (შაფხრუწავს, შა-
ფხრუწება, შაფხრუწილი) — ნაო-
ჭებად შეყრა, დაჭმუჭვნა — ამო-
ბურცვა.

შაქიან-ი — ჩამკვრივებულ ღუ-
მიანი ცხვარი, შემოხრილი კუღის
რიკით და ტიტველი გადაშლილი
ღუმით.

შაქცევა (შააქცევს, შაიქცევა,
შაქცეული) — 1. შებრუნება, ავაღ-
მყოფობის განმეორება. „აქამდე კი
კარგა იყო და ახლანის ისრიე შააქ-
ცია“. 2. შეგონება, შესმენა. „შენ
უთხარ, თორო მე მაგას ვერას შა-
ვაქცევ; ბევრი ველაპარაკე, მაგრამ
ვერა შავაქციე რა!“ 3. შედგომა და-
წყება, დაპირება. „ე უბედურის
დღისა, გუში ორჯელ შეექცა სუ-
ლის დაღევასა“.

შაღრიგდა — შეურიგდა. „მე-
ზობელი ქალი ქმარს შაღრიგდა“.

შაყელტეხილ-ი — გაჭირვებუ-

ლი, ღარიბი, უქონელი, ჩავარდნი-
ლი ოჯახი. „აღარა აქუთ რა, შა-
ყელტეხილებილა არიან ესენიცა“.

შაყრა — შეყრა, შეხვედრა.

შაყრილ-ი — თვალ-ტანადი,
ბრვედ მოსული, მკვრივად შეკრუ-
ლი, კარგი აღნაგობის ადამიანი.
„მკუთრივად შაყრილი კაცია; მთასა-
ვით შაყრილია“.

შაყრილიყუნეს — შეყრილიყ-
ვნენ.

შაყუყება (შააყუყებს, შაყუყ-
ღება, შაყუყებული) — შეთბობა.
„დააცალე, ბატარად შაყუყდეს
წყალი“.

შაშალ-ი — შაშარი, ნესტარი.
„შაშალს დახკრავდეს და გამოუ-
შობდეს სისხლსა“. სისხლის გამო-
საშვები — საღენი ქირურგიული
(ექიმბაშების) იარაღი, რომელიც
პატარა ჩაქუჩის მაგვარია და ცალი
პირი ბასრად გაღესილია (ნ. საბა
— შაშარი).

შაშინებულ-ი — შეშინებული,
შეძრწუნებული.

შაშინელი-ი — საშინელი, საზა-
რელი, შემაძრწუნებელი.

შაშლილ-ი — გიყი, არანორმა-
ლური ადამიანი.

შაშჩხავლა — შესჩხავლა, შე-
პყვირა.

შაშჩხუტერ-ს — შეასობს,
უჩხველტს, შეარკობს. „კედელჩი
პალო შავშჩხუტერე“; „ნაცარქექიამ

დღეს სადგისი „შაშხუტირა“.

შაჩალე — იხ. საჩალე

შაჩუნება (შაიჩუნებს, შახუნდება, შაჩუნებელი) — ამოჩემება, შეძლება. „ცხორმა ბატკანი შაიჩუნენა“; „პეპეროზი შამჩუნენა“.

შაჩუნება — შეჩვენება.

შაჩუნული-ი — შეჩვეული.

შახონთილ-ი — ცუდად შეკერილი ტანსაცმელი, ფეხსაცმელი, ტან-ფეხზე უშნოდ მომდგარი.

შახრეკა — შეჩუხებულობა, მუგუზლების შეტოვება, მაშით მიწევ-მოწევა ცეცხლის გასაჩაღებლად.

შაცუივდეს — შეცვივდნენ, შევარდნენ, შეიჭრნენ, უცბად ჯგუფურად შევიდნენ. „ქურდები მალაზიანი შაცუივდეს“.

შაცუივნილი — გაჭირვებული: დაცვენილი; დავრდომილი. „ძრიალ შაცუივნილი ოჯახია“; „შაცუივნილებია, რასღა ვალს გადაგივდიან ეგენი!“

შაცულა — შეცვლა. „მეზობელს ცული ვათხოვე და იმან კი შამიცვალა“.

შაძლებული-ი — შემძლე, ღონიერი, ჯანიანი. გადატ. მდიდარი.

შა-ს-ძრახავ-ს — შესძახებს, ეტყვის. „გივარჯის შავსძრახე — გძინია?“ სმურს შავსძრახავს — სა-

დღეგრძელოს ეტყვის. სიმღერას შავსძრახავს — სიმღერას წამოიწყებს. „ერთად შავსძრახათ, ცალ-ცალკე ნუ ვიმღერებთ!“

შაწევნა — შეწევნა, დახმარება.

შაწკუბება — შავსკუბება, რაიმეზე შეჯდომა. „რას შავსკუბებულხარ მაგ ღობეზე“.

შაწკლეტა — შეწყვეტა. „დილას კრანზე წყალი შავსკლეტა“.

შაწურვა — იხ. ყველის შაწურვა.

შეჭამადი — შეჭამადი, რაიმე წვნიანი საჭმელი.

შეჭამე — შეჭამე. „აიღე, რაიმე შეჭმელი შეჭამე“.

შეჭმელა-ი (← საჭმელა) — ბოტ. ალბური ზონის ბალახია, სამეურას წააგავს. მტკაველისოდნა იზრდება, მხალადაც იყენებენ.

შეჭმო — საჭმო, საჭმელი.

შეჭროლდება-ა — თოვლი გადნება და ადგილ-ადგილ მიწა გამოჩნდება. „როცა დათბა, მთების კალთები შეჭროლდა“.

შახეული-ი — არაპროპორციული ტანადობის ადამიანი: ზედატანი მოკლე აქვს, ფეხები — გრძელი ან პირიქით. „სონიის ქმარი არ შემეწონა, ნამდული შახეულია!“

შახიბლვა (შახიბლავს, შახიბლებს, შახიბლული) — მოჯადოება, თვალის ცემა, დათარსვა. „შავიხიბ-

ლე, თუ რაი მამივიდა, ვეღარც რაი საქმე ვერ მიმდის კარგა!" „შახუშე, ბაღლი არ შახიბლა“.

შახმეკილ-ი — შემოხრილი, აფშეკილი, წვერაწეული. „შახმეკილი ჩაქმანი ეცო“ (ნ. ცხტირშახმეკილი).

შახრი-ს — გაასწორებს. კოჭაობის დროს კოჭებს არასწორი მდგომარეობის გამო ხელახლა ჰყრიან. „სახარია, კელახლა შეახარათ კოჭი“.

შახშედრიყო — შეხვედროდა.

შახშევა — შეხვევა.

შახშეული — შეხვეული.

შახშეწება — შევედრება ღმერთისადმი.

შახუშება (შახუშებს, შახუშებული) — ძვ. ცრურწმ. შეფუროთხება გათვალვის წინააღმდეგ. „ვისაც ავი თოლი აქჷ, უნდა შახუშა, თორო თოლს შახუშედრებს“.

შაჯდომა (შაჯდება, შამჯდარი) — 1. ასვლა. „შაჯდომით კარგა შავკე ბანზე და ჩამაჯდომით კი მძლივ ჩამოვკე“. გადატ. შეწყობა, შეგუება, შეხმატკილება. „რძალ-დედამთილი შამჯდრები არიან ერთურთი“. „მეზობლები კარგა შაჰჯდეს ერთურთსა“.

შაჯერდა — შეჩერდა, გაჩერდა. შიშით გამოწვეული უცებ გაჩერება.

შაჯუთვა — (შეხუთა), შეხუთ-

ვა, შარდის შეკავება.

შაჯუნჩვა — სქლად, თბილად ჩაცმა-დახურვა (ო. ქაჯ.).

შაჯუნჩილ-ი — სქლად, მკიდროდ, თბილად ჩაცმულ-დახურული ადამიანი. „შასკტირელა, როგორ შაჯუნჩილია, მძლივლა არ იძრება!“

შაჯურება — შეხურება, ბალნის ცვენა ანთებისა თუ დიდი სიცხის გამო. ტყავს შიგნიდან კირწყალს წაუსვამენ, დაკეცავენ და შეახურებენ ბალნის გასაცლელად.

შაჯურებულ-ი — შეხურებულ-ი, გახურებული. გადატ. სისველის, სინოტივის შედეგად მარცვლეულის ან ფქვილის შეხურება-წახდენას ნიშნავს. გადატ. სველად შეხვეული გაუმრობი ტყავის შეხურება-წახდენა. გადატ. ნოტიო თივის ზვინად აგებისას, თივის შეხურება-წახდენა.

შაჯავრებლად — საჯავრებლად, გასაბრაზებლად, გულის მოსაყვანად, ნერვების ასაშლელად. „თქუნ სულ ჩემს შაჯავრებლად ხართ აღეგილები“.

შაჯალაბო, საჯალაბო — საჯალაბოს უწოდებდნენ ოჯახისათვის სპეციალურად დანიავებულ-გარჩეულს და გამხმარ მარცვლეულს (სიმინდს, ხორბალს, ქერს, ჰვავს და მისთ), რომელიც ოჯახის საჭიროებისათვის უნდა დაეჭვა. ასეთ საფქვავს აგრეთვე უწოდებდნენ

ჯერსაც. ე. ი. რასაც ერთჯერად — ერთხელ დაქვავდნენ.

შაჭვეთ — ცხენებზე ამხედროდით.

შაჯღონთვა — უშნოდ შეკერვა, შახონთვა. „მეჩქარებოდა და მე თვითონ შავჯღონთე შარვალი, სამუშაოზე ვიცომე“.

შაჰგმე-ს — დასძრახეს.

შაჰკივლა — შეჰყვირა, დაიყვირა.

შაჰკითხა — შეეკითხა.

შაჰკრავდა — შეკრავდა (კონას შეკრავდა). გადატ. თოვლისაგან გზის შეკრვა. „წუხელ თოვლი მოვიდა და პერევალზე გზას შაჰკრავდა!“

შე — ღვომის თვალი, ღგიმი (ღიალექტ.).

შე ბაითალმანო — შე უპატრონო.

შებილ-ი — წვრილად დამტვრეული ქვა გზაზე დასაყრელად.

შეეგმარა — შესცოდა. შჭულიერების გმობა.

შეეთქო — შეეთქვა, შეერქვა.

შეემბება — შეებმება. ტკივილი გულს შეემბება. გადატ. ვინმეს ვინმესთან შებმა-შებრძოლება ანუ კიდილი. გადატ. მუშა საქონლის ურემში ან უღელში შებმა.

შეემთხო — შეემთხვა.

შეენერცხა — შეეჩახა, შეასცა, შეაწყდა.

შეერთა — შეერთო, ეთხოვა (იგულისხმება ცოლის შერთვა).

შეერია — შევარდა, შეიქრა.

შეესწუერ — შეესწარი.

შეეტყობა — ეტყობა.

შეეტყობინათ — ეცნობათ, გადაეცათ, გაეგებინათ.

შეეწაწება — მიწვდომას ეცდება. „რასაც ვერ მისწულები, ნუ შეეწაწებო“.

შელ-ი — ქვაში ჩამქდარი სხვა ჯიმის კენჭები მუწუყებივით; ზოლი. „ადრეილად დასაჭრელი ქვაა, სიგრძეზე შელი და შელი გასდევს“.

შელიან-ი — შელის მქონე, დაწინწკლული. „შელიანი ქვაა, წისქუილად არ ივარგებს“.

შემებრალა — შემეცოდა.

შემემეყარა — შემომეყარა. აქ ნაგულისხმევია გულის შემოყრა, გულის წასვლა. გადატ. რაიმეს (მტვრის, სილის, მიწის) შეყრა — შეპნევა. გადატ. შემხვდა, შემეყარა, შემომხვდა, დამხვდა.

შენა? — შენ ხარ? ვისიმეს გამოცნობა — შეცნობის დამადასტურებელი კითხვა.

შენაი კირაიმე — შენი კირიმე.

შენგამეტი — შენს მეტი. „შენგამეტი არცვინ არ მინდა ცოლადა“.

შენთუი — შენთვის. „შენთუი კარგი მინდა“.

შენი საფერი — შენი მსგავსი.

შენმა ჯანსალობამა — ჩართული სიტყვაა — ფიცის ფორმა. „მართალს გეუბნები, შენმა ჯანსალობამა!“

შენობ-ს — ნაშენობს. „ეს ორმოცი ცხორი შენობს მობაღდავენე წყემსის სასარგებლოდა“.

შენსობას — შენს იქ ყოფნისას.

შენს საფრი — შენს მსგავსად.

შენში-ი — შინში, დეიდაშილი.

შენ — ჩუენი, იმას — ცხონება — მის მოსვლამდე არაფერი გეტყინა. ძვ. ცრურწმ. მიცვალებულის ხსენებაზე რომ ვისმე ცხვირს დააცემინებს, სამჯერ ხელს დაარტყამენ, ყურში ხელს წაავლებენ და ეტყვიან „შენ — ჩუენი, იმას — ცხონება“.

შე-სავარცხალ-ი — საქსოვი იარაღი ფარდაგის ქსოვისას.

შვილ-ი — ვაჟიშვილი (შდრ. ბაღლი). „ერთი შვილი მყავ და ორი ქალი“.

შვილთუკენა-ი — ანატ. მომყოლი, ბავშვის ბუდე, დაბადების შემდეგ რაც მოსდევს (სინ. ყმაწუილთუკენაი).

შიბ-ი — წყლის ტალღისაგან ერთად მიყრილი ქვის გროვა. „იმ კვიჩი სულ შიბი და შიბი ქვაა“.

შიგათ სახლ-ი — ძველებური

მოხეური სახლის ერთ-ერთი ოთახი.

შიგამასავალ-ი — შიგნეული — გულ-ღვიძლი, ნაწლავები, ფაშვი და კუჭი. „რო გამჭკრი დაკლულ ცხორსა, პირველად დაჩნდება შიგამასავალი — ფაშ-ფუში, ნაწლავები, ჯიგარი“; „შიგამასავლისგა ჯორცოვენებს ვაკეთებთკე“.

შიგრნეულა-ი — არეულობა, აღიაქოთი, აყალ-მაყალი, ჩხუბი. „ქორწილჩი არ უნდა დათურენ და შიგრნეულაი არ დააყენან“.

შიმშიმ-ი — ქომინი, სიმსუქნისაგან ძლივს-ძლივობით სუნთქვა. „ზოგი დადის შიმშიმითა, ზოგი კუდება შიმშილითა“ (ხალხ.).

შინა — სახლი, ოჯახი. „ბაღლო, შინ წადი ვერ ხედავ, დაღამდა“.

შინათვე — სახლიდანვე, ოჯახიდანვე.

შინათით — შინიდან, ოჯახიდან, მახლობლებიდან, ნათესაობიდან.

შინაურმა — ახლობელმა, მოკეთემ, ნათესავმა, ოჯახის წევრმა.

შინდაბეხებულ-ი — შინაბერა, შინ დაბერებული.

შინდავარდნილა-ი — შინაბერა.

შიობა, შიოობა — ძვ. წმინდა შიოს სახელობის ღღესასწაული, ოჯახის ბარაქის მომცემი, იმართებოდა ყველიერში.

შირშა-ი — ბოტ. სარეველა ბალახია ერთგვარი. „ჩირდილის ალაგის თივას შირშაი ურევია, შირშაი ეგეთი ფათოლია, გახსნის გომჩიგა საქონელსა“.

შიღავათ-ი — შეღავათი.

შიშავ-ს — აშინებს; შიში აქვს, ეშინია.

შიშაქ-ი — „ბატკნობიდან გამოსული დედალი ცხვარი“. „უშობელი ცხვარი“. „ასაკმოსული, ჭერედ უშობელი დედალი ცხვარი (ა. ყაზბეგი). ერთი წლიდან პირველი ბატკნის მოგების ჩათვლით (ორი დიდი კბილის ამოსვლის შემდეგ დედალი თოხლი უკვე არის შიშაქი), ამის მერე არის უკვე ცხვარი.“

შიშიშულა-ი — შიშიშარა, მხელალი.

შიში ვიჟადე — შიში ვჰამე.

შიშლიკი — შიშლიგი (თურქულად შიშლაქ) — მწვადი.

შიშობენ — ეშინიათ, შიში აქვთ.

შიშხატ-ი — 1. შესაშინებელი, ძრწოლის მომგვრელი. „ისრი დამადგა თავს, როგორც შიშხატი“. 2. გაუტეხავი, უშიშარი, წარბშეუხრელი. „შიშხატივით თოლები უყარია“; „შიშხატივით დაადგა თავსა და მაინც წაართო თავისი“; „ამასლა, ამასა, შიშხატს არა ღვაგ!“

შქამ-ი (მრ. შქმები) — 1. სკამი; 2. საქსოვი დაზვის ნაწილი, რო-

მელზეც მოწყობილია ტოლის საქსოვი თუნალა და მქსოველის საქლომი.

შლამაშლოშ-ი — ხმაური. „შლამაშლოშით შქამს — ხმაურით და ჩქარა კამს.“

შლამუნ-ი — თოვლში სიარულისაგან გამოცემული ხმა. „შლამუნის მაისმა; შლამუნის მამლის“.

შლაპკა-ი — მოძვ. რუსიფ. ქუდი — „შლიაპა“, ცილინდრი, საერთოდ, ქუდი ქალის ან მამაკაცის.

შლაშ-ი — გამხდარი.

შლი-ს — ჩაშლის, ვერ გაიტანს კოქს თამაშში. „ვერ გაიტანა, შალა კოქი“.

შოგობრალებენ — შეგვიბრალებენ, შეგვარაობენ.

შოგოგლა — შეგვაროვდა, შეგვაროვდა.

შოგ-ი — ფშუტე, გულფუძვი მარცვალი, განიავების დროს გადაჩენილი, ნაბოლოვარი. „გულფუძვი მარცვლი ზაით მიიყარის, ემაგას შორტი ექნინა, ანდა შოვი“.

შოგნიდა — შოულობდა.

შოინაკ-ი, შოინაგ-ი — ტვირთის ასაკიდებელი საბელი ტყავისა (ლვედი, თასმა). „მაკლულს ნადირს შოინაკით ავიკიდებთვე და ჩამოვიტანთვე მთაჩიგათა“.

შოლტ-ი — დაწნული თასმისა, მიკრულია ხის სატარზე, საქონ-

ლის გასარეკად ხმარობენ. გადატ. საქალამნედ დაჭრილი ტყაეი სიგ-რძივ მთელ გაყოლებაზე ოთხი თი-თის გაშლის სიფართოდ.

შონთხა-ი, შუნთხა-ი — ბოტ. შოთხვი, წვრილნაყოფიანი ბუჩქი, კვრინჩხის მაგვარი, ნაყოფი მომე-ვა-შაბისებრია.

შორა — შორს. „ჩემი ბიძაშვი-ლი შორაა წასული“.

შორიულ-ი — შორებული. „შორიული ნათესავი“. სისხლით დაშორებული ნათესავი.

შორტი-ი — გადარჩევის დროს ცხავის თავზე მონაყარი ფშუტი მარცვლები, კნძვები, სარეველა მცენარეთა თესლები და სხვა. „რო გავაცხავითვე, ცხრილჩი. მძიმე მარცოლი ძირს წავიდისკე, გულ-ფუჭი ზაით მიიყარისკე, ემაგას შორტი ექჷინა“.

შრატელა-ი, შრეტელა-ი — 1. ბოტ. საწურავაი. 2. ცხვრის ცუ-რის ავადმყოფობაა, უსივდება და უიარავდება ჭიქანი.

შრტები — შვრები. „რას შრტები? ეგ კედელი კარგა ააგე“.

შრტია-ი — შვრია. პურეული მცენარეა. ერთ-ერთი მარცვლოვა-ნი კულტურაა.

შრტინავ-ს — ფშვინავს (ხმოვან სუნთქვას ნიშნავს).

შტეტკუირიკე — ცეტი, ზერე-ლე აზროვნების ადამიანი.

შტოკ-ი (CTOR) — ზვინი. „ერთი შტოკზე დგას, ცხტები კი ვაწუდითკე თივას“.

შტუეები — შტოები.

შუაკაც-ი — მაჭანკალი, შუამა-ვალი.

შუაკაცებ-ი — მრ. — შუამაე-ლები, მოციქულები, მაჭანკლები.

შუაკაცობა — მაჭანკლობა.

შუალას წამასულა — შუა დღე მოსულა, მზე შუბის ტარზე ამოსუ-ლა.

შუამოლ-ი — შუამავალი.

შუა მასართავ-ი — უნაგირის ამოსაჭირებელი მოსართავი. იგი ამაგრებს ბალიშს კუნზე და მთელ საკაშმს ცხენის ზურგზე.

შუა სახლ-ი — ძველებური მო-ხეური სამსართულიანი სახლის მე-ორე სართული, საცხოვრებლად განკუთვნილი.

შუაყანა-ი — მიწის იატაკი, სო-ხანე (ხევს. ქაზადარი), ოთახის შუა ადგილი. „ფენკი ჩაუსხლტა და შუ-აყანაზე ბრახანი მაადინა; ზედ შუ-აყანაზე გადაბულიყო მკუდარივი-თა“.

შუაყანაზე — შუა ადგილზე, ცენტრში, ოთახის შუა ადგილს ნიშნავს.

შუბლი გეეშალა — შუბლი გაე-შალა, სხვა რაიმე აზრმა გაუელვა თავში. გადატ. შუბლი გაუტყდა.

„ბალდი ღობეზედით გადმოვარდა და შუბლი გეეშალა“.

შუბლშაჭმეხილები — შუბლშეჭმეხეხილნი, დაღვრემილნი.

შუენიარაი — მშვენიერი, კარგი, ლამაზი, დამშვენებული. „ჩემი დისშვილი შუენიარაი ქალაია“.

შუენიარანი — მშვენირები, საუცხოონი, ლამაზები. „ჩუენმა ძაღლმა შუენიარანი ლეკუები დაყარა“.

შუენივრობა — მშვენივრობა. „შენი შუენივრობის ამბავი გავიგე“ (ითქმის კარგი გავებითაც და ცუდი გავებითაც).

შუენის — შვენის. „ახალგაზრდა ქალს კარგი ჩაცმა-დახურვა შუენის“.

შუვილი — ფრინველთ ფრენის ხმა. გადატ. იტყვიან ყურების შუილზე — ხმაურზე.

შუიდი — შვიდი. „შუიდი რიცხუი კარგა მაქუ დაცდილი“.

შუიდეულ — შვიდმაგი, ნაქურდალის ზღვევინების სახე. „ცხურის მამპარავი ნაქურდალს, მამა-პაპით დაწესებული ადათით, შუიდეულად იჯდიდა“.

შუინდი — 1. მშვილდი. „ძუელი დრო მაში ყოფილა, შუინდი რო შუქედა რქისაო, ეყარა ციხის კარებში ნალეწნი ფრანგული-საო“ (ხალხ. აჩხოტი). 2. ცხვრის საპარსი მაკრატლის ყუა. „მაკრა-

ტელს შუინდი თუ მბილი აქუ, კაი სავპარი გამადგება“. 3. ბოტ. შინდი.

შუინდისარი — მშვილდისარი.

შუინდერწალი — ბოტ. შვინდანწლა.

შუკუნა — 1. პატარა სარკმელი სინათლისა და სუფთა ჰაერის შემოსასვლელად. „წინავ ფანჯრის მაგივრად აკეთებდეს ემასა, შუკუნას ეძახოდეს“. 2. განჯინა, კედელში დატანებული პატარა თაროებიანი კარადა (სინ. წალო, წინეცალი, თახჩა) ჯამ-ჭურჭლის შესანახად. 3. ღრმული, ხვრელი. „საურდულე შუკუნაი“... შუკუნაი იყო ორ ნაირი: 1) დაგმანული და 2) ღია. დაგმანული შუკუნაი კეთდებოდა საცხოვრებელი სახლის შიგნით, ოთახის კედელში, რომელიც წარმოადგენდა პატარა ზომის სათავსოს, სადაც ჯამ-ჭურჭელს ინახავდნენ. ღია შუკუნაი კი ასრულეზდა ფანჯრის, სარკმლის მოვალეობას. ხშირად მოხვევები ღია შუკუნას უწოდებენ სარკმელს.

შუკუმ, **შუქუმ** — იხ. შუკუნაი.

შუნშური (შუნშურებს) — ფშვინვა, უშნოდ სუნთქვა. „სწორ ისუნთქე, ნუ შუნშურებ“.

შურაზე — ზმნს. ჯიბრზე; გასწრებაზე. „ერთმანეთის შურაზე მიდიოდინაკე სამეზაჩი“.

შურთხი — მოზრდილი ფრინველი ქათმისებრთა ოჯახისა, გარეგნობით ინდაურსა ჰგავს, სტვენა იცის, იჭმევა.

შური აუძრა — შური აღუძრა.

შურობ-ს — ესწრაფის, ჩქარობს, ეშურება.

შურს მიაგებ-ს — შურს იძიებს. „დიდ ხანს ნუ დაიგვიანებს, შური მაიგე მტრისაო“.

შულ-ი — ჩხუბი; მტრობა.

შულლობენ — ჩხუბობენ, მტრობენ.

შუშუ — ჩერჩეტივით, გამოთავყვანებული, დაბნეული, შტერივით.

შუშუტებ-ი — 1. ცხვირის ნესტოები. 2. სადღობელის ნახვრეტები.

შჩაგრი-ს — ჩაგრავს, იბრიყვებს. „რაისტჳი შჩაგრი მაგ ბალსა?“

შჩეჩდა — სჩეჩავდა, მატყლის გაჩეჩვა დამუშავების მეორადი პროცესია“.

შჩინთრავდა — მასხარად იგდებდა, დასცინოდა.

შკლინგავ-ს — აზვიადებს.

შკოლ-ი — მსჭვალის, სატყევე-რი. „გჳერდჩი შკოლი მადგება, ისრის წჳერივით გამკრისკე“.

ჩ

ჩააბიჯებ-ს — შეეცილება, შეედავება ცოდნა-გამოცდილებაში, ხელობაში ან პატიოსნებაში აჯობებს. „ტუნთიეთ ესტატეს კი ვერც ვინ ვერ ჩააბიჯებს“.

ჩააგონე-ს — შთააგონეს.

ჩაადენ-ს — აქნევინებს, ჩაადენინებს. არც არას ჩამადენს — არაფერს დამაკლებს, არაფერს მერჩის.

ჩაავლე — ჩაყლაპე ლუკმა.

ჩაათქრობ-ს — გააქრობს, დაკარგავს, გამოლევს. „სად ჩაათქრო ამღუნნი თივა!“

ჩაასაყელოებ-ს — საყელოში ხელს ჩასჭიდებს და დააკავებს, დაიმორჩილებს (მაგ. ჩხუბის დროს). „ერთი ისრი ჩავასაყელოე, რო გელი ველარ გაანძრია“.

ჩაასტინე — ჩადე. „გოდორჩი თივა ჩაასტინე და ძროხას შაუტანე ქოითაჩი“. ჩაასტენ-ს — ჩადებს.

ჩააქივლებ-ს — უცებ, ხმაურით ჩაასხამს ბევრს, ზედმეტ წყალს კერძში, ცხელ წყალში გასანელებლად და მისთ. გადატ. ბევრს, ზედმეტ ფქვილს ჩაყრის პურის მო-

საზელად ვარცლში.

ჩააქუხებ-ს — ჩაყრის, მოათავსებს. „ვინცა მყვანდა, სულ მიწაჩი ჩააქუხა, ამამიწყუთიტა ქირმა“.

ჩააჩხამა — ჩააშხამა. გადატ. დაალევიანა წყალი, ღვინო, არაყი, ლუდი.

ჩააჩხრიალა, ჩააჩხრიალებ-ს — ქვეშაფსიაზე იტყვიან.

ჩააველებ-ს — ჩართავს, ჩაურევს, მიათვლის. „ორი ამხანაგი რო იყო, ერთმა დააშავა და მეორეც რო იმ დამნაშავეს მიაყვალეს, ისიც იმასთან ჩააველესო, ვიტყუით. თქუნენ იჩხუბეთ და მე რა-ისთუი ჩამაველეთ“.

ჩააჯდენ-ს — ჩასვამს. „ნაღრძობი თუ იქნებოდა, ძულებს თავის ადგილზე ჩააჯდენდა“.

ჩაბანდვა — დაწნვა, დახლართვა ქალამნებისა (ბანდულებისა).

ჩაბარგულასა — ქათამს, რომელსაც ბარგივით დასთრევს კვერცხი.

ჩაბარკოლა-ი — ქათამი. (წარსულში ასე ეძახდნენ მოხვევები ქათამს). ამჟამად აღარ ხმარობენ, ქა-

თამს უწოდებენ.

ჩაბასკურა-ი — დაცინვ. დაბალი ტანის ადამიანი. „ჩაბასკურაი, მაგას როგორღა ამჟღერებდნენ“.

ჩაბრუნება (ჩაბრუნდება, ჩაბრუნებული) — ჩაქცევა, გადაბრუნება, სახლკარის დანგრევა ზვავის დაცემით. „ზოვი დეეცა სახლს და მთელი ოჯახი ჩაბრუნდა“. წყევლაა: — „აგრემც ჩაბრუნდებით!“ „შე მოკმურობა ჩაბრუნებულო!“

ჩაბუგეს — დაწვეს.

ჩაბუყდება — ჩაბეირდება. „სიცილით სულ ჩაბუყდა. „ბალლი ტირის, მიხედვით, თორღო ჩაბუყდება“.

ჩაბუჭებუებულ-ი — გადატ. სიმთვრალემორეული. „ეგრე ჩაბუჭებუებული იყო, რომ ძლივღა გაიგა შინ წასტლა“.

ჩაბლუჯა — ხელის ჩავლება. გადატ. ჩაასაყელოვა.

ჩაგება — ჩადგმა, მომზადება საფუარი სითხის, საარაყე ქვაბისა. „მანხუხი ჩავაგე; საარაყე ჭერ არ ჩამიგია“.

ჩაგითქუია — ჩაგითქვამს.

ჩაგიმწყუდია — ჩაგიტანო. „პერანგი შარვალჩი ჩაგიმწყუდია“.

ჩაგიჯლია — ჩაგიყრია. „წვნიან ჯამში პურის ჩაყრას ნიშნავს და ისე ქვამს. ან რძიან ჯამში მჭადის ჩაყრას.“

ჩაგმარება (ჩააგმარებს, ჩაგმარდება, ჩაგმარებული) — ჩაყარა, ჩაწყვეტა; გაკმენდა (ხმისა); გაქრობა. „ჩაიგმარე ჳმა!“ „ჩაიგმარდა პირჩი სული!“ „ჳმა ჩაგმარებული ვიჯე მთელი დღე“.

ჩაგუირილა-ი — დაცინვ. დაბალი და სქლად მოსული ადამიანი.

ჩადარ-მადარა-ი — უძწეო, უმარინფათო, უძლური. „ჩადარ-მადარაი მეგონა და თურმე ხალხჩი კარგი სახელი ხქონია“.

ჩავგორე — ჩავუყვანე. „სიამარს სამარიანობოდ ყოჩი ჩავგორე“.

ჩავგორეთ — ჩავუყვანეთ.

ჩავეს — ჩასვლისას. „ყმაწვილო, არშის ციხესა განა შენფერა ყმა უნდა? — ჩავეს ჩამტანი აბჯრისა, ამამტანელი ცხო უნდა“ (ხალხ.).

ჩავიწებთ ერბოჩი — ამოვაწებთ ერბოში.

ჩავჩალხე — ფანდური დავუკარ.

ჩავცე — ჩავედი. „ორმოჩი ჩავცე კარტონხის ამასალეზადა“.

ჩაზადვა — მაგრად ჩაკეტვა, ჩაჩაზვა; ჩაზადულ-ი — ჩაჩაზული (ო. ქაჯ.).

ჩათოფავ-ს — თოფით ჩახოცავს. „არ გაუშუით ცოტა ხანი და იქავ ჩავთოფე ის ყაჩაღები“.

ჩათლამულ-ი — დანოყვირებული, დასუყული (ცხიმეულის ჭამისას იტყვიან). „ხავიწი ვჭამე და სულ ჩათლამულია ვარ“.

ჩათქრობა — დაკარგვა, გაქრობა. ჩათქრო — დაიკარგა, გაქრა.

ჩათქუირებულ-ი — ჩათქვირებული, ჩასუქებული.

ჩაიღინეს — იმოქმედეს, მოიმოქმედეს, გააკეთეს. „გონჯი საქმე ჩაიღინეთ, თქუენა ჭიჭუები დაგიჯოციათ“.

ჩაიმუტლისკუერა — ჩაიჩოქა.

ჩაინთქა — ჩაიძირა. „თერგჩი ძელი ქალმნები გადავყარე და ჩაინთქა“.

ჩაიონცა — დაწყენარდა, დაშვიდდა. „ბალღი ტიროდა, ეხლა კი ჩაიონცა და დაიძინა“; „ქარმა ჩაიონცა“.

ჩაირბოლა — ჩაირბინა. „ბალღმა კიბეზე ჩაირბოლა“.

ჩაისიცხებით — დაგცხებათ.

ჩაისუენ-ს — ჩაიდებს. „კბილებს ჩავისუენ, თორო უკბილობა ძნელია“; „აიღე ეს ფული და ჭიბეჩი ჩაისუენე“.

ჩაისხუნებ-ა — ჩაიქოლება. „ვინც ავს ქმარს უმუშელას, ის ჩაისხუნებას ქვებითა“.

ჩაიტკბა — პირი ჩაიტკბარუნა.

ჩაიცდი-ს — ჩაიყოლიებს, წაიძლოლებს, წინ გაუშვებს, გაისტუმ-

რებს (იტყვიან სხვების სიკვდილის შემსწრე მოხუცზე). „ეგ ბებერი კიდავ ბევრს ახალგაზრდას ჩაიცდის“.

ჩაიწონ-ს გაბედავს. „ჩახედავს ვეცა ტიალსა, ჩასვლა ვერ ჩაუწონია“.

ჩაკდომა — გაჯდომა (ლაქისა და მისთ.); ლაქა რომ ჩარჩება ქსოვილში და აღარ ამოვა, ამას უწოდებენ ჩაკდომას. „კაბა დემელაქა და აღარ გამოუვიდა, ეგრევე ჩაკუდა“.

ჩაკირკილება — ბუზის მიერ ხორცეულში კვერცხის ჩაყრა, ჩაკვერცხვა.

ჩაკირკილდება — კრკილი, სხმილი დაესევა უმარილო ხორცს, მარილმოუყრელ, დაკლული საქონლის ტყავს. „კორცი ჩავამარილე, თორო ჩაკირკილდებოდა“; „ვბოს ტყავს მარილი მოვყარე და ისრი გავშალე, გაშრეს, თორო კირკილი გაუჩნდება“.

ჩაკლარძვა — მოთუთქვა, მოშუშვა, ცოტათი მოწვა (ო. ქაჯ.).

ჩაკრეფილ-ი — გადატ. ძალღონე გამოლეული, დასუსტებული. „ბიძაი ავადობით ისითი ჩაკრეფილია, რო თოლებში სინათლე გასდის“.

ჩაკუნტალება (ჩაკუნტალდება, ჩაკუნტალებული) — ჩაკუნტება, ჩაცუცქება, ჩაჩოქება. „ჩავკუნტალ-

დი და ისრი ვესროდი თოფსა“.

ჩაკჩაკი — ჭაგჯაგი.

ჩალა-ი, ჩალია — ბოტ. ღეროვანი მცენარეა ტყისა, ხახამასავით ნაყოფი აქვს.

ჩალათივა — ჩალა და თივა ერთიმეორეში არეული.

ჩალის თივა — ჩალის ბულული.

ჩალის ხილაი — ბოტ. მთის სვინტრი

ჩალიეს ერთურთი — დალაღეს ერთიმეორე. „ბალღებმა ჩხუბჩი ჩალიეს ერთურთი“.

ჩალოყრებულ-ი — დამპალი რამ. „ჩალოყრებული ფიცარი“.

ჩალოუნგვა — დასვრა, მოთხუპვანა.

ჩამააწაწებ-ს — ჩამოაწოდებს. „კლღჩი დავსაყნდი და პური თოკით ჩამამაწაწეს“.

ჩამაართუეს — ჩამოართვეს (ხელის ჩამორთმევა). გადატ. რაიმეს ხელიდან ჩამორთმევა პატივისცემის ნიშნად. გადატ. ქონების, ნივთის, პირუტყვის და სხვა რაიმეს ჩამორთმევა ან კონფისკაცია.

ჩამააჯღინე-ს — ჩამოახდინეს, ჩამოსვეს. „ბალღი კრიშაზე ასულიყო და მეზობლებმა ჩამააჯღინეს“.

ჩამაბლარებულ-ი — ცრემლებით ჩამოთხუპნილი სახე. დაუშნო-

ებული, გასაწყლებული. „ამასალა, როგორ ჩამაბლარებული სახენი აქუ!“ გადატ. იტყვიან მოუვლელ, ძველ, ნახევრად მინგრეულ-მონგრეულ სახლზე. გადატ. იტყვიან ძალიან მოხუცებულ ადამიანზე.

ჩამაბლარულ-ი — ჭუჭყიანი, მოუვლელი.

ჩამაბლატებულ-ი — ჩამოფხატული. „ჩამაბლატებული ქული ჰქონდა და ვეღარ ვიცან“.

ჩამაბლღეძილ-ი — დაგლეჯილ-დაფლეთილ ტანისამოსიანი.

ჩამაგალე-ს — გაატარეს, ჩამოლიეს, ჩამოათავეს. „თავისი ცხოვრება კარგა ჩამაგალეს“.

ჩამაგლი-ს — ფიგურ. ჩამოლევს, ჩამოათავეს, გაატარებს. „მთელი დღე უსაქმოდ ჩამავგალე“; „ჩემი სიცოცხლე სულ ქრუფე-ობლობაში ჩამავგალე“.

ჩამაგრაზავ-ს — ჩამოკაწრავს. „კაწაწები ჩამოუსო და სულ ჩამაგრაზა მთელი სახე“.

ჩამადევნება — ჩამომავლობა, მოღგმა, ნათესაობა დედის მხრიდან. კარგის ჩამადევნებისაა.

ჩამაიარა — ჩამოიარა. გადატ. ჩამოვარდა. „სამებაჩიგათ მლოცავებმა ჩამაიარეს“; „ბალღმა ლობეზედით ჩამაიარა“.

ჩამაილა — ჩამოილა. „ჩემმა ქმარმა კრიშაჩიგათ ძუელი თოფი ჩამაილა“.

ჩამაიღურებ-ა — გადატ. ჩამოდნება; ჩამონმება, გახდება. „სანთელივით ჩამაიღორა მთასავით დედაკაცი“.

ჩამაიყვანე სამ — ჩამოიყვანე სადმე-ოდესმე.

ჩამაკერტილ-ი — ჩამოხეული (ტანსაცმელი). „ჩამაკერტილი ტანისამოსი ეცო“.

ჩამაკიდება — ხევში ქორწილის მეორე დღეს იციან. ეს არის ახალგაზრდების გართობა-გამხიარულების ტრადიციული ცერემონიალი. ეზოში, ბოძზე ჩამოაბამენ საბელს, ნეფის ბიძაშვილობას, სათითაოდ დაიჭერენ და საბლით დაჰკიდებენ, დაბლიდან წკეპლით ურტყამენ და ეუბნებიან თუ ამდენ და ამდენ ფულს გადაიხდი, გაგიშვებთო. გადაახდევინებენ ფულს და ჩამოხსნიან. ახლა სხვას დაჰკიდებენ. ნეფესაც დაიჭერენ და ჩამოჰკიდებენ ხოლმე, ნეფეს პატარძალი უხდის ფულს. ქორწილის მეორე დღეს, ე. ი. ჩამაკიდება დღეს, აკეთებენ ქალები ხინკალს. ახალგაზრდა მამაკაცები ჩამოკიდებიდან შეროვილი ფულით ყიდულობენ ხინკლებს. ქალები კი ამ ქორწილის სამახსოვროდ რამეს ყიდულობენ თავისთვის.

ჩამალასტულ-ი — ნ. ჩამარეხტილი.

ჩამამავალ-ი — ჯიშინი, ჯილაგინი, კარგი შთამომავლობისა.

„ჩამამავალი კაცია“.

ჩამამავლობა — მამის ნათესაობა, მოღგმა მამის მხრიდან, ჯიში. „კარგი ჩამამავლობისაა ჩუენი ქალაის საქმრო“.

ჩამამიმცქურია — ჩამომიმცქვრია, ჩამომიყარა მცირე რაოდენობით რამე. (ჯამში ცოტა ფქვილი ან მარცვლეული ჩამიყარა ან მუჭაში ცოტა მზესუმზირა ჩამიყარა).

ჩამამწკრივდეს — ჩამომწკრივდნენ.

ჩამარეხტილ-ი — უშნოდ გამხდარი, დასუსტებული ადამიანი.

ჩამართომა — ჩამორთმევა, მითვისება, მისაკუთრება.

ჩამასთრის — ჩამოათრევს. „მთაჩიგათ ჩამავთარითკე ოროც-დაათი ჰვლეური ერთად შაკონილი“.

ჩამასთხუფავს — ვულგ. ჩამოსვრა, ჩამოთხვრა, გაბინძურება. „ეგ ხე რო ჩამაგითხუფავს, რომელზე ჩამამსულელი ხარ?“ („ბეჟანიანი“, ფხელში).

ჩამასცუთივა — ჩამოცვივდება. „დღეს ქარია და ვაშლის ხეებს ვაშლები ჩამასცუთივა“.

ჩამატილდებ-ა — უბატივც. || ფამილ. ჩამოეთრევა, ჩამოვა.

ჩამაუღგება — 1. ჩამოეშველება, შეენაცვლება, გვერდში ამოუღგება, მიჰხედავს. „ჩამამიღგა და მთაჩი ერთად წავედით; გაჭირვება

რო მადგა, მაგის მეტი არვინ ჩამამიღგა“. 2. ცეკვაში სათამაშოდ გადავა, გამოეთამაშება. „სათამაშოდ ჩამამიღგა“. „აბა, ეხლა შენ ჩამამიღგე!“ 3. გაუჩერდება, გაჩერდება. „რას ჩამაუღგები მაგ კორიკანასა და ელაპარაკები“.

ჩამაღნათებულხარ — გაყვითლებულხარ, გამხდარხარ.

ჩამაცურდეს — დაიწიეს. გადატ. ჩამოსრიალდნენ.

ჩამაწეწე — ჩამოწველე. „მიდილა, ჩემო ქალო, ჩუენი ძროხიაიც ჩამაწეწე“.

ჩამაწუკილ-ი — ჩამოწინწკლული, ჩამოწუწული. „ღუინით ჩამაწუკილი ხალათი ეცო“.

ჩამახავსებულ-ი — გაბეჩავებული, გასაწყლებული, ცუდი პირობების გამო აღრე დაბერებული.

ჩამახვადე-ს — ჩამოხადეს, ჩამოიღეს. „ურმით შეშა მოვიტანეთ და ეზოჩი ჩამოხვადეთ“.

ჩამაჯაცულ-ი — ჩამორეცხით ჩამოფხეკილი, ეროზიული. „ჩამაჯაცული მთა“.

ჩამაჯდება — ჩამოვა, ჩამოხტება, დაიქვეითებს. „ჯანო ცხენზედით ჩამაჯდება და უნაგირს მახსნის“.

ჩამაჯლომა — ჩამოსვლა, ჩამოხტომა, ჩამოქვეითება მხედრისა.

ჩამაჯე — ჩამოდი. „ბალო, ჩამაჯე ცხენზედითა“.

ჩამაჯელებ-ს — ჩამრეეს.

ჩამაჯკიდე — დაკიდე.

ჩამაჯქუსავ-ს — ვულგ. ჩამოსვრის, გააბინძურებს (სინ. ჩამასთხუფავს). „გურგენას ხე ჩამოუქუსია“.

ჩამოარდნილ-ი — გადატაკებული, სიღარიბეში ჩავარდნილი ოჯახი. გადატ. გატეხილი, დაღდასმული ადამიანი.

ჩამოვავდენ — ჩამოვიყვან, ჩამოვსვამ.

ჩამოვდნი — დავილიე, გავხდი. „ბევრი ფიქრისა და დარღისაგა ჩამოვდნი“.

ჩამოვკე — ჩამოვედი. „კიბეზე ჩამოვკე; ურემჩიგათ ჩამოვკე“. გადატ. ჩამოვხტი, დავიქვეითე. „ღობეზედით ჩამოვკე; ცხენზედით ჩამოვკე“.

ჩამოუძრახავ-ს — ჩამოსძახებს.

ჩამპალ-ი — ძალიან დასველებული, სველი ადამიანი, ტანსაცმელი. გადატ. დამპალი, გაფუჭებული რამ (ხილი, ხორცი, კარტოფილი და მისთ.).

ჩამუა — ჩამოვა. „ღღეს მამაი ცხორჩიგათ ჩამუა“.

ჩამუალ — ჩამოვალ. „საღამოზე თქუენს ჩამუალ“.

ჩამუარდა — ჩამოვარდა, გადმოვარდა.

ჩამუე — ჩამოვედი. „ხეზე ვიყავ ასული და მძლივ ჩამუე“.

ჩამცქერი-ი — ჩამყურე. „შენ მაგ ქალაის ჩამცქერი ხარ სულა“.

ჩამვმარი ვმა — ჩახლეჩილი ხმა.

ჩან-ი — ქვეწარმავლის კანი, ტყავი. ჭარი (ო. ქაჯ.).

ჩანდა — სჩანდა, ეტყობოდა. „ჩუნენი სტუმარი, ჩანდა, კარგი ოჯახის შვილია“.

ჩანავლდება — ჩაქრება, ჩაიფერფლება.

ჩანავლებულია — ჩაფერფლილა, ჩამწვარა, ფერფლად ქცეულა.

ჩანაყურებულ-ი — საცხოვრებლად უვარგის სახლზე იტყვიან.

ჩაპირა, ჩაჰპირავ-ს — კბილებს ჩაასობს, პირში მოიქცევს, კისერში კბილს გაჰკრავს და ჭრილობას მიაყენებს. „მგელმა ჩუნენი ძალლი ჩაპირა“.

ჩაპკავება (ჩააპკავებს, ჩაპკავდება, ჩაპკავებული) — დაობება, ჩამჟავება, ბრკეს მოკიდება. „საა-რაყე ჩამიპკავდა“; „ჩაპკავებული კაპარია, აღარ დაილევა“.

ჩაჟუჟვა — ჩახოცვა.

ჩარბი, ჩარბე — განსხვავებული ფერის თმა წარბში; სხვა ფერი (ლაქისებური) საქონლის ნესტობის გარშემო.

ჩარუნ-ი — ორივე თეძოთი

კოკლი.

ჩარუნა-ი — კოკლი, კოკლო-ბით მოსიარულე.

ჩარქუ-ი — 1. ხახვის ნაფცქვენი. 2. ხის ქერქი.

ჩასაპირკლაო — წყევლა: მოსაკედომო, დასამარხავო.

ჩასილაგებულ-ი — სილაგში ჩადებული ტყავი დასამუშავებლად.

ჩასოდნვა (ჩასოდნავს, ჩაისოდნება, ჩასოდნილი) — სიცივისაგან მოღუნება, ღონისმხდა. „ჩავისოდნე, აღარ შამიძლია!“ „ვგ სულ ჩასოდნილივითაა!“

ჩასთ — ალბათ.

ჩატბორებულ-ი — ძალიან დასველებული, გალუმპული ადამიანი, ტანსაცმელი და მისთ.

ჩაუკრენტ-ს — (თვალს) — ჩაუკრავს (თვალს).

ჩაუსურთმა — გაუთქვიფა საქონელს საჭმელი.

ჩაუცუივდა — ჩაუცვივდა, დაეპნა, დაუვარდა.

ჩაუძრანა — ჩაულაპარაკა (ტელეფონში). გადატ. ზევიდან საიდანმე ქვევით სადმე დალაპარაკება — გამოსაუბრება ან გამოძახება — გამოხმობა ვისიმე.

ჩაუტლი-ს — ჩაუფშვნის, ჩაუყრის პურს (რძეში, ერბოში, ღოში ან წვნიან საჭმელში).

ჩაფად — ფომფლედ, მოშვებულად. შინაური ტოლის დაქსვისას ანუ საქსოვად მომზადებული ნაჭრების გაჭიმვის დროს თუ ყველა ძაფი თანაბრად არაა დაჭიმული, ამბობენ — „ჩაფად“ დაგიჭიმიო.

ჩაფახება (ჩაფახებს, ჩაფახდება, ჩაფახებული) — გაჩუმება, ხმის გაკმედა, ტირილის შემდეგ დამშვიდება (ბავშვისა). „გაჩუმდიო! ბალღი არ გააღწიძათ, მძლივ ჩავაფახებ“.

ჩაფრასტუნებულ-ი — ჩაგრძელებული, ფართო, მოჩლაჩული ტანსაცმელი. „ჩაფრასტუნებული შარვალი ეცო“.

ჩაფურა — თიხის ყურიანი დოჭი.

ჩაფუშილ-ი — ჩანგრეული, ჩაქცეული (სახლი, კედელი ან რაიმე ნაგებობა).

ჩაფუშნა — ნამცეცები ჩაყარა.

ჩაფჩაფ-ი — ძუნძულით სიარული (ა. ყაზბ., IV, შ. ძიძი.).

ჩაფხატ-ი, **მრ. ჩაფხატებ-ი** — საქონლის დამუშავებული ტყავის ძირებით ამოკერილი ქალამნები (ფეხსაცმელები). (ა. ყაზბ., II, შ. ძიძი.). (ბანდულის ფორმისაა, მხოლოდ ძირი მთლიანი აქვს).

ჩაქენცილ-ი — ჩახეული, დახეული, ჩაბღლეძილი ტანსაცმელი და მისთ. „ჩქენო ძუნელო მიკიტანო, ჩამოგუისხი ტიკიდანო! შენ

გგონია, ფულს არ მაგცემთ ჩაქენცილის ჩიბიდანო?!“ (ხალხ.).

ჩაქულა — ჩაქოლვა.

ჩაქუხდება — საწყევარი სიტყვაა: გადამენდება, ამოწყდება ესა თუ ის ოჯახი.

ჩალამფლებულ-ი — ძალზე გაცივითლებული, დასუსტებული.

ჩალანდარ-ი — ბოტ. წყალმცენარეა, მარადმწვანე. მოთუთქულს ხმარობენ სიმსივნის დასაცხრობად.

ჩალარა-ი — ხის ღარი, რომლიდანაც წყალი ხვდება წისქვილის ბორბალს.

ჩალდ-ი — შეშა კუბიკურ საყენად აგებული. „ჩალდი ჩავდგი“ (ცლო).

ჩალორღვა (ჩალორღავს, ჩალორღება, ჩალორღილი) — ჩაქოლვა. „გადასულა მთელი სოფელი და ავის ჩამდენი ჩაულორღიათ“.

ჩაღრამულ-ი — ჩაღრამავებული, დეღე, რუ.

ჩაშკამა-ი — იხ. ცაშკამა. შღრ. მარტოშკამი.

ჩაშკა-ლოშკა-ი — რუს. განუყრელი მეგობრები, მსგავსად ჯამისა და კოვზისა (ავან-ჩავანი).

ჩაჩალხვა — ფანდურის დაკრა.

ჩაჩიქავ-ს — ჩაფშენის. „ხიზანმა პური ჩაჩიქეს“.

ჩაჩნი შენა — საუბ. შენ პირს შაქარი; მისი წყალი გადაგსმოდღეს. „ჯაჯალაი გათხოვდა, გაიგე? — ჩაჩნი შენა“.

ჩაჩუნქრვა — ზამთარში ქარბუქის მიერ თოვლით რაიმეს დაფარვა ან ვინმეს დაფლვა.

ჩაჩხვა — ფეხების გაბოტვა, უშნოდ ჯდომა, უშნოდ სიარული.

ჩაციელება — ციალით, კამკამით ჩაივლის წყარო ან ნაკადული.

ჩაცხება — ჩაცემა, ჩარტყმა. „ჩხუბჩი ჩემს მეზობელს ვინღაც ზურგჩი დანაი ჩასცხა“; „ემან მე თავჩი ჩამცხა“.

ჩაწაწება — (ჩააწაწებს, ჩეწაწება) — ჩაწვდენა, ჩაწოდება. „კლდეჩი დასაყნდა და პური თოკით ჩააწაწეს“; „ნაპრალჩი ალბინისტი ჩავარდა და ზევითით საბელი ჩააწაწეს“.

ჩაწერა (ჩაწერება, ჩაწერილი) — ჩასახვა, ნაყოფის წარმოქმნა. „ვინ იცის, რაი ჩეწერება — ბალდაი თუ ქალაი!“ „მწყრის კურცხეები დავამტრეი და სულ ჩაწერილები იყო“.

ჩაწუკვა (ჩაწუკავს, ჩაეწუკება, ჩაწუკებული) — ჩაწვეთება, ჩაწურვა. „თოლჩი წამალი ჩამაწუკა“; „რაიც ნავთი ჰქონდა, სულ ჩუნენ ჩოგუწუკა“.

ჩაჭანჭახება (ჩააჭანჭახებს, ჩაჭანჭახდება, ჩაჭანჭახებული) —

ჭენჭების დაყენება, დასველება, ჩალუმბვა. ბალს აკვანი სულ ჩაუჭანჭახებია“; „წუმიმჩი ჩაჭანჭახლით“.

ჩაჭრილა-ი — რძეში მოხარშული კარტოფილი.

ჩახალათებულ-ი — ჩაცმული, გამოწყობილი. „კარგა ჩახალათებული იყო ვასილაი“.

ჩახან-ი — ჭურჭლის გატეხვის ხმა.

ჩახორგლვა, ჩახურგლვა (ჩახორგლავს, ჩაიხორგლება, ჩახორგლილი) — ჩაქოლვა, ამოწყვეტა. „ზოგმა მთელი ოჯახი ჩახორგლა“; „წყველაა: ჩაიხორგლე წილბოლოთა!“

ჩახუე — ჩახვედი: „შენ ძმასთან ჩახუე?“

ჩახუი — საწყაოა ერთ კილომდე. ამ საწყაოთი ახდევენებდნენ ჯარიმას (უპირატესად ლითონით — სპილენძით და სხვა).

ჩახჩახ-ი — ჩაქჩაქი.

ჩაჯდება — ჩავა. „დედაი ორმოჩი ჩაჯდება და კარტოხას ამიილებს“.

ჩაჯდომა — ჩასვლა, ჩახტომა. „დაღლილი ვიყავ და ურემჩიგათ ჩაჯდომა აღარ მინდოდა“.

ჩავე — ჩადი.

ჩაველება — ჩარევა.

ჩავეტება — ჩარევა. „ორი კაცი

რო საიდუმლოდ ლაპარაკობს და მესამე დაუპატიებლად ჩაერევა, ამას ეტყუიან ჩავეტებას“.

ჩაგინცავ-ს — 1. ლაპარაკში ჩაერევა და თავისებურად იტყვის, შესამჩნევად, გამოსარჩევად გამოურევს თავის გამოთქმას. „ნუ ჩაგინცავ შენებურასა, დააცალე, ეს ლამაზ ეტყუის“. 2. ბუნდოვნად, გაურკვეველად იტყვის.

ჩაგირება — ყელში რამის გაჩხერა.

ჩაგირჩვლა (ჩაგირჩლავს, ჩაგირჩლება, ჩაგირჩლული) — 1. ერთმანეთზე მიჯრა, მიწყობა, ახლო-ახლო აშენება. „სახლები ჩაგირჩლეს გზის პირას“. 2. ჩახერგვა. „წყალდიდობისას გამარიყულ ხევებს გზა სულ ჩევეირჩლა“. 3. ბევრის ერთად დგომა, ძლივს დატევა. „ავტოსადგურში ბევრი ხალხია ჩაგირჩლული“.

ჩაგლა — ჩაფშვნა პურის, მჭადის წვნიან საჭმელში. „დოჩი მჭადი ჩავინალე და ვჭამე“.

ჩა-კ-ვლი-ს — ჩაფშვნის პურს, მჭადს წვნიან საჭმელში.

ჩაგლილი ბაკანი — პურჩაყრილი წვნიანი საჭმელი. რძეში ჩაფშვნილი მჭადი. გადატ. იტყვიან არც თუ იოლად მოსაგვარებელ საქმეზე. „განა ესაც ჩაგლილი ბაკანია!“ „ასწევ შენ ჩაგლილ ბაკანს“.

ჩა-კ-ვმებ-ა — ხმა წაუვა, ჩაეხ-

ლიჩება. „ვმა ჩამვმა“; „ერთი კუთრეა ჩამვმარი მაქუ ვმა“.

ჩაგორჩლილ-ი — უწესრიგოდ ჩაყრილი.

ჩაგოფილ-ი — ჩალმრავებული, ჩალრუტნული. „ჩაგოფილი ლაყუბები აქუ“.

ჩაგუესება — ბევრი სასმლის, მეტისმეტის დაღევა, დათრობა.

ჩაგურება — ჩახურება, თივას რომ ტენი, სისველე შეჰყვება, შეხურდება, გაშავდება და გაფუჭდება.

ჩაჰბრუნდი — წყევლა: ამოწყდი.

ჩაჰჭუეცე — ჩასცეცხლე, დალიე სასმელი. „ისრივ ჩაჰჭუეცე და ვგრე მაგრა დაითუერ, რო შინ მძლივ მახტე“.

ჩეეფარება — ზემოდან ქვემოთ მიმავალი თვალს მიეფარება.

ჩეეყულა — ჩავარდა, .. „ბალდი ორმოჩი ჩეეყულა“.

ჩეეჩუნქრა — დაემარხა თოვლის ნამქერს.

ჩეებიჩ-ი — ჩეფიჩი, დედალი თხა ერთნახევარ წლამდე, თიკნის მოგებამდე (ო. ქაჯ.).

ჩეგნა — ჩაჭრა, დასერვა (ა. ყაზბ., II, შ. ძიძი.). გადატ. საქალამნე ტყავის დაზეღვა, მოქნა.

ჩეგნი-ს — ჩაგრავს. „შენი მაზუერი სჩეგნის ჩუნენსა (ა. ყაზბეგი, თხზ. III, გვ. 662).

ჩეგევირას — ყელში რამე არ გაგეჩხიროს. „ბალო, ნელა ჰამე საჰმელი, არ ჩეგევირას“.

ჩეკვა — ჰვალორლიანი, უსწორო-მასწორო ადგილის ცელის მოკლე-მოკლე მოქნევით ფრთხილად თიბვა. „ოლორო-ჩოლორო ადგილია, სულ ჩეკვით სათიბია“.

ჩემა კოლად — ჩემს მაგიერ.

ჩემგა, ჩემგნით — ჩემგან. „მი-თხარ, შენ ჩემგნით რაი გინდა“.

ჩემეელი-ს — მოელის. „ღედა ბაღლს ჯარჩიგათ ჩემეელის“.

ჩემთავმკუდარო! — მიმართავენ შებრალებისა და მოფერებისას: „შენი ჰირიმე, გენაცვალე“.

ჩემთუი — ჩემთვის.

ჩემთუია? — ჩემთვის არის?

ჩემი კბილისა — ჩემი ტოლი.

ჩემიმც ნუ ხარო — უპატივცემიმართვით ეტყვიან პიროვნებას: ლოთს, უსაჰმურს, ზარმაცს და მისთ.

ჩემი ფერი — ჩემნაირი, ჩემისთანა, ჩემი მსგავსი. გადატ. ჩემი შესაფერისი.

ჩემი წილი — ჩემი ნაწილი. „ემ ფულჩიგათ ჩემი წილი მამეცით“.

ჩემის ქორიასი — გინებაა. „რანისთუი გაუშუი ცხორი სათიბეჩი, შე ჩემის ქორიასიაო“.

ჩემობა — ჩემიანები, ჩემი შინაურები.

ჩემობდა — იჩემებდა.

ჩემოდენა-ი — ჩემი ტოლი, ჩემხელა.

ჩემსობას — ჩემ იქ ყოფნისას.

ჩემფერი — ჩემნაირი, ჩემი მსგავსი.

ჩერგესი — ჩერჰეზი.

-ჩი, -ჩიგა — ში, შიგა თანდებული. „თემჩი, სოფელჩი, ყანებჩიგა“.

ჩი, ჩიე — თხების გასადენი შეძახილი. „ჩი, შე სამგლეო!“

ჩიბე — ბალახიანი ტაფობი კლდეებში, რომელსაც ერთი შესასვლელი აქვს. მთებით გარშემოზღულული პატარა მინდორი.

ჩიბლახად — ცუდად, ღარიბულად. „ბაღლი ჩიბლახად თუ იყო ჩაცმული და აძღვედეს პურს“; „ქალავ, ჩიბლახად ნუ იცომ, ეგეთი შენ არა გიჭირსრა“.

ჩიბუკიტრა-ი — ბოტ. ველური კიტრია, ღეროზე თხილისოდენა მარცვალი აქვს, აგვისტოში შემოდის.

ჩიგ-ი, ჩირგ-ი — 1. ახლადგამრობილი ტყავი, კანი ფრინველის ან ცხოველისა. სოფლის ექიმები იყენებდნენ მოტეხილის შესახვევად. „ჩიგებჩი ვწევარ; ფეკი ჩიგი თშახტეული მაქუ“. „ჩირგის ჩაჯურება ვიცოდით, ფორი წავეუსტითკე, გავახტევედით და ბეწუი ადგილზე დაიძრებოდა“. 2. ოღნავ სველი თი-

ვა, ყანა. „ჩიგი ბალახია, ჭერ არ აიხუეტება“.

ჩიღარმადარა-ი, ჩიღარმი-დარა-ი — არად ჩასაგდები, უმნიშვნელო. „გუგუთი გამასული კაცია, კაცისფერი კაცი, განა ჩიღარმადარაია?“

ჩითაფაფობა — ძვ. რელიგ. დღესასწაული — ჩითიფაფობა, იმართება ყველიერის დასაწყისში მინდვრის თავგებისა და ფრინველების გამასპინძლების (დაპურების) მიზნით და ბავშვების დასალოცვად. ამ დღეს ყოველი ოჯახი აკეთებს ხაბიზგინებს და მოადულებს სიმინდის ფქვილის ფაფას ერბოში. ოჯახის უფროსი ქალი სუფრას გაშლის საცხოვრებელი სახლის კარებთან. შემდეგ ანთებს სანთელს და ბავშვები მუხლის ჩოქით მიჰყავს ანთებული სანთლებით ხელში სუფრასთან. იქ ლოცულობს სანთლების დაწვამდე. იგი შესთხოვს იოანე ნათლისმცემელს ბავშვების სიკეთეს, ჯანმრთელობას, მათ მშვიდობიანობას და კარგ მომავალს. იოანე ნათლისმცემელი ხევში ბავშვების მფარველ წმინდანად არის შერაცხული. ბავშვების დალოცვის შემდეგ ოჯახის უფროსი ქალი სუფრიდან აიღებს რძიან ჯამს და კოვზით თითოეულ ბავშვს ხელის ზურგზე რძის სამ-სამ წვეთს დააწვეთებს. ხაბიზგინებს დაჭრის, რძიან ჯამში ჩაიწებენ და ისე ჰამენ. ჰამის შემდეგ მონარჩენს ჩიტებს

და თავგებს დაუტოვებენ ეზოში.

ჩიკავკავა-ი — 1. ღუმელიდან ნაცრის გამოსაყრელი რკინის იარაღი, მაშის მაგიერი. 2. ცელის ტარზე შუაში მიმაგრებული პატარა რიკი, კოტა სახელურად.

ჩიკოკიტრ-ი — ბოტ. კიტრი-სებრი მცენარე, მთაში იზრდება, აქვს სწორი თავი, ზემო ნაწილზე იკეთებს ნაყოფს.

ჩიკორა-ი — 1. ცომის საბრტყე-ლებელი ფიცარი ან სიპი. 2. ღუმელში პურის შესადები ნიჩაბი.

ჩილიკას სიარული — უსაქმოდ, ტყუილუბრალოდ სიარული, ჩიტირეკიაობა. „ჩილიკას დადის“.

ჩილინგი — ძვ. შილინგი, სალუტი, თოფის სროლით შურის ძიების აღნიშვნა. თუ მკვლელს ან მის მახლობელს დაზარალებულის ნათესავი მოკლავდა, სოფელს ჩილინგით — თოფის სროლით აუწყებდა.

ჩიმჩ-ი — ჩალის ან თივის ნამწვი (ო. ქაჯ.).

ჩინ-ი — წარჩინება, სინათლე, მხედველობა (თოლის ჩინი — თვალთ მხედველობა).

ჩინკორ-ი — ვირის განავალი.

ჩინობ-ს — ჩანს, იხედება. „ნის-ლჩია მაღალი მთა, წუერი არ ჩინობს“.

ჩინჩ-ი — ქერცლი. „თმას ვიბან-კე, ჩინჩი მაინც მიჩნდებაკე“.

ჩინჩორ-ი, ჩინჩორა-ი — ფლოქვიან ცხოველთა განავალი. ცხენის, ვირის, ჯორის ნაკელი.

ჩინჩორი — ხმელი ფიჩხი, ცეცხლის დასანთები, კიწაწი (ა. ყაზბ., IV, შ. ძიძი.).

ჩირად-ი — კვარი.

ჩირადის ხე — ფიჭვი.

ჩირადობ სიარული — ჩირადის ანუ კვარის მოსატანად წასვლა ტყეში. „ჩირადობ დადიოდიანკე ფიჭუიანებჩი წინავ“.

ჩირაკე — წვეტიანი კლდე. „ჩირაკეზე ნადირი ძლივ ავალის“.

ჩირებულ-ი — აღვირის, ავშარას ტოტი. გადატ. ცხენის თავზე ჩამოცმული მორთულობა (ო. ქაქ.).

ჩირბე — იგივეა, რაც ჩარბი, ჩარბე.

ჩირდილ-ი — უმზეო ადგილი. ჩრდილი, მთის ფერდობი, რომელსაც მზე არ უდგება. „ჩირდილის ალაგის თივას შირშოა ურვეია“.

ჩირთი-ბირთ-ი — მიღებ-მოდება. „კაცო, რას ჩირთი-ბირთობ, ან პო უთხარ ან არაი“.

ჩირჩილ-ი — ჩრჩილი.

ჩიტაფაფობა — იხ. ჩითაფაფობა.

ჩიტ-ი — ბელურა. გადატ. პატარა ფრინველთ ზოგადი სახელია.

ჩიტი ქვაზე — თამაშია. გაით-

ვლიან ლექსად: „ადელ-დუდელ, მასლი კუდელ, შიგნიკა, დუჟნიკა, იალ-ვალე, ფირუზა და ცრინტა“. ვისაც ცრინტა შეხვდება — გადის და გათვლა ასე გრძელდება გასათვლელთა დამთავრებამდე.

ჩიტი თოლა-ი — ბოტ. ქუნერუკი (ა. მაყ.).

ჩიტი ყველა-ი — ბოტ. მხალია — ბალბა, კორკოტა.

ჩიფე — მოშვებული, ფომფლე, დაუჭირავ-გაუმართავი ნაპირი მოქსოვილი შალისა. „რო ვქსოვთკე, ერთურთს ვეტყუითკე, დაჭიმე ტოლი, ჩიფედააო“.

ჩიფქი — დანა მოხრილი ხის კოვზების სათლელი. „ვერხუნის გულს სატეხით ამაილებენ, მამრე დანით და ჩიფქით ამასუფთავენ“.

ჩიქილა-ი — აბრეშუმის თავშალი, ლეჩაქი. თავზე მოსახვევი ოთხკუთხა შალი.

ჩიქორთია-ი — დაბალი, პატარა ტანის ადამიანი.

ჩიჩია-ი — ხორცი ბავშვის ენაზე.

ჩიჩირახ-ი, ჩიჩრახ-ი — ფაღარათი. „ჩიჩრახი, იალაი ან თჷირთჷილიანი ბალახი თუ ქამა ცხორმა, იმან იცის“.

ჩიჩქი — ერთი ციკქნა ხორცი (ხორცის პატარა ნაჭერი).

ჩიხა-ი — ულამაზო. „შენ კი

კარგი ხარ და ქმარი კი ჩიხაი გყვანია“.

ჩიხიძე, ჩიხიძე — ხარა-ხურა, რაგინდარა. „რაიცი კარგი რაიმე იყო, თითონ წაუღია და ჩიხიძე აქ დაუყრია“.

ჩიხიძე-ი — ქლეჭი.

ჩილაქი — მოძვ. რუსიფ. — წინდა „ჩულქი“.

ჩიხიძე — ტარტარი.

ჩიხიძე-ს — იბოლება, არ იწვის, არ ეკიდება.

ჩიხიძე-ი — ნელლი შეშა, ცეცხლი რომ ძნელად ეკიდება და ბოლავს.

ჩიხიძე-ს — ბოლავს, იხრჩოლება, ნელლია და კარგად არ ეკიდება ცეცხლი.

ჩიხი — ჩიხი, მოჩიხი. „დიღას მყინვარწერი კარგა ჩიხი“.

ჩიხი — ძროხის მოგების მოახლოება, როცა უკვე შესამჩნევად მოეზრდება ჯიქანი. „ძროხა ჩიხიზე დგას“ (შდრ. მჩიხივარი, მაიჩიხე, მოუჩიხე).

ჩიხი-ი — დაკლული ცხოველის მუცლის არედან ამოღებული ქონი. „მუცლის ქონი“.

ჩიხი — იხ. ჩოგა, ჩიხი.

ჩიხი, ჩიხი, ჩიხი-ი — მატყლის ფთილა, დაჩიხილი მატყლი წრესავით დახვეული დართვის დროს მკლავზე წამოსაცმელად

(შდრ. მთიულ. ჩიხი). „ჩიხებს გამოუშობენ რუღებისაგა აკეთებენ ჩიხებს“.

ჩიხი — ჩიხი.

ჩიხი-ი — ყურიანი ქოთანი.

ჩიხი-ი, ჩიხი-ი — ჩიხი — ვირის ნაწიერი. „თეთრაი ჩიხი ხყვანდა, საკანთიელო იყო“.

ჩიხი-ი — ბოტ. მცენარე შროშანისებრთა ოჯახისა, იკეთებს კიტრის მოყვანილობის ნაყოფს.

ჩიხი-ი — მასხარა, სასაცილო პიროვნება.

ჩიხი-ი — ჩიხი, კომბალი.

ჩიხი-ი (მრ.) — გაჩეხილი მატყლის ფთილები.

ჩიხი-ი (მხ.), **ჩიხი-ი** (მრ.) — მიუვალი კლდე. ცად აწვდილი წვეტები კლდისა (ა. ყაზბ., II, შ. ძიძ.).

ჩიხი-ი — ჩორახი, დაკბილული, დაღარული კლდე.

ჩიხი-ი — კლდე მიწაჩამოცლილი, კლდიანი ფლატეები, ალაგ-ალაგ მინდვრიანი, შდრ. ჩიხი-ი-ნი.

ჩიხი-ი — ყბები. გადატ. დიდი უშნო კბილები და დიდი ტუჩები რომ აქვს ადამიანს, იმაზე იტყვიან.

ჩიხი-ი — უხეიროდ, უხარისხოდ თიბვა. ქვალორლიანი, უსწორ-მასწორო ადგილის ცელის მოკლე-

მოკლე მოქნევით ფრთხილად თიბვა. ჩორკნა — ძნელად მისადგომი და ქვიანი სათიბის ნელ-ნელა ცვლით გამოთიბვა. „განა სთიბდა, სჩორკნიდა, ნახევარს ბალახს ეგრევე ავდებდა“; „მამია საკარტოხელაჩი ნაპირყურებს სჩორკნის“.

ჩორო — იგივეა, რაც ჩინჩორი, ჩინჩორაი. „დაჭრილს, თუ სისხლს ვერ გაუჩერებდეს, ბებერაის ტოლს და სველს ცხენის ჩოროს დაადებდეს“.

ჩორჩი-ი — ცელის ყუა, მკრელი პირის მოპირდაპირე მხარე.

ჩოფრასტა-ი, ჩოფრასტანი-ი, ჩოფრასტანა-ი — ჩაფრასტი — დუგმით შესაკრავი მოვერცხლილი ან სირმის ქამარი ქალის კაბაზე. „საგულეს წელზე ერთყათ სირმის ან ვერცხლის ქამარი, ჩოფრასტანი ექჷინა, ვერცხლის დილ-შატებით და ბალთით იკრებოდა“.

ჩოქორთია-ი — დაბალი, პატარა ტანის და უშნო ადამიანი.

ჩოღარა-ი — უკბილო; ალაგ-ალაგ კბილებჩაცვივნული. „აი, შე ჩოღარაო, შენა!“

ჩოხ! ჩოხ! — ამ სიტყვებით შესძახებდნენ მოხეური ცეკვის დროს.

ჩოხმანო — ნ. ჩიხმანო, ჩიხო-მანო.

ჩოვისა-ი — შალის პატარა ნაკერი. „ბატარაი ჩოვისაი მქონდა

და კაცს გამოუკერე“.

ჩოგუკიტრაი — იხ. ჩიკოკიტრაი.

ჩოგუნობ-ს — რალაცას აკეთებს, მოსაქმეობს, ფუსფუსებს. „მთელი დღე ერთად რასმე ვჩოგუნობდით“.

ჩოენ — ჩვენ.

ჩოენგა — ჩვენგან.

ჩოენგა მეტი — ჩვენს გარდა. „ქორწილჩი ჩოენგა მეტი სუყელანი იყუნეს“.

ჩოენება — ჩვენება.

ჩოენები — 1. ჩენიანები. 2. ძე. ტაბუ ცოლის ან ქმრის ეპითეტი, როცა მეუღლენი, ძველი ჩვეულებით, ერთმანეთის სახელს არ ახსენებდნენ (თუ ქმარი ამბობს), მითხრა. „ჩოენებმა მითხრა“ — იგულისხმება ქმარმა (თუ ცოლი ამბობს) ან ცოლმა.

ჩოენებურები-ი — ჩვენებურები, ჩენი სოფლელები.

ჩოევა — ჩვევა (ჩვევა კარგი, ჩვევა უზნეო — ცუდიც).

ჩოენთათასა — ჩვენებიანთას, მაგალ., ბიძაშვილებთან.

ჩოენთათ — ჩვენებიანთ.

ჩოენთათნი — ჩენიანები, განაყოფი ბიძაშვილები, მოგვარე-ნი.

ჩოენთათობა — ჩენიანები, მახლობლები. „ჩოენთათობას ჰყავ

ცხენი“.

ჩუენთუი — ჩუენთვის.

ჩუენი — ჩუენი.

ჩუენი მჟარე — ჩუენი მხარე.

ჩუენით — ჩუენგან.

ჩუენს — ჩუენს, ჩუენს ოჯახში.

ჩუენფერი — ჩუენნაირი, ჩუენი მსგავსი.

ჩუენშუა — ჩუენს შორის.

ჩუენჩი — ჩუენში.

ჩუეულობა — ჩუეულება.

ჩუეულობით — ჩუეულები-სამებრ.

ჩუინთრვა — კიცხვა, ლანძღვა, ქირაღვა (ო. ქაჯ.).

ჩუკუკიტრა-ი — ბოტ. მხალია, ყვითელი ღვინა, მთის ველური კიტრია, იჭმება (სინ. კიტრიკობა-ლაი).

ჩულ-ი — გაოფლიანებული ცხენის სახურავი; ცხენის ზურგზე გადასაფარებელი ქსოვილი. ზამთარში მგზავრობისას, გარკვეული მანძილის გავლის შემდეგ, ცხენს გაუშვებენ და ზედ ჩულს გადააფარებენ, რომ გაოფლიანებული არ გაცივდეს.

ჩუნქარ-ი, ჩუმქარი — თოვლის ნამქერი. ისეთი ქარია, რომელსაც მოაქვს თოვლი დედაიწიდან აღებული და ტრიალით გარშემო ჰყრის. ქარბუქი. „თუ

ჩუნქარი ავარდა, მგზავრობას უნდა შეერიდა“. ზამთარში, ახლად მოსული თოვლის დროს ქარისაგან გამოწვეული კორიანტელი.

ჩურჩი-ი — ქატო, ჩენჩო. გადატ. გამოფიტული რამ.

ჩურჩუტ-ი — იტყვიან მოხუც ადამიანზე, სიბერისაგან რომ აღარაფერი ეყურება. „ეს კაცი სიბერისაგა სულ გამაჩურჩუტდა“. გადატ. მოსულელო.

ჩუფჩუფებ-ს — ჩურჩულებს, ჩუმად ლაპარაკობს. „შამლოცველი ჩუმად ჩუფჩუფებდა თავისთუი“.

ჩულრუტანა-ი — ძვ. პატარა და ღარიბული მიწური, უფანჯრო სახლი. „ბეჩავეს ერთი ჩულრუტანაი უდგას, მკუდარი სად უნდა დაასტუნან!“

ჩუჩუნა-ი — ზღაზნია, ნელა მოქმედი, ზანტი. „ჩუჩუნაი კაცია“.

ჩუჩუნებ-ს — ნელა მოქმედებს. გადატ. საქმიანობს.

ჩუჩუნა-ი — ზარმაც ადამიანს რომ ვინმე არ მოასვენებს, ერთ ამბავს აუტეხს და აიყოლიებს იმუშაოს, საქმე რამ გააკეთოს. „თითონაც ძრიალ ყოჩალია და ცხუებსაც არ ასტუნებსკე, სულ ჩუჩუნას შაპყრისკე“.

ჩუნრუხია-ი — საუბ. დამცირ. მუცელი, კუჭი. „პური ვჭამე და ასტუნებსკე, სულ ჩუჩუნას შაპყრისკე“.

ყრისკე“.

ჩუხრუხია-ი — საუბ. დამცირ. მუცელი, კუჭი. „პური ვკამე და ამოვიტენე ჩუხრუხიანი“.

ჩქანჩქურ-ი — ჩქაფუნე, რწვევა, დღეების დროს თიხის სადღობლის ჩქანჩქური.

ჩქარა — მალე.

ჩქარეზე — საჩქაროზე, ჩქარა. „ჩქარეზე მღვეარი მოვიდა“.

ჩქაფაჩქუფ-ი — წყლის დინება ან წყალში გასვლა ხმაურით, თქაფათქუფით. „ქალავ, როგორ ჩქაფაჩქუფით მაგაქუ ეგ წყლიანი ვედრები“.

ჩქაფუნ-ი — ჩქეფის ხმა.

ჩქეფა — 1. ხმაურით წვიმა, თქეში. „მთელი ღამე არ დაუსუნენია, სულ ჩქეფა იყო; ამ ჩქეფაჩი სადღა წახოლი?“ 2. გადატ. სიუხვე, ბარაქა, სიმრავლე. „ნამდუილი ჩქეფა გოქ: უბღური, სასმელ-საკმელი!...“

ჩქლაფუნე — (ჩქლაფუნებს) — წყლის ზვირთების ხმაური, ხეთქე-ბა ნაპირებზე. რხევა, რყევა, ჰანკყარი, ნჯღრევა.

ჩქმენტა — ჩქმეტა.

ჩქროლა — დეღვა. „რას ჩქროლობ, დეღავ, აბა დაწყნარდი“.

ჩხამ-ი — შხამი. გადატ. წყევლა: „ჩხამი ჩააყვალეო“.

ჩხამა-ი — ბოტ. შხამა, ბალახია, ჩაღუნას ჰგავს, მაღალი იზრდება, სქელი ღერო და მწვანე ბრტყელი ფოთლები აქვს. „ჩხამაის ძირების ნახარშისგა მუნის წამალს აკეთებენკე“.

ჩხატ-ი — ჩანჩქერი, წყალვარდნილი (ო. ქაჯ.).

ჩხერი-ი — მეჩხერი მდინარე. მდინარე ჩხერი სოფელ გერგეტს ჩრდილოეთის მხრიდან ჩამოუღის, იგი სათავეს იღებს მყინვარწვერიდან. „ჩხერი მაღლით, ქვებზედით გადმადის“.

ჩხიბვა — ცუდად, უხეიროდ კეთება რაიმესი; ერთმანეთში გახლართვა. აქედან გაჩხიბვა, გაჩხიბული.

ჩხიბავ-ს — ხლართავს; ცუდად აკეთებს რასმე. „გოდორს სჩხიბავს“; „მთელი დღე სჩხიბავს რებესლაცა“.

ჩხიკუჩი — ჩხიკვი. ფრინველია, ყორნის ხელია, აქვს გრძელი კუდი.

ჩხირ-ი — ხის წკირი.

ჩხირი კედელსა — იშვიათად მომსვლელი სტუმარი რომ მოვა ხოლმე, იმაზე იტყვიან.

ჩხლართვა — გამოწვნა, ამოხლართვა საბანდის ან წნელისა.

ჩხრიალით — თქრიალით. „ტყეჩი წყაროს წყალი ჩხრიალით მადის“.

ჩხუბნი ვართ — ვჩხუბობთ. „მე და ჩემი ქმარი სულ ჩხუბნი ვართ“.

ჩხუერ-ს — 1. ჩხვლეტს, წვეტიან იარაღს ურკობს. „ძროხა იყო გაბერილი და გიგუცამ მუცელჩი სადგისი შასჩხუირა“. 2. რქენს. 3.

გვრემს, სტკივა. „მუცელი მჩხუერს“.

ჩხუერელა-ი — მარქენალი, რქენია. „ჩხუერელაი ძროხა მადის, მეერიდეთ“.

ც

ცაგამოდ-ა — ღია ცის ქვეშ, ცისამარა, უსახლკაროდ. „სახლი დეგუეშალა და ცაგამოდ და-მრჩლებილა ვართ“; „ცაგამოდ და-მრჩალი ხიზანია“; „ეგ უბედური ცაგამოდაა დამრჩალი“.

ცაგამოდ დარჩენა — ღია ცის ქვეშ დარჩენა.

ცად, ცათ, ცათა გახმა — (ცის გახსნა); ძვ. ცრურწმ. შვიდ წელიწადში ერთხელ იხსნება ცა რამდენიმე წამით და ვინც შეესწრება, ყველა წადილი შეუსრულდება. „ცათა გახმასა შევესწურებ, მე ბედრიანი ვარო“ (ხალხ.). ფიგურ. ცამდე ამალდება სიხარულით, დიდი სიამოვნება, კმაყოფილება. „თუ კი ის ჩუენს მოვა, ჩუენი ცად გახმა იქნება“.

ცადგახმაა — სიხარულია, ცას-გასვლაა სიხარულით, სიხარულის განცდისგან ცის წვევა, კმაყოფილება.

ცალი-ი — ცალი ხელის მუჭი, პეშვი. „ერთი ცალია ფქუილიც ჟუიპირდა“.

ცალარქა-ი — ცალრქიანი ძრო-

ხა, ხარი, ცხვარი და მისთ.

ცალგულა-ი — ერთგული, კეთილი, უბოროტო. „ისითი ცალგულაია, რო სული ექჩერება ცხუისთუი“.

ცალდირაი კიდი-ი — მდინარეზე გადებული ერთი ხე საცალფეხო სიარულისათვის. „გუელეთის თავჩი ერთი ცალდირაი კიდი იყო“.

ცალთა-ი (ცხენი, ჯარი) — ცალულელა ცხენი, ხარი, მარტულელი. „ამ ჩუენ გუებზედა ცალთაი იფრო გამასადეგი იყო, რაჩიც ცალი ჯარი შეეშებოდა“. გადატ. მარტოკა; ერთი ადამიანი). „ცალთას ნუ წახოლ, ვინმე გაიყვალე“.

ცალი გუერდი ზამთარსა და ცალი გუერდი ზაფხულსაო — წყევლაა: ისე დაავადდი, რომ იმისი საშუალება და თავი აღარ გქონდეს, გვერდიდან-გვერდზე გადაბრუნდე ანუ ერთ გვერდზე (გადაუბრუნებლად) ზამთარი გაატარო და თუ შეძლო მაინც გადაბრუნება, მეორე გვერდზე ზაფხული გაატარო — გვერდშეუქცევლად.

ცალკაკა-ი — 1. ცალი, ერთი მარცვლის (ნ.) მქონე პირუტყვი. 2.

ფრინველია, სინ. სამკაკაი.

ცალკოლა-ი — (ცალკვალა), საცალფეხო: „სამტურეს ვეძახით, იმაზე ცალკოლაი ბილიკის გზა ყოფილა“.

ცალმაგი წინდა-ი — ცალპირი წინდა. ერთი პირი ნართით ნაქსოვი წინდა.

ცალუღელა-ი — მარტულელა; ე. ი. ერთ უღელს გულისხმობს.

ცალფეკებ-ი — ოჩოფეხები. „ჭიდები არ გუჭონდა, ჯოხები გუჭონდა კავიანი, იმას საფეჯურები ექუნა, ცალფეკებსაც ეძახოდეს, შავდგებოდით და გავიდოდით წყალში“.

ცალყბად ნათქომი — უგულოდ ნათქვამი, სხვათა შორის თქმა, უგულოდ მიპატიუება.

ცალშკამა-ი (ცალსკამა) — ხის ნახევრადწრიული სამფეხა სკამი, უფროსი ან საპატიო სტუმრისთვის (შდრ. ჩაშკამა).

ცანცარა-ი — 1. ძაღლის ავადმყოფობა: კანკალებს და კვდება. „ცხორს თავისი სენი აქუ, ოთხფეკს (= ძაღლს) თავისი — ცოფი, ცანცარაი და როფი“ (= რა ვიცე)... 2. ახ. ეძახიან ძველებურ იაფფასიან ქანქარა საათს.

ცარიალაი გულაი — გულზვიადი.

ცაქცაქ-ი — წიკწიკი (საათისა). „ცაქცაქი არ მამდის, ცანცარაი თუ დადგა“.

ცაშკამა-ი — იხ. ცალშკამაი.

ცაწმინდობა — მოწმენდილი, უღრუბლო ცა, დარი. „სთულობას ხშირად ცაწმინდობა იცის“.

ცდა — მტერთან შებმა, ვაჟკაცობის გამოჩენა. „მაშინ კი თქვა ელგუჯამა: ეხლაა ჩემი ცდისაო“ (ხალხ.); „აბა, ეხლაა ცდისა, ბიჭებო!“

ცეგუა-ი — ხის ან ძვლის ბზრიალა (ჩვეულებრივ, შინნაკეთები).

ცეგუაობა (ცეგუაობს, იცეგუავა) — ცეგუათი — ბზრიალათი თამაში. „შოლტს გახკრავდეს ემ ცეგუასა, დააბუუალებდეს და თამაშობდეს“.

ცელის გამაწკება — ცელის გამოკვერვა, ცელის გამოპირვა.

ცერად — აღმაცერად, გვერდზე. „შენ, ქალო, ეგრე ცერად ნუ მიცქერ“.

ცერებ-ი — ეძახიან თხის ძუძუებს. „ცერები თუ არ უვარგა, მეწუწელი თხა ვერ იქნება“.

ცეცხლი გააღწიე — ცეცხლი გააღვივე, გააჩაღე.

ცეცხლი თავს აიღებს — გაღვივდება, გაჩაღდება. „ერთი საათია ვუბერავ და ცეცხლმა თავი ვერ აიღა“.

ცია-ი — ცეცხლი ბავშვის ენაზე.

ციბრუტ-ი — ბზრიალა, ჩიკორი.

ციგეიკა-ი — ნაზმატყულიანი ცხვარი.

ციგინკალა-ი — ასკინკილა, ცალ ფეხზე ხტომით სვლა.

ციგლიგი-ი — კაშკაში, ელვარება, ბრწყინვალეობა (ა. ყაზბ., II, შ. 100.); ღიტინი (ო. ქაჯ.).

ცივ-ცივ, ცივ-ცივა, ცივ-ცივად-ა — ციმ-ციმ, ზეზეურად, ძირს დაუკარებლად, რაიმეზე დაუყრდნობლად. „წყლით სავსე ტაგანაი ცივ-ცივ ასწია“.

ცივად თეთრ-ი — მთლად თეთრი, უნიშნოდ თეთრი.

ცივად შავ-ი — მთლად შავი, უნიშნოდ შავი.

ცივსაფანელა-ი — რძისა და ფქვილის შექამადი.

ცივციველა-ი — პატარა ლამაზი ჩიტია.

ციკლიკ-ი — ღიტინი.

ციკინკალ-ი — ასკინკილა. „ციკინკალას გადადიოდა“

ციკინტალა-ი — წვრილი ბურღი. „ფიცარს ციკინტალაი დაუუყენე და გავეჭურტე“.

ციკორ-ი — ჩიკორი, კორი.

ციმციმ — ერთბაშად, უცებ. „ციმციმ ასწიე ეს ქვა და წაიღე“.

ცინგლი-ობა — თამაშია: იდაყვს დაარტყამენ წელზე, ხელის ქვედა სახსარს — კისერში, გა-

შლილ ხელს (ნებს) — თავში. ვისაც დაარტყამენ, უნდა გამოიცივოს და როლები შეიცვლება.

ცინციკალა-ი — ასკინკილა, ციგინკალა, ციკინკალა, ცალ ფეხზე ხტუნვა.

ცინცქვლა — ართმევა, გამოტყუება. აქედან ცინცლვა, გამოცინცქვლა.

ცირცლოვან-ი — ცირცელის ანუ წოროს ხეებიანი ადგილი.

ცისკრის მასკულევი-ი — ასტრ. ვარსკვლავი მარჩხი.

ცისმარე დღე — მთელი დღე.

ცის ძირი — მთელი ქვეყანა. „ცის ძირზე შენსავით კაცი არაა“.

ციხის ნაშალ-ი — გადატ. ფიგურ. ღიღი ტანის, მძლე და ჯანიანი ადამიანი. „ციხის ნაშალსა ღვავ და ავადობს კი“.

ციფცორა-ი — მოფერებით პატარა. „ეს ციფცორაი ბალღაი ძრი-ალ მიყორს“.

ციფცორია-ი — იტყვიან დაბალ, პატარა ტანის ადამიანზე.

ციცლიკ-ი — ღიტინი.

ციცქნა-ი — ძალიან პატარა, პაწაწინა, მცირე რამ, ცოტა რამ.

ცმუცვა — მჯღომელა ან ღჯომელა ტოკვა, მოუსვენრად ყოფნა. „ბაღლო, რას სცმუცავ, დაჭე მქკუჩიანდა“.

ცმუცნვა — მალვით ჰამა.

გადატ. ცმუცნვით, ცოტა, მცირე რაიმეს ჰამა.

ცოდვაა — შესაბრალისია, ცოდოა.

ცოდვა-ბრალ-ი — ტირილისგან გამწარებულ ჭირისუფალთა გოდება.

ცოდვით (|| ცოდვას) შააყრი-ს — ცოდვით დაუბარებს, თავს შეა-ცოდებს, ცოდვა-ბრალს დაადებს რაიმეს შეუსრულებლობისათვის. „ისრი მასწონებიყო გოდერძიშვილის ათერაის ტირილი, რომ ცოდვანი შააყარა: თუ შენზე აღრე მოკვლდე, ჩემი ცოდვა გქონდეს, თუ არ მიტირაო“.

ცოდვაშაყრილი — ვისაც რაიმე შეცოდება-შებრალებით სთხოვეს, ცოდვის მუქარით დაუბარეს ანდერძად. „იმ ათერას ეთქო — ცოდვაშაყრილი ვარ, უნდა წავიდე, ანდრიაი უნდა ვიტირაო“.

ცოდვა-ჭირით — გაჭირვებით, წვალებით. „ქრუემა ქალმა შვილები ცოდვა-ჭირით დავზარდე“.

ცოდვით სავსე — ცოდვიანი, ცოდვების მქონე. ცოდვის ჩამდენი. კაცის მკვლელი.

ცოდვილ-ი — საცოდავი. საწყალი, უმარლო, უგერგილო, დოჟლაპია ადამიანი. გადატ. იტყვიან კეთილი გულის ადამიანზე. „ჩემი მამა ცოდვილი გულის პატრონი იყო“.

ცოდვის შაჰმა — ღარიბს რომ რამეს ესესხებიან და არ დაუბრუნებენ, ვალის გადაუხდელობა.

ცომ-ი — იხმარება უმის (შეუმწვარ-მოუხარშავის) მნიშვნელობითაც. „ცომი კარტოხაია“; „ცომი ჯორცია“.

ცომთხელ-ი — პურის ფქვილი-სა და კვერცხის ანაზელი გატენილი ჭურჭლის შესარემონტებლად. შდრ. კოწეწი.

ცომია — უმია, მოუხარშავია.

ცორ-ი — იგივეა, რაც მცორი, ცვარი, წყლის ერთი წვეთი. „მცურიანი ბალახია — ნამიანი ბალახია“.

ცორცვა — ძარცვა.

ცოტა-ი — ცოტა, მცირე, უმნიშვნელო. მცირედი რამ.

ცრიატ-ი — მკრთალი, ცივი, ღრუბლიანი დღე.

ცრინტა-ი — ავადმყოფობაა, გაციება, ცხვირის ცემინება და მსუბუქი ხველა — სურდო. „ხიზანს ცრინტაი აქჷ“. ცრინტვა — ცხვირის ცემინება, დაცხვირება. „რაია, როგორ ცრინტვა აგითხტა“.

ცუ-ცუ-ცუ — თხის, თიკნის და ვაცის დასაძახებელი სიტყვა.

ცუარენა-ი — თამაშია. აირჩევენ „დედას“ და ჩააბარებენ ქამარს. „დედა“ იკითხავს: ასეთი კული აქვს, ასეთი თავი აქვს — რა ცხოველია?

გამომცნობს მისცემდა ქამარს, დანარჩენს გაყრიდა ქამრის ცემით. „ღელა“ დაიძახებდა — ცუარენა — და ქამრის მქონე გამოიქცეოდა, მას „ღელა“ შეიფარებდა. თუ ვერ მოასწრებდა, დაიჭერდნენ, წააქცევდნენ, თვალებზე ხელს ააფარებდნენ, ქამარს დაუმაღავდნენ... (სნო).

ცუგუ-კიტრა-ი — გარეული კიტრი.

ცუედანი-ი — ცვედანი (ფრინველია).

ცუერცი-ი — ბოტ. ცერცივი. **ცუერცალა-ი** — ბოტ. ცერცივი.

ცუკცუკ-ი — ცუნცული; ხტომით, ტანის რხევით სიარული.

ცულ-ი — ნაჯახი. „კარგი რუსული ცულის პირი ვიყიდე და კარგი ტარიც დაუგე“.

ცულაფთარ-ი — გალესილი, მკრელი ცული.

ცუნდრუკ-ი — ტუტუცობა.

ცუნცულა-ი, ცუცუნია-ი — კნუტი, ფისო ალერსით ან ბავშვის ენაზე. „ბატარიაი ცუცუნიაი ძრი-ალ მიყორს“.

ცურ-ი — ჯიქანი (პირუტყვის). გადატ. მოურიდებელი, უბოდიშო მიმართვით დიდ გულმკერდიან ქალზე იტყვიან.

ცურცლა-ი — ცხერის განავალი, კურკლი: ცხვართა, თხათა, თაგვთა, კურდღელთა და მისთ.

განავალი.

ცუცქნია-ი — კატა. გადატ. „მსუნაგი აღამიანი“.

ცქაფართალა-ი — ჩქარი და ულონო მუშა; ფაციფუციით და უშედევოდ მომუშავე. „ცქაფართალაი ჩქარობს, საქმე კი ვერ უხანდება“.

ცქერა — ყურება. „რას მიცქერ, ჯაჯალა ბაბო, ვეღარ მიცან?“

ცქერა დაუწყა — ყურება, მზერა დაუწყო, გამტერებული უყურებდა.

ცქუეფია-ი — იხ. ცქულეფიაი. „ძალი მყავ ცქუეფიაი, ერთი ცხორი და ქობი სალაფავი არ ეყოფა რო მისცა“.

ცქულეფია-ი — მსუნაგი, თქვლეფია, გაუმადლარი.

ცქუნცქულით — ცოტ-ცოტად, ნაწილ-ნაწილ კეთება — შესრულება რისამე. ტუნწობით მოტანა რამესი. „ცქუნცქულით მააქუ პური“.

ცხავ-ი — საცრის მსგავსი ხელსაწყო, რომელსაც ხმარობდნენ მარცვლეულის გასაწმენდად, გასარჩევად სარეველებისაგან. ძირი ფირფიცრებით აქვს გამოწნული, თვლები მსხვილია, მარცვალი გადის და ნარჩენი (ჩელხი) შიგ ჩჩება.

ცხელია — სიცხეა, ცხელა. „ქარი კია, მაგრამ ცხელია“.

ცხემლა-ი — საქსოვი დაზგის ნაწილი: გალუნული ფიცარი, კიდეებში კბილანებიანი, რომლის ამოზნექილ მხარეზე სიგრძისად ეხვევა ნართი — ზედა (შდრ. ქალაქი).

ცხენზედით — ცხენიდან. „ცხენზედით ჩამოვკე“.

ცხენის კბილა-ი — ბოტ. მცენარეა ერთგვარი.

ცხენის შეკმაზვა — ცხენის შეკაზმვა.

ცხო — სხვა, უცხო, ვინმე მეორე, გარეშე. გადატ. სხვა, კიდევ. „ჩემს ძმასთან მასული იყო ცხო ვინდაც კაცი“; „ცხო რაი გინდა, ბარემ ერთად მითხარ“.

ცხოგა — სხვაგან. „მე დღეს ცხოგა მივდივარ“.

ცხოგნელ-ი — სხვა ადგილიდან მოსული. „აქაური არაა, ცხოგნელია“.

ცხოგნითა — სხვა ადგილიდან. „მე აქაველი არა ვარ, დედას გამაგჰყევ ცხოგნითა“ (ხალხ.).

ცხოგნური-ი — სხვანაირი, არა აქაური. „ცხოგნურად ლაპარაკობს“.

ცხოგორად — სხვაგვარად.

ცხოღ მამეჩუნა — სხვად მომეჩვენა.

ცხოდაცხო — სხვადასხვა.

ცხოვრობაჩიგათ — ცხოვრე-

ბიდან. „ჩემ ცხოვრობაჩიგათ ბევრი კარგი მახსონ“.

ცხოთა — სხვებისა, სხვისი, სხვათა. „ცხოთა გამამცხორ პურს მე არა ვსკუმ“.

ცხოთათუი — სხვათათვის. „გონჯი არც ცხოთათუი არ მინდა“.

ცხოთაშვილ-ი — 1. სხვა ოჯახის შვილი. 2. მწყემსი, მოჭამაგირე.

ცხოთაშვილობა — მოჭამაგირედ ყოფნა. „ჩემი ჭელობა სულ ცხოთაშვილობაჩი გამამივლია“.

ცხოკე — სხვაგან, სხვა მიმართულებით, სხვა მხარეს. „მე ესრე წავალ, შენ ცხოკე წადი“.

ცხომა — სხვამ.

ცხოწაირ-ი — უცნაური, სხვაწაირი, განსხვავებული.

ცხოწაირად — სხვანაირად. „შენ მაგ ქალას ცხოწაირად ნუ უცქერ, თორო თოლებს დაგთხრი“.

ცხოწაურ-ი — სხვანაირი.

ცხო რა-ი — სხვა რა. გადატ. ცხო რაი გინდა, ცხო რაი იყო.

ცხორ-ი — ცხვარი.

ცხორან-ი — კნ. ცხვრები (სიმცირის გამომხატველი გამოთქმამ).

ცხო რაილა გინდა — სხვა რა გინდა.

ცხორ-მგლობანა-ი — თამაშობაა, ცხვრებსა და მგლებს ჰბაძვენ, მგლების დაცემას და მწყემ-

სის დადევნებას წარმოადგენენ. შდრ. მგლობა, ყაჩაღობანა, ქუდ-მაურობა.

ცხორის გაშლა — ერთ ალაგას გაჩერებული ცხვრის, საძოვრად გაშლა.

ცხოს — სხვას, ვინმე მეორე პიროვნებას.

ცხოსთან — სხვასთან.

ცხოუშენო — შენს გარდა სხვა რომ ვინმე ყოფილიყო, სხვა რომ შენს მდგომარეობაში ყოფილიყო, სხვა შენს მაგიერ. „ცხოუშენო მაგას არ აპატიებდა შენი ფულის მაპარვასა“.

ცხოფრივ — სხვაფრივ, სხვაგვარად, სხვანაირად.

ცხოჩი — სხვაში. „ჩემს ქმარს ცხოჩი არ გავსცულო“.

ცხრაძარღუა — (*Plantago major*) — ბოტ. მრავალძარღვა. იგი არის სამკურნალო მცენარე.

ცხრაქუანი — გადატ. უქყოები, დაულაგებელნი, არეულ-დარეულები. იტყვიან, როცა შთამომავლობიდან რამდენიმე კაცი უნიჭობით ერთმანეთს ჰგავს. „ემაგათ გორჩი ბევრია მაგნაირი ცხრაქუანი“.

ცხრეულა — პურის პატარა თხელი კვერები, აცხობდნენ რელიგიური რიტუალების შესასრულებლად (შდრ. ცხრილეულა).

ცხრილ — საცრის მსგავსი ხელსაწყოა, ძირი ფირფიცრებით აქვს გამოწნული, თვლები წერილია, მარცვლი არ გადის, გადის მხოლოდ ნარჩენები, ბალახის თესლი, მიწა და მისთ. ცხავში გატარებულ მარცვლელს ატარებენ და წმენდენ.

ცხრილეულა — იგივეა, რაც ცხრეულა. „ცხრილეულებს აცხობდეს კუირაძლობის სალოცავად“.

ცხრილ-ცხავ — ცხრილი და ცხავი — მარცვლელის სარკვევი, საწმენდი, გადასარჩევი. „მარცოლს ცხრილ-ცხავში გაეავლებთკე“.

ცხუებ — სხვები, გარეშენი, უცხონი. გადატ. სხვა დანარჩენი.

ცხუება — ცხვება. „პური ლომელი ცხუება“.

ცხუებმა — სხვებმა.

ცხუებს — სხვებს, სხვათ.

ცხუებისაგა — სხვებისგან, სხვა პირებისაგან.

ცხუებიცა — სხვებიც არიან?

ცხუირ — ანატ. ცხვირი.

ცხუირკოჟორა — გრძელი. მრუდე, შუაში ამობურცული ცხვირის მქონე.

ცხუირშახმეკილ — საუბ. ცხვირაწეული, გამედიდურებული. „ცხუირშახმეკილი დაღის“ (იგივე ცხუირახმეკილი).

ცხუირცხუა-ი — ბოტ. ალბუ-
რი ზონის კურკოვანი მცენარეა,
ერთ ღეროზე რამდენიმე კოკორი
აქვს, კოკორს გამოფშენეტენ და
თამბაქოში ურევენ, კარგ გემოს აძ-
ლევსო.

ცხუის-ი — სხვისი. „ცხუისი გუ-
ლისთუი მე გავილანძღე“.

ცხუისას — სხვისას. „არ მი-
ყორს ცხუისას ყოფნა“.

ცხურებ-ი — ცხურები.

ცხურის დაშრობის დროს —
ცხურის წველის შეწყვეტა (ცხურის
წველის თანდათანობით კლება და
ბოლოს შეწყვეტა). „ცხურის და-
შრობის დრო იქნებოდა, როცა თი-
ვების აგება მათავებს“.

ცხურის უქმ-ი — საკულტო
დღე ხევში. აღდგომის დიდ შაბათ-
ზე მოდიოდა. მოხევეები ამ დღეს
მარხულობდნენ და უქმობდნენ,
ცხვარი აღარ დაგვიზარალებდო.

ძ

ძაბ-ი — ძაფი.

ძაბვა — ჭიმვა; გაწელება. „ბალ-ლი რეზინს სძაბავდა“.

ძაბუნა-ი — მწელავი, რომ იწე-ლებს. მაგ.: ახალი ყველის მწელავი ხინკლები ან ხაბიზგინები.

ძაბრიგან-ი — „წულის ჩასაცმე-ლი“, ჭიხვის ან ირმის ტყავის ბალ-ნიანი და მოქნილი ნაკერი, გამოყე-ნებული წულის ჩაცმისას, მაშველი (ა. ყაზბ., I, შ. ძიძ.).

ძაგა-ძუგ-ი — დაგა-ღუგი (ა. ყაზბ., IV, შ. ძიძ.).

ძაგრვა — ჭიმვა, გაჭიმვა, გა-წელება.

ძაგძაგ-ი — სიცივისაგან კანკა-ლი, ბაბანი.

ძალ-ი — სიმი (მუსიკალური სა-კრავის). გადატ. ლარი (მშვილდი-სა).

ძალა დაგაყარა — ძალაზე და-გიდგა, ძალა იხმარა, ძალა მოიტა-ნა. „ქალავ, შენისით გამაჰყევ ემ ბალლსა თუ ძალა დაგაყარა“.

ძალად მაცხონე — ადამიანი, ძალად რომ გააკეთებს რასმე თავის

სასარგებლოდ; ძალით იჩუქებს ხოლმე რამეს, თვითონ დაეპტიე-ბინება და მისთ.

ძალას არ დაგაყრი — ძალას არ დაგატან.

ძალდატანებისათჳი — ძალ-დატანებისათვის.

ძალებ-ი — (მრ.) სიმები.

ძალმამრეობა — ძალმომრეო-ბა, ძალდატანება, ძალადობა, ძა-ლის დატანება, უტიფრად სხვისა-დმი რაიმე მდგომარეობითი ზეგავ-ლენის მიყენება.

ძალობა-ს — ძალადობას.

ძალუმ — ძალიან.

ძალუმში — კარგი; ძლიერი.

ძალუმად — ძლიერ. „ემაგას რო ძალუმად ერთი დავხკრა, მაკუდება კიდევცა“.

ძალღერძ-ი — წისქვილის დო-ლაბის საბრუნავი ღერძი, მასზე წამოცმულია ზემოთა მბრუნავი ქვა. „წისქვილის გულჩი კანაფის ძენძსაც ვმარობდეს, დოლაბს კი ძალღერძი უკეთდებოდა“.

ძანძლ-ი — 1. მაგარი, ძარღვიანი

ხორცი, ძნელად საჭრელი, ისეთი ხორცი, რომ არ იღეკება. 2. გადატ. ჰირვეული, თავისნება ადამიანი. „ძანძლი ბებერია“.

ძარღუებ-ი (მრ.) — ანატ. ძარღვები.

ძარღუე (მხ.) — ანატ. ძარღვი. გადატ. ქვას რომ ზოლებად გასდევს და მასზე გაიპობა.

ძარღუის აყრა — ძარღვის გაქიშვა.

ძაუჯიკაუ, ძაუჯიყაუ, ძაუგი — ოსების დედაქალაქის ძველი სახელია. კომუნისტების დროს ერქვა ქ. ორჯონიკიძე, ამჟამად ვლადიკავკაზი.

ძალა-ი — შაბი.

ძალღანძუა-ი, ძალღაძუა-ი — მღოვრე წყლის პატარა ჭიაა, ჩვეულებრივ ნაპირების ახლოს დაცურავს. იკვებება მცენარეთა ფოთლებით (ეძახიან ძუაძალღასაც). გადატ. გაიძვერა. „ძალღაძუაი კაცია“.

ძალღაფუა-ი — ღერდილის ან ქატოს უცხიმო ფაფა ძალღისათვის, საღაფავი. დაცივნით იხმარება ადამიანის საჭმელზე. „ეს რაი მაგიტანია, ქაშღონაია თუ ძალღაფუაი?!“

ძალღთოდენა-ი — უპატრივც. მიმართვით, ძალიან ბევრი, მრავალი. „ძალღთოდენაი ბიძაშვილები მყვანან, მაგრამ სიკეთე არცვისი

არა მახსონრა“.

ძალღი პურს არ გამაართომს — უკიდურესად გაღანძღული, შერცხვენილი. „ეგრე უსწინდღისოდ გავჰადე, რო ძალღი პურს არ გამაართობს“.

ძალღის გუდაისა-ი — გინებაა: ძალღიშვილი. „შე ძალღის გუდაისაო, ვის ელაპარაკები ეგრე“.

ძალღის სისხლღასხმულ-ი — გინებაა.

ძალღის ხილა-ი — ბოტ. იხ. ძალღის ხუნწაი.

ძალღის ხუნწა-ი — ბოტ. მათუთა (ა. მაყ.).

ძალღუმადღური ყოფნა — ძალღუმადღოდ ყოფნა — ცუდ პირობებში ყოფნა, უპატრონოდ ყოფნა.

ძაძღ-ი — ჯაგი, ეკლნარი, ჩირგვი (ა. ყაზბ., IV, შ. ძიძ.).

ძახვა — დართული ძაფის (ნართის) ორი წვერის ერთმანეთზე გადაგრება, ერთ ძაფად ქცევა ტარის საშუალებით.

ძგარა-ძღურ-ი — ქალი, რომელიც დაღის მთელი ტანის რხევით. „ჩუენი მეზობელი ქალი სულ ძგარა-ძღურით დაღის“. გადატ. გუღის ხშირი და ძლიერი ძგერა. „ჩემმა გულმა ფეთქუა დაიწყა, იმის ძგარა-ძღური თითონ მევე კარგა მესმოღა“.

ძე-ბოლო — შთამომავლობა, მემკვიდრენი. „ძე-ბოლო აღარ ჰყავ;

წყევლა: „აგრემც ამასწყდები ძე-ბოლოთა! ლოცვა: „აგრემც შაგ-რჩება ძე-ბოლო!“

ძელ-ი — ჰერის ან იატაკის სქე-ლი მორი.

ძერიკა-ი — ენ. ზიზღ. ძერა. „ძე-რიკაი ქათმებს ღვერია“.

ძერხონა-ი — ძირხვენა. ბალა-ხოვანი მცენარეა, ოროვნადი.

ძესიძე — ზედსიძე. „ქალიანთას რო მოვიდეს და ჩასახლდეს იქა, ძე-სიძე იქნება“.

ძეკორციელ-ი — ადამიანი. „ჰდეს ავე და ძეკორციელი არვინ მინახია იქა“.

ძია, ვირი მათხოვე — საბავშო თამაშობაა.

ძიბ, ძიბ, ძიბ — ქათმების დაძა-ხება.

ძილი გამიჰკარდა — ძილი გა-მიკრთა.

ძილი გაუჰკარდა — გამოფხიზ-ლდა, ძილი გაუკრთა.

ძილი თავს მასჰრის — ძილი მო-ერევა.

ძილს გამაჰკურავ-ს — დიდ ხანს იძინებს, კარგად გამოიძინებს. „ხვალ ცხორჩი არ წავალი, ერთი ლამაზ გამაჰკურავ ძილსა“.

ძილქუშ-ი — ღრმა ძილი. გადატ. მძინარა, ძილის მოყვარუ-ლი.

ძირ-ი — იხმარება თივის, ძნის

რაოდენობის აღსანიშნავად. „სა-მოცი ძირი თივა ჩამუათრიე მთაჩი-გათა“. გადატ. მოდგმა, ჩამომავ-ლობა.

ძირახალ-ი — ჩაფხატები. მო-ხეური ქალამანი ზამთარში სახმა-რად, ძირი აქვს მთლიანი, ნაპირი კოჭებამდის ამოსხმულია, შიგ თი-ვას უფენდნენ. ძირახლებს კერავ-დნენ როგორც ძროხის, ასევე ლო-რის ტყავისაგან.

ძირგამასაკრავ-ი — ცხენის მოსართავი, რომელიც მუცელზე ეჭირება (სინ. წელთასაკრავი). „ძირგამასაკრავი მაშუბიყო ცხენ-სა და თავმძიმედ იყო“.

ძირეულ-ი — ღრმა. ძირეული სიტყო — ღრმა, შინაარსიანი სი-ტყვა. „ჯერ არას იტყუისკე და თუ იტყუის, ძირეულს სიტყოს იტყუისკე“. 2. ძირით, წარმოშო-ბით. „ძირეულად სადაველი ხარ?“

ძირის სახლ-ი — ძველებური მოხეური სახლის პირველი სართუ-ლი (ნ. ქოითაი).

ძირის ქვა — წისქვილის ქვედა ქვა.

ძირკედელ-ი — ბალავერი, ფუძე, საძირკველი. „სახლის აშენე-ბისთუი ჯერ უნდა ჩასდგა ძირკედე-ლი“.

ძირსაგებელ-ი — წვრილი წნე-ლის ლასტი, ჰილობივითაა, იყენე-ბენ ბატკნებისათვის მიწაზე დასა-ფენად.

ძირტკბილა-ი — ბოტ. კილა-მურა. დაღესტანში, ყიზლარის ზამთრის საძოვრებზე ხარობს ხე, რომლის ფესვებიც იჭმევა და არის ტკბილი, ამიტომ მას ძირტკბილას უწოდებენ. ხეში იქიდან ამოჰქონდათ ხოლმე მწყემსებს, რომლებიც იქ აზამთრებდნენ ცხვრის ფარებს. ძირტკბილაი სამკურნალო თვისებებისაა, მისი ნახარში უებარი წამალია ხველებისათვის.

ძირწო — ბოტ. ტურწა.

ძირხუნა-ი — ბოტ. ოროვან-ლი.

ძიძგილ-ი — მამლების ჩხუბი. გადატ. ორი ადამიანი ერთმანეთს რომ წაებლლარტუნება, იმაზე იტყვიან.

ძმათაშვილები — ახლო ბიძაშვილები.

ძმანი — ძმები.

ძმობისათჳი — ძმობისათვის.

ძნის კუდი — ხორბლეულის (ჩვეულებრივ, ქერის) თავთაგები, ოჯახის უფროსის მიერ მკის შემდეგ ჯერის ფორმით გაკეთებული. თავთაგების თავზე ჯვარს დაადებდნენ გალეწილ ხორბალს, რომელიც სათესლედ ინახებოდა, შდრ. ნამგლის კუდი (ს. ალიბეგ.).

ძოლ-ი — ძვალი.

ძოლდამწორ-ი — ძვალდამშვარი. გადატ. ძუნწი, უპურმარილო, გამოუსადეგარი.

ძოლთქონ-ი — (ძვალთ ქონი) — გარო (სიტყვა ძვლის ქონიდან). ხორცეულის წვნიანი საქმლის ზედაპირზე მონაყარი ქონი. ხორცის ნახარშის ზედაპირზე სკასავით გაყინული ქონი.

ძოლი ტყავთ აღარაა — ძვალზე ტყავიც კი აღარ აქვს. იტყვიან ძალზე გამხდარ ადამიანზე და პირუტყვზე.

ძონძ-ი — ძველი, დაგლეჯილი, დაფლეთილი ტანსაცმელი.

ძონძმანძ-ი — ძველი, დახეული, დაფლეთილი ტანსაცმელი.

ძოლა, ძოლანისა — ამას წინათ, ცოტა ხნის წინათ. „ძოლანის რო შამპირდი, რასლაც გეტყუიო, ეხლა მითხარ!“

ძოლანდელ-ი — ამასწინანდელი.

ძრახვა — ლაპარაკი, ხმის გაცემა. „დოლო, შენ თამარას სძრახავ?“

ძრიალ — ძლიერ. გადატ. ძალიან, ძალზე, საშინლად. „გოჩავ, მე შენ ძრიალ მიყორხარ და პატვის გცემ“.

ძრიალ-ი — ძლიერი. გადატ. ძლიერი, მაგარი სასმელი ან თამბაქო.

ძროხამ ამხანაგნი დაყარა — ძროხამ მომყოლი დააგლო.

ძუაბრაშუმ-ი — აბრეშუმის ძაფი.

ძუაძაღლა-ი — იხ. ძაღლაძუაი.
გადატ. ბუსუსიანი ჭია. გადატ.
მცენარეა.

ძუგძუგ-ი — ძუნძული.

ძუელ-ი — ძველი.

ძუელად — ძველად, ადრე,
წარსულში.

ძუელად გახოლ-ი — საზრდოდ
დარჩები, დაძველდები, დიდ ხანს
იქნები. „დარს მავნულო, დარს მამ-
კილა, დარჩიმც დაილეწები, ორ-
მოჩი ჩახოლ, ძუელად გახოლ, ჯორ-
წილ-ნათლობაჩიც დაიხარჯები“
(ლოცვა ხვანათესვის და ლეწვის
დროს, სნო).

ძუელდუმა-ი — ძველისძველი,
ლორად გამოსული დუმა. (ცხვრის
შებოლილი დუმა). „ძუელდუმის
ხსენება ჭამასთან დგასო“ (ანდ.).

ძუგ-ი — ძუ. დედალი ცხოველი.

ძუირობა — ძვირობა, სიძვირე.
„წინავ შიმშილობა იყო და ხორბა-

ლი ძუირობდა“.

ძუეკნა-ი — ბოზი ქალი. გადატ.
დედალი ძაღლი.

ძულფაქები-ი — შინ ნაკეთები
ღილები (ძელის ფოლაქები).

ძუძგვა — გაქცევა. „აბა, ბალ-
ლო, მატუძგე ეხლა შინა“.

ძუძუკოკორობა-ი — საბავშვო
თამაშა: ერთი ბავშვი დაიძახებს:
ძუძუკოკორა. დანარჩენები უნდა
დასხდნენ. თუ რომელიმე ვერ მო-
ასწრო დაჯდომა, ვითომ დედა მო-
უკვდებოდა.

ძუძუნასხლექ-ი — ძუძუს
ახალმოშორებული ბავშვი, კრავი,
ხბო, ლეკვი და მისთ.

ძუძუობა — ძუძუს წოვა, ძუძუს
წოვების დრო, პერიოდი, ხანი. „დე-
დავ, ძუძუ მაწოვეო! — რა დროს
შენი ძუძუობაა, დიდი ხარო“.

ძუძუს მასხლექა — რძით კვე-
ბის შეწყვეტა, ძუძუს აღარ მიცემა.

წ

წააპერანგებ-ს — წააფარებს, წააყრის (მიწის ნაკვეთს ნაკელს). ზამთარში ცოტას რომ მოთოვს, დედამიწას რომ მხოლოდ გაათეთრებს.

წაარახუნებ-ს — (საუბრ.) უაზროდ იტყვის, წამოროშავს.

წაატყუეშ-ს (წვეტყუეშება) — პირქვე დასცემს, დაანარცხებს (შღრ. დაატყუეშა). „ისრი წვეტყუეშა, რო ძლივლა წამადგა“.

წააქოჩირებ-ს — გაამრუდებს, მოაქცევს (ფეხსაცმელს). „ახალი ქალბნები წააქოჩირა ბალღმა“.

წააჩხამა — წააშხამა.

წაბარბაცდა — წატორტმანდა.

წადილისათუი — წადილისათვის, სურვილისათვის, მისწრაფებისათვის, ლტოლვისათვის.

წადი-ლა — წადი (აქ თხოვნითი მიმართვაა და არა მბრძანებლობითი).

წა-ს-დღანავ-ს — მოუგებს თამაშში. „კობამ გელას თხუსი წა-ს-დღანა“.

წავალ-წავალაი სტუმარ-ი — წავალ-წავალ, წასვლას რომ დაიუნიებს და ფაქტიურად კი არ უნდა წასვლა.

წავაწყუიტი — წავაგდებიინე. „ქათამს თავი წავაწყუიტი“.

წავიშინე — ვირტყი. „წავიშინე მუკლები ჰელი“.

წავი-წამოიდეს — წავიდ-წამოვიდნენ.

წავსტებე — წავატებე. „პურს კიდურაი წავსტებე“.

წავწე — წავხდი, დავვარდი, არარაობად ვიქეცი.

წავჭირებულიყავ — წავთრეულიყავ.

წაიბორძიკა — წატორტმანდა, წაიტორტმანა.

წაიბორძიკებსკე — წატორტმანდება ხოლმე, წაიტორტმანებს ხოლმე.

წაიქილიკა — წაიმასხრა, წაილაზღანდარა.

წაიყურისძირებ-ს — წაიყრუებს, საქმეს განგებ დაივიწყებს. „როსთენი ხანია მაგაზე ვლაპარა-“

კობდით და ეხლა კი სუყელამ წაი-
ყურისძირა“.

წაკანწულები — შეძიბილა-
ვება, წაბლარძუნება. „ჩერ შალა-
პარაკდეს, მამრე წაკანწულდეს“.

წაკლვა (წაიკლავს, წაუკლავს)
— თამაშში ფიგურის მოკვლა, კერ-
ძოდ, კოჭის მოკვლა — გატანა გან-
საზღვრულ მიჯნამდე, მოგება. „ერ-
თი კოჭი წავიკალ, დანარჩენები
იშალა“; „თხუსი დავკეარ და ვერც
ერთი კოჭი ვერ წავიკალ“.

წაკუზვა — დახრა, წელში მო-
ხრა.

წაკურდღლება — მცირედ წა-
ძინება. „წაკურდღლება დავაპირე
და მაშილა დამიკვილა ამხანაგმა —
გამოდიო“.

წალ-ი — დედალი თხა თიკნის
მოგებამდე (ო. ქაჯ.). გადატ. უშო-
ბელი ჯიხვი, ნორჩი ირემი, ნუკრი
პატარა, ძუძუმწოვარი ირემი (ა.
ყაზბ., I, შ. ძიძ.).

წალამ-ი — ხის კვირტი. „ტყეს
წალამი ეხსნება გაზაფხულზე“.

წალაპოტ-ი — წყლიანი, სვე-
ლი, ნედლი შეშა.

წალდა-ი — წალდი, ფართე პი-
რიანი, მოკლე ტარიანი საჭრელი
რკინის იარაღი.

წალიკ-ი — მწკრივი. აქედან და-
წალიკება — დამწკრივება (ნ. საბა
— წალიკი, ჩუბ. დაწალიკება).

წალო — ძველი საცხოვრებელი

სახლის ინტერიერში, კედელში და-
ტანებული დიდი თახჩა. ასეთ წა-
ლოში საგებელს — ლოგინს აწყობ-
დნენ.

წამაა — წამოდი. „წამაა ჩუენ-
სა“.

წამაბრიყუდება — სიმაღლე-
ში თვითნებურად და უთანაბროდ
გაიზრდება, სუსტი დარჩება (შდრ.
წამაყურიდება). „ბალუშ მწაზე
დიკა ზრდას ვერ ისრულებს, ჩალა
წამაბრიყუდება, სიმაღლისაგა
ტანს ვერ იკერს“.

წამაზეზიება — წამოდგომა.
„ბაბო სამი დღე ავად იყო, იწვა,
დღეს კი წამაიზეზია“.

წამათქო — წარმოსთქვა, თქვა.

წამაიბაჯბაჯა — წამოიყრანტა-
ლა, წამოსცდა.

წამაირატრატა — დაუფიქ-
რებლად წარმოსთქვა, თქვა.

წამაიტაკტაკა — წამოროშა.

წამაიწიე-ს — წამოდგნენ. „ქეი-
ფი რო დაამთავრეს სტუმრებმა,
წამაიწიეს და წასასწულელად მეემ-
ზადნენ“.

წამამიღირა — ხელი აღმართა
ჩემს წინააღმდეგ, დაკვრა დააპირა
ჯოხის ან სხვა რამის. „ჯოხი წამამი-
ღირა“.

წამასთქოთ — წარმოსთქვათ.

წამაუდგებოდა — წარმოუდ-
გებოდა, დაუდგებოდა.

წამაფუნქტიონა — გამატეხინა, დამამტკრევიანა.

წამაყუდება — უცხად, ერთბაშად ტანის აყრა, მოსალოდნელზე მეტად გაზრდა. „ერთი წელია ჩემი დისშვილი არ მინახია და ვეღარც კი ვიცან, ეგეთი წამაყუდებულია“.

წამაყუირდება — წამოიზრდება. „ბალახი ერთბაშად წამაყუირდა“.

წამაჩუჩქტილი — წამოჩიტული, წამოზრდილი (ბავშვზე იტყვიან). „ფეკზე სასიარულოდ არის წამაჩუჩქტილი“.

წამაცუივდეს — წამოცვივდნენ, წამოდგნენ.

წამაწევ — წამოწეკი, დაწეკი.

წამაჭახებულ-ი — ჩამოჭეხებული, წამოჭარხლებული, გაწითლებული. „სახეზე წამაჭახებულა“.

წამაძდილა-ი — 1. სანახევროდ შიშველი, ჩაუცმელი. „წამაძდილაი დედაკაცია, არც კი სცხუნეიან რა!“

2. ხელგამილილი, მხარჯველი, გულუხვი. „ნუ ხარ ეგეთი წამაძდილაი, თორო ოჯახს ვერ დაიდგამ!“

3. გულდია, ალაღმართალი, გულუბრყვილო, საიდუმლოების ვერ შემნახავი. „წამაძდილაი კაცია, მაგასთან არც რაი არ ითქმის, მაშინვე ცხნებს ეტყუის“.

წამა-პკირებ-ს — წამოსდებს, წამოპკირავს. „ფეკი წამაპკირა პაქსა“.

წამაპყუდებულხარ — დიდი, მაღალი ტანისა შექქმნილხარ.

წამებულობა — რწმენა, აღათი. „ნუ დავპკარგავთ ჩუენსა წესსა და წამებულობასაო“.

წამისწამა — წამდაუწუმ. „წამისწამ პეპეროზს ეწევა“.

წამოე — წამოვედი. „შინ მარტუას მამეწყინა და თქუნეს წამოე“.

წამოვიდეს — წამოვიდნენ. „ქალები გუში ქალაქჩიგათ წამოვიდეს?“

წამოუბავბავებია — საუბარ. წამოუყრანტალებია, უთქვია.

წამოუდგა — წარმოუდგა.

წამოუსო — წამოუსვა, წამოპკრა, შემოპკრა.

წამუა — წამოვა. „ლეილაი ორშებათს წამუა ქალაქსა“.

წამუალ — წამოვალ. „ხვალ მეც წამუალ ხილობა“.

წამლადა — წამგლიჯა, გამოტყუა, გამგლიჯა.

წამცდენ-ი — წამაცდენელი.

წამწაკო — მომწარო, მომეყვო.

წანწალ-ი — ხეტიალი, უთავბოლოდ სიარული, გზაარეული სიარული.

წანწკარ-ი — წვრილად წყალი რომ მოდიოდეს, წვრილად წყლის ჩამოდენა.

წაბა-ი — 1. ჩიტია კინკრაქა, ლობემძვრალა. 2. გრძელნიკაპიანი ადამიანის მეტსახელია.

წაპერანგდება — მიწის, წყლის მოყინული ზედაპირი თოვლის თხელი ფენით დაიფარება. „ლუსკუმზე თოვლი წაპერანგდა და გაზაფხულამდე ეგრე იყო“.

წაპერანგება — ცოტათი რომ მოთოვს და თხლად წააფენს თოვლს დედამიწას.

წაპოშარი — კობოსანი, მსხვილებილებიანი ქლიბი. ხელოსნის იარაღია, რითაც ხის ნაკეთობას ფხეკენ და ალაშაზებენ. „ცულის ტარი გავთალე და წაპოშარით გადაეფხიკე“.

წარამარა — ხშირად, ყოველ წუთს, გამუდმებით.

წარაუგონთ — წარამარა; ანგარიშიუცემლად. „წარაუგონთ ლაპარაკი იცის“; „წარაუგონთ ღადის“.

წარბები შაკმუხა — წარბები შეიკმუხნა, კობი შეკრა, დაიღვრიბა.

წართხალ-ი — ძველი ტიპის საცხოვრებელი ნაგებობის კარისთავეზე დადებული გათლილი ქვა.

წარმასადეგ-ი — წარმოსადეგი, ვაჟაკურად მოსული — აგებულების ახალგაზრდა, ისეთი კაბუეკი, რომლის შეხედვა ადამიანს სიამოვნებს და უხარია.

წარსულჩი — წარსულში, წინეთ, ოდესღაც.

წატანება — ხელის წავლება რაიმეზე.

წათილდა — წაეთრა.

წათილება — უპატივც. წათრევა. „ჩუენი მეზობელი როგორც იქნა წათილდა თავის შინ“. გადატ. წარტყმა, გარტყმა.

წაურთუია — წაურთმევია. „მოკვეე წყემსებისთუ მთაჩი ქიმტებს ცხორი წაურთუია“.

წაურტრილდა — მიუბრუნდა. „რძალი წაურტრილდა თავის დედამთილსა და გალანძლა“.

წაულებ-ს — წაართმევს, მოსტაცებს. „თერგზე წისქილი წყალმა წამილა, მამრე სამქანეთ აუგია და ისაც წაულა თერგმა“.

წაუძლოლე-ს — წაუძმღვარეს.

წაუძლო — გაუძლო.

წაფშუნეტა — პირქუე დაცემა, დავარდნა. „დევეცი და ცხური-პირი მიწაზე წაფშუნეტე“.

წაქასუნება — წარტყმა, წაკვრა. „მეზობლის ბაღლღს თავზე კელი წაუქასუნე“.

წაქოჩირებულ-ი — წამრულებული, ქუსლებჩაკეცილი ფეხსაცემელი.

წაქუსლილ-ი — ქუსლებჩათელი ფეხსაცემელი, ქუსლებგამრულებული. „წაქუსლილი ჩაქმაი ეცო“.

წალმა-ი — უკულმართის საპირისპირო, სწორე. „წინდაის ყელს ერთს რო წალმა გაუვლით, მეორეს უკულმა“.

წაყინწრულ-ი — გამზდარი, წვრილ და გრძელკისერა ადამიანი.

წაყრა — ნართის გადახვევა გავსებული ტარიდან. „წაყრა ვიციით, სასთავი ტარი რო გაივსება, აძრობენ კუთშტავს და ახტევენ ნასთს“.

წაყუდება — დაუპატიებლად მისვლა.

წაყუთო — მოყვითალო ფერის რამ.

წაჩოთირებული — შიგნით ქუსლებგადაკეცილი (შდრ. ჩაქოჩირებს), საქუსლე ჩათელილი ფეხსაცმელი. „წაჩოთირებულ ჩუსტებჩი ჰქონდა ფეკი წადგმული“.

წაწან-ი (წაწანებ-ს) — ჩვილი ბატენის და თიკნის გაბმული კნავილი მისუსტებული ხმით.

წაწანა-ი — გორგოლატებიანი სადგომი ბავშვის ჩასაყენებლად და სიარულის მისაჩვევად, გადმობრუნებულ ტაბურეტს ჰგავს, ოლონდ ძირი არა აქვს.

წაწარაქი — მეტისმეტად ტუნწი, ხელმოკერილი.

წაწაწვა (წააწაწებს, წასწაწდება, წეწაწება) — მიწვდომა, მიუღგომელ და ძნელად მისაღწევ ადგილიდან რაიმეს ხელში ჩაგდება. „ვაშლისკე კელი წააწაწა“; „წასწა-

წებია ბერაი ი თურქსა, გადმულია და დაუწვენია მიწაზე“.

წაწება — შეხება, წვდომა.

წაწითო — მოწითალო ფერის.

წა-ს-წაჭერტ-ს — 1. მარცვლელს გადაარჩევს, ტაბაკით ნარჩენებს წააცლის. „იფქლანი წაწაჭერტე“. 2. გადატ. გასცლის, წაართმევს, მოუგებს. „კოკები სულ წაწაჭერტე“.

წაწყმენდილ-ი — დაბინძურებული, წამზდარი, წაბილწული.

წაწყმენდა — დაღუპვა, მოსპობა. „თავის დროზე ქერი არ მამკა და სულ წაწყმინდა ყანაო“.

წახედილი საქმე — მიბაძვით გაკეთებული საქმე. „სულ მულამ ცხოთა მაცქერალია, მაგის გაკეთებული სუყელაი საქმე წახედილია“.

წახისფეგდება — ჟარგ. ნაძალადევად, ძლივს-ძლივობით წავა, წაეთრევა. „დილაზე უნაყროდ უნდა წავხისფეგდე ექიმთან, რაილაც უნდა გადამაყლამპას და გამსინჯას“.

წახოლ — წახვალ?

წახპარებიყო — მიპარვოდა.

წახტევაი — დიდი თოვა, თოვლის კორიანტელი; უბედურება. „ისითი წახტევაი იყო, გარეთ თოვლის მეტი არც რაი არ ჩანდა“; „ამ წახტევაჩი სადლა წახოლ, ძაღლი გარეთ არ გაიგდება!“

წახუეულ-ი — გადატ. საგსე, აღსაგსე, პირსაგსე, მრავალი, ბლო-მდ. „ქუეყანა ხილით წახუეულია ჩუენ ვაშლი გუენატრება“.

წახუვალია — წაჰყოლია.

წაცირება — წასვლა, წათრევა-სავით.

წაჰყევ — გაყევი, მიყევი.

წაჰყინწლავ-ს — საუბრ. ყინ-ჰარეს (ყელს) გამოსჰრის, და-კლავს. გადატ. დაახრჩობს.

წეყყო ჰელ-ი — მიყყო ხელი.

წეეპირა — უბატყვც. წაეთრია.

წეეპირება — უბატყვც. წაეთრება.

წეკო — შინაური თამბაჰო. თამბაჰოს ფოთლების შეეკრა (იწონის 300-500 გრამს).

წელთსაკრავ-ი — 1. გარსაკრავ-ვი, გარსართავი — თასმა ან ღვედი, რომელიც გადაუვლის ცხენის უნა-გირს ან სახედრის კეხს და მოეჰირება ფერდებში; 2. ღვედი, რომ-ლის ერთი ბოლო მიბმულია ურმის ხელნებზე, მეორე კი ხელნიდან გა-ტარებულა ცხენის მკერდის ჰვეშ და მიბმულია მეორე ხელნაზე სი-მაგარისათვის.

წელის შაკრვა — ხალხური მკურნალობის მეთოდი: შვილის ყოლის მიზნით ჰალს წელს შეუჰრავდნენ, ცხრა დღეს ფიცრის ლო-გინზე დააწვენდნენ და მკურნალო-ბდნენ.

წელის ძოლ-ი — ხერხემალი. „ყინულზე დეეცა და წელის ძოლი გაუთხტა“.

წელის ჰრა — ხერხემლის ძვლის ღრძობა. „ჰვა ავსწიე და წე-ლი მეჰრა; წელი ვიჰერ“.

წელტიალა-ი — ოხერი, ნავსი-ანი, დაწყევილი წელიწადი. „გონჯი წელტიალაი იყო, შიმში-ლობა და ჰესეტობა სუფევედა“.

წელწელა არხ-ი — მთის ფერ-დობზე გაჰრილი არხი. „წელწელა არხით გუჰონდა გამატანილი წყა-ლი“.

წენგერა-ი — ბოტ. წენგარა, ლაშჰარა.

წერ-ი, წერან-ი, წერონ-ი — სვილის ძნის ზვინი, შეიცავს სამ წე-რილას, ზოგან ოცდაათ (30) — სა-მეულს, ე. ი. 90-ძნას, სვილის 90-ხე-ლეური (შდრ. მარჰილის — უბე). „ოთხმოცდაათი ჰელეური ერთად შაკრული საბლით, იმას წერი ეჰქუნა“.

წერა — ბედი, საბედო, ხვედრი, ბედისწერა. „ადგა აბესალომი, მი-ვიდა ჰალთან და უთხრა, — შენ ჩე-მი წერა ხარო“.

წერა-მწერელ-ი — ცრურწმე-ნით: ადამიანის ბედ-იღბლის იმთა-ვითვე განმსაზღვრელი.

წერაყინ-ი — სანადირო ჰოხი. ერთ მხარეზე გაკეთებული აჰვს გა-ლესილი რკინა.

წერვა — გაბზარვა (ნ. გაიწერება, დაწერა).

წერთხალ-ი — ბოტ. წართხალი.

წერილა-ი — შვიდი სამეულის (21) ძნა.

წერწენ-ი, წერწენა — მოხუერი ხის გუთნის ნაწილი — მხრის გაგრძელება უღლამდის (1-1/2 — 2-მ.) ხელნა. იხმარება ხარის სახენელის მთლიან აღმნიშვნელადაც (მღრ. წირწენი; წერწენა). „წერწენი ხის სოლებით, მავთულით ან ჯაჭუთით მიმაგრებული მკარზე“.

წელა, წელანის — ამ ცოტახნის წინ, წელან. „ვასილა ბიძაი წელა წავიდა შინა“.

წეწა — 1. მატყლის ხელით რჩევა, გაბუება. 2. წეწვა — ცემა-ტყევა. 3. ს-წეწს — დამცირ. გაჭირვებით წველის. „ერთაი ძროხიაი მყავ და იმას ვსწეწ“.

წვა-დაგვა — გაჭირვება, სიღუბნობა.

წვალილიყო — წოლილიყო, დაწოლილი იყო.

წიაკა-ი — წიკვინა, უსიამოვნო მაღალი და წვრილი ხმის მქონე, ავი ქალი; მაღალი და გამხდარი აღამიანი.

წიბახ-ი — ძალიან გამხდარი. „ღელას ერთი წიბახი ებო ჰყავ“.

წიდა — 1. ყალიონის ტარში

დაგროვილი მჭვარტლი; 2. ზღვეზე დამხმარი ბართი (იხ. ქვაბერთა). 3. მატყლის ცხიმი და ჭუჭყი. 4. ყურის მილის საშუალებით გამოყოფილი გოგირდოვანი ყვითელი მასა. 5. ფისისებრივად შეკრული საკვამლე მილებში შეწებებული ჭვარტლი.

წივ-ი — ნაპერწკალი.

წივა-ი — ქვის ჩიშია, სხვადასხვა ფერის ნაერთები აქვს, უმეტესად რუხი, შიგადაშიგ ოქროსნაირი წინწკლები მოჩანს.

წითელა-ი — უარგ. „ლურჯას“ მოხვევები არაყს ეძახიან, „წითელას“ კი ღვინოს“ (ა. ყაზბ. „დროება“, 1880, №158, გვ.3).

წითელი მხალ-ი — ბოტ. წითელი ჩიჭლაყა.

წითელი ხილ-ი — ბოტ. მთის წვრილი ხილია. წითელი მოცვი.

წითელი ქარ-ი — კანის ავადმყოფობაა. იცის ბავშვებში, წითელი გამონაყარი აქვს ხოლმე კისრის დაყელის არეში, შეიძლება სხეულის სხვა რომელიმე ნაწილზეც ჰქონდეს, იცის ქავილი, მის სამკურნალოდ მდინარე ყუროს წყალს იყენებენ.

წითიწლამდე — წლიდან წლამდე. „ეგ თოვლი მანდ წითიწლამდეა“.

წილ-ი — 1. ნაწილი, საკუთრება, ქონება: ჩემი წილი — ჩემი კერ-

ძი; წილები ვყარეთ, კენჭი ვყარეთ; გავიყავით, ჩვენ-ჩვენი ნაწილი, საკუთრება მივიღეთ საერთო ქონებიდან (მემკვიდრეობიდან); წილის ამაღება — გადასახლება, აყრა, სხვაგან გადასვლა; წილის ჩაღება — ნაწილის მიცემა, შეზიარება. „მეც ჩამიღვევით წილი“. 2. გადატ. ულუფა. ერთი ადამიანისათვის განკუთვნილი რაიმე ულუფა. 3. გადატ. მედ. მქავანა, ქეცი, მუნი, მლიერი (კანის ავადმყოფობა).

წილ-ბოლო — მემკვიდრე, შთამომავალი, ქონება და შთამომავლობა. წყევლაა: „შე წილ-ბოლო ამაწყუტეტილო!“ დისწული დედისძმათასა (შკამს უკითხვად დაჭდება), ვინც იმას გაუჯავრდება, წილ-ბოლომთაიც გასწყდება!“ (ხალხ.).

წილგაწყუტეტილ-ი — ვისაც შთამომავლობა არა ჰყავს; უძეო; უპატრონო.

წილდებული — მონაწილე, მოზიარე. „იმ დლიდან მაჰვევები წილდებულნი არიან ამ დღესასწაულისა“.

წილობა — ჩამომავლობა (ა. ყაზბ., I, შ. did.).

წიმწიმ[ა] — პირთამდე სავსე. „ტაგანაი წიმწიმ ავავსე წყლითა“; „ფქტილით წიმწიმ გავსებული ხონაი შამაიტანა“.

წიმპირა-ი — პირველი მშობიარე. „წიმპირაი ქალია და იმისთჳი გაუქირდა მალოგინება“.

წინავ — წინათ, უწინ, აღრე, ძველად, წარსულში. „წინავ იცოლიანვე“.

წინავა — წინათ.

წინავე — წინათვე, წარსულშივე, აღრევე.

წინათვე — წინასწარვე. „წინათვე გადამიჭადე ფული“.

წინაი — პირველი, მოწინავე, წინამძლოლი. „დოღი წინაი მე მოვე“.

წინაი გადაუარეთ — დევწინაურდით.

წინამდეგი — წინამძლოლი, მეთაური, მდგომარეობით და უფლებით წინ მდგომი ქალი ძველ მოხეურ ოჯახში, უფროსი დიასახლისი. გადატ. წინააღმდეგი. „შენ რო ჩუენს წამახუდიდე. შენი მამა წინამდეგია“.

წინამდეგობა — წინააღმდეგობა. „ცხოვრებაჩი ბევრი წინამდეგობა შამხუდრია“.

წინანდელ-ი — უწინდელი, წარსული.

წინაპარნი — წინაპრები.

წინდაის თათ-ი — წინდის ნაწილი, სადაც ფეხის თათი დევს.

წინდაუხედავი სიტყო — ბრიყვეული, შეურაცხმყოფელი სიტყვა.

წინდაწინ — სხვებზე წინ, სულ წინ. „წინდაწინ საკმელ-სასმელი

გავამზადე“.

წინებისყენება — ცხვრის ფარის თანაბრად შეჩერება, როცა მწყეფსი წინ უღვას. „წინებისყენებას შაჩუეული ფარა გზაზე იყო“.

წინამძღოლ-ი — წინამძღოლი, ხენის დროს ხარის, ცხენის წამყვანი.

წინწადეგა-ი — მეტიჩარა, წინამასწარა, უტარო კოვზივით ყველგან რომ ჩავარდება, მატრახაზი (ს. ალიბეგ.).

წინწადეგობა — მეტიჩრობა, არამეითხე მოამბეობა, დანიშნულება-საჭიროებისა და მოთხოვნის მიუხედავად თავგამოჩენა.

წინწალ-ი — წინწკალი, სითხის ერთი წვეთი.

წინწანაქარი — არაყის ხდისას პირველად გამოსული მაგარი არაყი (შღრ. თავთავაი).

წინწკალ-ი — წვეთი. წუნწკალი.

წინწინვე — წინასწარვე.

წიოკა-ი — წიაკა-ანჩხლი, კაპასი, მყვირალა (ქალი).

წიბ-ი — ცერისა და საჩვენებელ თითის შეერთება; მიკი. „კიტრი შუაზე გაესჭერ, წიბით მარილი დაყვარე და ისრი ვჭამე“.

წიბლ-ი — წირბლი. თვალზე მონადენი გოგირდოვანი მასა ან ჩირქი.

წიბლიან-ი — წირბლიანი.

წიბტარა-ი — პატარა, მსუბუქი თითისტარი ორი თითით საბრუნებელი. „ვასთავდით წიბტარაითაც და მუცლიანი ტარითაც“.

წიბწავ-ს — 1. ხინკლის (ხაჭაპურის...) ქერქს თავს უყრის, ახვევს, ანაოკებს, ნაპირებს ამრგვალებს. 2. თვალებს უშნოდ ახამხამებს. „გონჯა წიბწავს თოლებსა“.

წირბლებ-ი — თვალებზე მონადენი გოგირდოვანი მასა ან ჩირქი.

წირწენი, წერწენა — იხ. წერწენი.

წისქვილთკარ-ი — წისქვილის კარმიდამო.

წიქორია-ი — ჭიამაია. „ყანაჩი ბევრი წიქორიაი დავიჭირე“.

წიწაკ-ი — ქათმის სნეულება.

წიწანა-ი — ხის პატარა ჯამი.

წიწილა-ი — გადატ. მემკვიდრე.

წიწინ-ი (წიწინებს) — ჩხუბის კილოზე წვრილი ხმით წივილ-კივილი. „გაიარე, ბევრს ნუ სწიწინებ!“

წიწინა-ი — გამწვანანი, წვრილი ხმით მოლაპარაკე.

წიწკ-ი, მრ. წიწკები-ი — წვრილი ჩხირი, ფიჩხი, ხმელი, წვრილი ტოტები ხისა. გადატ. საფეიქროს, საქსოვი მოწყობილობის ნაწილია: ჭალაჭაში ჩასმული მრგვალი მაგარი ჩხირი.

წიწკაობა — თამაშია: წიწკებს

(ჩხირებს) დააწყობენ, კორს (ალას) გაპკრავენ და მონიშნულ ორმოში უნდა ჩაყარონ.

წიწლიკა-ი — ლაწირაკი.

წკანწკარ-ი — წანწკარი, საიდანმე ცოტ-ცოტად გამომავალი წყალი. „ზამთრობით ოჯარეშის წყარო იკლებსკე და წკანწკარით-და მადისკე“.

წკაბ-ი — ნაგლეჯი, ანახლეჩი, ძვლის ან ხის ნაპირის შენატეხი. „ფიცარს წკაბი ასძრო“; „ფეჯი გადამიბრუნდა და ძოლზე წკაბი ამძრო“.

წკაბაწყუბ-ი — წვიმის წვეთების ვარდნა, დაზიანებული სახლის სახურავიდან წვიმის დროს წყლის წვეთების ვარდნა. „ჭერჩიგათ წუთიმის წყლის წუთეები წკაბაწყუბით ჩამადიოდა“.

წკაპწყუბ-ი — საუბრ. ცემატყება. „დედამ თავის ხიზანს ლამაზი (ლაზათიანი) წკაპწყუბი აუყენა“.

წკენტა — 1. ჩხვლეტა, ჩქმეტა. 2. დამც. საუბ. წველა (ნ. მოწკენტა. შდრ. ა. ყაზბ., III, 662).

წკება-ი — კოჭაობის დროს, კოქისათვის კოქის დაკრვა მხოლოდ თითების გაქნევით. „წკებაჩი ჩაჰვე“.

წკებება — შეკრთომა. გულმა მიწკება — გული შემეკრთა (შიშზე, სინარულზე).

წკებლა-ი — ზოლიანი. „წინავ ეცოთ წითელაი წკებლაი ახალუხი ქალის“. გადატ. წკებლა, წკრილი სახრე. გადატ. წკრილი წნელი (ნ. საბა — წკებლი).

წკიპურტა-ი — თითის კვრა, წკიპურტი.

წკირას — იხ. წკრინას.

წკიტინ — წკრილი ხმით ტირილი, წივილ-კივილი; ხმამაღლა შეცხადება რაიმე უსიამოვნებისა. „თავის უბედურება რო გაიგა, ერთი წკიტინი ასტება“.

წკრინას — ზმნს. მწკრივად. „წეროები წკრინას მიფრინავენ“.

წკრიტიალ-ი — ქალების ჩხუბი, წიოკობა; წივილ-კივილი, გოდება, შემზარავი, ზარდამცემი ტირილი და ყვირილი, ცოდო-ბრალის ალიაქოთი. „თავგაჩხილ კაცს კი აღარას დაგიდევდეს, ქალების წკრიტიალი გამადიოდა“.

წკუერტ-ი — წკვერტი, წკერი, წკერო, წამკვერილი ნაწილი.

წკუნ-წყულაით — წკრილ-წკრილად, ნაწილ-ნაწილად.

წმინდა გივარგი — ხევში ასე ამბობენ, წმინდა გიორგი — ერთ-ერთი მთავარი ღვთაებაა. ქართულ აზროვნებაში მას ძველი წარმართობის დროინდელი მთავარი ღვთაების ადგილი უკავია.

წმინდა სანთელ-ი — თაფლის სანთელი.

წმინდის ფქტილი- — ხორბლის თეთრი ფქვილი.

წმინდობ-ს — წმინდა დღესასწაულის წესებს იცავს. „ხატობის დრო მათანის, დეკანოზები ერთის კუბით გავიდიანკე და წმინდობდიანკე“.

წნორ-ი — ტირიფი.

წოლება — წვალეზა, ტანჯვა, წამება.

წოლების — წვალების, ტანჯვის, წამების. „ქრუვ-ობლობის დროსა წოლების მეტი რაი ვნახე“.

წოლევა — ტიხრვა, გაყოფა. „ჩემმა ძმამა ახალი ორსართულიანი სახლი ააშენა და შიგნით, მეორე სართული წნელით დაწოლა“.

წორთვა — ზმორება. „რას იწორთები, ადე გაიარე-გამაიარე მაინცა გარეთა“.

წორო — ცირცელი. ხემცენარეა, ნაყოფი აქვს მრგვალი ან მოგრძო ფორმის, მოწითალო — მონარინჯისფრო ან მოყვითალო — მონარინჯისფრო. არის ასევე შავი ფერისაც.

წოწინ-ი — გამოზოგვა, მომკირნეობა, სიფრთხილით ხმარება. „ერთაი ვაშლაი ჰქონდა და მთელი დღე წოწინით შკამდა“.

წოწინარ-ი — გრძელი ჯოხია, სარეცხის თოკს შეუყენებენ შუაში. „თუ სარეცხის თოკი ჩამაძაგრაქოთით წოწინარი შეუყენიანკე“.

წრთხილ-ი — ჩარჩოში დატანებული ამონაჭერი მინის ჩასასმელად. „შუკუნაჩი ფიცრის წრთხილი გამოვაწყუტე შუშის ჩასასუენად“.

წრიაპ-ი, მრ. **წრიაპებ-**ი — რკინისაა, კბილანებიანი, ფეხის გულზე ამოსადები, რომ ფეხი დაიმაგროს კაცმა დამრეცზე. მას მთამსვლელებიც ხმარობენ.

წრინკე — მაგრად, ზედმეტად დაძახული ნართი. „ძრიალ გაძახული წრინკე გამავილოდა, სუსტად გაძახული კი მდორენ“.

წრინტავ-ს — აპურკუებს, აწიტებს.

წრუილ-ი — წვრილი. „მეზობელს ღორისთუი წრუილი კარტოხაი მივე“.

წრუილმხალა-ი — ბოტ. უუნჯრუკო.

წრუიმიანი-ი — ბოტ. წვრილი ცერცვის ბუჩქი, ხათხვერა (ნ. ვათპურაი). „წრუიმიანი ყანაა“.

წრუმპელა-ი — წურბელა. „წრუმპელაი დაისხა“.

წრუმპვა — წრუპვა, დაუინებით და ხარბად ბოლომდე სმა. „ძრიალ სწრუმპავს არაყსა და ღუინოს, რაი კეთილი დეეყრება“.

წრუმპია-ი — სმას დახარბებულის, ხარბად მსმელი. „ეგ კაცი ჭელობითვე წრუმპიაი იყო“.

წმეთ-ი — წვეთი.

წულა — წველა (ძროხის, ცხვრის, თხის, კამეჩის).

წუნ-ი — წვენი (წვნიანი საკმელი).

წუნ-გორც-ი — წვნიანი საკმელი ხორცისა.

წურ-ი — წვერი, მწვერვალი მთის. გადატ. წვერი შუბის, ხიშტის, ხანჯლის, ხმლის, დანის და მისთ. გადატ. წვერი მამაკაცისა. გადატ. წვერი ნემსის, სადგისის, ჯოხის, მაკრატლის და მისთ.

წურზე — მწვერვალზე. „გუში ალპინისტები მყინვარწურზე ავიდნენ“.

წურის სპარსანგელოზი — წვერის (მწვერვალის) სპათ ან სპარსთ ანგელოზი. სალოცავია ხევში. მღებარეობს დაბა ყაზბეგის და სოფ. სნოს შორის მღებარე მთის მწვერვალზე.

წურობა — ძვ. იგივე წვერის მამაწმინდობა — რელიგიური დღესასწაული ფხელშე-გორისციხეში (ერთ-ერთი სალოცავის საბრძანისი იყო რუხეს მთის წვერზე). „სამს ხატჩი იცოდოიან გასულა. კუირას წმურობა იყუის“.

წურწალმივ — წვერწალმა, წვერით (ბუნით) წალმა მხარეს. „წურწალმივ ივმარა ხანჯალი, პირთავქუე დასცა თათარი“.

წურწალია-ი — დამც. ძალზე

გამხდარი, დასუსტებული ადამიანი.

წმეტაცხორა-ი — ჩია და მოკლემატყლიანი ცხვარი.

წმვი, წმევი მრ. — ანატ. წვივი, წვივები.

წმესაკრავ-ი — წვივსაკრავი, წვივზე პატივის შემოსაკრავი აბრეშუმის ან ღვედის ზონარი.

წმილ-ი — შუილი. „ხშირად ყურების წმილი მაწუხებს“.

წმიმა — წვიმა.

წმიმსაფარ-ი — ახ. წვიმისაგან დასაცავი, მოსახურავი.

წმინტლ-ი — ცინგლი, ცხვირიდან ნადენი სითხე.

წმისქუილ-ი — წისქვილი.

წუკანა-ი, წუკანია-ი — ძალიან პატარა, მცირე, პაწაწკინა. „წუკანაია და რამოდენაი ვმა აქუ“; „წუკანიაი კარტოხაი“.

წუკა-წუკა — წვეთ-წვეთ. „წუკა-წუკას“ ზმნს. წვეთ-წვეთად, „სისხლი წუკა-წუკას ჩამასდიოდა ცხტირჩიგათა“.

წუკანები — წვრილები. „კარტოხაი გადავარჩიე, მსხტილი ცალკე ტუმარაჩი ჩავყარე და წუკანები ცალკე“.

წუკ-ი — წვეთი.

წუკია-ი, წუკიან-ი — პაწაწკინა, ძალიან პატარა, მცირე.

წუნდებულ-ი — გამხდარი, მკლე, უხარისხო საქონელი.

წუნევა — დიდი განსაცდელის ან ხიფათის გამოვლა, გეშება.

წუნეკ-ი (თოვლი) — ხვრიში, წვრილი (თოვლი).

წუპავ-ს — კუმავს ბაგეებს. „რანისთჳი წუპავ ტუჩებსა, თქჳი სათქმელი!“

წურვა — 1. ცხენის სადოღედ მოშადება (ნ. გამაწურვა). „ცხენს სწურავს“. 2. ყველის ამოყვანა (ამოღება) შრატოდან. „ღედაი ყველს სწურავს“.

წურილფეკობა — იტყვიან ბავშვებზე (წვრილფეხობა). გადატ. ხბორებზე, ბატკნებზე, ციკნებზე და მისთ (წვრილი, პატარები).

წულა-მესტი — ფეხსაცმელი ქალებისათვის. ქალის წულეები იკრებოდა დაბალი ყელით, თხის, ცხვრის ან ხბოს ტყავისაგან. წულეები იყო ერთიანი ძირით. მესტი — ყელი, მეშის ტყავისაგან შეკერილი, პაჭიკების მსგავსად. იცმევდნენ მესტს წულეებზე. წულეებსაც და მესტებსაც ქარგავდნენ ოქრომკედლით (ე. ი. ტყავის პაჭიკებს მეტებს ეძახიან).

წულებ-ი — წალები.

წუნა, წუნანა-ი — წირპლი, წირპლიანი. „წუნანაი ბებერაი ტყეჩიგათ გამაიყურება“ (გამოცა-

ნა: ზღმარტლი); „დაიკარგე, შე წუნანაო, შენა!“

წუნებ-ი — თვალების წირპლები.

წუნკუნტელია-ი — პაწაწინა, პაწაწინტელა, ძალიან პატარა რამ; მცირედი რამ.

წყალკურთხევა — წყლის კურთხევა, ნათლიღება.

წყალლორ-ი — ნიაღვარი. „წყალლორი გამოიდა და გზები სულ წაიდა“.

წყალჩიგათ — წყლიდან. „მამამ წყალჩიგათ ხე გამაათრია“.

წყალჩიტა-ი — მდინარის პირების ფრინველია, მონაცრისფრო, ბელურასოდენა, ოლონდ ცოტა უფრო გრძელი.

წყალ-წყულაჩი — წყლიან მიდამოებში, წყლებში.

წყარობანა-ი — თამაშია. დასხდებიან სიგრძეზე ორ რიგად, შუაში ორი ღგება, ააგდებენ პატარა ბრტყელ ქვას, შეთანხმდებიან — სველი პირი უნდათ, თუ მშრალი. ამის მიხედვით, ერთი ჯგუფი იწყებს კენჭის დამალვას, მეორემ უნდა გამოიციოს — ვისთან არის დამალული (გერგეტი).

წყე — რაიმე საწყაო: მაგ.: ჯამი, ვედრო და მისთ.

წყევლით გადაიღებ-ს — წყევლა-კრულვით ამოაგდებს.

წემს-ი — მწემსი.

წემსის ნატირალი, წემსის ცრემლი — პირუტყვის შინაგან ორგანოებზე წყლიანი ბუშტუკები. ვეტეკიმები ეძახიან ჰიის კვერცხების ბუღეს.

წეწე — რაიმე საწყაოთი გაზომილი რამ, ერთი-ერთზე გადაცვლა. „გუში კახელებმა ვაშლი ჩამაიტანეს და წეწეზე კარტოხაჩი სცულიდეს“. ე. ი. ერთ ვედრო ვაშლში — ერთი ვედრო კარტოფილი აიღეს.

წელიანი პური — უსაფუაროდ გამომცხვარი პური, ხშიადი. „წელიანი პური ქერისაცაა და ქერსტილისაც. ცოტაი წყალი უნდა აჰმარა, მაზოხს არ ვაძლეეთ, მაგრა უნდა მაზილა“.

წელის დაღურა — ძვ. ეთნ. ჩვეულება-ცრურწმენა: წყალკურთხევა, დილით ადრე მიცვალებულების

სახელზე წელის დაღურა, ვითომც მიცვალებულებისთვის წელის დაღევენება. შემდეგ ჩალა-თივას დაანთებდნენ, ვითომ მიცვალებულებს ათბობდნენ.

წელისებური ნაკერი — გაუმრუდებელი, სწორხაზიანი, თანაბარი ნაკერი. ასე იკერებოდა ქალისა და კაცის ყველა ტანსაცმელი კიდეებში.

წელის ყოილი, წელის ყოვილი — წელის ნაწყენი (herpes) — ჰერპესი, ბაგეებზე წყლიანი ბუშტუკების გამონაყარი (სინ. იმერ. ნათაგვარი).

წერთა — სიგრძის საზომი. საბას განმარტებით, იდაყვითგან თითის წვერამდე.

წუეტა — კოჭის თამაშში აცილება, ასხლეტა. „კოჭის წუეტა“ შდრ. იწუეტს.

კ

კავლ-ი — მდინარის ჩაციმციმება. მდინარე დინების დროს ზოგიერთ ადგილას იკეთებს თეთრ ქაფს და მას მოხევეები კავლს ეძახიან. გადატ. გამოსახდელად ქვაბში რომ ჩაასხამენ საკაპრეს, აღუღების პირას რომ მივა, მოიყრის კავლს, თეთრ ქაფს.

კაკ-ი — ფაშატი ცხენი ან ვირი (დედალი).

კალ-ი — ფანდურის ნაწილია, ხის პატარა სამკბილიანი ფირფიტა, რომელშიც ჩაისმის სიმები. კალი სიმებს გარკვეულ დონეზე აყენებს, უიმისოდ სიმები ფანდურს დაეკვრება. საქცევი კალი ფანდურის ყელშია, ასაწევი კალი — გულში. „ეს ფანდური კარგა უკრავს, მამართული ჭალებჩიო, ქალავ, მოდი, მაკოცნინე მაგ უუყუნა თოლებჩიო“ (ხალხ.) ნ. კიბის კალი.

კალა-ი — წყლის პირზე მდებარე ნახევრად ქვიშიანი ადგილი.

კალის ყანა — ვაკე ადგილის, წყლისპირის ყანა. „მე წილჩი კალის ყანა მერგა“.

კამ-პურა-ი — უსაქმური ადა-

მიანი, რომელსაც მარტო ჭამა-სმა უყვარს.

კანის მაზუერ-ი — ცუდად დაკოდილი მოზვერი, რომელიც ძროხებს ხშირად დასდევს, თუმცა უნაყოფოდ, სქესობრივად უუნარო პირუტყვი. მამლად უვარგისი.

კანჭიკა — ნაქარგ-ნაქსოვის სახეა: ერთი უჯრა სირმით, მეორე უჯრა უბრალო ძაფით ირთვებოდა. „კანჭიკას თუღლიანს მაჭქსოვდეს, ვერცხლის ძაბის ბატარაი თოლი ექნებოდა“.

კაპოშარი — მსხვილკბილებიანი ქლიბი, ჭოპოსანი (ნ. ნაპოშარი).

კალაქა-ი — მაქო (შდრ. ცხემლაი), საქსოვი მოწყობილობის ნაწილი: ორმხრივ კონუსისებურად გათლილი ხე, შუაში სიგრძეზე ამოკვეთილია და ჩასმულია წიწკი (ჩხირი), რომელზეც ეხვევა შალის საქსოვი ძაფი — ზედას. საქსოლში მარჯვნიდან მარცხნივ და პირუკუ გატარება-გამოტარებით ქსოვენ შალს. „ძაბს დავახუევ წიწკებზე, ჩავსდგამ კალაქაჩი“; თუნალაის წინ კალაქაია, ძაბს ამოძრავებს,

ზედას ავლებს საქოლს შუა“. გადატ. საკერავი მანქანის მაქო.

ქაშნიკ-ი — სიამოვნება, გემო. არ მექაშნიკა — არ მესიამოვნა, არ მეგემა, ჭკუაში არ მომივიდა.

ქაჭანი არცვისი არაა — კაციშვილი არაა, საერთოდ არავინ არ არის. „ერობაჩი არცვისი ქაჭანი არაა“.

ქაჭ-ი — ფიქალი, სიპი ქვა.

ქაჭით მაზღავებული, მაზღაუ-ლი — (ფიქალით) სიპი ქვით მოფენილი იატაკი საქონლის სადგომში, ბინაში ან ეზოში კარის წინ.

ქახჭახ-ი — ხმაური, გამოწვეული ხის გატეხით ან ძვლების ხახუნით.

ქაჯ-ი, მრ. ჭაჯებ-ი — მკბენარის (ტილის) კვერცხები. „უსუფთაოდ დაგდებულ ქალასა ჭაჯი გასჩენიყო თმაჩი“.

ჭდე — პაწია ჩანაჭერი ხეზე ან ჯონზე, ნაჭდევი, ხაზი, ნიშანი რისამე სამახსოვროდ. ჭდის ამავლება — ძვ. სათვალავიდან ამორიცხვა და მნაშავის მოკვეთის ნიშნად. „ისრი ამავდას მოღალატის საბოლოო, როგორც ამ ჭდეს ამავავდებო — დაარისხა ხევის უხუცესმა“. ჭდის დაკვრა || დადება — ჯონზე პატარა ღრმულის გაკეთება დანით რისამე გაანგარიშების მიზნით. „ჭდეს დახკრავდეს და ორი კუთრალა დარჩებოდა ჯორწილამდინა“. ჭდეს მი-

სცემს — ნიშანზე შეჰფიცავს, პირობას მისცემს. „მთიულთ ჭდე მამცეს, რო ნუგზარს არ ვეხმარები-თო“ (ხალხ. „გოჩას ამბავი“). წინ და უკან ჭდე — ნ. სერი.

ჭედილა-ი — ორ წლამდე ასაკის მამალი ცხვარი. ამის მერე იგი არის ყოჩი.

ჭეკა — ძველებური ხის ბოქლომი, კბილანებიანი, იღებოდა და იკეტებოდა ბაწკინტათი. ახლა უწოდებენ ლითონის ბოქლომსაც. „ჭეკა-კლიტით დაჯკეტეთ სახლი“; „ემ ჭეკას ეგ კლიტე ვერ აღებს“.

ჭეკარ-ი — ბოტ. დოლო, მხალი, მცენარეა ერთგვარი.

ჭერთხალა-ი — ბოტ. წართხალი, მცენარეა, მის ღეროებს ჭამენ, ძირებს კი საღებავად ხმარობენ.

ჭერი-ი — სწორი, გრძელი და წერილი ხეები სახლის თავზე გასაწყობად, ბანზე ჭაჭის ქვეშ საგებად. „როცა კედელი აიგება, ზედ გავრთავთკე ხეებს, ხეებზე კი დავაყრით ჭერსა — სწორსა და გრძელს გალებსა“.

ჭერხო — 1. ძველებური მოხეური სამსართულიანი სახლის მესამე, კომკურა ნაწილი, საცხოვრებელი (სახაფხულო) ან სამეურნეო დანიშნულებისა. „ჭერხოჩი სადღღობელია ჩამაკიდებული“. 2. სახლთან მიშენებული ან განცალკევებით მდგარი ოთახი, ინახავდნენ სეზონურად სახმარ იარაღ-ჭურჭლეულს.

ქერხობა — ძვ. ერთი საგვარეულოს დასახლების დღესასწაული, იხდიდნენ ზაფხულში საზიარო მამულებისაგან მიღებული შემოსავლის განაწილებით. „იმით გადაიკადიანკე დღესასწაული, ქერხობა გააკეთიან, დალივიანკე წმინდა გივარგის სადიდებელი... ქერხობა სამხთო დღეობა იყუის“; ძვ. ეთნ. ყამარაულების გვარის ამაწყუტი-საგან გადარჩენის აღსანიშნავი დღესასწაული კარკუჩაში.

ჭია-ი — ჭია, ცხვრის ავადმყოფობაა, რქებში უჩნდება, ძლიერი ქავილი აწუხებს. გადატ. ნაგვის, წყლის, წვიმის და მისთ.

ჭიანჭუელა-ი ვინ გაგაპარა — თამაშია: „უნდა გამაიცნას, რომელ კელჩი მაქუ კენჭი, თუ ვერ გამაიცნა, ზურგზე შაასხდებიან“.

ჭიკლაპურ-ი — თამაშია: ერთი მოთამაშე კორს შორიდან გამოისვრის, რათა ორმოში ჩააგდოს, სხვები ორმოსთან ღვანან და ცდილობენ ააცდინონ ორმოს.

ჭილყო-მალყო — (სიტყვა ჭილყვავიდან ფრ.) წვრილი, პატარები, წვრილფეხობა, ბავშვების კრებულზე — ჯგუფზე იტყვიან.

ჭიმა-ი — ხის იარაღია მაშის ფორმის. მას ხმარობდა მეუნაგირე, უნაგირების კერვის დროს თასმების დასაჭიმავად. გადატ. ბოტ. ღიმი, ატოლი, მცენარეა.

ჭიმურ-ი — საკმელია: ახალგა-

მომცხვარი მჭადი, ერბო და ყველა ერთად აირევა და დაგუნდავდება, ჭამენ გზად მომავალნი ან სახელდახელოდ დანაყრდებიან.

ჭინჭუელა-ი, ჭიანჭუელა-ი — ჭიანჭველა.

ჭინჭარ-კანაფიმც ამაგივო — წყევლაა: ისე ამოწყდი, რომ შენს ნასახლ-კარზე უპატრონობით, მოუვლელობით ჭინჭარი და კანაფი ამოვიდესო. ე. ი. გაველურდეს, გავერანდეს შენი სახლ-კარი.

ჭირ-ი — მწუხარება, დარდი, გლოვა. გადატ. რაიმე სენი — ავადმყოფობა.

ჭირის დედა — დიდი გაჭირვების გადამტანი, ვაის მნახველი. „აი შე პატიკაურო, შენ ბევრის ჭირის დედაო!“ (ხალხ.)

ჭირნაკილ-ი, ჭირნაკიდელ-ი — გრიბი, ავადმყოფობა სიცხითა და ოფლიანობით. „ჭირნაკიდი (|| ჭირნაკიდელი) აქუ; ჭირნაკიდელი დაასხა“; „მთელი ღამე ჭირნაკიდელი ვცურავდი“.

ჭირის ნაკიდელ-ი — ჭირის ოფლი, სიმწრის ოფლი, გაბრაზების ოფლი, ტკივილებისაგან სიმწრის ოფლი.

ჭირის ოფლ-ი — სისუსტისგან გამოწვეული ოფლი, ან კაცს უნამუსობასა თუ ტყუილზე წაასწრებენ, შეკრთება და ოფლს რომ დაასხამს.

ჭირობ-ი, ჭურობ-ი — ადგილი, სადაც გრანიტივებული, ფორეჯე-ბიანი ქვა იპოვება.

ჭირხლ-ი — თრთვილი. „წუხელ ჭრიალში შამოვიდა და არემარე სულ გაჭირხლა“.

ჭიქის დედუფალა-ი — თრითინა, დედოფალა. პატარა, ჭრელი, ვირთაგვასოდენა ცხოველია, ყორე-ებში იცის.

ჭილო — მხარ-ბეჭის ძვალი. „ერ-ლოზედით გადმუარდნილა, ჭილო დაუკრია და გასწერია“.

ჭიშკენ-ი — შვრია (სოფ. ქოსე-ლი).

ჭიჭინ-ი — გამალებული, გატა-ცებული და მოსაბეზრებელი ლაპა-რაკი.

ჭიჭინებდა — გამალებულად და მოსაბეზრებლად ლაპარაკობ-და.

ჭიჭმეტელა-ი — ენატანია, ყბედი, მოლაყბე.

ჭიჭინობელა-ი — კალია. „სა-თიბჩი დაცხა, ჭიჭინობელაიც აწმი-ანდა“.

ჭკა — „ჭკა მიემზგავსება ყვავს, ფეხები და ნისკარტი წითელი აქვს და ხმა უფრო წვრილი, უსიამოვნო და ძლიერი“ (ალ. ყაზბეგი).

ჭკარ-ი — ძილფხიზელი. „ჩემმა ძმამ ჭკარი ძილი იცის“.

ჭკარობ-ს — (იყენ. იჭკარებს)

— ფხიზლობს, უძილობა აქვს. „ხი-ზანი ჭკარობს ღამ-ღამობითა; დღე სძინია და ღამე ჭკარობს“.

ჭკმენტა — ჩქმეტა, ბწკენა.

ჭკო — ჭკუა, აზრი.

ჭკოჩი — ჭკუაში. „ცოლის შარ-თვა ჭკოჩი დაუჯდა“.

ჭკუისა — ჭკუისა. „ეს ქალაი თქუენი ჭკუისა კი არაა“.

ჭლეკა — ატალახება, ფეხებით დასვრა იატაკის ან სხვა რამისა. (ნ. მაჭლეკა).

ჭლიკ-ი¹ — ნაჭრის ბურთი ან ბურთივით დამრგვალებული კო-ლოფი. „ჭლიკს სათამაშოდ ვიყუ-ნებთ-კე, ვინც იფრო მეტჯერ ჩააგ-დებს, გამარჯვებული ის არის“.

ჭლიკ-ი² — ჩლიქი. გადატ. ნა-ფეხური.

ჭლიკა-ჭლიკა პურ-მარილობა — თამაშია, იხ. წიწუკაობა.

ჭლინგვა — ზვიადობა.

ჭობანი — ჭაბანი.

ჭორთხო — ელამი ცხენი. ჭორ-თხო ცხენია, სადმე გადაგჩეხს“.

ჭორტლ-ი — ჭვარტლი.

ჭოჭყ-ი — 1. მოზარდი რქოსანი საქონელი 1-2 წლისა (ზოგან სქესს არ არჩევენ, ზოგან — მარტო მოზ-ვერს უწოდებენ). 2. ქვის ნამტვრე-ვი. „კვლევი ჭოჭყისა და ნატაშის დატანებით სწორდება“.

ქოქყობა — მოზარდი რქოსანი პირუტყვის (დეკულების და მოზერების — ერთად ან ცალკე) ჯოგი.

ჭრაი-ი — საბავშვო თამაშია. თამაშობენ წრის გარეთ, ვინც წრეში შევა, წესს დაარღვევს და ჭრაი ეწოდება.

ჭრელი ლაპარაკი-ი — სააუგო, საექვო ლაპარაკი ვინმეზე, ძვირის თქმა. „ყამარაზე ჭრელი ლაპარაკია, რას არ იძახიან: ქმარს დალატობსო, იპარავს კიდეცაო“.

ჭრელი ვმა-ი — საექვო ხმა; მი-თქმა-მოთქმა. „მაგ ბაღზე ჭრელი ვმაი დადის — ითომ ნაბიჭვარიო“.

ჭირჭინა-ი — 1. ბოტ. მხალია, ეძახიან აგრეთვე მჭივანას. 2. ცხოველთა ავადმყოფობაა.

ჭროლი ჩავარდება-ა — ადგილ-ადგილ თოვლი გადნება და მიწა გამოჩნდება. „ყანებჩი გამაინხდე, არ ჩავარდნილა ჭროლია“ (ხალხ.). (ინმარება-ჭრულიც.)

ჭროდ-ი — თოვლჭრელი, გაზაფხულზე ზოგიერთ ადგილას თოვლი გადნება, ზოგიერთგან დარჩება, ზედაპირი აჭრელებულია და ამას ეძახიან ჭროლს.

ჭროდა-ი — ჭრელი. „ჭროდაი ძროხა მყავ“.

ჭროდავ-ს — აჩუქურთმებს, აჭრელებს. „მათრახის ტარი მავკროლე“.

ჭრტიალ-ი — ფრინველების

ხმინობა. „ქარი ამუარდა, ფრინველთ ჭრტიალი დაიწყეს“.

ჭრუჭუნა-ი — საარკმელი. ფიგურ. „ჭრუჭუნასავით სახლი ააგა“.

ჭურ-ი — კოჭის ჩაღრმავებული გვერდი (კოჭი, რომელიც მწოლიარე მდგომარეობაში დაჯდება ისე, რომ ჩაღრმავებული გვერდი ექნება ზემოდან).

ჭურაის ქვა — მდინარის ცივი ქვა; მაგრად შეცივებულის ეპითეტია. „ეგეთი გაყინული ფეკები მაქჷ, როგორც ჭურაის ქვები“.

ჭურჭელ-ი — ლიტრა (თიხის ჭურჭელი, რომელშიც ჩადის ერთი ლიტრი სითხე. ამ ჭურჭლით სუფრაზე სასმელი მიჭქონდათ).

ჭუტიან-ი — ჭუტალა, — წვრილთვალეა და ახლომხედველი, მხედველობადაქვეითებული.

ჭუჭკავ-ს — მჭიდროდ, ნაპირების შემოკეცვით ახურავს, ახვევს. გადატ. ოჯახში რაიმეს რომ საიმედოდ ინახავს (ფულს, პურს და მისთ). ე. ი. ოჯახში რაიმეს იმარაგებს.

ჭუჭრუტანა-ი — ღრეჭო, ნაჩვრეტი, ნახვერტი.

ჭუჭრუნტელა-ი — ჭუჭრუტანა. „კარის ჭუჭრუნტელაჩი გავსცქირე“.

ჭუჭულა-ი — წიწილი.

ჭუჭყის გორა-ი — ბინძური, უსუფთაო, დაუბანელი.

ჭუნ, ჭუნ, ჭუნ — ღორის მოსახმობი, დაძახება საჭმელზე.

ჭუნჭუნარი — ჭუნჭუნარი, ტყამპალი, ნაკლული სითხის ხმაური ჭურჭლის რყევის დროს.

ჭუნჭუნული — სითხენაკლული ჭურჭლიდან გამოცემული ხმა მოძრაობის დროს.

ჭუნტ — პატარა ჭაობი.

ჭუნტანა — წითლად მბზინავი.

ჭუმუილი — მუცლის ყურყული. „გონჯმა წყალმა იცის მუცლის ჭუმუილი“.

ჭურიალი — ბრიალი, ჩახჩახი სანთლებისა. „ეკლესიაჩი წირვაზე სანთლები ჭურიალებდა“.

ჭუნჭუნული (ჭუნჭუნულებს) — ჭუნჭუნის, აკვანში მწოლარე მღვიძარი ბავშვის უკმაყოფილო კრუსუნის. „ნულარ ასწებ, არ გეყურება, ბალლი ჭუნჭუნულებს“.

ჭუნეპა — სარეცხის რეცხვა.

ბ

ხაბარ-ი — ამბავი.

ხაბიზგინა-ი — კარტოფილის და ყველის გულიანი ნამცხვარი. („ხაჭაპური“). მას ზემოდან წაუსვამენ ერბოს ან გამდნარ ერბოში იწებენ და ისე ჭამენ. ან ტაფაზე ერბოში (ან ზეთში) შემწვარი „ხაჭაპური“.

ხაბუა-ი — ბოტ. მხალია, დიუს წააგავს, უმად ჭამენ. „ყანებჩი ხაბუაი დავკრიფეთ“.

ხაღურ-ი — მინდვრის ბარდა, ხანღური.

ხავა-ი (←ხაო) — ნაბდის გარე მოგრძო ბეწვები. „ხავაი გასცუფივდა ნაბადს და წყალს ვეღარ იჭერს“.

ხავარ-ი — სიმსივნე; სიცვიისაგან პრილობის გასივება.

ხავიწი-ი — კარაქის გადნობის შემდეგ ნაძირს უკიდებენ ფქვილს და დარჩენილ ერბოში აღუღებენ. ე.ი. „ერბოში მოღუღებული ფქვილი“. ხმარობენ მისატანებლად ან ქადის გულად. მსუყე საჭმელია.

ხაზმუზიანობა-ა — ავადმყოფობა, უგუნებობა. უფრო ბავშვებ-

მა და ფეხშიმე ქალებმა იციან ხაზმუზიანობა.

ხაზუა-ი — ბოტ. მაღალი სქელ ღეროიანი მცენარეა, მისი ღერო იჭმევა.

ხათა — თხლე, არაყის ნახადის ნარჩენი. „ტყავი რო რბილი გამასულიყო, ფორს ვურევიდით, ხათას ვხეპარობდით სილაგჩი“.

ხაიათ-ი — აბრეშუმის ძაფი.

ხაირ-ი — ხეირი. ცხვირის დაცემინების შემთხვევაში ეტყვიან.

ხალალია-მალალია — საბავშო თამაშია (იხ. ხოლოლია-მალალია).

ხალარჯობა — სულის მოსახსენებელი ერთერთი დღე (სულიწმინდის მოფენა). სულთმოფენობის წინა შაბათი.

ხალას-ი — თავისუფალი. გადატ. სუფთა (შენარევების გარეშე. იტყვიან ოქროზე და ვერცხლზე).

ხალვას-ი — საღი, ჭანმრთელი. გადატ. ხალასი, სუფთა. ხალვასად — საღად, ჭანმრთელად.

ხალისს ჭამ-ს — თამამდება,

გულს მოიცემს, წაქეზდება. „ხათრით რო არას ვუბნები, მაგან ეხლა იფრო ხალისი ჰამა“; ხალისნაჰამი — გათამამებული. „ხალისნაჰამია და იმიტომ იქცევა ვგრე“.

ხალხის თოლად — ხალხის დასანახად, ხალხის საჩვენებლად. „ეგ ქალი ხალხის თოლად იქცევა კარგა, თორო დედამთილს სულ თურმე ღლანძღავს“.

ხალხუნახავი — ხალხის უნახველი, უვიცი.

ხამი — გამოუცდელი, მიუჩვევი. გადატ. (ხამის პერანგი), „შინდამზადებული ტილო, ქსოვილი“.

ხამად — იშვიათად. გადატ. პირველად, გამოუცდელად.

ხამპალაი — სიმინდის ცომის გუნდები წყალში მოხარშული. „ხამპალაი სამარხო საკმელია“.

ხამფალაი — ბოტ. ბალახია მაღალ ღეროვანი.

ხამხნა — საკმლის მომთავრება (ნ. მახამხნის).

ხანდიხან — ხანდისხან, დრო გამოშვებით, დროთა ვითარებაში.

ხანჩი — ხანში, წლოვანებაში. გადატ. დროს, მომენტში, პერიოდში. გადატ. დროში.

ხარდაგი — იგივეა, რაც ხარდაგი — სამყურას, ნეკერჩხლის ფოთლის ან ირმის რქების მსგავსი ნაქარგ-ნაკერი ოქრომკედის სამოსის შესამკობად. „ახალუხი გუქონ-

და გულისპირიანი, კალთები აღხინწაით და ხარდგებით გამართული“, „ხარდაგებს ვაკეთებდით ვერცხლისას“. ოქრომკედით ნაქარგი, ოქროს და ვერცხლის ძაფით ნაკერი.

ხარებასა — ხარებობას. „ხარებას დღესა საქონელს შუბლზე ბატარას ბეწუს წავკერეკთვე“.

ხარხაი — ურმის ჰალეებზე ჩამოცმული ვიწრო ფიცარი სიგრძისად (სინ. იმერ. ზეწარი). ურმის გვერდითი ფიცარი, მოაჯირის ნაწილი, რიკულებზე გადებული ხე.

ხარობს — გახარებულია, ულხინს.

ხარხილი — ქდე, ნაწყობი (სალტის ადგილი კასრზე და სხვა). „წისქუილს ხარხილზედით უგია“. გადატ. ნიშნული ვედროზე (წრიულად ზოლი რომ შემოუყვება ვედროს გარშემო). „ჩემი ძროხა ვედროს ხარხილამდე აესებს რძითა“.

ხარხუბაი, ხარხუბაი — დამცირ. წყალ-წყალა, ნაკლებცხმიანი წვენი. „ეს რაილა ხარხუბაი მაგინარშია?“

ხარხუმი — ხრტილი, ხრტილოვანი ძვალი. „ხარხუმი ცხტირჩი გუოქ“.

ხარხუმიანი — ხრტილიანი.

ხარჯი — ალაპი.

ხატი — მთის კუთხეებში ამა

თუ იმ ღვთისშვილის, წმინდანის სახელზე დაწესებული სალოცავი. დიდი თუ მცირე ხატი გვხვდება თითქმის ყველა სოფელში. არსებობს როგორც სასოფლო, ისე სათემო ხატი.

ხატიო დაკოჭვა — ძვ. ცრურწმ. ავადმყოფის შევედრება ხატისათვის და ხატის ძალით შეშინება, როცა მანვე აწუხებს.

ხატის გამტეხი — ღვთის შემცოდე, ავი კაცი, კაცნაკლავი. „თოლებს შამიხედე მაგისასა, ხატის გამტეხივით თოლნი არ უყრია!“

ხატის ყანა — ძვ. უმემკვიდროდ დარჩენილი პირის მიერ ხატისთვის შეწირული ყანა საკუთარი სახელის სახსენებლად და უკვდავსაყოფად.

ხატის ყმანი — ძვ. ცრურწმ. ხატის მონა, მსახური, რომელიმე ხატის მფარველობაში მყოფი. „ჩუენ წმინდა სამების ხატის ყმანი ვართ“; „ჩუენ ლომისის ხატის ყმანი ვართ“.

ხატმა-ხუტმა — ნ. ხოტბა-ხუტბა ხალხი.

ხატობა — დღეობა; ხატის დღესასწაული, რომელიც ხატში ტარდება. ხატობა კალენდარულ წესჩვეულებათა კატეგორიას მიეკუთვნება და წელიწადის ერთსა და იმავე დროს იმართება. ხატობათა ნაწილი ქრისტიანულ კალენდარს ემთხვევა (აღდგომა, მარიამობა და

სხვა); ნაწილი წარმართული თარიღების მიხედვით ეწყობა (ათენგენობა, ლაშარობა და სხვა).

ხაფაფუა-ი — ავადმყოფობის აღვილად ამყოლი — მშიშარა, სუსტი, ნაზი აგებულების ადამიანი.

ხაფახუფა-ი — იხ. საფაფუაი.

ხაში-ი — შენახული ცომი საფუარად ერთი-ორი კვირისა. გადატ. საქონლის ფეხებისაგან და ფაშვისაგან დამზადებული წვნიანი, ნივრით.

ხაშან-ი — ხაშმი (წამხდარი სისხლი — ბალღამი).

ხაშის გაახლება — ხაშს ცოტა ფქვილს წააცრიან და ცხელი წყლით მოზღვენ საღამოთი, დახურავენ და დილას მზადაა ცომის მოსახელად. ასე მაშინ იქცევიან, როცა ხაში ძველია — ორი-სამი კვირისა და მეტისაც.

ხახა-ი — მამაკაცის საკუთარი სახელია.

ხახამა-ი — ბოტ. წითელი ფერის ტყის ხილია, ფოთლები მარწყვს უგავს.

ხახანაის თას-ი — სისხლის შესარიგებელი თასი (ნავის ფორმისაა).

ხაჯ-ი — 1. მდინარის კალაპოტი, ციცაბო კლდიანი ნაპირი. „ერთხალ ყურო იმოდენაი გამოვიდა, რო ხაჯი სულ გაავსა“. 2. ყველის ნასვრეტი. „წელს ბევრი ხაჯი გამახ-

ყვა ყველსა, კარგია“.

ხებეშტა-ი — გაუთლელი, გამოუსვლელი ადამიანი.

ხევან-ი — ხის ნაწილები, ხის მასალა. „რაიც ხევანი ხქონდა თოფსა, სულ მეემტურია, რკინეული შარჩა“.

ხეთანობა, ხეთობა — ძვ. დღესასწაული ხევში, ზაფხულში მოდიოდა.

ხეთერ-ი, ხეთირ-ი, ხეთრ-ი — ნაწლავების ქონი.

ხეკეთილა-ი — ძვ. ცრურწმ. ხის ჭიშია, მაგიურ ძალას მიაწერდნენ, მაღალი იზრდება, ნაცრისფერი კანი და წვრილი ფოთლები აქვს. იხსენიება ლეგენდაში „ცხრა ძმის გაცილება“.

ხელეულ-ი — ყანის მკისას რასაც ნამგლის ერთი მოსმა გაიტანს, „ხელეული“ ეწოდება.

ხელეურ-ი — ერთი ილღია მოკილი პური.

ხელვა-ი — კოჭაობის დროს არა მონაწილე მომსვლელს შეუძლია კოჭები მოიტაცოს, თუ მოთამაშებმა არ დაასწრეს და არ დაუძახეს — ხელვაია, ხელვაი (ქართლურად ჩური). ზოგიერთ სოფლებში კი იხმარება — ხელვაი.

ხებრე — საქმის არმცოდნე, მოუხერხებელი.

ხებრეკად დადის — მოსულელოდ, შეუსმენლად დადის, დაეხეტება.

ხერქანა-ი — ზარმაცი, უსაქმური.

ხერგ-ი — წაქცეული ხეების გროვა.

ხექალა-ი — უსაქმური, მოუხერხებელი, გაუგონარი ქალი.

ხეჭერ-ი — ხეები ანუ ღირეები და ქერი, გრძელი სწორი ლატანი — სახლის სახურავი, რომელზეც შემდგომ აყრიდნენ მიწას და სხვა.

ხვალეზე — ზეგ. „დღეს ფული არა მაქუ, ზეგ მაღი და მაგცემ“.

ხთიან-ი — ღვთიური. „ნეტაი გამაგებინა, ქალავ, ვისი ხარ ხთიანი“... (ხალხ.).

ხთის მადლმა — ღვთის მადლმა. ასე იცოდნენ სიმართლის დასტურად დაფიცება.

ხი-გოჩი — საქონლის გარეკვის შეძახილი.

ხიზან-ი — ბავშვები, შვილები (ორივე სქესისა). „ჩემს დას ჰყავ ხიზანი — ორი ბალდი და ერთი ქალი“.

ხიზნობაჩი — ბავშვობაში.

ხიზნობითვე — ბავშვობიდანვე.

ხიი!... მიღე — შეძახილი ძროხისა და ხარისადმი გვერდზე მისაყენებლად.

ხილიან-ი — ხილეული, ხილეულობა. „ხილიანი ძრიალ მიყორს და ხშირადაც ცვიდულობ“.

ხილობ წასულა — მთაში მო-

ცვის მოსაკრეთად წასულა.

ხილხოტ-ი, ხირხოტ-ი — ხირხატი, ძალაგამოლეული, გამოფიტული მიწა. „მაგ ხილხოტჩი რამიდა ყანა მოვა!“

ხიმში-ი — ფილტვების ზიანი (ო. ქაჯ.).

ხიმხალი-ი — მხალეული, გარეული მწვანელი. „დუნია ხიმხალი დავკრიფეთ: ჭერთხალი, ხატოტი, სასხეპიაი, მლოგი“.

ხინკალი-ი — საჭმელია. ხინკალს აკეთებენ ხორცის გულიანს, აგრეთვე ყველისა და კარტოფილის გულიანს. ყველის და კარტოფილის ხინკლებს იწებენ ერბოში და ისე ჭამენ.

ხინკლობა — ქორწილის მეორე დღეს ხინკლებით გამასპინძლება შინაურებისათვის (ნ. ჩამაიკლება).

ხინჯ-ი — ნაკლი. (ადამიანის რაიმე ფიზიკური ნაკლი: ელამი, კოჭლი, კუტი და მისთ.).

ხირტალა-ი — 1. დიდი კოვზი ხისა; უწოდებენ ჩოგანსაც. 2. გადატ. ავი ენის მქონე, ენატანია. „ემეგას ნუ ენდობი, ხირტალაი დედაკაცია“.

ხირხალი-ი — ხირხატი, მოუსაველიანი, უნაყოფო, მწირი, ქვანარევი მიწა.

ხირხატი ადგილი-ი — ქვიან-ქვიშინი ადგილი. გადატ. ძალაგამო-

ლეული, გამოფიტული მიწა.

ხირხოტ-ი — ნ. ხირხალი.

ხიტილ-ბიტილებ-ი — ქალის სამკაულები: მძივები, გულსაბნევები, ძეწკვები და მისთ.

ხიფხა-ი — ხიფი, ხიფა; ორფენა ძაფების გადაჯვარედინება, საქსოვად მომზადებული ნართი, ძაფი აწყვია რვიანის მსგავსად და გამზადებულია შე-სავარცხელში ამოსაყვანად. „შეს მოძრაობის დროს ხიფხა კეთდება; გავაკეთებ ხიფხასა ამ შკამიდან იმ შკამამდე; გავიკეთებ ხიფხასა კელზე“.

ხიშტა-ი — ქელეხი. „ისეთი ქალი მიწაჩი იწვეს და იმისი ხიშტაი ვჭამო!“ წყევლაა: „ბედრიანაი ეღირსება შენის ხიშტაის გაგლეჯასა!“

ხიჩონა-ი — გრძლად მოქსოვილი მატყლის ზეწარი, ძველად საბნის მაგივრადაც ხმარობდნენ.

ხიწ-ი — ხიჭვი, ხიწვი.

ხნება — განსაკუთრებული ავადმყოფობა.

ხნიან-ი — ხნიერი.

ხობზარი-ი — შიშველი, ჩაუტყეული. „ტიტველ-ხობზარი ხიზანი ჰყავ“.

ხოდ-ი — ხვადი. მამალი ცხოველი: ძაღლი, ლომი და მისთ.

ხოვ-ი — 1. ხვაი, ბარაქა. 2. გალეწილი მარცვლეულის გროვა კა-

ლოზე ნარჩენებითურთ. „ჩალას ავბერტყდით ორთითებითა, რაიც დარჩებოდა, იმას ხოვს ვეძახოდით, იმას გავანიავებდით და ჩავხყრიდით დაწნულ გოდრებში; სამთითებით გავანიავეთ, ხოვი დარჩის და ბზე გაიტანის“.

ხორი-ი — წვიმის წვეთების დაცემით გუბეში და სხვაგან ზედაპირზე წარმოქმნილი ბუშტუკები.

ხორისთლად — მტრად, შურისთვის, ქიშპობით ცქერა.

ხორისთლად გამამერიია — მტრად გამომეკიდა, ამემტერა, შურისძიება განიზრახა ჩემდამი, ამეჯიბრა.

ხორიშნობა — შეღავათი, ანგარიშის გაწევა, ხათრი.

ხოკ-ი — ღორის დაავადებაა (პირი).

ხოკერ-ი — დაჩიავებული, ავადმყოფი პიროვნება.

ხოკერა-ი — დაბალი და სქელი, ხოკერივით ჩამრგვალებული.

ხოლიობ-ს — ზოგავს, ინდობს, არ იმეტებს (ნ. გაიხოლიებს).

ხოლოლია-მალალია — საბავშვო თამაშია ერთგვარი, იწყება ასე: ხოლოლია-მალალია, ფურის წველა გოჩოჩია... შემდეგ თითებზე ჩამოთვლიან: ამან დაკლა, ამან გაატყავა, ამან მახარა, ამან შაჰამა...

ხომიზური-ი — ტლანქი, მძიმე, ზანტი ადამიანი. „ამასალა, როგორ

ხომიზურივით დაიდებაკე შკამზე“?!

ხონა-ი — ხის ტაშტი (ზოგიერთი ვარცლადაც ხმარობდა).

ხონაბაკანა-ი (← ხონა+ბაკანა) — ხელგობი, ხის მოზრდილი ჯამი (2-3-ლიტრიანი). „ეგეთი მკამელია, რო ერთი ხონაბაკანაი უნდა“.

ხონაის პური-ი — გობზე მოხედილი პური (ორ კილომდე). სარძლოს სანახავად მისული სასიძოს მშობლები ათ ხონაის პურს მიიტანდნენ.

ხონჩა-ი — ტაბლა (ა. ყაზბ., I, შ. ძიძ.) ხის თხელი და მსუბუქი, ნაპირებაწეული მოგრძო ტაბაკი (ხის პალნოცი) ხინკლების დასადებად.

ხონჯარ-ი — შარვლის ზონარი.

ხონჯრისან-ი, ხონჯრისებ-ი — შთამომავლობა კაცის (ქმრის) მხრიდან, კაცის თოხუმი. „სტუმარს გახკუირებია მასპინძლის სახლის მდგმურთა მრავლობა. მაპინძელს უთქომ: ესენი სუყელანი ჩემი ხონჯრისანი არიანო. სამოცი სული იყო სახლჩი და სუყელას თავის ხონჯრისებს ეძახოდა“.

ხორადიობ-ს — მასხარაობს. „რაია, რას ხორადიობთ; გეყოფათ, ნუ ხორადიობთ!“

ხორამ-ი, ხორამან-ი — ღროებით გრძლად აგებული თივის ბულული, პატარა გროვა თივისა. „ნათიბი ავხუეტე და ხორამებად

ავაგე“.

ხორაშან-ი — ბოტ. ხოროსანი.

ხორელა-ი — მთარული სენი, შავი ჭირი, ხოლერა.

ხორთქლა-ი — ბოტ. ხვართქლა, ხვიარა.

ხორტი-ი — მთის ნაოქებში ჩარჩენილი თოვლი.

ხორხოშელა-ი — სეტყვა, ხომკაკალა.

ხორხოტი-ი — ქვანარევი მიწა.

ხორკმალ-ი — ბრძოლის ველზე დარჩენილი იარაღის ნამსხვერვეები. „მტერი რო გაიქცა, სულ ხორკმალი ეფინა მიწაზე“.

ხოტბა-ხუტბა ხალხ-ი — წარამარა ხალხი.

ხოტმა-მატმა — კილყო-მალყო, წვრილი, პატარები, წვრილფეხობა, ბავშვების კრებულზე — ჯგუფზე იტყვიან.

ხოტრი-ბუტრები — მოუვლელი ბავშვები.

ხოფა-ი — მარცვლეულის გასარჩევი ხის ტაბაკი, გობი. „ქალი ჩაპყურებდა ხოფას და ნელა არჩევდა ქერს“.

ხოყანა — ქვეყანა.

ხოხ-ი — მოთეთრო, რბილი ბასრის ქვა, იყენებენ ცელის სალესავად. „ხოხით პირს გაუთხელებდით ცელსა“.

ხოხორ-ი (ხოხორობ-ს) — ხმაუ-

რი, აურზაური, ყაყანი, ალიაქოთი.

ხოხრა-ი, ხოხრიალ-ი — თავის ქალა. „ცხორს აქუ ხოხრიალი და საწუარი“. გადატ. დიდი გონების ადამიანი. „ეს კარგი ხოხრის კაცია“.

ხრამა-ხრუმ-ი — ახრამუნებს (ოთხფეხა რქოსანის მიერ თივის ჭამა იწვევს ხრამა-ხრუმს).

ხრეშა — ხერხვა, ხახუნი, შეხება. ნ. ახრეშს, ეხრიშება.

ხრიაკ-ი — ხრიოკი. „ჩემო ქვეყანავ ხრიაკო, მაღალო მთებო კლდიანო“ (ხალხ.).

ხრიოკ-ი — მოტიტვლებული, უდაბნოსავით უნაყოფო ველი.

ხრინკა-ი — ხრიკი, სარმა, ფეხის გამოდება. საჭიდაო ფანდია: ფეხს ფეხში გამოსდებენ წასაქცევად.

ხრუიშე — მსხვილად დაფქული, „თუ გინდა... ხრუიშედ დაჰქვოვ, თუ გინდა — მბილად“. (უმრავლესად ხმარობენ მხრიშე). ნ. მხრიშე.

ხრჩოლვა (ხრჩოლავ-ს) — ნედლი შეშა ნელა, უცეცხლოდ რომ იწვის, ამაზე იტყვიან ხრჩოლავსო.

ხსენ-ი — ახლად მომშობიარებული ქალის ან ახალმოგებული საქონლის, ცხოველის ძუძუს რძე პირველ სამ დღეს (ა. ყაზბ. I, შ. ძიძ.). გადატ. კვეთი, დვრიტა, დედა ყველისა, მაჭიკი, მცოხნელთა კუქის გარკვეული ნაწილი. რძენაწო-

ვი ბატკანი (კრავი), ციკანი, ხბო, რომელსაც ჯერ ბალახი არ უძოვია, რომ მოკვდება ან რომ დაკლავენ, კუჭს ამოაცლიან, გარეცხავენ, დააყრიან ერთ წილ მარილსა და 2-3 წილ თეთრ შაბს და მზეზე გააშრობენ. შემდეგ ქილაში ჩადებენ, შრატს დაასხამენ და ამზადებენ ყველის შესადელებლს, რომელსაც აგრეთვე ხსენს უწოდებენ.

ხსნილობა — ბოდიში, უკაცრავად პასუხია. „შენ ხსნილობა, ოთხფეკმა (= ძალმა) ლეკუები დაყარა“; „შენ ხსნილობა, ქათამს კუერცხები ნაგევი უღვია“.

ხსონა — დამახსოვრება. „ჩემი დედამთილი ას წელზე მეტისაა და კარგი ხსონა აქუ“.

ხსოულობს — იხსომებს.

ხსოულობენ — იმახსოვრებენ.

ხუდებ-ა — ებმის, ეჭიდება. „ძალეები ხუდეს ერთურთსა“.

ხუევა — ხვევა, მოხვევა, ვინმე ვინმეს რომ ეხვევა.

ხუევრა-ი — ბოტ. იხ. კვევრა.

ხუეტ-ს — გვის. გადატ. რაიმე შემოსავლიანი თანამდებობიდან ან რაიმე სარგებლის მომტან ადგილას რომ მუშაობს ადამიანი და შოულობს, ითვისებს ფულს, პურს, სახელმწიფო სიმდიდრეს და მისთ. იტყვიან ქვეყნის ფულსა და ბარაქას ხუეტსო.

ხუეტდეს — ხვეტდნენ, შოვნინდნენ, იგებდნენ. გადატ. თივის,

ჩალის, დაბნეული მარცვლეულის და სხვა ამდაგვარი რაიმეს ახვეტა-შეგროვებას ნიშნავს.

ხუეულად — ხვეულად, გზახვეულად. გადატ. ახვეული, აკეცილი, ამოხვეული რამ.

ხუეულებ-ი — ხვეულები. ზიგზაგისებური გზა. „მღეთის ხუეულები“.

ხუეწნით — ხვეწნით, მუღარით, თხოვნით.

ხუეწ-ს — შალაშინით ასუფთავებს, თლის, ამზადებს ხის მასალას.

ხუთთ — ხუთმა. „ყიზლარჩი ხუთთ ცხრა ლეკს ვსცეთ“.

ხუთაო, (მრ. ხუთავები) **ხუთო** — ქვა გესლიანი (საბა), კენჭი. „აილებენ ხუთაოს, რძეჩი ან წყალჩი გალლესენ, უწამლებენ წითელ ქარსა. ჩუენს ძუელებს ეგრე სწამდათ, რო ეს ხუთავები ვარის ღუიძლჩიგათ არის გადმუარდნილი“.

ხუთეულ-ი, **ხუთეულა-ი** — ხუთი ძნა. აწყობენ ორს ძირს, ორს ზემოდან ჯვარედინად, მეხუთეს — თავში. მომკილი ძნის წყობის პირვანდელი სახე, რომელიც შედგება ხუთი ძნისაგან.

ხუთეულა-ი — იგივეა, რაც ხუთეული, ხუთეულია. ხუთ ძნას ეწოდება.

ხუითქ-ი — დიდი რ

ხუილ-ი — ხუვილი, ქართა ხმა.

ხშირ-ი — გამხმარი ჩალის ან თივის ერთი ღერო. „ჩალის ხშირე-ბი ჩაუყარა ბაგაი; გადატ. ცალი, ბეწვი. „ერთი ხშირი თივა არა მაქჷო — იტყუიანკე“.

ხშირობლ-ი — ღერა-ღერა, თითო ღერობით. „თავსუილაი ბა-ლახი სულ ხშირობლი მავიდის“.

ხშიშირაი თოვლ-ი — ხერიში თოვლი.

ხულა-ი — პატარაყურიანი, წვრილყურა ცხვარი.

ხულემა — ცხენის მიტანება სა-კბენად (ნ. იხულემა, ეხულემა).

ხუნწ-ი (Ribes) — მთის მოცხა-რი. „სმაროდინა“.

ხურემა — ხრამა-ხრუმით ჭამა.

ხურეტა — ხმაურით შეხვრება, შესმა წვნიანი საჭამანდისა, წყლი-სა, რძისა ან რაიმე სითხისა.

ხურიში — ხერიში, წვრილი, მარცვალ-მარცვალ გაყინული.

ხურხა-ი — დამკვავებული შრა-ტი; სამი ღლის ნადგომი შრატი. ქა-ლები მას თავის დასაბანად ხმა-რობდნენ.

ხურხუმა-ი — ბოტ. ბალახია, მიწაზე გაშლილი იზრდება, პა-ტარ-პატარა ფოთლები აქვს, მლა-შეზე მოდის.

ხურჯინის უღელ-ი — ხურჯინის ნაწილი, ხურჯინის თვლების შემე-ერთებელი, რომელიც გადაიკიდე-ბა (ზურგზე, უნაგირზე, კეხზე).

ხუსხუს-ი — ძუნძული. ხუსხუ-სით სიარული. „ღორებმა ერთის ხუსხუსით ჩამაირბოლეს“.

ხუტუნა-ი — მამაკაცის საკუ-თარი სახელია.

ხუტხუტ-ი — ბევრი ხალხის ერთად მოძრაობა, მისვლა-მოსვლა.

ხუშიანი-ი — წვინტლიანი.

ხუშკაპარა-ი — დაცინვ. ცინ-გლიანი. „დაიკარგე, შე ხუშკაპა-რაო, შენა!“

ხუშტური-ი — თავნებობა, უხა-სიათობა.

ხუშტურა-ი — წვინტლიანი. „დაიკარგას ეგ ხუშტურაი“. ნ. ხუშ-ხუში.

ხუშხუმა-ი — წვინტლიანი. „ხუშხუმაი ბალღია, ცხური ვერ მაუწმენდია“.

ხუშხუშუმ-ი — დუღღუნებს, სურდოსაგან ხმადაჭერილი ლაპა-რაკობს. „რას ხუშხუშუმ, ცხური ველარ მაიწმინდე?“

ხვენდა — ფენდა. „ჩემი და სა-რეცხს ხვენდა“.

ხშირი ძილ-ი — ღრმა ძილი. „ჩემმა ბებამ ხშირი ძილი იცის“.

ხვდება — ხდება, მოხდება, ხოლმე, არის ხოლმე. „ხვდება, რომ ზოგჯერ ვერ ვარკე კარგა“.

ხვინცავ-ს — თავისი მკვეთრი დიალექტით რომ ლაპარაკობს პიროვნება, მას ეტყვიან, ხვინცა-ვო“.

3

ჯადურ-ი — ბოტ. ხანდური, მი-
ნდვრის ბარდა.

ჯავი-ს — 1. კნავის. „კატაი ჯა-
ვის“. 2. ყივის, ჩხავის. „რას ჰჯავი
ყორანივითა?“

ჯავილ-ი — 1. კნავილი (მაგ., კა-
ტისა). 2. ჩხავილი. „ჰკების ჯავილი
ისმოდა“.

ჯათჭურა-ი — ბოტ. ერთგვარი
ცერცველაა, წვრილი, გაბმული
ბუჩქი (წვრილი ცერცვის ბუჩქი).
„ყანავ, რას მოუხვევნიხარ,
ჯათხურასა თუ ხვევრასა?“
(ხალხ.).

ჯალ-ი — „ქუმელი“; მოხალული
მარცვლის ფქვილი. „ჯალს ამზადე-
ბენ: დაჯალებენ (მოთუთქავენ)
ქერს ან სიმინდს, მერე დაჰფქოვენ,
დაფქულს ერბოჩი აურევენ და ჰა-
მენ“.

ჯანჩალა-ი — სპილენძის პატა-
რა ქვაბი.

ჯანჯალ-ი — ძლივ-ძლივ სიარუ-
ლი უძღურისა ან ფეხმტკივანი
ადამიანისა. გადატ. უძღური ადა-
მიანის ბოროძიკი (ბარბაცი) ფეხზე

წამოდგომის ცდის დროს.

ჯარებობა — ხარებობა; დღე-
სასწაული (25- მარტი ძვ. სტ.), ამ
დღეს ხევში სათემო საღვთოს იხ-
დიდნენ.

ჯართალადა — ხარების ყვირი-
ლი, ღრიალი, ღრიანცელი, აფორი-
აქება.

ჯართ ნაჯნავი — ნამუშევარი,
შრომით მოწეული-პურეული.

ჯარისთავა-ი — ბოტ. მხალია
ერთგვარი, კლდეებში იზრდება,
ჰამენ, ეძახიან კლდის ღუმასაც.

ჯარის ყოილ-ი — საქონლის და-
ავადებაა, ციმბირის წყლული. „ჯა-
რის ყოილი ფოთლებივით გამააყ-
რის; ჯარის ყოილი და ჯუთვა გონჯი
ავადობაა; ნათლის მცემლის ბრძა-
ნება მავიდაო, ვიტყოდითკე, ჯარის
ყოილი რო გაჩნდისკე“ (ჯარის ყოი-
ლი გადამდები დაავადება).

ჯარლადა-ი — ირმის ჯოგის მე-
თაური, გალაღებული ხარისხში.

ჯარო — ჩიბო. წისქვილის მთა-
ვარი ნაწილია, სადაც მარცვალს
ყრიან. გადატ. მარცვლეულის შე-

სანახი წნელით დაწნული დიდი გოდორი, შიგნიდან ნეხვ-მიწით დაგოზილი. ჯაროში ჩადიოდა 15-20-25 ტომარა მარცვლეული. ე. ი. იყო სხვადასხვა ზომის.

ჯარობ-ს — (იყენ. ივარებს) ხარს (მოზვერს) ითხოვს ფური. „როცა დევნობს ძროხა, არ უვარებია, მაზურეთან არ ყოფილა“ — (მთქმელის განმარტება, ყაზბეგი).

ჯაროვან-ი — ხარების ნახირი. „მაზურებს ერთად მყოფთა — ჯაროვანთ ვეტყუით“.

ჯარვატ-ი — თუხთუხი, ხმაურით დუდილი სქელი სითხისა. „არაყის ქობის ჯარვატი ისმოდა“.

ჯაფ-ი — ფორი (ყველის, პურის); ყველის ნასვრეტი. „წელს ბევრი ჯაფი გამახყვა ყველსა, კარგია“.

ჯაფიან-ი — ნასვრეტებიანი, ფორებიანი ყველი, ქვა. „ჯაფი თუ აქჷ, ის ყველი იფრო კარგია“; „ჯაფიანი ქვა“.

ჯაფრავ-ს — კარგავს. „ეგ რასაც ჯელს მოჰკიდებს, სუყელას ჯაფრავს“.

ჯაჯ-ი — 1. ხაზი. „ჯერ კოჭები მწკრინას დავაწყუითკე, მამრე ჯაჯი (წრე შემოვხაზით) შემოვავლით“; „ჯაჯი სწორ გაავლე!“ 2. ჩამოქცეული ხევი, ნიაღვრით დაღარული, დახრამული ადგილი მთაში — ხრამი. „ყანობსა და სნოს აქათკე არის

ნამეწყრალი, წინავ წყალდორი თუ ყოფილა და ჯაჯები დამრჩალა; ჯაჯები გონჯი სავალია“.

ჯაჯა-ი — ანატ. ხახა, საყლაპავი.

ჯაჯავ-ს — ხაზავს, ჩხაპნის, ცუდად წერს, უბრალოდ ხაზებს ავლებს. „ეგ რასა ხვაჯავ, რაია?“ დაცივნე. „ლექს რასლაც ხვაჯავს“.

ჯაჯან-ი — ქაქანი, ხმამაღალი ლაპარაკი; ხმაჩახლეჩით, ჩახრინ-წული ხმით ლაპარაკი.

ჯაჯმელა-ი — ყუროს მთის ფერდობზე დაქანებულია ჯაჯი ნიაღვრებით დაღარული, ღრმა და ვიწრო ხევი, ხრამი. ყოველ გაზაფხულზე, როცა ყუროს მთაზე თოვლი დაიწყებს დნობას, ამ ხევიდან (რომელსაც სახელად ჯაჯმელას ვუწოდებთ), იწყებს დენას გამდნარი თოვლის წყლისა და ტალახის ნიაღვრები.

ჯაჯრანჭულა-ი — ყანყრატო, ხორხი, ყელი. „დამწორი პურის ქერქი გოქმიეს, ჯაჯრანჭულაი გაგითეთრდებათო“.

ჯბო (მრ. ჯბები) — ხბო, ხბოები.

ჯდე — ხეობაა, დარიალის ყელს უერთდება.

ჯდებოდა — ხდებოდა, სუსტდებოდა, ილეოდა, სიგამხდრე ემჩნეოდა. გადატ. ცუდად ხდებოდა. გადატ. ქვემოდან ზემოთ აღიოდა ან პირიქით ზემოდან ქვემოთ ჩამოდიოდა.

ვღის წყალ-ი — ხღის ხეობიდან მოღის მთის პატარა, თეთრი ქათქათა მღინარე, უერთღება თერგს მარჯვენა მხრიდან.

ვედენიშის დღეობა — ელიობა, — ამინღის მფარველი წმინდა გიორგის დღესასწაული ხედენიშის მთაზე 20-იღნისს. „განჯას თუშნი ცხენებს სჰედენ, იძახიან გალობასა, ბედრიანაი შეესწრობა ხედენიშის დღეობასა“ (ხალხ.).

ვევი-ი — ხევი. გადატ. ყაზბეგის რაიონს უწოდებენ.

ვევ-ჭუვებჩი — ხევ-ხუვებში, ოღრო-ჩოღრო მიღამოებში.

ვევისბერი-ი — ხევისბერი, თემის მიერ არჩეული პიროვნება, რომელიც გამოირჩეოღა კჰუით, სიღარბაისღით, სიკეთით, სახელით და სამართღიანობით. იგი მთავარი პირია ადგილობრივ იერარქიაში. ის ხელმძღვანელობღა ხევში საერო საქმეებს. ე. ი. იყო ხევის რჩეული, ხელმძღვანელი, წინამძღოლი, მრჩეველი და მსაჯული. ასევე ხელმძღვანელობღა რელიგიურ-საკულტო საქმეებს.

ვევის ანუ თემის „საბჰეო“ — იგი არის განთავსებული სამეღის ტაძრის მარჯვენა მხარის კედელთან, მიშენებულია პატარა დარბაზი, საღაც სწარმოებღა ხევის მნიშვნელოვანი საკითხეღის გაღაწყვეტა თემის საბჰოს წევრეღისა და ხევისბერის მეშვეობით.

ვევიჩიგათ — ხევიღან, ხრამიღან.

ველ-ი — ანატ. ხელი. გაღატ. კომპლექტი. „ერთი ველი ტანისამოსი, ერთი ველი იარაღი, ერთი ველი იარაღი, ერთი ველი ლოგინის თეთრეული“.

ვეღად, ვეღადვე — ახღავე, უცბად, სასწრაფოდ, მაშინათვე, სახელღახელოღ, საჩქაროდ.

ვეღად გავაკეთებ — უცებ, ახღავე, სასწრაფოდ, სახელღახელოღ გავაკეთებ. „ცოტა ხანი დაციღღეთ და ვეღად ხინკლებს გავაკეთებ“.

ვეღაღა-ი — მთღიანი ხისგან გამოთღიღ-გაკეთებული „ვეღრო“, სათღი. ძროხის საწვეღად ხმარობღენენ. აქვს ღვეღის ყური და პატარა ნისკარტი. ხის პატარა კასრის მოყვანიღობისაღ.

ვეღაღუპრა-ი — მთაღ ყაზბეგის რაიონში (თრუსოს ხეობის ბოლოში მღებარეობს).

ვეღანა-ი — საწყლე ხეღაღა. „ბიძისაღ, ერთი ვეღანაი წყალი ომოგიტანე!“

ვეღაპირა-ი — იტყვიან ისეთ დიასახღისზე, რომელიც მარტო საღღღისო ლუკმაზე ზრუნავს და სახვალიღ არ ფიქრობს. „ეგ რაიღღა ღეღაკაცია, ვეღაპირაიღ“.

ვეღასმურა-ი — იგივეა, რაც ალტამა, ფუშრუკი.

ველგამავალ-ი — იტყვიან მო-
ჩხუბარ და ძლიერ ადამიანზე.

ველგამამავალ-ი — ხელმარ-
ჯვე, საქმიანი.

ველგამოუვალ-ი — იტყვიან
ადამიანზე, რომელსაც ხელიდან
არაფერი არ გამოუდის, საქმეს
რომ ვერ გააკეთებს, უსაქმური,
ზარმაცი.

ველდაუჭერია — ხელცივი,
ქურდი. „სახლჩი არ შაიშუება ვგ
თოლს არ დაიცდენს, ველდაუჭე-
რია“.

ველდაველ — სახელდა-
ხელოდ, უცბად, ახლავე, სასწრა-
ფოდ.

ველდაველ მასულა — მაშინვე
მოსვლა, მალე მოსვლა. „ბალღი
წყაროზე ჩავგზავნე წყლის ამასა-
ტანადა და ველდაველ მოიდა“.

ველების ამაშუდა — აკვანში
ჩაკრული ბავშვისათვის გამოღვი-
ძებისას ზედა (გულ-მკერდის) არ-
ტახის მოშვება და ხელების მალღა
ამოყოფა. ხელების განთავისუფ-
ლების შემდეგ არტახს ისევ მოუჭე-
რენ ოდნავ მკერდზე, რომ ბავშვმა
არ გადმოიწიოს აკვნიდან და წელი
არ მოიწყვიტოს. ხელების მალღა
ამოყოფინება იციან მაშინ, როცა
დღედას საქმე აქვს და არც სხვა ვინ-
მე ჰყავს სახლში, რომ ბავშვი ხელ-
ში აიყვანოს. საქმეს რომ მოითა-
ვებს, მერე ააყენებს ბავშვს.

ველერთიანად — მთლიანად,
ხელმოსმით, სულერთიანად.

ველეურა-ი — მომკილი ძნა,
რაც ერთ ხელში დაეტევა.

ველვა — პონვა. „ტყეჩი ქუეყ-
ნის სოკო მოვკვლე“.

ველზე გაზდილ-ი — ხელოვნუ-
რად გამოკვებილი ხბო ან ბატკანი.

ველზე იკიდებს — თანამონა-
წილედ იხდის. „ის ქურდობაჩი და-
იჭირეს და მეც ველზე მიკიდებს,
ითამ მეც იმასთან ვიყავ“.

ველთგამამავალ-ი — მომნაგ-
რებელი, შემქმენი, ცოტა გარჯილო-
ბითაც რომ ბევრი მონაგარი შემო-
აქვს სახლში. გადატ. იტყვიან კარგ
ხელოსანზეც ან ადამიანზე, რო-
მელსაც ხელიდან ყველაფერი
გამოუდის.

ველთუყარ-ი — ხელუყრელი,
ზარმაცი, მცონარა, იტყვიან უფრო
ქალზე (შდრ. საბა ველუყრელი).

ველი მიიტანა — სცემა. „ბალღ-
მა თავის მამა გააბრაზა და იმ ზო-
მამდე მიიყვანა, რო ველი მიატანი-
ნა“.

ველი მახტია — ხელი მოხვია.

ველის ახრა (ველს აუხრის) —
საქმის გაკეთებისათვის თავის არი-
დება, უარის თქმა, ხელის აღება,
პირის შეშლა. „მემდური, თეთრო
მყინვარო, ჩქარ ამიხარე ველიო,
გამგზავნე დასავლეთისკე, იალ-
ბუზს მივე მხარიო“ (ხალხ.).

ველის გამმართველ-ი — და-
მხმარე, ხელშემწყობი ადამიანი.

ველის გულ-ი — ანატ. ხელის
ტერფი (ქვედა ნაწილი).

ველის ლამფა-ი — კრაქი, ხელ-
ში საჭერი და მისანათებელი უშუ-
შო ლამპა, თუნუქისაა, ყურიანი,
მრგვალი პატრუქი აქვს, შიგ ნავთს
ასხამდენ. ასეთ ველის ლამფებს
ხმარობდნენ ბოსლებში, სადამოზე
ძროხების მოვლის პერიოდში და
წისკვილებში ღამე თვალის დავლე-
ბის პერიოდში.

ველის მათბობა — სხვისი ქონე-
ბით სარგებლობა, სხვისი ქონების
მითვისება.

ველისმამკიდე — მეჭვარე
ქორწილში.

ველის მიწუდენა — შორს მყო-
ფისათვის შემწეობის აღმოჩენა,
დახმარება, გაგზავნა რამისა. (ფუ-
ლის, სასმელ-საჭმელისა და მისთ.).

ველის სავარცხალ-ი — ანატ.
ხელის ტერფის ზედა მხარე ანუ ხე-
ლის ტერფის ზურგი.

ველის ქვა — 1. ირონ. მორჩი-
ლი, დამყოლი. „ეგ სულ ცხოთა ვე-
ლის ქვაა, საცა უნდათ, იქ ჰგზავნი-
ან“. 2. ბრმა იარაღი, ყურმოჭრილი
მონა. „ეგ ძუნელად მთავრობას
ჰყვანდა ველის ქვად, რაიც უნდო-
დათ, იმას აკეთებინებდიანკე“.

ველის ქვასავითაა — იტყვიან
ადვილად სამართავ ადამიანზე —

„ეგ რაილა კაცია, ცოლი ველის ქვა-
სავით ჰვმარობს“.

ველის შაბრუნება — ხელის შე-
ბრუნება, უფროსის მიმართ უმ-
ცროსისგან ხელის აღმართვა საცე-
მად (როცა უფროსი სცემს უმ-
ცროსს), რაც დაუშვებლად ით-
ვლება.

ველის შაწყობა — ხელის შე-
წყობა.

ველის ხერხი — ცალ ხელში და-
საჭერი პატარა ტარიანი ხერხი.

ველისჩაგებ-ი — შინაურული,
სახლში შეკერილი ხელთათმანები
ტყავისა, საცერული აქვს მხოლოდ,
დანარჩენი ოთხი თითი ერთადაა.

ველიველთ არა აქუ — მოუც-
ლელია, დაკავებულია.

ველმაგარა-ი, ველმაგრა —
მაგრად მოხელილი ცომი.

ველმარტო — მარტოხელა.
„ველმარტო ვარ“.

ველმრუდ-ი — ხელმრუდი,
ქურდი.

ველნა-ი — კაბდოს ორივე მხა-
რეზე (თავსა და ბოლოს) დადე-
ბული ორი ხე, რომლებითაც მო-
ბმულია ფარცხი უღელზე.

ველს ს-დებ-ს — პატრონობს,
მზრუნველობს, მფარველობს, ყუ-
რადღებას აქცევს. „პაპის ჩუნენის
ძმა ველს სდებდა ჩუნენს — მე არ
მყავ შვილი და ესები მაინც დაი-
ზარდნენო“, „ახლანის მთავრობა

ველს სდებს სამეზასა“.

ველს იყრი-ს, ჰყრი-ს — 1. იხეი-რებს, მოიმატებს, იმრავლებს. „ცო-ტაი ბრინჯი ჩავყარე და კარგა ველი იყარა — ქობი სულ გაავსა“. უხვად, თავსაყრად. „საქმელი ველყრით იყო“. 2. გულს იჭერებს. „ნაჯავრები ვიყავ მაგაზე და ცემით კარგა ველი ვიყარე“; „წელს ხილზე კარგა ველი ვიყარე“. 3. სარგებლობს, იყენებს. „ნათხოვარ ცხენს კარგა ველსა ჰყრის — მთელი დღე ამუშავებს“.

ველს მიიტან-ს — ხელს ახლებს, დააკარებს. „მაგ ლაწირაკზე რო-გორღა მივიტან ველსა!“ „საქმელი კი კარგი იყო და ბევრი მაგრამ ვე-ლი არცვის არ მიუტანია სიფრო-ზე“.

ველს მყრიდით — მამუშავებ-დით, მიყენებდით.

ველს მიღირებ-ს — თავიდან მი-შორებს. გადატ. მიჩვენებს, მითი-თებს.

ველს რევ-ს — იბრძვივებს, ერე-ვა. „ვემსური ბაღლები თურმე აჯავ-რებდეს, ველს ღრევდეს იმ კაცსა“.

ველსაქმე — ხელსაქმე. ხევში ქალები უფრო ხელსაქმით იყვნენ დაკავებულნი: ქსოვდნენ, ჩეჩავ-ლდნენ მატყლს ართავდნენ, ქარ-გავდნენ, კერავდნენ და ა. შ.

ველსაფქოვ-ი — ხელის წის-ქვილი, ხელსაფქვავი, პატარა წის-ქვილი, რომელსაც ხელით აბრუნე-

ბენ და ფქვავენ მარცვლეულსა და მარილს.

ველს უღერებ-ს — დასაკრავად ექანება.

ველტურტურა-ი — ხელთუქ-ნარი, ხელთუყარი, ვისაც ხელიდან არავითარი საქმე არ გამოუდის.

ველუპყარ-ი — უსაქმური, ზარმაცი, უქნარა, მოუხერხებელი.

ველუყარ-ი — იგივეა, რაც ვე-ლუპყარი.

ველ-ფენის დაბუჭება — ხელ-ფენის დაზრომა, გაყინვა.

ველჩიგათ — ხელიდან. „მაგ საქმეს ველჩიგათ არ გაუშობ“.

ველჩიგათ წასულ-ი — ხელი-დან წასული, სირცხვილ-ნამუს და-კარგული, წამხდარი ადამიანი.

ველჩიგათ წასულიყუნეს — ხე-ლიდან წასვლოდნენ.

ველწკეპია-ი — თამაში — გა-რთობა: კენჭისყრით ერთ მონაწი-ლეს თვალზე ხელს აფარებენ, დაკუზულს ერთ ხელს (ნებით აღ-მა) ზურგზე დაადებინებენ და ურ-ტყამენ, თუ გამოიცნო დარტყმუ-ლი, მაშინ ეს უკანასკნელი იკავებს მის ადგილს.

ველჯოხა-ი — კავიანი ჯოხია მოგრძო, თივის ზეინის ჩამოსაშლე-ლად ხმარობენ.

ვემსურ-ი — ხევსური.

ვენცელ-ი — ნამგალი. „ვენ-

კლითა იფრო დედაკაცები მკიდი-
ან“.

ვენცელა-ი — პატარა ნამგალი.

ვენცელაის მადლ-ი — აქ თიბ-
ვის ბარაქა, შრომის ბარაქა.

პერვარცლ-ი — ხელგობი.
„პერვარცლით ვუმატებთ ცხავჩი
მარცვალს და ვაცხავებთ“ (ჭუთა).

ვეურ-ი — მოხეური. „ვეური
კარტოხაი გემრიელია“.

ვეური ჭვარ-ანგელოზნი —
მთელი ხევის სალოცავები.

ვევერა-ი — უდედოდ გაზრდი-
ლი ბატკანი, სხვისი რძით ნაკვები,
გამხდარი და სუსტია. გადატ-
იტყვიან გამსუნავებულ ბავშვზე.

ვერჯ-ი — ხერხი, მოხერხება.

ვევერა-ი — ბოტ. ხვიარა ბალა-
ხია ერთგვარი.

ვიდ-ი — 1. ჩანგურის ნაწილია.
„ჩანგურის გულქვეშ ორი ვიდია.
ვიდი ბატის ფრთის რქოვანი ნაწი-
ლისაგან კეთდება. მას ძალებთან
ჩანგურის გულში ჩაარკობენ ისე,
რომ სიმები ამის ქვეშ მოექცეს და
აღარ ათამაშდეს დაკვრის დროს.“

ვინდაჯორ-ი — ბოსელი, თავ-
ლა; ბაგა თივით სავსე. „ბედაურნი
დაიჯორენს, ვირებს დარჩათ ვინდა-
ჯორი (ანდაზა).“

ვინჩ-ი — ნაკლი.

ვინჩიან-ი — ხინჯიანი, ნაკლია-
ნი, ზადის მქონე, მახინჯი. „სის-

ხლის შავმარება ვინჩიან თოხუმო-
ბას ჩამახყრის“.

ვინცავ-ს — 1. სხვა ენაზე და-
მტვრეულად, ბორძიკით ლაპარა-
კობს. „ქიშტი ქართულად მძლივ
ხვინცავდა“. 2. განსხვავებული ტო-
ნით და კილოთი ლაპარაკობს. 3.
სხვის ლაპარაკში ერევა. 4. ტყუის,
არადამარწმუნებლად, გაუბედა-
ვად ლაპარაკობს. „სიტყუებს ხვინ-
ცავდა“.

ვირტალა-ი — კაპარის მოსა-
რვეი ხის დიდი კოვზი. იგივეა, რაც
ხირტალაი.

ვორჯალ-ი — გადასაღობი ხა-
რინა ცხვრის საწველელაში.

ვიჩონა-ი — ტოლისაგან მოქსო-
ვილი უხეში ქსოვილი.

ვმაგადებით — ხმამაღლა, გა-
საგონად. „ვმაგადებით ტიროდა,
განა ჩუმდა“.

ვმა გავარდა — ხმა დაირხა, ხმა
გაითქვა, ხმად გავიდ-გამოვიდა.

ვმაგავარდნილ-ი — სახელგან-
თქმული ადამიანი.

ვმაგათქმულ-ი — სახელგან-
თქმული, სახელოვანი.

ვმა გაიწყუთე, ვმა გაწყუთე —
ხმა აღარ ამოიღო.

ვმალ-კიტობა — თამაშია, წაა-
გავს ჩილიკაობას, რიკ-ტაფელას.
„ვმალ-კიტობას ვსჩადიოდით; ვიჯ-
მალკიტავთ“.

ვმალ-ქარქაშობა — იგივეა, რაც ვმლის ქარქაშობა.

ვმა ჩაიგმარე — ხმა ჩაიკმინდე, ხმა გაკბინე.

ვმაჭკობა — ხმიანობა, ხმამალა-ლი საუბარი. „გარეთით ვმაჭკობა შემემესმა“; „თავისთუი ვმაჭკობენ რასმე“.

ვმა-ჯორჯი — ბოხი, მალალი ვმა. „ისითი ვმაჯორჯი აქუ, რო გერ-გეტჩიგათ ცლოს გაიგონებ“.

ვმელა-სველა-ი — თამაშის დაწყებამდე კენჭს ჰყრიან, თუ რომელმა ჯგუფმა დაიწყოს თამაში. აიღებენ პატარა, მრგვალ და ბრტყელ ფიქალს, ცალ მხარეს დაუსველებენ, შეთანხმდებიან — მშრალი მხარე უნდა მოპირდაპირეს თუ სველი: „ვმელაი გინდათ თუ სველაი?“ შემდეგ ააგდებენ მალლა და დავარდნის დროს გადაწყდება, ვინ იქნება თამაშის დამწყები.

ვმიად-ი — ხმიადი. უსაფუაროდ გამომცხვარი პური (გამხმარი პური).

ვმიან-ი — სახელოვანი. „ბიბო ყაზბეგი ვმიანი და კარგზე კარგი კაცი იყო“.

ვმის დაყრა — ამბავის, კორის გავრცელება.

ვმის მალვა — ძვ. უმძრახობა, ხმის ამოუღებლად ყოფნა ოჯახში. „წინავ პატარძალი ვმას მალავდა,

უფროსს ვერ შუაძრახავდა, სახელს ვერ ეტყოდა.

ვმლის ქარქაშობა — ძვ. ეთნოგრ. შიმშილობა, საერთო ქესატობა, როცა მარცვლეულს ხმლის ქარქაშით სესხულობდნენ. „ვმლის ქარქაშობა მაშინ არის მაგონილი, შიმშილობა რო იყუისკე“. გადატ. ხელმოქერილობა, სიძუნწე. „რაი ამბოვია, რაი ვმლის ქარქაშობაია, მაიტა პურები ბლომადა!“

ვმოიარობაა — ისმის, გაიგე, გეყურება, ამბავი. „გარეთ რაზე-ღაც ვმოიარობაა, ნეტარ რაი ამბო-ვია?“

ვნავილ-ი — კნავილი: „კატაის ვნავილი“.

ვნულ-ი — ხნული.

ვოლაშ-ი — იგივეა, რაც ხორამი — მთაში აგებული პატარა თივის ზვინი, ბიჟინა.

ჯორჯიალ-ი — ხორციელი, ყველიერის წინა კვირა.

ჯორჯიანადაო — მსუქანია, კარგად მსუქანი ხორცი აქვს. (ცხოველზე იტყვიან). გადატ. მსუქან ადამიანზე იტყვიან. „ჩუენი ძროხები ჯორჯიანადაა“.

ჯორჯმოყორულ-ი — იტყვიან ისეთ პირუტყვზე, რომელიც ჩქარა სუქდება. „ჯორჯმოყორული ცხენია, ერთი კუირე რო ბალახზე გაუ-შო, მაშინვე ჯორჯს აისხამსკე“.

ჯორჯის წილ-ი — ხორჯის ნა-ჭერი.

ვორცოვან-ი — ხორცის გულიანი ნამცხვარი.

ვორც-წუნენ-ი — იხმარება წუნენ-ვორციც — ხარჩო, წვნით მოხარშული ხორცი. „ავადუღებთ წყალსა, დიდი ნაჭრებს ჩავგდებთ ვორცისასა, მაიხარშება, მარილს ვუზამთ, ქონდარს ჩავაყრით და იმ წუნენ-ვორცს ვჭამთ“.

ვორწილის სწორ-ი — ძვ. ქონწილიდან ერთი კვირის თავზე ვაყის ოჯახში გამართული ქეიფი ქალის იმ ნათესავებისათვის, ვინც ქორწილს ვერ დაესწრო.

ვორჯ-ი — ანატ. ხორხი, ბგერის გამომღები ნაწილი.

ვოტ-ი — ღორის ავადმყოფობაა, ხოკი.

ვოფ-ი — ჩაღრმავებული ადგილი. „ვოფი ამ ჩუნენ კევი ბევრია, აგრაი, იქა — ტყარშეტჩი“; „ცხორი ვოფებჩი ჩამალულიყო“. გადატ. ღრმა ჯამი ან სხვა რომელიმე კურკელთაგანი. გადატ. ორმო ამოღრუტნული.

ვოჯიდ-ი, ვოჯიდა-ი (← ქვახილი) მდინარეში ჩალაგებული ქვების რიგი საცალფეხო გადასასვლელად. „კობის წყალზე ვოჯიდი გუქონდა გაკეთებული და იმით გავლიოდითკე“.

ვრანტალ-ი — ყელში ხრიალი; ხმამალა და ნაწყვეტ-ნაწყვეტი ხვრინვა.

ვრასტუნ-ი (ვრასტუნობ-ს) — ყელში მოჭერით ლაპარაკობს, ჩახველებით ყელის ამოწმენდა, ხრინწის მოშორება და ხმის გასწორება. გადატ. ხველება. „ნუ ხვრასტუნობლა, შენი კირიძე“.

ვრილ-ი — ანაცერი. „კრილი ქათმებს გადაუყარე“.

ვრჩოლა — ხრჩოლვა, ცუდად ბოლვა (კუნძმა იცის).

ვსონობა — ხსოვნა. „ჩუნენს ვსონობასა უფროს-უმცროსობის პატივისცემა იყო“.

ვუმედა-ი — ტყავის მოსახსნელი ხის იარაღი (იგი იყო დაქდეული ხელჯონი). საქალამნე ტყავს ურტყამდნენ მას და არბილებდნენ. სარეცხის საჩეჩქვაგადაც ხმარობდნენ.

ვუმედობა — ძვ. რელიგ. დღესასწაული სოფ. კარკუჩაში. გადიოდნენ სასაფლაოზე, ნიშთან სათლებს ანთებდნენ და ღმერთს შესთხოვდნენ მიცვალებულთათვის ადგილს სამოთხეში.

ვუმელა — ხველა, დახველება. „გავცივდი და კუირაა მაჭუმელეს“.

ვუმელის დაბერება — ხველების დაბერება, ხველების გათავების პირზე მისვლა, შერბილება, გაიოლება. პირველად მშრალი ხველა აქვს, ბოლოს ბანდს (ნახველს) ამოიღებს და ცოტა შვებას იგრძნობს. ამას ჰქვია ხველის დაბერება (ს.

ალიბეგ-).

ვუმეს-ი, ჩატუმესება — სასმლის დაღევა. „ჩუმენ კაცს დღეს არაყი ჩატუმესია“.

ვუმესი დაიკრა, დაიცა, მაიკიდა — აღუღდა. „მასახარშად ჩაყრილი ჯორცი რო აღუღდება, ვუმესი დაიკრაო — ვიტყუითკე“; „წყალმა ვუმესი ეხლალა დაიცა“; „ჯერ ვუმესი არ მაჰკიდებია“.

ვუმთულა-ი, ვუმთულა-ი — კალოზე კონუსისებურად აგებული რამდენიმე მარხილის უბე (შდრ. ურმეული, წერი). ხუთი ძნისგან აგებული მარცვლეულის ჩალა.

ვუმემირა-ი — ხვიმირა. წისქვილის ის ნაწილია, რომელშიაც ყრი-

ან საფქვეავს. ხვიმირიდან მარცვალ-ლი ზომიერად გადადის წისქვილის დოლაბის ყელში, სადაც ისრისება და ფქვილად იქცევა.

ვუმეცუმინ-ი — ხვიხვინი ცხენმა იცის, როცა კვიცს ეძახის.

ვუმენშა — ხენენშა, ოხვრა (და-ლილის, ტვირთაკიდებულის ხენენშა).

ვუმრელი-ი — ხვრელი. „კიქის დედუფალას საქათმეჩი ვუმრელი გაუკეთებია“.

კუსკუს-ი (კუსხუსებს) — 1. ფაფის ან ლობიოს ჩუხჩუხი. 2. გულამოსკვნიტ ტირილი. „ქალაი ის-რი კუსკუსებდა, მძლივლა გავაჩუმეთ“.

ჯ

ჯაბახან-ი — ძველი რამ (საერთოდ, ძველის ეპითეტია). მაგ., ძველი სახლი, ძველი ურემი, ძველი გუთანი და მისთ. „ერთი ჯაბახანაი გუთანი მქონდა, ძრიალ გაფუჭდა, მძლივ გავაკეთე და ისრივ ხემა-რობ“.

ჯაბრ-ი — ჯიბრი.

ჯაბრობ-ს — ჯიბრში უდგას.

ჯაბუგა-ი — დაბალი ტანის, ღონიერი და ამტანი კაცი.

ჯაგ-ი მრ. — ჯაგნარი, ეკალბარდი, ეკალში ჩაფლული ხეები, სადაც ეკალი და ხე ერთმანეთშია გადაწნული; ბუჩქები, ჩირგვები.

ჯაგლაგ-ი — ბებერი, გამხდარი საქონელი, ძალაგამოლეული, უხეირო ცხენი, ჯორი, ვირი და მისთ.

ჯაგნარებჩი — ბუჩქნარებში.

ჯაგჯაგ-ი (ჯაგჯაგებს) — ცხენის ან ვირის უხეიროდ სიარული — ჭეუნება. „ეს ცხენი როგორ ჯაგჯაგით დადის“. გადატ. უშედევგო შრომა, მიდებ-მოდება. „თავის სიცოცხლეჩი სულ ჯაგჯაგებს და არცრაი არ აბალია“.

ჯაგჯაგა-ი — ჯაგლაგი, გამხდარი, უხეირო ცხენი.

ჯაგ-ჭუგებჩი — ჯაგიანებში.

ჯაღოქარ-ი — მხიბლავი.

ჯავა-ი — ლეწვის დროს დარჩენილი გმოუსადეგარი ბზე.

ჯავრ-ი — დარდი, ვარამი, წუხილი.

ჯავრისაგა — ჯავრისაგან, დარლისაგან.

ჯავრის შაქმა — ჯავრის შერჩენა, სამაგიეროს გადაუხდელობა.

ჯათირობ-ს — დალატობს, არ შველის, იტყვიან, სახნავში რომ ცხენი ზარმაცობს. „ლურჯაი ჯათირობს და შუინდას მეეყარა“.

ჯალა-ი — შინაური არაყის ზემოდან მონაყარი ზეთოვანი ბურთულები. გადატ. ჭუჭყი, ჟანგი. გადატ. ხავსი, უსუფთაობა, რასაც წყალი ზევით მოიყრის.

ჯალაბ-ი — ცოლი. გადატ. ოჯახის წევრი.

ჯალაბნი — ოჯახის წევრები. ცოლ-შვილი, ოჯახი, სახლუელობა (საბა).

ქალაბობა — მთელი ოჯახი დიდბატარიანად. გადატ. ცალკე ოჯახი, მოსახლე, კომლი.

ქალაბჯორობა (← **ქალაბთ-ჯვარობა**) — ძვ. დღესასწაული საშემოდგომო სამუშაოების დამთავრების აღსანიშნავად, — ჯვარობა, ხატობა. იხდიდნენ ოჯახები მონაცვლეობით და საზიარო პურ-მარილით.

ქალდავ-ს — ერევა, იბრიყვებს, სძლევს, ჩაგრავეს. „ჩუენ ბატარაი სოფელი ვიყავით, ეგენი ბევრნი იყუნეს, გუჯალდავდეს“.

ჯამაათ-ი — კრებული (შეკრებილი ხალხი); ჯამაათნო.

ჯამთას-ი — დიდი ჯამი სპილენძისა, ორი-სამი ჯამისოდენა ტევალობისა.

ჯანაშა-ი — საიქიო, ადგილი, საიდანაც აღარავინ ბრუნდება.

ჯანგ-ი — ქანგი.

ჯანდაბას წადი — წყევლაა და ნიშნავს: „წადი იქ, სადაც მიდიან და აღარ მოდიან“.

ჯანდაგ-ი — გამხდარი, მკლე, ლუბი საქონელი.

ჯანდრავ-ს — ტენის, ჭედავს. „გატეხილს სარკმელჩი ვჯანდრავკე თბილს რასმე, თორო ქარი შამადის“. 2. გადატ. ძალით აჭმევს. „ბალდს სჯანდრავენ საქმლითა“.

ჯანიანი მიწა — ნოყოფიერი მიწა.

ჯანჯალ-ი — ნელა რბენა. აქედან აჯანჯლებ — აყოვნებ.

ჯანჯახ-ი — ჭაობი, ჭენჭები (ჭუთა).

ჯარა-ი — მატყლის სართავი ხის მოწყობილობა, იარაღი.

ჯარჯ-ი — ტყავის დასამუშავებელი ხელსაწყო — მაჯაგანის — ხის მთლიანი ნაწილი.

ჯალ-ი, ჯანლ-ი — ბურუსი, ნისლი.

ჯალიან-ი, ჯანლიანი — ბურუსიანი, ნისლიანი. „ჯალიანი დღე გათენდა, შუქი არ გუწუღდება მზისაო“ (ხალხ.).

ჯალუნ-ი — შარიანობა. „ჯალუნი დაიწუა“.

ჯაყუა-ი — ჯაყვა, ჯიბის საკეცი დანა.

ჯაყჯაყ-ი — ეტლის, ურმის და მისთ. ნჯღრევა, ნჯღრევის ხმაურობა.

ჯაშარატ-ი, ჯაშარიტ-ი, ჯეშარიტ-ი — ორგული, ბოროტი, დაუნდობელი, შურიანი; ჯიუტი, კერპი, ურჩი, ავი, თავისგუნება, მოჩხუბარი, მოსისხლე კაცი.

ჯაჭუ-ი — ჯაჭვი.

ჯაჯან-ი — მაგარ რამეზე შეხეთქების ხმა.

ჯაჯანა-ი — 1. დიდი, ვებერთელი; „ჯაჯანაი კარტოხაი ამაგუივიდა“. 2. ზორბა ტანის, ძვალმსხვილი

ბავშვი. 2. უშნოდ მსუქანი ადამიანი. „რას ჯანანას დამზგავსებინხარ, რას შქამდი ისითსა?“

ჯატაჭუტ-ი — მაგარ რამეზე ხეთქების ხმა (ნ. საბა ჯავა-ჭუტი).

ჯანტი-ი — რაიმეზე გაწვალება; საქმის დროულად არ გაკეთება.

ჯანტირობ-ს — წვალობს; შრომობს.

ჯაჯალა-ი — ქალის საკუთარი სახელია.

ჯაჯან-ი (ჯაჯანებს) — თავაუღებელი მუშაობა, შრომა, ჯაფა. „ცხენს ჯაჯანით წელიდა მასწყუიტეს“; „მთელი დღე ვჯაჯანებ“.

ჯაჯანა-ი — შშრომელი ადამიანი.

ჯაჯგურ-ი — მოქიდება და თავისკენ მოწვევა მოწადინებით (კარების ჯაჯგური, ადამიანი ადამიანს რომ ექაჩება და ანჯღრევს, იტყვიან ხოლმე, რას მეჯაჯგურებო). გადატ. კარებს რომ ვერ აღებს ადამიანი და ეწვევა, ექაჩება გასაღებად.

ჯაჯღანა-ი — ჯაჯღანა, ბუზღუნა.

ჯეგარ-ი — ჯაგარი. „ჯეგარი უნდა წიეღა ქალაქსა“.

ჯელ-ი (მრ. ჯელები) — ჯელი (ახალგაზრდები).

ჯენჯ-ს — 1. როშავს, ღერღავს. „გონჯა მართული წისქტილი საფქოვს ღუპავს, ჯენჯს. 2. გლუჯს, კბენს. „ძაღლები ხშირად ჩხუბობენ

და სჯენჯენ ერთურთსა“.

ჯერ-ი — 1. ყოველგვარი საკვები, საზრდო, სასმელ-საქმელი. 2. წისქვილის ჯერი — დაფქვის რიგი. 3. საჯერო — პური, მარცვლეული, ფქვილი, საქონლის საქმელი: თივა ან კომბინირებული საკვები. ოჯახის წევრებისათვის დიასახლისს როცა არაფერი არა აქვს საქმელი გაკეთებული, ყოველივე ზემოთ აღნიშნულზე იტყვიან, საჯერო მაქვს ან საჯერო არა მაქვსო.

ჯერზე — თითო მოწველაზე. „ჩემი ძროხა ჯერზე რვა ლიტრა რძეს იწუნებდა“.

ჯერთ — ჯერ. „ჯერთ რაი იყო და მამრე ისაც გაიყო“ (ხალხ.), (შღრ. საბა — ჯერ).

ჯერთ არა — ჯერ არა.

ჯერთ ბალდი ხარ — ჯერ ბავშვი ხარ (პატარა ხარ).

ჯეშარატი — ორგული, ბოროტი, დაუნდობელი, შურიანი. „შაპაბასი ჯეშარატი და მარჯე კაცი ყოფილა“.

ჯეჯა — ქათმის და მამლის ბიბილო (ფრინველის ბიბილო).

ჯეჯიმი-ი — მაფრაშა; ფარდაგი.

ჯეჯუეები — პირუტყვის თეძოების ძვლები. პირუტყვი როდესაც გაზაფხულის პერიოდში გახდება, თეძოების ძვლები საზარლად ეტყობა და ამოეკიდება ხოლმე კულის საწყისის ზემოდან.

ქვარულ-ი — საკულტო სიმღერა, ხევში გავრცელებული. მღეროდნენ „მხოლოდ ომში, ხატებისა და დროშების გამოსვენების დროს და ქორწილში“ (ალ. ყაზბეგი). „ქვარული“ სრულდებოდა როგორც სასიძოს, ისე საპატარძლოს ოჯახში (ნ. ჯორჯული).

ჯიბა-ი — ჯიბე.

ჯიბაჩი — ჯიბეში.

ჯიბაჩიგათ — ჯიბიდან.

ჯიბის ბოხჩა-ი — ქისა. „ჯიბის ბოხჩაი ვერცხლის ძაბით იქსოვებოდა მგურიგლად“.

ჯიბრ-ი — ქიშპი, შური, ჭინა.

ჯიბრიანი — ჭინიანი.

ჯიგარ-ი¹ — ყავისფერი თალხი. „ქრუეს ჯიგარი ტარავალი ეცო; თოლები დიდი ჰქონდა, ჯიგრის ფერისა“. გადატ. საქონლის ფილტვდვიძლი, გული და თირკმელები. გადატ. სისხლით ნათესავი. „ეგ ქალაი ჩემი ჯიგარია“.

ჯიგარ-ი² — სიყვარული, ეშხი; დარდი. „აბესალომს ათერაის ჯიგარი არ შორდებოდა, ათერაის ჯიგრით თანდათან სწუხდებოდა“.

ჯიგიტობ-ს — ჭირითობს, დოღს მართავს. „უწინ თურმე ჯიგიტობდიან ცხენებითა, კარგი მეედანი იყო აქა“.

ჯიგუი — ჯიგვი, საცერული, რკინის კბილებიანი რგოლი ხელზე

წამოსაცმელად ჩხუბის დროს.

ჯიგჯიგი (ჯიგჯიგებს) — ჯიყჯიყი, ულაზათო, გაურკვეველი ლაპარაკი. „წესზე აიძრახოდე, რას სჯიგჯიგებ წარამარასა“.

ჯილა-ი — მოზრდილი კოჭი, რომლითაც ურტყამენ; **ჯილას სესხება** — კოჭაობის დროს მოგებული ასესხებს წაგებულს, რათა ხელახლა ითამაშონ. **ჯილას ჩაუყენებს** — კოჭებს ასესხებს; **ჯილას აუჯღის** — კოჭებს გადაუხდის, დაუბრუნებს. გადატ. სამაგიეროს მიაგებს. „ძოლა მაგან რო მცა, ეხლა მე მოვასწუერ და ჯილაი აუჯადე“. გადატ. თავნი, წილი.

ჯილაგ-ი — მოღმა, შთამომავლობა დედულეთის მხრიდან (დედის ხაზით ნათესაობა).

ჯილდობა — შეჯიბრება, მეტოქეობა. „სოფელ-სოფელ გაჯდა ჯილდობა, რო საძირის ქვები (ბალავერი) ჩუენ უნდა ჩავაწყოთ“.

ჯიმლა-ი — წვრილი წითელი სოკოა საჭმელი.

ჯიმლოვანა-ი — სოკო ჯიმლასგან გაკეთებული ნაცხვარი.

ჯიმუკ-ი, ჯმუკ-ი — ჯმუხი, ჩასკვნილი, მკვრივი კუნთების მქონე. „ჯიმუჯად მასული კაცია“.

ჯიმჯიმ-ი — უკმეხი ბუტბუტი. „გაჭავრდა და კარი ჯიმჯიმით გაიარა“.

ჩინდორა-ი — 1. ტყავის დასამუშავებელი ხელსაწყო, უპირატესად თასმების გამოსაყვანი. ხის ოთხკუთხა ნაქერზე (50 X 20 სმ.) გაკიმული თასმები უპირავთ და თხის რქით ასწორებენ. 2. გაბღენძილი, უშნოდ ჩასუქებული. 3. ღორმუცელა. „დიდი ჩინდორაია ბერაის ბაღლი“. 4. უხასიათო ადამიანი.

ჩინიანად — უინიანად.

ჩინჯიბაჯა-ი — 1. ჯმუხი, წარბშეკრული, ქუში. „ვანეთ ბიძაი ჩინჯიბაჯი კაცია“. 2. ტლანქი, უხეში (ავეჯი). „ჩინჯიბაჯი ჩაშკამაია; „ჩინჯიბაჯი სკივრი მაქუ“. 3. ღორი (მდრ. საბა — ჩინჯიბახი).

ჩირკოლ-ი — ჩირკვალი.

ჩიქნობა — შეჯიბრება.

ჩილა-ი — თავსაბურავის სამკაული — ოქროთი მოოჭვილი.

ჩიყჯიყ-ი — უხეიროდ, გაუგებრად ლაპარაკი.

ჩიშ-ჩილაგს მაუთხრის — წარმომავლობას, გვარიშვილობას შეურცხვენს.

ჩიკუი — ჩიხვი. მთის სწრაფი, ლამაზი, ამაყი, ჩიუტი, კლდოვან დაბრკოლებათა უშიშრად გადაძლახველი ცხოველი.

ჩიჩი — ჭიტა! პატარა ბავშვების გასართობი თამაშობა.

ჩიჩინ-ი — გაბმული, მოსაწყენი

ლაპარაკი: ჯუჯღუნე, ბუზღუნე (მდრ. ჩუბ. ჯიჩინი).

ჩიჩინა-ი — ჯუჯღუნა, ბუზღუნა, უმადური, უკმაყოფილო. „ჩიჩინაი კაცია, არცრაი არ მასწონ და არცრაი არ აკმაყოფილებს“.

ჩიჩინებ-ს — ბუზღუნებს, ბუტბუტებს. ნეტარ რას სჯიჩინებ?“

ჩიჩიტა-ი — ჭუჭრუტანა, ნახვრეტი; მრგვალი რამე (მაგ., ბლითი). გადატ. სახლში, ლუმელში გამომცხვარი პური შუაში ნახვრეტით. „ჩიჩიტაჩი შემეეჭირება ვალდახი“, „დედამ ცომის ჩიჩიტები გოგაკეთა“.

ჭლაგუნ-ი — რყევა, რხევა. „სადლობლის ჭლაგუნი“.

ჭოგ-ი — არამეწველი საქონელი სამწყემსად თავმოყრილი. გაზაფხულზე გარეკავენ მთაში და შემოდგომაზე ჩამორეკავენ ხოლმე.

ჭოლყავ-ს — ბზეს და მარცვლელს აცალკეებს, ანიავენს. „ხოვს ჭოლყავს“.

ჭორ-ი — ფანდურის ქალი. გადატ. ჭვარი.

ჭორ-ანგელოზები — ჭვარ-ანგელოზები.

ჯორაღინი, ჯორედინი, ჯოროდინი კოლი — ძვ. ჭვარედინი კვალი. ხენის დაწყების წინა დღით ყანაში ჭვარედინ კვალს (ჭვარის სახეს) გაავლებდნენ და მეორე დღეს ხენას დაიწყებდნენ. გადატ. გზა ჯორედინი.

ჯორაკი, **ჯორიკა** — ჯორი. „ჯორაკები დეგებათ იქ, საცა ლეწდეს ქუცენი, ერთი ჯორაკი აშობილიყო და მისულიყო ხოვზე“ (სიონი); „დაიწყა ყროყინი ჯორიკამა“.

ჯორიღლიტაობა — თამაშია ლახტის მსგავსი: წრეს შემოხაზავენ, გაიყოფიან ორად. წრეში ჩამდგარს იცავენ, რომ ზურგზე არ შეასხდნენ.

ჯორობა (← **ჯვარობა**) — 1. სამგლოვიარო სუფრა დასაფლავების შემდეგ; სამარხი, ქეღები. 2. სადღესასწაულო სუფრა ხენა-თესვის ან მკა-ლეწვის, თიბვის დაწყების წინ. 3. მამაკაცების თავყრილობა, ქეიფი.

ჯორობანა — თამაშია, იგივე ატმირულა.

ჯორულ — (← **ჯვარული**) — საქორწინო სიმღერის სახელწოდებაა (ს. შადური, „ივერია“, 1890, 8 მაისი). ტექსტი: „ნეფეს უხდება გვირგვინი, ყმაწვილია და უხარის, ნეფეო, ჩემი ძმა ხარო, მთავარ ანგელოზს გეუხარო, ღმერთმა კელი მაგიმართას, რასაც საქმეზე დგენარო...“

ჯორწყერა — ალპური ზონის ბალახია, თავსვილას ჰგავს, დაბალია, საქონელი არ ძოვს.

ჯოჩი — ჯონი ბავშვის ენაზე.

ჯონზე ამასულა — ჯონზე გათვლა. თამაშის დაწყების ან სანაძ-

ლეოს დადების წინ იწყებენ ჯონის ბოლოდან ზევით მუშტების შემოქედევას რიგრიგობით, ვისაც ჯონის წვერზე მოუწევს ხელის მოკიდება, ის იწყებს თამაშს ან ითვლება ნაძლევიმოგებულად.

ჯუმჯუმ — (ჯუმჯუმებს) — ბუბუბუტი, ბურტყუნი, გამწყრალი და უკმაყოფილო ლაპარაკი. „რასდა სჯუმჯუმებ, რაი გეწყინა?“ „ჯუმჯუმ დევი“.

ჯუმჯუმა — ბუზუნა, უკმაყოფილოდ მოლაპარაკე.

ჯურები — ჯვრები.

ჯურუმ — ბუზუნა, უკმეხად ლაპარაკი.

ჯურუმა — ბუზუნა, უკმეხად მოლაპარაკე.

ჯურუმობ — (ეჯურუმება) — ბუზუნობს. „რას მეჯურუმები?“ „ბალლი თავისთუი ჯურუმობლა“.

ჯუჟი — მარადმწვანე სარეველა ბალახია, ჭაობებში მოდის, წვრილკოკრისებრ თავთავებს იკეთებს.

ჯუხტი — ლუწი, წყვილი. „ჯუხტი თუ კეტი?“

ჯუჯუ, ჯუჯუ — ქათმების მოსახმობი შეძახილი.

ჯუჯულა — ქათამი ბავშვის ენაზე.

ქლაბარდალა — 1. დავიდარაბა, ალიაქოთი, აურზაური, ჩხუბი, ჩოჩქოლი, ხმაური. „უბრალა

რაზედაც ერთი ჭღაბარდალია ათხტება“. 2. ანჩხლი, შარიანი, მოჩხუბარი. „ჭღაბარდალი კაცია“.

ჭღაბია — ადამიანის ზედმეტი სახელი, — უშნო.

ჭღაბნვა — უხეიროდ, ცუდად წერა, ულამაზოდ წერა, ჩხაპნა. „ბალო, რას სჭაბნი, ცოტას კარგა ვერ დასწერ“.

ჭღავჭღავი — 1. უშნო, გაუგებარი ხმით ლაპარაკი. 2. უღაფღავი, ყრიაძული. „ჭღავჭღავის ვმა ისმოდა“. 3. ყვილ-ხივილი, ღრიანცვლით ლაპარაკი, უთავბოლო ხმამაღალი მსჯელობა.

ჭღამ-ბაჭიჭნი, **ჭღან-ბაჭიჭნი** (|| **ბაჭიჭნი**) — ქალამნები და პაჭიჭები (ჩაცმულობა).

ჭღანი — დაგლეჯილი, დახეული, გაცვეთილი, დამტვრეული, ძალიან ძველი, უვარგისი რამ ნივთი. გადატ. იტყვიან ძალიან ბებერ ადამიანზეც.

ჭღანჭღარი — ჭირვეულობა,

ჭანჭალი, ყოყმანი. „მაგას ვერ მალრიგდები, სულ ვგრე ჭღანჭღარი იცის“.

ჭღანჭღარი-ი — ჩაჭღანა, ჭირვეული ადამიანი.

ჭღანჭღუნი — ყველანაირი ძველმანი; ჭართი, ხარახურა. „თუ რაიმე ჭღანჭღუნი იყო შინა მოვაგროვეთ და სანაგვეჩი გადავეყარე“.

ჭღარაჭღური — რაჟღუნი, ყრიალი. „ბორკილის ჭღარაჭღურითა მე რაი მამგურის ძილსაო?“

ჭღარდლი — მცენარეა, — შავჩაგა. „ლომლის გასაჭურებლად ჭღარდლი შავიტანე“. გადატ. დატოტვილი, გაფარჩხული ეკლის ან ფიჩხის კაპებიანი ღერო.

ჭღეტა — ჭყეტა. „ჭუჭრუტანათჩიგათ ვიჭღიტებოდი“.

ჭღირტლა-ი, **ჭღირტლებ**-ი — 1. ჭირკვალი, პატარ-პატარა მარცვლებივით... 2. ყბაყურა; ლიმფური ჭირკვლების გასიება.

ჭღუნა-ი — მახინჯი, ულამაზო.

ჴ

ჴა! — მოწოდების შორისდებული: 1) იხმარება დაძახებისას, ერთი რომ ეძახის მეორეს, ის სცემს პასუხს — ჴა. დაძახებაზე პასუხის გაცემა. აი, როგორც — ბატონო. 2. ჴა? — რა?. 3. გამოხატავს წაქეზება შეგულიანებას. „ჴა, არ შეშინდე!“ შეკრთომა-გაოცებას. „ჴა, ეს ვინ არის?“; იხმარება წყევლისას. „თქვენ არ გაიხარეთ ჴა!“

ჴაა! — დაძახება შორ მანძილზე ხმის მისაწვდენად.

ჴაერის დაწყობა — ქარის ჩადგომა; ღრუბლების გადაყრა.

ჴაი - ჴაი! — დასტურის შორისდებული: რასაკვირველია! დიახ!

ჴაიჴარაი კაც-ი — საქმეში წინდაუხედავი კაცი.

ჴალა-ლალა-ი — შეცხადების, გაბრაზების შორისდებული. „ჴა-ლალალაი, ეს როგორიღა კედელი აგიგია, პელი რო ვჴკრა, გადაიშლება“.

ჴგავ — ჴგავს. „ჩემი ძმა გოჩაი მამას ჴგავ“.

ჴგანდებიან — ხდებიან, რიგდებიან, მორიგება.

ჴგვანდა — ჴგავდა, ემსგავსებოდა.

ჴე! — შორისდებული; გამოხატავს მიმართვას, მოწოდებას. „აბა ჴე, წავიდეთ!“

ჴე, ჴეი! — მოწოდების შორისდებული.

ჴეი! — მოწოდების შორისდებული; გამოხატავს მიმართვას. „ჴეი! ვინ ხარ?; ჴეი! მოდი აქ!“

ჴკამკნი-ს — იტყვიან ბატკანზე, ხბოზე, თივის ან ბალახის ჴამას რომ იწყებს პირველად.

ჴკიღია — მართებს, ღმართებს. გადატ. კიღია, დაკიდებულია.

ჴკითხე — შეეკითხე.

ჴკმაინობს — ყოფნის, ეყოფა, საკმარისია.

ჴკნუნესი — კვნესი, კვნესა.

ჴკრა — ატყერა, დაარტყა, მოახვედრა. „მეზობლის ბაღში ჩემს ბაღს თავჩი ჴვა ჴკრა“.

ჴო! — თანხმობის შორისდებული: ხო! დიახ! კი!

ჴოო! — 1. შორისდებული; იხმა-

რება მოხვედრის აღსანიშნავად. ჰო! — კარგი, 2. ნაწილაკი, იგივეა, რაც ჰო — გამოხატავს დასტურს, თანხმობას — ხო! დიახ! კი!

ჰო, ჰო! — კარგი, კარგი; ხო, ხო! დიახ, დიახ! დასტურის, თანხმობის შორისდებული.

ჰო, ჰო, ჰო! — შორისდებული, გამოხატავს გაკვირვებას, მოწონებას ან აღტაცებას. „ჰო, ჰო, ჰო! ჩემით გალიაი ძრიალ ლამაზი და კარგი ბუნების ქალი იყო“.

ჰო-და — 1. ნაწილაკი, იხმარება შეწყვეტილი თხრობის გაგრძელებისას. „ჰო-და მოვიდა ძროხა და დაიწყო ყურილი“. 2. ნაწილაკი, იხმარება პასუხში, — „მაშ, რაკი ასეა, ჰო-და, გაეცი ახლა პასუხი“.

ჰქოთობ — ხმაურობ. „ბაღლო, ნუ ქოთობ“.

ჰქუიან — ჰქვია. „ჩემს დის შვილს მარიამი, ჰქუიან“.

ჰქუინებდეს — არქმევდნენ. „ბაღლი ჭერთარ დაბადებულა და აბრამს ჰქუინებდეს“ (ხალხ.).

ჰქუინებიყო — რქმეოდა. „ჩემს პაპის მამას ტეტელაი ჰქუინებიყო“.

ჰყავ — ჰყავს, ყოლა. „ჩემს დას ორი შვილი ჰყავ“.

ჰყვანებიყო — ჰყოლიყო, ჰყოლოდა. „გიგიას ორი ცოლი ჰყვანებიყო“.

ჰყვანებია — ჰყოლია.

ჰყუდია — დგას. გადატ. მიყუდებული რამე კედელზე. „ბარი და თოჭი კედელზე მიგჰყუდე“. „იგბაღლი რას ჰყუდია მანდა, აღარ მიდის შინა?“

ჰშუენის — შვენის.

ჰჰამს — ესმის.

ჰჰდება გონი — ეკარგება გონი, გული მისდის. „ჩემს მეზობელს ხშირად ჰჰდება გონი“.

ჰჰდებოდა — ეწყობოდა. „მარინე ლელას ჰჰდებოდა და მეგობრობდნენ“.

ჰჰდიდა — ხდიდა, აძრობდა (ტყავს ჰჰდიდა). გადატ. არაყის გამოხდა.

ჰჰინცავდა — სიტყვის დამახინჯებას ნიშნავს.

ჰჰუნეშ-ი — ოხრავე. გადატ. ჰჰუნა, ჰჰანა.

ლიტერატურა

1. ს. ბედუკაძე — ქვის დამუშავების ხალხური წესები ხევში. მასალები საქართველოს მატერიალური კულტურის ისტორიისათვის, I, თბ., 1966.
2. ვაჟა-ფშაველას მცირე ლექსიკონი, შეადგინა ალ. ჭინჭარაულმა, თბ., 1971.
3. ვ. ითონიშვილი — ხვნა-თესვა ხევში. თსუ სტუდენტთა სამეცნიერო შრომების კრებული, VI, თბ., 1953.
4. ვ. ითონიშვილი — ხალხური მმართველობის ისტორიიდან („სამან-საყუდი“ ხევში). მასალები საქ. ეთნოგრაფიისათვის, ტ. IX, 1957.
5. ვ. ითონიშვილი — ერთი ძველი საქორწინო წეს-ჩვეულების შესახებ ხევში (ურვადი), სმამ, ტ. XXIII, № 1, 1959.
6. ვ. ითონიშვილი — საცხოვრებელი ნაგებობანი თრუსოს ხეობაში. კავკასიის ეთნოგრაფიული კრებული, I, თბ., 1964.
7. ვ. ითონიშვილი — ხევი ძველად და ახლა. საცხოვრებელი ნაგებობანი ძველსა და ახალ ხევში, თბ., 1967.
8. ვ. ითონიშვილი — ქართველ მთიელთა საოჯახო ურთიერთობის ისტორიიდან, თბ., 1960.
9. ვ. ითონიშვილი — მოხვევების საოჯახო ყოფა, თბ., 1970.
10. ვ. ითონიშვილი — ხევის ტოპონიმიკა, თბ., 1971.
11. ვ. ითონიშვილი — ქართლის მთიელთა ყოფა-ცხოვრებიდან: თბ., 1974.
12. ლ. კაიშაური — მთიულურის დარგობრივი ლექსიკა, თბ., 1967.
13. ს. მაკალაია — ხევი, ტფ., 1934.
14. ო. ჭაჭაია — მასალები მოხეური ლექსიკონისათვის, სამხრეთ ოსეთის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის მეცნიერული წერილები, პუბლიცისტური დისციპლინების სერია, 1967, გვ. 376-451.
15. ალ. ყზბეგი, თხზულებანი, ტ. I, ტ. II, თბ., 1948 (ლექსიკონი შეადგინა შ. ძიძიგურმა).
16. ც. ყარაულაშვილი — ხევის ხალიჩა-ტოლის სახელოსნო სასწავლებელი. საქართველოს ეკონომისტი, № 10, 1959.

17. გ. ჯალაბაჯე — მოხეური სახენელი. სმამ, ტ. XXIX, № 1, 1962.
 18. გ. ჯალაბაჯე — აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთის სამიწათ-
 მოქმედო იარაღები. სმამ, ტ. XXII, № 1, 1959.

შემოკლებები

- ანდ. — ანდაზა.
 არაბ. — არაბული.
 ახ. — ახალი.
 ბოტ. — ბოტანიკა.
 გადატ. — გადატანით.
 დამც. — დამცირებით.
 დაც. — დაცინვით.
 ეთნ. — ეთნოგრაფიული.
 ვულგ. — ვულგარული.
 ირონ. — ირონიით.
 ისტ. — ისტორიული.
 მუზ. — ყაზბეგის მხარეთმცოდნეობის მუზეუმი, ფოლკლორის გან-
 ყოფილება.
 მოძვ. ძვ. — მოძველებული, ძველი.
 ჟარგ. — ჟარგონულად.
 უპატივც. — უპატივცემლო მიმართვით.
 შორისდებ. — შორისდებული.

ჩამწერები და ინფორმატორები

ჩაიწერა ნაზი სუჯაშვილმა და ირმა ფიცხელაურმა
 გივი ყამარაშვილისაგან,
 ლია (ნანა) ფირანიშვილისაგან,
 ნატა ხეთაგურისაგან,
 მარინე მარსაგიშვილისაგან,
 მანანა წიკლაურისაგან,
 გოჩა სუჯაშვილისაგან (ტეტელეთი),
 მურა სუჯაშვილისაგან,
 თამრო სუჯაშვილი-წიკლაურისაგან,
 გენრი წიკლაურისაგან,
 ომარი სუჯაშვილისაგან,
 მერი ჩქარეული-სუჯაშვილისაგან,
 ვეფხია სუჯაშვილისაგან,

მერი ჩიბაშვილი-სუჯაშვილისაგან,
 მარეხი თამასხანოვი.
 თამარა წიკლაური-ქისტაურისაგან,
 ალექსი სუჯაშვილისაგან,
 უორა ხუცისშვილისაგან,
 ნინა ხულელიძე-სუჯაშვილისაგან,
 ნატო ფიცხელაური-ხულელიძისაგან,
 ნანული ხულელიძე-მარსაგიშვილისაგან,
 ვალიკო ფირანიშვილისაგან,
 როზა სუჯაშვილი-ფირანიშვილისაგან,
 გივი ფირანიშვილისაგან,
 ხვიადი ფირანიშვილისაგან,
 შორენა-ხართიშვილი-ფირანიშვილისაგან,
 მარუსა (ლალა) ჩაბაიძისაგან,
 ჯორჯი ფიცხელაურისაგან,
 გაიოზ ბუჩუქურისაგან,
 ელიკო სუჯაშვილი-ჩაბაიძისაგან,
 ნოდა (უდუ) ყამარაულისაგან,
 ნადია ალიბეგაშვილი-წიკლაურისაგან,
 გიორგი (გიგუშა) თამასხანოვი.
 მიტო (მიტუშა) სუჯაშვილი.

გამოცემის რედაქტორი ამირან არაბული
კორექტორი ლელა ხუღელიძე